Sc. Sup. 23. Pl. 5.

Digitized by Google

BIBLIOTECA VITT. EMANUELE
FONDO ROSENSE
32
4 A
4

R. P. Fr. VINCENTII

CONTENSON,

ORDINIS PRÆDICATORUM

Sacræ Theologiæ Profeſſoris;

THEOLOGIA MENTIS ET CORDIS

SEU

Speculatio univerſæ ſacræ Doctrinæ, pietate temperata; è Patribus, Doctore potiſſimùm Angelico derivata.

TOMUS II.

In quo prælibatis aliquibus in Chriſtianæ, & veræ Religionis commendationem, doctrina de ſacro & altiſſimo SS. Trinitatis myſterio, de Deo primo pri cipio & creaturis ejus traditur.

Lucere vanum: ardere parum: lucere & ardere perfectum. *Bern. ſerm. de Nativ. Ioan. Bapt.*

LUGDUNI,
Sumptibus LAURENTII ARNAUD, PETRI BORDE, JOANNIS, & PETRI ARNAUD.

M. DC LXXXI.

Cum Approbationibus & Privilegio Regis.

INDEX
DISSERTATIONUM, Capitum, & Speculationum in duobus Libris hujus ſecundi Tomi contentarum.

LIBER TERTIUS.

DE Deo fœcundo, ſeu de ſacro Trinitatis Myſterio. pag. 1
PRÆLOQUIUM exponens quàm altè de Deo ſentire deceat. ibid.
OECONOMIA hujus Libri. pag. 4.

DISSERTATIO PRÆAMBULA.

Commendatio veræ Religionis, Chriſtianæ nimirum, & Catholicæ. pag. 6
CAPUT. I. De evidenti credibilitate Religionis Chriſtianæ & Catholicæ. pag. 8
SPECUL. I. Myſteria fidei Chriſtianæ ſunt evidenter credibilia, ob concentum ſignorum omnium credibilitatis, quibus nemo prudens diſſentire poteſt. pag. 10
Primum argumentum credibilitatis. ibid.

Secundum credibilitatis Chriſtianæ fidei argumentum. p. 12
Tertium credibilitatis indicium. pag. 14
Quartum argumentum credibilitatis. p. 17
Quintum argumentum, teſtimonium Martyrum. p. 26
Reflexio. pag. 28
Specul. II. Inter Religiones, quæ Chriſtiano nomine inſigniuntur, ſola Catholica, ſeu Romano Pontifici obediens manifeſtis gaudet credibilitatis argumentis. pag. 29
Vnitas Eccleſiæ Romanæ. p. 32
Sanctitas Eccleſiæ Romanæ. pag. 35
Sola Eccleſia Romana Catholica, ſola Apoſtolica. pag. 44
Reflexio & apoſtrophe ad Hæreticos. p. 49
Specul. III. Quintuplex inſuper eſt evidentis credibilitatis Eccleſiæ Catholicæ & Romanæ ratio. p. 50
Antiquitas Eccleſiæ Romanæ. ibid.
Vniverſitas Eccleſiæ Romanæ. p. 54
Conſenſio Eccleſiæ Romanæ. p. 56
Viſibilitas & firmitas Eccleſiæ Romanæ. p. 58
Reflexio & apoſtrophe ad Hæreticos. p. 61
Caput II. Reprobatio falſarum Religionum, ſeu de manifeſta incredibilitate aliarum ſectarum. pag. 64
Specul. I. Omnes ſectæ Antichriſtianæ manifeſtiſſima habent incredibilitatis argumenta, ita ut ſint inexcuſabiles qui eas profitentur. pag. 65
Reflexio, & apoſtrophe ad Neutrales. p. 71
Specul. II. Lutherana & Calviniana ſecta manifeſtiſſima habent incredibilitatis argumenta, ita ut cum aperto ſalutis periculo in illis

quiſque degat. pag. 73
Reflexio & apoſtrophe ad Sectarios. p. 80
Specul. III. Aliis inſuper demonſtrationibus convincitur novorum ſectariorum manifeſta apoſtaſia, & ſatisfit argumentis eorum. p. 82
Reflexio & apoſtrophe ad Sectarios. p. 104

DISSERTATIO II.

De duplici fundamento SS. Trinitatis, ſcilicet de proceſſionibus & relationibus divinis. pag. 107
Caput I. De proceſſionibus divinis. pag. 108
Specul. I. Intra Deum admittenda eſt duplex proceſſio, immanens & interna, qua producitur tum Verbum divinum per intellectum, tum Spiritus ſanctus per voluntatem. ibid.
Duplex conſectarium momentoſum de principio & numero proceſſionum. p. 116
Reflexio. pag. 121
Specul. II. Soli proceſſioni Verbi convenit ratio generationis; ſecus verò proceſſioni Spiritus ſancti. pag. 122
Solutio objectionum. p. 127
Reflexio. pag. 130
Specul. III. Varia ſunt divinarum proceſſionum miracula, & eximiæ prærogativæ. p. 132
Reflexio. pag. 136
Caput II. De relationibus divinis. pag. 138
Specul. I. Admittendæ ſunt in Deo relationes reales; & ſunt quatuor numero, ſcilicet paternitas, filiatio, ſpiratio activa, & proceſſio. pag. 139
Numerus relationum divinarum. pag. 143

Reflexio. p. 145
Specul. II. Relationes in Deo ſunt ipſa ſubſtantia Dei; ita ut nulla interveniat diſtinctio actualis, ſed ſola virtualis inter utraſque: imo relationes ſunt de quidditate eſſentiæ, & vice verſa, eſſentia de quidditate relationum, cum ſola præciſione formali, non verò objectiva. pag. 149
Diſſolvuntur objecta. p. 152
Reflexio. pag. 158
Specul. III. Quanvis relationes divinæ non multiplicent, nec afferant ſpecialem exiſtentiam diſtinctam ab abſoluta; important tamen ſpecialem perfectionem relativã virtualiter ab abſoluta diſtinctam, eique ſuperadditã. p. 160
Relatio divina ſpecialem affert perfectionem ab abſoluta virtualiter diſtinctam. p. 163
Solvuntur objecta. p. 167
Reflexio. pag. 176

DISSERTATIO III.

De exiſtentia, & eſſentia SS. Trinitatis. p. 177
Caput I. Exiſtentia SS. Trinitatis adverſus hæreticos, & alios infideles defenditur, ejuſque cognoſcibilitas declaratur. p. 179
Specul. I. Confitendum eſt in Deo eſſe trinitatem perſonarum diſtinctarum, & conſubſtantialium, itaut neque ſingularitas ſubſtantiæ perſonarum confundat proprietatem, neque perſonarum diſtinctio unitatem ſeparet Deitatis. pag. 180
Trium perſonarum conſubſtantialitas. p. 186
Reflexio. pag. 192

Specul.

SPECUL. II. Myſterium SS. Trinitatis non poteſt rationibus convincentibus demonſtrari; poteſt tamen ejus fides congruentiis illuſtrari & declarari. pag. 193
REFLEXIO. pag. 202
SPECULATIO III. Myſterium Trinitatis reddi poteſt evidenter credibile, clara ſolutione objectorum quæ Hæretici, vel Judæi, vel Gentes opponunt. pag. 204
Argumenta Arrianorum & Macedonianorum. pag. 206
Objecta Sabellianorum, & Iudæorum. p. 212
Sophiſmata Philoſophorum eliduntur. p. 217
REFLEXIO. p. 222
CAPUT II. De quidditate & eſſentia divinarum perſonarum SS. Trinitatis. pag. 223
SPECUL. I. Perſonæ divinæ conſtituuntur per relationes. pag. 225
Solvuntur objectiones. p. 228
REFLEXIO. pag. 234
SPECUL. II. In Deo admitti debent tres ſubſiſtentiæ relativæ, & una abſoluta. p. 236
Solvuntur argumenta. pag. 242
REFLEXIO. pag. 252
SPECUL. III. Variæ ſunt regulæ in modo loquendi de hoc divino myſterio, ſumma cum cautela obſervandæ, ne ex verbis inordinatè prolatis hæreſis incurratur. p. 253
REFLEXIO. pag. 263

DISSERTATIO IV.

De perſonis divinis in particulari: & primò de Patre & Filio. pag. 264
CAPUT I. De perſona Patris. pag 265

SPEC. I. Primæ perſonæ SS. Trinitatis convenit propriè nomen & ratio Patris. pag. 266
REFLEXIO. pag. 269
SPECUL. II. Primæ perſonæ SS. Trinitatis convenit etiam ratio principii. pag. 270
REFLEXIO. pag. 275
SPECUL. III. Primæ perſonæ SS. Trinitatis convenit propriè nomen & ratio ingeniti, ſeu innaſcibilis. pag. 276
CAPUT II. De perſona Filii. pag. 283
SPECUL. I. Secunda perſona SS. Trinitatis tribus potiſſimùm nominibus inſignitur, ſcilicet Filii, Verbi, & Imaginis. p. 284
REFLEXIO. p. 288
SPECUL. II. Verbum divinum per ſe procedit ex cognitione divinæ eſſentiæ, attributorum, perſonarum divinarum, & creaturarum poſſibilium, non tamen futurarum. p. 290
REFLEXIO. pag. 294
SPECUL. III. Ex præjactis fundamentis oppoſitarum S. Thomæ ſententiarum argumentis fit ſatis. p. 295
REFLEXIO. p. 303

DISSERTATIO V.

De Spiritu ſancto. p. 304
CAPUT I. De nominibus tertiæ perſonæ SS. Trinitatis. pag. 305
SPECUL. I. Tertiæ perſonæ SS. Trinitatis tria præcipuè nomina conveniunt; ſcilicet Spiritus ſancti, amoris, & doni. p. 306
REFLEXIO. 311
SPECUL. II. Pater & Filius diligunt ſe, & nos Spi

Spiritu ſancto. pag. 312
Reflexio. pag. 316
Specul. III. Multa & varia nomina attribuuntur Spiritui ſancto, quibus ad ejus naturam intelligendam manuducimur. p. 318
Reflexio. pag. 323
Caput II. De principio Spiritus ſancti. p. 324
Specul. I. Spiritus ſanctus procedit à Patre & Filio; rectè etiam dici poteſt quod procedit à Patre per Filium. pag. 325
Reflexio. p. 335
Specul. II. Spiritus ſanctus non diſtingueretur à Filio, ſi ab eo non procederet. p. 336
Fit ſatis objectis. p. 340
Reflexio. p. 344
Specul. III. Spiritus ſanctus procedit à Patre & Filio, ut ab uno principio; exigit tamen ex vi ſuæ characteriſticæ proprietatis, per ſe procedere à duabus perſonis diſtinctis. p. 345
Reflexio. p. 353

DISSERTATIO VI.

De variis divinarum perſonarum proprietatibus. pag. 354
Caput I. De proprietatibus internis divinarum perſonarum. p. 355
Specul. I. In perſonis divinis admittendæ ſunt tres proprietates perſonales, & quinque notiones. p. 358
Reflexio. pag. 362
Specul. II. In divinis admittendæ ſunt potentiæ & actus notionales; id eſt in Patre datur

tur potentia generativa Filii; in Patre & Filio potentia ſpirativa Spiritus ſancti: primæ correſpondet dictio, ſecundæ ſpiratio, quæ ſunt actus notionales, indiſtincti ab intellectione & volitione. p.363
Solvuntur quædam argumenta. p.367
REFLEXIO. pag.373
SPECUL. III. Inter divinas perſonas eſt perfectiſſima æqualitas & ſimilitudo; mutua etiam inter ipſas inhabitatio, & circũminſeſſio. p.375
Explicatur circuminſeſſio divinarum perſonarum. p.384
REFLEXIO. pag 387
CAPUT II. De proprietatibus externis, ſeu de miſſionibus divinarum perſonarum. p.389
SPECUL. I. Admittenda eſt in perſonis procedentibus miſſio, quæ primò & per ſe importat perſonam procedentem; ſecundò connotat effectum temporalem. pag.390
REFLEXIO. pag.396
SPECUL. II. Miſſionum perſonarum divinarum alia eſt inviſibilis, viſibilis altera. p.398
REFLEXIO. pag.407
SPECUL. III In miſſionibus divinarum perſonarum dantur nobis ſpecialiter ipſæ perſonæ divinæ, & innumerabilis honeſtas per manus earum. p.408
REFLEXIO. p.416

LIBER QUARTUS.

DE Deo primo principio, & de creaturis ejus, ſcilicet Angelo, corpore & homine. p.419
Prælo[illegible] m explicans quàm utilis ſit Theologo creaturarum conſideratio. ibid.

Dissertatio I. De cauſalitate & virtute creandi primi Principii. p. 422

Caput I. De cauſalitate primi principii. ibid.

Specul. I. Deus eſt prima rerum omnium cauſa efficiens, & exemplaris. pag 423

Reflexio. p 426

Specul. II. Deus eſt productionis rerum cauſa finalis. p.428

Reflexio. pag 431

Specul. III. Rerum multitudo, diſtinctio, & inæqualitas in Deum authorē eſt refundenda; in ea mirè coruſcant ejus attributa. p.433

Reflexio. pag 437

Caput II. De Deo Creatore, & quomodo virtus creandī ſit illi propria. p.439

Specul. I. Confitendum eſt, Deum eſſe Creatorem totius univerſi, ipſumque ſolum omnia in principio temporis condidiſſe. p.440

Reflexio. pag. 445

Specul. II. Soli Deo ita proprium eſt creare, ut repugnet, ulli creaturæ convenire vim nativam principaliter creandi. p.447

Reflexio. pag.454

Specul. III. Nulla etiam creatura poteſt aſſumi ad hoc, quod ſit inſtrumentum creationis. pag. 455

Reflexio. pag. 459

DISSERTATIO II.

De creaturis ſpiritualibus, ſcilicet Angelis: & primò de eſſentia & diſtinctione eorū. p.460

Caput. I. De exiſtentia, & eſſentia, loco & motu Angelorum. pag. 462

Specul. I. Dantur de facto Angeli ſubſtantiâ incorporei, natura incorruptibiles. p. 464
Satisfit objectis, & explicantur apparitiones viſibiles Angelorum. pag. 467
Reflexio. pag. 473
Specul. II. Angelus eſt verè & realiter præſens loco per ſuam operationem, tanquam per rationem formalem. pag. 475
Reflexio. pag. 483
Specul. III. Ex prædictis derivantur quædam conſectaria, quibus tota materia de loco & motu Angelorum abſolvitur. pag. 484
Corollaria de motu Angelorum. p. 492
Reflexio. pag. 502
Caput II. De multitudine, diſtinctione, & hierarchia Angelica. p. 503
Specul. I. Angeli ſunt multitudine innumeri, ſpecie verò ſinguli, ita diſtincti, ut repugnet dari duos ejuſdem ſpeciei. pag. 504
Reflexio. pag. 514
Specul. II. Nullam parit Angelica multitudo confuſionem; nam in triplicem hierarchiam, & in novem choros ordinatiſſimè diſtribuitur. pag. 517
Solutione quarumdam objectionum illuſtratur hæc materies. p. 523
Reflexio. p. 528
Specul. III. Angelorum alii ſunt aſſiſtentes, alii miniſtrantes, & ex his deſignantur ſingulis hominibus cuſtodiendis, quibus innumera conferunt beneficia. pag. 529
Reflexio. pag. 538

DISSERTATIO III.

De potentiis Angelorum; & primò de intellectu eorum. pag. 540
Caput I. De ſpeciebus intellectus Angelici. pag. 542
Specul. I. Angelus indiget ſpeciebus ad alia à ſe intelligenda; ſeipſum tamen per ſuam ſubſtantiam cognoſcit, & hinc aſſurgit ad Deum ut authorem naturæ dignoſcendum. p. 543
Reflexio. pag. 551
Specul. II. Species quibus intellectus Angelicus perfunditur, ſunt à Deo infuſæ, non à rebus acceptæ. pag. 553
Reflexio. pag. 564
Specul. III. Species intellectus Angelici ſunt univerſales in repræſentando, & eo univerſaliores, quo Angeli ſunt ſuperiores. p. 565
Reflexio. pag. 572
Caput II. De objecto & medio cognitionis Angelicæ. pag. 573
Specul. I. Angeli futura, vel ſecreta cordium cogitata minimè cognoſcunt, niſi ad ſummum conjecturaliter. pag. 574
Reflexio. pag. 582
Specul. II. Angeli ſibi ſua mutuò ſecreta revelant per loquutionem, & illuminationem. pag. 584
Illuminatio Angelorum exponitur. p. 591
Reflexio. pag. 593
Specul. III. Angelus in modo cognoſcendi tribus inſignitur prærogativis: nam primò ſemper eſt actus intelligẽs multa: ſecundò eſt

compre

comprehenſivus omnium entium naturalium, etiam ſuperiorum Angelorum: tertiò eſt incapax diſcurſus, vel compoſitionis, aut diviſionis. pag. 595
Secunda pars. p. 599
Tertium privilegiũ intellectus Angelici. p.610
REFLEXIO. pag. 617

DISSERTATIO IV.

De voluntate & variis ſtatibus Angelorũ. p.619
CAPUT I. Voluntas, libertas, & amor Angelorum exponuntur. ibid.
SPECUL. I. Voluntas Angelica eſt tam perfecta in ordine naturali, ut non egeat habitibus ſuperadditis; tam recta, ut quamvis ſit abſolutè peccabilis, peccare tamen non potuiſſet, niſi elevata fuiſſet ad ordinem ſupernaturalem. pag. 620
REFLEXIO. pag. 628
SPECUL. II. Voluntas angelica naturaliter quidem fertur ad Deum ſuper omnia diligendũ; ille tamẽ amor eſt liber quoad exercitiũ. p.629
REFLEXIO. p.636
SPECUL. III. Voluntas Angeli poſt liberam electionem eſt inflexibilis, nec pœnitudine flecti poteſt poſt peccatum. p.638
REFLEXIO. pag.644
CAPUT II. De variis ſtatibus naturæ Angelicæ. pag. 646
SPECUL. I. Via malorum Angelorum tribus inſtantibus completa eſt; bonorum verò via duobus finita eſt. pag.651
REFLEXIO. p.655

SPECUL.

Specul. II. Primum Angelorum peccatum fuit ſuperbia. pag. 657
Reflexio. pag. 665
Specul. III. Derivatis quibuſdam corollariis tota Angelorum materia abſolvitur. p. 667
Reflexio. pag. 674

DISSERTATIO V.

De creaturis corporalibus, & de homine: ubi opus ſex dierum explicatur. pag. 676
Caput I. Speculum divinorum operum, ſeu de productione & ornatu univerſi. pag. 677
Specul. I. Convenientiſſimè ſex dierum opera Moyſes delineavit. pag. 678
Reflexio. pag. 686
Specul. II. Illos ſex dies fuiſſe plures naturales aſſerunt multi Patres; unicum tamen fuiſſe credidit S. Auguſtinus. p. 688
Reflexio. p. 693
Specul. III. Peramœna opificii divini ducta pictura. p. 695
Reflexio. p. 702
Caput II. Primi hominis deſcriptio. p. 704
Specul. I. Corpus elegantiſſimum Deus Adamo contulit, è luto tamen formatum: deinde ex ejus coſta Evam produxit. ibid.
Reflexio. pag. 710
Specul. II. Fortunatiſſimus fuit innocentiæ ſtatus, in quo Adam productus eſt. p. 712
Vltimum privilegium: Paradiſus voluptatis. p. 717
Reflexio. pag. 722
Speculatio III. Protoparentes à ſtatu tam beato

beato dejecit peccatum ſuperbiæ, quod alia peccata & innumerabiles miſeriæ comitata ſunt. pag. 723
REFLEXIO. p.732

DISSERTATIO VI.

De divina rerum gubernatione. p.734
CAPUT I. De immediato Dei gubernantis regimine. pag. 735
SPECUL. I. Creaturas omnes Deus immediatè gubernat. ibid.
REFLEXIO. p. 739
SPECUL. II. Deus res omnes in eſſe perenniter conſervat. pag.741
REFLEXIO. pag. 745
SPECUL. III. Divina gubernatio exigit, ut Deus interdum miracula operetur, qui ſolus ea operari poteſt. p.746
REFLEXIO. pag. 754
CAPUT II. De conſortio divini regiminis in creaturas effuſi. pag.755
SPECUL. I. Ad divinæ gubernationis gloriam exigitur, ut inferiora per ſuperiora, ſcilicet per Angelos, & per homines regat. p.756
REFLEXIO. pag. 761
SPECUL. II. Deus etiam utitur corporibus ſuperioribus in regimine univerſi. p.763
REFLEXIO. p.778
SPECUL. III. Derivatis duobus corollariis abſolvitur divini regiminis œconomia. p.770
REFLEXIO. pag.773

LIBER TERTIUS

De Deo fœcundo, ſeu de ſacro Trinitatis Myſterio.

PRÆLOQUIUM.

SICUT inter omnia Fidei Catholicæ arcana nullum eſt vel dignitate ſublimius, vel profunditate altius ſacro Trinitatis myſterio: ita nec theologica conſideratione dignius. Decet enim Theologum in his meditandis præcipuè occupari, quæ divina revelatione innoteſcunt, ut tantò veriorem de Deo ideam formet, quantò ea illi aſſerit quæ rationis inveſtigationem tranſcendunt. Ut enim peregregiè obſervavit D. Thomas lib. 1. cont. Gent. cap. 5. *tunc ſolùm verè Deum cognoſcimus, quando ipſum eſſe credimus ſupra omne id quod de Deo cogitari ab homine poſſibile eſt, eo quòd naturalem hominis cognitionem divina ſubſtantia excedit.* Per hoc ergo quod homini aliqua proponuntur quæ rationem excedunt, firmatur in homine opinio, quod Deus ſit aliquid ſupra id quod cogitari poteſt.

Id eleganter in ſimili materie expreſſit S. Leo

ſerm. 9. de Nat. *Sentiamus nobis bonum eſſe quod vincimur. Nemo enim ad cognitionem veritatis magis propinquat, quàm qui intelligit in rebus Divinis, etiamſi multùm proficiat, ſemper ſibi ſupereſſe quod quærat.* Sanè ſi, teſte Philoſopho lib. 10. Ethic. homo debet ſe ad immortalia & divina trahere quantum poteſt, & quodcumque modicum de rebus ſuperioribus eſt magis amatum, & deſideratum omni cognitione quam de ſubſtantiis inferioribus habemus; quantulacumque ſit notitia quam de abſcondito Sacræ Triadis Myſterio omnium Catholicæ Religionis celſiſſimo habeamus, non parvam nobis utilitatem collatura eſt.

Quot verò difficultates, quáve pericula in hoc libro ſuperanda ſint, ex decurſu, Lector optime, intelliges: & ſanè timendum foret, ne in hujus tam profundi pelagi ingreſſu, ſub aquis tam vehementibus, inter procelloſos tot illidentium fluctuum motus mergeremur, niſi ſola fide veluti cynoſura, D. Thomâ nautâ, duceremur. Intrepidè tamen vela pandemus ſub eo Doctore & ductore, qui Fidei prælucente lumine, iter diriget, deteget pericula, latebroſa complanabit; invia verò & inacceſſa adorare præcipiet, ne ſcrutatores majeſtatis opprimamur à gloria. Et illud egregium Hilarij monitum inculcabit, quod *lib. citato contra gentes*, exſcripſit: *Hæc credendo incipe, percurre, perſiſte; & ſi non perventurum ſentiam, gratulor tamen profecturum: qui enim piè infinita proſequitur, etſi non contingat aliquando, ſemper tamen proficiet procedendo.*

Placet tamen in tantæ abyſſi ingreſſu Deum ipſum oratione eiuſdem Hilarii *lib. 1. de Trinit.*

in

in fine, interpellare: *Ego quidem hoc vel præcipuum vitæ meæ officium debere me tibi, Pater omnipotens Deus, conſcius ſum, vt te omnis ſermo meus & ſenſus loquatur. Neque enim ullum aliud majus præmium hic ipſe vſus mihi à te conceſſus loquendi poteſt referre, quàm vt prædicando te, tibi ſeruiat. Cæterùm auxilij & miſericordiæ tuæ munus orandum eſt, vt extenſa tibi fidei noſtræ, confeſſioniſque vela flatu Spiritus ſancti impleas. Nos quidem inopes ea quibus egemus, precabimur; ſed tuum eſt, & oratum tribuere, & quæſitum adeſſe, & patêre pulſatum.*

Placet etiam in huius operis veſtibulo Sacræ Deiparæ Virginis Mariæ implorare opem: cùm enim ipſa Patris filia, Filij mater, Spiritus Sancti ſpōſa credatur & ſit, ac nobile totius Trinitatis Triclinium prædicetur: per ipſam veritatis radium impetrare confidimus, per quam Trinitas innotuit, dum protulit Vnigenitum ſinûs Patris, qui enarrauit. Si enim quæras quid ſit Maria, & ad quid facta ſit? reſpondebit his aureis verbis Ioſeph de Lazerda Epiſcopus Almerienſis in ſua Mariæ effigie.

Maria eſt Apocalypſis Trinitatis,
Arcanorum Diuini penetralis reuelatio,
Spirans Triados imago.
Cryſtallus limpida, in qua ſpecies deſilit majeſtatis,
Operationum ad intra ſpeculum,
Animatum ſacri Ternarii ſimulachrum,
Characteriſtica hypoſtaſeon cælatura,
Diuinarum originum reuibratus ſplendor.
In cœleſti prælo excuſa geniti Sermonis membrana,

Iugis emanationis, qua in Deitatis ſcaturigine bullit, irriguum;
Cœleſtium perſonarum penicillo ad repræſentandam Trinitatem ducta pictura:
In hoc data, in hoc nata, vt palantes mortaliũ oculos ad agnitionem traheret Trinitatis:
Vtpote in qua ipſamet Trias ſeſe, quantũ capere potuit metalli creati ſoliditas, excudit.

OECONOMIA HVIVS LIBRI.

Ordo verò huius Tractatus ſic à D. Thoma inſtitutus eſt. Poſtquam conſideravit Deum vt vnum ſecundùm perfectiones abſolutas ex creaturis cognoſcibiles; poſtquam perfectiones operatiuas immanentes, quæ ex ente per eſſentiam conſequuntur, nimirum intellectũ, voluntatum, eiſque annexa contemplatus eſt; recto ordine aſcendit ad conſideranda ea quæ pertinent ad diſtinctionem Perſonarum, quibus diuinæ eſſentiæ plenitudo intra ſe diffunditur & fœcũdatur.

Nec dicas, D. Thomam debuiſſe priùs agere de Deo vt principio creaturarum, & vltimo fine earum; cùm hæ perfectiones ſint abſolutæ, & abſoluta ſint priora notionalibus, & relatiuis. Reſpondetur enim, quod licèt abſoluta quæ fundantur in actione purè immanente & æterna, vt ſcientia, & voluntas, ſint noſtro modo concipiendi priora notionalibus; tamen perfectiones quæ fundantur in actione tranſeunte & connotante effectum temporalem, vt ratio Creatoris, Conſeruatoris, vltimi finis creaturarũ productarũ, ſunt poſteriores relativis; opera enim ad extra ſunt communia toti Trinitati, quam proinde ſupponunt. Vnde infià demonſtrabimus, nomen principii,

principij,& Patris per prius competere Deo reſpectu Filij æterni, quàm reſpectu creaturarum.

Hanc autem tractationem diſtribuit S.Præceptor in tres partes. In prima conſiderat ea quæ neceſſariò ſupponenda ſunt tanquam fundamenta diſtinctionis Perſonarum; quæ ſunt proceſſiones & relationes: ideo enim Perſonæ à ſe diſtinguuntur, quia ad ſe invicem referuntur: ideo verò ad ſe referuntur,quia vna ab alia procedit. In ſecunda ſpeculatur ipſas Perſonas, tam in communi, quàm in particulari. In tertia tractat de his quæ conſequuntur diuinas Perſonas, & de variis earum comparationibus. Cui ordini, methodo nobis conſueta, inhærebimus modo ſequenti diſſertatione explicando.

Cæterùm quia Myſterium iſtud profunditatis ſuæ altitudine inter prima Religionis Chriſtianæ ſe[illegible] meritò annumeratur,vt ad eius aſſenſum ſuauiùs manuducatur animus, operæ-pretium me facturum exiſtimaui, ſi ab imis radicibus exorſus, Myſteriorum omnium quæ fides proponit, credibilitatem prælibarem, vt eo promptiùs ſingularibus fidei articulis animus obſequatur, quo certò ſcit Fidem Orthodoxam iis rationum momentis communiri, quibus aſſenſum denegare prudenter non poteſt. Hac methodo apparabitur Theologus; armiſque omnibus inſtruetur, quibus aut bellum Eccleſiæ hoſtibus inferat, aut irrumpentibus obnitatur. Quanvis enim de hac materia alii in Theologiæ exordio, alii in tractatu de Fide diſputent, nullibi tamen opportuniùs quàm impræſentiarum hæc fidei noſtræ munimenta traduntur, quibus ad difficillimum Religionis arcanum via ſternitur & adornatur. Sit ergo

DISSERTATIO PRÆAMBULA.

Commendatio veræ Religionis, Chriſtianæ nimirum, & Catholicæ.

IN hac diſſertatione controverſiarum omnium adversùs infideles ſummam, ſeu artem confutandi quaſcumque ſectas compendioſè tradere in animo & votis eſt. Quod ut certa & expedita ratione fiat, paulatim ex poſitionibus ab iis contra quos certamus conceſſis, eſt procedendum.

Inprimis ergo ſi ille cum quo diſputamus, negat dari Deum, iis rationibus convincendus eſt, quibus libro primo exiſtentiam Divinitatis monſtravimus. Et inſuper urgenda eſt illa naturalis gentium omnium propenſio ad alicujus ſupremi Moderatoris aſſenſum. Unde nulla fuit unquam tam ferox, vel tam barbara natio, quæ per omnium ætatum curricula, ubique terrarum in hæc uſque tempora Deum aliquem non adorarit: cujus etiam inſitæ inſertæque inclinationis ſibi mentita iniquitas, etiam nolens ſigna demonſtrat, dum in repentinis imminente periculo, vel prægravante calamitate, nullo inito conſilio ad inviſibilem opitulatorem, teſtimonio animæ naturaliter Chriſtianæ confugit.

Suppoſito autem, quod Deum confiteatur, ulterius

teriùs pedetentim eſt progrediendum, & ab infideli veſtigandum, num unitatem, providentiam, aliaque naturaliter cognoſcibilia attributa confiteatur. Si inficietur, ea argumenta quibus ſuperiori tomo has perfectiones ſuaſimus, aliaque perurgenda ſunt. Quibus ſi veritate coactus aſſenſum præbeat, tunc ſic ulteriùs argumentari oportet. Si Deus talis ac tantus eſt, quantum & qualem eſſe ratio naturalis demonſtrat, profectò aliquis ei cultus deferendus eſt; ſatius enim eſſet Deum non admittere, quàm exiſtentem non revereri, & ſummam de Deo æſtimationem affectûs comitari debet cultus, ne vel impij, vel ingrati pronuntiemur.

Hoc admiſſo, ſtatuendum eſt, aliquam Religionem eſſe veram ex iis omnibus quibus in terris Deo cultus defertur; ſi enim nullibi terrarum vero Deo cultus exhiberetur, providentiam Dei de medio tolli neceſſum eſſet. Cùm enim creatura rationalis ad Deum colendum naturaliter propendeat, ut pro beneficiis impenſis debitum rependat honorem; ſi nullus in toto mundo legitimus cultus Deo offerretur, inanis eſſet hæc tam connaturalis inclinatio, quippe cui Deus nunquam & nuſquam ſuccurreret: imò nec proprio honori Deus ſufficienter conſuleret, ſi modum quo religiosè coli vult, hominibus nequaquam aperiret: quòd de Deo credere pejus eſſet, quàm Divinitatem inficiari.

His tanquam certis conſtitutis, contendimus in ſola Religione Chriſtiana, eaque Catholica ſeu Romana Deo verum cultum exhiberi, imò eam ſolam Religionem eſſe credibilem; alias verò quaſcumque eſſe maniféſtè incredibiles, &

improbabiles. Hoc compendio ſuccinctè & planè omnis tergiverſandi locus Sectariis obſtruetur, ſi certa quædam ratio præſcribatur, quæ & initium, & progreſſum, & terminum diſputationis de tota Fidei ſumma contineat; abſque eo quod opus ſit infinita illa diſceptandi ratione, quâ de ſingulis ſigillatim doctrinæ partibus, conglobatis ultrò citroque teſtimoniis & argumentis, interminabiliter controvertitur.

CAPUT I.

De evidenti credibilitate Religionis Chriſtianæ, & Catholicæ.

NOn intendimus in præſenti fidei articulos rationibus & mediis intrinſecis comprobare; id enim repugnat fidei, quæ eſt argumentum non apparentium, & lucerna lucens in caliginoſo loco, ut magis conſtabit ex dicendis *diſſertatione 3. cap. 2.* ubi monſtrabimus, quod licèt poſſint ſolvi rationes quibus infideles Myſterium Trinitatis, aliaque impugnare moliuntur; tamen rationibus evidentibus articulos fidei demonſtrare, Theologiæ vires ſuperat. Cum his tamen ſtat, Myſteria noſtra eſſe evidenter credibilia, quia evidentia credibilitatis ſumitur ab effectibus & ſignis externis, ex quibus evidenter colligitur, Religionem tot & tantis credibilitatis argumentis ſtabilitam, digniſſimam eſſe cui credatur.

Ad cujus majorem claritatem obſerva, quod licèt

ſicèt Myſteria fidei noſtræ ſint ſupra rationem, & ſufficiat Dei loquentis authoritas, ut captivet intellectum noſtrum in obſequium ſuum; tamen quia, teſte Apoſtolo, rationabile debet eſſe obſequium noſtrum, ideo niſi Religio noſtra eſſet evidenter ſuper alias omnes credibilis, nec ad eam amplectendam extranei, nec ad eam propugnandam domeſtici fidei tenerentur. Nam ut *Eccleſ. 9.* dicitur: *Qui citò credit, levis eſt corde.* Id eſt, qui ſine ſolidis rationum momentis, quibuſvis rebus propoſitis, etiam difficillimis adhæret, meritò levitatis damnatur. Deo quidem loquenti, & quantumlibet ardua proponenti fides omnis præſtanda eſt. Si enim Pythagoræ diſcipuli omnibus Magiſtri effatis capita inclinabant, quantò magis Deo loquente intellectus noſtri alas demittere juſtius eſt, ut dicitur *Ezech.* 1. de Animalibus illis myſticis: *Cùm fieret vox ſuper firmamentum quod erat ſuper caput eorum, ſtabant & ſubmittebant alas ſuas.* Sed tamen ut conſtet Deum ſecreta ſua illi potiùs quàm alteri ſectæ revelaſſe, neceſſum eſt, ut vera Religio iis teſtimoniis confirmetur, quibus ejus credibilitas clariſſimè convincatur, ita ut rationabiliter dubitari non poſſit. Et ita veridicè dixit Auguſtinus lib. de vera Relig. cap. 24. *Ratio authoritatem non deſerit, cùm conſideratur cui ſit credendum.*

SPECULATIO I.

Myſteria fidei Chriſtianæ ſunt evidenter credibilia, ob concentum ſignorum omnium credibilitatis, quibus nemo prudens diſſentire poteſt.

NOn poteſt meliùs ſuaderi hæc ſpeculatio, quàm inductivè referendo teſtimonia illa, quibus Chriſti Religio credibilis nimis facta eſt, & quibus ad credendum, *cum judicio impellimur*, ut loquitur S. Clemens *lib.8. Conſtitut. Apoſtolic.*

Primum argumentum credibilitatis.

Primum ergo eſt teſtimonium Prophetarum, ex quo ſic arguo: Illa Religio eſt evidenter credibilis, quæ multarum Prophetiarum apparatu prædicta eſt eſſe futura tanquam vera; futura enim prænuntiare nemo certò poteſt, niſi Deus, vel à Deo inſpiratus: unde ſi omnia quæ Chriſto contigerunt clarè habeantur in veteri Teſtamento, fit inde, ea quæ ei acciderunt, non caſu, ſed ſpeciali Dei providentia proceſſiſſe. Atqui Religio Chriſtiana & ejus fundator Chriſtus multis fuit Prophetarum vaticiniis prænunciatus, tanquam verus Legiſlator à Deo miſſus, ut in libro de Deo-Homine limpidiſſimis Jacob & Dànielis Prophetiis demonſtrabimus; & id etiam apparet ex lectione Iſaiæ Prophe-

Prophetæ, qui ideo dicitur Evangelicus, quia vivis coloribus talem depingit Servatorem, qualem fuiſſe narrat Evangelium: id etiam ex oraculis Sibyllarum perſpicuum eſt, quibus omnia vitæ Chriſti myſteria futura, quaſi præterita recenſent. De quibus legas Lactantium Firmianum *in ſuis Inſtitutionibus*. Mitto ea quæ narrant de Incarnatione, Baptiſmo, & miraculis Chriſti, & ſeorſim de multiplicatione quinque panum: referam dumtaxat ea quæ de Paſſione & Reſurrectione Chriſti panxerunt Sibylla Delphica & Phrygia.

Impinget illi colaphos, & ſputa ſceleſtis
Iſraël è labiis, neque non fellis amari
Apponens eſcam, potumque immitis aceti.
Scindetur templi velum, mediumque diei
Nox tenebroſa tribus premet admirabilis horis.
Et tridui ſomno peraget inſignia facta.
Sed poſtquam triduo lucem repetiverit, atque
Monſtrarit ſomnium mortalibus, atque docendo
Cuncta illuſtrarit, cœleſtia tecta ſubibit
Nubibus invectus.

Ergo Religio à Chriſto inſtituta evidenter credibilis eſt. Qua ſanè ratione Philoſophos convicit B. Catharina Martyr, & eam paſſim olim urgebant Chriſtiani, *Sibyllitæ* propterea, veluti dicterio cognominati. Et meritò argumentum illud premebant, quia calumniam illam pati non poterat, quam Judæi miraculis Chriſti inferebant, ea magicæ arti aſſerentes; & funditus evertebatur extremum illud vallum, quò ſe infideles recipiebant, cæteris depulſi munimentis. Nam ut neruosè Auguſtinus ſerm.7. de

verbis

verbis Apoſt. cap. 4. *Nondum erat homo Chriſtus, quando miſit Prophetas: ſi ergo magicis artibus fecit, ut coleretur mortuus, nunquid erat magus antequam natus?* Hoc etiam argumento Judæos Veritas pulſabat, Joan. 5. *Scrutamini ſcripturas, quoniam illæ teſtimonium perhibent de me. Si crederetis Moyſi, crederetis utique & mihi, quoniam de me ille ſcripſit.*

Secundum credibilitatis Chriſtianæ fidei argumentum.

Petitur ex propagatione ipſius per totum mundum, ſeu ex converſione totius univerſi, in qua quinque ponderat inſigne Ordinis noſtri decus. Pater Ludovicus Granatenſis, cui (ut quidam verè dixit) ut Pater Eccleſiæ non dicatur, ſola deeſt antiquitas. Primum eſt, mundum ſub cœlo totum aſſenſum præbuiſſe Myſteriis intellectum præ difficultate penè obruentibus; voluntatem verò præ arduitate non allicientibus, ſed deterrentibus. Nam rationi propoſiti ſunt articuli acceſſu invij, ut Trinitas, Incarnatio, Reſurrectio, Euchariſtia: voluntati verò intimata eſt lex crucis, pœnitentiæ neceſſitas, cupiditatum ruina & exterminium.

Secundò perpendendum eſt, quibus Prædicatoribus fides tam præcelſa annuntiata eſt, nempe à duodecim piſcatoribus rudibus & imperitis; non poteſtatis ſæcularis viribus, non divitiarum copiâ, non armorum vi, non voluptatum illecebris, non honorum faſtu, non eloquentiæ lenociniis; ſed infirmitate, rerum omnium penuriâ, laborum tolerantiâ, deliciarum contem-

contemptu, humilitate morum, ſimplicitate ſermonum de ſupremis mundi Rectoribus, poteſtate tremendis, divitiarum copiâ affluentibus, voluptatum volutabro immerſis, honorum gradu auctis, ſapientiâ etiam & eloquentiâ humanâ claris glorioſiſſimè triumpharunt. Hanc rationem proſequitur Paul. 1. Cor. 1. *Videte, fratres, vocationem veſtram, quod non multi potentes ſecundùm carnem, non multi nobiles: ſed quæ ſtulta ſunt mundi, elegit Deus, ut confundat ſapientes; & infirma mundi elegit Deus, ut confundat fortia; & ignobilia mundi, & contemptibilia elegit Deus, & ea quæ non ſunt, ut ea quæ ſunt deſtrueret.*

Tertiò conſiderandum eſt, quibus auditoribus prædicatum ſit Evangelium, nempe Judæis obduratis, & Gentibus idolorum cultu faſcinatis. Quartò id completum eſt reſiſtentibus Imperatoribus, indignè ferentibus Præfectis, aſcitâ etiã cruciatuum omniũ excogitabilium carnificinâ. Quintò his ferè inſuperabilibus objectaculis devictis, obfirmatas hominum voluntates lex Domini immaculata convertens animas tam citò ſubegit, ut totum ferè orbem ſæculo ſecundo radiis ſuis illuſtratum Chriſti jugo ſubjecerit.

Confirmatur ex idololatriæ depulſione. Hæc peſtis tam antiqua, quippe à diluvio exorta, & fortè antè in illa corruptione omnis carnis mentẽ facilè excæcantis nata; tam univerſalis, quippe quæ per totum orbem graſſata omnes ejus partes (excepto Judææ angulo, eâ tamen ſæpè ſæpiùs laborante) invaſerat; tam atrox & Deo injurioſa, quippe quæ Divinæ Majeſtatis coronam Satanæ hoſti infenſiſſimo & viliſſimo deferebat, ſupremoſque divinitatis honores hominibus flagitio

gitioſiſſimis decernebat; tam tenax, quippe quæ vitiis omnibus patronos deſignabat; ſi enim homines nullo labore, nemineque docente pravos combibunt mores, eo tunc ſecuriùs vitiis omnibus indulgebant, quo Diis ſuis vitia conſecrabantur; hæc, inquam, peſtilentia vetuſtiſſima, longè latéque toto Orbe diffuſa, & intimis concupiſcentiarum, quibus malè blandiebatur, medullis radicata, & inviſcerata, uſuque firmata, virtute Crucifixi expulſa eſt, & duodecim ſpiritales medici mundum expurgarunt, idola diremerunt, altaria funditus ſuſtulerunt, ſtatuas metallicas fuderunt, templa vel ſolo adæquarunt, vel in Dei veri ædes conſecrarunt, ejeceruntque foras Principem mundi hujus, & de throno quem ubique terrarum ſibi erexerat, deturbarunt. Certè is mundo major fuit, qui mundum indomitum ſub Crucifixi ditionem redegit.

Tertium credibilitatis indicium.

Eſt puritas fidei Chriſtianæ, quæ ex duobus penſanda eſt, nimirum ex veritate dogmatum, & rectitudine legum. Inprimis dogmata Chriſtiana credibilitatem merentur: nam duo tradit fides noſtra, alia quæ per rationem inveſtigari queūt, alia quæ rationis inquiſitionem excedunt. In utriſque ſummè rationabilis eſt doctrina Chriſtiana: in his quidem quæ naturaliter cognoſci poſſunt, tum quia nulla eſt Religio de Deo tam altè, tamque magnificè ſentiens; ad hunc enim finem Philoſophia Chriſtiana collimat, ut nihil Deo detrahat quod ad ejus gloriam conferat; totum aſſerat, quod ad extollēdam Divinitatem conducit; & poſtquam diu in eliminanda omnis

impeṛ

imperfectionis umbra, & perfectione perfectioni adjicienda apponendaque incubuit, fatetur tandem informem Divinitatis ſpeciē ab ejus ſimilitudine longiſſimè aberrantem rudi penicillo & veluti carbone deſignaſſe. Tum quia nulla ſecta de ultimo fine tam conſentaneè, de mediis tam opportunè, de virtutibus tam honeſtè, de vitiis tam purè, de regulis operandi tam rectè, de præmiis bonorum tam copiosè, de ſcelerum vindicta tam diſtrictè opinata fuit.

In his verò quæ docet ſupra rationem eſt rationabile obſequium noſtrum: quid enim magis rationi conſentaneum, quàm ut aliquid de Deo credamus, ad quod ratio ipſa non perveniat, Deoque de ſe teſtimonium perhibenti fidem adhibeamus? cùm ſolus ſeipſum apprimè cognoſcat, nihilque proponat quod ſemel cognitum non poſſit ab omnium infidelium telis illæſum ſervari, ſolutis evidenter eorum fallaciis. Certè ſi in ipſis rebus ſenſibilibus, quas præ manibus terimus, ſcientiæ noſtræ anguſtias quotidie experimur, quanto magis exiſtimandum eſt multa in Deo latêre arcana humanæ rationi impervia? Non foret Deus ens infinitum, niſi finiti ingenij capacitatem in immenſum exſuperaret; ſubindeque in illo perfectionis pelago incircumſcripto latent res eximiæ, quas nullus intellectus creatus nedum ſcrutando penetrare, ſed nec attingere, niſi Deo revelante queat. Unde rectè Hilarius lib. 4. & 5. de Trinit. *Ab ipſo Deo diſcendum eſt, quid de Deo intelligendum ſit; quia non niſi ſe authore cognoſcitur. Ipſi Deo de ſe credendum eſt, & iis quæ cognitioni noſtræ tribuit, obtemperandum.*

Quàm

Quàm verò ſit immaculata Lex Chriſti, luce clariùs Evangelij ſacra lectio demonſtrat. Quæ enim eſt, vel fuit unquam inſtitutio eâ purior & defæcatior, quæ non ſolùm nihil rationi naturali repugnans docet, ſed inſuper jubet Deum ſuper omnia, proximum ſicut ſeipſum diligere; omne furtum, mendacium, dolum, turpitudinem nedum ab opere, ſed etiam à corde removet; peccata quàmlibet levia reprobat, ad cuncta virtutum officia hortatur, præmiis invitat, impellit minis, accendit promiſſis, exemplis inflammat, & ſalutaribus conſiliis ad ſublimius vitæ genus (quod perfectionis ſtatus dicitur) contendere inſpirat, ut à terrenis liber animus, ſolis divinis inhiet.

Quid plura? Lex Evangelica præcipit benefacere his qui nos oderunt, pro perſequentibus orare, inferentibus damna referre beneficia, non vinci à malo, ſed vincere in bono malum; percutienti dexteram maxillam præbere ſiniſtram, tollenti tunicam dimittere pallium. Miſericordiæ autem, eleemoſynæ, & totius pietatis officia tam impensè commendat, ut ipſis æternæ ſalutis, vel ruinæ decretoria ſententia, teſte ipſo Judice, innixa ſit. Unde ſi omnes, qui Chriſtiana profeſſione cenſentur, actus ſuos ad Evangelij naturam dirigerent, ſi mores ſuos ad eius præceptiones exigerent, ſi cauſas omnes tam juſtis ſtateris librarent, nihil aliud eſſet Chriſtiana Reſpublica quàm Paradiſi illuſtre ſpecimen, Angelorum viſibilium convictus, & beatæ illius Civitatis, quæ poſuit fines ſuos pacem, prægustatio.

Confirmatur. Duo ſunt æqui Legiſlatoris officia: alterum favere bonis: alterum improbos ſuppliciis coërcere, ut homines virtutis amore

capti-

capti à vitiis abhorreant. Atqui lex Chriſti his duabus Maximis, veluti duplici polo volvitur. Nulla enim eſt dicendi tanta vis, tantaque copia, quæ promiſſa juſtis præmia enarrare ſufficiat; eis enim in hac vita centuplum, æternum gloriæ pondus in futura promittit. Recole dicta ſuperiori libro, dum de divina miſericordia; tibique palam erit, Deum quidem eſſe in pollicendo profuſum, ſed in exſolvendis promiſſis largiorem, & fermè prodigum.

Quis verò enumerare ſufficiat odia aperta & capitalia, quibus peccatum proſequitur? minas in quas erumpit? quos incutit terrores? quas ab orbis naſcentis exordio exercuit vindictas? quos diros cruciatus in inferis paravit? Relege dicta de juſtitia divina. Ergo Chriſtiana lex ratione æquitatis ſummè credibilis eſt. Si enim arbor mala non poteſt bonos fructus facere, nec bona malos; non poſſet adeò ſancta præcepta lex Chriſtiana edicere, nec bonis tanta polliceri, tantaque impiis minitari, ſi à malo, ideſt à diabolo eſſet. Poſſet roborari ampliùs hoc argumentum ex vita plurimorum Chriſtianorum ſanctiſſimè geſta; ſed ſpeculatione ſequenti hoc Catholicæ Religioni ſignum aſſeremus.

Quartum argumentum credibilitatis.

Eſt innumerabilis miraculorum varietas, quibus Deus fidem chriſtianam conteſtatus eſt *variis virtutibus, & Spiritus ſancti diſtributionibus*, ut ait Apoſtolus *Hebræor.* 2. veluti totidem omnipotentiæ ſuæ pignoribus. Nam illa miracula fuerunt primò multitudine innumera: unde Evangeliſtæ ne in enarrandis Chriſti ſi-

gnis

gnis eſſent prolixiores, compendioſè tradiderunt, quod ex omni parte afferebantur infirmi, & curabantur, quia virtus de illo exibat, & ſanabat omnes; totque deinde à Chriſti diſcipulis patrata ſunt, ut ſuperent numerum ſtellarum. Secundò miracula illa fuerunt arduitate ſtupenda; nam quid portentoſius ſuſcitatione mortui quatriduani, eclipſi Solis tempore paſſionis Chriſti obſcurati, & tribus horis deficientis, toto orbe aſpectante. Tertiò fuerunt miracula illa certitudine indubitata; ſi enim falſa miracula narraſſent Evangeliſtæ, ſe Judæis ridendos præbuiſſent, cùm ea ſcriberent quæ manifeſtæ poterant mendacitatis damnari: ſiquidem ſtatim poſt Chriſti mortem Evangelicam hiſtoriam texuerunt, ſuperſtitibus adhuc Judæis qui eos falſi teſtimonii conviciſſent, ſi aliqua veri ſpecie potuiſſent.

Illuſtratur hoc argumentum ex D. Thoma 1. *cont. Gent. cap.6.* quia omnibus ſignis admirabilius eſſet, ſi ad credendum tam ardua, ad operandum tam difficilia, mundus abſque mirabilibus inductus fuiſſet à ſimplicibus & ignobilibus hominibus. Hoc argumentum urget Auguſtinus *orat. cont. infidel.* dicens: *Negando miracula ingens miraculum ingeris; quid enim poteſt dici mirabilius, quàm Romanum Imperium totamque gentilitatem, Religionem quam antea impugnabant, deſertis paternis ritibus, nullis viſis ſignis mirandiſque operibus, ſponte ſuſcepiſſe, & in ea retinenda tam conſtantes fuiſſe.*

Denique miracula in Chriſtiana Religione ſunt perennitate perpetua. Nullus enim in album Sanctorum aſcribitur, de cujus miraculis fides

pleniſſima

pleniſſima & limpidiſſima, intervenientibus cunctis certiſſimæ auctoritatis præſidiis, non habeatur, quibus eorum ſanctitas poſt mortem demonſtratur. Nam ut ait Gregor. lib.4. dialog. cap.6. *Vita animæ manentis in corpore ſicut deprehenditur ex motu membrorum; ſic vita animæ poſt corpus in Sanctis penſanda eſt ex virtute miraculorum.*

Quid memorem tot Beatorum corpora incorrupta? Quid pulverem illum immortalem è Sepulchro ſancti Raymundi de Peñafort Barcinonæ ſemper ſcaturientem, nunquam exhauſtam diſtillantem languorum omnium medicinam? Quid imaginem S. Patris Dominici in Oppido Soriano in Calabria inæſtimabilibus miraculis coruſcantem, & tota ſtupente Italiâ miraculorum omnium officinam, quæ ſicut provocat & fatigat pictorum induſtriam omni arte ſuperior, ſic ſcribendi vim ſuperat copiâ ſignorum. Hæc tamen recenſere opus non eſt, quia oculis omnium patent. Negare verò quæ tota Aragonia de pulvere ſancti Raymundi videt, tota Italia de Taumathurga Soriani imagine conteſtatur, inſanæ mentis eſt.

Prætermitto innumerabiles gratias ſanitatum, dante quidem Deo, ſed intercedentibus Sanctis, & nominatim Sanctorũ Reginæ precibus quotidiano experimento comprobatas, & in ſacris ædibus appenſis anathematibus ſignificatas. Scio quidem hæc & alia id genus hæreticos inficiari: ſed commune populorum ſuffragium, & expertorum multiplex teſtimonium non infirmat Novatorum pervicacia. Nam quid notius miraculis illis recenſitis? Quid evidentius perenni illo miraculo ſancti Januarii, quo ſanguis in

in ampulla vitrea concretus, in conſpectu capitis poſitus, mirandum in modum liqueſcens, & quaſi recens effuſus ebulliens, ad hæc uſque tempora Neapoli cernitur.

Ne autem dicas miracula quæ referuntur in ſacris hiſtoriis, vel præ antiquitate obſoleta, vel præ diſtantia incerta eſſe, propter Hiſpanicum adagium à Melchiore Cano *lib.*11. *de locis, cap.*6. laudatum, *de luenguas vias, luenguas mentiras.* Ne dicas etiam Authores nonnullos in Divorum prodigiis deſcribendis ſparſos rumores & excepiſſe, & ſcriptis ad poſteros retuliſſe, ſibi, vel vulgo indulgentes. Nam ut ait præfatus Canus, *Magni Authores & labuntur aliquando, & oneri cedunt, & indulgent ingeniorum ſuorum voluptati*, nec ſemper intendunt animum, & nonnunquam fatigantur. Hæc, inquam, ne dicantur, & omne os obſtruatur, placet quædam miracula moderni intra Galliarum ſinum patrata recenſere, ut Infidelium ora oppilet vicinitas temporum & locorum.

Primum eſt operatio illa virtutum & inæſtimabilis gratia ſanitatũ à vivifica ſpina inſignis cujuſdam Sacerdotis Pariſienſis, nomine *de la Potiere*, editarum. Verùm inter cæteras omninò multas curationes ſtupenda illa omnium admirationem rapuit, quæ die 24. Martij, anno 1656. omnibus cernentibus contigit. Educabatur in Monaſterio Portus Regij in extremo Lutetiæ ſuburbio ſito puella quædam nobilis, cui nomen *Margareta Perier*, cujus os narium computruerat, ob purulentum humorem ex oculis in guttur & faciem defluentem. Tam horribili, tamque extremo morbo horrenda & extrema remedia parabant Chirurgi; ſed crudelem ferri, igniſ-

que

quæ ſtatim admovendi operationem vivifica Coronæ Chriſti ſpina ſupplevit. Hæc enim ad venerandum ritu & cæremoniis in Eccleſia Catholica ſolitis expoſita, puellam in ipſo Salutationis officio juſſu Pædagogæ ſuæ ſacram Reliquiam intuentem momento in integrum reſtituit, ita ut ne cicatrix quidem tam intolerabilis vulneris ſupereſſet. Ita teſtati ſunt Medici & Chirurgi ſauciatam curare ſoliti, & omnem in ea induſtriam & operam perdentes: teſtati ſunt Vicarii Generales Pariſinæ Diœceſeos, qui undecimo Kalendas Novembris ejuſdem anni, veritatem miraculi poſt accuratam graviſſimorum Theologorum diſcuſſionem confirmarunt. Teſtata eſt tota urbs Pariſienſium, ad Eccleſiam Monaſterii illius ſingula quaque ſexta feria cōfluentium, quorum pietatem ſequentibus ſignis Deus auxit. Teſtati demùm ſunt ipſi Monaſterii æmuli, qui facti veritate coacti in errorem juris inciderūt, aſſerentes miracula ab hæreticis nonnunquam Deo permittente edi. Sed hanc falſitatem non ſolùm repudiat pietatis ſenſus Chriſtianis omnibus implantatus; non ſolùm reprobat graviorum Theologorum conſtantiſſima ſententia, verè affirmantium gratiam miraculorum eſſe ſingularem Eccleſiæ Catholicæ dotem, hæreticis non niſi hæreticè communicandam: ſed eam etiam cōdemnat Angelicus noſter Præceptor, docens poſſe quidem à malis patrari miracula in confirmationem veræ doctrinæ, ſed non in teſtimonium hæreſis, aliàs Deus eſſet author mendacii. Nam ut ait 2.2. q.178. art.2. ad 3. *Dicendum, quod miracula ſemper ſunt teſtimonia ejus ad quod inducuntur: unde à malis, qui falſam doctrinam enuntiant, nunquam*

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE ROMA

quam ſunt vera miracula ad confirmationem ſuæ doctrinæ.

Plauſibiliùs dixiſſent, ſacram ſpinam Religionis Catholicæ ritu veneratam, vultum illum carie jam exeſum reſtauraſſe, dum Miſſæ introitus feriæ ſextæ tertiæ hebdomadæ Quadrageſimæ decantaretur, ad nobilitandum decorandumque cultùm Eccleſiæ Romanæ in Sanctorū Reliquias; ac proinde non eſſe recedendum ab illa Eccleſia, cujus cæremoniarum majeſtatem miraculorum ſplendore Deus oſtentat; nec debebant Eccleſiæ Chriſtianæ & Romanæ miraculorum privilegium eripere, ne ſuis privatis ſtudiis incommodarent. Sed ego ab omni partium ſtudio alienus nihil adversùm veritatem, ſed pro veritate potens, ſuſtineo illa mira prodigia eo in Cœnobio per viuificam Servatoris ſpinam Catholico more cultam patrata mirum in modum in ejuſdem Catholicæ Religionis gloriam, ringente invidiâ redundare. An in illo monaſterio fuerint novæ hæreſeos jacta ſemina, non decido, ſed Eccleſiæ Romanæ judicio meum ubique in omnibus ſuppono. Hoc ſolùm contendo, tam illuſtria prodigia in Porturegienſi Monaſterio edita, in ſolius Eccleſiæ Catholicæ Romanæ decus cedere, nec oppoſitum poſſe, niſi ab hæreticis affirmari.

Secundum miraculum clarum, apertum, & manifeſtum patratur quotidie Lemovicis ab hinc annis plurimis, beneficio Venerabilis Euchariſtiæ, cujus ſingulares & individuas circunſtantias à teſtibus oculatis acceptas referam, quarum tot ſunt teſtes, quot populoſiſſimæ civitatis incolæ. Pia & honeſta mulier Leonarda de Vidauld, Domini de Londeys vidua, ab an-

cilla

cilla, ad annum retroquinquageſimum faſcinata (quæ ancilla ſagæ crimen falſa igne juridicè ambuſta eſt) cum primùm aliquid potus poſt cibum in ſtomachum miſit, tantis viſcerum cordiſque commotionibus, tantis totius corporis tremoribus, violentiſque concuſſionibus agitatur, ut halitu & voce deſtituta jaceat. Adhibitis omnibus medicinæ remediis, nullum levamen ſenſit infirma, ſed recrudeſcere morbus viſus eſt, donec Euchariſtiâ refecta, momento à moleſtis ſymptomatibus liberatur. Durat quies quoad cibi potuſque aliquid rurſum glutiat, quo hauſto infandi dolores cum deliquiis renovantur, donec Euchariſtia rurſum invehat tranquillitatem. Hæc non in angulo, non ſemel, ſed in centro Galliæ, propalam & quotidie ab octo vel decem luſtris geſta ſunt. Unde quotidie, approbante Epiſcopo, & annuente Urbano VIII. in infirmæ cubiculo ſacrum fit, ipſa dum cibum capit, ut mox finito prandio, à mortiferis agonibus vitali cibo liberetur. Confeſſarius ejus hallucinationem ſubeſſe timens, hoſtiam ei non conſecratam imprudenter porrexit: ſed ipſa continnò iiſdem ſymptomatis agitata, citóque opprimenda fuit, niſi conſecratæ uſu reſpiraſſet. Hæc à Sacerdotibus miraculi teſtibus audivi, quæ fuſiùs refert P. le Jeune *ſerm.* 1. *Octavæ Sacramenti.*

Inter miracula præſentis Eccleſiæ recenſeri meritò debet ſtrumarum ſanandarum vis mirabilis, quo veluti hæreditario privilegio fulgent Sacratiſſimi Reges noſtri Chriſtianiſſimi, ad immortale Catholicæ decus Religionis, quam ſemper à Clodovæo profeſſi ſunt. Eſt autem virtus illa ita comperta, ut non tantùm Annalium

Fran

Franciæ monimentis, ſed exterarum gentium teſtimoniis, crebriſque experimentis comprobetur. Nec poteſt dici hanc facultatem eſſe naturalem, & per traducem à parentibus diffuſam. Nam ſi hoc eſſet, eadem prærogativa potirentur Regum noſtrorum fratres & ſorores. Nequit etiam dici vim illam eſſe Regiæ Majeſtatis nativam dotem, aliàs eâ Reges omnes pollerent. Quod verò Hieronymus Cardanus *lib. contrad. medic.* ait, Reges Franciæ hac vi præditos eſſe ex longo uſu aromatum, ita inſulſum eſt, ut ſit potiùs riſu excipiendum, quàm argumentis confutandum: quaſi verò alij Reges aromata non adhibeant: quaſi fratres Regis, aliique aulici non ſint interdum unguentis & odoribus delibutiores & perfuſiores? Quàm verò deplorandum ſit delirium Guillelmi Tookeri, aſſerentis Reges Franciæ per quandam propaginem hanc vim ab Angliæ Regibus hauſiſſe, nemo eſt qui non videat. Nam quomodo Regibus Gallicis transfuderunt quod ſuis non ſervaverunt? Papè! quàm grandis Anglorum charitas in Gallos! Privaverunt Reges ſuos gratiâ ſanitatum, & eam Chriſtianiſſimis Monarchis impartiti ſunt: ſcilicet?

Placuit hæc noſtri temporis è multis pauca miracula ſeligere; nam Patres Eccleſiæ pro tempore quique ſuo varia recenſuerunt, ut legere eſt apud Auguſtinum *in lib. de civitate*, Gregorium *in dialogis*, & P. Granatenſem *in ſuo aureo Catechiſmo*, in quo ut in fonte hæc argumenta hauriri poſſunt. Scio quidem aliquos moroſos argumentum è miraculis petitum floccifacere, imò ipſa miraculorum mentione offendi, nec ullis prodigiorum narrationibus fidem adhibere

hibere velle, arbitrantes dedecere illã, quã oſtentant, ingenij firmitatem, niſi ab omnibus miraculis alienationem demonſtrent. Verùm ſicut citò credere, levis cordis argumentum eſt; ita omnes certis teſtimoniis firmatas narrationes præfractè rejicere, impij animi indicium eſt, de divina potentia diffidentis, divina humanis ſtateris librantis, & Domini manum hoc tempore contractam arbitrantis.

Poſito ergo, dari vera miracula in Eccleſia Chriſti, ſic argumentum inſtauro. Vera miracula ſunt ſigna veræ Religionis; Deus enim falſitati teſtimonium non præbet, nec miracula edit, niſi ut veritatem illuſtret, unde dixit Auguſt. epiſt. 49. *Sicut humana conſuetudo verbis, ita divina potentia factis loquitur: & ſicut ſermoni humano verba nova, vel minùs uſitata, moderatè ac decenter aſperſa ſplendorem addunt; ita in factis mirabilibus congruenter aliquid ſignificantibus quodammodo lucentior eſt divina eloquentia.* Unde prudentiſſimè Nicodemus ex miraculis Servatoris, doctrinæ ipſius veritatem colligebat, Joan. 3. *Scimus quia à Deo veniſti, Magiſter; nemo enim poteſt hæc ſigna facere, quæ tu facis, niſi fuerit Deus cum eo.* Atqui in Religione Chriſtiana fuerunt ſemper miracula aſpectabilia, quæ identidem ad bonorum ſolatium renovantur: ergo Religio Chriſtiana eſt vera ob teſtimonium miraculorum, quæ Ludovicus Granatenſis *lib. 2. Catechiſm. c. 27.* appellat *argumenta omni demonſtratione mathematica clariora*: & Bartholom. Medina 3. *p. q.* 43. vocat *divinæ veritatis ſigilla*, quibus Deus teſtimonium ſuum obfirmat, ſicut Reges appoſito ſolenni authoritatis ſigil-

lo, diplomata ſua muniunt. Quam ſimilitudinem deſumpſit ex D. Thoma 3. *p. q.* 43. *art.* 1.

Quintum argumentum, teſtimonium Martyrum.

Si verum eſt quod ſcripſit Seneca lib. 7. qq. natur. cap. 1. *Sol ſpectatorem, niſi cùm deficit, non habet: nemo obſervat lunam, niſi laborantem; tunc orbes conclamant.* Quis mirabundus & attonitus non ſuſpiciat turbam magnam Martyrum, quam dinumerare nemo poteſt, cum ſtellarum numero contendentem? O rem omni admiratione majorem! ô omnipotentiſſimam gratiæ Chriſtianæ poteſtatem! Tot millia ſenum & juniorum tantâ lætitiâ, tantaque firmitudine exquiſita quæcumque tormenta ſubibant, pro verberibus gratias agebant, carnifices fatigabant, & deficientibus tormentis, durabat vigor interritus, nec atrociſſimis vexata ſuppliciis corporis cedebat infirmitas; quod tamen ita naturæ vires excedit, ut ſæpe homines impoſita ſibi falſa crimina confeſſi fuerint, ut tormentorum cruciamenta effugerent, mortem ærumnoſæ vitæ præferentes.

Sed quid dicam de Chriſtianis puellis, quæ erant fortiores patiendo, quàm tyranni ingenioſi torquendo, ut in eis illud Apoſtolicum impleretur: *Quod infirmius eſt Dei, fortius eſt hominibus.* Præſertim quia tanta eſt fœminarum imbecillitas, ut ſæpiùs ad nudi enſis, vel fuſi ſanguinis aſpectum cordis deliquium patiantur. Et tamen invictæ heroïnæ cruoris rivos de corpore ſuo manantes intrepidè cernebant. Unde

Unde hoc? unde tanta virtus in infirmitate, in doloribus talis lætitia? Tam ſtupens novitas novam cauſam exigit; adeo inſolitus effectus virtutem expoſcit inſolitam. Non faciebat hoc ſtupor, ſed infuſus amor; non amittebatur ſenſus, ſed gratiæ cœleſti ſubmittebatur; non deerat dolor, ſed victrici opitulatione ſuperabatur. *Magna vis fidei* (inquit Ambroſ. lib. de Virgin.) *quæ etiam ab illa teſtimonium invenit ætate.*

Tam inſignes Martyrum triumphos (quos paſſim deſcriptos legere utiliſſimum eſt) qui non miratur, inſipiens eſt; cùm & ipſi Ethnici judices, & tortores ſuſpexerint, collaudarint Angeli, Deus quoque in ipſis deliciatus ſit. Hinc in Martyrum agone miracula creberrimè edebat, ignem temperabat, ſanatis momento vulneribus, corporis habitum reſtaurabat, belluas ferociſſimas mitigabat, eratque Deum inter & athletas ſuos contentio dilectionis. Iſti ut paterentur ardebant; ille ne paterentur, mira patrabat: & de illis veriùs illud Philoſophi Moralis intelligi debet: *Ecce ſpectaculum dignum, ad quod reſpiciat intentus operi ſuo Deus. Ecce par Deo dignum, vir fortis cum mala fortuna compoſitus.*

Hæc geſta non ſunt in aliquo angulo, ſed in facie univerſi, in theatris orbis terrarum, & mundi emporiis. Martyrum ſanguine madet Roma: eo provinciæ & regna purpuraſcunt: hic cruor Chriſtianæ Religionis ſemen fuit naſcituræ, propagatæ verò robur & invicta probatio eſt. Hæc è pluribus pauca ſpecimina ſufficiant: tum quia ea quæ ſequentibus ſpeculationibus ſubjiciam, necnon quæ contra Judæos alibi diſputabo, faciunt ad hoc inſtitutum: tum

quia non noſtri propoſiti eſt omnes argumentorum copias in aciem ordinare, ſed quantum ſufficit ad demonſtrandam æquis judicibus cauſæ veritatem.

Reflexio.

Solatij plena eſt vox illa Richardi Victorini lib. 1. de Trinit. cap. 2. *Domine, ſi error eſt quod credimus, à te decepti ſumus: iſta enim in nobis iis ſignis & prodigiis confirmata ſunt, quæ non niſi à te fieri potuerunt.* Et præclarè Hilarius lib. 11. de Trinit. *Neque enim mundo ignorabilis effici poteſt, quem prophetiæ volumina conſignant; quem Apoſtolorum & Martyrum per virtutum operationes loquuntur ſepulchra, quem invidi ſpiritus profitentur, quem punitorum dæmonum reſonant mugitus.* Nihil unquam ſine culpâ creditum eſt, ſi credere, quæ Chriſtiana Religio docet, culpâ non vacat. Unde ſi per impoſſibile error eſſet, non poſſet imputari poſt tot ſingularia credibilitatis indicia, quibus non poteſt homo non prudenter moveri. Verùm ſicut hæc quinque credibilitatis teſtimonia veluti quinque limpidiſſimi lapides frontem conterunt Infidelium, ſic arguent te, niſi fidei vita reſpondeat. Accuſabunt te Prophetarum oracula, ſubitanea reprehendet orbis converſio, contra te perorabit Evangelij immaculata lex, confundet te miraculorum gloria, adversùm te clamabit ſanguis Martyrum, ſi fidem Chriſti, quam credibilem reddunt, morum tuorum obſcuritate improbabilem reddis. Appoſitè Picus Mirandulanus dixit: *Magna inſania eſt Evangelio non credere, cujus veritatem ſanguis Martyrum clamat,*

clamat, Apoſtolica reſonant voces, prodigia probant, ratio confirmat, elementa loquuntur, dæmones confitentur. Sed longè major inſania eſt de veritate Evangelij non dubitare, vivere tamen quaſi de ejus falſitate non dubitares. Vivis autem quaſi de ejus falſitate non dubitans, ſi malè vivis, ſi ad Evangelij normam opera tua non exigis. Nam ut ait Auguſt. ſerm. 237. de tempore: *Difficile eſt ut malè vivat qui benè credit.*

SPECULATIO II.

Inter Religiones, quæ christiano nomine inſigniuntur, ſola Catholica, ſeu Romano Pontifici obediens manifeſtis gaudet credibilitatis argumentis.

ANtequam ſtabiliatur hæc momentoſa veritas, ſciendum eſt, Eccleſiæ nomen Græcum, Latinè convocationem ſonare. Sic autem appellatur Chriſtianorum congregatio, vel quia omnes ad ſe vocat, aperiens nationibus omnibus maternum ſuum ſinum; vel quia quicumque in ea vivunt, non meritis & gratia præcedente, ſed gratuita Dei vocatione conveniunt. Hinc factum eſt, ut locus ille, quò fidelium multitudo confluit, quia omnibus apertus eſt, Eccleſia nominetur. In præſenti autem intelligimus per Eccleſiam, legitimam Chriſti fidelium congregationem, quam Paulus 1. Cor. 1. *Societatem* JESU CHRISTI *filij Dei* appellat: cui convenit judicandorum fidelium authoritas, ut Veritas

Matth. 18. declaravit : *Si te non audierit, dic Eccleſiæ: ſi autem Eccleſiam non audierit, ſit tibi tanquam ethnicus & publicanus.* Quærimus ergo modò, quiſnam ex cœtibus illis qui Chriſtianum nomen præ ſe ferunt, germanus ſit, quiſnam ſpurius; quinam legitimi fideles, quinam verò *dealbati*, ut eos vocat Auguſt. *lib.* 1. *cont. epiſtol. Parmen. cap.* 7. quinam Orthodoxi, quinam Hæretici?

Sciendum rurſus, quod licèt conſtet, ſolam Eccleſiam Catholicam eſſe veram, ut poſteà conſtabit; quia tamen fideles Romanæ communionis, Romano Pontifici pro tempore exiſtenti, ut Chriſti Vicario parentes, vulgò Catholici etiam ab hæreticis nominantur; quæritur utrum ille ſolus cœtus, qui Romano Epiſcopo reverentiam defert, veræ Chriſti Eccleſiæ rationem habeat. Cujus ſanè deciſio haberi non poteſt niſi ex quibuſdam notis, & veluti characteribus, quibus liquida veritas à tot erroribus diſcernatur: quæ quidem notæ debent eſſe cognitu faciliores re ipſa quæ quæritur, cùm ad eam inveniendam ordinentur. Ex quo obiter inferes, quàm irrationabilis ſit quorundam Sectariorum aſtutia & pertinacia, aſſerentium non aliam eſſe Eccleſiæ notam, quàm veritatem. Nam in hoc totum difficultatis momentum, totum controverſiarum punctum poſitum eſt, quænam ſit vera Eccleſia? Illud enim maximè inquiritur, cujus proinde aliæ notæ deſiderantur: ſicut mihi poſtulanti in quanam Galliarum Univerſitate bonarum literarum doctrinâ imbui poſſem, inſulſiſſimè reſponderetur, in eo me Collegio doctum evaſurum, in quo ſana doctrina accuratè proponitur: nam idipſum eſt quod inveſtigo,

go, cujus proinde apertiores notas ſcire aveo.

Certè cùm omnes ſectæ ſibi veritatem arrogent, & tamen aliquam mentiri neceſſe ſit, cùm contradictoria aſſeverent, quæ ſimul vera eſſe non poſſunt; non aliam aſſignare legitimæ Eccleſiæ notam, quàm veritatem, eſt manifeſtè petere principium. Quis enim in dubium vocat, Chriſti Eccleſiam eſſe debere veram? cùm teſtante Apoſtolo 1. Timoth. 3. *ſit firmamentum & columna veritatis.* Sed de vera Eccleſia ſolliciti ſumus, quia illud veridicum & pervulgatum Auguſtini pronuntiatum formidamus, lib. 4. de Symb. c. 1. *Non poteſt in cœlis Deum habere patrem, qui non habuerit in terris Eccleſiam matrem.* Necnon illud ejuſdem Patris in Pſalm. 57. *In ventre Eccleſiæ veritas manet; quiſquis ab hoc ventre ſeparatus fuerit, neceſſe eſt ut falſa loquatur; quiſquis aut concipi noluit, aut quem conceptum mater excuſſit.* His prælibatis,

Probatur ſpeculatio. Illa Chriſtianorum concio eſt evidenter credibilis, imò, ſuppoſita Chriſti fide, evidenter vera, quæ habet omnes notas veræ Eccleſiæ: Atqui ſola Eccleſia Romana, ſeu congregatio Chriſtianorum Romano Pontifici obtemperantium habet omnes veræ Eccleſiæ notas: Ergo illa ſola eſt evidenter credibilis. Major eſt evidens; eſſentia enim per proprietates dignoſcitur: ad eſſentiam autem Eccleſiæ pertinet veritas, cùm ſit verè fidelium congregatio: igitur ad veritatem illam dignoſcendam omninò veſtigandæ ſunt proprietates veræ Eccleſiæ, quas Patres tradiderunt. Minor autem ut probetur, obſervandum eſt, non exigi ad rationem notæ Eccleſiæ, ut ab exordio naſ-

centis Eccleſiæ convenerit; ſed ſat eſt ut ei competat eo in ſtatu, quem habet poſt prædicatum ab Apoſtolis Evangelium. Nam ſicut fuerunt quædam naſcentis Eccleſiæ ſigna, ut viſibilis Spiritus ſancti deſcenſus, aliorumque ſtupendorum miraculorum concurſus, quibus tunc indigitanda erat: ſic formato Eccleſiæ corpore, & per orbem terrarum propagato, neceſſaria ſunt alia indicia, quibus vera demonſtretur Eccleſia Chriſti depoſiti intemerata cuſtos, & à ſynagogis ſatanæ, ac conventiculis errantium diſcernatur; modò tamen hujuſmodi characteres in Scripturæ, Patrumque monimentis fundentur. Si enim ipſæ ſacræ Literæ, Patrumque concors ſententia eas notas deſignent, quibus Eccleſia poſt Evangelium diſſeminata ſignificetur; nullus niſi hæreticus Eccleſiam illam ejurabit, quam legitimis veræ Eccleſiæ teſſeris inſignitam eſſe cōſtiterit: quod ſtatim conficiam juxta illud Auguſtini lib. de unit. Eccleſ. cap. 3. *Nolo humanis documentis, ſed divinis oraculis ſanctam Eccleſiam demonſtrari.* Minor ergo probanda eſt. Et primò occurrit quadruplex illa nota quam exigit Concilium Nicænum in celebratiſſimo illo Symbolo, his verbis: *Et unam, ſanctam, Catholicam, & Apoſtolicam Eccleſiam.*

Vnitas Eccleſiæ Romanæ.

Nota veræ Eccleſiæ eſt unitas, quam colligunt Patres ex illo Cant. 6. *Vna eſt columba mea:* & diſertè traditur Ioan. 6. *Fiet unum ovile, & unus Paſtor.* Et 1. Cor. 10. *Vnum corpus multi ſumus.* Et Epheſ. 4. *Vnum corpus, & unus ſpiritus; una fides, unum baptiſma; unus Deus, &*

pater

pater omnium. De qua unitate Cyprianus & Auguſtinus ſpecialibus opuſculis egregiè ſcripſerunt. Atqui ſola Eccleſia Romana habet hanc perfectam unitatem, quæ non conſiſtit ſolùm in conſenſu actuali ejuſdem doctrinæ; nullus enim eſt hæreticorum cœtus tam exiguus, cujus ſectarij in aliquod unum errorum fœdus non conſpirent:ſed in hoc quod habeatur una certa ratio ad retinendam doctrinæ concordiam accommodata,& diviſionum ſchiſmata præcavenda. Quæ quidem ratio in ſola Eccleſia Romana invenitur.Nam hæc ſocietas non ſolùm eundem Deum & Filium ejus Chriſtum Dominum confitetur, ad eandem beatitudinem ſuſpirat, eiſdem legibus,ritibus,Sacramentis Deo ſervit,idem ſacrificium Deo offert; ſed etiam habet modum retinendæ unitatis peropportunum & neceſſarium, nimirum idem caput viſibile(à quo corporis unitas pendet)Romanum Pontificem,Chriſti Vicarium, ejuſdem Eccleſiæ ſupremum Rectorem, Paſtorem, & Hierarcham: cui obedientes ab hæreticis, & ſchiſmaticis ſecernuntur.

Ergo Eccleſia Romana habet primam Eccleſiæ proprietatem, qua (ut ait Cyprian. lib. 4. epiſt. 10.) fit *plebs Sacerdoti adunata, & paſtori ſuo grex adhærens. Non aliunde hæreſes obortæ ſunt, aut nata ſunt ſchiſmata, quàm inde, quod Sacerdoti Dei non obtemperatur; nec unus in Eccleſia ad tempus Sacerdos, & ad tempus Iudex vice Chriſti cogitatur.*

Confirmatur. Eccleſia debet eſſe corpus rectè ordinatum; nam *quæ à Deo ſunt, ordinata ſunt.* Hac de cauſa Eccleſia, *Cant.* 6. dicitur *Caſtrorum acies ordinata.* Quæ ordinatio conſiſtit in perpetua Paſtorum & Doctorum ſibi ſucceden-

rium ſerie, qua ceſſante, unitatem Eccleſiæ perire neceſſe eſt; quomodo enim monarchia uni familiæ erit addicta, niſi legitimorum hæredum ſucceſſio intercedat? Unitas Eccleſiæ inimica eſt confuſionis; niſi autem ſit perennis verorum Paſtorum ſucceſſio, Babylonica confuſio, Cymmeriæque tenebræ Eccleſiam ſuſque deque mixtam offundent, eruntque fideles ſicut parvuli fluctuantes, omni vento doctrinæ circumlati.

Atqui ſola Eccleſia Romana hanc habet continuatam Paſtorum ſeriem; nam à D. Petro uſque ad Clementem nonum, qui Eccleſiæ clavo jam aſtat, Pontifices ſibi ſuccedentes enumerat: quod ſanè de aliis ſectis dici nequit. Nam ut rectè ait Tertul. lib. de præſcrip. *Edant origines ſuarum Eccleſiarum, evolvant ordinem Epiſcoporum ita per ſucceſſionem ab initio decurrentium, ut primus ille Epiſcopus aliquem ex Apoſtolis, vel Apoſtolicis viris, qui tamen cum Apoſtolis perſeverarit, authorem habuerit, vel anteceſſorem.* Certè de Luthero, Calvino, aliiſque Sectariorum ſigniferis meritò dici poteſt, eſſe *filios ſine patre, diſcipulos ſine magiſtro, qui à ſe naſci voluerunt*, ut de hæreticis ſui ævi dicebat Optatus Milevitanus.

Ergo ſola Eccleſia Romana habet perfectam unitatem entis ſucceſſivi, ob continentem & nunquam interruptam Paſtorum perpetuò ſibi ſuccedentium ſeriem. Unde meritò Catholicus quiſque uſurpare poteſt illud Auguſtini contra Epiſtolam fundam. c. 4. *Tenet me in Eccleſia Catholica ab ipſa ſede Petri Apoſtoli, cui paſcendas oves ſuas Dominus commendavit, uſque ad præſentem Epiſcopum ſucceſſio Sacerdotum.* Quod proſequitur idem Pater *epiſt.* 165.

ubi

ubi omnes Pontifices uſque ad Anaſtaſium recenſet.

Sanctitas Eccleſiæ Romanæ.

Ex hoc ſecundo veræ Eccleſiæ charactere ſic argumentor. Veræ Eccleſiæ nota eſt ſanctitas; nam fidelium cœtus dicitur, 1.Pet.2. *Gens Sancta.* Vocatur autem Eccleſia ſancta, non quòd omnia ejus membra à peccato immunia ſint; nam Regnum Cœlorum, quo, teſte Gregorio, præſens Eccleſia intelligitur, virginibus fatuis, ſicut & prudentibus conſtat: in agro Dominico cum frumento paleæ permixtæ ſunt, & aurea vaſa ligneis & fictilibus interpoſita. Ipſos Eccleſiæ Angelos, id eſt Epiſcopos, ad pœnitentiam Joannes *Apocal.*2.& 3. cohortatur; & in Eccleſia Corinthiorum ferbuiſſe contentiones, excitata jurgia, patrata flagitia ipſis Gentibus execrabilia, Apoſtolus 1.*Cor.*1. memorat; & tamen eorum ſocietatem ſanctam eſſe agnoſcit ibidem & prædicat. Certè cùm Eccleſia pro ſuis ægris & infirmis Sacramentorum remedia paret, & ſpiritualium medicorum copiam miniſtret, planum eſt, non ideò ſanctam debere nominari, quòd membris conſtet illibatis, nec ullo peccatorum inquinatis fermento; aliàs nullus eſſet hæreſeon finis, ſed interminabilium litium materia: unicuique enim Eccleſiæ judices recuſare in promptu eſſet, ſi alter alteri poſſet objicere: Tu non es de Eccleſia, à qua propter peccata exulas.

Sancta ergo dicitur Eccleſia, tum propter doctrinæ puritatem; *lex* enim *Domini immaculata.* Tum propter ſanctitatis efficientiam; illud enim dicitur ſanctum, quod efficit Sanctos: unde

de lex Domini dicitur *convertens animas*. Tum propter inſtitutarum cæremoniarum, quibus Deo cultum & decoram laudationem offert, ſanctimoniam. Atqui ſola Eccleſia Romana his omnibus de cauſis ſancta eſt; quid enim purius ſacris illis decretis Pontificiis, vel in Conciliis editis, quibus ad omnia pietatis officia inſtruimur. In ſola etiam Eccleſia Romana Evangelicæ perfectionis conſilia ad praxim reducuntur, ut ſtatim ponderabimus. Nihil etiam auguſtius ea ſacrorum rituum majeſtate, ſive ad excitandam pietatem, ſive ad profundæ reverentiæ ſenſum concipiendum eſſe poteſt, ut ſeriò, attentéque conſiderans intelliget; ſi tamen dono pietatis, & intellectus præventus ſit.

Confirmatur, & illuſtratur. Illa Religio bona eſt, quæ homines bonos efficit: illa melior, quæ meliores inſtituit: illa optima, quæ optimos informat & imbuit: ſicut melior eſt nauclerus, qui regendi navigij peritior; melior item medicus, qui infirmitatibus ſalubriùs opitulatur. Atqui Eccleſia Romana non ſolùm ſanctiſſimis legibus à Chriſto fundata, & à Patribus vallata eſt; ſed etiam multos protulit Sanctos in terris non minùs fulgentes, quàm in cœlo coruſcent aſtra, ut ex geſtis Sanctorum nulla unquam oblivione delendis patet. Annales Eccleſiæ referti ſunt viris eremi cultoribus, angelicam in terris vitam ducentibus; innumerabilibus zelantiſſimorum Epiſcoporum, Sacerdotum, Monachorum, & Virginum choris, in quibus Deus planè mirabilis eſt. Sed hæc paſſim obvia lubens prætermitto: ad viciniora, quibus magis movemur, accedamus.

In hoc ipſo quoque ſæculo, quantumvis col-

lapſa ſit diſciplina, tamen quia ſpiritus Eccleſiæ fixus, immobilis, & immortalis eſt, nec ullam temporum decurſu pati labem, ullam mutationem poteſt, ſummo Dei beneficio videmus plures cives Sanctorum, domeſticos Dei, pietatis ſinceros æmulatores. Cernimus permultos Eccleſiaſtico ſpiritu plenos, qui divinos Canones Conciliorum, Pontificum, *Spiritu Dei conditos, & totius orbis reverentiâ conſecratos*, ut loquitur S. Leo *ep*. 84. in intimo ſpiritu inſculptos gerunt, ad quos vitam ſuam pro virili exigunt; & dum præ temporum difficultatibus impediuntur, dolent, & ingemiſcunt. Nec ſacras illas regulas, tanquam Lacedæmoniorum, aut Athenienſium pridem exoletas otiosè ſpectant, ſed tanquam cœleſtia inſtituta, nullâ unquam corruptelâ minuenda venerantur, & probant. Hinc omnibus ſtudiis has leges inſtaurandas curant, conculcatas renovant, collabentes retinent, vigentes tota contentione cuſtodiunt. Cernimus quoque, & manibus noſtris contrectamus in quamplurimis utriuſque ſexus cœnobiis perſonas in ſæculo nobiles, ingenio pollentes, complexione debiles, amore Chriſti parvulos factos, mundo mortuos, orationibus inſtare, in vigiliis pernoctare, corpus macerare, virginitatem ſervare. Cernimus è ſæcularibus nonnullos à peccatis & vitiis, in quibus computruerunt, tanquam jumenta in ſtercore ſuo, exire viriliter, convaleſcere de infirmitate, fortes fieri in bello, & Deo tangente cor hominum, evadere novas creaturas, atque in novitate vitæ ambulare, mutatione dexteræ Excelſi.

Negabunt hæc forſan hæretici, ſed hæc quæſtio cùm ſit facti, non juris, meliùs deciditur oculis

oculis quàm argumentis. Itaque ſi infideles omnibus hiſtoriis, etiam moderniſſimis, fidem detrectent; ſi dubitent de ſanctitate Caroli Borromæi, Franciſci Saleſij, Xaverij Indiarum Apoſtoli, Roſæ Peruanæ, aliorumque recenter in album Sanctorum aſcriptorum, quorum prodigia præcedente ſæculo inclinante, & iſto inchoante orbis ſub cœlo totus miratus eſt; ſi tam accuratè inquiſitis eorum factis, aut miraculis, necnon judicibus in negotio canonizationũ omnia penitiſſimè ad intimas uſque fibras maturè diſcutientibus fidem negent, hoc hæreticis gratis concedamus, quamvis cæteroquin contra rationem pugnet tam ſollicitas ſtudioſorum hominum curas aſpernari; ſi enim tantæ diligentiæ non creditur, nulli narrationi aſſenſus præbendus erit: ſed hoc iterum toleremus, & eorum obſtinationi concedamus. Salten[illegible]abò, non conſultoribus perquam attentis, non graviſſimis & locupletiſſimis teſtibus, ſed oculis ſuis credant.

Nolo autem hæreticos Galliarum fines tranſgredi, parco peregrinationi, intra terminos ſuos commorentur, & poſt horrendas à patribus ſuis illatas clades, poſt ſtrages urbium, poſt Monaſteria ab his Reformatis deformata, depopulatas Eccleſias, vaſtata & diruta templa, adhuc videre poterunt Sanctos non defeciſſe.

Vadant ergo ad magnam Chartuſiam, & niſi claudant oculos, cernent quod nos videmus, vel Angelos in carne hoſpitantes, vel homines Angelicum ſpiritum habentes; & ſi oculis non credunt, adhibeant quatuor alios ſenſus. Guſtent âbſtinentiam à carnibus perpetuam, jejunia ſeptem menſium abhinc ſex ſæculis nullâ temporum injuriâ, nullis molliculorum artificiis violata.

lata. Audiant Dei laudum divinarum concentum, quas diu noctuque inter hyemis inclementis, & fermè continuæ algores ſummo Deo perſolvunt. Tangant lecti duritiem, palearum ſtramen, aſperum cilicij induſium. Subodorentur ſuaviſſimum virtutum omnium, veluti totidem florum, ſpiritum, quibus inculta, horridaque eremus ſuffunditur; & percipient altum ſilentium omni linguâ diſertius ad emolliendam cordis duritiem; ſolitudinem inviolatam; modeſtiam humana majorem; charitatem, quæ eſt vinculum perfectionis, erga Deum ferventiſſimam, erga proximum effuſiſſimam; cujus probatio eſt illa exhibitio hoſpitalitatis, quâ omnes adventantes abſque perſonarum acceptione tecto, menſaque amantiſſimè excipiunt.

Quod ſi locum horroris & vaſtæ ſolitudinis adire delicati pertimeſcunt, vadant ad cœnobia quæcumque, in quibus vigeat ſtrictior diſciplina, qualia ſunt monaſteria Patrum Benedictinorum Congregationis S. Mauri, Ciſtercienſium, vulgò *Abſtinentium*, operâ clariſſimi Abbatis *de Prieres* reſtaurata, inter quæ velut inter aſtra ſol refulget Abbatia dicta *l'Atrape*, circa fines diœceſis Carnotenſis, in qua ſub moderamine Abbatis *de Rancé*, Ciſtercienſes non ſolùm regulam ad litteram obſervant, ſed ipſum modum vivendi D. Bernardi incredibili fervore æmulantur. Sed quid dicam de quatuor Mendicantibus, reformatis tamen, nimirum Capucinis & Recollectis, Auguſtinianis, Carmelitanis Excalceatis, & noſtris Dominicanis, operâ R.P. Sebaſtiani Michaëlis ſanctæ memoriæ inſtauratis. Quid de aliis religioſiſſimis Societatibus, & Congregationibus? quid de ſacris Virginibus

Sancti

Sanctimonialibus, tam teneris ſimul, & tam auſteris, quales ſunt Carmelitanæ, Clarinæ, & Dominicanæ reformatæ? Certè nihil aliud occurrit quàm exclamatio illa Bernardi ſerm. 1. in Dedicatione: *Mirabilis planè Deus in Sanctis ſuis, non modò in cœleſtibus, ſed etiam in terrenis: utrobique Sanctos habet, & in utriſque mirabilis eſt; illos quidem beatificans, iſtos ſanctificans. Quod majus miraculum, quando tot juvenes, tot adoleſcentes, tot nobiles, univerſi denique, quos hic video, velut in carcere aperto tenentur ſine vinculis, ſolo Dei timore confixi; quòd in tanta perſeverant afflictione pœnitentiæ, ultra virtutem humanam, ſupra naturam, contra conſuetudinem? Ipſi, credo, videtis quanta jam poſſemus invenire miracula, ſi perſcrutari ſigillatim liceret ſingulorum exitum de Ægypto, & deſerti viam, id eſt abrenunciationem ſæculi, introitum monaſterij, in monaſterio converſationem.*

Dies me citiùs defecerit, quàm ea quæ etiam in hoc ſæculo nequam in multis ſanctiſſimis viris præclara extiterunt, vel minima ſaltem parte perſtringam. In gratiam tamen & conſolationem Catholici Lectoris nonnulla ex innumeris exempla proferam. Imprimis in ſtatu Eccleſiaſtico quis Epiſcopo Maſſilienſi Joanni Baptiſtæ Gault valeat anteferri; in quo multa adeò præclara, adeò ſingularia extitiſſe, Maſſilienſes, qui viderunt, narrant. Sed Illuſtriſſimi Alani de Soliniac, Cadurcenſis Epiſcopi (à quo ipſe ſacro Confirmationis oleo puer inunctus ſum) ſanctimoniam quis vidit, & veritate coactus non dixit, in ipſo primitivæ Eccleſiæ Antiſtitum vitæ rationem enituiſſe. Nam per viginti circiter

annos.

annos Epiſcopatus orationi mentali quinque horas quotidie vacabat; à carnibus, piſcibus, & ovis abſtinuit, ſolis leguminibus, herbiſque inconditis contentus, libertatis Eccleſiaſticæ intrepidus propugnator, in Diœceſi peragranda continuus, pater pauperum, Canonicorum Regularium, vulgò *de Chancelade*, reſtaurator, virtutum omnium compendium, & ſignorum (ut dicitur in ejus vita nuper ſcripta) patrator.

Mitto præclaras res geſtas Patris de Gondran, ſecundi Præpoſiti Generalis Oratorij; aliorumque plurimorum, quos hæc Congregatio quotidie ſuppeditat pietatis viva ſimulachra. Mitto innumerabiles Patrum Miſſionariorum fructus, & bonos in Chriſto odores. Mitto Seminariorum Clericorum ordinatiſſimam diſciplinam, eam præcipuè, quæ in Pariſienſi S. Lazari, & S. Sulpitij ſervatur. Mitto mirabilem & planè Apoſtolicam Appamienſis diœceſis formam; ibi enim Sacerdotes ad ſacrorum Canonum formam mores exigunt ſuos. Cujus rei ego ex viſu teſtimonium præbeo.

Sed quid dicam de hujus diſciplinæ inſtauratore Epiſcopo? plura ſcriberem teſtis oculatus, niſi ſcriptum eſſet, *Ne laudaveris hominem in vita ſua: nec eſt ſecura laudatio, niſi poſt mortem*. Sed prætermittere non poſſum quod oculis omnium patet. Vidi in Appamienſi civitate Epiſcopum divitem ſine avaritia, redditus omnes pauperibus erogantem, ſingulos infirmos viſitantem, ſine ſerico ſimpliciter veſtitum, ſine curru ambulantem, ſine tapetibus, ſine vaſis argenteis, & fermè ſine ſervis. Vidi Epiſcopum perſæpè prædicantem, orationi mentali cum tota familia præfixis horis vacantem, nunquam

quam ſine ſacra lectione comendentem. Vidi Epiſcopum gravi dolore perculſum, quòd tam neceſſaria Eccleſiaſticæ diſciplinæ præcepta paſſim conculcentur; optantem, ut inſtaurentur; curantem, ut vigentia ſedulò teneantur, moderante tamen ſingulari prudentia; & pro reformanda Cathedrali ſua Eccleſia (quæ Regularibus Canonicis conſtat) nulli labori, nullis vigiliis, nullis humanis reſpectibus parcentem. Vidi Epiſcopum omnibus præ humilitate inclinatum; de ſummo verò Pontifice tam reverenter ſentientem, ut nullum agnoverim novitium Magiſtro ſuo obſequentiorem. Hæc & alia plura vidi, majora autem audivi, quæ condonans pudori viri humillimi, ſilentio prætereo: ei ſolam perſeverantiam deſidero. Multa ſimilia dicuntur de aliis nonnullis Diœceſibus, ſed ea ſolùm quæ vidimus, teſtari voluimus.

In ſtatu verò Regulari, tam virorum, quàm mulierum, nulla eſt Religio reformata quæ plures non prodat. Et quidem omiſſis illis qui non ita pridem graſſante lue ægris inſervientes mortem obierunt; prætermiſſis etiam modernis Regularis obſervantiæ reſtitutoribus; unum tamen præterire non poſſum, Religioni quidem Dominicanæ glorioſum, ſed compertum & manifeſtum: Reverendum P. Antonium Cuveum intelligo, qui paucis cum ſociis totam Gallorum Provinciam illuſtrat, nec eſt qui ſe abſcondat à calore ejus. Videre eſt hominem Pariſiis oriundum, ſubindéque fluxæ & delicatæ complexionis, oppida Provinciæ illi contermina pedibus peragrare, verbo Dei reficere, exemplis permovere, confeſſiones excipere, in miſſionibus

bus inſiſtere, & poſt exantlatos Apoſtolicæ vitæ labores, ſæpè pane & aqua cruda contentum, ad novos labores ſemper vegetum, ſemper alacrem, nunquam feſſum; inter varias perſequutiones (ut fert ſtylus divinus erga Sanctos) vultu ſemper hilarem, in oratione continuum, in auſtera vivendi ratione ſibi ferè crudelem. Hoc teſtantur omnes quotquot viderunt, & probabile non eſt omnes falli. Huic ſolùm deſiderandum videtur, ut in ſuis Conventibus communem Ordinis ſtrictam obſervantiam cuſtodiat, nec in mandatis Patrum noſtrorum cupiat nimis: nam peccata fervoris etſi aliqui laudent, in hoc non laudo, licèt fatear eſſe venialia.

Denique in ſtatu ſæculari longum fuerit flores Chriſtianorum & Orthodoxorũ intra ſæculi procellas degentium vel ſumma manu decerpere, unde eos dimitto: unicum ex innumeris ſeligo noviſſimum, & juxtà notiſſimum, Sereniſſimum Principem Conteum, modernum Occitaniæ Proregem, quem univerſa Galliarum facies demirata eſt. Nam ſi nobilitas facit authoritatem, quid clarius Regiæ ſtirpis Principe? Si ingenij præſtantia & ſcientiæ eruditio, quis hoc Principe doctior, vel in divinis, humaniſque facultatibus exercitatior? Si pietas & morum integritas, contrahendæ ſunt hîc habenæ, nec texenda hiſtoria: interrogandi ſunt omnes Occitani, & uno ore conteſtabuntur, ſuſpexiſſe ſe Judicem æquiſſimum, pauperum, & miſerorum parentem, S. Ludovici æmulatorem. Sed & opera ab ipſo typis mandata, alterum de officijs Magnatum, alterum contra comœdias, teſtimonium perhibent de ipſo, ſuntque

ſolidæ pietatis & reconditæ eruditionis monimenta immortalitate digniſſima.

Ex his ſpeciminibus liquere puto, meritò ſanctitatem Eccleſiæ Romanæ aſſerendam eſſe. Innumera alia proferri poſſent omnibus patentia, abſque eo quod intrinſecùs latet: ſed has paucas ſpicas ex ampla meſſe carpſiſſe ſat ſit, ne plus juſto hujus diſſertationis moles excreſcat.

Sola Eccleſia Romana Catholica, ſola Apoſtolica.

Ex tertia quoque nota ſic diſcurro. Vera Eccleſia debet eſſe Catholica, ſeu univerſalis, à ſolis ortu uſque ad occaſum unius fidei ſplendore diffuſa, juxta illud Pſalm. 18. *In omnem terram exivit ſonus eorum.* Neque enim ut in humanis Rebuſpublicis (inquit Catechiſmus Romanus) aut hæreticorum conventibus, unius tantùm regni terminis, aut uno hominum genere Eccleſia diffinita eſt; verùm omnes homines, ſive illi Barbari ſint, ſive Scythæ; ſive ſervi, ſive liberi, charitatis ſinu complectitur. Unde ſcriptum eſt, *Redemiſti nos Domine in ſanguine tuo ex omni tribu, & lingua, & populo, & natione, & feciſti nos Deo noſtro regnum.*

Atqui ſola Eccleſia Romana verè Catholica eſt, & per totum terrarum orbem diffuſa: nulla ſiquidem eſt natio tam barbara, nullus ſinus tam latens, ad quem non pervenerit, & quidem prima. Qua in re notandum eſt, quod cùm aliqua provincia, vel natio infidelis Chriſto aſciſcenda eſt, illi ſemper Catholici chriſtianæ doctrinæ radios effundunt; ſoli Romani Pontifices de ſalute

lute omnium ſoliciti, verique illius Vicarij, qui pro omnibus mortuus eſt,ad plantandam fidem, & excolenda novalia, viros Apoſtolicos ab initio Chriſtiani orbis ſemper miſerunt,& mittunt quotidie ad Indos, Eoos, atque Occiduos, Braſilios, Æthiopas,Afros, Canadenſes, Huronos, Iloquenſes , alioſque ab orbe noſtro remotiſſimos ; apud quos viri Catholici impigrè laborantes , nullos defugiunt labores , ſanguinem etiam non raró profundunt : in quorum poſteà meſſem falcem mittentes hæretici , tritico lolium & zizaniam intermiſcent. Unde præclarè Tertul. lib. de præſcript. *Negotium eſt hæreticis non Ethnicos convertendi , ſed noſtros evertendi : hanc magis gloriam captant, ſi ſtantibus ruinam , non ſi jacentibus elevationem operentur. Apoſtoli de mortuis vivos ſuſcitabant ; iſti de vivis mortuos faciunt.*

Ergo ſola Romana Eccleſia eſt vera , quia ut rectè ait Auguſt. lib.de unit.Eccleſ. c.3. *Singulæ hæreſes in multis gentibus ubi Eccleſia Catholica eſt, non inveniuntur : hæc autem quæ ubique eſt, etiam ubi illæ ſunt, invenitur.* Sola vera eſt , quia ea dogmata tradit quæ per Orthodoxos in omni loco & tempore conſtanter credidit, & docuit : nam ut benè ait Vincentius Lirinenſ. in commonit. *Ea Eccleſia Catholica eſt , ad quam non una natio, non unus angulus, ſed magis multitudo convertitur. Id teneamus quod ubique , quod ſemper , quod uniformiter ab omnibus creditur : quidquid verò ab aliquo deinceps uno præter omnes , vel contra omnes novum & inauditum dici ſenſerit , id non ad religionem , ſed ad tentationem potiùs intelligat pertinere.*

Ex

Ex quarto demùm charactere ſic argumentari licet. Vera Eccleſia debet eſſe Apoſtolica, id eſt ab Apoſtolis derivata: qua de cauſa Apoſtoli à Paulo,& Joanne *Fundamenta* dicta ſunt, Epheſ. 2. *Superædificati ſuper fundamentum Apoſtolorum.* Et Apocal. 21. *Murus civitatis habens fundamenta duodecim,& in ipſis duodecim nomina duodecim Apoſtolorum Agni.* Quæ intelligenda ſunt de fundamentis ſecundariis innixis primo fundamento Chriſto; nam ut dicitur 1. Cor. 3. *Fundamentum aliud nemo poteſt ponere, præter id quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus Ieſus.* Hac de cauſa Veritas *Ioan.* 17. rogabat Patrem pro eis, qui per Apoſtolorum verbum erant in ſe crediturì; apertè innuens, eos dumtaxàt ad verãm Eccleſiam pertinere, quam conſtaret ab Apoſtolis propagatam.

Atqui ſola Eccleſia Romana eſt verè Apoſtolica,ſeu ab Apoſtolis perenni ſucceſſione,& nunquam interrupta temporum ſerie ad nos uſque deducta. Nec ullos agnoſcit Authores, ſatores, fundatores præter Apoſtolos. Habent Calviniſtæ fidei ſuæ parentem, Calvinum; agnoſcunt Lutherani Lutherum; denique cuique hæreſi proprius aſſignatur architectus. Nobis autem nullus præter Chriſtum fidei author eſt. Certè cùm ipſi Sectarij ultrò fateantur Eccleſiam Romanam fuiſſe veram Chriſti ſponſam, ab Apoſtolo etiam *Rom.* 1. ob integritatem fidei eximiè laudatam, à Patribus primorum ſæculorum magnificè commendatam, veluti aſylum fidei, portum ſalutis, errorum dignoſcendorum lydium lapidem, judicandorum magiſtram; iterum atque iterum peto ab illis, quiſnam ſit primus ejuſdem doctrinæ corruptor, vel adulterator?

quonam

quonam ſæculo, anno? quonam imperante, & regnante invecta corruptela? à quibus legitimis judicibus judicata, & damnata defectio, & proſcriptus error irrepens? Denotent quæſo quandonam fidem, quæ Paulo gratulante in univerſo mundo annunciabatur, Roma perdidit? quo tempore, quo Pontifice? qua arte, cujus induſtria? qua via? qua potentia? quibus initiis? quibus incrementis? quibus auxiliis urbem & orbem Religio illa pervaſit, quæ ante Lutherum ſola erat Chriſtiana? quæ voces, quæ ſeditionum turbæ, quæ Orthodoxorum Epiſcoporum Concilia tantam doctrinæ mutationem damnavere?

Eſtne credibile orbem ſub cœlo totum veluti profundo lethargo laborantem vel obbrutuiſſe, vel obmutuiſſe, dum caput orbis Roma nova dogmata cuderet, nova Sacramenta adinveniret. Turbarunt quidem jam pridem Eccleſiæ pacem hæreſum furiæ diverſæ: Arianorum v.g. venenum non portiunculam quandam, ſed penè mundum totum contaminavit, adeò ut propè innumeris Epiſcopis partim vi, partim fraude deceptis, caligo quædam mentibus offunderetur. Tunc non ſolùm domus & urbes, ſed etiam Provinciæ & nationes, univerſum denique Romanum Imperium emotum eſt; omnia ſuſque deque mixta atque vexata, & privata & publica, & ſacra & prophana. Sed illis ſeſe ſtatim Catholici omnes oppoſuere, quos à defenſione fidei majorum vis nulla depulit, non minæ, non blandimenta; non vita, non mors deterrere unquam potuerunt. Idem fidei zelus in aliis Sanctis efferbuit, dum ſæva repentinæ hæreſeos tempeſtas navim Petri perculit.

At verò contra Eccleſiæ Romanæ lapſum doctrinæ quis Sanctorum ſcripſit? quis hiſtoricus, vel Latinus, vel Græcus; vel citimus, vel remotus, Eccleſiæ illius apoſtaſiam enarravit? Si jam Papa, vel Epiſcopus quidam novos ritus Apoſtolicæ traditioni adverſos introducere ſatageret, v. g. circumciſionem, profectò id non fieret conſentiente, vel diſſimulante toto orbe; & multò minùs mos ille antichriſtianus per totum orbem ſine alicujus advertentia propagaretur. Foret ſine dubio, foret aliquis qui Deo excitante novitati opponeret vetuſtatem, & tantam præſumptionem ſcriptis mandaret. Niſi dicatur (quod impium eſt) Deum nolle illi Eccleſiæ providere, pro qua fudit ſanguinem ſuum. Et tamẽ non verentur Sectarij prædicare Eccleſiam Romanam ante Lutheri adventum orbem corrupiſſe univerſum, cunctis oſcitantibus & dormitantibus, imò conſentientibus, & applaudentibus. Quis boni judicij compos credat? quis niſi mentis inops non deteſtetur?

Ergo vel nulla in orbe terrarum extat congregatio Chriſtianorum, in qua incorrupta perſeveret doctrina Apoſtolorum (quod effutire nequit niſi Judæus, vel Atheus) vel ea ſola eſt, quam Eccleſia Romana cuſtodivit. Unde Lutherus, Calvinus, aliique filij iniquitatis paſſim fatentur, doctrinam Eccleſiæ Romanæ, quam aggrediuntur, ex veterum Patrum fontibus derivari. Idque apertè Centuriatores Magdeburgenſes confitentur, qui propterea ſingulis quibuſque centuriis in Patribus quoſdam nęvos admittunt, quia nimirum Eccleſiæ Romanæ articulis controverſis ſuffragantur. Quaſi verò carpendorum Patrum authoritas his credita ſit

præſum

præſumptoribus? Certè non minùs imprudenter ſe geſſerunt, quàm ſegereret reus, qui nullum innocentiæ ſuæ teſtem locupletem inveniens, laboraret tamen plurimùm in teſtibus accerſendis, qui contra ſe dicerent, quibus nihil aliud reſponderet, niſi tantam nubem teſtium decipi, & errare.

Reflexio, & apoſtrophe ad Hæreticos.

Calviniſtam alloquor, & Lutheranum compello, eis ſalutem optans, quibus *Ave*, dicere vetor. Audi quiſquis ſis, & ſi præcedentibus rationibus non moveare, ad veræ Eccleſiæ ſinum, te invitet ipſum Catholicæ nomen. Tibi confidenter oppono quod ab Auguſtino veridicè prolatum eſt lib. contra epiſt. fund. capite 4. *Tenet me in Eccleſia ipſum Catholicæ nomen, quod non ſine cauſa inter tam multas hæreſes ſic iſta Eccleſia obtinuit, ut cùm omnes hæretici ſe Catholicos dici velint, quærenti tamen peregrino alicui, ubi ad Catholicam conveniatur, nullus hæreticorum vel Baſilicam ſuam, vel domum audeat oſtendere.* Quàm ingens conſolatio mihi eſt! ut ſicut Chriſtiani nomine à Paganis & Iudæis, ſic Catholici cognomine à Sectariis quibuſcumque diſcernar. *Ne æſtues frater* (inquit appoſitè Pacianus epiſt. 1.) *Chriſtiani mihi nomen eſt, Catholicus verò cognomen: illud me nuncupat, iſtud oſtendit: hoc probor, inde ſignificor.* Si prior tempore potior ſit jure, meliorque ſit conditio poſſidentis, ut jura inculcant; certè melior eſt Eccleſiæ meæ ab antiquo poſſidentis, quàm tuæ noviter ſupervenientis. Attende, quæſo, has vividas

Tertul.*l. de præſcrip. c.* 37. interrogationes. *Qui eſtis? quando & unde veniſtis? quid in meo agitis non mei? quo denique Marcion* (Luthere, Calvine) *jure ſylvam meam cædis? qua licentia fontes meos tranſvertis? qua poteſtate limites meos commoves? Mea eſt poſſeſſio, quid hic cæteri ad voluntatem veſtram ſeminatis, & paſcitis? Mea eſt poſſeſſio, olim poſſideo, prior poſſideo, habeo origines firmas ab ipſis authoribus, quorum fuit res. Ego ſum hæres Apoſtolorum, ſicut caverunt teſtamento ſuo, ſicut fideicommiſerunt, ſicut adjuraverunt, ita teneo. Vos certè exhæredaverunt ſemper, & abdicaverunt ut extraneos, ut inimicos.*

Speculatio III.

Quintuplex inſuper eſt evidentis credibilitatis Eccleſiæ Catholicæ & Romanæ ratio.

TRes priores affert Vincentius Lirinenſis *in ſuo aureo commonitorio contra novitatem*, nimirum antiquitatem, univerſitatem, conſenſionem, quibus alias duas adjicio, firmitatem, & viſibilitatem.

Antiquitas Eccleſiæ Romanæ.

Ex antiquitate ſic argumentor. Germana puræ & orthodoxæ doctrinæ nota eſt antiquitas; dicitur enim Deuteron. 31. *Interroga Patre tuos, & dicent tibi; ſeniores tuos, & annuntia*

nuntiabunt tibi. Et Job 4. *Interroga generationem priſtinam, & diligenter inveſtiga patrum memoriam.* Et 1. Timot. 6. *O Timothee depoſitum cuſtodi, devitans profanas vocum novitates.* Quibus verbis omnium hæreſeon ſceleratæ novitates velut quodam ſpiritali gladio ſæpe truncatæ, ſemper truncandæ ſunt. Ea ſic illuſtrat Vincentius Lirin. laudatus, cap. 27. *O! exclamatio iſta & præſcientiæ eſt pariter & charitatis; prævidebat enim futuros, quos etiam prædolebat errores. Quid eſt depoſitum? Id quod tibi creditum eſt, non quod à te inventum; quod accepiſti, non quod excogitaſti; rem non ingenij, ſed doctrinæ; non uſurpationis privatæ, ſed publicæ traditionis; rem ad te perductam, non à te prolatam; in qua non author debes eſſe, ſed cuſtos; non inſtitutor, ſed ſectator; non ducens, ſed ſequens; quod tibi creditum eſt, hoc penes te maneat, hoc à te tradatur. Aurum accepiſti, aurũ redde: nolo mihi pro aliis alia ſubjicias: nolo pro auro, aut impudenter plumbum, aut fraudulenter æramenta ſupponas: nolo auri ſpeciem, ſed naturam planè: eadem quæ didiciſti, ita doce, ut cùm dicas novè, non dicas nova.*

Cuſtodi, propter fures, propter inimicos, ne dormientibus hominibus ſuperſeminent zizania ſuper illud tritici bonum ſemen quod ſeminaverat Filius hominis in agro ſuo. *Devitans*, quomodo, & quo ſtudio? Devita quaſi viperam, quaſi ſcorpionem, quaſi baſiliſcum; ne te non ſolùm tactu, ſed etiã viſu, afflatuque percutiant. *Devitans*, id eſt, nec cibum ſume, noli recipere in domum, nec ave dixeris ei, qui hanc doctrinam non affert, quæ una & eadem per ſingulas ætatum ſucceſſiones incorruptâ veritatis tradi-

tione manſit, uſque in ſæcula ſine fine manſura. *Profanas*, quid hoc eſt? quæ nihil habent ſacri, nihil religioſi, ſed ad omnia ſcelera viam aperiunt. *Vocum*, id eſt non tantùm dogmatum, rerum, ſententiarum vetuſtati contrariarum, ſed à novarum vocum adinventionibus periculoſis abhorre. *Novitates*, quia ut aiebat S. Xyſtus in epiſtola ad Epiſcopos Antioch. *Nihil ultra liceat novitati, quia nihil addi convenit vetuſtati. Perſpicua majorum fides nulla cœni permixtione turbetur.* Cui conſonat præclara illa Cœleſtini Papæ ſententia ab eodem Vincentio memorata, *Deſinat novitas inceſſere veſtutatem.* Hanc venerandam antiquitatis canitiem Patres omnes venerati ſunt, & vetuſtatis trutinâ omnes omninò controverſias appenderunt.[a] Nec eis unquam placuit aliud poſteris credendum decernere, niſi quod ſacrata, ſibique in Chriſto conſentiens veterum tenuiſſet antiquitas.

Et ratio eſt, quia cùm omne mendacium ſit corruptio veri, neceſſum eſt verum præcedere falſum: ac proinde, ut rectè arguit Tertul. contra Marcion. illud eſt verius, quod prius; illud verò falſum, quod poſterius. Quæ ratio ut penetretur, & ſimul præoccupentur omnes hæreticorum inſtantiæ, ſciendum eſt, nos non intendere ſolam antiquitatem eſſe ſignum veritatis; nam & Iudaïſmus antiquitate gloriatur, & Mahumetiſmus jam ad milleſimum annum infeliciter inoleſcit. Sed contẽdimus vetuſtatem cum eorum doctrina copulatam, qui fuerunt veri miniſtri ſermonis, eſſe germanam orthodoxæ doctrinæ notam, quæ veram Eccleſiam à falſa; ſacram Religionem à ſectis profanis diſcernat. Anquitas autem Judaïca, vel Turcica longè diſtat

ſtat ab illa: nam antiquitas Judæorum teſtimonium contra ipſos perhibet, cùm in eorum libris prænuntietur Meſſias venturus, quem recipere noluerunt. Turcarum verò vetuſtas tot impietatibus reſperſa, lumini etiam naturali injuria, non eſt continuata, ſed evidenter diſſentanea doctrinæ eorum qui fuerunt miniſtri ſermonis, nempe Chriſti & Apoſtolorum ejus, ut ipſimet fatentur. Et idem dicendum eſt de Paganiſmo, licèt pervetuſto; quia illum præceſſit veritas, nimirum verus Dei cultus per Adamum & multos deinceps exhibitus, qui non ſimulachris, ſed Deo vivo ſervierunt.

Atqui fides Romanæ Eccleſiæ hac ſacræ antiquitatis teſſera ſingulariter inſignitur. Nam ei nihil magis cordi impreſſum & conſignatum Patrum antiquorum inviolabili obſervantiâ eſt; omnes ſiquidem de fide quæſtiones, & de moribus controverſias ad veterum Patrum & Conciliorum amuſſim exigit, & ut præcipitur Hier. 6. *Interrogat de ſemitis antiquis, quæ ſit via bona, & ambulat in ea.* Cujus erga ſacram antiquitatem ſinceri amoris luculentum ſpecimen tradit Tridentinum ſeſſ. 4. *Præterea ad coërcenda petulantia ingenia, decernit ut nemo ſuæ prudentiæ innixus in rebus fidei & morum ad ædificationem doctrinæ Chriſtianæ pertinentium, ſacram doctrinam ad ſuos ſenſus detorquens contra unanimem conſenſum Patrum ipſam Scripturam ſacram interpretari audeat.* Quod etiã Eccleſiæ Romanæ genium apparet in religioſo cultu, quo Sanctos Patres ſemper proſequuta eſt: nam eorum teſtimoniis defert, pugnantes ſententias conciliat, & ut ait Bernard. epiſt. 77. *non quærimus pugnas verborum; novitates quoque*

vocum juxta Apoſtolicam doctrinam evitamus; Patrum tantùm oponimus ſententias, ac verba proferimus, & non noſtra; nec enim ſapientiores ſumus quàm Patres noſtri.

Ergo Eccleſia Romana habet veram Eccleſiæ Catholicæ notam. Nam ut dixit præfatus Lirinenſis cap. 34. *Catholicorum hoc ferè proprium, depoſita Sanctorum Patrum, & commiſſa ſervare; damnare profanas novitates: & ſicut dixit, & iterum prædixit Apoſtolus, ſi quis annunciaverit præter quàm quod acceptum eſt, anathema ſit.*

Univerſitas Eccleſiæ Romanæ.

Ex ſecundo charactere à Vincentio adducto ſic proceditur. Veræ Eccleſiæ convenit amor univerſitatis non ſolùm temporis, quæ non differt ab antiquitate; ſed etiam gentium & locorum, ut diximus ſuprà, explicantes notam Catholicitatis. Nec omninò actum agimus in præſenti; nam per univerſitatem intelligimus hîc amorem ipſius univerſitatis. Suprà quidem oſtendimus, Eccleſiam eſſe Catholicam & univerſalem; hic intendimus eam ſemper univerſitatem amaſſe, ſemper amare. Quo amore arſiſſe ſemper veram Eccleſiam, patet ex eo quod non aliter ſchiſmata orta ſunt, niſi cùm relicta univerſitate, in diverſa factionum ſtudia homines abrepti ſunt. Hæretici verò ab illa univerſitate ſemper recedere ſtudent, ſingularitatum amantes. Unde ſic eos loquentes inducit Lirinenſis. *Audias quoſdam dicere: Venite ô inſipientes & miſeri, qui Catholici vocitamini, & diſcite fidem veram, quam præter nos nullus intelligit, quæ multis antè ſæ-*

culis latuit, nuper verò revelata & oſtenſa eis; ſed diſcite furtim, atque ſecretim; delectabit enim vos: & item cùm didiceritis, latenter docete, ne mundus audiat, ne Eccleſia ſciat; paucis namque conceſſum eſt tanti myſterij capere ſecretum. Hoc modo Petrus Abaillardus, teſte Bernardo *epiſt.* 190. Eccleſiaſticorum Doctorum unam omnium ſententiam ſpernens gloriabatur ſe habere meliorem, non veritus contra præceptum Sapientis tranſgredi terminos antiquos, quos poſuerunt Patres noſtri. Hoc modo alii hæretici loquentes mendacium, de ſuo loquuti ſunt, aquas furtivas & panes abſconditos apponentes.

Atqui Eccleſia Romana univerſitatis amantiſſima eſt, ideò in gravioribus diſſidiis tot & tanta, tamque numeroſa Concilia œcumenica coegit, in quibus nihil aliud unquam enixa eſt, niſi ut quod priùs à majoribus traditione ſuſceperat, auditis totius orbis Patribus, conſultiſque omnium ætatum ſacris Doctoribus, ritè & ſolenniter antiquorum dogmatum religionem confirmaret, & profanas cujuſvis novitatis blaſphemias vix conceptas præfocaret. Omni induſtria adhibitis viris doctiſſimis ſtudet, & ſtuduit ſemper, ut ſi quæ ſunt antiquitus inchoata & ſubobſcura, accuret, poliat, illuſtret; ſi quæ jam expreſſa & enucleata, conſolidet, firmet; ſi quæ jam confirmata & diffinita, inviolabiliter cuſtodiat, idque poſteris per chirographum conſignet; & interdum propter intelligentiæ lucem, non novum fidei ſenſum, ſed novæ appellationis proprietatem apponit, ut patet legenti acta Conciliorum. Ergo Eccleſia Romana veræ Eccleſiæ notâ inſignitur.

runt. Nam in omnibus ſacris Synodis in medium proferuntur Sanctorum Patrum oracula, ut ritè & canonicè de fidei regulis pronuncietur. Ergo Eccleſia Romana eſt vera Chriſti fidelium congregatio.

Confirmatur & illuſtratur ex conſenſione innumerabilium præclariſſimorum Doctorum, acumine, exercitatione, doctrina, & pietate præſtantiſſimorum, qui movente eo qui facit concordiam in ſublimibus, omnes de Eccleſia Romana teſtimonium perhibent. In nonnullis ſcientiæ profunditas, & totius eruditionis omnigena ſupellex enituit, ut in Auguſtino, & diſcipulo ejus Aquinate. In aliis eloquentia fluit tam amœna, tam dulcis oratio, ut non tam verba quàm mella produxiſſe videantur, ut in Cypriano, Ambroſio, Chryſoſtomo, Bernardo, aliiſque ſexcentis liquet. In aliis acerrimus ingenij vigor, & fortiſſimi orationis nervi, ut in Hieronymo apparet, qui poſt adeptam diſciplinarum, linguarumque omnium varietatem, tam gravi, vehementique ſtylo excelluit, ut nullos fidei hoſtes ſibi expugnandos propoſuerit, quos non aut acumine irruperit, aut pondere eliſerit, ſcriptorumque ſuorum voluminibus veluti fulminibus everterit. In aliis virtutem omnium odor, & morum inſtitutio fragrat, ut in Gregorio, aliiſque innumeris, quibus Bibliothecæ refertæ ſunt. Omnes verò piiſſimam & ſanctiſſimam vitam duxerunt, fueruntque ſubinde capaciores cœleſtium illuſtrationum, quas à Patre luminum continuis fuſis precibus poſtulabant. Fuerunt etiam veritatis amantiſſimi, & ſalutis proximorum zelantiſſimi, ut ex rerum ab eis geſtarum lectione compertum eſt.

Illi ergo omnes Doctores natione diſſiti, ingenio impares, dignitate inæquales, in Eccleſiæ Romanæ fide aſſerenda, defendendaque conſpirarunt, ad Summum Pontificem in dubiis confugerunt, ejus deciſionibus acquieverunt, ab ejuſdem communione ſejungi formidaverunt, ut evidentiſſimis eorum teſtimoniis aliàs (dum de Romani Pontificis authoritate) comprobabimus, nec inficiantur Magdeburgenſes ſuprà adducti, qui propterea nævos & feſtucas in ſingulis Patribus agnoſcunt, & non vident trabes errorum ſuorum. Quid ſuavius adire poteſt Catholicus hac dulciſona Patrum harmonia Eccleſiæ Romanæ omnium ad unum laudes concinentium? Certè cùm juxta Ariſtotelem 1. *Rhetor.* tribus de cauſis homini fides adhibenda ſit, ſi nimirum ſapiens eſt, ſi virtute præditus, ſi nobis amicus; ſapientem quippe non errare, bonum non mentiri, amicum non diſſimulare exiſtimamus; quis impoſitæ nubi tot Doctorum, tantæque eorum ſapientiæ, pietati, amori credere detrectabit.

Viſibilitas & firmitas Eccleſiæ Romanæ.

Ex quarta nota ſic conficitur argumentum. Vera Chriſti Eccleſia debet eſſe viſibilis, id eſt ita ob oculos poſita, ut evidenter dignoſci & indigitari quovis tempore poſſit. Nam ut ait Auguſt. lib. de unit. Eccleſ. cap. 14. *Non eſt operta Eccleſia, quia non eſt ſub modio, ſed ſuper candelabrum; & de illa dictum eſt: Non poteſt civitas abſcondi ſupra montem poſita.* Et in Pſal. 18. ponderans illud, *In ſole poſuit taberna-*

culum

culum ſuum, ait: *In manifeſtatione poſuit Eccleſiam ſuam, non in occulto, non quæ lateat velut operta. Quid tu hæretice fugis in tenebras? quid latitare conaris?* Certè ad Eccleſiam aditus non pateret, niſi aſpectabilis eſſet, nec diſcerni poſſet quinam veri forent paſtores, quinam fures & latrones; non intrantes per oſtium. Et quanvis interdum Eccleſia vel perſequutionum fluctibus, vel hæreſeon nebulis obſcuretur, nunquam tamen ita operitur, quin ſemper emineat, ut meritò dixerit Auguſtinus in epiſt. Joan. *Quid ampliùs dicturus ſum, quàm cæcos qui tam magnum montem non vident? qui contra lucernam in candelabro poſitam oculos claudunt.* Demùm cùm Chriſtus *Matth.* 18. contemnentes correptionem denuntiari Eccleſiæ præcipiat, & quod ſi Eccleſiam non audierint, reputari inter Ethnicos & Publicanos ſtatuat, profectò de viſibili Eccleſia loquutus eſt. Nam quomodo dici Eccleſiæ occultæ, vel dici Eccleſia inviſibilis poteſt? Sanè nulla eſſet Reſpublica tam inſipienter inſtituta, quàm Chriſtiana, ſi tantis eſſet tenebris circumfuſa, ut diſcerni non poſſet.

Atqui ſola Eccleſia Romana ſola fuit ſemper viſibilis, ut fatentur ipſi Sectarij, qui idcircò volunt veritatem tot ſæculis deliteſcentem à Luthero, & Calvino in lucem prolatam; quaſi verò eos libranda veritas expectabat; quaſi intereà perperam evangelizabatur, perperam credebatur, tot millia millium perperam tincta, tot opera fidei perperam adminiſtrata, tot virtutes, tot chariſmata perperam operata, tot Sacerdotes, tot miniſteria perperam functa! ut in ſimili arguit Tertul. *lib. de præſcrip.* Quis

hoc

hoc credat, niſi ſponte deſipiat. Ergo ſola Romana Eccleſia eſt vera.

Ad viſibilitatem etiam huius Eccleſiæ pertinent miracula ſplendorem ejus ſignificantia: ſed de his *cap. præced.*

Denique ex ultima nota ſic concludo. Vera Eccleſiæ teſſera eſt immobilis & inconcuſſus firmitatis ſtatus. Nam Eccleſia Chriſti eſt ſupra petrâ fundata, adverſus quam portæ inferi nunquam prævaliruræ ſunt, ut dicitur *Matth.* 16. Et hac de cauſa dixit Apoſtol. 1. Cor. 11. 19. *Oportet hæreſes eſſe, ut probati manifeſti fiant*: id eſt, ut tenax, fidelis, & fixa Chriſti fidelium appareat firmitudo: nam ut eleganter ait Lirinenſ. *Reverà cùm quæque novitas ebullit, ſtatim cernitur frumentorum gravitas, & levitas palearum: tunc ſine magno molimine excutitur ab area, quod nullo pondere intra aream tenebatur.* Et Auguſt. ſer. 98. de temp. *Idcircò doctrinam Catholicam contradicentium & fidei impugnatio, ut fides noſtra non otio torpeſcat, ſed exercitationibus elimetur.*

Atqui Eccleſiæ Romanæ convenit firmitas immobilis. Videmus quidem plures florentiſſimos ſtatus, ac perantiquas familias temporum injuriâ corruiſſe eo lapſu graviore, quo altiùs tollebantur. At Eccleſia Romana Tyrannorum impetu à ſuis cunis exagitata, pravis hæreticorum inſidiis circumſepta, inteſtinis falſorum fratrum & filiorum bellis ſciſſa, nihilominus inter perſequutionum, ſchiſmatum, ſeditionum, ſcelerumque procellas; & penè imminentes ruinas, inconcuſſa permanſit. Et quanvis variarum ſectarum, quas erebus evomit, adverſæ fuerint in errando opinationes; in hoc tamen fœdus om-

nes unanimiter coïverunt, ut de Romana Eccleſia funditus everſa triumpharent. Sed ſummâ Dei providentiâ, quò vehementioribus infeſtationibus agitari viſa eſt, eò vegetior extitit, & glorioſior. Similis grano frumenti, quod cadens in terram, mortuum multum fructum affert: ſimilis agro, qui uberiorem fundit frugem, quò profundiori aratro inſulcatur: ſimilis navi, quæ creſcentibus aquis non demergitur, ſed ſublimiùs elata tutiùs procedit, ſyrtes, ſcopuloſque vitat: ſimilis viti quæ ſua fit putatione fœcundior: nec aliud magis timere debet Eccleſia Romana, quo marceſcat, quàm proſperam ſine turbatione fortunam. Ergo ſola vera eſt, & extra illam perire omnes neceſſe eſt.

Reflexio, & apoſtrophe ad Hæreticos.

Iterum alloquor te Calviniſta, vel Lutherane, non meis, ſed Auguſtini fervidis ſententiis, quibus Julianum *lib.* 2. compellat. Utinam tam acutas ſagittas ſentias, & veritati tandem conſentias. Nonne oportet (ô qualiſcumque ſis Sectarie) ut ſententias Epiſcoporum, Patrumque antiquitatem, univerſitatem, conſenſionem tuis profanis novitatibus populi Chriſtiani anteponant, eiſque potiùs eligant adhærere, quàm tibi? Agnoſce conſonas Catholicorum voces, & ab eis deſine diſſonare. Iámne diſcernis? jàmne perſpicis? jàmne reſpicis? Noli nobis jam adverſari: nam ſi adhuc facis, cui, vel quibus ſimul adverſeris, advertas. Quantalibet feraris animi obſtinatione, tanta per Beatos Patres circumvallaris rerum evidentia, tanta verborum eorum manifeſtatione con-

tundetis, ut profectò ſi nulla te ratio, cogitatio, conſideratio religionis, pietatis, humanitatis, atque in teipſo advertendæ veritatis à pertinaci intentione revocaverit, oſtendas quantùm in malis humanis valeat eò quemquam fuiſſe progreſſum, ubi manere non libeat, unde jam redire pudeat. Sed ô ſi pax Chriſti in tuo corde vincat, & bona pœnitentia de mala verecundia palmam ferat!

Nihil docet Eccleſia Romana quod in aliquo Patrum non agnoverint Magdeburgenſes tui: cur ergo tanta in illam dicis? cur doctrinæ corruptæ nomen & crimen tanto buccarum ſtrepitu ventilas? Siccine cum illis in Patribus nævos agnoſcis, & tuorum tenebras non palpas? hæccine monſtra cogitationum aſcenderunt in cor tuum, & non elidunt frontem tuam? Ergóne licet decolorare lumina Eccleſiæ? Si tanti & tales viri ita docuerunt, quid in Eccleſiam Romanam impetis ſic docentem? Ipſos aſpice, ipſos etiam atque etiam depoſito pauliſper tumore ceruicis intuere. Iráne tandem conſolari te debes, Sectarie confidentiſſime, quia talibus diſplices; an lugere? Proponimus tibi molem authoritatis Sanctorum, qui non ſolùm ſermone cùm hic viverent, verùm etiam ſcriptis quæ poſteritati reliquerunt, fidem catholicam ſtrenuè defenderunt, & argumenta tua confregerunt. Aſſertiones noſtras omnes & ſingulas probamus Catholicorum authoritate Sanctorum, qui & hoc aſſerunt quod dicimus, & illa eſſe vera omnia confitentur, ut veſtra fragilis & quaſi argutula novitas ſola authoritate conteratur. Et qui hæc dicunt? homines Dei, Catholici, & Catholicæ veritatis adver-

ſu-

ſiis hæreticos uſque ad periculum ſanguinis defenſores acerrimi.

Ego Catholicus te (ô Sectarie) ubicumque ſis, ubicumque legere iſta potueris, ante iſtos judices conſtituo, ad iſtos provoco, quos non amicos meos, & inimicos tuos, aliqua in meam partem gratia propendentes, aliquo abs te merito tuæ offenſionis averſos, in diſceptationibus noſtris conſtituo cognitores. Ad hos Judices appello ab odio, amicitia, inimicitia, ira vacuos, & ſanctos, & in ſancta Eccleſia illuſtres Antiſtites Dei: non Platonicos, & Ariſtotelicos, & Zenonicos, aliosque hujuſcemodi, vel Græcos, vel Latinos, quanquam ex iſtis aliquos eorum, verùm omnes ſacris litteris eruditos. In eis time non ipſos, ſed illum, qui ſibi eos utilia vaſa formavit, & ſancta Templa conſtruxit; qui tunc de iſta cauſa judicaverunt, quando eos nemo poteſt dicere perperam cuiquam vel adverſari, vel favere potuiſſe: quod invenerunt in Eccleſia, tenuerunt; quod didicerunt, docuerunt; quod à Patribus acceperunt, hoc filiis tradiderunt. Nondum vobiſcum apud iſtos judices aliquid agebamus, & apud eos acta eſt cauſa noſtra. In noſtris controverſiis habeo planè quid faciam, habeo quò confugiam, à Calvinianis enim tenebris ad tam clara Catholica lumina provoco. Tu verò Calviniane reſponde quid facias? dic quò confugias. Ego à Calvino ad iſtos. Tu ab iſtis, ad quos? Fateor non numerandas, ſed ponderandas eſſe ſententias, & ad aliquid inveniendum multitudinem nihil prodeſſe cæcorum. At iſtos cæcos dicere audebis? & uſque adeò permiſcuit imis ſumma longus dies, uſque adeò te-

nebræ lux, & lux tenebræ eſſe dicuntur, ut videant Lutherus, Calvinus, an cæci ſint Hieronymus, Ambroſius, aliique? Hæc omnia fermè ex Auguſtino mutuatus ſum, & magis urgent Calvinianos, quàm Pelagianos.

CAPUT II.

Reprobatio falſarum Religionum, ſeu de manifeſta incredibilitate aliarum ſectarum.

EX præcedentis capitis doctrina aliarum quarumcunque ſectarum improbabilitas plus ſatis videretur demonſtrata, niſi unum fortè obeſſe poſſet, nimirum diſcrimen quod verum inter & veriſimile intercedit; licèt enim quidquid opponitur vero falſum ſit, cùm verum non ſit vero contrarium, & duo contradictoria ſimul eſſe vera repugnet; tamen duo oppoſita eſſe veriſimilia, & ſuis rationibus, vel rationum fucis hinc inde apparentibus aliquam credibilitatis ſpeciem obtendere nihil vetat. Ut ergo penitus exarmetur infidelitas, & præcludantur excuſationes excuſantium ſe in peccatis, oſtendendum ſuſcipio, quamcunque aliam ſectam (ſola excepta Catholico-Chriſtiana) non ſolùm omnibus credibilitatis characteribus eſſe deſtitutam, ſed evidentibus apertæ improbabilitatis argumentis eſſe convincendam. Sit ergo

SPECULA-

SPECULATIO I.

Omnes ſectæ Antichriſtianæ manifeſtiſſima habent incredibilitatis argumenta, ita ut ſint inexcuſabiles, qui eas profitentur.

PRobatur diſcurrendo per ſingulas. In primis Paganiſmus (qui iam exolevit, nec illius ullæ ſuperſunt reliquiæ, niſi fortè in ſylvis ſemotiſſimis) non ſolùm eſt manifeſtè improbabilis, ſed etiam evidenter falſus. Polytheiſmus enim repugnat rationi naturali, ut primo libro demonſtravimus. Accedit Ethnicos multa à Deo auferre attributa: alii ſcientiam, alii inferiorum providentiam; quod cũ ratione naturali pugnat. Denique ſolam rationem naturalem non eſſe ſufficientem & infallibilem veritatis regulam, ſed ſæpiſſimè caligare, patet ex innumeris, atque inter ſeſe diſcrepantibus erroribus, quibus Philoſophorum placita reſperſa ſunt; ex anilibus fabulis, quibus Poëtarum inventa ſordeſcunt, & ex confuſa in vera beatitudine definienda Philoſophorum diſcordia. Sed in his non moror, cùm jam falſorum Deorum cultus tam impiis ſuperſtitionibus fartus virtute Crucifixi omninò extinctus ſit.

Secundò Judæorum obfirmata pertinacia libro de Deo homine revincetur; ubi manifeſtiſſimis argumentis demonſtrabimus, Jeſum Chriſtum verum eſſe Meſſiam, quem ipſi præſtolantur:

tur: tamque opportunè in Chriſto impleta eſſe quæ de Meſſia vetus Pagina prædixit,ut niſi Judæi eſſent Chriſtianis infenſiſſimi, ambigendi Ethnicis locus eſſet, num tam perſpicuas prophetias Chriſtiani ad ſuam fidem confirmãdam commenti fuiſſent. Quo ſuppoſito ſic interim arguo. Si Jeſus noſter non eſt verus Meſſias, è tribus unum nobis concedant Hebræi neceſſe eſt. Aut enim Deus neſciebat Jeſum eſſe venturum, implendáque in eo omnia quæ de Meſſia ſcripta ſunt, ignorabat; vel non poterat tot circumſtantiarum in eum convenientium concurſum impedire; vel ſciens & potens noluit. Si neſcivit, ignorantem Deum prædicant; ſi non potuit, infirmum; ſi noluit, deceptorem: nam ille verè dicitur implanare, qui cognoſcendi alicujus ea ſigna indicat, quæ poſſunt alteri convenire. Plura & pleniora operoſiùs libro citato diſputabimus.

Tertiò Mahumetiſmus cùm ſit errorum omnium colluvies, nullo ferè labore impugnatur. Judæorum circumciſionem retinent, & omnium errorum fæces; deliriis fabuloſis Alcoranum, id eſt præceptorum collectionem Mahumetus implevit, qui ſicut flagitiorum patrator, ita ſpurcitiarum extitit prædicator, cui in promptu eſt à carnalibus hominibus obediri. Nec magnam orbis partem, quam tyrannide Turca occupat, rationibus, ſignis, virtutibus, ſed laſciviis, vi, armiſque ſubegit. Nulla in hac ſecta vitæ ſanctimonia, nullus doctrinæ ſplendor effulgent; quin potiùs ſtudia reputat exitialia, & ſuæ pravitatis conſcia litterarum exercitia prohibet, & ſectatoribus vaferrimè mandat ſolis gladiis religionem ſuam tutari:

quæ

quæ ſigna etiam latronibus & tyrannis non deſunt.

Dices: Quomodò ergo tam funeſta lues adeò longè, latéque graſſata eſt? quomodo innumerabiles populi imperio Chriſti ſubducti tam nefariam & ineptè compactam ſectam amplexati ſunt?

Reſpondeo tantæ propagationis duas eſſe potiſſimùm cauſas. Prima, quia Mahumetes non ſolùm minis & armis multos coëgit, ſed inſuper legem brutalem promulgavit. Non ergo mirum ſi homines, qui proni ſunt ad malum ab adoleſcentia ſua, tali obtemperent Legiſlatori, Chriſtúmque jubentem benefacere, mala pati, credere inviſibilia, ſperare futura, operari ardua, floccifacere præſentia, deſerant. Secunda cauſa eſt malorum Chriſtianorum inordinata licentia, quam mentis excæcatio, & fidei naufragium comitari ſolet. Fides enim quæ, teſte Tertulliano, *peregrina eſt in terris*, eos facilè deſerit, in quibus pietas non ſubſiſtit: unde veridicè dixit Auguſtinus lib. de vera Relig. cap. 8. *Non ex aliis hominibus fiunt hæretici* (& idem dic de renegatis Turcis) *quàm ex iis qui ſi in Eccleſia permanſiſſent, propter vitæ turpitudinem nihilominus periiſſent*. Juſto ergo Dei judicio refrigeſcente charitate fides minuitur, & quia jam mundo ad exitum inclinante abundat iniquitas, in paucis vera fides invenitur, ut veritas prædixerat Luc. 18. *Filius hominis veniens, putas fidem invenit in terra?*

Quartò neutralitas, ſeu indifferentia Religionum omninò explodenda eſt. Ad cujus evidentiam ſciendum, nonnullos qui Politici nominantur, arbitrari quemlibet in ſua poſſe ſecta

ſalutem

ſalutem conſequi, modò tamen ſecundùm conſcientiæ dictamen vivat. Iſti non novam ſectam invenerunt, ſed omnibus data occaſione permiſcentur, illud in materia religionis uſurpantes, quod in humana civilis vitæ ratione ſapientes conſulunt, *Cum fueris Romæ, Romano vivito more: Cùm fueris alibi, vivito ſicut tibi.* Alij huic neutralitati adhærent ex motivo libertinitatis; ſicut enim Athei Deum, quem timent, nolunt: ſic Neutrales fidei retinacula abrumpunt, ut nimirum faciliùs Eccleſiaſticarum præceptionum jugum excutiant. Alij ex opinandi libidine, & inſano cavillandi pruritu fidem in Philoſophiam convertunt: alij ex gyrovaga animi levitate & inconſtantia: alij, nimirum qui inter hæreticos nati ſunt, ex mentis dubietate, & perplexitate, quam ſic pereleganter deſcribit Lirinenſis. *Alij illicò prorſus avolant; alij verò tantùmmodo excuſſi, & perire metuunt, & redire erubeſcunt, ſaucij, ſemineces, ſemivivi: quippe qui tantam veneni hauſerint quantitatem, quæ nec occidat, nec digeratur; nec mori cogat, nec vivere ſinat.*

Cæterùm hæc vaga ſentiendi licentia in Chriſtiano eſt evidenter damnanda: Scriptura enim *ad Titum* 3. ſic præcipit: *Hæreticum hominem poſt unam, aut alteram monitionem devita, quoniam eſt proprio judicio condamnatus.* Et inter manifeſta opera carnis, quibus denegatur regnum cœlorum, enumerantur *Gal.* 5. ſectæ, & diſſenſiones. Idque ſignificat illud Chriſti oraculum Luc. 2. *Qui non eſt mecum, contra me eſt; & qui non colligit mecum, diſpergit.* Quantum verò SS. Patres effrænem illam politicorum per omnia decurrentium, & omni Proteo mutabi-

liorum levitatem reprobarint, patet ex ſtrenua in hæreticis quibúſque confutandis navata diligentia, & ſupervacaneum eſſet eorum teſtimonia recenſere: ſufficiat illud Athanaſij in Symbolo fulmen, quo Marci Antonij de Dominis in ſuo de Republica Tenebrionis hanc indifferentiam ſuadere ſatagentis impietas conteritur, *Quicumque vult ſalvus eſſe, ante omnia opus eſt ut teneat catholicam fidem, quam niſi integram, inviolatámque ſervaverit, abſque dubio in æternum peribit.*

Abſolutè etiam hæc neutralitas repugnat rationi naturali. Nam uni Deo, vero, Deo pacis placere nequaquam poſſunt diſſenſiones, ſchiſmata, falſitates. Accedit quod in ſola vera Religione præparantur & offeruntur media ad ſalutem adipiſcendam neceſſaria, ſine quibus legem naturalem ſervari, vel peccata commiſſa deleri, vel verum finem obtineri impoſſibile eſt.

Dices. Infideli videri poteſt ſua ſecta probabilis, imò iſtud dogma poteſt alicui veriſimile videri: *Quemquam ad ſalutem in ſua religione, quam probabilem putet, poſſe pervenire.* Atqui licitum eſt ſequi opinionem probabilem: ergo poſſunt Infideles ſuam ſectam retinere; quæ proinde non eſt evidenter incredibilis; ſiquidem pro ea facilè poſſunt rationes probabiles excogitari. Ergo neutralitas, & indifferentia Religionum tuta eſt.

Reſpondeo hanc vagam de probabilitate doctrinam, tanquam profanam novitatem ab univerſo Gallicanæ Eccleſiæ Clero, & ab Alexandro ſeptimo gladio Apoſtolico fuiſſe reſciſſam, tanquam cangrænam totius iniquitatis, dum

nefariam apologiam Caſuiſtarum, Amadæum Guimenium, variaſque laxonum propoſitiones ſemel & iterum confixit. Et certè nulla periculoſior aſſertio eſſe poteſt eâ, quæ poſtquam amorem divinum attentare, & è cordibus eradicare ſategit, fidem extinguere conatur; & omnium religionum horrendam permixtionem invehens, latiſſimum ad omnem impietatem aditum pandit. Si enim humanæ authoritatis, humanæque rationis regula Lesbia ad definiendas de ſalute controverſias ſufficiat: ſi tenuiſſima probabilitas in concurſu probabilioris & tutioris ſalutem in tuto ponat, quis infidelium poterit propter hæreſim accuſari, cùm nullus ſit (ſi aliqua ſaltem ingenij vi polleat) qui rationes alicujus probabilitatis non inveniat. Cùm conſtet plures hæreſes plus coloris in Scripturæ teſtimoniis (licèt falsò intellectis) habere, quàm luxuriantes plurium Probabiliſtarum opiniones, quarum nullum apud Patres veſtigium, nulla in Scripturis umbra invenitur.

Dicendum ergo, nullis probabilibus mendaciis poſſe vel veram religionem, vel legem divinam deleri; nec continuò eam opinionem eſſe ſecuram, quia erranti probabilis apparet, cùm ideò erret, quia falſum probat, licèt ratiuncularum fucis de tramite veritatis exorbitantibus inducatur. Itaque infideles videntes majorem credibilitatem fidei Catholicæ, dubitare debent de ſuæ ſectæ falſitate; nam non dubitare ubi dubitandum eſt, imprudentia ſumma, culpa inexcuſabilis eſt. Dum ergo dubitare incipiunt, illud tenere debent, illud eligere, quod tutius, & certius æſtimant. Ita expreſsè diffinivit Auguſtinus lib. 1. de Bapt. cont. Donatiſt. cap. 3.

Quidam

Quidam Donatiſta ad Catholicam Eccleſiam redire meditatur: jam fatetur ſe certum eſſe, Baptiſmum in Eccleſia Catholica rectè ſuſcipi; ſed dubitat, an rectè apud Donatiſtas ſuſcipiatur. Cui dubitanti ſic conſulit Auguſtinus: *Si dubium haberet, non illic rectè accipi, quod in Catholica rectè accipi certum haberet, graviter peccaret in rebus ad ſalutem animæ pertinentibus, vel eo ſolo quod certis incerta præponeret.* Et ex his obſtruitur os omnium infidelium, præſertim hæreticorum, maximè verò Neutraliſtarum. Cùm enim ipſi fateantur in fide Eccleſiæ Catholicæ nos poſſe ſalvari, ſaltem eam probabilioribus credibilitatis argumentis ſtabiliri: Eccleſia verò Catholica proteſtetur extra ſinum ſuum ſalutem non inveniri, non poſſunt niſi per ſummam imprudentiam, & rationis naturalis injuriam Eccleſiæ Catholicæ fidem cæteris poſtponere.

Reflexio, & apoſtrophe ad Neutrales.

Plures non ſolùm inter Hæreticos, ſed inter Catholicos ſpurios latère indifferentes, politicos, & neutrales, perditiſſima Chriſtianorum vita ſatis demonſtrat. Hi fortes ingenio ſe eſſe gloriantur, quia non pudeſcere didicerunt; & perſtrictam frontis audaciam, robur animi dictitant. Ad vos ergo ſint hi ſermones mei: quæ veſtra mens, aut quæ vita veſtra, qui tales eſtis, quorum vagatur animus errore, nec habet uſquam quid ſequatur? Cauſam adverto, radicem attingo, à jure diſceſſiſtis, hinc vobis omnia

nia incerta ſunt. Dura cupiditati eſt lex æquitatis: idcircò omnia nutantia, fluxa, mobilia aſſeritis; omnia erraticæ rationis arbitrio permittitis, ut libertati faveatis. Sed *quæ pejor mors animæ quàm libertas erroris*? ait Auguſtinus *epiſt.* 166. Libertatem opinandi ambitis, quia impunè per fas & nefas vivendi licentiam concupiſcitis. Omnem Religionem toleratis, ut laudetur peccator in deſideriis animæ ſuæ, & iniquus benedicatur. Errores palpatis, ut *peccata populi comedatis*, id eſt, ut exponit Hieronymus *Oſeæ* 4. ſceleribus delinquentium conſentiatis. Ulcera errorum cum canibus Lazari lingitis, id eſt, ut explicat Gregorius *hom.* 40. *in Evangel.* mala quæ lex reprehendit, magno favore laudatis. Sed cur illud propheticum non timetis, *Dominus diſſipat oſſa eorum, qui hominibus placent*: Heu miſeranda veſtra conditio! quantis illa curarum æſtibus, quantis turbinibus exagitatur! Nunc quà ventus impulerit (ut ait Lirinenſis) incitato errore rapimini: nunc in voſmetipſos reverſi tanquam contrarij fluctus relidimini; nunc temeraria præſumptione ea quæ incerta videntur, approbatis: nunc irrationali metu etiam quæ certa ſunt expaveſcitis: incerti quà abeatis, quà redeatis; quid appetatis, quid fugiatis; quid teneatis, quid dimittatis. Quæ quidem dubij, & malè penduli cordis afflictio, divinæ erga vos miſerationis eſt medicina, ſi ſapiatis. Idcircò enim extra tutiſſimum catholicæ fidei portum diverſis cogitationum quatimini, verberamini, ac penè necamini procellis, ut excuſſa in altum elatæ mentis vela deponatis, quæ malè novitatum ventis expanditis, voſque intra fidiſſimam ſtationem

tionem placidæ matris reducatis, atque amaros illos, turbulentoſque errorum fluctus revomatis, ut poſſitis deinceps vivæ & ſalientis aquæ fluénta potare. De veſtris dubiis incipite dubitare, divinum auxilium implorate, & quâ poteſtis diligentiâ veritatem detegere ſtudete. Quod ad veritatem magis accedit eligite, nec lumen ac judicium conſcientiæ veſtræ extinguite. Eccleſiæ Catholicæ veritatem auſcultate; aliàs Spiritus ſancti intentatum anathema formidate: *Væ duplici corde, & ingredienti terram duabus viis*. Eccl. 2. 14.

SPECULATIO II.

Lutherana, & Calviniana ſecta manifeſtiſſima habent incredibilitatis argumenta, ita ut cum aperto ſalutis periculo in illis quiſque degat.

UT efficaciter demonſtretur hæc veritas, ſupponendum eſt Lutherum & Calvinum harum ſectarum ſigniferos non eſſe miſſos ad inſtaurandam Eccleſiæ Romanæ, in qua nati erant, doctrinam modo ordinario, id eſt vel per ſucceſſionem in locum & ſedem Apoſtolorum, vel legatione accepta à Romano Pontifice Principis Apoſtolorum ſucceſſore. Hoc, inquam, ut conſtans ſupponendum eſt, nec negatur ab adverſariis, utpote evidens: præfati enim harum ſectarum anteſignani cùm ſint transfugæ, & Eccleſiæ Romanæ hoſtes capitales, proculdubio

ab ea miſſi non ſunt: imò non alia ratione voluerunt eſſe ſegreges, niſi ut diſtinctam Eccleſiam conderent: ergo ab Eccleſia quam deſeruerunt, miſſionem non obtinuerunt, ſed fulmina & anathemata ſingulis annis in Bulla Cœnæ Domini renovata. Igitur ſupereſt ut dicant, ſe modo extraordinario miſſos ad eam Eccleſiæ fidem reformandam, quam dicebant totam eſſe corruptam. Hoc ſuppoſito,

Prima demonſtratio ſic formatur. Ego qui Dei gratiâ Catholicam Religionem profiteor, quæ ſola erat in poſſeſſione Chriſtianiſmi uſque ad iſtos novos Reformatores, ut credam ipſos extraordinariè miſſos, tãtis debeo duci motivis, quanta ſufficiant ut prudenter hanc inſolitam miſſionem confitear. Neque enim Deus, qui eſt ipſa ſapientia, vult, aut velle poteſt, ut iis ductoribus fidem adhibeam, quibus fidem adhibens, contra prudentiam agam: fides enim Chriſti etſi ſit ſupra rationem, non eſt tamen contra rationem, vel prudentiam, ſed petit *rationabile obſequium*, & teſtimonia proponit, quæ *credibilia facta ſunt nimis*. Certè evidens eſt, quod ſi prudenter non poſſum præbere aurem & aſſenſum novæ doctrinæ, prudenter permanere poſſum in mea antiqua, ac proinde inculpabiliter in ea vivam & moriar, cùm præcipiat Spiritus ſanctus Proverb. 4. *Poſſide ſapientiam, poſſide prudentiam, ne dimittas eam, & cuſtodiet te: dilige eam, & conſervabit te principium ſapientiæ: poſſide ſapientiam, & in omni poſſeſſione tua acquire prudentiam: arripe illam, & exaltabit te.*

Atqui ſpectatis rerum circunſtantiis, ego non poſſum meos Miniſtros, & Paſtores ordinarios Eccleſiæ Catholicæ relinquere, nec iſtos Novatores

tores audire, niſi per ſummam imprudentiam. Ut enim eis prudenter crederem,& Epiſcoporum meorum doctrinæ renuntiarem, deberent ex in illis coruſcare virtutes quæ in Apoſtolis,& Apoſtolicis viris refulgebant,ob quas Judæi relictis ſuis cæremoniis prudentiſſimè Apoſtolis obtemperarunt; ſi enim nihil inſolitum videam, ultimæ amentiæ erit iſtis novellis nuntiis fidem dare. Manifeſtum eſt autem nihil tale in illis apparere, vel apparuiſſe unquam ab initio ſchiſmatis eorum, quo aliqua eis concilietur authoritas.

Si enim conferam vel naturales, vel ſupernaturales cauſas, quarum pondere prudenter impellitur animus ad aſſentiendum alterutri parti; adverto neque in naturalibus ornamentis, quæ ſunt ingenium, ſtudium, boni mores; neque in ſupernaturalibus, quæ ſunt miracula, Catholicos Sectariis iſtis nihilo eſſe inferiores, ſed in immenſum ſuperiores.Quis enim dubitat, quin ſola Schola Sorbonæ doctrinæ copia Calviniſtis omnibus antecellat? vel quin unicum Monaſterium ſtrictioris obſervantiæ toto Calviniſmo, & Lutheraniſmo pietate, pœnitentia, conſiliorum Evangelicorum praxi præſtet?Quoad ſigna verò ſupernaturalia (quibus quidem non indigerent Catholici,utpote exiſtentes in poſſeſſione antiquitatis; ſed quibus omninò indigent Novatores,ſicut egebant Apoſtoli inauditæ doctrinæ prædicatores)planè conſtat à ſectariis hactenus deſiderari; cum tamen apud Catholicos nullo non fermè anno mirabiles eventus per gratiam Chriſti, interventu Sanctorum, præſertim verò ſacræ Deiparæ interceſſione multis in locis contingant, ut ſuprà diximus. Ea verò

arti magicæ aſſerere, eſt Judaïcam perfidiam imitari, miracula Chriſti dæmoniorum principi attribuentem; cùm nulla ſit Eccleſia magiæ infenſior, quàm Catholica, & Romana, quæ magos æquè ac hæreticos (ubi ſacrum viget Inquiſitionis officium) inſequitur.

Ergo Lutherus, Calvinus, ejuſque ſectatores non ſunt à Deo extraordinariè miſſi, ſed potiùs ab erebo ſuſcitati, & à principe tenebrarum excitati, ut novas hæreſes per orbem Chriſtianum diſſeminarent. Siquidem Deus nullis prodigiis miſſionem eorum conteſtatus eſt, nec in illis quidquam viſum eſt, quod Eccleſiæ noſtræ Catholicæ antiquitati, univerſitati, conſenſioni præponderaret. Sed quid quærimus ſigna, & miracula expectamus à viris, quos ſola ambitio, libido, & crapula fecit apoſtatas? Non alia Apoſtolatus ſui ſigna exhibuerunt Calviniſtæ noſtri dum Gallias ſuſque deque verterunt, niſi illa quibus Alcoranum promulgavit Mahumetes, nimirum occiſorum hominum ſtragem, ſanguinis inundanris effuſionem, Templorum profanationem, Ædium dirutionem, ſacrarum Reliquiarum combuſtionem, mactationem Sacerdotum, conſtuprationem Virginum, Monaſteriorum prædam, abominationem deſolationis in locis ſanctis.

Prudenterne credam novis præconibus ſicariorum more dogmatizantibus? Prudenterne credam Eccleſiæ & Regni hoſtibus juratis? Prudenterne aſſentiar ſectæ natæ ut furia armis ſtipata, creſcenti inter ſacrilegia, armanti cives in patriam, ſubditos in Principem, filios in parentes, Chriſtianos in Eccleſiam Chriſti? Prudenterne obſequar tanquam Apoſtolis noſtris

apoſtatis,

apoſtatis, Doctoribus à ſe natis, à ſe miſſis, prædicantibus doctrinam à ſexdecim ſæculis inauditam, & toti mundo ignotam ab illo tempore quo ſalus eſt nota? Prudenterne morem geram legatis in Scriptura non prænuntiatis, in Evangelio non memoratis (niſi dum dicitur attendendum eſſe à falſis prophetis) Eccleſiam imaginariam fingentibus, & fabricantibus ſine fundamento? Prudenterne credam Apoſtolis ſine miſſione, Prophetis ſine miraculis, erigentibus templa ſine altaribus, Religionem ſine ſacrificio, fidem ſine operibus?

Secunda demonſtratio, qua præcedens non parum illuſtratur, deſumitur ex Auguſtino *libro contra epiſtolam fundamenti*, mutatis tantiſper verbis, ut ejus energia ad formam iſtam reducatur. Supponamus me jam primò videre Lutheranos & Calviniſtas, & velle me inſtrui de eorum doctrina; tunc ipſos ſic alloquar: Spondeo me Calviniſmo nomen daturum, ſi mihi de rebus ad ſalutem animæ pertinentibus ſine ulla caligine rationem perſpicuam dederitis. Juſtum puto eſſe quod poſtulo. Nam cùm multa ſint quæ in Eccleſiæ Catholicæ gremio me juſtiſſimè teneant; teneat conſenſio populorum, atque gentium; teneat authoritas miraculis inchoata, ſpe nutrita, charitate aucta, vetuſtate firmata; teneat ab ipſa ſede Petri Apoſtoli, cui paſcendas oves ſuas poſt reſurrectionem Dominus commendavit, uſque ad præſentem Epiſcopatum Clementis noni ſeptemdecim ſæculorum ſucceſſio Sacerdotum; teneat Catholicæ nomen, quod non ſine Dei providentia inter tam multas hæreſes ſola iſta Eccleſia obtinuit: cùm ergo in Eccleſia Catholica Romana tanta

me vincula (aliqua ſunt in ſuperioribus recenſita) teneant, quorum apud vos nullum video, juſtum eſt ut monſtretis apud vos eſſe veritatem, cujus ſolius pollicitationem perſonatis, ut in dubium venire non poſſit, præponendam eſſe omnibus illis nexibus, quibus in Catholica teneor & aſtringor. Quod ſi tantum promittitis, & non exhibetis, profectò nemo me movebit ab ea fide quam profiteor.

Videamus igitur quid nos docere cupiatis, Luthere, Calvine, & partiarij. Dicitis, *vos eſſe miniſtros extraordinariè miſſos ad reformandam Eccleſiæ doctrinam collapſam.* Satis eſt. Cum bona patientia attendite, ne citò prætereamus. Non credo vos eſſe miniſtros extraordinarios. Quæſo ne ſuccenſeatis; noſtis enim me ſtatuiſſe, nihil à vobis prolatum temerè me crediturum; neque enim volo cogi ut credam, ſed ſcientiam convincentis veritatis à vobis peto.

Fortè dicetis, in Evangelio veſtram miſſionem contineri. Benè eſt. Sed neſcitis, quod Evangelio non crederem, niſi me Catholicæ Eccleſiæ commoveret authoritas. Et hæc Eccleſiæ authoritas, propter quam Evangelio credo, prohibet mihi credere Luthero & Calvino. Itaque ſi dicitis ut credam Catholicis, ipſi me monent, ut nullam fidem vobis accommodem: ſi dicitis ut Catholicis non credam, jam Evangelio non credam, cui non credidi niſi ob Catholicæ Eccleſiæ prædicationem. Si autem dicitis: Rectè credis Catholicis laudantibus Evangelium, ſed non rectè illis credidiſti vituperantibus Lutherum, & Calvinum; uſquequò adeò me ſtultum putatis, ut nulla habita ratione, quod vultis, credam; quod non vultis, non credam? Si ad Evange-

lium vos tenetis, ego ad Eccleſiam Catholicam me tenebo, qua præcipiente Evangelio credidi, & qua jubente vobis non credo.

Sed fortè dicetis, in Evangelio aliquid apertiſſimum de veſtra miſſione extraordinaria inveniri. Tunc quidem, ſi ita eſt, Eccleſiæ Catholicæ authoritatem infirmabitis, ſed ea infirmata dubitare incipiam de Evangelio: unde nec vobis, nec Eccleſiæ credam. Eccleſiæ, quia de vobis mihi mentita eſt; vobis autem, quia Evangelium illud mihi profertis, cui per Eccleſiam credideram, quæ mihi mentita eſt.

Sed abſit ut Evangelio non credam: ſed illi credens non invenio quomodo vobis credam. Legite mihi, ſi poteſtis, in Evangelio, ubi Lutherus & Calvinus nuntii extraordinarii deſignantur: ſi hoc mihi ſine ambiguitate oſtendatis, tanta mercede cognitionis evidentiſſimæ atque certiſſimæ ex Catholico Lutheranum, vel Calviniſtam fieri non pudebit. Sed hoc vobis impoſſibile eſt. Imò ſi in Evangelio haberemus quoſdam reformatores Eccleſiam lapſam reſtauratum venturos (cujus tamen oppoſitum Veritas promiſit, dum adversùs Eccleſiam ſupra Petrum fundatam nullas unquam inferi portas prævalituras teſtata eſt) faciliùs tamen alios expectarem venturos quàm per vos veniſſe concederem. Nam nihil neque in vita, neque in doctrina, neque in ſignis oſtenditis, quo perſpicuè Catholicam defeciſſe monſtretis. Certè incognita credere, temerè credere, nova credere non poſſum, niſi veſtræ novellæ miſſionis veritatem clarè in Evangelio oſtenderitis, quia omnia ſolâ Scripturâ definienda jactatis,

Nunquid æquiùs aut benevolentiùs vobiſcum (ô Lutherani, vel Calviniani) agi poteſt, quàm dum petitur, ut Evangelio probetis Catholicam fidem quam profiteor, per vos eſſe reſtituendam. Nolo vos docere, quod ſuperbum fortaſſe crederetis. Nolo diſputare, quia ſcriptum eſt: *Servum Dei non oportet litigare, ſed mitem eſſe ad omnes.* Nolo in vos ſævire, quia ſcio cum quo labore verum invenitur, quàm difficile caveantur errores, quàm rarum & arduum ſit hauſtas cum lacte hæreſes ſanato mentis oculo ſuperare; ſed ut faciliùs miteſcatis, & non ut inimico, vobiſque pernicioſo mihi adverſemini, à propoſito meo non diſcedo, à vobis diſcere ſtudeo: Eccleſiæ Catholicæ defectionem, & veſtram reformationem in Evangelio monſtrare, & vobis parebo. Sed non ſum avarus, duo ſunt quæ peto, unum horum oſtendite, & contentus ero.

Reflexio, & apoſtrophe ad Sectarios.

Cum igitur (ô Lutherani, & Calviniani) novi veſtri Apoſtolatus miſſionem monſtrare non poſſitis, placet iterum vos his amabiliſſimis Auguſtini cohortationibus invitare, *epiſtola* 171. vobis (ô Sectarii) Catholica Eccleſia dicit: Filii hominum uſquequò graves corde? ut quid diligitis vanitatem, & quæritis mendacium? ut quid vos à totius orbis unitate nefario ſchiſmatis ſacrilegio diviſiſtis? Attenditis falſa quæ vobis dicuntur ab hominibus, aut mentientibus, aut errantibus de traditione codicum divinorum, ut in hæretica ſeparatione moriamini; & non attenditis, quod vobis ipſi codices dicunt,

dicunt, ut in Catholica pace vivatis. Quare aperitis aures ad ſermonem hominum dicentium, quod nunquam probare potuerunt; & ſurdi eſtis adversùs ſermonem Dei dicentis: *Poſtula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & poſſeſſionem tuam terminos terræ.* Erigite oculos cordis, & conſiderate totum orbem terrarum, quomodo in ſemine Abrahæ benedicuntur omnes gentes. Tunc ab uno credebatur quod nondum videbatur: jam vos videbitis, & adhuc invidetis. Paſſio Domini pretium eſt orbis terrarum: ille totum orbem redemit, & vos cum toto orbe ad lucrum veſtrum non concordatis, ſed potiùs ad damnum veſtrum in parte litigatis, ut totum perdatis. Quare diviſores veſtimentorum Domini eſſe vultis? & tunicam illam charitatis deſuper textam, quam nec perſequutores ejus diviſerunt, tenere cum toto orbe non vultis. Fingitis vos ante tempus meſſis fugere permixta zizania, quia vos eſtis ſola zizania: nam ſi frumenta eſſetis, permixta zizania toleraretis, & à ſegete Chriſti non vos divideretis. Evigilate ad ſalutem, amate pacem, redite ad unitatem. His paternis Auguſtini monitis ſi non ceditis, non video quid poſſim vobis dicere. Aperite tandem oculos Sectarii: ſchiſmata veſtra falſis non oblinite coloribus, & ſi Hæreſiarcharum veſtrorum aberrationes lentiùs tuliſtis, hujus certè tam diuturna ſcelerati ſchiſmatis ab illis vos avertat impietas. Hoc vobis omnibus, hoc ſingulis opto. Agnoſcatis, precor, intus lucente veritate, quàm fallaci fulgore in hæc præcipitia delapſi eſtis: ſi ſecus, ad ſummum pervenit miſeria veſtra.

SPECULATIO III.

Aliis inſuper demonſtrationibus convincitur novorum ſectariorum manifeſta apoſtaſia: & ſatisfit argumentis eorum.

PRæter dicta rurſum demonſtratur quàm in manifeſto periculo verſentur moderni Sectarii. Vel nulli unquam fuerunt in mundo hæretici, vel Lutherani & Calviniſtæ inter Hæreticos annumerandi ſunt. Atqui hæreticis credere non poſſum, nec debeo. Ergo nec Lutheranis, nec Calviniſtis. Probatur major. Hæretici quicumque olim extiterunt, ideò hæretici eſſe dicuntur, quia ab Eccleſia quæ ante eorum ortum legitima habebatur, & à cæteris omnibus præter ipſos talis reputabatur, damnati; tamen poſt ſolenne ejuſdem Eccleſiæ judicium in aliquo Concilio œcumenico pronuntiatum, adhuc in ſua falſa opinatione ſupra adamantem duri & pertinaces permanentes, ad Scripturas provocabant, ad quarum normam Conciliorum decreta propriâ authoritate exigere præſumebant: hac ſola nota diſcreti hactenus ſunt hæretici à Catholicis. Atqui ſimiliter hodierni Sectarii ſtatim atque receſſerunt ab Eccleſia, quæ ante ipſos pro legitima habebatur, damnati ſunt à Concilio Tridentino à Summo Eccleſiæ Capite coacto, cujus decretis repugnant Sectarii, volentes ea proprio ſpiritu librare ad normam Scripturarum. Ergo eodem planè modo

ſunt

ſunt hæretici Lutherani & Calviniani, quo omnes alii, quotquot hæretici dicti ſunt; vel nulli hactenus fuerunt, vel nulli in poſterum dignoſci poterunt.

Illuſtratur hæc demonſtratio. Chriſtus Dominus prædixit futuros aliquos hæreticos, Matth. 24. *Surgent pſeudoprophetæ.* Et clariùs Apoſtolus 1. Cor. 11. *Oportet hæreſes eſſe.* Et Timoth. 4. *In noviſſimis temporibus diſcedent quidam à fide attendentes ſpiritibus erroris.* Hæretici autem dicuntur illi qui opinione quidem ſua credunt doctrinam ſe Apoſtolicam ſequi, damnantur tamen ab Eccleſia illa quæ ante ipſos Chriſti Eccleſia dicebatur, & ab omnibus præter ipſos, talis affirmabatur. Si enim tale judicium non ſufficit ad eos hæreticos declarandos, requireretur etiam ipſorum hæreticorum judicium, quo ſemetipſos damnarent: quam ſententiam de ſe non ferent, aliàs hæretici eſſe deſinerent, ſubindeque nulli eſſent unquam futuri hæretici, contra Chriſti, Apoſtolique prophetiam. Igitur ut aliqui ſint, & dicantur hæretici, ſufficit judicium cœtûs reliquorum fidelium, qui ante ortam controverſiam pro vera Chriſti Eccleſia agnoſcebatur; non enim alia ratione Manichæi, Arriani, Pelagiani hæretici declarati ſunt.

Atqui Lutherani, & Calviniani, & cæteri moderni Sectarij damnati ſunt, & hæretici judicati ſententiâ illius cœtus fidelium, qui toto orbe ante Lutherum pro Eccleſia Chriſti habebatur, ut ipſi non negant. Ergo Lutherani & Calviniſtæ ſunt evidenter ex numero hæreticorum, quos Chriſtus prædixit eſſe futuros. Si hæc ratio non ſit demonſtratio theologica,

nulla

nulla afferri unquam poteſt. Unde olim religioſiſſimus Imperator Marcianus ſeveriſſimè ſancivit: *Ne quis in Synodo ſemel judicata, & rectè diſpoſita diſputando revolvat, tumultus aut perfidiæ occaſionem inde quærens. Eſſet jam profana contentio: nam verè impius & ſacrilegus eſt, qui poſt tot Sacerdotum ſententiam opinioni ſuæ aliquid tractandum relinquit: extremæ quippe dementiæ eſt in medio, & perſpicuo die commentitium lumen inquirere. Quiſquis enim poſt veritatem repertam aliquid ulteriùs diſcutit, mendacium quærit.* Audiat Kemnitius, qui examen Concilij Tridentini contexuit. Audiat Calvinus, qui antidotum Tridentino dum parare voluit, venenum ſibi, diſcipulíſque propinavit. Nihil ſiquidem effutient, quod non antiqui hæretici contra vetera Concilia dictitarint. Sed audiant, quæſo, Calviniſtæ, & tandem aliquando abjiciant opera tenebrarum, induántque arma lucis.

Inſtauratur hæc demonſtratio ad hominem, ut loquuntur. Orta fuit gravis controverſia in partibus Batavorum de quibuſdam Prædeſtinatianis & gratiæ divinæ articulis inter Arminianos & Gommariſtas prætenſæ Religionis Reformatæ ſectatores. Poſt varias controverſias coacta fuit Synodus nationalis Dordrechti, anno 1618. in quam convenerunt non ſolùm Batavi, ſed etiam Angli, Helvetij, Palatini, Genevenſes, Bremenſes, & alij hujuſmodi ſectarum Miniſtri, vel Doctores. Poſt longum diſputationum tractum, tandem Arminiani miniſtri damnati, & exauthorati ſunt: declaravítque Synodus, Jacobum Arminium, ejúſ-

que

ue ſequaces dictos *Remonſtrantes*, erroneam, chiſmaticam, hæreticam doctrinam prædi- iſſe, ejuſque authores eſſe contumaces diffi- ierunt, ut patet ex actis illius concilia- uli.

Statim reclamarunt Remonſtrantes, ſeu rminiani, quorum dux verbi erat quidam piſcopius nomine, qui ſeſe tali Synodo oppo- uit, variáſque rationes, gravamina, & exce- tiones objecit, quorum ſumma eſt: Quia Sy- odus erat pars adverſa, & ſchiſmate à ſe divi- , ſubindéque ſuſpecta, & præjudiciis occupa- . Talem proteſtationem ut frivolam & ina- m reprobavit Synodus: tum quia (inquiunt iniſtri Flandrenſes) Judices illius erant poſ- ſſores antiquæ doctrinæ; in Conciliis verò imorum ſæculorum antiquæ ſententiæ tena- s fuerunt Judices novatorum. Tum quia ſi li neutri, & à ſtudio partium alieni deberent e Judices, quærendi eſſent extra Eccleſiam, n intra Eccleſiam unuſquiſque doctiorum erutri parti ſtudeat. Tum quia iniquum eſſet tores veteris doctrinæ præſcriptionem reti- ites ſuis juribus & officiis ſpoliari. Tum a ſuprema judicandarum controverſiarum horitas Synodis à Deo collata eſt, que ſub- e ab hominibus auferri nec debet, nec poteſt. s rationes confirmarunt Palatini praxi ve- s Teſtamenti remittentis controverſias ad nmum Sacerdotem; & primitivæ Eccleſiæ, in Alexander Patriarcha, qui Arium in ſua tate blaſphemantem correxerat, in Conci- amen Nicæno inter Judices Arianiſmi ſedit. omnia roborarunt Theologi Genevenſes, in omni corpore, tam Politico, quàm Ec-

eleſia

cleſiaſtico neceſſariò litium decidendarum poteſtas concedenda eſt non diſſimilis facultati animalis, quæ ſicut expellit ſuperflua & nociva, ſic retinet ſalubria, & in ſingulas coporis partes diffundit, ne areſcant: cujus influxus ſi impediatur, temperamentum turbari, ordinem, motum, & vitam corporis deficere neceſſe eſt. Hæc & alia multa uſſerunt, nec omiſerunt illud Salvatoris: *Dic Eccleſiæ: quod ſi Eccleſiam non audierit, ſit tibi ſicut Ethnicus & Publicanus.* Quibus,aliiſque auditis Synodus ſtatuit proteſtationem Remonſtrantium, eorúmque ſuffugia eſſe nulla, iniqua, & inania.

Magna vis veritatis, quæ ab ipſis etiam inimicis veritatis probatur! Non eſt opus aliis armis quàm gladio Goliath, ut Philiſthæi caput truncetur. His rationibus, quibus Dordrechtana pſeudoſynodus Arminianos rejecit, ſeipſam jugulavit. Nam hæc Synodus admittit in Eccleſia Iudicem controverſiarum præter Sacram Scripturam, nempe Synodum legitimè congregatam, cujus eſt judicare de ſenſu Scripturæ, quam ad ſe detorquent hæretici, juxta illud Auguſt.lib. de unit. Eccleſ. cap. 15. *Nonne iſta eſt hæreticorum cavenda calliditas,volentium convertere verba Dei à veritate propter quam dicta ſunt, ad perverſitatem in qua ipſi ſunt.* Admittit antiquos Paſtores non excidere jure in Novatores dum contentiones & diſſenſiones oriuntur, ob illarum rationum apparatum, quas è Catholicis contra ipſos agentibus furati ſunt. Ergo ore ſuo ſe judicant ſervi nequam. Ergo eorum damnandorum legitimam authoritatem habuit Concilium Tridentinum iis Iudicibus conſtantem, qui poſſeſſionem Eccleſia

cleſiaſticæ traditionis retinentes, contra novitates inſurrexerunt. Nihil dicere poſſunt, nil planè contra Concilium Tridentinum, quod Synodo Dordrechtanæ opponere non poſſint Remonſtrantes. Hæc ratio apud cordatos evidentior eſt omni demonſtratione mathematica. *Et poſt hæc* (ut verbis Lirinenſis utar) *inveniuntur tantâ inveteratæ frontis duritiâ, tantâ impudentiæ incude, tam adamantinæ pertinaciæ, qui tantis eloquiorum cœleſtium molibus non ſuccumbant? tantis ponderibus non fatiſcant? tantis malleis non conquaſſentur? tantis poſtremò* (Tridentini) *fulminibus non conterantur?*

Mitto plures alias demonſtrationes, tum negativas, petitas ex carentia omnium & ſingularum veræ Eccleſiæ notarum, quarum nulla iſtis novis factionibus convenit, ut conſideranti patebit: tum poſitivas, petitas ex authoritate Summi Pontificis, qua omnes hæreſes interimi rectè dixit Cyprianus. lib. de unit. Eccleſ. *Tractatu longo*, inquit, *atque argumentis opus non eſt. Probatio eſt ad fidem facilis compendio veritatis. Loquitur Dominus ad Petrum: Ego dico tibi, quia tu es Petrus, & ſuper hanc Petram ædificabo Eccleſiam meam, & portæ inferi non vincent eam*, Et Hieron. epiſt. 57. ad Damaſum Papam: *Beatitudini tuæ, id eſt Cathedræ Petri, communione conſocior, ſuper illam petram ædificatam Eccleſiam ſcio: quicumque extra hanc domum comederit, profanus eſt. Si quis in arca Noë non fuerit, peribit regnante diluvio.* Et epiſt. 58. *In tres partes ſciſſa Eccleſia, ad ſe rapere me feſtinat. Ego interim clamito: Si quis Cathedræ Petri jungitur, meus eſt.*

Tum

Tum ex authoritate Eccleſiæ, cujus eſt de vero Scripturarum ſenſu judicare, nec ejus intelligentia omnibus datur, cùm ſcriptum ſit 1. Joan. 4. *Nolite omni ſpiritui credere, ſed probate ſpiritus, ſi ex Deo ſint; quoniam multi Pſeudoprophetæ exierunt in mundum.* Et ſi cuique permittatur licentia interpretandi verum ſenſum verbi Dei, tot erunt ſectæ, quot capita. Accedit quod ipſa Scriptura, quam ſolum judicem Scripturarum agnoſcunt noſtri Puritani, docet Eccleſiam errare non poſſe, & ad ipſam ſpectare confirmare nos in fide, & controverſias ſedare, cùm ſit columna & firmamentum veritatis, adverſus quam portæ inferi non prævalebunt; & cui adeſſe uſque ad conſummationem ſæculi Veritas promiſit. Tum ex ſacrarum & Apoſtolicarum traditionum neceſſitate, quam Scriptura ipſa, & Patres conſecrarunt, & retinendas ſtatuerunt. Sed has rationes, dum de locorum Theologicorum energia, fuſiùs proſequemur. Item ſolvendo eorum objectiones, plures rationes Theologicas attingemus.

Mitto etiam rationes naturales, quibus ſectæ hæreticorum confunduntur: tam latè enim funduntur ſceleratæ novitatis rami, ut in ipſius naturalis rationis exitium apertè graſſentur. Quot modis rationem naturalem ſuppoſita veritate Evangelij labefactent, paucis attingo potiùs quàm proſequor.

Primò. Tanta ſectarum luxuriantium diverſitas, tam horrenda permixtio Religionum à tempore Lutheri exorta, quotidie naſcentia monſtra ex hoc unico fonte profluunt, unicuique permiſſam eſſe Scripturarum interpretationem. Ergo nihil peſtilentius ſectis illis tam pernicioſo

[illegible]

fundamento nixis. Quo admiſſo, nondum illis, quæ jam prodierunt, opinionum tam diverſarum portentis orbis defunctus putandus eſt: imminent alia longè majora, nec hîc conſiſtet tam diabolica pernicies, ob incredibilem novitatum amorem, quo laborat genus humanum.

Secundò. Quis credat Deum duriùs ſe erga Eccleſiam geſſiſſe, quàm erga Synagogam, quam non repudiavit donec implerentur omnia in prædicatione Evangelij, Deo conteſtante ſignis & portentis, & variis virtutibus, & Spiritus ſancti diſtributionibus: & tamen repudiaſſet Eccleſiam ſuam tempore Lutheri, contra promiſſionem expreſſam de duratione ejus uſque ad conſummationem ſæculi. Deus bone & juſte! quis ita credat de te, & credat propter nudum teſtimonium Lutheranorum, cui tamen tanta multitudo hominum cæcis oculis obedivit.

Tertiò. Deus unitatis & pacis non poteſt eſſe author confuſionis & contrarietatis in fide. Ergo ad ejus providentiam pertinet conſtituiſſe Iudicem intellectus Scripturarum, quæ patent tot corruptionibus hominum inſtabilium, *qui Scripturas depravant ad ſuam ipſorum perditionẽ*, ut dicitur 2.*Pet*.3. unde moderni hæretici ſpecie conſervandi puri verbi Dei, variis illud tenebris offundunt, ut illorum ſimilibus objiciebat Aug. lib.32.cont.Fauſt.cap.19. *Videtis id vos agere, ut omnis de medio Scripturarum auferatur authoritas, ut ſuus cuique animus author ſit, quid in quaque Scriptura probet, quid improbet.*

Denique novi ſectarij, & puri verbi jactatores, vel illud exponunt fallibiliter, vel infallibiliter. Si fallibiliter: ergo cæci ſunt, & duces cæcorum, ambóque in foveam cadent. Si infallibiliter:

libiliter: ergo confitentur, in proponendo & explicando Dei verbo poſſe dari infallibilitatem in homine. Sed cur illam ſibi infallibilitatem arrogant, & Eccleſiæ, cui promiſſa eſt, derogant? Ab hoc dilemmate haud facilè ſe expedient: ſicut nec huic unquam interrogationi ſatisfacient, Cur Synodo Dordrechtanæ ſubſcribunt, & non Tridentinæ? Lepidè quidam: *Dordrechti Synodus chorus integer, æger: conventus, ventus: ſeſſio ſtramen, amen.*

Objicies primò. Plures Patres docent multa ſucceſſu temporum detegi, & in doctrina Eccleſiæ multum profectum ſucceſſu temporis adjectum eſſe, veritatem ipſam temporum ætate matureſcere; & quod conſuetudo ſine veritate eſt vetuſtas erroris. Ergo perperam reprobamus novas ſectas eo quòd antiquam Eccleſiam Catholicam & Romanam deſeruerint.

Reſpondeo quod ſuppoſita, & retenta antiquorum Patrum doctrina, ad novas quæſtiones diſſolvendas laudabiliter procedimus; hoc enim eſt ædificare ſuper fundamentum Apoſtolorum. Nec hoc eſt mera novitas, ſed nova vetuſtatis illuſtratio, & lucidior explicatio. Sic Patres alij aliis ſuccedentes antiquas vetuſtorum dogmatum gemmas expolierunt, coaptarunt, adornarunt: adjicientes non novos articulos, ut faciunt Sectarij moderni; ſed articulis traditis ſplendorem, gratiam, venuſtatem. Nam ut præclarè Lirinenſis: *Ad profectum pertinet ut in ſemetipſa unaquaque res amplificetur: ad perturbationem verò ut aliquid ex alio in aliud tranſmutetur. Creſcat igitur oportet, & multùm, vehementerque proficiat tam ſingulorum, quàm omnium; tam unius hominis, quàm to-*

tius Eccleſiæ, ætatum ac ſæculorum gradibus intelligentia, ſcientia, ſapientia; ſed in eodem dogmate, eodem ſenſu, eademque ſententia. Addatur licèt forma, ſpecies, diſtinctio; eadem tamen cujuſque generis natura permaneat. Abſit enim ut roſea illa catholici ſenſus plantaria in carduos, ſpinaſque vertantur. Abſit, inquam, ut in iſto ſpirituali paradiſo de cinnamomi & balſami ſurculis, lolium repentè, atque aconita proveniant. Quodcumque igitur in hac Eccleſia Dei agricultura & fide Patrum ſatum eſt, hoc idem filiorum induſtria decet excolatur & obſervetur; hoc idem floreat & matureſcat; hoc idem proficiat & perficiatur.

Quod verò dicitur, vetuſtatem ſine veritate eſſe vetuſtatem erroris, conſtans eſt: ſed illud non minus certum, vetuſtatem in veritate radicatam, & ſine interruptione continuatam, eſſe argumenrum fidei Orthodoxæ. *Fas eſt enim* (ait ſæpe laudatus, ſemper laudandus Lirinenſis) *ut priſca illa cœleſtis Philoſophiæ dogmata proceſſu temporis excurentur, limentur, poliantur; ſed nefas eſt ut commutentur, nefas eſt ut detruncentur, ut mutilentur. Accipiant licet evidentiam, lucem, diſtinctionem; ſed retineant neceſſe eſt plenitudinem, integritatem, proprietatem. Nam ſi ſemel admiſſa fuerit hæc impia fraudis licentia; ſi novitia veteribus, extranea domeſticis, & profana ſacratis admiſceri cœperint, proſerpat hic mos in univerſum neceſſe eſt, ut nihil poſthac apud Eccleſiam relinquatur intactum, nihil illibatum, nihil integrum, nihil immaculatum: ſed ſit ibidem deinceps impiorum, ac turpium errorum lupanar, ubi erat antè caſtæ & incorruptæ ſacrarium veritatis.*

Dices. Ipſa antiquitas aliquando nova fuit, v.g. cùm incepit Evangelium: Ergo non ſemper novitas cum veritate pugnavit. Unde celebre eſt illud dictum à Tertulliano & Cypriano memoratum. *Chriſtus dixit, Ego ſum veritas. Non dixit, Ego ſum conſuetudo.* Ergo non ex conſuetudine antiquitatis, ſed veritatis trutinâ quæſtiones controverſæ appendendæ ſunt.

Reſpondeo, quod licèt determinato quodam tempore cœperit prædicari Evangelium, tamen longè ante prænuntiatum fuerat à Prophetis veritatis præconibus: unde Apoſtol. *Rom.* 1. ait ſe prædicare *Evangelium Dei, quod antè promiſerat per Prophetas ſuos in Scripturis ſanctis de Filio ſuo.* Vbi commendat Evangelium ex antiquitate: quod erat neceſſarium propter Paganos, qui Evangelio detrahebant, occaſione ex novitate accepta. Vides igitur veritatem ſemper eſſe antiquitati conterminam; nam veritas Eccleſiæ Catholicæ cum Apoſtolis, & Evangelio connexa eſt: veritas autem Evangelij ab antiquitate Prophetarum indivulſa eſt.

Ad dictum verò Cypriani reſpondet Auguſt. lib. 4. cont. Donatiſt. cap. 5. *Hoc planè verum eſt, quia ratio & veritas conſuetudini præponenda eſt: ſed cùm conſuetudini veritas ſuffragatur, nihil oportet firmius retineri.* Quamobrem tunc ſolùm conſuetudini anteponitur veritas, cùm cõſuetudo à veritate non originatur, ſed eſt tantùm antiqua veritatis deſertio. Cæterùm quãdo de veritate utraque pars contendit, conſuetudo quæ de traditione emanat, firmum veritati præſtat ſubſidium. Itaque illi ſoli reprobandi ſunt qui antiquitatem quamcunque, & majorum authoritatem ſine ullo judicio, pecudum more

ſectantur.

ſectanter. Conſuetudo autem & antiquitas Eccleſiæ Catholicæ, ſeu Romanæ, à Chriſto, qui veritas eſt, ſine interpolatione originem ducit: Chriſti autem Evangelium in veteri Teſtamento prænuntiatur; vetus autem Teſtamentum à ſanctis Patriarchis emanavit, apud quos ante ortam idololatriam fuit vera Dei cognitio & cultus. Unde patet, quod ſicut unitas Dei præcedit multitudinem Deorum, ita Eccleſia Catholica eſt omni ſuperſtitione antiquior.

Objicies ſecundò. In profeſſione Eccleſiæ Catholicæ multa proponuntur apertè incredibilia, inter quæ primatum tenent realis corporis Chriſti in tot Altaribus ſimultanea præſentia, & panis in ipſum tranſubſtantiatio, & accidentium ſine ſubjecto ſubſiſtentia, ex quibus tot ſequuntur inconvenientia Chriſti Majeſtate indigna; ut cùm Hoſtia corrumpitur, incenditur, ab animantibus comeditur, aliáque: ergo Religio tot incredibilia prædicans non eſt evidenter credibilis.

Reſpondeo illud eſſe vetus objectum ab Infidelibus olim oppoſitum contra veritatem Incarnationis, & Paſſionis Chriſti, quæ fuit Judæis ſcandalum, Gentibus autem ſtultitia. Sed hæc proponentes non norunt vim divini amoris erga ſalutem generis humani, ob quam & tam vilia geſſit, & tam dira pertulit, & eam in finem diligens, ſemetipſum reliquit Eccleſiæ immenſæ charitatis monumentum. Pulchrè Tertull. lib. 2. contra Marcion. ***Aſſumpſiſſe Deum quædam ſibi indigna, nobis autem neceſſaria; & ideo jam Deo digna, quia nihil tam Deo dignum quàm ſalus hominis.*** Inanitatem verò ratiuncularum illarum exſufflabimus dum de Eucha

adjunxerunt quos ingens coërcendæ Calviniſtarum corruptelæ ardor incendit, ne tam nefariis novitatibus illibata Eccleſiæ Romanæ doctrina perverteretur, inveheretúrque ea morum diſciplina, quæ Religionis probro, infidelium non omninò perditorum ſcandalo foret. Tanto ergo Eccleſiæ periculo ſuccurrentes, alij virili eloquentia, alij Eccleſiaſticis cenſuris, omnes aperta indignatione ſignificarunt quantum perverſa illa Caſuiſtarum flagitia deteſtarentur. Gallorum Sacerdotum & Epiſcoporum juſtiſſimum zelum fortunavit, & veluti coronavit illius authoritas, cui in Petro dictum eſt: *Confirma fratres tuos*. Qui dum Probabiliſtarum intricatos & gordios nodos diſſoluit, verè Alexander fuit. Quantum verò ab illis Ethicæ Chriſtianæ depravationibus Familiæ Religioſæ omninò multæ abhorruerint, dubium non eſt, ſed de noſtra Prædicatoria evidentiſſimum. Nam non ſolùm è ſinu ſuo plures propugnatores & in Italia, & Gallia excitavit, qui gliſcentem luem reſcindere conati ſunt, ſicut olim efficacis gratiæ defenſores inſtruxerat: ſed etiam unanimem Ordinis ſenſum apertè explicarunt Comitia generalia Romæ anno 1656. celebrata, his verbis: *Caveant ab omni pruritu exoticarum, minuſque cum genuina litera S.Thomæ cohærentium opinionũ, præcipuè verò in moralibus, ubi preſſiùs de ſalute, ac indemnitate animarũ agitur. Porrò in his ſtudeãt omni cautela vitare opiniones laxas, novas, ac parũ tutas, abſtineantque à paradoxis ac monſtris recentiũ placitorũ, ſeu problematũ. Quod ut alacriùs ab omnibus præſtetur, notificamus univerſis hoc ſummè cõſonare volũtati SS.D.N. Alexandri VII. qui iſtud univerſo*

Ordini

Ordini ita præſcribi ac ſignificari clementiſſimè imperavit.

Ex his vides primò, hanc ſerpentem corruptæ doctrinæ contagem calumniosè in Eccleſiam regeri; quippe quæ non ſolùm in ſacris Conciliis & Pontificiis decretis præfocata eſt, ſed etiam ſtatim detecta, à ſanioribus Eccleſiæ partibus exploſa eſt: ſubindéque à Catholicorum nomine amoto propudioſo doctrinæ dedecore, Eccleſiæ denigrandæ anſa hæreticis prærepta eſt.

Secundò, non poſſe ſibi blandiri Miniſtros, quòd ab his fortè doctrinæ flagitiis alieni ſint: tum quia ipſi longè gravioribus corruptelis implicantur; nec mirum eos in caſibus decidendis maximè eſſe collapſos, qui neceſſitatem bonorum operum, Sacramenti Pœnitentiæ rigorem de medio ſuſtulerunt, & omnem Eccleſiaſtici rigoris diſciplinam ad nihilum redegerunt. Habentes ergo trabem in oculis ſuis, erubeſcant non de alienis feſtucis, ſed de hæreſum ſuarum monſtris. Tum quia, etiamſi ab iis, aliíſque corruptelis alieni eſſent iſti Reformati, propter bonum opus non lapidamus quidem eos, ſed audiant Auguſtinum *in Pſalm.* 83. ipſis dicentem: *Quanti videntur præter Eccleſiam bona operari? quàm multi etiam Pagani paſcunt eſurientem, veſtiunt nudum, &c. quàm multa multi hæretici non in Eccleſia operantur? Non in nido pullos ponunt; conculcabuntur, & conterentur; non ſervabuntur, non cuſtodientur.* Abſurdè ergo inani voluptate de quorumdam Catholicorum morbis gaudent, & ſe, ut ait Cyprianus, immaniſſimo crimine ſchiſmatis mortuos non vident. Nec attendunt illud

cleſiaſtico neceſſariò litium decidendarum poteſtas concedenda eſt non diſſimilis facultati animalis, quæ ſicut expellit ſuperflua & nociva, ſic retinet ſalubria, & in ſingulas coporis partes diffundit, ne areſcant: cujus influxus ſi impediatur, temperamentum turbari, ordinem, motum, & vitam corporis deficere neceſſe eſt. Hæc & alia multa urſerunt, nec omiſerunt illud Salvatoris: *Dic Eccleſiæ: quod ſi Eccleſiam non audierit, ſit tibi ſicut Ethnicus & Publicanus.* Quibus,aliíſque auditis Synodus ſtatuit proteſtationem Remonſtrantium, eorúmque ſuffugia eſſe nulla, iniqua, & inania.

Magna vis veritatis, quæ ab ipſis etiam inimicis veritatis probatur! Non eſt opus aliis armis quàm gladio Goliath, ut Philiſthæi caput truncetur. His rationibus, quibus Dordrechtana pſeudoſynodus Arminianos rejecit, ſeipſam jugulavit. Nam hæc Synodus admittit in Eccleſia Iudicem controverſiarum præter Sacram Scripturam, nempe Synodum legitimè congregatam, cujus eſt judicare de ſenſu Scripturæ, quam ad ſe detorquent hæretici, juxta illud Auguſt.lib. de unit. Eccleſ. cap. 15. *Nonne iſta eſt hæreticorum cavenda calliditas, volentium convertere verba Dei à veritate propter quam dicta ſunt, ad perverſitatem in qua ipſi ſunt.* Admittit antiquos Paſtores non excidere jure in Novatores dum contentiones & diſſenſiones oriuntur, ob illarum rationum apparatum, quas è Catholicis contra ipſos agentibus furati ſunt. Ergo ore ſuo ſe judicant ſervi nequam. Ergo eorum damnandorum legitimam authoritatem habuit Concilium Tridentinum iis Iudicibus conſtantem, qui poſſeſſionem Eccleſia

clesiaſticæ traditionis retinentes, contra novitatates inſurrexerunt. Nihil dicere poſſunt, nil planè contra Concilium Tridentinum, quod Synodo Dordrechtanæ opponere non poſſint Remonſtrantes. Hæc ratio apud cordatos evidentior eſt omni demonſtratione mathematica. *Et poſt hæc* (ut verbis Lirinenſis utar) *inveniuntur tantâ inveteratæ frontis duritiâ; tantâ impudentiæ incude, tam adamantinæ pertinaciæ, qui tantis eloquiorum cœleſtium molibus non ſuccumbant? tantis ponderibus non fatiſcant? tantis malleis non conquaſſentur? tantis poſtremò* (Tridentini) *fulminibus non conterantur?*

Mitto plures alias demonſtrationes, tum negativas, petitas ex carentia omnium & ſingularum veræ Eccleſiæ notarum, quarum nulla iſtis novis factionibus convenit, ut conſideranti patebit: tum poſitivas, petitas ex authoritate Summi Pontificis, qua omnes hæreſes interimi rectè dixit Cyprianus. lib. de unit. Eccleſ. *Tractatu longo*, inquit, *atque argumentis opus non eſt. Probatio eſt ad fidem facilis compendio veritatis. Loquitur Dominus ad Petrum: Ego dico tibi, quia tu es Petrus, & ſuper hanc Petram ædificabo Eccleſiam meam, & portæ inferi non vincent eam*, Et Hieron. epiſt. 57. ad Damaſum Papam: *Beatitudini tuæ, id eſt Cathedræ Petri, communione conſocior, ſuper illam petram ædificatam Eccleſiam ſcio: quicumque extra hanc domum comederit, profanus eſt. Si quis in arca Noë non fuerit, peribit regnante diluvio.* Et epiſt. 58. *In tres partes ſciſſa Eccleſia, ad ſe rapere me feſtinat. Ego interim clamito: Si quis Cathedræ Petri jungitur, meus eſt.*

Tum

Tum ex authoritate Eccleſiæ, cujus eſt de vero Scripturarum ſenſu judicare, nec ejus intelligentia omnibus datur, cùm ſcriptum ſit 1. Joan. 4. *Nolite omni ſpiritui credere, ſed probate ſpiritus, ſi ex Deo ſint; quoniam multi Pſeudoprophetæ exierunt in mundum.* Et ſi cuique permittatur licentia interpretandi verum ſenſum verbi Dei, tot erunt ſectæ, quot capita. Accedit quod ipſa Scriptura, quam ſolum judicem Scripturarum agnoſcunt noſtri Puritani, docet Eccleſiam errare non poſſe, & ad ipſam ſpectare confirmare nos in fide, & controverſias ſedare, cùm ſit columna & firmamentum veritatis, adverſus quam portæ inferi non prævalebunt; & cui adeſſe uſque ad conſummationem ſæculi Veritas promiſit. Tum ex ſacrarum & Apoſtolicarum traditionum neceſſitate, quam Scriptura ipſa, & Patres conſecrarunt, & retinendas ſtatuerunt. Sed has rationes, dum de locorum Theologicorum energia, fuſiùs proſequemur. Item ſolvendo eorum objectiones, plures rationes Theologicas attingemus.

Mitto etiam rationes naturales, quibus ſectæ hæreticorum confunduntur: tam latè enim funduntur ſceleratæ novitatis rami, ut in ipſius naturalis rationis exitium apertè graſſentur. Quot modis rationem naturalem ſuppoſita veritate Evangelij labefactent, paucis attingo potiùs quàm proſequor.

Primò. Tanta ſectarum luxuriantium diverſitas, tam horrenda permixtio Religionum à tempore Lutheri exorta, quotidie naſcentia monſtra ex hoc unico fonte profluunt, unicuique permiſſam eſſe Scripturarum interpretationem. Ergo nihil peſtilentius ſectis illis tam pernicioſo

fundamento nixis. Quo admiſſo, nondum illis, quæ jam prodierunt, opinionum tam diverſarum portentis orbis defunctus putandus eſt: imminent alia longè majora, nec hîc conſiſtet tam diabolica pernicies,ob incredibilem novitatum amorem, quo laborat genus humanum.

Secundò. Quis credat Deum duriùs ſe erga Eccleſiam geſſiſſe,quàm erga Synagogam,quam non repudiavit donec implerentur omnia in prædicatione Evangelij,Deo conteſtante ſignis & portentis, & variis virtutibus, & Spiritus ſancti diſtributionibus: & tamen repudiaſſet Eccleſiam ſuam tempore Lutheri,contra promiſſionem expreſſam de duratione ejus uſque ad conſummationem ſæculi. Deus bone & juſte! quis ita credat de te, & credat propter nudum teſtimonium Lutheranorum, cui tamen tanta multitudo hominum cæcis oculis obedivit.

Tertiò. Deus unitatis & pacis non poteſt eſſe author confuſionis & contrarietatis in fide.Ergo ad ejus providentiam pertinet conſtituiſſe Iudicem intellectus Scripturarum, quæ patent tot corruptionibus hominum inſtabilium, *qui Scripturas depravant ad ſuam ipſorum perditionẽ*, ut dicitur 2.*Pet*.3. unde moderni hæretici ſpecie conſervandi puri verbi Dei,variis illud tenebris offundunt, ut illorum ſimilibus objiciebat Aug. lib.32.cont.Fauſt.cap.19. *Videtis id vos agere, ut omnis de medio Scripturarum auferatur authoritas,ut ſuus cuique animus author ſit,quid in quaque Scriptura probet,quid improbet.*

Denique novi ſectarij,& puri verbi jactatores, vel illud exponunt fallibiliter, vel infallibiliter. Si fallibiliter: ergo cæci ſunt, & duces cæcorum, ambóque in foveam cadent. Si infallibiliter:

libiliter: ergo confitentur, in proponendo & explicando Dei verbo poſſe dari infallibilitatem in homine. Sed cur illam ſibi infallibilitatem arrogant, & Eccleſiæ, cui promiſſa eſt, derogant? Ab hoc dilemmate haud facilè ſe expedient: ſicut nec huic unquam interrogationi ſatisfacient, Cur Synodo Dordrechtanæ ſubſcribunt, & non Tridentinæ? Lepidè quidam: *Dordrechti Synodus chorus integer, æger: conventus, ventus: ſeſſio ſtramen, amen.*

Objicies primò. Plures Patres docent multa ſucceſſu temporum detegi, & in doctrina Eccleſiæ multum profectum ſucceſſu temporis adjectum eſſe, veritatem ipſam temporum ætate matureſcere; & quod conſuetudo ſine veritate eſt vetuſtas erroris. Ergo perperam reprobamus novas ſectas eo quòd antiquam Eccleſiam Catholicam & Romanam deſeruerint.

Reſpondeo quod ſuppoſita, & retenta antiquorum Patrum doctrina, ad novas quæſtiones diſſolvendas laudabiliter procedimus; hoc enim eſt ædificare ſuper fundamentum Apoſtolorum. Nec hoc eſt mera novitas, ſed nova vetuſtatis illuſtratio, & lucidior explicatio. Sic Patres alij aliis ſuccedentes antiquas vetuſtorum dogmatum gemmas expolierunt, coaptarunt, adornarunt: adjicientes non novos articulos, ut faciunt Sectarij moderni; ſed articulis traditis ſplendorem, gratiam, venuſtatem. Nam ut præclarè Lirinenſis: *Ad profectum pertinet ut in ſemetipſa unaquaque res amplificetur: ad perturbationem verò ut aliquid ex alio in aliud transmutetur. Creſcat igitur oportet, & multùm, vehementerque proficiat tam ſingulorum, quàm omnium; tam unius hominis, quàm to-*

tius Eccleſia, ætatum ac ſæculorum gradibus intelligentia, ſcientia, ſapientia; ſed in eodem dogmate, eodem ſenſu, eádemque ſententia. Addatur licèt forma, ſpecies, diſtinctio; eadem tamen cujuſque generis natura permaneat. Abſit enim ut roſea illa catholici ſenſus plantaria in carduos, ſpinaſque vertantur. Abſit, inquam, ut in iſto ſpiritali paradiſo de cinnamomi & balſami ſurculis, lolium repentè, atque aconita proveniant. Quodcumque igitur in hac Eccleſia Dei agriculturâ & fide Patrum ſatum eſt, hoc idem filiorum induſtria decet excolatur & obſervetur; hoc idem floreat & matureſcat; hoc idem proficiat & perficiatur.

Quod verò dicitur, vetuſtatem ſine veritate eſſe vetuſtatem erroris, conſtans eſt: ſed illud non minus certum, vetuſtatem in veritate radicatam, & ſine interruptione continuatam, eſſe argumenrum fidei Orthodoxæ. *Fas eſt enim* (ait ſæpe laudatus, ſemper laudandus Lirinenſis) *ut priſca illa cœleſtis Philoſophiæ dogmata proceſſu temporis excurentur, limentur, poliantur; ſed nefas eſt ut commutentur, nefas eſt ut detruncentur, ut mutilentur. Accipiant licet evidentiam, lucem, diſtinctionem; ſed retineant neceſſe eſt plenitudinem, integritatem, proprietatem. Nam ſi ſemel admiſſa fuerit hæc impiæ fraudis licentia, ſi novitia veteribus, extranea domeſticis, & profana ſacratis admiſceri cœperint, proſerpat hic mos in univerſum neceſſe eſt, ut nihil poſthac apud Eccleſiam relinquatur intactum, nihil illibatum, nihil integrum, nihil immaculatum: ſed ſit ibidem deinceps impiorum, ac turpium errorum lupanar, ubi erat antè caſtæ & incorruptæ ſacrarium veritatis.*

Dices. Ipſa antiquitas aliquando nova fuit, v.g.cùm incepit Evangelium: Ergo non ſemper novitas cum veritate pugnavit. Unde celebre eſt illud dictum à Tertulliano & Cypriano memoratum. *Chriſtus dixit, Ego ſum veritas. Non dixit, Ego ſum conſuetudo.* Ergo non ex conſuetudine antiquitatis, ſed veritatis trutinâ quæſtiones controverſæ appendendæ ſunt.

Reſpondeo, quod licèt determinato quodam tempore cœperit prædicari Evangelium, tamen longè ante prænuntiatum fuerat à Prophetis veritatis præconibus: unde Apoſtol. *Rom.*1.ait ſe prædicare *Evangelium Dei, quod antè promiſerat per Prophetas ſuos in Scripturis ſanctis de Filio ſuo.* Vbi commendat Evangelium ex antiquitate: quod erat neceſſarium propter Paganos, qui Evangelio detrahebant, occaſione ex novitate accepta. Vides igitur veritatem ſemper eſſe antiquitati conterminam; nam veritas Eccleſiæ Catholicæ cum Apoſtolis, & Evangelio connexa eſt: veritas autem Evangelij ab antiquitate Prophetarum indivulſa eſt.

Ad dictum verò Cypriani reſpondet Auguſt. lib. 4. cont. Donatiſt. cap. 5. *Hoc planè verum eſt, quia ratio & veritas conſuetudini præponenda eſt: ſed cùm conſuetudini veritas ſuffragatur, nihil oportet firmius retineri.* Quamobrem tunc ſolùm conſuetudini anteponitur veritas, cùm cõſuetudo à veritate non originatur, ſed eſt tantùm antiqua veritatis deſertio. Cæterùm quãdo de veritate utraque pars contendit, conſuetudo quæ de traditione emanat, firmum veritati præſtat ſubſidium. Itaque illi ſoli reprobandi ſunt qui antiquitatem quamcunque, & majorum authoritatem ſine ullo judicio, pecudum more

ſectantur.

ſectanter. Conſuetudo autem & antiquitas Ec-
cleſiæ Catholicæ, ſeu Romanæ, à Chriſto, qui
veritas eſt, ſine interpolatione originem ducit:
Chriſti autem Evangelium in veteri Teſtamento
prænuntiatur: vetus autem Teſtamentum à
ſanctis Patriarchis emanavit, apud quos ante
ortam idololatriam fuit vera Dei cognitio &
cultus. Unde patet, quod ſicut unitas Dei præcedit
multitudinem Deorum, ita Eccleſia Catholica
eſt omni ſuperſtitione antiquior.

Objicies ſecundò. In profeſſione Eccleſiæ Catholicæ
multa proponuntur apertè incredibilia, inter quæ
primatum tenent realis corporis Chriſti in tot
Altaribus ſimultanea præſentia, & panis in ipſum
tranſubſtantiatio, & accidentium ſine ſubjecto
ſubſiſtentia, ex quibus tot ſequuntur inconvenientia
Chriſti Majeſtate indigna; ut cùm Hoſtia corrumpitur,
incenditur, ab animantibus comeditur, aliáque: ergo
Religio tot incredibilia prædicans non eſt evidenter
credibilis.

Reſpondeo illud eſſe vetus objectum ab Infidelibus
olim oppoſitum contra veritatem Incarnationis, &
Paſſionis Chriſti, quæ fuit Judæis ſcandalum,
Gentibus autem ſtultitia. Sed hæc proponentes non
norunt vim divini amoris erga ſalutem generis
humani, ob quam & tam vilia geſſit, & tam dira
pertulit, & eam in finem diligens, ſemetipſum
reliquit Eccleſiæ immenſæ charitatis monumentum.
Pulchrè Tertull. lib. 2. contra Marcion. *Aſſumpſiſſe
Deum quadam ſibi indigna, nobis autem neceſſaria;
& ideo jam Deo digna, quia nihil tam Deo dignum
quàm ſalus hominis.* Inanitatem verò ratiunculalarum
illarum exſufflabimus dum de

Eucha

Euchariſtia: ubi oſtendemus, quod ſicut Solis radii nullum recipiunt ſplendoris ſuæ detrimentũ ex eo quod ſterquilinium vel lutũ illuſtrent; ſic nec corpus Chriſti ſub ſpeciebus latens ullam in his occaſionibus patitur Majeſtatis ſuæ jacturam. Sed valde mirandum, vel potiùs deplorandum, propter has ex Euchariſtia petitas difficultates, Calviniſtas ab Eccleſia Catholica recedere, qui in Synodo Charentonenſi cum Lutheranis realem corporis Chriſti præſentiam in Euchariſtia confitentibus, Religionis ſocietatem & communionem inierunt. Benè video. In Reipublicæ perniciem conſpirant fures, tametſi aliis propenſionibus diſcrepantes: ſic in ejuſdem Eccleſiæ Catholicæ excidium Lutheranos ſecum conjurantes, quámlibet in multis articulis, & in illo præcipuè cardinali de Euchariſtia pugnantes receperunt.

Objicies tertiò. In Eccleſia Catholica multæ ſub probabilitatis umbone circa moralem diſciplinam opiniones docentur, quibus ad omnem corruptelam aditus patet. Nam in quibuſdam, ſi Superis placet, Theologis moralibus tanta conceditur hominibus licentia, tanta mollitie lævigatur ſalutis iter, tam horrendæ apparent prolapſiones circa uſuras, ſimonias, reſtitutionis onus, injuriarum tolerantiam, homicidii veniam; tanta dæmùm cæcitas, ut poſtquam multa vitia fucatis coloribus obliverunt, quibus illorum veniam hominibus darent, ad eam impietatis ſummam pervenerunt, ut ad ſalutem amorem Dei neceſſarium eſſe negarint. Ergo Eccleſia Romana non eſt ita credibilis, ſanctâ, à labeque pura, ſicut eam prædicamùs. Quod ex corruptis plurimorum Catholicorum moribus

non

non parum confirmatur, quorum ſoluta vita ſacras Evangelii leges ad nihilum redegit. Hanc objectionem opportanè importunè obſtrepunt Miniſtri, ut Eccleſiam Catholicam ſannis & ludibrio populorum exponant. Unde non eſt indiligenter confutanda, ut ab Eccleſia Romana removeamus tam nefandorum criminum ſuſpicionem, & intelligatur, impiè in Eccleſiam illam refundi quorumdam privatos errores.

Reſpondeo ergo fatendum, ſeu potiùs dolendum, aliquos laxones Chriſti ſanctiſſimam legem fermè diſſipaſſe, eaque tradidiſſe morum documenta, quæ ſint Eccleſiæ Catholicæ dedecori, hæreticorum offenſioni. Sed ex filiorum quorumdam corruptelis perperam ſanctæ Matris infamia quæritur, & aliquorum contagione membrorum totum corpus infectum exiſtimatur. Nam in hujuſmodi flagitia Eccleſia tota commota inſurrexit, & ſacro horrore deteſtata eſt. Statim atque peſtiferum illud venenum retectum eſt, Eccleſiæ Paſtores commiſſos ſibi populos monuerunt, ut illud ſtudioſiſſimè caverent; & ſingularis Dei in Eccleſiam Romanam amor illicò veritatis defenſores excitavit intrepidos, qui veritatem malis quorumdam dolis obrui non ſinerent. In primis omni laude ſuperior eſt Gallorum Parochorum zelus, qui hîs opinionum monſtris ſe vehementer offendi limpidiſſimis ſcriptis teſtati ſunt, & graſſantes ad Eccleſiaſticæ puritatis perniciem novarum opinionum labes, pietatis & eruditionis ſuæ veluti obice oppoſito coërcuerunt: quorum vigilantiam tota Chriſtianorum poſteritas laudibus licèt imparibus feret.

Parochis ſeſe Gallicanæ Eccleſiæ Antiſtites

adjunxerunt quos ingens coërcendæ Calviniſtarum corruptelæ ardor incendit, ne tam nefariis novitatibus illibata Eccleſiæ Romanæ doctrina perverteretur, inveheretúrque ea morum diſciplina, quæ Religionis probro, infidelium non omninò perditorum ſcandalo foret. Tanto ergo Eccleſiæ periculo ſuccurientes, alij virili eloquentia, alij Eccleſiaſticis cenſuris, omnes aperta indignatione ſignificarunt quantum perverſa illa Caſuiſtarum flagitia deteſtarentur. Gallorum Sacerdotum & Epiſcoporum juſtiſſimum zelum fortunavit, & veluti coronavit illius authoritas, cui in Petro dictum eſt: *Confirma fratres tuos*. Qui dum Probabiliſtarum intricatos & gordios nodos diſſoluit, verè Alexander fuit. Quantum verò ab illis Ethicæ Chriſtianæ depravationibus Familiæ Religioſæ omninò multæ abhorruerint, dubium non eſt, ſed de noſtra Prædicatoria evidentiſſimum. Nam non ſolùm è ſinu ſuo plures propugnatores & in Italia, & Gallia excitavit, qui gliſcentem luem reſcindere conati ſunt, ſicut olim efficacis gratiæ defenſores inſtruxerat: ſed etiam unanimem Ordinis ſenſum apertè explicarunt Comitia generalia Romæ anno 1656. celebrata, his verbis: *Caveant ab omni pruritu exoticarum, minuſque cum genuina litera S. Thomæ cohærentium opinionũ, præcipuè verò in moralibus, ubi preſſiùs de ſalute, ac indemnitate animarũ agitur. Porrò in his ſtudeãt omni cautela vitare opiniones laxas, novas, ac parũ tutas, abſtineantque à paradoxis ac monſtris recentiũ placitorũ, ſeu problematũ. Quod ut alacriùs ab omnibus præſtetur, notificamus univerſis hoc ſummè cõſonare volũtati SS. D. N. Alexandri VII. qui iſtud univerſo Ordini*

Ordini ita præſcribi ac ſignificari clementiſſimè imperavit.

Ex his vides primò, hanc ſerpentem corruptæ doctrinæ contagem calumniosè in Eccleſiam regeri; quippe quæ non ſolùm in ſacris Conciliis & Pontificiis decretis præfocata eſt, ſed etiam ſtatim detecta, à ſanioribus Eccleſiæ partibus exploſa eſt: ſubindéque à Catholicorum nomine amoto propudioſo doctrinæ dedecore, Eccleſiæ denigrandæ anſa hæreticis prærepta eſt.

Secundò, non poſſe ſibi blandiri Miniſtros, quòd ab his fortè doctrinæ flagitiis alieni ſint: tum quia ipſi longè gravioribus corruptelis implicantur; nec mirum eos in caſibus decidendis maximè eſſe collapſos, qui neceſſitatem bonorum operum, Sacramenti Pœnitentiæ rigorem de medio ſuſtulerunt, & omnem Eccleſiaſtici rigoris diſciplinam ad nihilum redegerunt. Habentes ergo trabem in oculis ſuis, erubeſcant non de alienis feſtucis, ſed de hæreſum ſuarum monſtris. Tum quia, etiamſi ab iis, aliiſque corruptelis alieni eſſent iſti Reformati, propter bonum opus non lapidamus quidem eos, ſed audiant Auguſtinum *in Pſalm.* 83. ipſis dicentem: *Quanti videntur præter Eccleſiam bona operari? quàm multi etiam Pagani paſcunt eſurientem, veſtiunt nudum, &c. quàm multa multi hæretici non in Eccleſia operantur? Non in nido pullos ponunt; conculcabuntur, & conterentur; non ſervabuntur, non cuſtodientur.* Abſurdè ergo inani voluptate de quorumdam Catholicorum morbis gaudent, & ſe, ut ait Cyprianus, immaniſſimo crimine ſchiſmatis mortuos non vident. Nec attendunt illud

Auguſt. in Pſalmo contra partem Donati : *Homines multùm ſuperbi, qui juſtos ſe dicunt eſſe, fecerunt ſciſſuram: ſed nemo dat fructum bonum, ſi præciſus eſt de vite.*

Denique magna intereſt Calviniſtas inter & iſtos laxones Probabiliſtas differentia : illi typho ſuperbiæ & Phariſaïco ſupercilio in Eccleſiam Catholicam inſurgunt crudeles parricidæ, iſtis falſa pietate arctam ſalutis viam dilatare in votis fuit : illi Cham pejores Eccleſiam nudare non erubeſcunt, iſti eam benigniorem vivendi inſtitutionem docent, quia ad majorem animarum numerum ſervandum expedire crediderunt : illorum conſilium fuit Eccleſiaſticam ſacrorum Antiſtitum poteſtatem ab imis fundamentis disjicere, iſtorum temperare & inflectere. Denique illi damnantem Eccleſiæ cenſuram diabolica obſtinatione floccifaciunt, iſti Eccleſiæ judicio tales ſordes detergenti chriſtiana ſe ſubjectione ſupponunt, & humili confeſſione teterrimam à ſe hæreſis ſuſpicionem amovent. Quod ſi aliqui ſint qui adhuc poſt tot cenſuras in hoc luto hæreant, gemit Eccleſia ſicut columba inter intrinſecus inſidiantes, & extrinſecus oblatrantes, & cum Auguſt. *lib. de morib. Eccleſ. cap.* 34. ſic hæreticos alloquitur. *Nunc vos illud admoneo, ut aliquando Eccleſiæ Catholicæ maledicere deſinatis, vituperando mores hominum quos & ipſa condemnat, & quos quotidie tanquam malos filios corrigere ſtudet.* Per quæ etiam ſatisfit his quæ de Catholicorum nimis multorum ſceleribus objecta ſunt. Sed recole dicta de ſanctitate Eccleſiæ *cap. præced. ſpec.* 2.

Objicies quartò. Non ſunt damnandi novi

Sectarij,

Sectarij, ſi ſolo motivo conſcientiæ ducti receſſerint à communione Eccleſiæ Catholicæ, ſeu Romanæ. Atqui Miniſtri Calviniani conteſtantur ſe invitos, & non niſi cogente motivo conſcientiæ, ab Eccleſiæ Catholicæ, ſeu Romanæ communione recedere. Ergo non ſunt damnandi, ſed excuſabiles; nec ſunt in aperto ſalutis diſpendio, ut diximus.

Reſpondeo falsò omninò hunc ſciſſuræ prætextum à Miniſtris obtendi: quod demonſtro ita (ni fallor) evidenter, ut niſi omni rationis lumini renuntiare decreverint, nec noſtræ Religioni ſecuritatem negare, nec ſuæ aſſerere poterunt. Trita eſt illa Juris Canonici regula è naturali lumine deprompta: *In dubiis tutior pars eſt eligenda; & id quod certius æſtimamus, tenere debemus.* Cui ſuffragatur Auguſtinus lib. 1. de Baptiſmo contra Donatiſt. cap. 5. *Accipere itaque in parte Donati, ſi incertum eſt eſſe peccatum, quis dubite: certum eſſe peccatum, non ibi potiùs accipere, ubi certum eſt non eſſe peccatum?* Atqui Calviniſtæ ſequendo fidem Eccleſiæ Romanæ, ſecuriorem partem ſectantur; adhærendo verò ſuæ ſectæ, ſaltem dubiam & incertam ſalutis viam ineunt. Ergo ex motivo conſcientiæ non recedere à noſtra Eccleſia, ſed ad eam reverti tenentur, aliàs contra conſcientiam agent; in materia enim qualibet ad ſalutem æternam pertinente, maximè verò in materia Religionis certa incertis, ſecura dubiis anteponenda ſunt. Majorem negare non poſſunt, niſi velint eſſe deteriores illis laxonibus, quos ſuperiore objectione ipſi Miniſtri redarguebant. Minor verò ſic oſtenditur. Illa ad ſalutem via eſt tutior, de cujus ſecuritate omnes

conveniunt, quàm illa quæ periculoſa, & ad perditionem tendens ab alterutra parte denunciatur. Atqui Religio Catholica & Romana ſecundùm utramque partem eſt ſecura: Religio verò Lutherana, vel Calviniſtica ſecundùm nos eſt via lata quæ ducit ad perditionem. Ergo profeſſores Eccleſiæ Catholicæ ſunt ſecuriores quàm ſectatores aliarum ſectarum. Major eſt ſenſui communi manifeſta. Minor etiam quoad ſecundam partem eſt nota: Eccleſia enim Catholica Romana denuntiat ſectas quaſcumque ſecum non communicantes, & ab unitate voluntariè præciſas, velut lignum exciſum & areſcens, in æternum arſuras. Prima verò pars minoris quæ aſſerit Religionem Catholicam eſſe ſecundùm utramque partem ſecuram, probatur de parte adverſa; nam de noſtra eſt nimis evidens.

Calviniſtæ in Synodo Charentonenſi anno 1631. ſocietatem cum Lutheranis confeſſionis Auguſtanæ contraxerunt, & ad ſuam cœnam recipiendos ſine prævia Lutheranæ profeſſionis abjuratione declararunt, quantumvis præfati Lutherani realem corporis Chriſti præſentiam in Euchariſtia nobiſcum confiteantur, quia hæc diſcordia (inquit Miniſter Dallæus in ſua epiſtola apologetica) *formaliter, & directè* fundamenta fidei Chriſtianæ non evertit. Nam propriè loquendo (addit Miniſter Meſtrezatus huic Synodo præſidens, *tract. de Script. lib. 1. cap. 4.*) ad ſalutem fides veritatum eſſentialium in Scripturis contentarum neceſſariò exigitur. Ex quo ſic argumentor. Lutherani juxta Calviniſtas non ſunt extra viam ſalutis, tametſi præſentiam Chriſti realem in Sacrament

profiteantur. Ergo nec Catholici propter illum articulum damnabuntur: ergo nec propter alios qui ſunt minoris momenti, & qui minorem præbere debuerunt occaſionem ſchiſmatis, utpote minùs difficiles, ut ipſi paſſim non inficiantur Calviniſtæ. Ergo ſecundùm Calviniſtarum judicium Catholici non ſunt in alea damnationis. Attende, lector, & vide hujus rationis invincibilem efficaciam. Secundùm Calviniſtas tutò poſſum credere, Corpus Chriſti eſſe realiter in Euchariſtia: ſecundùm Catholicos id non poſſum tutò inficiari: ergo dum id credo, nulli periculo me expono, ſecundùm utriuſque partis aſſenſum. Dum verò inficior, in periculo certo verſor, ſecundùm alteram partem: imprudenter ergo id negabo, cujus confeſſione nullum periculum ſubeo.

Si Calviniſtæ ad illam ſe redigerent, quæ Chriſtianos decet, præjudiciorum vacuitatem, non dubito quin huic rationi crederent. Præſertim quia Lutherani Auguſtani, quos receperunt, & Miſſam cum cæremoniis à noſtris non multùm diſſentaneis celebrant, & confeſſionem auricularem retinent, & Epiſcopos, ſeu Superintendentes venerantur, & Aras erigunt, & Imagines ſacras exhibent, & ornamentis Sacerdotes offerentes ſicut nos induunt. Quid ergo cauſæ eſt cur hujuſmodi cæremoniarum ritum in Auguſtanis diſſimulent, in Catholicis ſubſannent? ut propterea & Auguſtanam profeſſionem tolerare, & à Catholica recedere debuerint. Quàm verò indigna eſt diſparitatis ratio à nonnullis adducta, ex eo petita, quod Lutherani nihil in Euchariſtia adorant, benè tamen Catholici. Nam hujus excuſationis inſulſitatem,

reprobat ipſe Calvinus *in opuſc. ad Vveſtphalum, & contra Heshuſium*, dicens abſurdum eſſe, Chriſtum in Euchariſtia fateri, & ibi eum non adorare : abſurdius de re minimè dubia litigare. Eſtne veriſimile hanc eſſe juſtam ſchiſmatis occaſionem à ſupremo Judice ipſas juſtitias judicaturo probandam ?

Confirmatur. Juxta doctrinam Calviniſtarum articulo 20. confeſſionis ſuæ expreſſam, ſola fides in Chriſtum juſtificat : & juxta Dallæum, Molinæum & Meſtrezatum, ad ſalutem adipiſcendam Chriſti fides, & quorumdam articulorum fundamentalium, quæ habentur in Symbolo, ſufficit. Atqui omnes Eccleſiæ Catholicæ, ſeu Romanæ profeſſores in Chriſtum credunt, & pro quolibet Symboli articulo mori parati ſunt. Ergo juxta doctrinam Calviniſtarum Catholici ſunt in via & ſtatu ſalutis. Ergo non ex motivo conſcientiæ à Catholica recedere potuerunt. Quaſi verò in illa Religione ſalvari non potuerint, quam omnes à Clodovæo Chriſtianiſſimi Reges, & inter eos Carolus Magnus & Sanctus Ludovicus profeſſi ſunt, qui & Miſſam frequentarunt, & Romanum Pontificem ut Chriſti Vicarium coluerunt, & Monaſteria, Templáque ritu Catholico conſtruxerunt, in quibus ſepulti jacent. Quaſi verò ſalvari non potuerint in illa Religione quæ Ambroſium, Hilarium, Auguſtinum, Hieronymum aluit, quos Sanctos fuiſſe articulo ſexto ſuæ confeſſionis fatentur, in quibus omnia & ſingula controverſiarum capita ſyllabatim in favorem Eccleſiæ Romanæ deciduntur, ut fatentur Centuriatores Magdeburgenſes, qui propterea ſpeciale caput in

qualibet

qualibet centuria apponunt, ad quod revocant aſſertiones de ſacrificio Altaris, invocatione Sanctorum, aliaſque, quas in Patribus quidem veritate coacti agnoſcunt, ſed eas appellant *inclinationem doctrinæ*, *incommodas opiniones*, *ſtipulas*, *nævos*, *& errores*: ut patet *centur. 2. cap. 4. part. 2.* & alibi paſſim. Imò eò impietatis devenit hujuſmodi hæreticorum intolerabilis petulantia, ut *centur. 4. cap. 5.* contra S. Epiphanium, & S. Auguſtinum Aërianos defendant, necnon Jovinianum contra Hieronymum & Auguſtinum, quos malunt hæreticos cenſendos, ſi oppoſitum Jouiniano ſentiant. Quæ verò contumeliarum tela ſacrilega in Hieronymum vibrent, *c. 8. ejuſdem centuriæ*, ut *Vigilantij*, inquiunt, *veras ſententias, quas ut errores Hieronymus oppugnat*, tueantur, pudet referre, ne tam putidis ſpurciloquiis has chartas commaculem. Quaſi verò demùm ſalvari non potuerint in illa Religione, quæ Bernardum, Franciſcum, Dominicum, Carolum Borromæum, & Genevæ notiſſimum Saleſium, alióſque ſexcentos parturivit, & in Domino quotidie parturit. Exuant, amabò, fictam illam delicatæ conſcientiæ teneritudinem quam apoſtaſiæ ſuæ obtendunt: aperiant tandem oculos, & cum prudentioribus fateantur dulciùs quidem cupiditati vivere Calviniſtas, ſed dulciùs Catholicos mori.

Reflexio, & apoſtrophe ad Sectarios.

Huic diſſertationi finem impono, ſed non ſincero erga vos amori, ò ſectarij Lutherani,& Calviniſtæ. Dolor eſt cùm vos video præciſos ita jacere: reſpicite ad petram unde exciſi eſtis: Ipſa petra Petrus eſt, quem non vincunt ſuperbæ inferorum portæ. Aperit vobis ſinum, ſi vultis accedere; annuntiat vobis pacem, ſi vultis audire. Eam infamaſtis, & proſcidiſtis; Templum contra Templum erexiſtis; quod perſequutores non fecerant, ipſi in pace Chriſti feciſtis. Sed horum oblita clamat ad vos his maternis apud Auguſtinum vocibus, in Pſal. contra partem Donati. *O filij mei quid queremini de matre? quare me deſeruiſtis, jam volo à vobis audire. Accuſatis fratres veſtros, & ego laceror valde. Quando me premebant Gentes, multa tuli cum dolore, multi me deſeruerunt, ſed fecerunt in timore: vos verò nullus coegit ſic contra me rebellare. Ego Catholica dicor, & vos de Donati* (Calvini) *parte. Sed ego quid vobis feci veſtra mater in toto orbe? Expello malos quos poſſum, quos non poſſum, cogor ferre. Vos quare me dimiſiſtis, & crucior de veſtra morte. Scitis Catholica quid ſit, & quid ſit præciſum à vite. Si qui ſint inter vos cauti, veniant, vivant in radice. Antequam nimis areſcant, jam liberentur ab igne. Ipſam formam habet ſarmentum, quod præciſum eſt de vite; ſed quid illi prodeſt forma, ſi non vivit de radice? Venite fratres, ſi vultis, ut inſeramini in vite.* Quod ſi Eccleſiam non auditis, quia eam odio habetis, attendite ad

ſanctos Patres, quos quidem Magdeburgenſes nævis ſordentes repræſentant, ſed ad quos vos invitat idem Auguſtinus, cujus varias ſententias veluti totidem gemmas, *libro 1. contra Iulianum* diſperſas, in unum faſciculum collectas vobis objicio.

Quot & quales viros, & quantos Catholicæ fidei defenſores non ſolùm deſeritis, ſed execrabili criminatione appetere audetis, ſi evigilatis, intuemini. Habetiſne aliquid quod adverſus nos dicere videamini, quod non potiùs in iſtos dicere compellamini? Vno corde credunt, ore uno fatentur, & vestras novitias præſumptiones Catholica antiquitate ſubvertunt. Audite eos, qui vos poſſunt commovere, atque turbare, & utinam in melius commutare. Hós viros tanta in Catholicis Epiſcopis laude præclaros, tanta notitia, famaque conſpicuos, audete, ſi quid vobis frontis eſt, criminari. Nonne potiùs fingere debebatis neſcire, & tot teſtes diſſimulare (ô Magdeburgenſes) quàm tot tantoſque Doctores, qui vitâ optimè geſtâ, debellatiſque ſuorum temporum erroribus glorioſiſſimè de hoc ſæculò, antequam vos ebulliretis, exierunt. Crederem fateor, quid mali faciatis vos ignorare, nec impudentiæ, ſed imprudentiæ veſtræ tribuerem, quod hæc lumina civitatis Dei audetis hoſtiliter inſectari; quos ſectari fideliter debuiſtis. Crederem, inquam, hoc tantum nefas vos committere neſcientes, niſi in eiſdem libris, quibus Romanæ Eccleſiæ defenſoribus reſpondiſſe vel exiſtimatis, vel exiſtimari cupitis, apertiſſima Patrum teſtimonia reſpueretis. Nam verba Patrum in quibus nævos deprehenditis, legiſtis, vel non legiſtis? Si non legiſtis, quomodo re-

darguitis? ſi legiſtis, quid adverſus Catholicos furitis? quid Eccleſiæ Romanæ nomen dilaniare nitimini, & tot Patres facitis, non tacitis, ſed expreſſis eorum nominibus errantes?

Cernite cum quibus veſtra maledicta ſuſtineat Eccleſia. Cernite cum quibus ei ſit cauſa communis. Cernite quàm vobis perniciosum ſit tam horribile crimen erroris objicere talibus, & quàm illi glorioſum ſit crimen audire cum talibus. Si cernitis, cernite; & tandem tacete. Lutheranam, Calvinianámque linguam tot linguis Catholicis deprimite: tot venerandis oribus proterva ora ſubmittite. Aſpicite illos quodammodo aſpicientes vos, & manſuetè ac leniter dicentes vobis: Itane nos (ô Lutherani, & Calviniſtæ) hæretici, idololatræ, ſuperſtitioſi ſumus? Rogo quid reſpondebitis? quibus eos oculis intuebimini? quæ vobis argumenta ſuccurrent? quæ Ariſtotelis categoriæ quibus in nos diſputatores inſilitis? quæ veſtrorum argumentorum vel acies vitrea, vel plumbei pugiones in illorum conſpectu exeri audebunt? Non dicturi eſtis, neminem illorum vos in iſtis erroribus nominaſſe, quos ſingulos ſingulis centuriis retuliſtis: & quanvis eos proprio nomine non deſignaſſetis, vobis tamen dicerent: Tolerabiliùs dente maledico nomina concideretis noſtra, quàm fidem Catholicam noſtram, cujus merito in cœlo nomina ſcripta ſunt noſtra.

Iterum vos admoneo, iterum rogo. Aſpicite tot, ac tales Eccleſiæ Catholicæ, ſeu Romanæ defenſores atque Rectores. Videte quibus tam gravem, tamque nefariam irrogatis injuriam. Iſtos aſpicite, iſtos erubeſcite: iſtis parcite, vel vobis potiùs, ne Rector eorum vobis fortè non

parcat.

parcat. Si autem illos hæreticos eſſe non dicitis, nec Eccleſiam Romanam accuſabitis. Quod illi credunt, iſta credit; quod tenent, tenet; quod docent, docet; quod prædicaverunt, prædicat. Iſtis cedite, & Eccleſiam non perſequemini: acquieſcite iſtis, & quieſcite ab ea.

DISSERTATIO II.

De duplici fundamento SS. Trinitatis, ſcilicet de proceſſionibus & relationibus divinis.

IAM primum fidei Catholicæ Myſterium explicandum occurrit in quo, ut ait Auguſtin. lib. 1. de Trinit. cap. 3. *nec periculoſiùs alicubi erratur, nec laborioſiùs aliquid quæritur, nec fructuoſiùs aliquid invenitur.* Quanvis autem tanti Myſterii ſupereminentia uſitati eloquii facultatem excedat (veriùs enim *cogitatur Deus quàm dicitur; & veriùs eſt, quàm cogitatur*, ut ait idem Pater) tamen balbutiendo, ut poſſumus, excelſa Dei reſonantes, tractationem iſtam ad quinque veluti capita reducemus. Primò fundamentum hujus Myſterii, quod eſt origo, & relatio, jaciemus. Secundò exiſtentiam Trinitatis ſuadebimus. Tertiò perſonarum divinarum eſſentiam declarabimus. Quartò earum numerum in particulari conſiderabimus. Quintò quæ ſint earum proprietates examinabimus.

CAPUT

CAPUT I.

De proceſſionibus divinis.

PRimum fundamentum Trinitatis perſonarum eſt divina proceſſio, cujus exiſtentiam, eſſentiam, diviſionem, & mirabiles proprietates contemplabimur, de eis iterum acturi infrà dum de actibus notionalibus.

SPECULATIO I.

Intra Deum admittenda eſt duplex proceſſio, immanens & interna, qua producitur tum Verbum divinum per intellectum, tum Spiritus ſanctus per voluntatem.

PLeni ſunt omnes libri Patrum ac Conciliorum hac veritate Catholica, quam expreſsè tradit Scriptura Joan. 8: *Ego à Patre proceſſi,* inquit Filius de ſeipſo. Et de Spiritu ſancto c. 15. *Cùm venerit Paracletus qui à Patre procedit.* Idem quotidie cantat Eccleſia in Symbolo tum Nicæno, tum Athanaſii. Et quidem quod admittendæ ſint aliquæ proceſſiones immanentes & interiores, manifeſtè convicit ratio Theologica, quâ

Probatur prima pars. Secundùm fidem admittenda eſt Trinitas perſonarum diſtinctarum: ſed

ſed non poteſt ſtare trium perſonarum diſtinctio ſine proceſſionibus: ergo proceſſiones neceſſariò admittendæ ſunt in Deo. Probatur minor. Non poteſt ſtare trium perſonarum diſtinctio, niſi inter eas admittatur relativa oppoſitio? nam juxta effatum ex Concilio Florentino deſumptum, *In divinis omnia ſunt unum, niſi ubi obviat relativa oppoſitio*: atqui non poteſt dari inter perſonas divinas oppoſitio relativa ſine proceſſione: ergo nec diſtinctio perſonarum. Minor probatur. Omnis oppoſitio relativa fundatur in relatione primi, vel ſecundi, vel tertii generis, ut loquuntur Philoſophi; id eſt, vel in ſimilitudine, & æqualitate; vel in actione, & origine; vel in ratione menſuræ & menſurati: atqui oppoſitio relativa divinarum perſonarum non fundatur in æqualitate perſonarum, inter quas non eſt æqualitas in natura, ſed identitas; præſertim quia æqualitas rerum ſupponit eas eſſe diſtinctas, ſubindeque non fundat earum diſtinctionem: non poteſt etiam fundari in ratione menſuræ, & menſurati; quia implicat ens perfectionis infinitæ, quales ſunt perſonæ divinæ, agnoſcere aliquam menſuram ſuæ perfectionis: ergo reſtat quod oppoſitio & diſtinctio divinarum perſonarum in origine fundetur.

Secunda pars de proceſſione Verbi probatur ratione D. Thomæ *quæſt.27. art.1.* Proceſſio Verbi dicit perfectionem ab omni imperfectione mundam: ergo convenientiſſimum eſt, proceſſionem illam in divinis admittere; quia cùm Deus ſit ens infinitè perfectum, in immenſo ſuæ bonitatis pelago includit omnem perfectionem ab omni defectu ſeparabilem. Antecedens probatur,

probatur ſupponendo dari in nobis proceſſionem verbi: *Quicumque enim intelligit, ex hoc ipſo quod intelligit, procedit aliquid intra ipſum, quod eſt proceſſio rei intellectæ, ex vi intellectiva, & ejus notitia procedens.* Cujus proloquii ſenſus non eſt, in quacumque intellectione produci verbum; id enim falſum eſt, & in viſione beata, juxta probabiliorem ſententiam; & in cognitione reflexa ſupra ſeipſam, & in ipſa intellectione Filii & Spiritus ſancti, à qua non procedit Verbum, ſed à ſola intellectione, prout in Patre: ſed ſenſus eſt, quod in omni natura intellectuali datur hujuſmodi proceſſio.

Et licèt hujuſmodi proceſſio in nobis multis ſcateat defectibus, eſt enim ſpecies ſupplementum objecti, complementum potentiæ, accidens à ſubjecto dependens; ab his tamen omnibus expurgari poteſt, quia non importantur in formali ratione verbi: ſicut licèt de ratione ſapientiæ creatæ ſit eſſe accidens, qualitas dependens; ſapientiæ tamen ratio illos defectus non involvit in ſuo formali conceptu, ſed puram perfectionem importat, nempe cognitionem per altiſſimas cauſas. Similiter de ratione verbi præciſa eſt manifeſtare rem cognitam intelligenti dum loquitur intra ſe.

Unde formatur diſcurſus. Ea debent attribui Deo quæ reperiuntur in creaturis intellectualibus, ſi dicant perfectionem ſimpliciter ſimplicem ab omni imperfectione mundam. Atqui ratio verbi producti reperitur in natura intellectuali, & poteſt ab omni imperfectione mundari, ſecundùm ſuam præciſam rationem formalem, præſertim quando procedit non ex neceſſitate,

ceſſitate, ſed ex abundantia; non ex indigentia, ſed ex plenitude exuberante; non ut intelligat, ſed quia intelligit: quo pacto intellectus paternus producit Verbum, non egens, ſed fœcundus, juxta illud 2. *Eructavit cor meum verbum bonum*, qui ructus ſpiritualis ex plenitudine profluit: ergo in Deo datur proceſſio Verbi.

Tertia pars de proceſſione amoris perſonalis, ſeu Spiritus ſancti, probatur ſupponendo dari in nobis proceſſionem amoris, qua per actum voluntatis producitur aliquis terminus & impulſus, quo voluntas fertur in objectum, ipſumque amore proſequitur, juxta illud Auguſt. lib. 9. confeſſ. *Ponderibus ſuis aguntur omnia: amor meus pondus meum, eo feror quòcumque feror.* Et ſanè ſicut datur in intellectu noſtro ſpecies qua intelligimus, & quia intelligimus; ita etiam neceſſarium eſt aliquod pondus, quo tollatur indifferentia voluntatis, ut amemus, & quia amamus: & quia pondus illud non eſt violentum, neque extrinſecum, ſed ſuave & internum: ideò producitur per actum vitalem voluntatis, ſcilicet amorem, quem ſpirat circa objectum alliciens: ideò in impulſu illo non ſiſtit voluntas, ſicut ſiſtit & quieſcit intellectus in productione Verbi: ſed voluntatem ipſam inclinat in objectum amatum; amari enim non eſt objectum trahi, ſed trahere voluntatem: *Vbi enim eſt theſaurus tuus, ibi & cor tuum erit.*

Quare utrumque verum eſt, & quod amatum eſt in amante, & quod amans fertur ad amatum: qui duo effectus amoris declarantur Joan. 4. *Qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in illo.* Vnde & per amorem voluntas agitur & patitur;

patitur; nam patitur ab objecto alliciente, & agit tendendo in ipſum, quia ut dicunt Philoſophi, amor finis eſt effectus finis: ſubindeque ille impulſus præcedit, & ſubſequitur actum voluntatis: præcedit ut eſt à fine movente: ſubſequitur ut eſt à voluntate amante. Sed hæc omnia in eodem inſtanti reali exercentur, ſicut actio intellectus, ut eſt dictio & productio verbi, ſeipſam præcedit; ut eſt contemplatio illius, ſubſequitur. His ex Philoſophia ſuppoſitis

Sic formatur diſcurſus. Licèt proceſſio amoris in nobis multis ſcateat defectibus, ut de proceſſione verbi dictum eſt, ab omnibus tamen illis defæcari poteſt ſecundùm ſuam præciſam rationem formalem; nihil enim aliud in ſuo conceptu explicat quàm impulſum in objectum, non ex indigentia, ſed ex plenitudine manantem; non ut voluntas amet, ſed quia amat; non ut compleat, vel determinet voluntatem, ſed ut diffundat: atqui hoc puram dicit perfectionem, ſcilicet profuſionem & communicationem, quæ ſummum bonum ſummè decet: ergo proceſſio voluntatis in Deo abſque imperfectionis labe admitti poteſt; & ſi poteſt, debet: in Deo enim non diſtinguitur eſſe & poſſe, cùm ſit actus purus infinitus.

Solutione objectionum diffuſius explicatur hæc materies ſublimi diſcurſu S. Thomæ.

Objicies primò: admiſſis proceſſionibus deſtrui videntur præcipua divinitatis monilia, ſcilicet ratio primi entis, à ſe exiſtentis, perfectiſſimi, & unicè ſingularis: perſona enim procedens non eſt ens primum, nec à ſe, cùm hoc

ipſo

ipſo quod procedit, ſit ab alio à quo diffluit. Non eſt etiam ſummè perfectum; perfectio enim ſumma & divina non compatitur indigentiam: quod autem ab alio procedit, recipit eſſe ab eo; recipere verò eſt ſignum indigentiæ, ſicut dare eſt argumentum opulentiæ, juxta illud, *Beatius eſt dare, quàm accipere.* Denique quomodo unitas & ſingularitas Dei ſubſiſteret, admiſſa plurium perſonarum proceſſione?

Reſpondeo, proceſſiones divinas non ſolùm non offuſcare divinas perfectiones, ſed eas mirè illuſtrare, cùm per eas diffundatur Deus modo planè divino, ſcilicet infinito: & propterea Verbum procedens vocatur *ſplendor gloriæ, & candor lucis æternæ*; quia in illo deſilit, & refulget gloria Majeſtatis. Ad argumentum ergo dicendum, quod licèt perſona procedens ſit ab alia, ſcilicet à producente; tamen quia idem habet eſſe cum illa, ideò non eſt dependens, cùm per proceſſionem communicetur ipſi eſſe ſui principij: tantum ergo abeſt quod per proceſſionem deſinat eſſe Deus, quin potiùs per illam Deus conſtituitur; quippe cui natura principij communicatur. Ex quo fit, perſonam procedentem non dependere; quando enim non eſt diverſitas naturæ, non eſt dependentia, ſed identitas. Non eſt etiam indigentia, quando communicatur plenitudo omnis boni. Denique ſalvatur unitas ob ejuſdem numero naturæ communionem. Sed de his operoſiùs *quæſt. ſequenti.*

Objicies ſecundò. Negari non poteſt quin ſit aliqua proceſſio à Deo, ſummum enim bonum eſt ſui diffuſivum: Sed inintelligibile eſt, quomodo terminus procedens habeat eandem naturam cum principio, & tamen ſit diſtinctus ab

illo,

illo: explicato ergo mihi principij & termini conſubſtantialitatem.

Reſp. in hac difficultate contineri ſummam totius noſtri myſterij: ad cujus declarationem conſiderandum eſt, intellectionem fieri per intimam unionem & transformationem intellectus cum objecto cognito, proindéque quanto aliquid meliùs intelligitur, tanto magis fieri unum cum intellectu. Ergo cùm intelligere divinum ſit infinitæ perfectionis, neceſſe eſt quod Verbum ab intellectu divino procedens ſit ſummè unum cum eo à quo procedit, eandemque naturam exprimat cum diverſo modo eſſendi.

Idipſum mirè, & planè divinè explicat Doctor Angelicus *lib. 4. contra Gent. cap.* 11. cujus doctrinæ ſuccum tibi eliquabo. Ab infima creatura uſque ad ſupremam, imò ad ipſum uſque Creatorem gradatim aſcendentes, videmus quod quanto natura eſt altior, tanto id, quod ex ea emanat, eſt ei magis intimum: inanimata enim, quæ infimum in univerſo locum occupant, ſemper generant corpus à ſe diſtinctum, ut ignis generat ignem in ligno à ſe ſeparato; ſol producit metalla in viſceribus terræ; cœlum influit in corpora inferiora. Inanimatis plantæ perfectiores ſunt, & ideò in illis emanatio incipit eſſe magis interna: nam ſubſtantia plantæ convertitur in ſemen quod elaboratur in ipſa planta; & licèt ab ea debeat exire, & deciſum in terram mandari, ut fructificet; tamen in ipſa incipit, ut ab ipſa tranſeat. Plantas excedunt animalia ſenſitiva, & ideò in illis operatio eſt magis intima: nam licèt cognitio incipiat ab exteriori objecto, conſummatur tamen intrinſecus in facultatibus internis, imaginativa ſcilicet,

ſenſu communi, memoria & aliis ; ſed tamen hæc cognitio in brutis non ſe reflectit ſupra ſeipſam, ſed ſemper fertur in objectum diſtinctum. Superior ergo gradus vitæ invenitur in natura intellectuali, cujus operatio eſt penitus interna; fit enim producendo aliquid intra ſe, & valet ſe reflectere ſupra ſe.

Porrò in natura intellectuali diverſi ſunt gradus : primus eſt humanus, cujus cognitio licèt poſſit reflecti ſupra ſeipſam, tamen dependet ab intrinſecis, ſcilicet ſenſibus & phantaſmatibus, ad quæ debet ſe convertere pro hoc ſtatu; in quo etiam non intelligit niſi per ſpecies à ſenſibus emendicatas. Perfectior eſt igitur cognitio in ſecundo gradu naturæ intellectualis, ſcilicet in Angelo, qui poteſt ſeipſum per ſeipſum intelligere; nondum tamen ad ultimum ſpiritualis vitæ apicem pervenit, quia Angelus intelligendo ſeipſum producit ſpeciem expreſſam diſtinctam ab intellectu, quia in ipſo non eſt idem intelligere & eſſe. Ultima ergo, & ſuprema perfectio vitæ in ſolo Deo invenitur; quia cùm ejus intelligere ſit ejus eſſe, verbum ab ipſo productum debet eſſe perfectè idem cum eſſentia intelligentis. Et quia modus voluntatis ſequitur modum intellectus, fit inde quod etiam in Deo terminus voluntatis eſt conſubſtantialis eſſentiæ voleatis. Vides egregij diſcurſus ſublimitatem, & ex eo infer, quod tunc incipies eſſe perfectus, quando vitæ interiori vacabis; & eò imperfectiùs vives, quò te magis ad exteriora diffundes : ſiquidem, ut vidiſti ex Sancto Thoma, operatio interna eſt menſurra perfectionis.

Duplex conſectarium momentoſum de principio, & numero proceſſionum.

Ex hactenus dictis ſequitur primò, principium proximum & immediatum divinarum proceſſionum eſſe intellectum & voluntatem. Intelligitur hoc corollarium non de principio *quod*, ſeu ſuppoſito; eſt enim in confeſſo apud omnes, principium illud eſſe perſonam producentem, ac proinde principium Filii eſſe perſonam Patris; principium Spiritus Sancti eſſe Patrem & Filium. Intelligitur ergo ſolùm de principio *quo*, ſeu de principio agendi perſonæ producentis, non quidem remoto & radicali (fatentur enim omnes, illud eſſe naturam divinam, cui competit fœcunditas;) ſed proximo & immediato. Et eſt contra Durandum, qui contendit proceſſiones immediatè procedere à natura; ita ut ſi per impoſſibile Pater non eſſet intelligens & volens, adhuc per ſuam naturam produceret Filium & Spiritum Sanctum. Nos verò dicimus, quod ſicut in homine principium radicale operationum humanarum eſt anima; proximum verò & immediatum ſunt facultates operativæ; ita proportionaliter in Deo natura eſt principium radicale divinarum originum (quæ ideò interdum Patribus nominantur *opera naturæ*, & *germina divinitatis*:) tamen proximum earum principium eſt intellectus, & voluntas: quod

Probatur primò authoritate: Scriptura namque, Patres & Concilia vocant paſſim ſecundam perſonam Sanctiſſimæ Trinitatis *Verbum*, & *Sapientiam genitam*; tertiam verò appellant *Spiritum*, & *Amorem*: ſed Verbum immediatè

diatè procedit ab intellectu,ſicut amor à voluntate : ergo intellectus & voluntas ſunt immediatum principium divinarum originum. Dicere verò cum Durando , has loquutiones eſſe metaphoricas , & eo fine prolatas, ut indicaretur proceſſionem Filij eſſe priorem origine proceſſione Spiritus ſancti , quia in nobis intellectio præcedit amorem , non caret temeritate in re tam gravi verba Scripturæ ad ſenſus improprios detorquere : ſic enim præbetur anſa hæreticis omnia Scripturæ teſtimonia ſub ſenſibus tropicis & tranſlatitiis obumbrandi , præſertim cùm dicat S. Cyrillus lib.4. Theſauri,c.5. *Nomen Verbi elegit Deus , quia eſt maximè proprium:* quomodo ergo licitum erit nomen illud improprium appellare ?

Probatur ſecundò ratione. Si natura divina, prout concipitur diſtincta ab intellectu & voluntate , ſit immediatum principium divinarum originum , præcluditur omnis via explicandi , defendendique divinas proceſſiones, quæ tamen ſunt unicum Sanctiſſimæ Trinitatis fundamentum : nulla ſiquidem poterit reddi ratio ordinis earum , cur ſcilicet una ſit prima , altera ſecunda , ſi utraque à natura immediatè pullulet : nulla etiam erit ratio cur ſint duæ proceſſiones, potiùs quàm una ; vel ſi admittantur duæ , cur non tres : non enim magis exhauritur divinæ eſſentiæ fœcunditas per unam , quàm per duas. Denique nulla erit ratio , cur una proceſſio ſit generatio , non altera ; cùm utraque perſona ex eadem natura procederet , & eodem modo. Atqui hæc omnia paradoxa ſunt in Theologia , & conuellunt totum noſtrum myſterium : ergo non eſſentia divina

divina, ſed intellectus & voluntas ſunt immediatum principium divinarum originum.

Nec valet ſolutio Durandi dicentis, quod ſicut eadem forma ſimpliciſſima eſt radix plurium proprietatum, quarum una emanat prior aliâ cum certo ordine, & numero præfixo: ſic ex fœcunditate divinæ naturæ emanant tantùm duæ origines, quarum una eſt prior naturâ quàm alia.

Non valet (inquam) licèt enim natura finita ſit tantùm radix finitarum perfectionum, quarum una ſit prior aliâ, quia eſt ejus cauſa, ſicut rationale eſt radix admirativi & riſibilis: tamen ſi natura ſit finita, nulla poteſt reddi ratio, cur non exhauriatur per unam proceſſionem, benè tamen per duas. Ergo ex natura Dei præcisè ſumpta, quæ infinita eſt, oriri nequit diverſitas proceſſionum, ſed recurrendum eſt ad principia proxima, ſcilicet intellectum & voluntatem.

Dices. Natura divina, utpote infinita & actus purus, non indiget potentiis operativis, ſed ipſa immediatè omnia agit; ſicut è contra ſubſtantia creata, quia eſt finita, non eſt immediatè operativa: ergo origines divinæ immediatè à natura divina procedunt.

Reſpondeo certum eſſe, non dari in Deo principia operativa diſtincta realiter à ſubſtantia, ſicut admittuntur in creatis; hoc tamen non impedit quominus admittantur formaliter in Deo intellectus & voluntas, quibus Deus ad intra operatur tanquam per principia identificata cum ſubſtantia.

Sequitur ſecundò, dari tantùm duas proceſſiones in Deo. Deducitur hoc corollarium ex dictis

dictis; cùm enim nulla ſit, vel excogitari poſſit actio intra Deum, quæ non ſit intellectio vel volitio, planè relinquitur, nullam eſſe aliam proceſſionem quàm Verbi & Amoris: neque enim in Deo poſſunt dari plures cognitiones, ex quibus oriantur plura verba, vel plures volitiones, ex quibus multi ſpirentur amores: nam Verbum intellectus divini, utpote infinitum, eſt adæquatum conceptioni & ſcientiæ Patris, quam exhaurit: & ideò dicitur, *Semel loquutus eſt Deus*; quia omnia unico verbo expreſſit. Hinc Pſalmo 44. lingua Patris Æterni Verbum proferentis aſſimilatur *calamo ſcribæ velociter ſcribentis*; quia, ut ibi obſervat August.quod linguâ dicitur,ſonat & tranſit; quod autem ſcribitur, manet. Cùm ergo Pater dicat Verbum, & verbum quod dicitur, non ſonet & tranſeat, ſed dicatur & maneat, ſcriptis hoc maluit comparare quàm ſonis. Quia ergo in Patre non ſunt volubiles cognitiones, ſed una,quæ ſemper manet, ideò eſt unicum verbum: & idem dicendum eſt de amore infinito & perfectiſſimo, qui proinde unicus eſt.

Dices: Quod eſt infinitum, debet eſſe unicum; & ideò natura divina non poteſt multiplicari, quia infinita: Sed proceſſio divina eſt infinita: Ergo unica tantùm eſt proceſſio.

Reſpondeo, quamlibet proceſſionem eſſe infinitam in ſua propria ratione. Sic generatio divina eſt infinita in linea generationis; & ideò unica: & ſimiliter proceſſio amoris infinita eſt in illo ordine, & una. Sicut miſericordia eſt infinitum attributum, non quòd ſit ſolum, ſed quia totam poſſibilem miſericordiæ perfectionem includit. Sicut etiam quælibet perſona eſt infinita

infinita in ratione propria Patris, vel Filij, quamvis una non excludat aliam, ſed potiùs exigat & connotet.

Inſtabis. Quare ergo reſtringuntur proceſſiones ad duas? præſertim quia tam benè poteſt Verbum proferre aliud verbum, quàm Pater; ſiquidem habet eandem potentiam & fœcunditatem.

Reſpondeo rationem eſſe aſſignatam, cur ſint tantùm duæ proceſſiones, duæque perſonæ; quia in natura intellectuali non eſt niſi duplex operatio, ſcilicet cognitio, & amor. Ad id verò quod dicitur, Verbum poſſe proferre aliud verbum, reſpondeo non poſſe, non defectu poteſtatis, ſed quia cùm ipſum ſit terminus infinitus exhauriens totam fœcunditatem intellectus divini, ſit inde, Verbum, in quo eſt idem intellectus ac in Patre, non poſſe aliud verbum producere. Nec obeſt quod ait Aug. lib. 3. contra Maxim. cap. 12. Filius non generavit alium filium, *non quòd non potuit, ſed quia non oportuit.* Senſus enim eſt, quòd Filium non generare alium filium non eſt ſignum infirmitatis & defectus virium, cùm habeat eandem virtutem ac Pater; unde non debemus dicere, quod non potuit impotentiâ proveniente ab infirmitate; ſed dicitur quod non oportuit, quia Patres contra Arrianos diſputantes ſtudebant à divinis perſonis removere omnem imperfectionis umbram, quam per ſe fert impotentiæ nomen.

Reflexio.

Totum myſterium Trinitatis duplici operationi, cognitioni ſcilicet & amori innititur. Sic, ut Trinitatem, ad cujus imaginem conditi ſumus, & in cujus nomine baptizamur, verè imitemur, de Deo aſſiduè cogitare, ipſumque amore complecti neceſſum eſt. Hæ ſunt duæ ſpiritales pennæ, quas ſibi dari optabat Propheta: *Quis dabit mihi pennas ſicut columbæ, & volabo, & requieſcam?* Quibus ſuſpenſus, & à terrenis elatus, ad centrum divinæ bonitatis perpetuo mentis impetu extra ſe rapitur animus æternitatis candidatus. *Tunc*, ut ait Job cap. 39. *ad præceptum tuum elevabitur aquila, & in arduis ponet nidum ſuum.* Id eſt, ut exponit ibi Greg. ſuſpenditur ſubtilis Sanctorum intelligentia, quæ deſideria terrena deſpiciens, ſpe de cœleſtibus nutritur, & perennem Angelorum vitam præſtolatur, imò divinam æmulatur. Sic ſe gerebat Apoſtolus dum dicebat: *Noſtra converſatio in cœlis eſt.* Sic Aug. lib. 7. confeſſ. cap. 20. *O æterna veritas, & vera charitas, & chara æternitas! tu es Deus meus, tibi ſuſpiro die ac nocte.* Amorem ſi ſpeculationi jungas, in decurſu hujus libri videbis, quod non ſolùm non impediet, ſed potiùs juvabit, ciebitque pietatis affectus tanti certitudo myſterij: videbis, quod nihil cogitatur ſanctius, nihil profertur rectius, nihil auditur ſuavius quàm Trinitas unus Deus; quam timere ſecuritas; cui ſervire, libertas; quam colere, honor noſter; quam amare, felicitas inchoata; videre, conſummata beatitudo eſt.

SPECULATIO II.

Soli proceſſioni Verbi convenit ratio generationis; ſecus verò proceſſioni Spiritus ſancti.

HÆc veritas Catholica his omnibus Scripturæ locis comprobatur, quibus ſecunda perſona Filius nominatur. Quod ſi aliquando *primogenitus* vocetur, id intelligitur per ordinem ad filios adoptivos, ut docet Concilium Epheſinum *cap.* 4. vel ut ait D.Cyrillus *lib.* 10. *cap.* 4. non quòd ſint alij geniti poſt ipſum, ſed quia nullus eſt ante ipſum generatus: qui modus loquendi eſt uſitatus in Scripturis. Exodi 13. 2. *Sanctifica mihi primogenitum*, id eſt illum, ante quem non eſt alius, qui tamen poterat eſſe unicus. Sic etiam Chriſtus Dominus dicitur primogenitus beatiſſimæ Virginis, quia nullus ante ipſum eſt generatus, nec tamen poſt ipſum alius fuit à B.Virgine productus.

Cæterùm in aſſerenda ratione hujus myſterij, difficile ſemper fuit, ut impleretur quod dictum eſt per Iſaiam dicentem, *Generationem ejus quis enarrabit.* Unde Aug. lib. 3. contra Maximin. *Diſtinguere inter illam generationem, & hanc proceſſionem neſcio, non valeo, non ſufficio.* Et Bernardus ſermone primo Pentecoſtes aſſerit, proceſſiones Spiritus ſancti *poſuiſſe tenebras latibulũ ſuum.* Nec mirum: ſi enim humana, & temporalis nativitas Salvatoris excedit eloquij facultatem, & *niſi fides credat, ſermo non explicat*, ut ait Sanctus Leo; quin etiam, ut arguit Nazianzenus

nus oratione 3. *Si tua tibi ignota eſt generatio, quo tandem modo Dei generatio tibi nota erit.*

Hac de cauſa Patres & Theologi varias hujus ænigmatis declarandi gratiâ congruentias attulere, quas immeritò nonnulli recentiores ſuo ſolito pruritu omnia carpendi floccifaciunt, cùm non ſint à Doctoribus adhibitæ ut convincant, ſed qualitercumque exponant. Talis eſt illa ratio, quam tradit D. Bonaventura, Alenſis, aliique, docentes ideò Verbum eſſe Filium, quia accipit naturam fœcundam & potentem producere aliud ſuppoſitum vivens, in quo aſſimilatur genitori producenti ſibi ſimile. Spiritus ſanctus autem non recipit naturam fœcundam, cùm nihil producat intra Deum; unde productio ejus non eſt generatio, quæ ſemper tendit ad communicandam naturam fœcundam. Talis etiam eſt illa quam multi deſumunt ex eo quod Verbum ſit ex ſua ratione imago repræſentans Patrem; filij autem proprium eſt eſſe imaginem patris. Et quanvis illæ omnes convenientiæ aliquas patiantur difficultates, non eſt tamen in illis moroſè inſiſtendum, quia non ideò ſunt à ſuis authoribus adinuentæ, ut animum convincant, ſed ut myſterij celſitudinem adeò ſalebroſam utcumque explanent.

Solida enodatio hujus difficultatis ex D. Thoma.

Solidior hujus myſterij explicandi via eſt, quam tradit D. Thomas, quæ ad hanc formam reducitur. Generatio ſtrictè ſumpta definitur: *Origo viventis à vivente conjuncto in ſimilitudinem naturæ.* In qua definitione explicantur omnes cauſæ generationis: effectiva, cùm dici-

natura. Quod etiam clariſſimè explicat *lib. 4. contra Gentes, cap.* 11. his verbis: *Hac eſt vera generationis ratio in rebus viventibus, quod id quod generatur, à generante procedat ut ſimilitudo ipſius; & ejuſdem natura cum ipſo: quod ſit ejuſdem natura cum principio, convenit Spiritui Sancto, qui reverà Deus eſt: quod procedat ut ſimilitudo, ſoli Verbo convenit ex modo ſua proceſſionis.* Vides ideò ſolum Verbum eſſe filium, non Spiritum, non quòd Filius recipiat intelligere, ſed quia recipit per intelligere, quæ eſt actio aſſimilativa.

Illuſtratur totum hoc myſterium egregia ejuſdem Sancti Doctoris comparatione *loco citato, cap.* 23. Quamvis Spiritus Sanctus ſit Deus, & veram naturam divinam habeat à Patre & Filio, non tamen oportet quod filius ſit: *Filius enim dicitur aliquis ex eo quod genitus eſt; unde ſi res aliqua naturam alterius acciperet, non per genituram, ſed per alium quemcunque modum, ratione filiationis careret: utputà, ſi aliquis homo virtute ſibi divinitus ad hoc conceſſa hominem faceret ex aliqua ſui corporis parte, vel etiam exteriori modo, ſicut facit artificiata, productus homo producentis filius non diceretur, quia non procederet ab eo ut natus. Proceſſio autem Spiritus ſancti rationem nativitatis non habet* (ut ſuprà oſtenſum eſt, ſcilicet *cap.* 19. ubi dixit, Spiritum Sanctum non eſſe natum, quia non procedit per intellectum, ſed per voluntatem.) *Unde Spiritus Sanctus licèt à Patre & Filio divinam naturam habeat, non tamen eorum filius dici poteſt.* Ubi vides, quod ad rationem generationis non ſufficit recipere naturam quocumque modo ſed modo aſſimilativo

vo,& actione per ſe deſtinata à natura ad imprimendam ſimilitudinem termino producto. Qua de cauſa Abel eſt filius Adam, non Eua ex ejus coſta formata; quia licèt utrique fuerit communicata natura humana, non tamen eodem modo; Abeli quidem actione generativa & aſſimilativa, ſecus verò Euæ. Atqui actio intellectus ex propria, characteriſtica & differentiali ratione eſt aſſimilativa, ſecus verò actio voluntatis: ergo actio productiva divini Verbi eſt generativa, non verò actio productiva Spiritus Sancti.

Solutio objectionum.

Objicies: Spiritus Sanctus ex vi ſuæ proceſſionis procedit ut Deus, & ut perſona ſubſiſtens in natura divina per ſe,& non per accidens,aliàs eſſet Deus per accidens, quod inſulſum eſt: ergo ex vi ſuæ proceſſionis recipit naturam divinam, quod ſufficit ad rationem generationis.

Reſpondeo Spiritui ſancto communicari naturam per proceſſionem identicè, non verò formaliter ex vi amoris, de cujus ſola ratione eſt producere impulſum, non verò communicare naturam,niſi ratione ſubjecti exigentis ut quidquid in Deo eſt,Deus ſit. Sicut dum artifex format annulum, quod annulus ſit talis figuræ, per ſe procedit ab artifice; quod verò ſit aureus, vel æneus, eſt per accidens ratione materiæ. Similiter terminus voluntatis ex ſua ratione eſt duntaxat impulſus,& pondus in amatum; quod verò ille impulſus ſit aureus auro divinitatis, hoc habet ratione ſubjecti, quia quidquid eſt in Deo, Deus eſt. At verò intellectio ex propria ratione intellectionis terminatur ad producen-

ctum ſimile, ſubindeque perfectiſſima intellectio per ſe tendit ad perfectiſſimam ſimilitudinem, quæ eſt in natura ex efficacia & intima ratione proceſſionis intellectualis depuratæ ab omni imperfectione: nam ut ait D. Thomas hîc, art. 1. ad 2. *Intelligere tendit ut fiat unum cum intellectu: unde quando intelligere eſt in fine perfectionis, ſicut in Deo, verbum quod ab eo procedit, debet eſſe ſummè unum cum eo à quo procedit.*

Aliter poteſt explicari hæc difficultas ex eodem Divo Thoma dicendo, Spiritum ſanctum procedere ut Deum, & ut perſonam ſubſiſtentem in natura divina actione ſpirativa, non aſſimilativa: ſicut Eva proceſſit ab Adamo ut perſona ſubſiſtens in natura humana, non tamen proceſſit ut nata ac genita, quia non fuit formata actione generativa: & homo qui per artem (juxta exemplum D. Thomæ ſuprà) procederet, non tamen eſſet filius artificis, nec procederet ut perſona genita, ſed artefacta. Nec proprerea Spiritus ſanctus dicitur Deus per accidens, ſicut homo ille artefactus, vel miraculo productus non eſſet homo per accidens, ſed per ſe, & ſubſtantialiter talis, tametſi non eſſet productus actione per ſe ad id à natura inſtituta.

Dices, Spiritui ſancto communicatur exiſtentia divina ex vi productionis ipſius, cùm productio terminetur ad eſſe: ſed exiſtentia divina non diſtinguitur etiam virtualiter à natura: ergo ex vi proceſſionis communicatur Spiritui ſancto divina natura.

Reſpondeo, Spiritui ſancto communicari exiſtentiam divinam tanquam conditionem generalem requiſitam ad omnem productionem;

non

non tamen tanquam terminum formalem amoris: ſicut calidum producit quidem exiſtens,ſed terminus formalis calefactionis non eſt exiſtentia,ſed calor. Vel dic, Spiritui Sancto communicari exiſtentiam ut ſpiratam, non ut natam,nec modo aſſimilativo ,quod requiritur ad generationem: unde Spiritus Sanctus non habet eandem naturam, niſi identicè.

Inſtabis: ergo Spiritus Sanctus eſt identicè Filius, ſicut eſt identicè Deus.

Reſpondeo, nego conſequentiam; quia ut perſona ſit filius, non ſufficit quod ſit Deus, aliàs Deus Pater eſſet Filius; ſed requiritur quod ſit ſimilis principio, ex vi & modo proceſſionis.

Inſiſtes: Omne agens intendit producere ſibi ſimile, non in principio proximo, ſed radicali: v.g. ignis generans tendit ad communicandum non ſolùm calorem, ſed etiam naturam ignis:Sed principium radicale amoris divini eſt natura divina: Ergo amor divinus producit terminum ſimilem naturæ divinæ, atque adeò Filium.

Reſpondeo, majorem eſſe veram, quando agens agit per actionem per ſe inſtitutam, & deſtinatam à natura ad communicandam ſubſtantiam generantis, & proprietates ejus; tunc enim per ſe communicatur natura, non verò per alias actiones. Sicut non omnis àctio hominis eſt productiva hominis, ſed ſola actio generativa: actio autem, quæ eſt communicativa naturæ in Deo, eſt intellectio, quia eſt aſſimilativa; non amor, qui eſt tantùm impulſivus.

Urgebis. Intellectio non habet producere

divina, ſed intellectus & voluntas ſunt immediatum principium divinarum originum.

Nec valet ſolutio Durandi dicentis, quod ſicut eadem forma ſimpliciſſima eſt radix plurium proprietatum, quarum una emanat prior aliâ cum certo ordine, & numero præfixo: ſic ex fœcunditate divinæ naturæ emanant tantùm duæ origines, quarum una eſt prior naturâ quàm alia.

Non valet (inquam) licèt enim natura finita ſit tantùm radix finitarum perfectionum, quarum una ſit prior aliâ, quia eſt ejus cauſa, ſicut rationale eſt radix admirativi & riſibilis: tamen ſi natura ſit finita, nulla poteſt reddi ratio, cur non exhauriatur per unam proceſſionem, benè tamen per duas. Ergo ex natura Dei præcisè ſumpta, quæ infinita eſt, oriri nequit diverſitas proceſſionum, ſed recurrendum eſt ad principia proxima, ſcilicet intellectum & voluntatem.

Dices. Natura divina, utpote infinita & actus purus, non indiget potentiis operativis, ſed ipſa immediatè omnia agit; ſicut è contra ſubſtantia creata, quia eſt finita, non eſt immediatè operativa: ergo origines divinæ immediatè à natura divina procedunt.

Reſpondeo certum eſſe, non dari in Deo principia operativa diſtincta realiter à ſubſtantia, ſicut admittuntur in creatis; hoc tamen non impedit quominus admittantur formaliter in Deo intellectus & voluntas, quibus Deus ad intra operatur tanquam per principia identificata cum ſubſtantia.

Sequitur ſecundò, dari tantùm duas proceſſiones in Deo. Deducitur hoc corollarium ex dictis

dictis; cùm enim nulla ſit, vel excogitari poſſit actio intra Deum, quæ non ſit intellectio vel volitio, planè relinquitur, nullam eſſe aliam proceſſionem quàm Verbi & Amoris: neque enim in Deo poſſunt dari plures cognitiones, ex quibus oriantur plura verba, vel plures volitiones, ex quibus multi ſpirentur amores: nam Verbum intellectus divini, utpote infinitum, eſt adæquatum conceptioni & ſcientiæ Patris, quam exhaurit: & ideò dicitur, *Semel loquutus eſt Deus*; quia omnia unico verbo expreſſit. Hinc Pſalmo 44. lingua Patris Æterni Verbum proferentis aſſimilatur *calamo ſcribæ velociter ſcribentis*; quia, ut ibi obſervat Auguſt. quod linguâ dicitur, ſonat & tranſit; quod autem ſcribitur, manet. Cùm ergo Pater dicat Verbum, & verbum quod dicitur, non ſonet & tranſeat, ſed dicatur & maneat, ſcriptis hoc maluit comparare quàm ſonis. Quia ergo in Patre non ſunt volubiles cognitiones, ſed una, quæ ſemper manet, ideò eſt unicum verbum: & idem dicendum eſt de amore infinito & perfectiſſimo, qui proinde unicus eſt.

Dices: Quod eſt infinitum, debet eſſe unicum; & ideò natura divina non poteſt multiplicari, quia infinita: Sed proceſſio divina eſt infinita: Ergo unica tantùm eſt proceſſio.

Reſpondeo, quamlibet proceſſionem eſſe infinitam in ſua propria ratione. Sic generatio divina eſt infinita in linea generationis; & ideò unica: & ſimiliter proceſſio amoris infinita eſt in illo ordine, & una. Sicut miſericordia eſt infinitum attributum, non quòd ſit ſolum, ſed quia totam poſſibilem miſericordiæ perfectionem includit. Sicut etiam quælibet perſona eſt infinita

infinita in ratione propria Patris, vel Filij, quamvis una non excludat aliam, ſed potiùs exigat & connotet.

Inſtabis. Quare ergo reſtringuntur proceſſiones ad duas? præſertim quia tam benè poteſt Verbum proferre aliud verbum, quàm Pater; ſiquidem habet eandem potentiam & fœcunditatem.

Reſpondeo rationem eſſe aſſignatam, cur ſint tantùm duæ proceſſiones, duæque perſonæ; quia in natura intellectuali non eſt niſi duplex operatio, ſcilicet cognitio, & amor. Ad id verò quod dicitur, Verbum poſſe proferre aliud verbum, reſpondeo non poſſe, non defectu poteſtatis, ſed quia cùm ipſum ſit terminus infinitus exhauriens totam fœcunditatem intellectus divini, fit inde, Verbum, in quo eſt idem intellectus ac in Patre, non poſſe aliud verbum producere. Nec obeſt quod ait Aug. lib. 3. contra Maxim. cap. 12. Filius non generavit alium filium, *non quòd non potuit, ſed quia non oportuit*. Senſus enim eſt, quòd Filium non generare alium filium non eſt ſignum infirmitatis & defectus virium, cùm habeat eandem virtutem ac Pater; unde non debemus dicere, quod non potuit impotentiâ proveniente ab infirmitate; ſed dicitur quod non oportuit, quia Patres contra Arrianos diſputantes ſtudebant à divinis perſonis removere omnem imperfectionis umbram, quam per ſe fert impotentiæ nomen.

Reflexio.

Totum myſterium Trinitatis duplici operationi, cognitioni ſcilicet & amori innititur. Sic, ut Trinitatem, ad cujus imaginem conditi ſumus, & in cujus nomine baptizamur, verè imitemur, de Deo aſſiduè cogitare, ipſumque amore complecti neceſſum eſt. Hæ ſunt duæ ſpiritales pennæ, quas ſibi dari optabat Propheta: *Quis dabit mihi pennas ſicut columbæ, & volabo, & requieſcam?* Quibus ſuſpenſus, & à terrenis elatus, ad centrum divinæ bonitatis perpetuo mentis impetu extra ſe rapitur animus æternitatis candidatus. *Tunc*, ut ait Job cap. 39. ***ad præceptum tuum elevabitur aquila, & in arduis ponet nidum ſuum.*** Id eſt, ut exponit ibi Greg. ſuſpenditur ſubtilis Sanctorum intelligentia, quæ deſideria terrena deſpiciens, ſpe de cœleſtibus nutritur, & perennem Angelorum vitam præſtolatur, imò divinam æmulatur. Sic ſe gerebat Apoſtolus dum dicebat: *Noſtra converſatio in cœlis eſt.* Sic Aug. lib. 7. confeſſ. cap. 20. O *æterna veritas, & vera charitas, & chara æternitas! tu es Deus meus, tibi ſuſpiro die ac nocte.* Amorem ſi ſpeculationi jungas, in decurſu hujus libri videbis, quod non ſolùm non impediet, ſed potiùs juvabit, ciebitque pietatis affectus tanti certitudo myſterij: videbis, quod nihil cogitatur ſanctius, nihil profertur rectius, nihil auditur ſuavius quàm Trinitas unus Deus; quam timere ſecuritas; cui ſervire, libertas; quam colere, honor noſter; quam amare, felicitas inchoata; videre, conſummata beatitudo eſt.

SPECULATIO II.

Soli proceſſioni Verbi convenit ratio generationis; ſecus verò proceſſioni Spiritus ſancti.

HÆc veritas Catholica his omnibus Scripturæ locis comprobatur, quibus ſecunda perſona Filius nominatur. Quod ſi aliquando *primogenitus* vocetur, id intelligitur per ordinem ad filios adoptivos, ut docet Concilium Epheſinum *cap.* 4. vel ut ait D.Cyrillus *lib.* 10. *cap.* 4. non quòd ſint alij geniti poſt ipſum, ſed quia nullus eſt ante ipſum generatus: qui modus loquendi eſt uſitatus in Scripturis. Exodi 13. 2. *Sanctifica mihi primogenitum*, id eſt illum, ante quem non eſt alius, qui tamen poterat eſſe unicus. Sic etiam Chriſtus Dominus dicitur primogenitus beatiſſimæ Virginis, quia nullus ante ipſum eſt generatus, nec tamen poſt ipſum alius fuit à B.Virgine productus.

Cæterùm in aſſerenda ratione hujus myſterij, difficile ſemper fuit, ut impleretur quod dictum eſt per Iſaiam dicentem, *Generationem ejus quis enarrabit.* Unde Aug.lib.3.contra Maximin. *Diſtinguere inter illam generationem, & hanc proceſſionem neſcio, non valeo, non ſufficio.* Et Bernardus ſermone primo Pentecoſtes aſſerit, proceſſiones Spiritus ſancti *poſuiſſe tenebras latibulũ ſuum.* Nec mirum: ſi enim humana, & temporalis nativitas Salvatoris excedit eloquij facultatem, & *niſi fides credat, ſermo non explicat*, ut ait Sanctus Leo; quin etiam, ut arguit Nazianzenus

nus oratione 3. *Si tua tibi ignota eſt generatio, quo tandem modo Dei generatio tibi nota erit.*

Hac de cauſa Patres & Theologi varias hujus ænigmatis declarandi gratiâ congruentias attulere, quas immeritò nonnulli recentiores ſuo ſolito pruritu omnia carpendi floccifaciunt, cùm non ſint à Doctoribus adhibitæ ut convincant, ſed qualitercumque exponant. Talis eſt illa ratio, quam tradit D. Bonaventura, Alenſis, aliique, docentes ideò Verbum eſſe Filium, quia accipit naturam fœcundam & potentem producere aliud ſuppoſitum vivens, in quo aſſimilatur genitori producenti ſibi ſimile. Spiritus ſanctus autem non recipit naturam fœcundam, cùm nihil producat intra Deum; unde productio ejus non eſt generatio, quæ ſemper tendit ad communicandam naturam fœcundam. Talis etiam eſt illa quam multi deſumunt ex eo quod Verbum ſit ex ſua ratione imago repræſentans Patrem; filij autem proprium eſt eſſe imaginem patris. Et quanvis illæ omnes convenientiæ aliquas patiantur difficultates, non eſt tamen in illis moroſè inſiſtendum, quia non ideò ſunt à ſuis authoribus adinuentæ, ut animum convincant, ſed ut myſterij celſitudinem adeò ſalebroſam utcumque explanent.

Solida enodatio hujus difficultatis ex D. Thoma.

Solidior hujus myſterij explicandi via eſt, quam tradit D. Thomas, quæ ad hanc formam reducitur. Generatio ſtrictè ſumpta definitur: *Origo viventis à vivente conjuncto in ſimilitudinem naturæ.* In qua definitione explicantur omnes cauſæ generationis; effectiva, cùm dici-

tur origo viventis à vivente : materialis, vel quaſi materialis, cùm dicitur à principio conjuncto; generans enim debet producere fœtum ex ſua ſubſtantia, vel ex aliquo ſibi conjuncto, ſaltem in principio generationis : finalis, cùm dicitur in ſimilitudinem naturæ; finis etenim generationis eſt propagatio naturæ in alio ſimili : unde actio generativa per ſe tendit ad illam ſimilitudinem formandam & imprimendam termino. Denique per illa eadem verba indigitatur cauſa formalis, quæ eſt forma geniti ſimilis generanti, ad quam communicandam generatio eſt per ſe inſtituta.

Atqui hæc generationis definitio, ſublatis imperfectionibus, propriiſſimè convenit proceſſioni Verbi, non verò proceſſioni Spiritus Sancti : ergo illa, non iſta, eſt generatio. Major eſt definitio generationis, communi Philoſophorum calculo probata. Minor ſuadetur applicatione ſingularum particularum. In primis proceſſio Verbi eſt origo viventis : *Sicut enim Pater habet vitam in ſemetipſo, ſic dedit & Filio habere vitam in ſemetipſo.* Deinde eſt à vivente ut tali, cùm procedat per actionem vitalem, ſeu intellectionem : eſt etiam à vivente conjuncto, quia Verbum cùm ſit terminus actionis immanentis, manet intra dicentem, juxta illud Joan. 1. *Vnigenitus qui eſt in ſinu Patris.* Denique Verbum eſſe in ſimilitudinem naturæ (in quo eſt tota difficultas) ſic monſtratur.

Verbum ex vi & modo ſuæ proceſſionis recipit naturam ſimilem ſuo principio, ſecus verò Spiritus Sanctus : ergo proceſſio Verbi eſt in ſimilitudinem naturæ, ſubindéque vera generatio, non verò origo Spiritus Sancti. Conſequentia

patet

patet : licèt enim illæ particulæ, *ex vi*, & *ex modo*, non explicentur in definitione generationis, implicitè tamen ſubintelliguntur, quia definitiones intelliguntur in ſenſu formali. Antecedens verò probatur : hæc eſt natura actionis intellectualis, ut ſimilitudinem objecti producat; natura verò actionis voluntatis, ut producat impulſum in objectum amatum. Ergo licèt per proceſſionem Verbi, & proceſſionem Amoris communicetur natura, quia utraque proceſſio divina eſt, ac proinde deitatem communicans; tamen non communicatur natura ex vi & modo proceſſionis, niſi per proceſſionem Verbi, quia actio intellectus eſt per ſe aſſimilativa, ſeu producens ſimilitudinem in termino ſuo, ſicut actio voluntatis eſt impulſiva, ſeu producens pondus in objectum amatum.

Hanc rationem diſertè tradit Doctor ſanctus q.27.art.4. dicens : *Proceſſio, quæ attenditur ſecundùm rationem intellectus, eſt ſecundùm rationem ſimilitudinis; & in tantum poteſt habere rationem generationis, quia generans generat ſibi ſimile : proceſſio autem, quæ attenditur ſecundùm rationem voluntatis, non conſideratur ſecundùm rationem ſimilitudinis, ſed magis ſecundùm rationem implentis & moventis in aliquid; & ideò quod procedit in divinis per modum amoris, non procedit ut genitum, vel ut filius; ſed magis procedit ut ſpiritus.* Non eſt ergo neceſſe ad ſalvandam rationem generationis in proceſſione Verbi, conſtitutivum naturæ divinæ eſſe formaliter intelligere quod communicetur Verbo ; id enim Divus Thomas non requirit, ut vidimus ; ſed ſolùm exigit, ut ex modo proceſſionis communicetur ſimilitudo in

natura. Quod etiam clariſſimè explicat *lib. 4. contra Gentes, cap.* 11. his verbis: *Hac eſt vera generationis ratio in rebus viventibus, quod id quod generatur, à generante procedat ut ſimilitudo ipſius, & ejuſdem naturæ cum ipſo: quod ſit ejuſdem naturæ cum principio, convenit Spiritui Sancto, qui reverà Deus eſt: quod procedat ut ſimilitudo, ſoli Verbo convenit ex modo ſuæ proceſſionis.* Vides ideò ſolum Verbum eſſe filium, non Spiritum, non quòd Filius recipiat intelligere, ſed quia recipit per intelligere, quæ eſt actio aſſimilativa.

Illuſtratur totum hoc myſterium egregia ejuſdem Sancti Doctoris comparatione *loco citato, cap.* 23. Quamvis Spiritus Sanctus ſit Deus, & veram naturam divinam habeat à Patre & Filio, non tamen oportet quod filius ſit: *Filius enim dicitur aliquis ex eo quod genitus eſt; unde ſi res aliqua naturam alterius acciperet, non per genituram, ſed per alium quemcunque modum, ratione filiationis careret: utputà, ſi aliquis homo virtute ſibi divinitus ad hoc conceſſa hominem faceret ex aliqua ſui corporis parte, vel etiam exteriori modo, ſicut facit artificiata, productus homo producentis filius non diceretur, quia non procederet ab eo ut natus. Proceſſio autem Spiritus ſancti rationem nativitatis non habet* (ut ſuprà oſtenſum eſt, ſcilicet *cap.* 19. ubi dixit, Spiritum Sanctum non eſſe natum, quia non procedit per intellectum, ſed per voluntatem.) *Vnde Spiritus Sanctus licèt à Patre & Filio divinam naturam habeat, non tamen eorum filius dici poteſt.* Ubi vides, quod ad rationem generationis non ſufficit recipere naturam quocumque, modo ſed modo aſſimilati-

vo

vo,& actione per ſe deſtinata à natura ad imprimendam ſimilitudinem termino producto. Qua de cauſa Abel eſt filius Adam, non Eua ex ejus coſta formata; quia licèt utrique fuerit communicata natura humana, non tamen eodem modo; Abeli quidem actione generativa & aſſimilativa, ſecus verò Euæ. Atqui actio intellectus ex propria, characteriſtica & differentiali ratione eſt aſſimilativa, ſecus verò actio voluntatis: ergo actio productiva divini Verbi eſt generativa, non verò actio productiva Spiritus Sancti.

Solutio objectionum.

Objicies: Spiritus Sanctus ex vi ſuæ proceſſionis procedit ut Deus, & ut perſona ſubſiſtens in natura divina per ſe,& non per accidens,aliàs eſſet Deùs per accidens, quod inſulſum eſt: ergo ex vi ſuæ proceſſionis recipit naturam divinam, quod ſufficit ad rationem generationis.

Reſpondeo Spiritui ſancto communicari naturam per proceſſionem identicè, non verò formaliter ex vi amoris, de cujus ſola ratione eſt producere impulſum, non verò communicare naturam,niſi ratione ſubjecti exigentis ut quidquid in Deo eſt,Deus ſit. Sicut dum artifex format annulum, quod annulus ſit talis figuræ, per ſe procedit ab artifice; quod verò ſit aureus, vel æneus, eſt per accidens ratione materiæ. Similiter terminus voluntatis ex ſua ratione eſt duntaxat impulſus,& pondus in amatum; quod verò ille impulſus ſit aureus auro divinitatis, hoc habet ratione ſubjecti, quia quidquid eſt in Deo, Deus eſt. At verò intellectio ex propria ratione intellectionis terminatur ad producen-

dum ſimile, ſubindeque perfectiſſima intellectio per ſe tendit ad perfectiſſimam ſimilitudinem, quæ eſt in natura ex efficacia & intima ratione proceſſionis intellectualis depuratæ ab omni imperfectione: nam ut ait D. Thomas hîc, art. 1. ad 2. *Intelligere tendit ut fiat unum cum intellectu: unde quando intelligere eſt in fine perfectionis, ſicut in Deo, verbum quod ab eo procedit, debet eſſe ſummè unum cum eo à quo procedit.*

Aliter poteſt explicari hæc difficultas ex eodem Divo Thoma dicendo, Spiritum ſanctum procedere ut Deum, & ut perſonam ſubſiſtentem in natura divina actione ſpirativa, non aſſimilativa: ſicut Eva proceſſit ab Adamo ut perſona ſubſiſtens in natura humana, non tamen proceſſit ut nata ac genita, quia non fuit formata actione generativa: & homo qui per artem (juxta exemplum D. Thomæ ſuprà) procederet, non tamen eſſet filius artificis, nec procederet ut perſona genita, ſed artefacta. Nec propterea Spiritus ſanctus dicitur Deus per accidens, ſicut homo ille artefactus, vel miraculo productus non eſſet homo per accidens, ſed per ſe, & ſubſtantialiter talis, tametſi non eſſet productus actione per ſe ad id à natura inſtituta.

Dices, Spiritui ſancto communicatur exiſtentia divina ex vi productionis ipſius, cùm productio terminetur ad eſſe: ſed exiſtentia divina non diſtinguitur etiam virtualiter à natura: ergo ex vi proceſſionis communicatur Spiritui ſancto divina natura.

Reſpondeo, Spiritui ſancto communicari exiſtentiam divinam tanquam conditionem generalem requiſitam ad omnem productionem;

non

non tamen tanquam terminum formalem amoris : ſicut calidum producit quidem exiſtens, ſed terminus formalis calefactionis non eſt exiſtentia, ſed calor. Vel dic, Spiritui Sancto communicari exiſtentiam ut ſpiratam, non ut natam, nec modo aſſimilativo , quod requiritur ad generationem : unde Spiritus Sanctus non habet eandem naturam , niſi identicè.

Inſtabis : ergo Spiritus Sanctus eſt identicè Filius, ſicut eſt identicè Deus.

Reſpondeo , nego conſequentiam ; quia ut perſona ſit filius , non ſufficit quod ſit Deus, aliàs Deus Pater eſſet Filius ; ſed requiritur quod ſit ſimilis principio, ex vi & modo proceſſionis.

Inſiſtes : Omne agens intendit producere ſibi ſimile , non in principio proximo , ſed radicali: v. g. ignis generans tendit ad communicandum non ſolùm calorem , ſed etiam naturam ignis: Sed principium radicale amoris divini eſt natura divina : Ergo amor divinus producit terminum ſimilem naturæ divinæ , atque adeò Filium.

Reſpondeo , majorem eſſe veram , quando agens agit per actionem per ſe inſtitutam, & deſtinatam à natura ad communicandam ſubſtantiam generantis , & proprietates ejus ; tunc enim per ſe communicatur natura , non verò per alias actiones. Sicut non omnis actio hominis eſt productiva hominis , ſed ſola actio generativa : actio autem , quæ eſt communicativa naturæ in Deo , eſt intellectio , quia eſt aſſimilativa ; non amor, qui eſt tantùm impulſivus.

U[illegible]bis. Intellectio non habet producere

ſimile in natura, niſi quia eſt divina; id enim non habet ex præciſa ratione intellectionis, quæ ex propriis meritis habet ſolùm producere ſimilitudinem intentionalem; aliàs omne procedens per intellectionem eſſet genitum & filius: atqui ſimiliter amor producens Spiritum Sanctum eſt divinus & perfectiſſimus: ergo ambæ proceſſiones ſunt pares, ſicque vel utraque eſt generatio, vel nulla.

Reſpondeo Verbum procedere formaliter ut ſimile in natura, non quia procedit ab intellectione præcisè ut intellectio eſt, nec ab ea ut divina eſt formaliter; ſed ut eſt intellectio perfectiſſima: intellectio enim in linea intellectionis perfectiſſima, infinita & omnium poſſibilium maxima exigit ſimilitudinem omnium poſſibilium maximam, id eſt conſubſtantialitatem: at amor ex propria ratione non terminatur ad ſimile, ſed producit impulſum, qui quantumcunque creſcat in perfectione, non eſt ſimilitudo objecti formaliter, ſed inclinatio in illud. Poteſt ſecundò reſponderi ex dictis, intellectionem communicare naturam, quia eſt divina, & hoc etiam convenit proceſſioni amoris divini; ſed communicare naturam modo aſſimilativo & per ſe inſtituto ad imprimendam ſimilitudinem, quia eſt intellectio: per quod differt à proceſſione amoris, qua quidem communicatur natura, ſed non modo aſſimilativo.

Reflexio.

Sæpiùs miratus ſum, Chriſtum Dominum, ferè præ amore hominum ſuæ æternæ generationis oblitum, nunquam ſe Filium Dei, ſed

creberrimè filium hominis appellare, etiam cùm de ſuis ampliſſimis & magnificentiſſimis operibus loquitur, ut Matthæi 16. *Filius hominis venturus eſt in gloria Patris ſui cum Angelis ſuis.* Et Joannis 3. *Nemo aſcendit in cœlum, niſi qui deſcendit de cœlo, filius hominis qui eſt in cœlo.* Unde hoc? Si enim proceſſio ejus eſt generatio, ut diximus, cur ab ea non ſe nominabat Filium Dei? cùm à nobiliori parte ſit denominatio, ut dicunt Philoſophi. Variæ ſunt cauſæ hujus tam amabilis nomenclaturæ. Prima, ut nunquam obliviſceremur immenſi Incarnationis beneficij: nam, ut ait Aug. lib. de conſenſu Evangeliſtarum, cap. 1. *Secundùm carnem Chriſtus filius hominis eſt, quod etiam ſe ipſe ſæpiſſimè appellat, commendans nobis quid miſericorditer dignatus ſit eſſe pro nobis.* Id ergo frequenter habere voluit in ore quod sẽper optabat ut noſtro eſſet in corde. Secundò ut hac ſuaviſſima nomenclatione ſuam nobiſcum, noſtrûmque cum ipſo conjunctionẽ, conſanguinitatem, & veluti fraternitatem demonſtraret. Hebræor. 2. *Non confunditur fratres eos vocare, dicens: Nunciabo nomen tuum fratribus mëis.* O profuſio amoris! ô dignatio charitatis! Tertiò, ut hac modeſtiſſima voce humilitatis præberet exemplum Dominus virtutum, & conquiſitos honorum titulos abjiciendos doceret Magiſter humilitatis, qui ſicut intermedia carne, quaſi velo interiecto divinitatis gloriam occultabat, ſic objecta filij hominis appellatione æternæ ſuæ generationis obducere majeſtatem ambiebat. Sed nos tantæ demiſſionis examinationem æternæ ipſius generationis confeſſione honoremus, ut rectè colligit S. Auguſt. *tract.* 25. *in Ioan.* ex illis:

illis verbis Matth. 16. *Quem dicunt homines eſſe filium hominis? Reſpondit Petrus: Tu es Chriſtus filius Dei vivi.* Hanc reſponſionem ſic ponderat Auguſt. *Verbum Dei commendat humilitatem ſuam, homo agnoſcit claritatem Domini ſui, & reverà, fratres, puto quia juſtum eſt. Humiliavit ſe propter nos, glorificemus illum nos: non enim filius hominis propter ſe eſt, ſed propter nos.*

Speculatio III.

Varia ſunt divinarum proceſſionum miracula, & eximiæ prærogativæ.

De hac materia fusè & eleganter diſſerit P. Hiacynthus Chalvet *tomo 2. Theologi Eccleſiaſtis, lib. 2. de Trinitate, à cap. 3.* nos pauca annotabimus.

Primum ergo miraculum divinarum proceſſionum eſt, quod perſonæ procedentes perenniter fluunt à principio ſine motu ullo, vel umbra aliqua tranſitus, vel viciſſitudinis: ideò enim motus in actionibus creatis invenitur, imò & mutatio in actionibus immanentibus, quia cauſæ creatæ ſunt potentiales & imperfectæ: unde nihil ad perfectum adducunt, ſempérque aliquid eis agendum ſupereſt. At verò Deus eſt actus purus infinitus, unde termini actionum ejus internarum non ſunt ita in fieri, quin ſint ſimul in facto eſſe, quod divinè exprimit Scriptura Pſalm. 2. *Ego hodie genui te*: ubi jungit præſens cum præterito, ut & perennitatem, &

perfectio

perfectionem deſignaret. Nam apud nos, & præſentia ſtant, & præterita perfecta ſunt: quare termini divinarum proceſſionum nunqum vadunt, nuſquam recedunt, ut eleganter Auguſt. *tract.* 68. *in Ioan.* exponens illa Chriſti verba: *Vado vobis parare locum*, ubi ait: *Quid eſt quod vadis? quid eſt quod venis? Si benè te intelligo, nec unde vadis, nec unde venis recedis: vadis latendo, venis apparendo. Sed niſi maneas regendo, ut proficiamus benè vivendo, quòmodo parabitur locus ubi poſſimus manere perfruendo?*

Secundum miraculum eſt quod proceſſiones divinæ ſunt promptiſſimæ & inſtantaneæ, ſine ullo tamen præcipitationis defectu, ita ut celeritas nullatenus earum conſummatæ perfectioni officiat; agens enim infinitum non eget tempore, & agens ſapientiſſimum nihil niſi ſapientiſſimè agit. Hinc Zeno Veronenſ. ſerm. 1. de generatione æterna: *Ineffabilis illa, atque incomprehenſibilis ſapientia ſapientiam, omnipotentia omnipotentiam propagat: de Deo naſcitur Deus, de toto totus.*

Tertium miraculum. Divinæ origines perenniter manant abſque principij labore, vel tædio. Sicut omnes cauſæ ſecundæ agendo repatiuntur, ita perpetuitate agendi fatiſcunt. *Hac ſententia mundo data eſt*, ait Cyprianus lib. de mortalit. *ut omnia orta occidant, & aucta ſeneſcant, ut infirmentur fortia, & magna minuantur, ut cùm infirmata & diminuta fuerint, finiantur.* Sed à lege naturæ abſolutus eſt author naturæ: non laborat, nec dum extra operatur, qui Verbo omnia producit; nec dum intra agit, quia una cognitione, & una amoris flamma perſonas di-

vi[illegible]s

divinas producit. Quid autem facilius verbo, quid promptius cognitione, quid ſuavius amore? Labor ergo & tædium longè ſunt ab operatione divina.

Quartum miraculum. Proceſſiones divinæ ſunt ſemper veteres, & ſemper novæ. Antiquæ quidem ſunt, quia ab æterno per omne tempus continuò ductæ jugiter emanarunt. Micheæ 5. *Egreſſus ejus à diebus æternitatis.* Semper autem novæ ſunt, quia quotidie ſingulisque momentis promanant. Unde D. Dionyſ. cap. 5. de divin. nom. *Deus eſt æuum æuorum, & exiſtens ante ſæcula.* Et S. Paul. 1. Cor. 8. *Chriſtus heri, & hodie ipſe & in ſæcula.* Et Apocal. 1. *Qui eſt, qui erat, & qui venturus eſt.* Hæc dicta ſunt reſpectu intellectus noſtri, & per ordinem ad tempus noſtrum: nam in rei veritate in Deo neque vetuſtas, neque novitas, ut docet Auguſt. lib. 1. confeſ. cap. 4. *Nunquam novus, nunquam vetus; innovans omnia, & in vetuſtatem perducens ſuperbos.*

Quintum miraculum eſt, quod termini divinarum proceſſionum ſemper procedunt, ſemper remanent intra ſuum principium. Nam ut dicitur Joan. 1. *Verbum erat apud Deum.* Hinc Tertullian. contra Praxed. *Profert Deus Filium ſicut radix fruticem, fons fluvium, & ſol radium: nec tamen frutex à radice, nec fluvius à fonte, nec radius à ſole diſcernitur.* Et Chryſolog. ſerm. 57. *De Patre proceſſit Filius, non receſſit: nec ſucceſſurus Patri prodivit ex Patre, ſed prodivit manſurus ſemper in Patre. Audi Ioannem dicentem: In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum. Quod erat, utique non acceſſit: quod erat apud Deum, à Deo*

non receſſit. Et Zeno Veronenſ.ſerm.2.de generat. *Prodivit unigenitus Filius cordis Patris nobilis inquilinus.*

Sextum miraculum. In omni loco ſcaturiunt divinæ proceſſiones; & tamen ſunt independentes ab omni loco: nam ut ait Hilar. lib. de Trinit. *Deus eſt intra, & extra; ſupereminens, & internus; circumfuſus, & infuſus in omnia.* Cùm enim Deus ſit immenſus, ubique etiam producit Pater Filium, & uterque Spiritum Sanctum: ex quo inferebat Veritas alloquens Samaritanam, *Ioan.*4. Deum non eſſe in determinato loco adorandum, quia Deus eſt ſpiritus incircumſcriptus, & tota Trinitas vbique eſt, vnde habet totum mundum pro templo. *Veniet hora quando neque in monte hoc, nec in Hieroſolymis adorabitis Patrem. Venit hora, & nunc eſt, quando veri adoratores adorabunt Patrem in ſpiritu & veritate: nam & Pater tales quærit, qui adorent eum. Spiritus eſt Deus, &c.*

Septimum miraculum. In proceſſionibus divinis tota ſeſe effundit divinæ eſſentiæ plenitudo. Cùm enim tres perſonæ ſint conſubſtantiales, eadem eſt in ſingulis ſine diviſione, vel reſtrictione ſubſtantia: & ut ait Zeno antè citatus: *De Deo naſcitur Deus, de toto totus; totum Patris habens, nihil derogans Patri.* Hæc enim eſt infiniti natura, quod propriæ abundantiæ ubertate exuberans, datis non minuitur, nec ſuperadditis creſcit.

Octavum miraculum eſt fœcunditatis & virginitatis fœdus. Fœcunditas quidem apparet in productione termini infiniti; ſed hac fœcunditate nihil purius. Unde celebre illud Nazianzeni dictum, *Prima virgo Trias eſt*; quia nimirum

mirum Pater generat, ſed ejus partus cognitio eſt; cognitio verò in immaterialitate & puritate fundatur. Tum quia Pater generat Verbum ſine conſortio alterius, ſubindéque gignendo Filium virgo eſt; ſicut Maria, dum genuit Salvatorem, virgo permanſit. Et licèt cum Filio Pater producat Spiritum Sanctum, virgines tamen ambo perſeverant, quia uterque ut unicum principium, & unicus ſpirator concurrit. Sicut ergo à Patre omnis paternitas in cœlo & in terra nominatur, ita ab ejus puritate omnis puritas & derivatur, & exemplatur.

Mitto alia divinarum proceſſionum miracula, ut quod ſunt ex aliquo principio, non tamen ex ſubjecto; quod ſunt ab alio, ſed ſine dependentia; quod ſunt ad alium, non ut ad effectum, ſed ut ad terminum; quod inſunt principio ſine informatione; ſunt ei unitæ ſine compoſitione; in illis ſalvatur pluralitas ſine diviſione; unitas ſine ſolitudine; ſocietas in naturæ identitate; actiones ſunt ſine inhærentia; profluunt Deo volente, ſed ſine libertate; ſemper manabunt, nec tamen ſunt futuræ; ſemper manarunt, nec ſunt præteritæ; ſemper manant, nec reproducuntur, vel productione perficiuntur, ut ampliùs conſtabit ex dicendis.

Reflexio.

Ad hæc, aliáque harum proceſſionum miracula tam ſublimia, támque à ſenſibus remota ſtupet ſenſus, pavet ratio, & adeò inſolito percuſſa prodigiorum ſplendore humiliter cum Auguſt. *cap.* 31. *ſolil.* confitetur: *Sola Trinitas*

tua ſoli tibi nota eſt. Sed quamvis hoc ita ſit, non debemus tamen à tanti myſterij contemplatione deterreri. *Quærite Dominum, & confirmamini; quærite faciem ejus ſemper, lætetur cor quærentium Dominum.* Si Dominus ſemper quærendus, nunquámne inveniendus? Si verò nunquam inveniendus, quomodo lætabitur, vel potiùs non contriſtabitur cor quærentium? Reſpondet Auguſt. lib. 15. de Trinit. cap. 2. *Tam magnum bonum & quæritur, ut inveniatur dulciùs; & invenitur, ut quæratur avidiùs*, juxta illud: *Qui me comedunt, adhuc eſurient; & qui me bibunt, adhuc ſitient.* Quæramus fide, quę veluti nox eſt, juxta illud: *Deum exquiſivi nocte manibus meis, & non ſum deceptus.* Quæramus meditatione, Pſalm. 33. *Accedite ad eum* (non greſſibus corporis, ſed mentis affectibus) *& illuminamini, & facies veſtra non confundentur.* Quæramus ſilentio & admiratione. Pſalm. 85. *Te decet hymnus* (vel ut alij legunt) *ſilentium Deus in Sion.* Quæramus amore & dilectione, qua totam ad nos Trinitatem advocabimus. Nam: *Si quis diligit me, ad eum veniemus, & manſionem apud eum faciemus.* Nemo ſic fruſtra quæret. *Domine Deus noſter* (ait Auguſt. cap. 1. medit.) *da cordi noſtro te deſiderare, deſiderando quærere, quærendo invenire, inveniendo amare, amando mala noſtra redimere, redempta non iterare.*

CAPUT II.

De relationibus divinis.

PRæſupponit hic titulus dari veras relationes reales in creatis ab omni ente abſoluto diſtinctas: cujus probatio licèt Philoſophici ſit inſtituti, hoc tamen moneo, vix, ac ne vix quidem poſſe totam hanc materiam de relationibus divinis, quibus tanquam cardinibus innititur totum noſtrum Myſterium, ut par eſt explicari, niſi ſuppoſito hoc fundamento philoſophico. Nam ſi ſemel admittatur, relationem etiam tertij generis, ſcilicet fundatam in actione, nihil aliud eſſe quàm extrema abſoluta, quorum unum connotat aliud, & ab eo denominatur extrinſecè relatum, ut opinantur frequenter moderni; ſtatim inferent Ariani, in divinis non poſſe admitti relationem Patris & Filij, niſi inter duo abſoluta, quorum unum connotet aliud; atque adeò Patrem diſtingui à Filio per aliquid abſolutum: quod eſt deſtruere conſubſtantialitatem perſonarum.

Quare genus relativum debet omninò diſtingui, & ſuperaddi entibus abſolutis, etiam ſibi coexiſtentibus, & ſeſe connotantibus. Hoc obiter obſerves, ut videas connexionem Philoſophiæ Thomiſticæ cum vera Theologia. Porrò in relationibus divinis explicandis hanc methodum adhibebimus, ut earum exiſtentiam, eſſentiam, partes, & proprietates declaremus.

SPECULA

SPECULATIO I.

Admittendæ ſunt in Deo relationes reales; & ſunt quatuor numero, ſcilicet paternitas, filiatio, ſpiratio activa, & proceſſio.

HAnc veritatem quoad omnes ſuas partes negabant Arrius, & Sabellius. Ille enim cenſens Filium & Spiritum Sanctum eſſe creaturas, inferebat Patrem non habere ullam relationem realem ad illos, ſicut nec habet ad creaturas. Iſte verò quia negabat diſtinctionem Patris & Filij, utique negare relationes tenebatur; quippe quæ realiter non exercentur niſi inter extrema diſtincta. Nonnulli etiam Theologi videntur indicare, relationes ſecundùm reſpectum ad terminum non afferre diſtinctam realitatem virtualiter diſtinctam ab abſoluta; quamvis cæteroquin fateantur, dari in Deo veras relationes reales ſecundùm rationem afficiendi ſubjectum, quam vocant rationem *In*, ſicut priorem appellant rationem *Ad*: utut ſit,

Probatur veritas catholica per partes: & prima quidem, aſſerens dari in Deo relationes reales habetur in Scriptura diſertè explicante diſtinctionem perſonarum nominibus relativis. Matth. 28. *Baptizantes eos in nomine Patris, & Filij*, &c. quibus nominibus nihil frequentius in novo Teſtamento, Concilijs, Patribus,

&

ſimile in natura, niſi quia eſt divina; id enim non habet ex præciſa ratione intellectionis, quæ ex propriis meritis habet ſolùm producere ſimilitudinem intentionalem; aliàs omne procedens per intellectionem eſſet genitum & filius: atqui ſimiliter amor producens Spiritum Sanctum eſt divinus & perfectiſſimus: ergo ambæ proceſſiones ſunt pares, ſicque vel utraque eſt generatio, vel nulla.

Reſpondeo Verbum procedere formaliter ut ſimile in natura, non quia procedit ab intellectione præciſè ut intellectio eſt, nec ab ea ut divina eſt formaliter; ſed ut eſt intellectio perfectiſſima: intellectio enim in linea intellectionis perfectiſſima, infinita & omnium poſſibilium maxima exigit ſimilitudinem omnium poſſibilium maximam, id eſt conſubſtantialitatem: at amor ex propria ratione non terminatur ad ſimile, ſed producit impulſum, qui quantumcunque creſcat in perfectione, non eſt ſimilitudo objecti formaliter, ſed inclinatio in illud. Poteſt ſecundò reſponderi ex dictis, intellectionem communicare naturam, quia eſt divina, & hoc etiam convenit proceſſioni amoris divini; ſed communicare naturam modo aſſimilativo & per ſe inſtituto ad imprimendam ſimilitudinem, quia eſt intellectio: per quod differt à proceſſione amoris, qua quidem communicatur natura, ſed non modo aſſimilativo.

Reflexio.

Sæpiùs miratus ſum, Chriſtum Dominum, ferè præ amore hominum ſuæ æternæ generationis oblitum, nunquam ſe Filium Dei, ſed creberrimè

crebertimè filium hominis appellare, etiam cùm de ſuis ampliſſimis & magnificentiſſimis operibus loquitur, ut Matthæi 16. *Filius hominis venturus eſt in gloria Patris ſui cum Angelis ſuis.* Et Joannis 3. *Nemo aſcendit in cœlum, niſi qui deſcendit de cœlo, filius hominis qui eſt in cœlo.* Unde hoc? Si enim proceſſio ejus eſt generatio, ut diximus, cur ab ea non ſe nominabat Filium Dei? cùm à nobiliori parte ſit denominatio, ut dicunt Philoſophi. Variæ ſunt cauſæ hujus tam amabilis nomenclaturæ. Prima, ut nunquam obliviſceremur immenſi Incarnationis beneficij: nam, ut ait Aug. lib. de conſenſu Evangeliſtarum, cap. 1. *Secundùm carnem Chriſtus filius hominis eſt, quod etiam ſe ipſe ſæpiſſimè appellat, commendans nobis quid miſericorditer dignatus ſit eſſe pro nobis.* Id ergo frequenter habere voluit in ore quod ſẽper optabat ut noſtro eſſet in corde. Secundò ut hac ſuaviſſima nomenclatione ſuam nobiſcum, noſtrûmque cum ipſo conjunctionẽ, conſanguinitatem, & veluti fraternitatem demonſtraret. Hebræor. 2. *Non confunditur fratres eos vocare, dicens: Nunciabo nomen tuum fratribus meis.* O profuſio amoris! ô dignatio charitatis! Tertiò, ut hac modeſtiſſima voce humilitatis præberet exemplum Dominus virtutum, & conquiſitos honorum titulos abjiciendos doceret Magiſter humilitatis, qui ſicut intermedia carne, quaſi velo interiecto divinitatis gloriam occultabat, ſic objecta filij hominis appellatione æternæ ſuæ generationis obducere majeſtatem ambiebat. Sed nos tantæ demiſſionis examinationem æternæ ipſius generationis confeſſione honoremus, ut recte colligit S. Auguſt. *tract. 25. in Ioan.* ex illis

illis verbis Matth. 16. *Quem dicunt homines eſſe filium hominis? Reſpondit Petrus: Tu es Chriſtus filius Dei vivi.* Hanc reſponſionem ſic ponderat Auguſt. *Verbum Dei commendat humilitatem ſuam, homo agnoſcit claritatem Domini ſui, & reverà, fratres, puto quia juſtum eſt. Humiliavit ſe propter nos, glorificemus illum nos: non enim filius hominis propter ſe eſt, ſed propter nos.*

SPECULATIO III.

Varia ſunt divinarum proceſſionum miracula, & eximiæ prærogativæ.

DE hac materia fusè & eleganter diſſerit P. Hiacynthus Chalvet *tomo* 2. *Theologi Eccleſiaſtis, lib. 2. de Trinitate, à cap.* 3. nos pauca annotabimus.

Primum ergo miraculum divinarum proceſſionum eſt, quod perſonæ procedentes perenniter fluunt à principio ſine motu ullo, vel umbra aliqua tranſitus, vel viciſſitudinis: ideò enim motus in actionibus creatis invenitur, imò & mutatio in actionibus immanentibus, quia cauſæ creatæ ſunt potentiales & imperfectæ: unde nihil ad perfectum adducunt, ſempérque aliquid eis agendum ſupereſt. At verò Deus eſt actus purus infinitus, unde termini actionum ejus internarum non ſunt ita in fieri, quin ſint ſimul in facto eſſe, quod divinè exprimit Scriptura Pſalm. 2. *Ego hodie genui te*: ubi jungit præſens cum præterito, ut & perennitatem, &

perfectio

perfectionem deſignaret. Nam apud nos, & præſentia ſtant, & præterita perfecta ſunt: quare termini divinarum proceſſionum nunqum vadunt, nuſquam recedunt, ut eleganter Auguſt. *tract.* 68. *in Ioan.* exponens illa Chriſti verba: *Vado vobis parare locum*, ubit ait: *Quid eſt quod vadis? quid eſt quod venis? Si benè te intelligo, nec unde vadis, nec unde venis recedis: vadis latendo, venis apparendo. Sed niſi maneas regendo, ut proficiamus benè vivendo, quòmodo parabitur locus ubi poſſimus manere perfruendo?*

Secundum miraculum eſt quod proceſſiones divinæ ſunt promptiſſimæ & inſtantaneæ, ſine ullo tamen præcipitationis defectu, ita ut celeritas nullatenus earum conſummatæ perfectioni officiat; agens enim infinitum non eget tempore, & agens ſapientiſſimum nihil niſi ſapientiſſimè agit. Hinc Zeno Veronenſ. ſerm. 1. de generatione æterna: *Ineffabilis illa, atque incomprehenſibilis ſapientia ſapientiam, omnipotentia omnipotentiam propagat: de Deo naſcitur Deus, de toto totus.*

Tertium miraculum. Divinæ origines perenniter manant abſque principij labore, vel tædio. Sicut omnes cauſæ ſecundæ agendo repatiuntur, ita perpetuitate agendi fatiſcunt. *Hæc ſententia mundo data eſt,* ait Cyprianus lib. de mortalit. *ut omnia orta occidant, & aucta ſeneſcant, ut infirmentur fortia, & magna minuantur, ut cùm infirmata & diminuta fuerint, finiantur.* Sed à lege naturæ abſolutus eſt author naturæ: non laborat, nec dum extra operatur, qui Verbo omnia producit; nec dum intra agit, quia una cognitione, & una amoris flamma perſonas divi-

divinas producit. Quid autem facilius verbo, quid promptius cognitione, quid ſuavius amore? Labor ergo & tædium longè ſunt ab operatione divina.

Quartum miraculum. Proceſſiones divinæ ſunt ſemper veteres, & ſemper novæ. Antiquæ quidem ſunt, quia ab æterno per omne tempus continuò ductæ jugiter emanarunt. Micheæ 5. *Egreſſus ejus à diebus æternitatis.* Semper autem novæ ſunt, quia quotidie ſingulisque momentis promanant. Unde D. Dionyſ. cap. 5. de divin. nom. *Deus eſt æuum æuorum, & exiſtens ante ſæcula.* Et S. Paul. 1. Cor. 8. *Chriſtus heri, & hodie ipſe & in ſæcula.* Et Apocal. 1. *Qui eſt, qui erat, & qui venturus eſt.* Hæc dicta ſunt reſpectu intellectus noſtri, & per ordinem ad tempus noſtrum: nam in rei veritate in Deo neque vetuſtas, neque novitas, ut docet Auguſt. lib. 1. confeſ. cap. 4. *Nunquam novus, nunquam vetus; innovans omnia, & in vetuſtatem perducens ſuperbos.*

Quintum miraculum eſt, quod termini divinarum proceſſionum ſemper procedunt, ſemper remanent intra ſuum principium. Nam ut dicitur Joan. 1. *Verbum erat apud Deum.* Hinc Tertullian. contra Praxed. *Profert Deus Filium ſicut radix fruticem, fons fluvium, & ſol radium: nec tamen frutex à radice, nec fluvius à fonte, nec radius à ſole diſcernitur.* Et Chryſolog. ſerm. 57. *De Patre proceſſit Filius, non receſſit: nec ſucceſſurus Patri prodivit ex Patre, ſed prodivit manſurus ſemper in Patre. Audi Ioannem dicentem: In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum. Quod erat, utique non acceſſit: quod erat apud Deum, à Deo*

nox-

non receſſit. Et Zeno Veronenſ.ſerm.2.de generat. *Prodivit unigenitus Filius cordis Patris nobilis inquilinus.*

Sextum miraculum. In omni loco ſcaturiunt divinæ proceſſiones; & tamen ſunt independentes ab omni loco: nam ut ait Hilar. lib. de Trinit. *Deus eſt intra, & extra; ſupereminens, & internus; circumfuſus, & infuſus in omnia.* Cùm enim Deus ſit immenſus, ubique etiam producit Pater Filium, & uterque Spiritum Sanctum: ex quo inferebat Veritas alloquens Samaritanam, *Ioan.*4. Deum non eſſe in determinato loco adorandum, quia Deus eſt ſpiritus incircumſcriptus, & tota Trinitas vbique eſt, vnde habet totum mundum pro templo. *Veniet hora quando neque in monte hoc, nec in Hieroſolymis adorabitis Patrem. Venit hora, & nunc eſt, quando veri adoratores adorabunt Patrem in ſpiritu & veritate: nam & Pater tales quærit, qui adorent eum. Spiritus eſt Deus, &c.*

Septimum miraculum. In proceſſionibus divinis tota ſeſe effundit divinæ eſſentiæ plenitudo. Cùm enim tres perſonæ ſint conſubſtantiales, eadem eſt in ſingulis ſine diviſione, vel reſtrictione ſubſtantia: & ut ait Zeno antè citatus: *De Deo naſcitur Deus, de toto totus; totum Patris habens, nihil derogans Patri.* Hæc enim eſt infiniti natura, quod propriæ abundantiæ ubertate exuberans, datis non minuitur, nec ſuperadditis creſcit.

Octavum miraculum eſt fœcunditatis & virginitatis fœdus. Fœcunditas quidem apparet in productione termini infiniti; ſed hac fœcunditate nihil purius. Unde celebre illud Nazianzeni dictum, *Prima virgo Trias eſt*; quia nimirum

mirum Pater generat, ſed ejus partus cognitio eſt; cognitio verò in immaterialitate & puritate fundatur. Tum quia Pater generat Verbum ſine conſortio alterius, ſubindéque gignendo Filium virgo eſt; ſicut Maria, dum genuit Salvatorem, virgo permanſit. Et licèt cum Filio Pater producat Spiritum Sanctum, virgines tamen ambo perſeverant, quia uterque ut unicum principium, & unicus ſpirator concurrit. Sicut ergo à Patre omnis paternitas in cœlo & in terra nominatur, ita ab ejus puritate omnis puritas & derivatur, & exemplatur.

Mitto alia divinarum proceſſionum miracula, ut quod ſunt ex aliquo principio, non tamen ex ſubjecto; quod ſunt ab alio, ſed ſine dependentia; quod ſunt ad alium, non ut ad effectum, ſed ut ad terminum; quod inſunt principio ſine informatione; ſunt ei unitæ ſine compoſitione; in illis ſalvatur pluralitas ſine diviſione; unitas ſine ſolitudine; ſocietas in naturæ identitate; actiones ſunt ſine inhærentia; profluunt Deo volente, ſed ſine libertate; ſemper manabunt, nec tamen ſunt futuræ; ſemper manarunt, nec ſunt præteritæ; ſemper manant, nec reproducuntur, vel productione perficiuntur, ut ampliùs conſtabit ex dicendis.

Reflexio.

Ad hæc, aliáque harum proceſſionum miracula tam ſublimia, támque à ſenſibus remota ſtupet ſenſus, pavet ratio, & adeò inſolito percuſſa prodigiorum ſplendore humiliter cum Auguſt. *cap.* 31. *ſolil.* confitetur: *Sola Trinitas*

tua

tua ſoli tibi nota eſt. Sed quamvis hoc ita ſit, non debemus tamen à tanti myſterij contemplatione deterreri. *Quærite Dominum, & confirmamini; quærite faciem ejus ſemper, lætetur cor quærentium Dominum.* Si Dominus ſemper quærendus, nunquámne inveniendus? Si verò nunquam inveniendus, quomodo lætabitur, vel potiùs non contriſtabitur cor quærentium? Reſpondet Auguſt. lib. 15. de Trinit. cap. 2. *Tam magnum bonum & quæritur, ut inveniatur dulciùs; & invenitur, ut quæratur avidiùs*, juxta illud: *Qui me comedunt, adhuc eſurient; & qui me bibunt, adhuc ſitient.* Quæramus fide, que veluti nox eſt, juxta illud: *Deum exquiſivi nocte manibus meis, & non ſum deceptus.* Quæramus meditatione, Pſalm. 33. *Accedite ad eum* (non greſſibus corporis, ſed mentis affectibus) *& illuminamini, & facies veſtra non confundentur.* Quæramus ſilentio & admiratione. Pſalm. 85. *Te decet hymnus* (vel ut alij legunt) *ſilentium Deus in Sion.* Quæramus amore & dilectione, qua totam ad nos Trinitatem advocabimus. Nam: *Si quis diligit me, ad eum veniemus, & manſionem apud eum faciemus.* Nemo ſic fruſtra quæret. *Domine Deus noſter* (ait Auguſt. cap. 1. medit.) *da cordi noſtro te deſiderare, deſiderando quærere, quærendo invenire, inveniendo amare, amando mala noſtra redimere, redempta non iterare.*

CAPUT

SPECULATIO I.

Admittendæ ſunt in Deo relationes reales; & ſunt quatuor numero, ſcilicet paternitas, filiatio, ſpiratio activa, & proceſſio.

HAnc veritatem quoad omnes ſuas partes negabant Arrius, & Sabellius. Ille enim cenſens Filium & Spiritum Sanctum eſſe creaturas, inferebat Patrem non habere ullam relationem realem ad illos, ſicut nec habet ad creaturas. Iſte verò quia negabat diſtinctionem Patris & Filij, utique negare relationes tenebatur; quippe quæ realiter non exercentur niſi inter extrema diſtincta. Nonnulli etiam Theologi videntur indicare, relationes ſecundùm reſpectum ad terminum non afferre diſtinctam realitatem virtualiter diſtinctam ab abſoluta; quamvis cæteroquin fateantur, dari in Deo veras relationes reales ſecundùm rationem afficiendi ſubjectum, quam vocant rationem *In*, ſicut priorem appellant rationem *Ad*: utut ſit,

Probatur veritas catholica per partes: & prima quidem, aſſerens dari in Deo relationes reales habetur in Scriptura diſertè explicante diſtinctionem perſonarum nominibus relativis. Matth. 28. *Baptizantes eos in nomine Patris, & Filij*, &c. quibus nominibus nihil frequentius in novo Teſtamento, Conciliis, Patribus,

&

& Theologis, apud quos unanimiter recepta eſt celebris illa Boëtij ſententia: *Subſtantia præbet unitatem: relatio multiplicat Trinitatem.*

Ratio verò hujus veritatis duplex eſt ex S.Thoma. Prima: ſi paternitas, & relatio non ſint relationes reales, ſed tantùm rationis, Pater & Filius non diſtinguerentur realiter, ſed tantùm ratione: cùm enim perſonæ divinæ non diſtinguantur realiter per aliquid abſolutum (cùm in abſolutis ſint conſubſtantiales, & aliter dicere, eſt prolabi cùm Arrio) neceſſariò diſtingui debent per relationem: atqui non poſſunt diſtingui realiter per relationem rationis: ergo ad id omninò neceſſariæ ſunt relationes reales.

Altera ratio ſic procedit. In Deo dantur origines & proceſſiones, ut vidimus articulo præcedenti: ergo & relationes reales; ubi enim eſt proceſſio, neceſſariò eſt etiam habitudo realis procedentis à producente; quæ habitudo relatio eſt. Quæ rationes benè penetratæ conuincunt etiam, relationem non ſolùm prout afficit perſonam, ſed etiam quatenus fomaliter reſpicit terminum, eſſe realem in Deo; ita ut ipſe reſpectus, & veluti deoſculatio termini, quæ dicitur ratio *Ad*, ſit realis.

Nam, quod efficit diſtinctionem realem perſonarum, procul dubio debet eſſe reale; quod enim à ratione confingitur, nihil objecto præſtat. Sed relatio divina ſecundùm reſpectum ad terminum cauſat realem divinarum perſonarum diſtinctionem, cùm ſolus ille reſpectus cauſet oppoſitionem, in qua ſola innititur omnis diſtinctio in divinis. Ergo ipſemet reſpectus ad terminum

terminum importat aliquid reale ſpeciale, virtualiter diſtinctum ab abſoluto, & realiter diſtinctum à ſuo correlativo.

Objicies. Relatio importat multas imperfectiones divinitati repugnantes; nam non ſolùm ex genere ſuo eſt debiliſſimæ & minimæ entitatis, vt dicunt Philoſophi, ſed etiam ex ſua eſſentiali & ſpecifica ratione habet quod ſit ad alterum: atqui Deo enti perfectiſſimo, & ultimo fini omnium repugnat ordinari ad aliud: ergo Deo repugnat relatio.

Reſpondeo, quod licèt relatio creata ſit debiliſſimæ entitatis in creatis, in quibus habet eſſe accidentale; in divinis tamen, in quibus habet eſſe ſubſtantiale, omni imperfectione caret: & quamvis ultimo fini repugnet referri vel ordinari ad aliquid extra ſe, nihil tamen prohibet quin referatur ad aliquid intra ſe. Pater autem & Filius ſunt intra Deum, eandémque rationem ultimi finis ambo poſſident. Addi poteſt, & fortè meliùs, quod licèt repugnet alicui in Deo exiſtenti referri ad aliud ut ad finem, non tamen ut ad correlativum. Et ratio diſcriminis eſt, quia prior reſpectus importat dependentiam & ſubordinationem; non verò poſterior, qui ſolùm exigit nexum extremorum.

Inſtabis. Relatio eſt reſpectus unius ad aliud: Sed in Deo non eſt reſpectus unius ad aliud, cùm in ipſo non ſit aliud & aliud, ob eandem in utroque extremo naturam: Ergo in Deo non datur relatio realis.

Reſpondeo quod licèt in Deo non detur aliud in natura, benè tamen in ſuppoſito; nam aliud eſt ſuppoſitum Patris, aliud Filij: nec ly

aliud

aliud, in definitione relationis accipiendum eſt rigoroſè, & ſtrictè; ſed in ampliori ſignificatione pro termino realiter diſtincto.

Inſtes. Ideò in Deo non eſt reſpectus realis ad creaturas, quia Deus ſine mutatione ſui eas producit: atqui ſimiliter Pater æternus produxit Filium ſine ulla ſui mutatione: ergo in Deo reſpectus ad Filium non eſt realis, licèt concipiatur à nobis talis per analogiam ad relationes creatas.

Reſpondeo, quod licèt Pater non mutetur in productione Verbi, ſicut nec mutatur in productione creaturæ; tamen relatio Patris ad Filium debet eſſe realis, quantumvis non ſit niſi rationis ad creaturas: & rationem diſparitatis tradit S.Doctor *q.28.art.* 1. *ad* 3. quia Filius eſt ejuſdem ordinis & naturæ cum Patre: unde utrumque extremum eſt capax relationis ad alterum mutuò ſibi correlatum. At verò creaturæ infinitè diſtant à Deo; unde Deus eſt extra ordinem totius creaturæ. Quando autem extrema non ſunt ejuſdem ordinis, non eſt relatio realis in utroque, ſed in illo ſolo, quod eſt inferius & dependens ab alio. Unde in Deo non eſt relatio realis ad creaturas, ſed in creaturis eſt relatio realis ad Deum.

Perſiſtes adhuc. Relationes quæ conſequuntur operationem intellectus, non ſunt reales, ſed rationis: atqui relatio Patris & Filij conſequuntur operationem intellectus, ut ſæpe dictum eſt: ergo relationes illæ non ſunt reales, ſed rationis.

Reſpondeo ex D. Thoma ibidem ad 4. quod relationes conſequentes operationem intellectus, ſunt tantùm relationes rationis in rebus intellectis,

intellectis, quarum unam intellectus ad aliam confert. At verò relationes, quæ conſequuntur operationem intellectus intra ipſammet operationem mentis, non ſunt relationes rationis, ſed rei, quia ipſe intellectus & ratio eſt quædam res, cujus operatio eſt realis; & ſic paternitas & filiatio ſunt relationes reales in divinis.

Obſiſtes demùm. Si relatio ſit realis, communicabit eſſentiæ ſuum effectum formalem: ſed hoc repugnat; effectus enim primarius relationis eſt reddere relatum: eſſentia autem divina non eſt relata ad Filium, cum quo identificatur; nihil verò realiter refertur niſi ad terminum realiter diſtinctum: ergo relatio non eſt in Deo realis.

Reſp. relationem non reddere eſſentiam relatam, ſed ſuppoſitum, v. g. paternitas reddit Patrem relatum ad Filium; ſolus quippe Pater, & non eſſentia oponitur Filio. Poſſet adhuc ampliùs urgeri; ſed aliquid ſubtilitati ingenij ſtudioſi lectoris relinquendum eſt.

Numerus relationum divinarum.

Secunda pars, quæ aſſeverat quatuor eſſe in Deo relationes reales, probatur. Tot ſunt relationes in Deo, quot eſſe exigunt divinæ proceſſiones; nam, ut ex dictis patet, proceſſiones ſunt fundamenta relationum: ſed divinæ proceſſiones exigunt quatuor relationes; proceſſio enim Verbi, cùm ſit generatio, fundat paternitatem in principio, filiationem in termino; proceſſio verò amoris poſtulat in principio relationem ſpiratoris, in termino verò relationem ſpirati & procedentis, quæ vocatur ſpiratio paſſiva, ſeu proceſſi

ceſſio, defectu propriorum vocabulorum, quæ nobis non ſuppetunt ad explicandam proceſſionem amoris, utpote valde occultam: Ergo in Deo ſunt quatuor relationes reales, ſcilicet paternitas, filiatio, ſpiratio activa, & ſpiratio paſſiva, ſeu proceſſio.

Dices. Ergo in Deo eſt quaternitas perſonarum: relatio enim realis perſonam conſtituit, ſubindéque quadruplex relatio quatuor perſonas conſtituet.

Reſpondeo unam ex præfatis relationibus, nimirum ſpirationem activam, non conſtituere ſpecialem perſonam, quia nimirum identificatur cum paternitate & filiatione, quibus non opponitur; ſubindéque ab eis non diſtinguitur, cùm ſola oppoſitio relativa pluralitatem cauſet in divinis. Ad cujus majorem intelligentiam adverte, relationes in creatis diſtingui non ſolùm propter oppoſitionem, ſed etiam propter limitationem: unde una relatio non poteſt reſpicere plures terminos diſparatos, etiamſi non ſint oppoſiti; quia ob innatam ſuam finitatem non poſſunt fungi vice plurium relationum. At verò in Deo nulla intercedere poteſt diſtinctio, niſi ratione oppoſitionis. Spiratio autem, & paternitas non ſunt oppoſitæ, unde ſunt eadem omninò res, habens tamen vim & munus duplicis relationis diſparatæ; & ſe habent ſicut duo attributa: ſicut enim dicimus, quod juſtitia in Deo eſt miſericordia, non tamen dicimus quod ſunt duæ realitates, nec quod attributum juſtitiæ ſit attributum miſericordiæ: ita ſimiliter dicimus, quod paternitas & ſpiratio activa ſunt idem, non tamen dicimus quod relatio paternitatis ſit relatio ſpirationis.

Urgebis

Urgebis. Multiplicato inferiori multiplicatur ſuperius; v.g. multiplicatis hominibus, multiplicantur animalia, viventia, corpora, & ſubſtantiæ: Sed relatio eſt inferior rei & entis: Ergo ſi ſint quatuor relationes, ſunt etiam quatuor res diſtinctæ.

Reſpondeo, ad multiplicationem inferioris multiplicari ſuperius, quando inferius multiplicatur ratione alicujus intrinſeci, ſecus autem ſi plurificetur per connotationem alicujus extrinſeci; ſicut actus Dei liber non addit aliquid reale ac neceſſariò diſtinctum, ſed eſt eadem entitas diverſa reſpiciens. Similiter in Patre eadem entitas relationis, quæ reſpiciebat Filium beneficio & amplitudine ſuæ infinitatis, protendit ſe ad Spiritum Sanctum; ſicut etiam eadem entitas indiſtincta & miſeretur, & punit, ob ſuam eminentiam. Quare illæ ſolæ relationes diſtinguuntur realiter inter ſe, inter quas exercetur oppoſitio: exercetur verò inter paternitatem & filiationem, ſpirationem activam & proceſſionem: unde tres tantùm ſunt realiter diſcretæ, paternitas ſcilicet, filiatio, & proceſſio.

Reflexio.

Quod naturaliter in Deo præſtat relatio, dum neceſſariò perſonas divinas ad invicem refert; idem erga nos, liberè tamen, efficit amor divinus. Sanè ſicut Pater producendo Filium naturalem, ipſum naturaliter reſpicit; ſic dum homines amore producit, continuò propendet in filios ſuæ voluntatis. Omnem productionem comitatur relatio vel naturæ, vel charitatis:

cum hac tamen differentia, quod productionem naturalem relatio ſequitur, productionem Dei liberam relatio charitatis antecedit. Oſeæ 11. *Charitate perpetua dilexi te, ideò attraxi te miſerans.* Divinum attractum præcedit amor, ſed quanvis præcedat, non deſerit tamen, cùm ſcriptum ſit, *Firmabo ſuper te oculos meos*: & iterum, *Oculi Domini ſuper juſtos. Recogita Deum* (ait Tertul. de reſurrect. carn. cap. 16.) *totum homini occupatum ac deditum*, manu, opere, ſapientia, providentia, ac in primis amore. Quàm ſuavis relatio divinæ charitatis, quæ totam ad nos refert Trinitatem. Patrem inclinat: nam ut ait Chryſolog. ſerm. 55. *Si Pater pater eſt, non poteſt non amare; ſi amat, niſi quod bonum eſt dare neſcit. Negat Patrem, qui de Patris ſuſpectus eſt largitate.* Filium refert, *qui propter nos homines, & propter noſtram ſalutem deſcendit de cœlis.* Et Iſai. 9. *Puer datus eſt nobis, & filius natus eſt nobis.* Quæ Bernard, ponderans; *Nonne*, ait, *nobis eſt natus, qui totus fuit in noſtros uſus conſumptus?* Et Chryſolog. ſerm. 23. *Tibi Rex, tibi Sacerdos, tibi Paſtor, tibi ſacrificium, tibi ovis, tibi agnus, tibi totum factum eſt, qui fecerat totum.* Ad nos denique refert Spiritum Sanctum, qui totus amor, totus donum eſt, & ratio donandi omnia, ut infrà dicemus. Pudeat ergo nos in nobis ſiſtere, ad ipſum totis viribus referamur, ad ſuum amor noſter recurrat principium, ſuæ reddatur origini, ſuo refundatur fonti, ſemper ex eo ſumat, unde jugiter fluat.

Speculatio II.

Relationes in Deo ſunt ipſa ſubſtantia Dei, ita ut nulla interveniat diſtinctio actualis, ſed ſola virtualis inter utraſque: imò relationes ſunt de quidditate eſſentiæ, & vice verſa, eſſentia de quidditate relationum, cum ſola præciſione formali, non verò objectiva.

HAnc ſpeculationem pluribus argumentis confirmare minimè opus eſt, cùm ex præjactis *lib.*1. de ſimplicitate divina fundamentis ſtabilita maneat: ibi etenim ſatis ſuperque monſtratum fuit, quod quidquid in rebus creatis habet eſſe accidentale, tranſlatum in Deum habet eſſe ſubſtantiale: & quod ſicut teſte Gregorio Magno, *apud Deum labentia ſtant, & mutabilia permanent; ita accidentalia ſubſiſtunt.* Unde Joan. 10. dicitur: *Ego & Pater unum ſumus.* Et 1. Joan. 5. *Et hi tres unum ſunt.* Quæ teſtimonia intelliguntur à Conciliis & Patribus de unitate perfecta & conſubſtantiali, ut patet ex Concilio Nicæno, ubi ὁμοούσιος firmatum eſt: Lateranenſi cap. 2. dicente: *Quælibet trium perſonarum eſt illa res, videlicet ſubſtantia, eſſentia, & natura divina:* & Florentino *ſeſſ.* 18. docente eſſentiam & perſonam

diſtingui ſolùm ſecundùm modum intellectionis noſtræ.

Rationes etiam hujus veritatis quoad primam partem expenſæ ſunt loco citato de ſimplicitate Dei, quæ æquè convincunt in præſenti: nam ſi eſſentia diſtinguatur realiter à relationibus, perit divini actus puritas; eſſentia enim erit in potentia ad relationes à ſe diſtinctas, & in ſe receptas: deſtruitur divina ſimplicitas; reſultabit ſiquidem inter eſſentiam & relationes ex earum unione compoſitio ſimplicitatis inimica: denique convellitur divina infinitas, ſi immenſum divinitatis pelagus in ſuæ plenitudinis ambitu non ſibi identificet omnem entitatem, tam abſolutam, quàm relativam, ſed indigeat aliquo diſtincto à ſe, ut habeat omnia ſibi requiſita.

Atque ex his planè relinquitur, exulare prorſus à Trinitate omnem diſtinctionem actualem opus rationis prævenientem, ſive *modalis* à Durando vocetur, ſive *formalis ex natura rei* à Scotiſtis appelletur. Nam rationes inſinuatæ omnem omninò diſtinctionem actualem, & realem, non identitatem, æquè nervosè excludunt, ut patebit conſideranti. Prætermitto etiam rationes metaphyſicas, quibus oſtendi ſolet, diſtinctionem mediam inter realem & rationis videri monſtrum in Philoſophia. Diſtinctio namque, ſicut & unitas, ſequitur entitatem: ſed nulla entitas fingi poteſt media inter realem & rationis: ergo nec diſtinctio media. Diſtinctio verò modalis Durandi adhuc videtur pejor, quia modus eſt entitas imperfecta, habens eſſe diminutum, dependens, nec multùm recedens à natura accidentis.

Quare

Quare ſiſtendum eſt in diſtinctione virtuali, aliàs etiam explanata, quæ nihil eſt aliud quàm divina perfectio & eminentia, quæ non poteſt unico conceptu adæquari, nec uno proinde nomine declarari, ſed diverſis attingi. Confert autem ſuprema illa eminentia, ut idem præſtet eadem ſimpliciſſima res, quòd præſtaret ens abſolutum & relativum realiter diſtinctum: ſicut eadem anima rationalis uniendo gradum vegetativum, ſenſitivum, & rationalem, iis eadem fungitur muniis, quæ ab illis gradibus ſeorſim ſumptis exercerentur. Vide loco prædicto, atque etiam egregium B. Bernardi diſcurſum præſenti accommoda inſtituto.

Poſtrema pars de incluſione eſſentiæ in conceptu relationum, & è contra, per excluſionem præciſionis objectivæ, ſola formali retenta, pariter explicata eſt dum de ſimplicitate Dei ageremus: quæ omnia recolenda ſunt, non hîc iteranda. Per hunc autem explicandi modum in concordiam veniunt varia S. Thomæ teſtimonia, quibus aliquando docet, relationes eſſe de quidditate eſſentiæ, & è contra: ut cùm *q.* 27. *art.* 2. *ad* 3. ait, *in perfectione divini eſſe contineri & Verbum intelligibiliter procedens, & principium Verbi.* Et *q.* 30. *art.* 6. *ad* 2. inquit, *hanc propoſitionem, Deus eſt Pater, eſſe propoſitionem per ſe, ſicut, Pater eſt Deus.* Quæ quidem mutuam incluſionem indicant. Aliquando verò docere videtur oppoſitum, ut dum *q.* 8. *de potent. art.* 2. *ad* 2. ait, *Alia eſt ratio eſſentiæ, alia ratio paternitatis.* Infrà verò 1. *p. q.* 33. *a.* 3. ſic ſcribit: *Communia abſolutè dicta includuntur in intellectu propriorum, ſed non è converſo: in intellectu perſonæ Patris intelligitur*

Deus, ſed non convertitur. do

Hæc, inquam, teſtimonia, quæ primo aſpectu videntur oppoſita, quæque dederunt occaſionem Thomiſtis variè ſentiendi, præfata noſtra diſtinctione de præciſione objectiva & formali facilè, & expeditè conciliantur. Nam verum eſt, eſſentiam eſſe de conceptu implicito relationum, & è contra, ut dicitur in primis teſtimoniis. Verum eſt etiam quod dicitur in ſecundo loco, relationem non eſſe de conceptu eſſentiæ explicito. Denique verificatur quod dicitur tertio loco, in intellectu perſonæ Patris intelligi Deum, non è contra: nam ſicut ens eſt de conceptu explicito ſubſtantiæ, non tamen ſubſtantia de conceptu explicito, ſed tantùm implicito entis: ita ſimiliter eſſentia eſt de conceptu explicito perſonæ divinæ, non tamen perſona eſt de conceptu explicito eſſentiæ. Ibi verò loquitur S. Doctor de relatione ut conſtituit perſonam.

Ratio verò eſt, quia ſi admittatur perfecta præciſio objectiva inter eſſentiam & relationes, ita ut neutra ſit de quidditate, & de conceptu ſaltem implicito alterius, ſalvari nequeunt divina actualitas, ſimplicitas, & infinitas. Si enim eſſentia poſſit omninò præſcindi à relationibus, eſſentia concipietur actuabilis per relationes, in potentia ad illas, & carens illis. Atqui repugnat puræ actualitati, quod concipiatur cum fundamento ulteriùs actuabilis; repugnat ſimplicitati, quod in ea concipiatur potentialitas; repugnat infinitati eſſendi, quod in ea non importetur, ſaltem implicitè, omne ens ſibi poſſibile. Ergo relationes ſunt de conceptu quidditativo eſſentiæ divinæ, atque adeò non poſſunt ab hac

objectivè

objectivè præſcindi. Quæ ratiocinatio deſumitur ex Patribus, Athanaſ. orat. contra gregal. Sabellii: *Vniverſa plenitudo & integritas Deitatis eſt Pater & Filius.* Cyrillo lib. 2. Theſaur. cap. 2. *Non poteſt perfecta eſſe Deitas, niſi fructum habeat, & fructum ex ſe proferat.* Sentiunt ergo ad plenitudinem, actualitatem, & perfectionem divinæ eſſentiæ pertinere relationes.

Quod ſi eſſentia involvat in ſuo quidditativo conceptu relationes divinas, à fortiori relationes in ſuo conceptu eſſentiam involvunt. Implicat enim concipere relationes divinas, niſi in eis divinitas ſaltem implicitè includatur: etenim eſſentiæ divinæ ratione ſuæ infinitatis competere decet amplitudinem illam quæ convenit enti ratione ſuæ tranſcendentiæ; quia ſicut omnia inferiora entis ſunt ens, ita omnia quæ ſunt in Deo, divina ſunt. Sed ratio entis ita tranſcendit ſua inferiora, ut non poſſit ab eis perfectè præſcindi; nullum eſt enim inferius enti, quod non ſit eſſentialiter ens. Ergo nec divinitas, ſeu eſſentia poteſt objectivè præſcindi ab aliqua ratione divina, ſubindeque nec à relationibus divinis.

In ſumma ad hoc tandem devolvitur totum hujus difficultatis punctum, & omne rationum noſtrarum momentum. Poteſt quidem concipi ratio eſſentiæ, vel naturæ ut ſic, non attractis ullo attributo, proprietate, vel relatione: poteſt etiam concipi attributum, proprietas, vel relatio ut ſic, non concepta natura aut eſſentia. Sed planè repugnat intelligi eſſentiam vel naturam, proprietatem vel relationem ut divinam, quin ſaltem implicitè involvantur omnia quæ in Deo ſunt, aliàs non concipitur ens divinum; quod

cùm ſit infinitum, includit omnia, nihil excludit, tametſi omnia non explicet.

Diſſolvuntur objecta.

Sicut totum rationum pondus ad ſtabiliendas omnes noſtræ ſententiæ partes, in aſſertione divinæ ſimplicitatis innititur: ita totus difficultatum nodus in eo quod eſſentia communicetur non communicata relatione, conſiſtit: quem diſſolvi non poſſe exiſtimantes, alij realem diſtinctionem inter eſſentiam & relationes, alij actualem ex natura rei, alij modalem, alij ſaltem præciſionem objectivam admiſere. Cùm igitur commune ſit illud omnibus adverſariis fulcrum, illud unicè urgendum, unicè refutandum eſt.

Objicies: Ergo eſſentia divina, nemine cogitante, & independenter ab intellectu reverà communicatur, non communicata relatione quæ eſt incommunicabilis: v. g. videt Deus eſſentiam transfundi Filio, reſervari tamen paternitatem, nec tamen Deus facit diſtinctionem rationis: ergo ante diſtinctionem rationis datur alia actualis inter eſſentiam & relationes; aliàs idem realiter communicaretur, & idem realiter non communicaretur: quod apertam involvit contradictionem.

Reſpondeo, quod quia Deus in ſua eminentia includit ens abſolutum, quod eſt communicabile, & ens relativum, quod eſt incommunicabile; ideò ratione harum diverſarum rationum poſſunt oppoſita de eadem entitate divina affirmari, quæ contradictoria non ſunt, quia non verificantur de eodem ſecundùm eandem rationem. Itaque videt Deus ſuam eſſentiam communi

communicari, non communicata paternitate; ſed pariter videt ſuam eſſentiam ita eſſe eminentem, quod includat in ſe abſoluta & relativa: unde non videt plura in ſua eſſentia, ſed unam rationem pluribus æquivalentem, & præſtantem quidquid à diverſis præſtari poteſt, quibus ratione ſuæ illimitationis æquipollet.

Dices hæc tanta Dei eminentia facit quidem quod Deus omnia habeat, ſed non quod unum eorum quæ habet, communicetur ſine alio, ſed potiùs hoc impedit: quantò enim diſperſa in inferioribus arctiùs & unitiùs in ſe conjungit, tantò ea efficit magis inſeparabilia, & incommunicabilia unum ſine altero. Ergo ſi unum ſine altero communicetur, ſignum eſt illa divinam eminentiam non unire, ſubindéque inter illa non diſtinctionem tantùm virtualem, ſed realem intercedere.

Reſpondeo hanc Dei eminentiam identificare abſolutum cum relativo, ſalva tamen natura identificatorum: & quia natura eſſentiæ eſt poſſe communicari, natura relationis eſt eſſe incommunicabilem ſuo correlativo, cui opponitur: conſequens eſt, beneficio talis eminentiæ eſſentiam communicari, non communicata relatione ſecum identificata. Hanc ſingularem Dei eminentiam præclarè explicat S. Thomas *in 1. diſt. 2. q. 7. art. 3.* his verbis: ***Pluralitas rationum non tantùm eſt ex parte intellectus noſtri, ſed etiam ex parte ipſius Dei, in quantū ſua perfectio ſuperat unamquanque conceptionem noſtri intellectus: & ideò pluralitati iſtarū rationum reſpondet aliquid in re, quæ Deus eſt, non quidem pluralitas rei, ſed plena perfectio, ex qua contingit, ut omnes iſtæ conceptiones ei aptentur.***

Inſtabis: quamvis ſit diſtinctio virtualis inter immenſitatem, & bonitatem divinam, una tamen non poteſt communcari ſine alia: ergo ut communicari poſſit natura ſine relatione, debet aliqua alia diſtinctio intercedere, quæ ſit virtuali & eminentiali major: ſed illa eſt actualis: ergo diſtinctio actualis admittenda eſt inter eſſentiam & relationes.

Reſpondeo quod cùm diſtinctio eminentialis ſaluet ſemper naturam rationum quas identificat, natura verò immenſitatis & bonitatis nihil habeat repugnans communicabilitati, fit inde bonitatem non poſſe communicari niſi communicentur immenſitas, cæteræque perfectiones abſolutæ. Natura verò relationis eſt eſſe eſſentialiter incommunicabilem ſuo correlativo: unde nulla eſt paritas.

Inſiſtes: ergo id ſaltem habetur, majorem eſſe identitatem inter perfectiones abſolutas ad invicem comparatas, quàm inter perfectionem abſolutam & relativam: ergo eſt aliquà non identitas inter abſolutum & relativum, carentia ſcilicet illius majoris identitatis, quæ eſt inter perfectiones abſolutas: Sed non identitas eſt diſtinctio: ergo inter eſſentiam & relationes eſt aliqua actualis diſtinctio, & non tantùm virtualis.

Reſpondeo ad hanc ſubtilitatem, identitatem plurium rationum formalium habere quandam veluti latitudinem, beneficio cujus poteſt unà identificari cum alia pluribus modis, & veluti pluribus titulis, quorum unus ſe habet ad alium per modum acceſſorij: v. g. major concipitur identitas inter eſſentiam & exiſtentiam divinam, quàm inter eandem eſſentiam & alias perfectiones

perfectiones abſolutas: & ſimiliter major concipitur identitas inter eſſentiam & perfectiones abſolutas, quàm inter eandem & perfectiones relativas: quo enim aliqua perfectio propinquiùs accedit ad eſſentiam divinam, eo magis concipitur cum ea identificari. Cum quo tamen ſtat, omnia ſibi identificare eſſentiam divinam quæcumque habet, ſed non eodem modo, & veluti non eodem titulo; quia exiſtentiam ſibi identificat, quia eſt de ſua eſſentia; attributa, quia exiguntur ad ſuam infinitam perfectionem magis vel minùs, quo propiùs accedunt ad eſſentiam divinam.

Perſiſtes: prorſus inintelligibile eſt, poſſe communicari eſſentiam Patris Filio non communicata paternitate, ſi in conceptu eſſentiæ paternitas importetur: nam totus conceptus objectivus eſſentiæ communicatur Filio, nec tamen communicatur paternitas. Ergo vel eſt alius conceptus objectivus eſſentiæ, & alius paternitatis; vel non poteſt communicari eſſentia ſine paternitate.

Confirmatur & augetur difficultas. Quælibet perſona ſeorſim ſumpta eſt eſſentialiter & perfectè Deus: ergo includit totum id quod eſt de conceptu objectivo & quidditativo eſſentiæ, qui conſiſtit in indiviſibili, à quo non poteſt quidquam auferri: atqui quælibet perſona non habet tres relationes: ergo eſſentia non importat in ſuo conceptu relationes; quis enim intelligere poteſt, id quód eſt eſſentialiter incommunicabile, qualis eſt relatio, eſſe de quidditate ejus quod eſt ſecundùm ſe totum communicabile, qualis eſſentia?

Reſpondeo, hæc omnia ex dictis reddi intelli-

gibilia, quantum tanta ſublimitas, noſtráque imbecillitas patiuntur; nam ut præclarè ait D. Baſilius lib. 5. cont. Eunom. cap. 5. *Si judicia Dei abyſſus multa, & viæ ejus imperveſtigabiles & inſcrutabiles omninò, quanto magis ipſe, cujus talia judicia ſunt, tales viæ? Nec mirum ſi ipſe Deus talis ſit, ubi ſua talia ſunt.* Certè hæc argumenta æquè militant contra adverſarios docentes inter eſſentiam & relationes non eſſe diſtinctionem realem majorem, vel eſſentiam eſſe de conceptu relationum: nam explicent, quæſo nobis, quomodo communicetur eſſentia ſine relatione, & tamen non ſit realis diſtinctio? quomodo quælibet perſona ſit totaliter Deus, ſi non importat ea omnia quæ identicè divinitas includit? quomodo Pater generet, non verò eſſentia, à qua tamen non diſtinguitur niſi per rationem? quomodo relatio determinet eſſentiam quam in ſuo eſſentiali conceptu includit? Itaque cùm difficultas ſit communis & ſolvenda utrique ſententiæ, propter eam non eſt deſerenda aſſertio noſtra.

Dicendum ergo, quod licèt relatio ſit de conceptu objectivo implicito eſſentiæ, tamen non eſt de conceptu explicito illius: unde beneficio diſtinctionis virtualis poteſt optimè communicari eſſentia ſecundùm ea quæ explicitè importat, incommunicato eo quod implicitè importat, ſi illud quod implicitè importat, opponatur termino cui ſit communicatio eſſentiæ. Hinc etiam intelligitur, quamlibet perſonam eſſe perfectè & completè Deum, licèt non habeat tres relationes, quia ſufficit, unamquanque habere quidquid eſt de conceptu explicito Deitatis; ſicut ſubſtantia eſt perfectè ens, licèt non

impor

importet quidquid ens in ſuo conceptu implicito includit; ſed ſat eſt, ut habeat id quod explicat ratio entis. Denique intelligi poteſt, illud quod eſt incommunicabile, eſſe de eſſentia communicabilis, tanquam modus qui debetur eſſentiæ, non prout eſt in ſingulis perſonis, ſed in aliqua ex illis.

Obſiſtes demùm: Sufficit diſtinctio virtualis, ut communicetur eſſentia non communicata paternitate: ergo ſufficit eadem diſtinctio, ut natura, ſeu eſſentia non importetur in conceptu eſſentiali relationis. Probatur conſequentia: non eſt difficilius, ſed potiùs longè facilius unum cognoſci ſine alio, & ab eo objectivè præſcindi, quàm unum communicari ſine alio ſibi realiter identificato; quia cognoſci & non cognoſci ſunt prædicata rationis extrinſeca objecto; communicari verò & non communicari ſunt prædicata realia intrinſeca, quæ exercentur nemine cogitante. Ergo ſi communicetur eſſentia ſine relationibus; quidni poterit cognoſci ſine illis, quæ proinde non erunt de conceptu eſſentiali illius?

Reſpondeo, eſſentiam divinam, utpote infinitam, includere in ſua quidditate tam ens abſolutum, quod eſt communicabile; quàm ens relativum, quod eſt incommunicabile: & quia in hoc conſiſtit ejus quidditas & eminentia, fit inde, communicari eſſentiam ſine relatione; fit etiam inde, non poſſe cognoſci ſine relationibus, quas eſſentialiter exigit, non in ſingulis perſonis, ſed in omnibus. Sicut ens non poteſt cognoſci quin implicitè cognoſcantur differentiæ, licèt dum alicui communicatur ens, non tamen communicentur omnes

differentiæ entis. Quare eminentia illa, quæ facit eſſentiam communicari ſine relatione, facit etiam eſſentiam non poſſe præſcindi objectivè à relatione.

Reflexio.

Quantumvis relationes inter ſeſe oppoſitæ ſint, eas tamen ſibi identificat, imò & à conceptu ſuo non excludit eſſentia communis. Sic omnes homines, ſed potiſſimùm Chriſtianos, quantumvis temperamento, ſtatu, & conditione diverſos unire debet natura, fides, charitaſque communis. Hæc optanda animorum conſenſio, qua multitudo credentium fit cor unum & anima una. Viva eſt relationum cum eſſentia identitatis expreſſio, Joan. 17. *Pater ſancte, ſerva eos in nomine tuo, ut ſint unum, ſicut & nos, ut omnes unum ſint, ſicut tu Pater in me, & ego in te, ut & ipſi in nobis unum ſint. Ego in eis, & tu in me, ut ſint conſummati in unum.*

Naturali partium concordia ſubſiſtit univerſum; nam quanto unio ſtrictior eſt, tanto virtus fortior: & diſperſione, vel ſolutione partium cuncta pereunt. Reſpublica non niſi civium mutuo inter ſeſe amore conſpirantium tuta eſt: diſſidio autem, vel inteſtino bello ſcinditur, cadit, exterminatur, dicente Veritate: *Omne regnum in ſe diviſum deſolabitur.* Principum nutat poteſtas, niſi eam firmet populorum concordia. Principatuum omnium excellentior monarchia, quæ eſt præſtantiſſima regiminis forma, quia in uno veluti colligantur diverſæ ſubditorum voluntates; familiarum ruina &

exter

exterminium eſt domeſticorum jurgium : conjugum concordia imago eſt paradiſi, diſcordia verò inferni eſt inchoatio. Floret Eccleſia, dum fideles ſoliciti ſunt ſervare unitatem ſpiritus in vinculo pacis : pax Chriſtianorum, bellum eſt infidelium ; ſchiſmata verò & diſſenſiones, hoſtium noſtrorum triumphus. Unione hypoſtatica reconciliavit Deus orbem terrarum ; unione eſſentiæ divinæ cum intellectu beantur animæ Sanctorum. Tandem perſonarum divinarum conſubſtantialitas ſine identitate relationum cum eſſentia corrueret : nam ut ait Nazianz. orat. in S. Baptiſm. *Trium perſonarum opulentia naturæ identitas eſt.* Quantum ergo ab omnibus ſæcularibus, Clericis, Religioſis unio ſacra ſectanda eſt! *Pax fratrum* (ait Chryſolog. ſerm. 53.) *voluntas eſt Dei, jucunditas Chriſti, perfectio ſanctitatis, juſtitiæ regula, magiſtra doctrinæ, morum cuſtodia, atque in rebus omnibus laudabilis diſciplina.* Concludo cum B. Paulino Epiſcop. ad Sever. *Conſtringat ergo nos fraternitatis charitas. Quomodo enim in corpore poteſt eſſe ſciſſura, cui caput Chriſtus eſt? Curramus ergo pariter, & apprehendamus omnes ſine æmulatione invidiæ, cum æqualitate victoriæ; ut ſicut in contentione currendo, labor Chriſti ſumus ; ita in perveniendi fine, Chriſti triumphus eſſe poſſimus.*

SPECULATIO III.

Quamvis relationes divinæ non multiplicent, nec afferant ſpecialem exiſtentiam diſtinctam ab abſoluta; important tamen ſpecialem perfectionem relativam virtualiter ab abſoluta diſtinctam, eique ſuperadditam.

PRima pars perpetuò docetur à S. Thoma, conſtanter aſſeverante, in divinis perſonis nullum dari eſſe niſi abſolutum & eſſentiale. *In divinis perſonis* (inquit 3. *p. quæſt.* 17. *art.* 1. *ad* 3. & idem repetit alibi centies,) *non eſt aliud eſſe perſonæ, & aliud eſſe naturæ; & ideò tres perſonæ non habent niſi unum eſſe*: imò addit *q.* 8. *de potent. art.* 2. *ad* 11. quòd *ſicut in Deo eſt tantùm unum intelligere, ita eſt tantùm unum eſſe.* Quare ſicut non datur in Deo triplex intelligere relativum, ita nec dantur tres exiſtentiæ relativæ.

Ratio à priori petitur, tum ex ratione exiſtentiæ, tum ex natura relationis. Ex ratione quidem exiſtentiæ; nam exiſtentia habet pro formali effectu ponere rem extra nihil: quod quidem habet creatura quando producitur; Deus verò, & omnia quæ in Deo ſunt, habent eſſe extra nihil hoc ipſo, quod ſunt ens increatum, neceſſarium, & à ſe. Atqui ratio entis increati,

increati, neceſſarij, & à ſe, eſt unica in Deo, cùm expreſsè dicat Athanaſius, *Nec tamen tres increati, ſed unus increatus.* Ergo in Deo non datur triplex exiſtentia relativa.

Confirmatur. Duratio nihil eſt aliud quàm exiſtentia continuata, unde in Deo duratio nihil aliud eſt quàm æternitas ſimul & perfectè omnes durationes eminentiſſimè præcontinens: ergo ſi admittuntur in Deo tres exiſtentiæ relativæ, concedendæ erunt etiam tres durationes, & tres æternitates; quod eſt apertè labefactare Symbolum Athanaſij profitentis, *Non tres æterni, ſed unus æternus.* Erunt autem tres æterni non ſolùm adjectivè, id eſt tres perſonæ habentes æternitatem; ſed etiam ſubſtantivè, ſi ſit triplex exiſtentia, æternitas, & duratio relativè: quod non minùs videtur reprobandum, quàm ſi admitterentur tres omnipotentes, vel tres Dij relativè. Ergo non ſunt in Deo tres exiſtentiæ relativæ.

Idem etiam facilè oſtenditur ex propria natura relationis, quæ ſita eſt in reſpectu ad terminum, cui opponitur; ideò multiplicatur ille reſpectus, quia eſt triplex oppoſitio. Sed exiſtentia relationis non conſiſtit in ordine ad terminum, ſed in ordine ad ſubjectum in quo eſt: quid enim eſt exiſtentia relativa, niſi exiſtentia relationis, quæ in creatis eſt ineſſe, in divinis verò eſt eſſe per ſe. Ergo relationes divinæ non opponuntur in exiſtentia, ſed potiùs in ea conveniunt: ergo non multiplicantur; ſiquidem ſola oppoſitio in divinis eſt radix multiplicationis.

Ratio verò à poſteriori deſumitur ex ſuperfluitate hujuſmodi exiſtentiæ relativæ. Nam exiſten

cùm ſit infinitum, includit omnia, nihil excludit, tametſi omnia non explicet.

Diſſolvuntur objecta.

Sicut totum rationum pondus ad ſtabiliendas omnes noſtræ ſententiæ partes, in aſſertione divinæ ſimplicitatis innititur: ita totus difficultatum nodus in eo quod eſſentia communicetur non communicata relatione, conſiſtit: quem diſſolvi non poſſe exiſtimantes, alij realem diſtinctionem inter eſſentiam & relationes, alij actualem ex natura rei, alij modalem, alij ſaltem præciſionem objectivam admiſere. Cùm igitur commune ſit illud omnibus adverſariis fulcrum, illud unicè urgendum, unicè refutandum eſt.

Objicies: Ergo eſſentia divina, nemine cogitante, & independenter ab intellectu reverà communicatur, non communicata relatione quæ eſt incommunicabilis: v. g. videt Deus eſſentiam transfundi Filio, reſervari tamen paternitatem, nec tamen Deus facit diſtinctionem rationis: ergo ante diſtinctionem rationis datur alia actualis inter eſſentiam & relationes; aliàs idem realiter communicaretur, & idem realiter non communicaretur: quod apertam involvit contradictionem.

Reſpondeo, quod quia Deus in ſua eminentia includit ens abſolutum, quod eſt communicabile, & ens relativum, quod eſt incommunicabile; ideò ratione harum diverſarum rationum poſſunt oppoſita de eadem entitate divina affirmari, quæ contradictoria non ſunt, quia non verificantur de eodem ſecundùm eandem rationem. Itaque videt Deus ſuam eſſentiam communi

communicari, non communicata paternitate; ſed pariter videt ſuam eſſentiam ita eſſe eminentem, quod includat in ſe abſoluta & relativa: unde non videt plura in ſua eſſentia, ſed unam rationem pluribus æquivalentem,& præſtantem quidquid à diverſis præſtari poteſt, quibus ratione ſuæ illimitationis æquipollet.

Dices hæc tanta Dei eminentia facit quidem quod Deus omnia habeat, ſed non quod unum eorum quæ habet, communicetur ſine alio, ſed potiùs hoc impedit: quantò enim diſperſa in inferioribus arctiùs & unitiùs in ſe conjungit, tantò ea efficit magis inſeparabilia, & incommunicabilia unum ſine altero. Ergo ſi unum ſine altero communicetur, ſignum eſt illa divinam eminentiam non unire, ſubindéque inter illa non diſtinctionem tantùm virtualem, ſed realem intercedere.

Reſpondeo hanc Dei eminentiam identificare abſolutum cum relativo, ſalva tamen natura identificatorum:& quia natura eſſentiæ eſt poſſe communicari, natura relationis eſt eſſe incommunicabilem ſuo correlativo, cui opponitur: conſequens eſt, beneficio talis eminentiæ eſſentiam communicari,non communicata relatione ſecum identificata. Hanc ſingularem Dei eminentiam præclarè explicat S.Thomas *in* 1.*diſt*.2. *q*.7.*art*.3.his verbis: *Pluralitas rationum non tantùm eſt ex parte intellectus noſtri,ſed etiam ex parte ipſius Dei,in quantū ſua perfectio ſuperat unamquanque conceptionem noſtri intellectus:& ideò pluralitati iſtarū rationum reſpondet aliquid in re,quæ Deus eſt,non quidem pluralitas rei,ſed plena perfectio,ex qua contingit, ut omnes iſtæ conceptiones ei aptentur.*

perfectiones abſolutas: & ſimiliter major concipitur identitas inter eſſentiam & perfectiones abſolutas, quàm inter eandem & perfectiones relativas: quo enim aliqua perfectio propinquiùs accedit ad eſſentiam divinam, eo magis concipitur cum ea identificari. Cum quo tamen ſtat, omnia ſibi identificare eſſentiam divinam quæcumque habet, ſed non eodem modo, & veluti non eodem titulo; quia exiſtentiam ſibi identificat, quia eſt de ſua eſſentia; attributa, quia exiguntur ad ſuam infinitam perfectionem magis vel minùs, quo propiùs accedunt ad eſſentiam divinam.

Perſiſtes: prorſus inintelligibile eſt, poſſe communicari eſſentiam Patris Filio non communicata paternitate, ſi in conceptu eſſentiæ paternitas importetur: nam totus conceptus objectivus eſſentiæ communicatur Filio, nec tamen communicatur paternitas. Ergo vel eſt alius conceptus objectivus eſſentiæ, & alius paternitatis; vel non poteſt communicari eſſentia ſine paternitate.

Confirmatur & augetur difficultas. Quælibet perſona ſeorſim ſumpta eſt eſſentialiter & perfectè Deus: ergo includit totum id quod eſt de conceptu objectivo & quidditativo eſſentiæ, qui conſiſtit in indiviſibili, à quo non poteſt quidquam auferri: atqui quælibet perſona non habet tres relationes: ergo eſſentia non importat in ſuo conceptu relationes; quis enim intelligere poteſt, id quod eſt eſſentialiter incommunicabile, qualis eſt relatio, eſſe de quidditate ejus quod eſt ſecundùm ſe totum communicabile, qualis eſſentia?

Reſpondeo, hæc omnia ex dictis reddi intelli-

gibilia, quantum tanta ſublimitas, noſtráque imbecillitas patiuntur; nam ut præclarè ait D. Baſilius lib. 5. cont. Eunom. cap. 5. *Si judicia Dei abyſſus multa, & viæ ejus impervestigabiles & inſcrutabiles omninò, quanto magis ipſe, cujus talia judicia ſunt, tales viæ? Nec mirum ſi ipſe Deus talis ſit, ubi ſua talia ſunt.* Certè hæc argumenta æquè militant contra adverſarios docentes inter eſſentiam & relationes non eſſe diſtinctionem realem majorem, vel eſſentiam eſſe de conceptu relationum: nam explicent, quæſo nobis, quomodo communicetur eſſentia ſine relatione, & tamen non ſit realis diſtinctio? quomodo quælibet perſona ſit totaliter Deus, ſi non importat ea omnia quæ identicè divinitas includit? quomodo Pater generet, non verò eſſentia, à qua tamen non diſtinguitur niſi per rationem? quomodo relatio determinet eſſentiam quam in ſuo eſſentiali conceptu includit? Itaque cùm difficultas ſit communis & ſolvenda utrique ſententiæ, propter eam non eſt deſerenda aſſertio noſtra.

Dicendum ergo, quod licèt relatio ſit de conceptu objectivo implicito eſſentiæ, tamen non eſt de conceptu explicito illius: unde beneficio diſtinctionis virtualis poteſt optimè communicari eſſentia ſecundùm ea quæ explicitè importat, incommunicato eo quod implicitè importat, ſi illud quod implicitè importat, opponatur termino cui ſit communicatio eſſentiæ. Hinc etiam intelligitur, quamlibet perſonam eſſe perfectè & completè Deum, licèt non habeat tres relationes, quia ſufficit, unamquanque habere quidquid eſt de conceptu explicito Deitatis; ſicut ſubſtantia eſt perfectè ens, licèt non

impor

importet quidquid ens in ſuo conceptu implicito includit; ſed ſat eſt, ut habeat id quod explicat ratio entis. Denique intelligi poteſt, illud quod eſt incommunicabile, eſſe de eſſentia communicabilis, tanquam modus qui debetur eſſentiæ, non prout eſt in ſingulis perſonis, ſed in aliqua ex illis.

Obſiſtes demùm: Sufficit diſtinctio virtualis, ut communicetur eſſentia non communicata paternitate: ergo ſufficit eadem diſtinctio, ut natura, ſeu eſſentia non importetur in conceptu eſſentiali relationis. Probatur conſequentia: non eſt difficilius, ſed potiùs longè facilius unum cognoſci ſine alio, & ab eo objectivè præſcindi, quàm unum communicari ſine alio ſibi realiter identificato; quia cognoſci & non cognoſci ſunt prædicata rationis extrinſeca objecto; communicari verò & non communicari ſunt prædicata realia intrinſeca, quæ exercentur nemine cogitante. Ergo ſi communicetur eſſentia ſine relationibus, quidni poterit cognoſci ſine illis, quæ proinde non erunt de conceptu eſſentiali illius?

Reſpondeo, eſſentiam divinam, utpote infinitam, includere in ſua quidditate tam ens abſolutum, quod eſt communicabile; quàm ens relativum, quod eſt incommunicabile: & quia in hoc conſiſtit ejus quidditas & eminentia, fit inde, communicari eſſentiam ſine relatione; fit etiam inde, non poſſe cognoſci ſine relationibus, quas eſſentialiter exigit, non in ſingulis perſonis, ſed in omnibus. Sicut ens non poteſt cognoſci quin implicitè cognoſcantur differentiæ, licèt dum alicui communicatur ens, non tamen communicentur omnes

differen

differentiæ entis. Quare eminentia illa, quæ facit eſſentiam communicari ſine relatione, facit etiam eſſentiam non poſſe præſcindi objectivè à relatione.

Reflexio.

Quantumvis relationes inter ſeſe oppoſitæ ſint, eas tamen ſibi identificat, imò & à conceptu ſuo non excludit eſſentia communis. Sic omnes homines, ſed potiſſimùm Chriſtianos, quantumvis temperamento, ſtatu, & conditione diverſos unire debet natura, fides, charitaſque communis. Hæc optanda animorum conſenſio, qua multitudo credentium fit cor unum & anima una. Viva eſt relationum cum eſſentia identitatis expreſſio, Joan. 17. *Pater ſancte, ſerva eos in nomine tuo, ut ſint unum, ſicut & nos, ut omnes unum ſint, ſicut tu Pater in me, & ego in te, ut & ipſi in nobis unum ſint. Ego in eis, & tu in me, ut ſint conſummati in unum.*

Naturali partium concordia ſubſiſtit univerſum; nam quanto unio ſtrictior eſt, tanto virtus fortior: & diſperſione, vel ſolucione partium cuncta pereunt. Reſpublica non niſi civium mutuo inter ſeſe amore conſpirantium tuta eſt: diſſidio autem, vel inteſtino bello ſcinditur, cadit, exterminatur, dicente Veritate: *Omne regnum in ſe diviſum deſolabitur.* Principum nutat poteſtas, niſi eam firmet populorum concordia. Principatuum omnium excellentior monarchia, quæ eſt præſtantiſſima regiminis forma, quia in uno veluti colligantur diverſæ ſubditorum voluntates; familiarum ruina & exter

exterminium eſt domeſticorum jurgium : conjugum concordia imago eſt paradiſi, diſcordia verò inferni eſt inchoatio. Floret Eccleſia, dum fideles ſoliciti ſunt ſervare unitatem ſpiritus in vinculo pacis : pax Chriſtianorum, bellum eſt infidelium ; ſchiſmata verò & diſſenſiones, hoſtium noſtrorum triumphus. Unione hypoſtatica reconciliavit Deus orbem terrarum ; unione eſſentiæ divinæ cum intellectu beantur animæ Sanctorum. Tandem perſonarum divinarum conſubſtantialitas ſine identitate relationum cum eſſentia corrueret : nam ut ait Nazianz. orat. in S. Baptiſm. *Trium perſonarum opulentia naturæ identitas eſt.* Quantum ergo ab omnibus ſæcularibus, Clericis, Religioſis unio ſacra ſectanda eſt! *Pax fratrum* (ait Chryſolog. ſerm. 53.) *voluntas eſt Dei, jucunditas Chriſti, perfectio ſanctitatis, juſtitiæ regula, magiſtra doctrinæ, morum cuſtodia, atque in rebus omnibus laudabilis diſciplina.* Concludo cum B. Paulino Epiſcop. ad Sever. *Conſtringat ergo nos fraternitatis charitas. Quomodo enim in corpore poteſt eſſe ſciſſura, cui caput Chriſtus eſt? Curramus ergo pariter, & apprehendamus omnes ſine æmulatione invidiæ, cum æqualitate victoriæ; ut ſicut in contentione currendo, labor Chriſti ſumus: ita in perveniendi fine, Chriſti triumphus eſſe poſſimus.*

SPECULATIO III.

Quamvis relationes divinæ non multiplicent, nec afferant ſpecialem exiſtentiam diſtinctam ab abſoluta; important tamen ſpecialem perfectionem relativam virtualiter ab abſoluta diſtinctam, eique ſuperadditam.

PRima pars perpetuò docetur à S. Thoma, conſtanter aſſeverante, in divinis perſonis nullum dari eſſe niſi abſolutum & eſſentiale. *In divinis perſonis* (inquit 3. *p. quæſt.* 17. *art.* 2. *ad* 3. & idem repetit alibi centies,) *non eſt aliud eſſe perſonæ, & aliud eſſe naturæ; & ideò tres perſonæ non habent niſi unum eſſe*: imò addit *q.* 8. *de potent. art.* 2. *ad* 11. quòd *ſicut in Deo eſt tantùm unum intelligere, ita eſt tantùm unum eſſe.* Quare ſicut non datur in Deo triplex intelligere relativum, ita nec dantur tres exiſtentiæ relativæ.

Ratio à priori petitur, tum ex ratione exiſtentiæ, tum ex natura relationis. Ex ratione quidem exiſtentiæ; nam exiſtentia habet pro formali effectu ponere rem extra nihil: quod quidem habet creatura quando producitur; Deus verò, & omnia quæ in Deo ſunt, habent eſſe extra nihil hoc ipſo, quod ſunt ens increatum, neceſſarium, & à ſe. Atqui ratio entis increati,

increati, neceſſarij, & à ſe, eſt unica in Deo; cùm expreſsè dicat Athanaſius, *Nec tamen tres increati, ſed unus increatus.* Ergo in Deo non datur triplex exiſtentia relativa.

Confirmatur. Duratio nihil eſt aliud quàm exiſtentia continuata, unde in Deo duratio nihil aliud eſt quàm æternitas ſimul & perfectè omnes durationes eminentiſſimè præcontinens: ergo ſi admittuntur in Deo tres exiſtentiæ relativæ, concedendæ erunt etiam tres durationes, & tres æternitates; quod eſt apertè labefactare Symbolum Athanaſij profitentis, *Non tres æterni, ſed unus æternus.* Erunt autem tres æterni non ſolùm adjectivè, id eſt tres perſonæ habentes æternitatem; ſed etiam ſubſtantivè, ſi ſit triplex exiſtentia, æternitas, & duratio relativè: quod non minùs videtur reprobandum, quàm ſi admitterentur tres omnipotentes, vel tres Dij relativè. Ergo non ſunt in Deo tres exiſtentiæ relativæ.

Idem etiam facilè oſtenditur ex propria natura relationis, quæ ſita eſt in reſpectu ad terminum, cui opponitur; ideò multiplicatur ille reſpectus, quia eſt triplex oppoſitio. Sed exiſtentia relationis non conſiſtit in ordine ad terminum, ſed in ordine ad ſubjectum in quo eſt: quid enim eſt exiſtentia relativa, niſi exiſtentia relationis, quæ in creatis eſt ineſſe, in divinis verò eſt eſſe per ſe. Ergo relationes divinæ non opponuntur in exiſtentia, ſed potiùs in ea conveniunt: ergo non multiplicantur; ſiquidem ſola oppoſitio in divinis eſt radix multiplicationis.

Ratio verò à poſteriori deſumitur ex ſuperfluitate hujuſmodi exiſtentiæ relativæ. Nam exiſten

exiſtentia abſoluta invenitur in divinis relationibus, cum quibus identificatur: ergo reddit relationes exiſtentes, & extra nihil: non enim poteſt communicari exiſtentia quæ non reddat exiſtens, ſicut non poteſt communicari forma, niſi communicetur effectus formalis: ergo ſuperfluunt exiſtentiæ relativæ ad hoc ut reddant relationes exiſtentes, cùm eas præexiſtentes abſoluta exiſtentia ſupponeret. Imò implicare videntur, cùm repugnet eandem rem duabus exiſtentiis, ſeu ultimis actibus ejuſdem rationis & ordinis terminari.

Oppones. In Deo ſunt tres entitates actu; relationes etenim quæ multiplicantur, non ſunt merum nihil: ſed entitas actu eſt exiſtentia: ergo in Deo ſunt tres exiſtentiæ relativæ, ſicut tres actuales relationes; cuilibet enim entitati correſpondet exiſtentia, ut ſalvetur debita proportio.

Reſpondeo, in Deo dari quidem tres realitates actu, ſed unicâ exiſtentiâ eſſe in actu: ſicut enim habent unicam eſſentiam; ita & unicam exiſtentiam: & ſic ſalvatur juſta proportio inter utramque.

Dices. Intra Deum datur productio perſonæ: ſed productio terminatur ad exiſtentiam: ergo producitur exiſtentia; non abſoluta: ergo relativa. Et certè cùm filiatio per productionem & emanationem exiſtat ab alio, eſſentia verò ſine productione exiſtat à ſe, alia debet eſſe exiſtentia eſſentiæ, alia exiſtentia relationis.

Reſpondeo per productionem perſonæ non produci diſtinctam exiſtentiam, ſed eandem, quam habet principium, communicari, ſicut & eadem diffunditur eſſentia: cujus etiam ſignum

eſt,

eſt, quod perſona procedens eſt tam benè ens increatum & æternum, ac perſona à qua procedit; quæ proinde ſuam increatam & æternam exiſtentiam perſonæ procedenti largitur.

Relatio divina ſpecialem affert perfectionem ab abſoluta virtualiter diſtinctam.

Secunda pars ſpeculationis docetur expreſsè à D. Thoma q.8.de pot.art.1.ad 1. *Divina eſſentia, quia comprehendit omnium generum perfectiones, nihil prohibet relationem in ea inveniri.* Ergo apertè cenſet relationem ſpecialem afferre perfectionem. Si enim relatio non ſit ex ſe perfectio, malè colligeret relationem ideò eſſe ponendam in Deo, quia Deus omnem perfectionem comprehendit: ſicut malè inferretur intellectum debere eſſe in Deo, quia includit omnem perfectionem, ſi intellectus perfectionem propriam non explicaret. Simili diſcurſu utitur ibidem S. Doctor *q.9.art. 5. ad 23.* ubi ait: *Non eſſet omnimoda perfectio in divinis, niſi eſſet ibi proceſſio Verbi & Amoris.* Quod repetit hîc *q.28.art.2. ad 3.*& *q.29.art. 3.* ubi probat perſonalitatem (quæ formaliter conſtituitur per relationem) intra Deum reperiri, quia perſonalitas eſt ſumma perfectio.

Hanc veritatem non ex proprio ingenio peperit Angelicus Præceptor, ſed ex perenni Conciliorum & Patrum traditione derivavit; dicitur enim in IV. Synodo generali: *Credimus Trinitatem & ſubſiſtentiarum perfectionem.* Favet Cyrillus *lib.2.Theſaur.cap.*1.ibi: *Non poteſt eſſe perfecta divinitas, niſi Filium habeat.* Damaſc.

Damaſc.*lib.1.de fid.cap.* 11. ubi in proprietatibus expreſsè admittit perſonalem perfectionem. Aſtipulantur alij Patres paſſim inculcantes, Deitatem non eſſe plenam & perfectam ſine perſonis & relationibus, & myſterium Trinitatis (quod per relationes conſtituitur) pertinere ad ſupremam Dei perfectionem, qua elevatur Deus ſupra omne à creaturis imitabile. Denique id ipſum Eccleſiæ conſuetudo firmat, dum publicè non ſolùm eſſentiæ majeſtatem, ſed & relationum proprietatem adorat.

Probatur, & à priori, & à poſteriori. A priori quidem, quia relatio, ut diximus *ſpecul.* 1. eſt aliquid reale & poſitivum in Deo, virtualiter diſtinctum ab eſſentia. Ergo importat perfectionem virtualiter diſtinctam ab eſſentia. Probo conſequentiam. Omne reale exiſtens in Deo importat explicitè perfectionem: ergo ſi relatio ſit realiter in Deo virtualiter diſtincta ab eſſentia, importat etiam perfectionem virtualiter diſtinctam ab eſſentia. Conſequentia eſt manifeſta. Probatur antecedens.

Tum primò, quia quæcumque realis entitas, ſaltem prout exiſtit, convertitur cum bonitate; & planè repugnat eſſe aliquid in rerum natura exiſtens, quod non ſit bonum, cùm ſit objectum ad quod fertur divina voluntas, quæ non poteſt amare niſi bona: ergo cùm relationes divinæ exiſtant virtualiter diſtinctæ ab eſſentia, tam benè quàm miſericordia & juſtitia, non poſſunt non importare bonitatem & perfectionem virtualiter diſtinctam ab eſſentia.

Tum ſecundò, quia omne reale in Deo exiſtens non ſolùm habet quidquid requiritur ad propriam integritatem, nihilque ei deeſt in proprio genere

genere, v.g.paternitati nihil deeſt ad perfectam, completam, & cumulatam rationem paternitatis: ſed etiam illud omne quod invenitur in Deo eſt formaliter conveniens, appetibile, & amabile; ſicque relationes ſunt convenientes ad effundendam divinam perfectionem: quælibet etiam eſt conveniens ſuæ perſonæ, & ei melior eſt ipſa quàm non ipſa; ſiquidem quælibet conſtituit perſonam, quod ſanè perſonæ conſtitutæ non poteſt non eſſe conſonum: unde fit, relationes illas eſſe amabiles & toti Trinitati, & ſingulis perſonis illius. Atqui ſola bonitas & perfectio eſt conveniens & amabilis: ergo relationes afferunt ſpecialem bonitatis perfectionem.

Demùm in ente perfectiſſimo (quale eſt Deus, qui eſt pura perfectio, imò ipſa eſſentia perfectionis) quidquid invenitur, debet ſpirare perfectionem, aliàs Deum non deceret, nec eſſet formaliter in Deo, ſed tantùm eminenter eo modo, quo omnes perfectiones ſecundùm quid ſunt in Deo. Certè talis entitas omnis perfectionis nuda, imperfecta eſſet; imperfectio enim non eſt aliquid poſitivum de formali, ſed carentia perfectionis: procul ergo à Deo fonte perfectionis eſt talis entitas, quæ de ſe perfectione caret: quid enim perfectioni Dei deeſſet, etiamſi careret illo, quod nullam affert perfectionem? Sanè puram & impermixtam perfectionem non ſapit realitas perfectione vacua; quid enim Deo magis indignum quàm aliquid formaliter habere quod perfectionem non redoleat? Quod ſi dicas, imperfectionem non eſſe quamcunque carentiam perfectionis, ſed carentiam perfectionis debitæ ineſſe, nihil dicis; ſumma enim

imperfectio

imperfectio & vilitas eſt, rem eſſe talem, cui nulla debeatur perfectio.

Ratio verò à poſteriori deducitur ex effectibus, vel quaſi effectibus divinarum relationum. Divina relatio, putà filiatio, duo præſtat; alterum intra Deum, alterum extra, in humanitate Chriſti. Intra Deum conſtituit perſonam Filij, extra Deum ſupplet vicem ſubſiſtentiæ & perſonalitatis creatæ: atqui ad illa duo præſtanda omninò neceſſe eſt relationem divinam importare formaliter, explicitè, & ex propriis perfectionem: ergo perfectio relativa eſt virtualiter diſtincta ab abſoluta. Probatur minor: & quidem non poteſt relatio conſtituere perſonam niſi ex formali ſua ratione perfectionem exprimat; cùm enim perſona, teſte D. Thoma *q.29. art.3.* *ſignificet id quod eſt perfectiſſimum in natura*, planum eſt, id quod conſtituit perſonam ſignificare perfectionem, non tantùm implicitè, ſed etiam explicitè; perfectius enim eſt ſignificare explicitè perfectionem, quàm ſolùm implicitè includere, & in obliquo: ergo quod eſt perfectiſſimum in natura explicitè, debet perfectionem ſignificare.

Alterum etiam, quod præſtat perſonalitas Verbi in humanitate, terminando naturam, & ſupplendo vices propriæ ſubſiſtentiæ, exigit etiam, perſonalitatem divinam de ſe importare perfectionem: quod enim ſupplet id quod formaliter dicit perfectionem, formaliter etiam importat perfectionem, aliàs non niſi imperfectè ſuppleret. Sed relatio & perſonalitas Filij ſupplet vices perſonalitatis creatæ, quæ formaliter exprimit perfectionem; perſona enim, ut millies repetit D. Thomas, dignitatem ſignificat.

gnificat. Ergo perſonalitas divina de ſe etiam perfectionem affert, niſi velis, perſonalitatem creatam eſſe divinâ perfectiorem. Quod licèt à nonnullo concedatur, quia (inquit) creata conſtituitur per aliquid abſolutum; neſcio tamen quid Deo indignius dici poſſit? Quaſi verò relatio divinâ faciat perſonalitatem divinam eſſe deterioris conditionis. O præpoſteram philoſophandi rationem! Perſonalitas creata, imò paternitas creata ſub ratione paternitatis (præciſa ratione accidentis, vel modi, quæ poteſt præſcindi, ſicut præſcinditur à ſapientia creata) dicent in creaturis perfectionem explicitè, & in Deo non dicent? Jam ergo paternitas divina non erit menſura & exemplar paternitatis creatæ, contra illud Apoſtolicum, *A quo omnis paternitas in cœlo & in terra nominatur.* Iam divina non erunt exemplaria, & ideæ creatorum; ſiquidem perfectior erit imago prototypo; ſiquidem creata exprimet perfectionem, quæ in ſubſiſtentia, & paternitate divina non relucet.

Solvuntur objecta.

Objicies primò: omnis bonitas & perfectio ſumitur per ordinem ad eſſe actuale, quod ſolùm amat & appetit voluntas: ſed eſſe & exiſtentia non multiplicatur in Deo, ut anteà oſtenſum eſt: ergo relationes divinæ non addunt ſpecialem perfectionem abſolutæ ſuperadditam.

Reſpondeo hoc argumentum, quod nonnulli magnificant ſupra omne quod dicitur convincens, eſſe infirmiſſimum, nec gaudere

tenuiſſima

tenuiſſima probabilitate: nam juſtitia, miſericordia, intellectus, voluntas exiſtunt in Deo per eandem exiſtentiam, & eam non multiplicant; & tamen addunt perfectionem virtualiter diſtinctam ab eſſentia: ergo quantumcunque relationes non multiplicent exiſtentiam, nihilominus addere poterunt ſpecialem perfectionem. Ad argumentum ergo dicendum, ad perfectionem & bonitatem requiri quidem rem, quæ dicitur perfecta, exiſtere vel dicere ordinem ad exiſtentiam; ſed non debere multiplicare exiſtentiam, ſed ſufficere ſi multiplicet virtualiter entitatem, quæ ſit actualiter, ſive propriâ, ſive communi exiſtentiâ. Nam etiam humanitas Chriſti habet veram ſuæ ſpeciei perfectionem; & tamen non exiſtit exiſtentiâ propriâ: unde ſi Verbum aſſumeret plures humanitates, multiplicarentur perfectiones humanæ ſub unica exiſtentia. Et exemplum adductum de perfectionibus divinis eſt inſolubile.

Dices: Ratio perfectionis penſatur ex ordine ad ſubjectum; perfectio enim reſpicit ſubjectum perfectibile. At relatio non reſpicit ſubjectum ratione ſubjecti, ſed tantùm ratione termini: ergo relatio non eſt perfectio.

Reſpondeo, hoc argumento, ſi quid efficeret, probatum iri, nullas potentias, vel habitus, quibus homo perficitur in ordine ad objectum externum, afferre ſubjecto ſpecialem perfectionem; quod eſt manifeſtè falſum. Unde dicendum, quod licèt perfectio abſoluta reſpiciat ſubjectum perfectibile ratione ſui, tamen perfectio relativa reſpicit ſubjectum perfectibile in ordine ad aliud; imò eo ampliùs & nobiliùs perficere,

çere, quo ordinat ſubjectum ad terminum nobiliorem, & excellentiorem.

Inſtabis: Si relationes adderent perfectionem, vel bonitatem ad eſſentiam, cùm illa non eſſet bonitas medij, foret bonitas ultimi finis: at relationes non addunt bonitatem ultimi finis, aliàs darentur plures ultimi fines: ergo nullam perfectionem addunt.

Reſpondeo, relationes eſſe modos ultimi finis, qui ingrediuntur beatitudinem objectivam noſtram, itaut cumulata non eſſet noſtra felicitas, ſi intellectus videret eſſentiam divinam ſine perſonis, ut dicetur dum de beatitudine agetur. Unde non ſequitur, dari tres ultimos fines, ſed in ultimo fine eſſe tres perſonas; quod non ſolùm non eſt inconveniens, ſed id de fide eſt.

Urgebis: Si bonitas realiter multiplicaretur in perſonis divinis, poſſent admitti in Deo tres boni, & tres perfecti, non ſolùm adjectivè, ſed etiam ſubſtantivè: nam multiplicaretur ſignificatum, tam formale, quàm materiale hujus nominis, *Perfectus*: conſequens eſt contra Auguſtinum *lib.5.de Trinit.cap.8.* ergo & antecedens.

Reſpondeo, quod cùm bonitas, & perfectio ſimpliciter, & præcipuè accipiantur pro perfectione abſoluta; ideò non poteſt ſimpliciter & ſine addito dici, dari in Deo tres bonos, vel perfectos: ſicut licèt ſint in Deo tres entitates, & realitates relativæ, non dicitur ſimpliciter dari in Deo tres res, vel tria entia, ſed cum addito, ob periculum confundendi abſoluta cum relativis. Cæterùm dicere, dari in Deo tres relativas perfectiones, non eſt

magis inconveniens, quàm confiteri tres relationes; cùm in veritate hæc duo ſint ſynonyma.

Objicies ſecundò: Si relationes in Deo afferrent & multiplicarent perfectionem, deſtrueretur æqualitas, perfectio, & infinitas divinarum perſonarum. Æqualitas quidem, utpote cùm una non haberet perfectionem alterius. Perfectio etiam, quæ continere debet omnes perfectiones ſimpliciter ſimplices; ſubindéque perſona quæ omnes relationes non habet, perfectione aliqua carebit. Denique infinitas: ut enim perſona dicatur infinita, & ipſum eſſe, debet includere omnem poſſibilem perfectionem eſſendi, quia ut ait Cajetanus: *Oppoſitio perfectionum non provenit niſi ex limita ione.*

Reſpondeo, nullum ex his inconvenientibus ſequi ex noſtra ſententia benè explicata: in primis ſalvatur æqualitas divinarum perſonarum, quæ non conſiſtit in hoc, quod una perſona habeat perfectionem relativam alterius, cùm potiùs in hoc, & per hoc diſtinguantur: ſed in hoc ſita eſt, quod quælibet perſona habeat eandem eſſentiam & perfectionem abſolutam; ita enim expreſsè tradit S. Doctor, *q.42.art.4. ad 2.* dicens: *Æqualitas attenditur ſecundùm magnitudinem, magnitudo autem in divinis ſignificat perfectionem naturæ, & ad eſſentiam pertinet; & ideò æqualitas in divinis, & ſimilitudo ſecundùm eſſentialia attenditur.* Et idem eſt ſenſus Auguſtini *lib.6. de Trinit. cap.2.* docentis quod *Filius eſt magnus ea magnitudine, qua Pater*; & in Deo non eſſe *tres magnitudines, ſicut nec tres Deitates.* Cùm enim æqualitas attendatur ſecundùm eſſentialia, quæ ſimpliciter

ſimpliciter, & ſine addito magna ut perfecta ſunt; ideò perfecta æqualitas divinarum perſonarum optimè ſalvatur.

Salvatur etiam perſonarum ſumma perfectio: ſicut enim ad perfectionem divinorum attributorum non exigitur, ut quodlibet attributum includat formaliter & explicitè, ſed implicitè tantùm, & identicè perfectionem aliorum attributorum; & ſat eſt quod formaliter importet omnem perfectionem ſuæ lineæ; v.g. miſericordia, ut ſit ſummè, & infinitè perfecta, debet ſolùm importare omnem poſſibilem perfectionem miſericordiæ, & implicitè importare eſſentiam divinam: ita ſimiliter ut perſona ſit infinitè perfecta in ratione perſonæ, non eſt neceſſe quod includat perfectionem alterius relationis perſonalis, cùm illi eſſentialiter opponatur; ſed ſatis eſt, quod importet omnem excogitabilem perfectionem ſuæ lineæ, v.g. paternitatis, vel filiationis; & ſimul identificetur cum eſſentia divina, quæ eſt pelagus perfectionis quod ſe communicat ſingulis relationibus, eaſque intimè pervadit, ut ſuam perfectionem diffundat. Ex quibus patet, ſalvari etiam infinitatem divinarum perſonarum.

Inſtabis: Eo ipſo quod paternitas ſit perfectio relativa à filiatione realiter diſtincta, debet eſſentialiter diſtingui à perfectione filiationis: Pater enim, & Filius non differunt ſicut duo Filij, vel duo Patres; cùm in Deo non ſit materialis diviſio fundata in potentialitate, quæ longè exulat à Deo: unde quidquid in Deo differt, formaliter differt. Sed quod differt ſpecie, & eſſentialiter ab alio, neceſſariò eſt per-

fectionis inæqualis cum illo, cùm ſpecies ſint ſicut numeri, quorum unus excedit, vel exceditur ſemper ab alio. Ergo non ſubſiſtit divinarum perſonarum æqualitas; ſiquidem una debet eſſe perfectior alterâ, & tres ſimul quàm una ſola.

Reſpondeo, huic inſtantiæ diſſolvendæ multa adhiberi ab Authoribus: aliqui enim dicunt, quod licèt in paternitate non ſit filiationis perfectio formaliter; eſt tamen eminenter ratione eſſentiæ, quæ omnes perfectiones relativas includit; & etiam aliquo modo formaliter per circuminſeſſionem, & reciprocam unius in alia exiſtentiam; & ideò abſolutè dici non poteſt, aliquam perfectionem eſſe in una perſona, quæ non ſit in alia. Et licèt ea quæ diſtinguuntur ſpecie, vel quaſi ſpecie, non poſſint eſſe æqualis perfectionis, ſi nihil habeant commune, per quod hujuſmodi inæqualitas tollatur; benè tamen quando oppoſitum contingit, ut in relationibus divinis, in quibus eſt eadem eſſentia communis, in qua eminentiſſimè continetur omnis perfectio relationum. Nec requiritur ad ſummam perfectionem Patris ut formaliter contineat perfectionem relativam, quæ ſibi opponitur; cùm potiùs ideò ſit perfectio relativa, quia ſibi oppoſitam non includit, ſed reſpicit.

Verùm quia multa, & difficilia urgeri poſſunt contra hanc reſponſionem, quâ non penitus videtur difficultas evacuata; ideò dicendum, quod ſicut relatio ſe totâ reſpicit terminum, ita tota perfectio relativa ex termino ſolo penſanda eſt; & ideò illa magis, vel minùs, vel æquè perfecta eſt, quæ habet ter-

minum

minum perfectione majorem, minorem, vel parem; quia licèt perfectio relationis ſit intrinſeca ſubjecto, menſuratur tamen, & veluti refluit ab objecto: ſicut generaliter omnis potentiarum, habituum, ſcientiarum, virtutumque perfectio, tametſi interna ſit, ex objecti dignitate attenditur, & veluti ſtaterâ ſuâ appenditur.

Et ita in propoſito noſtro, tota perfectio paternitátis divinæ petitur ex eo, quod reſpiciat Filium, qui Deus eſt; tota perfectio Filij oritur ex eo, quod reſpiciat Patrem, qui Deus eſt, & in cujus ſimilitudinem procedit; tota perfectio ſpirationis activæ provenit ex eo quod reſpiciat Amorem, qui Deus eſt: ſi enim illæ relationes reſpicerent terminum, qui non eſſet Deus, degenerarent à ſua perfectione relativa. Igitur quanvis relationes, & perſonæ divinæ differant ſpecie, vel quaſi ſpecie in ratione entitatis & relationis, non tamen in ratione perfectionis relativæ; quia tota perfectio earum relationum in hoc ſita eſt, quod reſpiciant terminum divinum, quod ſingulis commune eſt. Multiplicantur ergo perfectiones relativæ, ſed in ratione perfectionis ſolo numero diſtinctæ. Sicut in frequenti Philoſophorum ſententia, potentia viſiva hominis & leonis diſtinguuntur ſpecie in ratione proprietatis; ſolo tamen numero differunt in ratione potentiæ, quia idem objectum reſpiciunt.

Poteſt hoc totum alio faciliori exemplo illuſtrari. Communis eſt inter Thomiſtas ſententia (quam etiam plures ex adverſariis mordicùs defendunt) in puris mediis inveniri bonitatem intrinſecam propriam, relatam tamen ad boni-

tatem finis; ſicut veritas concluſionum dependet à veritate principiorum,& viſibilitas coloris ſubordinatur viſibilitati lucis: adduntque illum mediorum ordinem, proportionem, & coaptationem in finem, eſſe amabilem, & convenientem, quia quantò major eſt proportio mediorum ad finem, tantò vehementiùs appetuntur, & promptiùs eliguntur. Certè adverſarij deberent hujus doctrinæ recordari; & qui puris mediis bonitatem intrinſecàm concedunt, reſpectivam tamen, ſanè non deberent eam divinis relationibus denegare. Reſpicere finem creatum eſt bonitas intrinſeca in puro medio, & Filium æternum reſpicere Patrem, & tantum Patrem, qui Deus eſt, perfectio non erit? Quod utile eſt ad conſequendum finem ſanitatis, nec ad nihilum valet ultra, ſua utilitate bonum eſt; & quod utile eſt ad exercendam divinam fœcunditatem bonum non erit? Tantíne refert depretiare divina, appretiare creata? Sed hanc doctrinæ inconſequentiam viderint ejus authores. Hoc tamen ex ea commodum reportare licet ad explicandam æqualitatem divinarum perfectionum relativarum, quod ſicut media, quæ habent bonitatem intrinſecam, poſſunt ſpecie differre in ratione entitatis, eſſe tamen ejuſdem ſpeciei in ratione utilitatis (v. g. ſi duæ herbæ ſpecie diverſæ habeant eandem vim depellendi morbum, reſtituendi ſanitatem) quia bonitas medij eſt relativa, & ſpecificatur à bonitate finis, ſubindeque eadem bonitate finis exiſtente, bonitas mediorum eſt ejuſdem ſpeciei in ratione bonitatis: ita ſimiliter, quia tota perfectio relativa deſumitur ex termino, ſi terminus habet eandem eſſentiam & perfectionem

nem abſolutam, quantumvis ſit diverſus reſpectus, eadem tamen erit in illis bonitas reſpectiva ſolo numero, vel quaſi numero multiplicata.

Patet ergo, quod licèt relationes divinæ perfectionem addant eſſentiæ, æqualitatem tamen divinarum perſonarum conſervant; quia nimirum tam perfectum eſt dare divinitatem, quàm recipere, licèt utrumque perfectio ſit: unde præclariſſimè dicit Zeno Veronenſis ſerm. in epiſt. 1. ad Corinth. *Non eſt in Filio aliquid quod ſit inferius, quia ſicut Pater nec plus poteſt habere, nec minus; alter enim in alterius plenitudine infuſus eſt.* Quia nimirum tantam plenitudinem habet filiatio, quantam paternitas, cùm ſit in eis eadem eſſentia, & ſimilis reſpectus ad terminum æquè divinum. Nec minùs egregiè B. Bernardus epiſt. 189. *Ille dignè pro ſua poſſibilitate divinam æſtimat magnificentiam, qui nihil in ea cogitat diſpar, ubi totum eſt ſummum; nihil diſtans, ubi totum eſt unum; nihil hians, ubi totum eſt integrum; nihil imperfectum vel egens, ubi totum eſt totum. Totum Pater, quod Pater, & Filius, & Spiritus ſanctus: totum Filius, quod ipſe, & Pater, & Spiritus ſanctus: totum Spiritus ſanctus, quod & ipſe, & Pater, & Filius; & totum unum eſt totum, nec ſuperabundans in tribus, nec imminutum in ſingulis*; quia, ut dictum eſt, eadem in ſingulis perſonis natura, & æqualis habitudo ad terminum divinum invenitur. Similiter Auguſt. ſemper recurrit ad identitatem naturæ, ut ſalvet perſonarum æqualitatem. Sic epiſt. 66. *Hæc Trinitas eſt unius, ejuſdemque naturæ, atque ſubſtantiæ; non minor in ſingulis, quàm in omnibus;*

nec major in omnibus, quàm in ſingulis. Neque enim Pater ut haberet filium de ſeipſo, minuit ſeipſum; ſed ita de ſe genuit alterum ſe, ut totus maneret in ſe, & eſſet in Filio tantus, quantus & ſolus.

REFLEXIO.

Diſputent de perfectionibus relativis Theologi, abundet in illis unuſquiſque in ſuo ſenſu. Hoc tibi tamen certum ſit, mi Theologe, chriſtianam perfectionem relativam eſſe. Non minùs vera, quàm trita eſt illa definitio virtutis, quam Auguſtinus nos docuit: *Virtus eſt ordo amoris.* Quia nimirum diminuta, vel prorſus nulla virtus eſt, quam non movet charitas, nec ad Dominum virtutum dilectionis relatione ordinat. A Deo procedunt opera noſtra ut ſint; ad ipſum reverti debent ut bona ſint: *ad locum* enim *unde exeunt flumina, revertuntur, ut iterum fluant.* Unus eſt fons dilectionis (ait Auguſtinus) intus ſaliens duos rivos effundit; alter eſt amor mundi, cupiditas; alter eſt amor Dei, charitas: medium quippe eſt cor hominis, unde fons amoris erumpit; & cùm per appetitum ad exteriora decurrit, cupiditas dicitur; cùm verò deſiderium ſuum ad interiora dirigit, charitas nominatur. Omnium malorum radix eſt cupiditas, & omnium bonorum radix eſt charitas. Meritò igitur magiſter bonus dilectionem ſic ſæpè commendat, tanquam ſola præcipienda ſit, ſine qua non poſſunt prodeſſe cætera bona. Relata eſt ergo profectio noſtra: ſicut enim navigantibus ad aliquod ſydus dirigẽdus eſt curſus, ſic nobis quærendus eſt ſemper & reſpiciendus

Deus,

Deus, ad quem nitamur, ad quem omne factum noſtrum, dictumque referamus. *Finis ergo,* (concludit idem Auguſt. in Pſal. 56.) *propoſiti noſtri Chriſtus ſit. Et hæc perfectio noſtra, ad illum pervenire.*

DISSERTATIO III.

De exiſtentia, & eſſentia SS. Trinitatis.

QUo noſtrum Myſterium altius eſt, eo tantum ſplendorem ferre non poteſt humana infirmitas. Hinc ab initio naſcentis Chriſtianiſmi non ſolùm Gentiles, & Judæi, ſed etiam plures hæretici hanc fidei cardinalem veritatem aggreſſi ſunt. Primus error fuit eorum, qui pluralitatem perſonarum inficiabantur. Ejus præcipuus author fuit Sabellius, aſſerens eandem perſonam prout ingenitam & principium creandi dici Patrem; prout incarnatam dici Filium; & prout ſanctificantem animas dici Spiritum ſanctum, extenſione & dilatatione quadam ejuſdem perſonæ in varios effectus, & diverſa officia.

Secundus error huic extremè oppoſitus fuit Arrij, qui diſtinctionem quidem realem perſonarum admittens, negabat earumdem conſubſtantialitatem: qui tamen tot & tantis aſtutiis hæreſin ſuam involvebat, ut ad latentes vaferrimi hæreſiarchæ dolos detegendos œcumenica

Synodus Nicæna, authoritate S. Sylveſtri coacta ſit, in qua 318. Patres hæreticorum ſubterfugia occluſerunt, & vocabula ipſa elegerunt, quibus tergiverſandi licentia veluti cauterij uſtione cohiberetur.

Tertius error fuit circa divinitatem Spiritus ſancti, authore Macedonio, qui è Cathedra Conſtantinopolitani Patriarchatus dejectus in tantam prorupit blaſphemiam, ut dixerit, Spiritum ſanctum eſſe creaturam, & Angelorum Principem. Cujus erroris incremento non parum opitulata eſt hypocriſis, & ſimulata priorum Macedonianorum ſanctitas, qui etiam morũ gravitati, compoſitæ que vitæ inſtitutioni falſa portenta, præſtigiaſque adjungebant. Hanc graſſantem luem coercuit Concilium Generale 150. Patrum Conſtantinopoli congregatorum. De errore Græcorum circa proceſſionem Spiritus ſancti dicemus poſteà.

Mitto alios hæreticos reprobè de hoc Myſterio cenſentes, quia omnes ad unum ex his tribus reducuntur. Talis fuit nefandiſſimus Mahumetes, negans Patrem genuiſſe Filium; quia, inquit, uxorem non habet. Proh rationem authore ſuo dignam! ideſt, equo & mulo, quibus non eſt intellectus. Talis Petrus Abaillardus, ſine regula Monachus, ſine ſolicitudine Prælatus; nec tenens Ordinem, nec tentus ab Ordine; homo ſibi diſſimilis; intus Herodes, foris Joannes; totus ambiguus, nihil habens de Monacho præter nomen & habitum: ſic eum depingit S. Bernardus *epiſt.* 190. *&* 193. qui ponebat in Trinitate gradus, in majeſtate modos, numeros in æternitate, noviſque vocum ambagibus totum Myſterium confundebat. Tales denique

plures

plures Novatores, qui ex errorum omnium colluvie aliquid decerpentes, nec Trinitati pepercere, ut Servetus Genevæ combuſtus, affirmans Chriſtum cum Patre eſſe unam, eandemque perſonam; & Valentinus Bonchæ ultimo ſupplicio traditus, eo quòd Patrem Filio eminentiorem effutire præſumeret. Sed, ut dixi, omnes illæ, aliæque hæreſes ad aliquam ex tribus prædictis revocantur.

CAPUT I.

Exiſtentia SS. Trinitatis adverſus hæreticos, & alios infideles defenditur, ejuſque cognoſcibilitas declaratur.

QUia iſtud Myſterium ſola fide captivante intellectum in obſequium ſuum cognoſcitur, ideò priùs ex Scripturis contra hæreticos probandum eſt; deinde congruentiis contra Gentes eſt declarandum, & demùm ejus credibilitas confutatione objectorum confirmanda.

SPECULATIO I.

Confitendum eſt, in Deo eſſe trinitatem perſonarum diſtinctarum, & conſubſtantialium; ita ut neque ſingularitas ſubſtantiæ perſonarum confundat proprietatem, neque perſonarum diſtinctio unitatem ſeparet Deitatis.

PRima pars hujus veritatis (quæ habetur in omnibus Symbolis & profeſſionibus fidei, quæque in omnibus Conciliis renovatur) confodit errorem Sabellii, qui, ut dixi, unicam in Deo perſonam admittebat, vel plures eo ſolùm ſenſu agnoſcebat, quo quidem homo plures perſonas gerere dicitur: ſic affirmabat, Deum plurium perſonarum vicibus fungi in creatione, incarnatione, & ſanctificatione hominum, confundens id à quo impoſitum eſt perſonæ nomen, cum eo ad quod ſignificandum imponitur. Licèt enim nomen perſonæ à perſonando & repræſentando plures perſonas derivetur, uſurpatur tamen ad plura ſuppoſita ſignificanda, ut Actorum 10. *Non eſt perſonarum acceptor Deus.* Igitur contra Sabellianos

Probatur trinitas perſonarum primò ex veteri Teſtamento, in quo licèt apertè, & explicitè hoc myſterium non fuerit propoſitum niſi Patriarchis & Prophetis; fuit tamen variis modis

adumbra-

adumbratum, ut cùm in novo Teſtamento explicitè annunciaretur, non appareret novum, vel veteri Inſtrumento repugnans. Et quidem Geneſis liber ſatis hoc myſterium indigitat cap. 1. *Faciamus hominem ad imaginẽ & ſimilitudinem noſtram.* Et paulò pòſt: *Creavit Deus hominem ad imaginem ſuam.* Prioribus verbis plurali numero expreſſis, ſolitudinem excludit; poſterioribus verò unitatem naturæ ſignificavit, ut non ſemel Auguſtinus obſervavit. Item Geneſ. 3. *Ecce Adam quaſi unus ex nobis factus eſt.* Ubi numerus colloquentium exprimitur. Cap. 11. *Venite deſcendamus, & confundamus linguam eorum.* Quem locum ſic pulchrè expendit Chryſoſtomus homil. de Trinitate. *Dicendo, venite, pares honore exhortando vocat: neque enim ſi Angelis imperaſſet, dicere debuit, venite; ſed imperando, ite. Vide autem obſecro, quomodo Patris vox Filium & Spiritum Sanctum vocet: nam ſi ad unum ſolum id dictum eſſet, debebat dicere, veni, & deſcendamus: quia autem dixit, Venite, unius eſt vox ad duos honore æquales.* Cap. 18. *Apparuit ei Dominus in convalle Mambre: cumque elevaſſet oculos, apparuerunt ei tres viri ſtantes prope eum, quos cùm vidiſſet, cucurrit in occurſum eorum de oſtio tabernaculi, & adoravit in terram, & dixit: Domine ſi inveni gratiam in oculis tuis,* &c. Quæ ponderans Auguſtin. *lib. 3. contra Maximin. c. 26.* ait: *Ipſa Trinitas, quæ unus eſt Deus, intelligi poteſt. Tres vidit, & non Dominos, ſed Dominum appellat; quoniam Trinitas tres quidem perſonæ ſunt, ſed unus Dominus Deus.* Cap. 19. *Igitur Dominus pluit ſuper Sodomam & Gomorrham ſulphur & ignem à Domino de cœlo.* Ex quo

loco B.Hilar.*lib.2.de Synod.* Secundam in Trinitate perſonam probat; ex eo nimirum, quod pluit *Dominus à Domino.*

Confirmatur ex Regij Prophetæ oraculis.Pſal. 2.*Dominus dixit ad me: Filius meus es tu,ego hodie genui te.*Ubi apertè æterni Filij generatio declaratur: nam ſenſus eſt, ut rectè exponit S. Thomas *in c.1.ad Hebr.lect.3.* ut ly *hodie* ſignificet æternitatem, in qua nulla eſt ſucceſſio præteriti, vel futuri: & ideò, ne putetur generatio hæc tota in præteritione, ait in præſenti, *hodie*,quia præterita defecerunt:conjungitur tamen præteritum cum præſenti,per ly *genui*;quia quod factum eſt completè, conſummatum eſt. Pſal.32.*Verbo Domini Cæli firmati ſunt, & ſpiritu oris ejus omnis virtus eorum.* Ubi Hieronymus: *Trinitatis majeſtas manifeſtiſſimè declaratur, Dominus, Verbum, Spiritus Domini.* Pſal.66.*Benedicat nos Deus, Deus noſter,benedicat nos Deus, & metuant eum omnes fines terræ.*Ubi etiam Hieronym.*Benedicat nos Deus Pater, Deus noſter Filius; ipſe enim Deus noſter.Et vocabis,inquit Iſaias,nomen ejus Emanuel, ideſt,nobiſcum Deus. Benedicat nos Deus Spiritus Sanctus. Videte Myſterium Trinitatis in uno verſiculo comprehenſum.* Ne verò ter Deum nominans,tres Deos dixiſſe putaretur,illicò unitatẽ inſinuans addidit: *Et metuant eum omnes fines terræ.*Pſal.109.*Dixit Dominus Domino meo, ſede à dextris meis.*Quo loco utitur ipſe Chriſtus *Matth.22.* & Petrus *Actor.2.*

Confirmatur rurſus ex Iſaïæ teſtimoniis c.6. *Vidi Dominum ſedentẽ ſuper ſolium excelſum, & elevatum. Seraphim ſtabant ſuper illud,& clamabant alter ad alterum: Sanctus, ſanctus,*

ſanctus

ſanctus Dominus Deus exercituũ. Rabbi Jonathas Uzielis filius in paraphraſi Chaldaïca ſic legit: *Sanctus Pater, ſanctus Filius, ſanctus Spiritus Sanctus.* Et ſimiliter alij veteres Rabbini, ut Rabbi Simeon filius Joai: de quo vide Galatinum *lib. 2. de arcanis Catholicæ veritatis, c. 1.* Hunc autem locum ſic illuſtrat Ambroſ. lib. 2. de fid. ad Gratian. cap. 4. *Quid ſibi vult ſub uno nomine ſanctitatis trina repetitio? Si trina repetitio, cur una laudatio? Si una laudatio, cur trina repetitio? Trina repetitio cur? niſi quia Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus ſanctitate unum ſunt. Non dixit ſemel, ne Filium ſequeſtraret; non bis, ne Spiritum præteriret; non quater, ne creaturam ſibi conjungeret. Et ut oſtenderet Trinitatis unam eſſe Deitatem, cùm tertiò dixiſſet Sanctus, addidit ſingulariter, Dominus Deus ſabaoth.* Et ideò ſacrum illud triſagion tam frequenter Catholica repetit Eccleſia, *quoniam* (ut ait Concilium Vaſenſe *canon. 45.*) *tam dulcis ac deſiderabilis vox, etiamſi diu noctuque poſſit dici, faſtidium non poterit generare.* Ex quibus omnibus locis, aliiſque quæ brevitatis gratiâ miſſa facio, habetur, dari in Deo ſocietatem, proceſſionem, & numerum, quod eſt apertum ſignum diſtinctionis.

Probatur ſecundò apertiùs ex novo Teſtamento: & quia hæc veritas ex omnibus ferè ejus verſiculis conſtat, ut methodicè agam, eorum teſtimoniorum efficaciam hoc diſcurſu cõplector. Ex novo Teſtamento evidens eſt, dari in Deo ſocietatem, proceſſionem & numerum perſonarum. Ergo erravit Sabellius, unicam in Deo perſonam admittens. Conſequentia eſt perſpicua, cùm nullum ſit evidentius ſignum diſtinctionis perſonarum,

narum, quàm quodlibet ex illis tribus, & multò magis ſi tria illa concurrant. Probatur antecedens. Et primò quidem ſocietas clarè exprimitur. Joan. 1. *Verbum erat apud Deum. Vnigenitus qui eſt in ſinu Patris.* Origo etiam & proceſſio: *Exivi à Patre, & veni in mundum.* Et *Matth.* 16. Petrus non carne & ſanguine, ſed Patre, qui in cœlis eſt, revelante confeſſus eſt: *Tu es Chriſtus Filius Dei vivi.* Non quidem filiatione adoptiva, ſed naturali, cùm *ad Philip.* 2. dicat Paulus: *Qui cùm in forma Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem Deo.* Denique numerus, Joan. 16. *Non ſum ſolus, quia Pater mecum eſt.* Matth. 28. *Baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti.* Et 1. Joan. 5. *Tres ſunt qui teſtimonium dant in Cœlo: Pater, Verbum, & Spiritus Sanctus.*

Nec quidquam valet Sabellii ſubterfugium hæc omnia explicantis per ordinem ad diverſos effectus. Non valet, inquam. Tum quia ſæpe in Scriptura plures perſonæ admittuntur in ordine ad eundem effectum. Joan. 5. *Filius facit quæcumque Pater facit.* Tum quia, ut ſolidè arguit S. Thomas *lib. 4. cont. Gent. cap.* 5. Ubi ponitur vera paternitas & filiatio, debet poni diſtincta perſona: Scriptura autem admittit in Deo veram filiationem, 1. Joan. ultimo: *Vt ſimus in vero Filio ejus.* Tum quia dicitur Joan. 8. *Duorum hominum teſtimonium verum eſt, & ego teſtimonium perhibeo de meipſo, & teſtimonium perhibet de me qui miſit me Pater.* Qui locus manifeſtè probat diſtinctionem perſonarum, & non ſolùm officiorum ejuſdem perſonæ. Nam ſi pluralitas perſonarum neceſſaria eſt ad teſtimonium,

nium, ut ait Chriſtus, & inde inferat veritatem ſui teſtimonij, planè relinquitur, Filium eſſe aliam à Patre perſonam. Tum denique, quia Scriptura admittit diſtinctionem perſonarum ante mundum creatum, Deum incarnatum, vel animas ſanctificatas. Joan. 17. *Clarifica me, Pater, claritate quam habui antequam mundus fieret.* Proverb. 8. *Dominus poſſedit me ab initio viarum ſuarum, antequam quidquam faceret à principio.* Ergo diſtinctio perſonarum non petitur ſolùm ex diverſitate effectuum.

Nec poſſunt tam evidentia teſtimonia, ea præſertim quæ in nòvo Teſtamento ubique, & tam clarè inculcantur, ad explicationes allegoricas, vel tropologicas detorqueri, & ſenſibus tropicis obumbrari, aliàs rueret tota Scriptura & uſus ejus, defuiſſetque Eccleſiæ ſuæ Deus præbendo tam apertam occaſionem errandi in re tam ardua. Accedit, hanc obſcurandi teſtimonia Scripturæ licentiam damnari unanimi Patrum Orthodoxorum ſententiâ, qui ſacram Trinitatis traditionem fideliter cuſtodiverunt, librorum ſuorum monimentis, munimentiſque propugnarunt, quin imò & exiliis, & tormentis, & fuſo ſanguine conſignarunt. Denique *Catholica fides* (ut ait S. Leo epiſt. 93.) *Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum ſine confuſione indiviſos, ſine tempore ſempiternos, ſine differentia credit æquales, quia unitatem in Trinitate non eadem perſona, ſed eadem implet eſſentia.*

nec major in omnibus, quàm in ſingulis. Neque enim Pater ut haberet filium de ſeipſo, minuit ſeipſum; ſed ita de ſe genuit alterum ſe, ut totus maneret in ſe, & eſſet in Filio tantus, quantus & ſolus.

Reflexio.

Diſputent de perfectionibus relativis Theologi, abundet in illis unuſquiſque in ſuo ſenſu. Hoc tibi tamen certum ſit, mi Theologe, chriſtianam perfectionem relativam eſſe. Non minùs vera, quàm trita eſt illa definitio virtutis, quam Auguſtinus nos docuit: *Virtus eſt ordo amoris.* Quia nimirum diminuta, vel prorſus nulla virtus eſt, quam non movet charitas, nec ad Dominum virtutum dilectionis relatione ordinat. A Deo procedunt opera noſtra ut ſint; ad ipſum reverti debent ut bona ſint: *ad locum* enim *unde exeunt flumina, revertuntur, ut iterum fluant.* Unus eſt fons dilectionis (ait Auguſtinus) intus ſaliens duos rivos effundit; alter eſt amor mundi, cupiditas; alter eſt amor Dei, charitas: medium quippe eſt cor hominis, unde fons amoris erumpit; & cùm per appetitum ad exteriora decurrit, cupiditas dicitur; cùm verò deſiderium ſuum ad interiora dirigit, charitas nominatur. Omnium malorum radix eſt cupiditas, & omnium bonorum radix eſt charitas. Meritò igitur magiſter bonus dilectionem ſic ſæpè commendat, tanquam ſola præcipienda ſit, ſine qua non poſſunt prodeſſe cætera bona. Relata eſt ergo profectio noſtra: ſicut enim navigantibus ad aliquod ſydus dirigẽdus eſt curſus, ſic nobis quærendus eſt ſemper & reſpiciendus

Deus, ad quem nitamur, ad quem omne factum noſtrum, dictumque referamus. *Finis ergo,* (concludit idem Auguſt. in Pſal. 56.) *propoſiti noſtri Chriſtus ſit. Et hæc perfectio noſtra, ad illum pervenire.*

DISSERTATIO III.

De exiſtentia, & eſſentia SS. Trinitatis.

QUo noſtrum Myſterium altius eſt, eo tantum ſplendorem ferre non poteſt humana infirmitas. Hinc ab initio naſcentis Chriſtianiſmi non ſolùm Gentiles, & Judæi, ſed etiam plures hæretici hanc fidei cardinalem veritatem aggreſſi ſunt. Primus error fuit eorum, qui pluralitatem perſonarum inficiabantur. Ejus præcipuus author fuit Sabellius, aſſerens eandem perſonam prout ingenitam & principium creandi dici Patrem; prout incarnatam dici Filium; & prout ſanctificantem animas dici Spiritum ſanctum, extenſione & dilatatione quadam ejuſdem perſonæ in varios effectus, & diverſa officia.

Secundus error huic extremè oppoſitus fuit Arrij, qui diſtinctionem quidem realem perſonarum admittens, negabat earumdem conſubſtantialitatem: qui tamen tot & tantis aſtutiis hæreſin ſuam involvebat, ut ad latentes vaferrimi hæreſiarchæ dolos detegendos œcumenica

Synodus Nicæna, authoritate S. Sylveſtri coacta ſit, in qua 318. Patres hæreticorum ſubterfugia occluſerunt, & vocabula ipſa elegerunt, quibus tergiverſandi licentia veluti cauterij uſtione cohiberetur.

Tertius error fuit circa divinitatem Spiritus ſancti, authore Macedonio, qui è Cathedra Conſtantinopolitani Patriarchatus dejectus in tantam prorupit blaſphemiam, ut dixerit, Spiritum ſanctum eſſe creaturam, & Angelorum Principem. Cujus erroris incremento non parum opitulata eſt hypocriſis, & ſimulata priorum Macedonianorum ſanctitas, qui etiam morū gravitati, compòſitæ que vitæ inſtitutioni falſa portenta, præſtigiaſque adjungebant. Hanc graſſantem luem coercuit Concilium Generale 150. Patrum Conſtantinopoli congregatorum. De errore Græcorum circa proceſſionem Spiritus ſancti dicemus poſteà.

Mitto alios hæreticos reprobè de hoc Myſterio cenſentes, quia omnes ad unum ex his tribus reducuntur. Talis fuit nefandiſſimus Mahumetes, negans Patrem genuiſſe Filium; quia, inquit, uxorem non habet. Proh rationem authore ſuo dignam! ideſt, equo & mulo, quibus non eſt intellectus. Talis Petrus Abaillardus, ſine regula Monachus, ſine ſolicitudine Prælatus; nec tenens Ordinem, nec tentus ab Ordine; homo ſibi diſſimilis; intus Herodes, foris Joannes; totus ambiguus, nihil habens de Monacho præter nomen & habitum: ſic eum depingit S. Bernardus *epiſt.* 190. *&* 193. qui ponebat in Trinitate gradus, in majeſtate modos, numeros in æternitate, noviſque vocum ambagibus totum Myſterium confundebat. Tales denique

plures

plures Novatores, qui ex errorum omnium colluvie aliquid decerpentes, nec Trinitati pepercere, ut Servetus Genevæ combuſtus, affirmans Chriſtum cum Patre eſſe unam, eandemque perſonam; & Valentinus Bonchæ ultimo ſupplicio traditus, eo quòd Patrem Filio eminentiorem effutire præſumeret. Sed, ut dixi, omnes illæ, aliæque hæreſes ad aliquam ex tribus prædictis revocantur.

CAPUT I.

Exiſtentia SS. Trinitatis adverſus hæreticos, & alios infideles defenditur, ejuſque cognoſcibilitas declaratur.

QUia iſtud Myſterium ſola fide captivante intellectum in obſequium ſuum cognoſcitur, ideò priùs ex Scripturis contra hæreticos probandum eſt; deinde congruentiis contra Gentes eſt declarandum, & demùm ejus credibilitas confutatione objectorum confirmanda.

SPECU

Speculatio I.

Confitendum eſt, in Deo eſſe trinitatem perſonarum diſtinctarum, & conſubſtantialium; ita ut neque ſingularitas ſubſtantiæ perſonarum confundat proprietatem, neque perſonarum diſtinctio unitatem ſeparet Deitatis.

PRima pars hujus veritatis (quæ habetur in omnibus Symbolis & profeſſionibus fidei, quæque in omnibus Conciliis renovatur) confodit errorem Sabellii, qui, ut dixi, unicam in Deo perſonam admittebat, vel plures eo ſolùm ſenſu agnoſcebat, quo quidem homo plures perſonas gerere dicitur: ſic affirmabat, Deum plurium perſonarum vicibus fungi in creatione, incarnatione, & ſanctificatione hominum, confundens id à quo impoſitum eſt perſonæ nomen, cum eo ad quod ſignificandum imponitur. Licèt enim nomen perſonæ à perſonando & repræſentando plures perſonas derivetur, uſurpatur tamen ad plura ſuppoſita ſignificanda, ut Actorum 10. *Non eſt perſonarum acceptor Deus.* Igitur contra Sabellianos

Probatur trinitas perſonarum primò ex veteri Teſtamento, in quo licèt apertè, & explicitè hoc myſterium non fuerit propoſitum niſi Patriarchis & Prophetis; fuit tamen variis modis adumbra-

adumbratum, ut cùm in novo Teſtamento explicitè annunciaretur, non appareret novum, vel veteri Inſtrumento repugnans. Et quidem Geneſis liber ſatis hoc myſterium indigitat cap. 1. *Faciamus hominem ad imaginẽ & ſimilitudinem noſtram.* Et paulò pòſt: *Creavit Deus hominem ad imaginem ſuam.* Prioribus verbis plurali numero expreſſis, ſolitudinem excludit; poſterioribus verò unitatem naturæ ſignificavit, ut non ſemel Auguſtinus obſervavit. Item Geneſ. 3. *Ecce Adam quaſi unus ex nobis factus eſt.* Ubi numerus colloquentium exprimitur. Cap. 11. *Venite deſcendamus, & confundamus linguam eorum.* Quem locum ſic pulchrè expendit Chryſoſtomus homil. de Trinitate. *Dicendo, venite, pares honore exhortando vocat: neque enim ſi Angelis imperaſſet, dicere debuit, venite; ſed imperando, ite. Vide autem obſecro, quomodo Patris vox Filium & Spiritum Sanctum vocet: nam ſi ad unum ſolum id dictum eſſet, debebat dicere, veni, & deſcendamus: quia autem dixit, Venite, unius eſt vox ad duos honore æquales.* Cap. 18. *Apparuit ei Dominus in convalle Mambre: cumque elevaſſet oculos, apparuerunt ei tres viri ſtantes prope eum, quos cùm vidiſſet, cucurrit in occurſum eorum de oſtio tabernaculi, & adoravit in terram, & dixit: Domine ſi inveni gratiam in oculis tuis,* &c. Quæ ponderans Auguſtin. *lib. 3. contra Maximin. c. 26.* ait: *Ipſa Trinitas, quæ unus eſt Deus, intelligi poteſt. Tres vidit, & non Dominos, ſed Dominum appellat; quoniam Trinitas tres quidem perſonæ ſunt, ſed unus Dominus Deus.* Cap. 19. *Igitur Dominus pluit ſuper Sodomam & Gomorrham ſulphur & ignem à Domino de cœlo.* Ex quo

loco

loco B.Hilar.*lib.2.de Synod.* Secundam in Trinitate perſonam probat; ex eo nimirum, quod pluit *Dominus à Domino.*

Confirmatur ex Regij Prophetæ oraculis.Pſal. 2.*Dominus dixit ad me: Filius meus es tu,ego hodie genui te.*Ubi apertè æterni Filij generatio declaratur: nam ſenſus eſt, ut rectè exponit S. Thomas *in c.1.ad Hebr.lect.3.* ut ly *hodie* ſignificet æternitatem, in qua nulla eſt ſucceſſio præteriti, vel futuri: & ideò, ne putetur generatio hæc tota in præteritione, ait in præſenti, *hodie*,quia præterita defecerunt:conjungitur tamen præteritum cum præſenti,per ly *genui*;quia quod factum eſt completè, conſummatum eſt. Pſal.32.*Verbo Domini Cœli firmati ſunt, & ſpiritu oris ejus omnis virtus eorum.* Ubi Hieronymus: *Trinitatis majeſtas manifeſtiſſimè declaratur, Dominus, Verbum, Spiritus Domini.* Pſal.66.*Benedicat nos Deus, Deus noſter,benedicat nos Deus, & metuant eum omnes fines terræ.*Ubi etiam Hieronym.*Benedicat nos Deus Pater, Deus noſter Filius; ipſe enim Deus noſter.Et vocabu,inquit Iſaias,nomen ejus Emanuel, ideſt,nobiſcum Deus. Benedicat nos Deus Spiritus Sanctus. Videte Myſterium Trinitatis in uno verſiculo comprehenſum.* Ne verò ter Deum nominans,tres Deos dixiſſe putaretur,illicò unitatẽ inſinuans addidit: *Et metuant eum omnes fines terræ.*Pſal.109.*Dixit Dominus Domino meo, ſede à dextris meis.*Quo loco utitur ipſe Chriſtus *Matth.22.* & Petrus *Actor.2.*

Confirmatur rurſus ex Iſaïæ teſtimoniis c. 6. *Vidi Dominum ſedentẽ ſuper ſolium excelſum, & elevatum. Seraphim ſtabant ſuper illud,& clamabant alter ad alterum: Sanctus,ſanctus,*

ſanctus

ſanctus Dominus Deus exercituũ. Rabbi Jonathas Uzielis filius in paraphraſi Chaldaïca ſic legit: *Sanctus Pater, ſanctus Filius, ſanctus Spiritus Sanctus.* Et ſimiliter alij veteres Rabbini, ut Rabbi Simeon filius Joai: de quo vide Galatinum *lib. 2. de arcanis Catholicæ veritatis, c. 1.* Hunc autem locum ſic illuſtrat Ambroſ. lib. 2. de fid. ad Gratian. cap. 4. *Quid ſibi vult ſub uno nomine ſanctitatis trina repetitio? Si trina repetitio, cur una laudatio? Si una laudatio, cur trina repetitio? Trina repetitio cur? niſi quia Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus ſanctitate unum ſunt. Non dixit ſemel, ne Filium ſequeſtraret; non bis, ne Spiritum præteriret; non quater, ne creaturam ſibi conjungeret. Et ut oſtenderet Trinitatis unam eſſe Deitatem, cùm tertiò dixiſſet Sanctus, addidit ſingulariter, Dominus Deus ſabaoth.* Et ideò ſacrum illud triſagion tam frequenter Catholica repetit Eccleſia, *quoniam* (ut ait Concilium Vaſenſe *canon. 45.*) *tam dulcis ac deſiderabilis vox, etiamſi diu noctuque poſſit dici, faſtidium non poterit generare.* Ex quibus omnibus locis, aliiſque quæ brevitatis gratiâ miſſa facio, habetur, dari in Deo ſocietatem, proceſſionem, & numerum, quod eſt apertum ſignum diſtinctionis.

Probatur ſecundò apertiùs ex novo Teſtamento: & quia hæc veritas ex omnibus ferè ejus verſiculis conſtat, ut methodicè agam, eorum teſtimoniorum efficaciam hoc diſcurſu cõplector. Ex novo Teſtamento evidens eſt, dari in Deo ſocietatem, proceſſionem & numerum perſonarum. Ergo erravit Sabellius, unicam in Deo perſonam admittens. Conſequentia eſt perſpicua, cùm nullum ſit evidentius ſignum diſtinctionis perſonarum,

nium, ut ait Chriſtus, & inde inferat veritatem ſui teſtimonij, planè relinquitur, Filium eſſe aliam à Patre perſonam. Tum denique, quia Scriptura admittit diſtinctionem perſonarum ante mundum creatum, Deum incarnatum, vel animas ſanctificatas. Joan.17.*Clarifica me, Pater, claritate quam habui antequam mundus fieret.* Proverb.8.*Dominus poſſedit me ab initio viarum ſuarum, antequam quidquam faceret à principio.* Ergo diſtinctio perſonarum non petitur ſolùm ex diverſitate effectuum.

Nec poſſunt tam evidentia teſtimonia, ea præſertim quæ in nòvo Teſtamento ubique, & tam clarè inculcantur, ad explicationes allegoricas, vel tropologicas detorqueri, & ſenſibus tropicis obumbrari, aliàs rueret tota Scriptura & uſus ejus, defuiſſétque Eccleſiæ ſuæ Deus præbendo tam apertam occaſionem errandi in re tam ardua. Accedit, hanc obſcurandi teſtimonia Scripturæ licentiam damnari unanimi Patrum Orthodoxorum ſententiâ, qui ſacram Trinitatis traditionem fideliter cuſtodiverunt, librorum ſuorum monimentis, munimentiſque propugnarunt, quin imò & exiliis, & tormentis, & fuſo ſanguine conſignarunt. Denique *Catholica fides* (ut ait S. Leo epiſt. 93.) *Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum ſine confuſione indiviſos, ſine tempore ſempiternos, ſine differentia credit æquales, quia unitatem in Trinitate non eadem perſona, ſed eadem implet eſſentia.*

Trium perſonarum conſubſtantia'itas.

Secunda pars, quæ aſſerit, illas tres perſonas eſſe conſubſtantiales, haberéque indiviſè eandem numero eſſentiam, probanda eſt. Et quidem de prima perſona nemo uſquam dubitavit: nam ut ait Auguſt. lib. 2. de Trinit. cap. 15. ***Pater Deus eſt, ſicut etiam omnes hæretici concedunt.*** Quare reſtat ſolùm confirmanda divinitas Filij, contra Arrianos; & deinceps divinitas Spiritus Sancti, contra Macedonianos; & probata manebit utriuſque cum Patre conſubſtantialitas. Nam ſi Filius, & Spiritus Sanctus ſint verus Deus ſicut Pater, profectò eadem erit in illis divinitas, cùm libro præcedenti oſtenſum ſit, non dari niſi unicum Deum.

Probatur ergo primò divinitas Filij ex novo Teſtamento (nam ex veteri eam apertè monſtrabimus libro de Deo homine, agentes contra Judæos:) quamvis id videatur ſuperfluum, cùm ad divinitatem Verbi ſignificandam, veluti ad unicum ſcopum, tota ſacri Evangelij doctrina colliniet. Sed quid luculentius his verbis Joan. 1. *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum.* Nam ut præclarè ait Ambroſius *lib. 1. de fide Trinit. cap. 5.* his quatuor, aut quinque verbis *omnes hæreſes excluſit piſcator noſter. Quod enim erat in principio, non includitur tempore. Ergo Arrius conticeſcat, qui Filium Patri coæternum negat. Quod autem erat apud Deum, non commixtione confunditur, ſed manentis Dei apud Patrem ſolida perfectione diſtinguitur, ut Sabellius &*

Photi

Photinus obmuteſcant, qui nullam in divinis perſonis diſtinctionem agnoſcebãt. Si verò Deus erat Verbum ſempiternæ divinitatis, in Patre & Filio inſeparabilis unitas & conſubſtantialitas eſt, ut erubeſcant Eudoxius & Eunomius. Quid autem expreſſius illo 1. *Ioan. ult.* teſtimonio: *Vt ſimus in vero Filio ejus. Hic eſt verus Deus.* Deſcribendæ eſſent omnes Paulinæ epiſtolæ, quæ tanta tam divinarum rationum energia conſertæ ſunt, ut ad probandam divinitatem Chriſti quot penè verba protulit, tot ſententiæ ſunt; quot ſenſus, tot victoriæ, quibus Arrianorum blaſphemias velut quibuſdam fulminibus evertit, ut cùm ait Rom. 9. *Chriſtus ſuper omnia Deus benedictus in ſæcula.* Ad Tit. 2. *Expectantes beatam ſpem, & adventum gloriæ magni Dei & Salvatoris noſtri Ieſu Chriſti.* Certè ſi Chriſtus ſit verus Deus, Deus ſuper omnia, magnus Deus: ergo non participatione, adoptione, imitatione Deus eſt.

Ad majorem hujus veritatis convictionem, & Theologi lectoris eruditionem, conſiderandum ſacras paginas quinque aſſerere Chriſto Domino, quibus veluti quinque limpidiſſimis lapidibus è torrente Scripturarum ſelectis frons Arrianæ impietatis feritur. Primò Scriptura Filio tribuit perfectam cum Patre æqualitatem. Philip. 2. *Non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem Deo.* Coloſ. 2. *In Chriſto inhabitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter.* Id eſt verè, & non umbraliter. Quomodo autem inæqualis eſſet Patri, qui totam habet divinitatis plenitudinem? Id etiam colligitur ex aliis permultis locis, in quibus affirmatur, Chriſto eſſe omnia tradita à Patre: quæ omnia æqualitatem ſignifi

ſignificant, diminutionem removent. Atqui ad veram æqualitatem exigitur ut Filius ſit Deus, ſi enim Deus non eſſet, foret infinitè inæqualis. Ergo Filius eſt verus Deus; & ut dicebat S. Thomas Apoſtolus, Joan. 20. *Dominus meus, & Deus meus.*

Secundò Scriptura tribuit Filio virtutem & poteſtatem, quæ Deo propria eſt: nimirum in creando omnipotẽtiam, Joan. 1. *Omnia per ipſum facta ſunt.* Coloſſ. 1. *Omnia per ipſum, & in ipſo creata ſunt.* Hebr. 1. *Portans omnia verbo virtutis ſuæ*, id eſt propriæ ac nativæ, non participatæ. Ioan. 5. *Quæcumque Pater fecerit, hæc & Filius ſimiliter facit. Similiter*, ideſt eodem modo, ut cauſa principalis, non ut miniſter & inſtrumentum. Itẽ alia divinitatis opera ei paſſim aſſeruntur. Dei ſolius opus eſt ſalvatio. Oſeæ 13. *Ego Dominus Deus tuus, & Salvator non eſt præter me.* Et tamen de Chriſto dicitur Actor. 4. *Non eſt in aliquo alio ſalus.* Denique proprium eſt Dei ſanctificare. Levit. 33. *Ego Dominus, qui ſanctifico vos.* Condonare peccata. Iſai. 43. *Ego ſum, ego ſum, qui deleo iniquitates tuas propter me.* Patrare miracula. Pſal. 71. *Benedictus Deus Iſraël, qui facit mirabilia ſolus.* Sed hæc omnia Chriſto attribuuntur. Sanctificatio, Epheſ. 5. *Chriſtus dilexit Eccleſiam, & tradidit ſeipſum pro ea, ut illam ſanctificaret.* Remiſſio peccatorum, Luc. 3. *Filius hominis habet poteſtatem dimittẽdi peccata.* Miraculorum patratio, ut patet ex toto contextu Evangelij; & tam nota erant ejus prodigia, ut nec ea poſſent inficiari æmuli, qui veritate coacti dicẽbãt, Ioan. 11. *Quid facimus? quia hic homo multa ſigna facit.* Adeò autem ſtupenda erant, & convincẽtia, ut dixerit Salvator,

Ioan. 15. *Si opera non feciſſem in eis quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent,*

Tertiò Scriptura Chriſto aſcribit omniſcientiam, quæ Deo propria eſt; dicitur enim Pſalm. 46. *Sapientiæ ejus non eſt numerus.* Et ſimiliter de Chriſto, Ioan. 21. *Domine, tu noſti omnia.* Et 1. Col. 2. *In Chriſto Ieſu ſunt omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ Dei abſconditi.* Item inſpectio cogitationum cordis, & intimiorum receſſuum illius, divinitati reſervatur, 2. Paralip. 3. *Tu ſolus noſti corda filiorum hominum.* De Chriſto autem dicitur Matth. 9. *Cùm vidiſſet Deus cogitationes eorum, dixit: Vt quid cogitatis mala in cordibus veſtris.* Futurorum quoque prænotio eſt etiam argumentum deitatis & omiſcientiæ ejus, juxta illud Iſai. 41. *Annunciate quæ ventura ſunt in futurum, & ſciemus quia Dij eſtis.* At Servator multa prænuntiavit. Ioan. 13. *A modò dixi vobis, priuſquam fiat: ut cùm factum fuerit, credatis, quia ego ſum.* Et patet ex toto decurſu Evangelij, in quo legimus prædixiſſe ſuam paſſionem, negationem Petri, proditionem Iudæ, fugam diſcipulorum, occurſum hominis amphoram aquæ bajulantis, everſionem Hieroſolymorum, & alia multa.

Quartò Scriptura aſſerit Chriſto omnem prælationem, honorem, cultum, adorationem, quæ Patri debentur. Pſalm. 55. *Adorabunt eum omnes Reges terræ, omnes gentes ſervient ei.* Ioan. 5. *Vt omnes honorificent Filium, ſicut honorificant Patrem.* Ad Hebræos 1. *Adorent eum omes Angeli Dei.* In Scriptura autem nunquam præcipitur adoratio, niſi pro vero Deo. Ponderat etiam Apoſtolus ibidem illud Pſalm. 109. *Sede à dextris*

tris meis : quod ſignificat æqualitatem honoris. Acutè etiam obſervavit Chryſolog. quod ſicut in illo Pſalmo Pater dicit Filio , *ſede à dextris meis*;ita Pater dicitur à dextris Filij,*Dominus à dextris tuis*. Ut adverteremus , utrique eſſe æqualem honoris gradum. *Sic à dextris* (inquit ſerm.58.) *ſedet Filius , ut Pater non ſedeat à ſiniſtris : unica & ſingularis eſt divina conſeſſio , ubi ſuperna virtus recipit nihil ſiniſtrum.* Hinc eſt quod Scriptura affirmat , in Chriſto ſitam eſſe rationem vltimi finis , & vitæ beatæ, ſicut in Patre. Ioan. 17. *Hæc eſt vita æterna, ut cognoſcant te Deum verum,& quem miſiſti Ieſum Chriſtum*.1.Ioan.ult.*Hic eſt verus Deus, & vita æterna.*

Quintò Scriptura removet à Chriſto omnem inferioritatem , ſubjectionem, & dependentiam aliarum creaturarum. Hebr. 1. *Cùm ſit ſplendor gloriæ, & figura ſubſtantiæ*.Quod ſanè dici non poteſt de pura creatura,quæ quàmlibet perfecta ſit , eſt potiùs umbra , quàm ſplendor deitatis. Ponderant etiam Patres illud Philip. 2. *Hoc ſentite in vobis , quod & in Chriſto Ieſu, qui cùm in forma Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem Deo,ſed ſemeipſum exinanivit, formam ſervi accipiens.* Certè ſi Filius Dei incarnando ſe formam ſervi accepit, profectò eam antè non habuit : & cùm omnis creatura ſerva ſit Creatoris , planè ſequitur , Filium non eſſe creaturam. Unde Auguſt.tract. 17. in Ioan. *Semetipſum exinanivit formam ſervi accipiens: non ergo ſe exinanivit amittens quod erat , ſed accipiens quod non erat.*

His etiam quinque viis divinitas Spiritus Sancti contra Macedonium comprobatur. Nam primò

primò ei attribuit Scriptura æqualitatem in natura, 1. Ioan. ult. *Hi tres unum ſunt.* Secundò aſſeritur ei omnipotentia, Pſalm. 32. *Verbo Domini cœli firmati ſunt, & ſpiritu oris ejus omnis virtus eorum.* Et ideò illi attribuitur creatio, Pſalm. 109. *Emittes ſpiritum tuum, & creabuntur.* Sanctificatio, 1. Cor. 6. *Iuſtificati eſtis in ſpiritu Dei noſtri.* Opus Incarnationis, quod eſt divinæ virtutis operæpretium, in quo fecit Deus potentiam in brachio ſuo, Luc. 1. *Spiritus ſanctus ſuperveniet in te,* &c. Opus miraculorum, 1. Cor. 12. *Diviſiones operationum ſunt, idem verò Deus, qui operatur omnia in omnibus. Hæc omnia operatur unus, atque idem ſpiritus, dividens ſingulis prout vult.* Et alibi millies attribuuntur ei reſurrectio mortuorum, gubernatio Eccleſiæ, aſſiſtentia in Conciliis, &c. Tertiò attribuitur ei omniſcientia. 1. Cor. 2. *Spiritus omnia ſcrutatur, etiam profunda Dei.* Quartò tribuit ei Scriptura Dei majeſtatem, & honorem, eique honorem latriæ defert. 1. Cor. 6. *Neſcitis quia membra veſtra templum ſunt Spiritus ſancti: glorificate, & portate Deum in corpore veſtro.* Et ideò peccatum in ipſum eſt crimen læſæ Majeſtatis divinæ, Matth. 12. *Qui dixerit contra Spiritum ſanctum, non remittetur ei, neque in hoc ſæculo, neque in futuro.* Unde ei gloria ultimi finis, & beatitudinis aſcribitur. 1. Petr. 7. *Spiritu ſancto miſſo de cœlo, in quem deſiderant Angeli proſpicere.* Denique ab eo removetur inferioritas creaturæ. *Act.* 5. dixit Petrus Ananiæ: *Cur tentavit ſatanas cor tuum mentiri Spiritui ſancto? Non es mentitus hominibus, ſed Deo.* Alia innumera poſſent afferri, & ad unum ex his quinque locis reduci; ſed id facilè ſi ipſo efficiet, ſtudioſus Lector.

REFLEXIO.

Veritatem SS. Trinitatis uſque adeò nobis infixam, mentibus, cordibuſque impreſſam voluit Deus, ut in ea confeſſione homines regenerari, eam profiteri adulti, eam infantium nomine ſpondere ſuſceptores, eam diſertis verbis in forma baptiſmatis exprimi opus ſit, & olim trina immerſione ſignificari in Eccleſia ſolenne fuerit: quia nimirum imaginem ſuam in creatione inſertam, & peccato obliteratam in nobis reformat Trinitas, quam formarat. Ideoque dum renaſcimur, ſatanæ, mundique operibus, ac pompis abrenunciamus, ut purgato, defæcatoque animo, eo ſit divinæ imagini ſuſcipiendæ peratior nova creatura, quo fuerit ab inanium veteris hominis cupiditatum ſpeciebus expeditior. Quid enim aliud eſt Chriſtianiſmus, quàm Adami terrenæ in nobis imaginis litura, & auguſtæ Trinitatis ducta pictura? Recordare, lector, eorum quæ in baptiſmate ſpopondiſti: vide, an reddas Domino vota tua, quæ tunc diſtinxerunt labia tua: cave ne ea complectaris moribus, quibus verbo renunciaſti: reſpondeat ſono linguæ actus vitæ: confirma *operibus pronuntiantibus* (ut loquitur Auguſt.) quod labiis ſonantibus protuliſti. *Memor eſto ſermonis tui* (inquit Ambroſ. *lib.* 1. *de ſacram. c.* 2.) *& nunquam tibi excidat tua ſeries cautionis. Chirographum tuum tenetur non in terra, ſed in cœlo.* Deo, & Trinitati te ſolenniter conſecraſti: illi ergo tota mente, totoque corde inhæreas, cui te devoviſti. Deus non irridetur, nec ei placet ſtulta promiſſio.

Audi

Audi Nazianz. oration. in ſanctum baptiſma: *Ut compendio dicam, nihil aliud eſſe vim & facultatem baptiſmi exiſtimare debemus, quàm ſecundæ vitæ, purioriſque, & præſtantioris inſtituti pactum cum Deo initum. Ac proinde vel maximè in metu omnes eſſe debemus, ne falſam confeſſionem edidiſſe comperiamur. Nam cùm ad mutua hominum pacta obfirmanda Deus medius adhiberi ſoleat, quantò tandem periculoſius eſt, magiſque extimeſcendum, ne fœdera cum Deo ipſo contracta perfregiſſe reperiamur.*

SPECULATIO II.

Myſterium SS. Trinitatis non poteſt rationibus convincentibus demonſtrari: poteſt tamen ejus fides congruentiis illuſtrari, & declarari.

PRima pars reprobat quorumdam confidentiam, qui omnia fidei myſteria evidenter demonſtrare ſibi promittũt. Inter eos turpiùs erravit Petrus Abaillardus, qui ut refert D. Bernardus *epiſt.* 90. volebat rationem ſemper debere prævenire fidem: & in hoc ſenſu exponebat illud Eccleſiaſt. 19. *Qui citò credit, levis eſt corde:* id eſt, inquiebat, qui adhibet fidem ante rationem. Quem ſic eleganter impugnat ibidem S. Pater: *Dum paratus eſt de omnibus reddere rationem, etiam quæ ſunt ſupra rationem, & contra rationem præſumit. Quid enim magis contra rationem quàm rationem ratione conari tranſcendere? & quid magis contra fidem quàm credere nolle quid-*

quid non poſſit ratione attingere? Laudatur Maria quòd rationem fide prævenit, & punitur Zacharias quòd fidem ratione tentavit. Et præclarè adhuc lib. 5. de conſiderat. cap. 8. *Quærit quis, quomodo illud quod catholicum eſſe dicimus, poſſit eſſe? Sufficiat ei tenere ſic eſſe. Atque hoc non rationi perſpicuum, nec tamen opinioni ambiguum, ſed fidei perſuaſum. Sacramentum hoc magnum eſt, & quidem venerandum, non ſcrutandum. Quomodo pluralitas in unitate, aut ipſa in pluralitate? Scrutari hoc temeritas eſt: credere pietas eſt: noſſe vita & vita æterna eſt.*

Ratio D. Thomæ *q. 32. art. 1.* convincens eſt. Ad ea tantùm attributa Deitatis poteſt intellectus noſter aſſurgere, quæ ex effectibus cognoſci poſſunt; de Deo enim nihil à priori, & per cauſam novimus: ſed effectibus creatis non poſſumus in tanti myſterij cognitionem devenire; cùm ex eis valeamus ſolùm indagare, quæ Deo ut primæ cauſæ & fontali omnium principio aſſeri poſſunt; effectus enim creati non procedunt per ſe à Deo ut trino, ſed tantùm concomitanter, quatenus eadem virtus invenitur in tribus: ergo impoſſibile eſt quod per ſolam rationem naturalem in hujus myſtirii cognitionem, nec quidem in ejus ſuſpicionem deveniamus. Unde dixit Veritas, Matth. 11. *Nemo novit Patrem niſi Filius, & cui voluerit Filius revelare.* Et Hormiſdas Papa in epiſt. ad Iuſt. Imper. cap. 1. *Secretum Trinitatis nec ulla viſibilium, nec inviſibilium creaturarum potuit inveſtigare natura.* Nota ly *inveſtigare*, quod indicat nullam creaturam viribus naturalibus unquam potuiſſe ejus myſterii cognitionem quærere, vel ſuſpicari.

Confirmatur, & ſimul occupantur objectiones,

Myſterium

Myſterium Trinitatis eſt ſupernaturale, non quidem reſpectu Dei, cui omnia quæ habet, naturalia ſunt, nihil enim in eo eſt, quod non ſit ipſi debitum; ſed eſt ſupernaturale reſpectu noſtri, non ſolùm eo modo, quo omnia quæ ſunt in Deo, ſupra naturam ſunt, ſic enim omnia attributa ſupernaturalia dici poſſunt, imò & cognoſci talia: lumine enim naturæ compertum eſt, omnia quæ in Deo ſunt, omnem naturam creatam & creabilem antecellere; unde & divina perfectio à Patribus per viam exceſſus declaratur, dum Deum vocant ſuperbonum, ſuperpulchrum, & id quo nihil majus eſſe, aut cogitari poteſt. Sed etiam iſtud myſterium eſt ſupernaturale alio ſpecialiori modo, quatenus nimirum nihil eſt in rebus naturalibus, quo poſſit intellectus manuduci ad trinitatem perſonarum Deo aſſerendam: quin potiùs prima fronte naturalibus principiis repugnare videtur, licèt reipſa eis non adverſetur; quia verum non eſt vero contrarium.

Ex quo etiam fit, tantam eſſe, tamque ſublimem hujus myſterii arduitatem, ut etiam ſuppoſita revelatione divina, & ſemel detecto per fidem tali arcano (de quo ante revelationem nulla poterat ſuboriri ſuſpicio) adhuc demonſtrativè probari nequeat. Quia licèt ſuppoſita, & prælucente revelatione multa demonſtrare poſſimus, qua de cauſa dixit nonnullus, *Fides magnam nos docuit Metaphyſicam*; v.g. ex fide Incarnationis oſtendamus dari ſubſiſtentiam ab eſſentia diſtinctam, de qua ſubſiſtentia vix unquam Philoſophi cogitarant; & ſimiliter quantitatem à ſubſtantia diſtingui nos docet Euchariſtia, & in aliis multis veritatibus naturalibus poſt fidem

ſecuriùs incedimus. Aliter tamen eſt de noſtro myſterio, quod etiam poſt revelationem rationem noſtram ita captivat, & ferè opprimit, ut ſola fide ei aſſentiri valeamus; quia nimirum nullum affulget principium naturale, quo evidenter ſuadeatur; nullum apparet exemplum, quod non magis diſſimilitudinis, quàm ſimilitudinis præ ſe ferat, ut patebit conſideranti illa quæ ſtatim referemus. Igitur noſtrum myſterium nulla poteſt convincenti ratione demonſtrari; & ut ait Auguſt. lib. 7. de Trinit. cap. ultimo: *Trinitas fide teneatur, donec illuceſcat in cordibus noſtris, qui ait per Prophetam: Niſi credideritis, non intelligetis.*

Secunda pars poſtulat ut adducamus convenientias quibus docetur, non eſſe abſurdum, nec rationi repugnare quod fide credimus. Prima claſſis congruentiarum conſtat rationibus. Prima ſumitur ex illo principio, *Bonum eſt ſui diffuſivum*; ſubindeque ſummum & infinitum bonum, ſummè & infinitè diffuſivum: quæ infinita diffuſio in myſterio Trinitatis dumtaxat reſplendet. Secunda, quia gignere ſibi ſimile, eſt magna perfectio, Deo omni ex parte perfecto minimè deneganda. Iſai. 66. *Qui alios parere facio, ipſe non pariam? qui cæteris generationem tribuo, ſterilis ero?* Tertia: experimur in nobis dari proceſſionem verbi & amoris, quæ ut ſuprà diximus, mundari poteſt ab omni imperfectionis labe: ergo talis proceſſio in Deo etiam invenitur. Quarta fundatur in ratione amicitiæ, quam ſi fieri poteſt, in Deo eſſe ſummè decet. Amicitia verò perfecta exigit conſortium perſonarum æqualium, ut ſit amatio & redamatio reciproca, & omnibus modis cumulata. Quinta accipi

accipitur ex divina felicitate, quæ congruenter exigit veram ſocietatem, ſolitudinem refugit, convictum amat. Nec ſalvatur ſufficienter ſocietas Dei per creaturas: tum quia hæ non fuerunt ab æterno: tum quia infinitè diſtant à Deo, & multò magis quàm lapides, aut plantæ ab homine; qui tamen dicitur ſolitarius in Palatio ubi ſunt politiſſima marmora, vel in horto quantumvis pomifero.

Secunda claſſis convenientiarum petitur ex numero ternario, in quo noſtrum myſterium non exſcribitur quidem, ſed adumbratur. Numerus enim ternarius ita in natura commendatur, ut ubique ferè videatur delineatus. Creatio orbis una eſt, ſed tribus operationibus completa; productione, qua res factæ ſunt; diſtinctione, qua ſuis locis conſtitutæ; ornatu, quò aptatæ & compoſitæ ſunt. Orbis ipſe unus eſt, ſed tribus generibus entium conſtans; purè ſpirituali, in Angelis; purè corporali, in omnibus rationis expertibus; mixto ex corpore & ſpiritu, in homine. Tres etiam gradus conſtituunt totam mundi univerſitatem, ſcilicet eſſe, vivere, & intelligere. Tria ſunt entium naturaliu n principia, materia, forma, privatio. Tres partes temporis, præteritum, præſens, & futurum. Tres durationum menſuræ, tempus, ævum, æterniras. Tres quantitatis ſpecies, linea, ſuperficies, corpus. Tres corporis dimenſiones, longitudo, latitudo, profunditas; nam ſublimitas à profunditate non differt. Idem apparet in parvo mundo, ſcilicet homine, in quo triplex eſt facultas, memoria, intellectus, voluntas. Triplex operatio, vegetativa, ſenſitiva, rationalis. Triplex mentis operatio,

apprehenſio, judicium, diſcurſus. Idem etiam in Angelis relucet, in quibus eſt ſubſtantia, intellectus, voluntas. In illis ſunt tres hierarchiæ, in qualibet hierarchia tres chori, in quolibet choro triplex operatio, purgatio, illuminatio, perfectio; & triplex motus, rectus, circularis, obliquus, ſuo loco explicandus. Denique libro ſequenti dicemus, in omnibus omninò creaturis eſſe veſtigium Trinitatis, quia in omni re inſunt hæc tria, unitas, ſpecies, & ordo; relucent numerus, pondus, & menſura; apparent eſſe, poſſe, & operari: & tres proprietates inveniuntur, unum, verum, bonum.

Hac fortè de cauſa omnibus ſemper ſæculis apud omnes populos ternarius numerus ſumma veneratione habitus eſt, & peculiari ratione perfectus, ac ſacer. Hinc ad aliquid numeris omnibus abſolutum ſignificandum, eo ſermonis ſchemate utimur: *Ter beatus, Triſmegiſtus.* Olim etiam Gentilium cæremoniæ hoc numero perficiebantur, juxta illud Poëtæ: *Numero Deus impare gaudet.* Propter quod etiam in incantationibus hunc numerum aſſiduè adhibẽdum præſcribit diabolus divinæ gloriæ æmulus, ut refert doctus Eſtius *in 1. diſt. 3. §. 11.* unde non immeritò credunt nonnulli, quodam tacito naturæ inſtinctu tam religioſè numerum illum fuiſſe obſervatum, in quo veſtigium Auguſtæ Trinitatis impreſſum hæret. Præclarè dixit Auguſt. lib. 11. de Civit. cap. 24. *In operibus Dei ſecreto quodam loquendi modo, quo noſtra exercetur intentio, nobis inſinuata intelligitur Trinitas. Vnamquamque creaturam quis fecerit, per quid fecerit, propter quid fecerit: univerſa nobis Trinitas in ſuis operibus intimatur.*

Inde

Inde eſt civitas ſancta, quæ in ſanctis Angelis ſurſum eſt, & origo, & informatio, & beatitudo. Nam ſi quæratur unde ſit? Deus eam condidit: ſi unde ſit ſapiens, à Deo illuminatur: ſi unde ſit fœlix, Deo fruitur: ſubſiſtens modificatur, contemplans illuſtratur, inhærens jucundatur: eſt, videt, amat: in æternitate Dei viget, in veritate Dei lucet, in bonitate Dei gaudet. Hoc triplici motu Trinitatis expreſſivo conſummatur Sanctorum beatitudo.

Tertia denique claſſis convenientiarum formatur ex variis exemplis, quibus non tam probatur, quàm qualitercumque explicatur tam abſtruſum myſterium. Paucas ſimilitudines ex Patribus lectas hîc ſubjiciam. Primam deſumit ex aqua S. Auguſt. *lib. de fide & ſymbolo, cap. 9.* dicens: *Fons, fluvius, & potio ſunt aqua; & tamen nihil horum eſt alterum. Tria pocula ex fonte impleta inter ſe diverſa ſunt, & tamen non tres aquæ, ſed una dicuntur aqua. Ex quibus intelligitur, fieri poſſe, ut aliqua tria non tantùm ſigillatim, ſed etiam ſimul unum nomen obtineant.*

Secundam affert ſerm. 38. de verbis Dom, cap. 7. *Ut in tempore ſimul ſunt ignis, ſplendor, & calor: ita & in æternitate ſimul ſunt Pater ignis conſumens, Filius candor lucis æternæ, & Spiritus ſanctus ſuo amore corda noſtra calefaciens, & benigniſſimè fovens.*

Tertiam & quartam adducit S. Pater ſerm. 1. de verbis Apoſtoli, cap. 3. *Ecce in ſole tria ſunt; & ſicut videmus, omninò ſeparari non poſſunt, curſus, ſplendor, & calor. Ignis tria habet, & dividi non poteſt, hoc eſt, lucem, motum, & fervorem. Si igitur, nefande hæretice, dividere*

non potes creatum ſolem & ignem, quomodo dividere potes Deum omnium Creatorem?

Quintam mutuatur ex Philoſophia, lib. 11. de Civit. cap. 25. *Philoſophi ſapientiæ diſciplinam tripartitam eſſe animadverterunt, Phyſicam, Logicam, & Ethicam; ſive naturalem, rationalem, moralem.* Ex quo Deum eſſe trinum concludi poteſt: nam *Deus naturarum omnium author eſt* (per potentiam Patri attributam) *& intelligentiæ dator* (per ſapientiam Filio aſſertam) *& amoris, quo benè, beatéque vivatur, inſpirator,* per Spiritum ſanctum, cui amor appropriatur.

Sextam nobis proponit lib. 13. confeſſ. cap. 11. *Vellem ut hæc tria, eſſe, noſſe, velle, cogitarēt homines in ſeipſis. In his tribus quàm ſit inſeparabilis vita, & una vita, & una mens, & una eſſentia; quàm denique inſeparabilis diſtinctio, & tamen diſtinctio, videat qui poteſt.* Et lib. 14. de Trinit. c. 8. *Mens meminit ſui, intelligit ſe, diligit ſe: hoc ſi cernimus, cernimus Trinitatem, nondum quidem Deum, ſed imaginem Dei.*

Septimam tradit S. Dionyſius *lib. de divin. nom. c. 2.* ex tribus luminibus idem cubiculum implentibus indiſtincta quadam diſtinctione. Tria cereorum lumina ita tota in totis ſunt, ut fulgorem unum, indiſcretum, individuumque præferant; ita tamen diſcreta & impermixta ſunt lumina, ut unum poſſit ab alio ſeparari. Hæc longiuſculè retuli, quia ſunt utilia ad tantum myſteriū ſimplicibus quoquo modo explanandum, quamvis in rei veritate hæc exempla plus diſſimilitudinis, quàm ſimilitudinis habeant: & ſicut in talibus adumbrationibus aliqua utcumque conſentanea reperiuntur; ita

&

& plurima diſſentanea occurrunt, ut verum ſit quod dicitur Iſai. 46. *Cui aſſimilaſtis me, & adæquaſtis, & cõparaſtis me, & feciſtis ſimilẽ.*

Dices: Ex tanto rationum, convenientiarum, & exemplorum apparatu videtur ſufficientem confici poſſe demonſtrationem, qua veritas noſtri myſterij, ſaltem fide detecta, comprobetur, imò & fortè ante fidem; cùm referat Auguſt. *lib. 5. confeſſ. cap. 9.* ſe legiſſe in libris Platonicorum exordium Evangelij Joannis, *In principio erat verbum.* Et celebre eſt dictum Triſmegiſti: *Monas genuit monadem, & in ſe ſuum reflexit ardorem.* Quo graphicè deſcriptæ videntur divinæ origines.

Reſpondeo, rationes ſuprà factas fidem quidem juvare, ſed minimè convincere. Natura enim ſummi boni ſalvabitur à Philoſopho per hoc, quod Deus poſſit extra ſe in infinitum perfectionem ſuam communicare. Ex eo etiam, quod reperiatur in creatis productio ſimilis in natura, non cogimur ad generationem Deo aſſerendam, ſed potiùs impedimur; cùm videamus generatione multiplicari, & propagari naturam, quæ in Deo eſt eſſentialiter ſingularis. Nec etiam ex eo quod experiamur in nobis dari internam proceſſionem verbi & amoris: quia hæc emanatio accidentalis eſt, divina ſubſtantialis. Amicitia autem, & conſortium requiruntur quidem ad felicitatem hominis, qui in proprio fundo plenitudinem boni non invenit: ſed exigi ad beatitudinem illius qui ſeipſo centrum eſt omnis boni, non facilè demonſtrabitur. Exempla verò, & veſtigia quæ adduximus, declarant quidem, ſed non probant noſtrum Myſterium, cujus fruſtra juſtum exemplum quæritur, cùm

in hoc ejus eminentia poſita ſit, quod nulla poſſit ſimilitudine adæquari.

Ad id verò quod additur de Philoſophis, reſpondeo eos omninò tale myſterium ignoraſſe, ſicut & myſterium Incarnationis, juxta illud Apoſtoli 1. Cor. 2. *Loquimur Dei ſapientiam in myſterio, quæ abſcondita eſt, quam nemo Principum hujus ſæculi cognovit*, id eſt, Philoſophorum nullus. Unde diverſo longè ſenſu loquuti ſunt, ſi quæ fortaſſis ſimilia myſteriis noſtris balbutiendo dictitarint. Unde Auguſtinus legit ſolùm in libris Platonicorum quandam mentem à Deo diſtinctam, rerum omnium operatricem, ſed non Deo conſubſtantialem; in quo tamen tota myſterij noſtri arduitas ſita eſt. Dictum verò Triſmegiſti, non productionem Filij & Spiritus ſancti ſignificat, ſed productionem mundi, quem unum Deus unus produxit, productumque ad ſe ordinavit & reflexit per amorem. Quod ſi tandem aliquid litteris mandarint de veritate tanti myſterij, ut de Triſmegiſto & Sibyllis multi credunt; dicendum ad ejuſmodi cognitionem ſpeciali illuſtratione divinitus eſſe adjutos.

Reflexio.

Ubique ſparſa vidiſti, lector, Trinitatis veſtigia, *quoniam*, ut ait Apoſt. Rom. 11. *ex ipſo, per ipſum, & in ipſo ſunt omnia*. Sed vide num in te impreſſum Trinitatis characterem deleat memoria, cognitio, amorque terrenorum. Nam ut verè ſcripſit Auguſt. lib. 14. de Trinit. cap. 12. *Trinitas mentis non propterea Dei eſt imago, quia ſui meminit mens, & intelligit, ac diligit ſe; ſed etiam quia poteſt meminiſſe, & intelligere, & amare*

à

à qua facta eſt : quod cùm facit, ſapiens ipſa fit ; ſi autem non facit, etiam cùm ſui meminit, ſeque intelligit ac diligit, ſtulta eſt. Meminerit itaque Dei ſui, ad cujus imaginem facta eſt ; eumque intelligat, atque diligat. Ad quam ſummam Trinitatem (ſubdit lib. 15. cap. 20.) *reminiſcendam, videndam, diligendam, ut eam recordetur, eam contempletur, eâ delectetur, totum debet referre quod vivit.* Et ratio eſt, quia mens noſtra ejus imago eſt quod cogitatione revoluit ; *Intellectus enim intelligendo fit omnia*, ut aiunt Philoſophi. Quomodo ergo imago Dei erit qui Deum non recogitat corde. Unde omnibus fermè hujus ſæculi Chriſtianis objicere licet quod olim Elpidoforo apoſtatæ exprobrabat inclytus Diaconus, nomine Muritta, graviſſimis verbis, quæ refert Victor Uticēſis lib. 3. Vvandalicæ perſecutionis. Aſſumens ergo Muritta ſabana & linteamina, id eſt albam veſtem quam Sacerdos baptizandi capiti imponit, ſic fatus eſt : *Hæc ſunt linteamina, Elpidofore, quæ te accuſabunt, dum Majeſtas venerit judicantis ; hæc te immaculatum cinxerant de fonte ſurgentem ; hæc te acriùs perſequentur. Quid facturus es, miſer, cùm ſervi patrisfamilias ad cœnam regiam congregare cœperint invitatos ? Tunc te aliquando vocatum, terribiliter indignatus exutum ſtolam Rex conſpiciet, dicetque tibi ? Amice quomodo huc veniſti veſtem non habens nuptialem ? Non video quod contuli, non noſco quod dedi : perdidiſti militiæ chlamydem ; characterem non video Trinitatis. Talis intereſſe non poterit epulis meis. Ligate eum pedibus & manibus funiculis ſuis : ipſe funes extendit continuatos in laqueum, quibus & ſemetipſum vinxit.* Ergo characterem Trinitatis fideliter cuſtodiamus.

SPECULATIO III.

Myſterium Trinitatis reddi poteſt evidenter credibile, clara ſolutione objectorum quæ Hæretici, vel Iudæi, vel Gentes opponunt.

PRæter ea quæ ſuprà diximus in generali de credibilitate Myſteriorum Catholicæ Religionis, adhuc in ſpeciali monſtranda eſt credibilitas hujus myſterij ſolutione argumentorum. Ad cujus evidentiam conſiderandum eſt cum S. Thoma *lib.* 1. *cont. Gent. cap.* 7. quod licèt veritas fidei Chriſtianæ humanæ rationis capacitatem excedat, ea tamen quæ ratio naturaliter indita habet, veritati fidei contraria eſſe non poſſunt, ea enim quæ naturaliter rationi ſunt inſita, veriſſima eſſe conſtat: id etiam quod fide tenetur, cùm evidenter divinitus confirmatum ſit, nefas eſt credere eſſe falſum. Quia igitur ſolum falſum vero contrarium eſt, impoſſibile eſt principiis naturaliter notis veritatem myſteriorum fidei contrariam eſſe. *Ex quo*, inquit, *evidenter colligitur, quæcumque argumenta contra fidei documenta ponantur, ex principiis naturæ per ſe notis non procedere, unde nec demonſtrationis vim habent, ſed vel ſunt rationes probabiles, vel ſophiſticæ; & ſic ad ea ſolvenda locus relinquitur.*

Conſiderandum ſecundò ex eodem Angelico Doctore ibidem, *c.* 3. & 1. *p. q.* 32. *art.* 1. Theologum dum myſteria Trinitatis, Incarnationis, aliaque difficilia infidelibus proponit,

non debere præſumere, ſe poſſe eos ratione convincere; in hoc enim multùm fidei derogaret: tum quia celſitudo fidei, infirmæ rationis limites tranſcendit: tum quia cederet in deriſum fidei, dum intelligerent Gentes, nos ob tales ſolùm convenientias propoſitionibus tam inviis adhærere. Nihilominus rationibus & ſimilitudinibus ſuprà adductis uti poteſt, & debet, quia ut præclarè docet idem S. Præceptor *loco citato, cap.* 8. utile eſt ut in hujuſmodi rationibus quantumcunque debilibus ſe mens humana exerceat, dummndo deſit comprehendendi vel demonſtrandi præſumptio; quia de rebus altiſſimis, etiam parva & debili conſideratione aliquid poſſe inſpicere, iucundiſſimum eſt.

Conſiderandum tertiò, quod cùm ea falſi natura ſit, ut nonniſi falſis rationibus aſtruatur (ex vero enim nunquam ſequitur falſum, ut docent Dialectici) conſequens eſt, omnes errores non niſi falſis rationibus, & ſophiſmatis niti, forma vel materia vitioſis, veritate deſtitutis, ejuſque tantùm imagine vel umbra indutis. Sed quia quo myſteria ſunt ſublimiora & magis occulta, eo minùs cognita ſunt, ideò non mirum ſi adverſus ea opponantur ſophiſmata obſcuriora, & ad ſolvendum difficiliora; ſophiſmata tamen ſunt, id eſt argumenta fallacia, futilia, & ſemper per ſe inania, nec vires habentia niſi propter hominum ignorantiam, qui ſæpè ſe habent ad certiora ſicut oculi noctuæ ad lumen ſolis, ut ipſemet Ariſtoteles obſervavit. His prænotatis, infidelium caſtra ingrediamur, ut excuſſa & demonſtrata firmamentorum, quibus errores ſuos ſuffulciunt

cluat, imbecillitate, Catholica veritas eluceſcat.

Argumenta Arrianorum, & Macedonianorum.

Objiciunt primò hæretici Arriani, retorquendo eadem quinque tela in nos, quæ in ipſos contorſimus. Primò removetur à Filio æqualitas in natura, dum ſimpliciter creatura nominatur in Scriptura. Eccl. 1. *Prior omnium creata eſt Sapientia*. Coloſſ. 1. *Qui eſt primogenitus omnis creaturæ*. Et Joan. 17. videtur ei divinitas denegari. *Hæc eſt vita æterna, ut cognoſcant te* (Patrem alloquitur) *ſolum Deum vivum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum*. Ubi ſoli Patri divinitas tribuitur. Secundò removetur ab ipſo omnipotentia. Joan. 5. *Non poteſt à ſe Filius facere quicquam*. Tertiò aufertur ei omniſcientia. Marc. 13. *De die illa nemo ſcit, neque Filius hominis*. Quartò denegatur ei prælatio, cultus, & honor Patris. Joan. 14. *Pater major me eſt*. Marc. 10. 18. *Quid me dicis bonum? nemo bonus niſi ſolus Deus*. Quintò attribuitur ei defectus & ſubjectio creaturarum. 1. Cor. 15. *Cùm ſubjecta fuerint illi omnia, tunc & ipſe Filius ſubjectus erit ei.*

Reſpondeo auctoritates illas loqui de Chriſto in natura humana, in qua non ſolùm Deo ſubjectus fuit, ſed etiam paulò minùs ab Angelis minoratus, imò & parentibus ſubditus, quin & opprobrium hominum factus, exinaniens ſemetipſum formam ſervi accipiens, ut nos à peccati ſervitute liberaret. Seorſim tamen exponenda ſunt oppoſita nobis teſtimonia. Ad

locum

locum Eccleſiaſtici dico, ſapientiam dici creatam, idem eſſe ac productam; nam apud Latinos procreare liberos dicuntur genitores. Et in hoc ſenſu dicitur Chriſtus primogenitus omnis creaturæ, id eſt priùs genitus, quàm ulla fieret creatura. Triplicem aliam expoſitionem horum, & ſimilium locorum egregiè docet S. Thomas 1. *p. q.* 41. *art.* 3. *ad* 4. his verbis: *Dicendum quod cùm dicitur, Sapientia eſt creata, poteſt intelligi non de ſapientia quæ eſt Filius Dei, ſed de ſapientia creata, quam Deus indidit creaturis. Dicitur enim Eccleſ.* 1. *Ipſe creavit eam, ſcilicet ſapientiam, Spiritu ſancto, & effudit illam ſuper omnia opera ſua. Neque eſt inconveniens, quod in uno contextu loquutionis loquatur Scriptura de Sapientia genita, & de creata: quia ſapientia creata eſt participatio quædam Sapientiæ increatæ. Vel poteſt referri ad naturam creatam aſſumptam à Filio, ut ſit ſenſus: Ab initio & ante ſæcula creata ſum, id eſt, præviſa ſum creaturæ uniri. Vel per hoc quod Sapientia creata & genita nuncupatur, modus divinæ generationis nobis inſinuatur. In generatione enim quod generatur, accipit naturam generantis, quod perfectionis eſt. In creatione verò creans non mutatur, ſed creatum non recipit naturam creantis. Dicitur ergo Filius, & creatus, & genitus; ut ex creatione accipiatur immutabilitas Patris, & ex generatione unitas naturæ in Patre, & Filio.*

Ad locum *Ioan.* 17. in quo ſolus Pater dicitur Deus, reſponderi poſſet, in illo teſtimonio addi: *Et quem miſit Ieſum Chriſtum.* Ut detur intelligi, Chriſtum eſſe etiam Deum, & Patri conſubſtantialem. Sed meliùs dicitur, dictio-

nem

nem excluſivam, *ſolus*, removere tantùm à natura divina aliud, non alium; & quia Filius non eſt aliud à Patre, ideò dictio excluſiva, *ſolus*, removet dumtaxat creaturas. Alij dicunt Chriſtum ibi alloqui non Patrem, ſed totam Trinitatem, quibus favet S. Auguſt. *lib.* 6. *de Trinit. cap.* 9. & D. Thom. *q.* 31. *art.* 4. *ad* 1. Ad locum Joan. 5. *Dicendum* (ait D. Thom. q. 42. art. 6. ad 1.) *quod in hoc quod dicitur, Filius non poteſt à ſe facere quicquam, non ſubtrahitur Filio aliqua poteſtas, quam habeat Pater, cùm ſtatim ſubdatur, quod quodcumque Pater facit, Filius ſimiliter facit; ſed oſtenditur quod Filius habet poteſtatem à Patre, à quo habet naturam.* Uno verbo, ſignificatur Chriſtum habere potentiam per generationem, non ut perſonam ingenitam.

Ex his etiam facilè exponuntur alia teſtimonia. Nam cùm dicitur, Chriſtum ignorare diem judicij, id intelligitur de eo in quantum homo eſt, vel quia ad modum ignorantis ſe habebat, diem illum tacendo, & non manifeſtando; ſicut Deus dicitur cognoviſſe quod Abraham timeret Dominum, non quòd antea ignoraret; ſed quia id tunc cognoſcere fecit. Vnde dixit Hilar. lib. 10. de Trin. *Hæc neſcita diei profeſſio non eſt ignorationis infirmitas, ſed tacendi diſpenſatio.* Similiter cùm denegatur ei ſupremus honor, aſſeriturque ſubjectio, hæc intelliguntur de Chriſto ratione humanitatis, cui etiam non convenit bonitas, ſcilicet per eſſentiam. Ad illa itaque explicanda, præ oculis habenda eſt ſemper ſententia illa Athanaſij: *Æqualis Patri ſecundùm divinitatem: minor Patre ſecundùm humanitatem.*

Dices : Si nos volumus, quod cùm Scriptura vocat Chriſtum Deum, id intelligatur cum omni proprietate ; cur cùm dicitur creatura, eique creatarum rerum conditiones tribuuntur, id non intelligimus in proprio & rigoroſo ſenſu ? Unde diſparitas ?

Reſpondeo diſparitatem eſſe claram, quia ſi Verbum non eſſet conſubſtantiale, falsò diceret Scriptura, *Hic eſt verus Deus*, cùm non haberet divinitatem nec ante, nec per Incarnationem: unde Arrianiſmus non ſalvat omnia quæ dicuntur de Chriſto. At verò ſecundùm fidem Catholicam utrumque verum eſt, & Chriſtum eſſe Deum, ſubindeque Patri æqualem ; & habere naturam creatam, ſubjectam, minorem Patre. Vnde fides Orthodoxa ſalvat utrumque modum loquendi Scripturæ.

Inſtabis : Non minùs loca quæ Arrianis opponimus, patiuntur ſuam explicationem, quàm illa quæ nobis ipſi objiciunt : nam quotieſcumque Chriſtus dicitur unus cum Patre, id exponi poteſt de unitate affectus, non de conſubſtantialitate naturæ, ut ex ipſius litteræ ſerie colligitur. *Ioan.* enim 10. poſtquam Chriſtus dixit: *Ego, & Pater unum ſumus* ; ſubnectit : *Si illos dixit Deos, ad quos ſermo Dei factus eſt, vos dicitis, Quia blaſphemas, quia dixi : Filius Dei ſum.* Quæ ratio probat tantùm unitatem moralem, & participationem divinitatis, qualem habuerunt ſancti Prophetæ. Quod fortiùs urgetur ex illo Joan. 17. *Rogo Pater, ut ſint unum, ſicut & nos unum ſumus.* Non rogabat autem Filius pro diſcipulis, niſi unitatem affectus & charitatis. Similiter ex illo 1. *Ioan. ult.* ubi poſtquam dictum eſt : *Tres ſunt qui teſtimonium dant in cœlo,*

Pater

Pater, Verbum, & Spiritus ſanctus: & hi tres unum ſunt; ſubditur, *Tres ſunt qui teſtimonium dant in terra, Spiritus, aqua, & ſanguis: & hi tres unum ſunt*: ſed hi tres poſteriores non ſunt unum in ſubſtantia: ergo nec illi tres priores.

Reſpondeo, multa nos ſuprà attuliſſe teſtimonia, quæ his tergiverſationibus non patent, ut intuenti conſtabit. Sed nec adhibita in inſtantia ſatisfaciunt, vel enervant loca adducta. Nam ratio illa à Salvatore, *Ioan.* 10. allata non fuit ut probaret quod dixerat, nimirum ſe eſſe Deum; ſed ad pacandum Iudæos, eiſque explicandum ſe non evomuiſſe blaſphemiam: quod probat à minori ad majus; ſi enim illi, ad quos ſermo Dei factus eſt, dicuntur Dij ſine blaſphemiæ nota, à fortiori ille qui eſt miſſus à Patre, & qui tam divina opera patravit, divinitatis nomenclaturâ inſigniri poteſt. Vnde oſtenſo, ſe non protuliſſe blaſphemiam, animiſque hac divina prudentia conciliatis, & per ſermonem mollem fracta ira, redit Salvator ad probandam ſuam divinitatem, dicens: *Si non facio opera Patris mei, nolite credere mihi; ſi autem facio, & mihi non vultis credere, operibus credite, ut cognoſcatis & credatis, quia Pater in me, & ego in Patre.*

Ad locum *Ioan.* 17. dicendum, quod tunc rogabat Chriſtus ut homo, & ſenſus talis orationis eſt, Chriſtum optaſſe, ut ſicut inter Deum Patrem & ſe ut hominem eſt unitas perfectæ charitatis; ſic & inter Apoſtolos inveniri precabatur. Locus verò epiſtolæ Joannis manet in ſua firmitate; ſignificat namque, quod ſicut illa tria quæ teſtimonium dederunt de Chriſto in morte, ſunt unum in ſubſtantia humana; ita

tres illæ perſonæ ſunt una ſubſtantia Dei. Nec poteſt meliùs, nec aptius afferri exemplum ad exprimendam, declarandamque perſonarum conſubſtantialitatem. Niſi malis dicere, quod loquitur Joannes de Sacramento Baptiſmi; & ſenſus erit, quod ſicut baptiſmus flamminis, fluminis & ſanguinis ſunt unum in ratione Sacramenti; ita Pater, Verbum & Spiritus ſanctus in ratione divinitatis.

Inſiſtebant adhuc Arriani ut ut refert Cyrill. *lib.* 10. *ſuper Ioan.* ex illo: *Pater major me eſt.* Quia inepta eſt omnis comparatio, qua res diverſorum generum inter ſe conferuntur; ſicut inſulsè diceretur, hominem eſſe ſapientiorem leone: ſed major eſt diſtantia inter Deum & purum hominem, quàm inter hominem & Leonem: ergo abſurdè diceretur Deum Patrem eſſe majorem Chriſto, ſi Chriſtus eſſet tantùm creatura.

Reſpondeo, illud argumentum multipliciter peccare; ſæpe enim res diverſiſſimæ ſapienter conferuntur, quando eſt aliqua inter illas convenientia, vel analogia, ut cùm dicimus, hæc veſtis eſt candidior lacte, hic homo eſt robuſtior leone, hæc oratio eſt mellè dulcior, vel abſynthio amarior. Similiter rectè dici poteſt Pater major Chriſto, ſicut etiã dicitur 1. Ioan. 3. *Deus eſt major corde noſtro.* Alio ſenſu exponunt plures ſacri Doctores, Patrem eſſe majorem Chriſto etiam ut Deo, non perfectione, ſed authoritate principij; id eſt, eo ſolo titulo, quòd Pater ſit author, principium, & origo Filij. Quæ expoſitio frequens eſt apud Patres Græcos, & arridet Hilario *lib.* 9. *de Trinit.* qui tamen negat, Filium eſſe minorem Patre, reſpiciens ſcilicet

ad

ad intentionem Arrianorum volentium, Filium eſſe naturâ, & perfectione minorem, quia nimirum Pater eſt quidem dator naturæ; ſed quia dat Filio tantum eſſe, quantus eſt ipſe, ideò Filius non debet dici minor.

Objecta Macedonianorum facilis ſolutionis ſunt; ſi enim aliquando Scriptura dicat Spiritum creari, vel loquitur de ſpiritu creato, vel de vento, vel de gratia charitate diffuſa in cordibus noſtris. Cùm dicitur poſtulare pro nobis gemitibus inenarrabilibus, communiter explicatur à Patribus, quia facit nos poſtulare, operando in nobis pium orationis affectum. Vnde de eodem ſpiritu loquens Paulus, ait Rom. 8. *In quo clamamus: Abba pater.* Et *Zachar.* 12. vocatur *Spiritus gratiæ, & precum.* Et ratio horum eſt, quia Spiritui Sancto appropriatur bonitas, & omnis noſtra ſanctificatio, cujus initium, fomentum, & fructus eſt aſſiduitas orationis tam perpetuò commendatæ à Sanctis, tam parum frequentatæ à Chriſtianis hujus temporis, qui potiùs *contriſtant Spiritum ſanctum*, ut dicitur *Epheſ.* 4. & *Spiritum extinguunt*, ut loquitur Apoſtol. *Col.* 3. non in ipſo, ſed in donis ejus, quæ abjiciunt.

Objecta Sabellianorum, & Iudæorum.

Sabelliani plura habebant cum Arrianis argumenta communia; ea enim urgebant Scripturæ teſtimonia, quibus Chriſtus dicitur creatura, factus, ſubjectuſque Patri: ex quibus inferebant, ipſum non eſſe Deum, ſubindéque unam tantùm eſſe perſonam divinam æternam, quæ ex connotatione effectuum dicebatur

cebatur Pater, Filius,& Spiritus ſanctus.Sed hoc fundamentum convulſum manet. Specialia tamen urgebant argumenta, quibus etiam innituntur modò Iudæi, petita ex unitate, & ſimplicitate Dei, quæ tetigimus libro præcedenti. Addebant etiam,in Scripturis Deum dici ſolum. Deuteron. 32. *Videte quod ego ſim ſolus, & non ſit alius præter me.* Sed antea etiam diximus,particulam excluſivam, *ſolus*, non removere à Deo niſi pluralitatem Deorum, & aliud in natura, non alium in perſona.

Ad refellendas verò Iudæorum querelas, eiſque ſuadendam noſtri myſterij credibilitatem, placet hîc quædam obſervare deprompta ex Illuſtriſſimo Epiſcopo Marcicenſi Ioſepho Ciantes, ex Ordine noſtro aſſumpto, in ſuo brevi, ſed nervoſo opuſculo adverſus Hebræos. Notat ergo primò hic Author ex Rabino Cordovero *lib. Pardes Rimonim*, antiquos ſuos Doctores, & inter alios Rabinum Hai Gaon, admittere in infinito ſcilicet Deo *tres ſublimes luces, lucem intrinſecam antiquam, lucem clarificatam, lucem claram* : addito, *tria nomina ſignificare eandem rem, quia hæ tres luces ſunt in in radice omnium radicum : in hoc firmantur omnia arcana fidei.* Subſcribit Rabi Mair Gabbai *in libro Gavodat Achodeſch, cap.* 3. dicens : *Et occulta ſunt incluſa in numero ternario, & vocantur lux antiqua, lux clarificata, lux clara, ſecundùm traditionem R. Simeonis, Filij Iocai, in ſuo libro Ticcunim.* Quæ ſanè loquutiones non multùm abhorrent à modo loquendi Chriſtianæ Religionis, in qua Trinitas, lux beata, perſonæ verò lumen de lumine, & lux de luce nominantur,

Nota

Nota ſecundò, præfatos Rabinos admittere in his tribus lucibus proceſſionem & originem ad invicem. Cordoverus enim *in libro Pardes Rimonim*, ait: *Cauſa diſtinctionis harum trium lucum naſcitur ex diffuſione & proceſſione earumdem in propria ſubſtantia... ſine aliqua mutatione in ſeipſo, abſit! Sed illud eſſe ita ſibi unitum eſt, ut inter producentem, & eſſe producti nulla ſit differentia.* Quid in his eſt quod à Chriſtianis auribus libentiſſimè non excipiatur? Si autem Rabini intra divinam ſubſtantiam originem & proceſſionem admittant, diſtinctionem quoque, velint nolint, confiteri tenentur; nihil enim ſeipſum producit. Quod benè vidit oculatus Cordoverus lib. *Pardes*, tractat. *Sederghamidatam*, cap. 8. *Quoniam ſephirot* (id eſt lumina) *diſtinguuntur diſtinctione, quæ eſt inter ghilla, & gaalud* (id eſt cauſam & cauſatum) *& ecce cauſatum non eſt cauſa; igitur ex hoc ſequitur, quod licèt ipſa ſint unita perfectâ unitate, tamen ſunt diſtincta ſecundùm hanc conſiderationem.* Nec hæreas, lector, in nomine cauſæ; nam eo utuntur Chriſtiani Doctores Græci, ſublatis imperfectionibus dependentiæ, & diſtinctionis eſſentiæ.

Addit idem Cordoverus, illud myſterium eſſe difficillimum, & occultiſſimum, ac eſſe ſupra captum omnis creaturæ, ideóque ſapienter Thalmud hujus ſapientiæ explanatione Iudæis interdixiſſe: quod ſanè non eſſet, ſi tres illæ luces eſſent diſtinctæ non ſolùm in perſona, ſed etiam in natura. Vnde moderni Hebræi ſubodorantes quantum hæc doctrina faveat Chriſtianiſmo, has patrum ſuorum traditiones ſepultas volunt, ſed eas tanquam ab

injuſtis

injuſtis poſſeſſoribus extorquet Religio Catholica, & gaudet viam ſibi ſubſtratam, ut veridicè canat: *Vnum te lumen credimus, quod & ter idem colimus.* Et divinam providentiam adorat, dum in R. Simeone Iuſto, qui ante bis mille circiter annos floruit, legit hæc verba quæ refert R. Cordoverus lib. *Pardes*, tract. 1. cap. 7. *Prima virtus aër æternus, ſecunda ſapientia æterna, tertia lux occulta.* Quid ad exitum felicius, vel ad votum jucundius contra Hebræos objici poteſt eo quod ſcribit lib. *Pardes Rimmim*, tract. *Iſakiſacot*, cap. 6. *Hæ luces, & principia copulantur in ſubſtantia radicis, itaut ipſa, & illæ totum unum ſint.* Nonne Chriſtianum ſapiunt hæc verba? ſed proh dolor! *Lux in tenebris lucet, & tenebræ eam non comprehenderunt.*

Nota tertiò, nos ſaltem illud emolumenti ex his Rabiniſmis reportare, quod cùm nobis opponunt, Theologiam noſtram eſſe incredibilem, dum aſſerit tres unum eſſe; & idololatram, dum tres adorat, ſtatim retorquere poſſumus, & urgere, Eſtne incredibilis patrum veſtrorum traditio, docens tres luces unam eſſe eſſentiam, unum eſſe Deum? Numquid idolorum cultores fuerunt qui lucem claram, clarificatam, & occultam adorarunt? Quod ſi dicant, eos à Paganiſmo vindicari, quia tres luces unam ſimpliciſſimam ſubſtantiam crediderunt, benè dicunt; ſed cur nobis contradicunt? His tam evidentibus inſtantiis frangerentur eorum corda, niſi eſſent ſupra adamantem dura. Legant quæſo hæc quæ retuli Iudæi, aliíque judaïzantes in fontibus Rabinorum, & pacatis paſſionum æſtibus tranquillo animo

conſide

conſiderent, tres illas luces veræ Trinitatis notitiam illuſtrare.

Nota quartò, optimam eſſe conjecturam præfati eruditi Antiſtitis, ideò Ioannem in principio ſui Evangelij inter explicandam æterni Verbi generationem, lucum, & non perſonarum appellatione uſum eſſe, ſemel & iterum dicendo, Verbum eſſe lucem; quia nimirum agebat contra Ebionem, cujus occaſione ſcripſit Evangelium ſuum, qui hæreticus cùm eſſet, natione Hebræus, popularis Baſan, Trinitatem à Chriſtianis prædicatam ferre non poterat. Hunc itaque impugnaturus Evangeliſta Ebionem ad hominem premit, quaſi diceret, ſe nihil aliud quàm eaſdem luces à Iudæis litteris mandatas prædicare.

Nota ultimò, ex his colligi, fidem Trinitatis priſcis Patribus aliquo modo innotuiſſe, ex quibus hæc doctrina ad Rabinos traducta eſt. Unde Chriſtus novam doctrinam mundo non attulit, ſed in veteri contentam, eo ferè modo, ut ait Chryſoſtomus, quo frumentum continetur in ſpica. Quamvis verum ſit, à Iudæis hoc myſterium non ea eſſe claritate perceptum, quo ſub Chriſti magiſterio fuit expreſſum.

Ratio verò ob quam Deus Trinitatem veteribus ſapientibus pluribus involucrorum velis obtendere voluit, multiplex afferri poteſt: tum ex ſublimitate myſterij, cujus gens carnalis incapax erat: tum ex populi Iudaïci ad idololatriam pronitate. Aliam quoque convenientiam non minùs piam, quàm ſubtilem memini me legiſſe apud eloquentiſſimum Epiſcopum Dertonenſem Paulum Areſium, Quia lex

vetus

vetus erat lex timoris & pœnæ; lex verò gratiæ eſt tempus amoris & benignitatis. Deus igitur qui dives eſt in miſericordia, clementiæ propenſior, quàm vindictæ, magis amari appetit quàm timeri, eique proprium eſt miſereri ſemper & parcere; juſtitia verò eſt opus alienum ab eo. Non ergo mirum ſi tempore illo ſeveritati addicto & deſtinato, unus voluerit Deus apparere, qui coactus ſupplicia multiplicat. At tempore gratiæ trinus voluit adorari, quia ut ait Iſai. 55. *Multus eſt ad ignoſcendum.* Quaſi diceret, dum agitur de pœna, unicus Deus conſpicitur: quando agitur de venia, veluti multiplicatur, ut multoties ignoſcat. Et ſanè cùm Deum ſolitarium apprehendimus, ipſo læſo ad quem recurremus? Sed cùm Trinum meditamur, erigitur animus, creſcitque fiducia. Offendimus Patrem, interpellamus Filium, Spiritum Paracletum imploramus, Patrem per Filium obſecramus. Sicque triplex aperta eſt miſericordiæ janua; unde & Dominus, *Deus miſericordiarum*, ab Apoſtolo nominatur: triplex affulget refugij locus, & aſylum ſecuriſſimum per Incarnationem detectum. Unde Bernard. ſermone in Nativit. B. Virg. *Ad Patrem verebaris accedere: ſolo auditu territus, ad folia fugiebas: Ieſum tibi dedit mediatorem. Quid non apud Patrem Filius talis obtineat. Exaudietur utique pro reverentia ſua.*

Sophiſmata Philoſophorum eliduntur.

Objiciunt demùm Philoſophi: Myſterium Trinitatis deſtruit plura principia lumine naturali nota, tum logica, tum phyſica, tum

metaphyſica. Logica quidem: nam totius Dialecticæ principium eſt, quo innititur tota ars ſyllogiſtica, *Quæ ſunt eadem uni tertio, ſunt eadem inter ſe.* Quod tamen firmamentum omninò corruit admiſſo noſtro myſterio; nam perſonæ identificantur cum eſſentia divina; & tamen diſtinguuntur realiter inter ſe. Labefactantur etiam principia phyſica; quid enim apud Phyſicos illo axiomate conſtantius: *Nulla res producit ſuum eſſe, ſed diverſum communicat.* Cui conſonat illud: *Quidquid procedit, recipit eſſe diſtinctum à producente.* Vnde & cauſa definitur: *Principium influens eſſe in aliud.* Et tamen perſona producens & procedens habent idem eſſe. Evertuntur etiam duo principia metaphyſica: alterum, *Primum ens eſt ens à ſe.* Perſonæ verò procedentes non ſunt à ſe, ſed ab alio à quo fluunt, & à quo ſunt. Quomodo ergo Deus ſunt? Alterum principium eſt: *Perſona reddit naturam incommunicabilem alteri ſuppoſito.* Et tamen natura quæ eſt in Patre Æterno, communicatur eadem perſonæ Filij. Ergo ex confeſſione Trinitatis convelluntur principia lumine naturali nota; & cùm verum non ſit vero contrarium, vera non eſt Catholicorum de Trinitate fides.

Reſpondeo, myſterium Trinitatis eſſe quidem ſupra rationem; eſt enim *Deus noſter magnus, vincens ſcientiam noſtram,* ut ait Scriptura; non tamen contra rationem, quæ ſi in humanis dignoſcendis caligat, quid mirum ſi difficultatem patiatur in divinis? quæ divina non erunt, ſi ea liceat humanæ rationis anguſtiis dimetiri. Nihilominus contendimus, nullum ex præfatis principiis violari, ſi rectè intelligantur.

gantur. Non primum, quo innititur dialectica diſciplina: quod debet beneficio diſtinctionis virtualis explicari. Nam quæ ſunt eadem uni tertio, quo virtualiter diſtinguuntur, poſſunt diſtingui realiter inter ſe, quando nimirum illud tertium eſt infinitum, illimitatum, & communicabile realiter diſtinctis. Et licèt hujus rei exemplum non inveniamus in creatis, quæ ratione ſuæ limitationis non poſſunt pluribus communicari: tamen, ut videtur, rem tam arduam licet hoc exemplo declarare.

Sicut in naturalibus verum eſt, quod quæ identificantur cum uno tertio, ſunt eadem inter ſe; ita quæ ſunt præſentia uni tertio, ſunt præſentia inter ſe: v.g. duæ lineæ non poſſunt tangere idem punctum, niſi ſe contingant; duo corpora non poſſunt eſſe præſentia eidem ſpatio, quin illa duo corpora ſint ſibi præſentia: ſi tamen detur aliquod tertium, quod idem manens exiſtat in pluribus locis, tunc illa loca erunt illi præſentia, & non erunt præſentia inter ſe; v. g. Chriſtus eſt præſens pluribus hoſtiis & altaribus, quæ tamen non ſunt ſibi invicem præſentia. Similiter quinque digiti ejuſdem manus nequeunt brachio eſſe vicini, niſi ſint vicini inter ſe; quia brachium non poteſt eſſe vicinum digitis diſtantibus; & quæ ſunt vicina uni tertio, ſunt vicina & præſentia inter ſe: tamen ſi detur aliquod tertium quod poſſit idem manens eſſe vicinum & præſens partibus immediatè non unitis, ſed remotis, ſicut eſt anima rationalis, quæ partes diſſitas, & mediatè tantùm copulatas informat, tunc non erit verum, quod ea quæ ſunt

vicina, & immediatè unita uni tertio, ſint etiam immediatè unita inter ſe; nam pes & caput immediatè, & proximè uniuntur animæ; à ſe verò diſtant. Sicut ergo iſtud principium: *Quæ ſunt præſentia uni tertio, ſunt præſentia ſibi & inter ſe*, verum eſt, quando illud tertium eſt ita coarctatum ad aliquem locum vel ſpatium, ut non poſſit eſſe in pluribus partibus remotis: ita illud, *Quæ ſunt eadem uni tertio, ſunt eadem inter ſe*, verum eſt, quando illud tertium eſt finitum, nec poteſt ſibi res diſtinctas & oppoſitas identificare. Eſſentia verò divina eſt infinita, ambiens in ſuo ſinu ens abſolutum & relativum, & ideò identificat ſibi relationes, quæ tamen inter ſe ratione oppoſitionis diſtinguuntur: infinitas enim divinæ eſſentiæ facit & ut extrema ſint idem ſecum, & ut proprias rationes & officia retineant, quæ ſunt inter ſe opponi, ſubindéque diſtingui.

Ad principia phyſica reſpondeo, quod licèt nihil poſſit producere ſuum eſſe, nihil tamen vetat quin eſſe ſuum alteri communicet, præſertim ſi illud eſſe ſit infinitum, quod ratione ſuæ eminentiæ & fœcunditatis idem manens & indiviſum, à pluribus poſſideri poteſt. Sic ergo Pater dat ſuam eſſentiam Filio; & quia eandem numero dat, ideò non eſt cauſa, ſed principium ejus.

Ad principia metaphyſica reſpondeo, eſſe contrà rationem perſonæ divinæ eſſe ab alio, ut à cauſa tribuente diverſam eſſentiam, non verò eſſe ab alio ut principio communicante eandem eſſentiam. Et ratio differentiæ eſt, quia quod eſt ab alio ut cauſa, dependet ab eo, recipitque

pitque eſſe participatum : quod verò eſt ab alio ut principio tribuente idem eſſe ſuum , non eſt dependens , ſed potiùs per ſuam proceſſionem independens conſtituitur, utpote recipiens idem eſſe principij independentis. Recole ſuprà dicta dum de proceſſionibus divinis.

Ad alterum principium metaphyſicum petitum ex definitione perſonæ , dicendum quamlibet perſonalitatem, quæ eſt in Trinitate , reddere naturam divinam incommunicabilem in ſua veluti linea : v.g. natura divina cum modo paternitatis non poteſt eſſe in alia perſona quàm in Patre , ſeu non poteſt eſſe in Deo niſi unica perſona quæ ſit Pater. Cum quo tamen ſtat,eandem naturam poſſe alio modo communicari,ob naturæ divinæ fœcunditatem : in quo natura divina excedit creatam, quæ cùm finita ſit , unica perſonalitate impletur. Eſt etiam aliud diſcrimen inter perſonalitatem divinam & creatam, quia creata eſt aliquid abſolutum , divina verò eſt aliquid relativum : de ratione autem relativi eſt quod habeat correlativum , cui debet dare conſortium in eadem natura, & ſic una perſona divina non eſt terminus adæquatus reſpectu naturæ divinæ , licèt unica perſonalitas creata ſit terminus adæquatus naturæ creatæ.

Dices : Perſona eſt individua ſubſtantia:ergo ſi ſint tres perſonæ in Deo, ſunt etiam tres ſubſtantiæ , ſubindéque non eſt conſubſtantialitas in perſonis.

Reſpondeo , quod licèt aliqui credant , poſſe admitti tres ſubſtantias in Deo , ſi nomen ſubſtantiæ ſumatur pro ſuppoſito & ſubſiſtentia , ut accipitur in definitione perſonæ , tamen propter nominis æquivocationem id abſolutè negandum

eſt; & ideò tres ſubſtantias ſimpliciter aſſerere formidabat Auguſt. *lib. 5. de Trinit. cap. 8. & 9.* quia ordinariè per ſubſtãtiam intelligitur natura, quæ una eſt & indiviſa in tribus perſonis.

REFLEXIO.

Vides, Lector erudite, omnia infidelium argumenta convelli: unum fateor eſſe perdifficilis ſolutionis, petitum ſcilicet ex moribus Chriſtianorum, quos in nomine Trinitatis baptizat Eccleſia, ut nimirum in filiis adoptionis hujus tanti myſterij imago refulgeat, reſplendeatque in illis potentia Patris, ſapientia Filij, amor Spiritus ſancti. Et tamen in Chriſtianis nihil niſi infirmitas, cæcitas, tepiditas apparet: nam ut præclarè Bernard. in parv. ſermon. *Eſt Trinitas creatrix Pater, & Filius, & Spiritus ſanctus; ex qua cecidit creata trinitas, memoria, ratio, voluntas; & eſt trinitas per quam cecidit, videlicet ſuggeſtio, delectatio, conſenſus; & trinitas in quam cecidit, ſcilicet impotentia, cæcitas, & immunditia.* Si ergo ab imagine ad prototypum arguant infideles, dicantque ſe nolle illam Trinitatem venerari in cœlis, cujus tam deformem cernunt picturam in Chriſtianis, quid dicemus? Væ nobis, in quibus adoranda Trinitas patitur opprobrium, patitur maledictum; & quam Philoſophorum ſophiſmata non infirmant, hanc crimina noſtra obſcurant. Vera ſolutio hujus argumenti in manu noſtra eſt, ſi nimirum per veram pœnitentiam, & vitæ ſanctimoniam obliteratam Trinitatis imaginem ſolidis virtutibus reformemus: ut enim ſubjungit Doctor mellifluus: *Eſt & trinitas, per quam reſurgit, nimirum*

mirum fides, ſpes, charitas. Spes corroborans infirmitatem, fides illuminans cæcitatem, charitas inflammans tepiditatem, & reſtaurans Trinitatis imaginem.

CAPUT II.

De quidditate, & eſſentia divinarum perſonarum SS. Trinitatis.

PRæmitto primò, quod licèt nomen perſonæ inſtitutum ſit à repræſentando, ſeu perſonando alicujus geſta, ut præcipuè fieri ſolet in comœdiis, in quibus idem homo plures gerit perſonas, & earum vice fungitur; tamen judicium de nomine non debet eſſe ſecundùm id à quo imponitur, ſed ſecundùm id ad quod ſignificandum inſtituitur: ſicut lapis dicitur à lædendo pedem; non tamen omne lædens pedem eſt lapis: ita licèt nomen perſonæ à perſonando & repræſentando etymologiam derivet, tamen ſecundùm omnium uſum (ut ſuprà diximus agentes contra Sabellium, hac etymologia abutentem) ad ſignificandas naturas intellectuales individuas adhibetur, & ſic definitur à Boëtio, *Rationalis natura individua ſubſtantia*, id eſt ſubſtantia completa, ſingularis, incommunicabilis. Per rationalem verò naturam intelligit Boëtius intellectualem: licèt enim alia compoſita ſubſtantialia habeant ſuam ſubſiſtentiam, tamen quia, ut dictum eſt, nomen perſonæ impoſitum eſt à perſonando geſta famoſa virorum illuſtrium; inde eſt, quod nomen perſonæ quam-

dam dignitatem præ ſe fert ſuppoſitis intellectualibus propriam. Perſonam ſic acceptam dari in Deo, communis eſt Eccleſiæ vox, qua nulla crebrior in Conciliis, Symbolis, & Patribus; & patet ex toto capite præcedenti.

Præmitto rurſus, perſonam ſic explicatam idem eſſe ac hypoſtaſin; de quo tamen vocabulo grandis fuit olim Græcos inter & Latinos diſceptatio: Latini enim putantes hypoſtaſin idem ſignificare ac uſiam, ſeu eſſentiam, tres hypoſtaſes rejiciebant. Taceantur (inquit Hieron. epiſtola ad Damaſ.) *tres hypoſtaſes, una tenatur; mihi credite, venenum ſub melle latet.* Græci verò credentes perſonam ſolùm uſurpari ad ſimilitudinem eorum quæ geruntur in comœdiis, ubi idem homo plures exhibet perſonas, Latinos admittentes unam hypoſtaſin, & tres perſonas Sabellianiſmi inſimulabant, Ex qua ſanè diſcordia Arriani occaſionem nanciſcebantur ſimplices decipiendi; quamvis reverà tale diſſidium (ut obſervat Nazianzenus *orat.* 21.) ex Romanæ linguæ anguſtiis, & verborum inopia ſuboriretur, nec eſſet niſi levis & jejuna de vocum ſono altercatio. Sublatis deinde æquivocationibus, uſu Eccleſiæ utrumque nomen conſecratum eſt.

His vocibus expoſitis, explicandum eſt quid ſignificet directè, & per ſe nomen perſonæ, ad quod omninò requiritur ut definiamus quodnam ſit conſtitutivum divinarum perſonarum: cui diſquiſitioni annexum eſt conſiderare, an in Deo ſint ſubſiſtentiæ relativæ; num ſit quædam abſoluta; quænam attributa multiplicentur, multiplicatis perſonis; quænam ſint perſonarum notiones, & aſſignandæ regulæ cautè & caſtè loquendi in hoc myſterio; hæc enim omnia neceſſaria

ceſſaria ſunt ad quidditatem perſonarum intelligendam.

SPECULATIO I.

Perſonæ divinæ conſtituuntur per relationes.

PRobatur diſcurſu, quo aſtruitur hæc D. Thomæ ſententia (quam ex profeſſo docet 1. *p. quæſt.* 40. *art.* 4. & alibi:) & ſimul confutantur multa aliorum placita. Perſonæ divinæ conſtituuntur perſonæ per aliquid reale: ſed ex rationibus quæ ſunt realiter in perſonis, nulla poteſt eſſe conſtitutiva perſonæ niſi ſola relatio: ergo perſonæ divinæ conſtituuntur in ratione perſonæ per relationes. Major eſt conſtantiſſima: nam cùm perſonæ divinæ realiter diſtinguantur independenter à ratione, manifeſtum eſt, illud per quod diſtinguuntur inter ſe, debere eſſe aliquid reale, quo proinde conſtituuntur; per hoc enim realiter aliquid conſtituitur, quo ab aliis realiter diſtinguitur: nam, *Idem eſt conſtitutivum & diſtinctivum.* Certè ſi tres perſonæ non conſtituerentur per aliquid reale, ſed per aliquid à ratione elaboratum, profectò perſonæ non eſſent reales, ſicque auguſtum iſtud myſterium eſſet quid fictum & chimæricum: quod cogitare impium eſt.

Minor ergo probatur: Rationes reales, quas poſſumus diſcernere in perſonis divinis, ſunt vel ipſa perſona ſecundùm ſe totam ſpectata, vel ſecundùm aliquid abſolutum & commune tribus perſonis conſiderata, vel ſecundùm aliquid no-

tionale: quod notionale eſt rurſum duplex, nimirum origo, & relatio. Atqui ex omnibus illis enumeratis nihil poteſt rectè aſſignari, quod conſtituere poſſit perſonam, præter ſolam relationem: ergo ex rationibus quæ ſunt realiter in perſonis nulla poteſt eſſe conſtitutiva perſonæ, niſi ſola relatio. Probatur minor per partes: & quidem perſonæ non poſſunt conſtitui in ratione ſpecialis perſonæ per ſeipſas totas; per hoc etenim perſonæ in ratione talis perſonæ conſtituuntur, quo ab aliis perſonis diſtinguuntur: perſonæ autem divinæ non diſtinguuntur ſe totis, aliàs differrent per eſſentiam, in qua tamen conveniunt: unde non conſtituuntur in ratione ſpecialis perſonæ per ea omnia quæ habent, ſed per aliquid peculiare & proprium, quo ab invicem ſecernuntur.

Similiter illud, quo conſtituitur perſona divina, non poteſt eſſe aliquid abſolutum; quia omnia abſoluta ſunt communia tribus perſonis: quod autem eſt commune perſonis, non poteſt ſpecialem conſtituere perſonam diſcretam ab alia, cui eadem abſoluta perfectio communis eſt. Ergo oportet omninò deſignare rationem aliquam characteriſticam & ſpecialem, ratione cujus una perſona ſit ab alia diſcriminata. Nam perſona conſtituitur perſona per aliquid incommunicabile: quomodo autem reddetur incommunicabilis alteri perſonæ per id quod habet cum illa commune?

Relinquitur ergo, perſonas divinas conſtitui per aliquid proprium & notionale, juxta illud Concilij Lateran. *cap. Firmiter. Hæc ſancta Trinitas ſecundùm eſſentiam una, & ſecundùm proprietates diſcreta.* Illud verò proprium, quo

conſtituuntur

conſtituuntur perſonæ, non poſſe eſſe divinas origines, ſic monſtratur. Origo eſſentialiter concipitur ut in fieri; activa quidem, quia eſt actualis influxus principii; paſſiva verò quia eſt egreſſus termini à principio: unde neceſſariò illa eſt via à principio, iſta via ad terminum. Ergo origo formaliter ut talis nequit conſtituere perſonam. Probo conſequentiam: tum quia perſona habet ex ſuo conceptu eſſe fixum, ratum, permanens, & in facto eſſe, cùm ſit eſſentialiter terminus naturæ quam reddit incommunicabiliter ſubſiſtentem: ergo non poteſt conſtitui per id quod ex modo ſignificandi habet rationem viæ. Tum quia origo activa ſupponit perſonam, à qua egreditur: unde eam non conſtituit, ſed ex conſtituta proſilit; actiones enim ſunt ſuppoſitorum: paſſiva verò, cùm ſe habeat ut via ad perſonam productam, præſupponitur ejus conſtitutioni. Sed quod ſupponit perſonam conſtitutam, vel ejus conſtitutioni ſupponitur, illam conſtituere non poteſt. Ergo origo nequit perſonam conſtituere, ſed ſolùm habet à perſona fluere, vel ad perſonam tendere.

Supereſt ergo ut per ſolam relationem conſtituatur perſona in divinis, quia ſola perſona diſtinguit inter ſe, & ſubinde conſtituit, cùm idem ſit conſtitutivum & diſtinctivum. Relationem autem diſtinguere docent Patres, & Concilia, quia ſola cauſat oppoſitionem & incommunicabilitatem inter perſonas. Mitto quorumdam recentiorum ſententiam, perſonam Patris per innaſcibilitatis notionem conſtituentem, quia de hoc infrà.

Solvuntur objectiones.

Objicies primò. Eſſentia & proprietas relativa ſunt idem realiter in Patre; nam tam ſimplex eſt Pater, quàm paternitas, quæ nullo alio, ſed ſeipſa conſtituitur. Ergo perſonæ ſeipſis, non aliquo alio conſtituuntur.

Reſpondeo, quod licèt idem ſit realiter in Deo proprietas & eſſentia, paternitas & Pater; tamen quia proprietas & eſſentia virtualiter diſtinguuntur, & nomen *Pater*, ſignificat proprietatem ut in habente; ideò non eſt idem modus ſignificandi utriuſque nominis, qui tamen modus ſignificandi eſt valde attendendus ad veritatem propoſitionum in divinis, ut infrà fuſiùs explicabimus, dum dicemus, quod licèt hæc propoſitio ſit vera, *Deus generat*; non tamen iſta, *Deitas generat.*

Dices: Si perſonæ divinæ conſtituerentur proprietatibus, illæ ab iſtis dependerent, ſicut conſtitutum dependet à conſtituente. Conſequens eſt falſum: ergo.

Reſpondeo, quod cùm nulla ſit diſtinctio actualis inter perſonas divinas & ſuas proprietates, nulla eſt ibi dependentia, ſed ſumma identitas. Scio nonnullos non refugere admittere, perſonam dependere à proprietate dependentia virtuali, ſicut & ab ea virtualiter diſtinguitur. Sed non eſt neceſſe ad id recurrere, quia omne dependentiæ nomen imperfectionem ſpirat, & labem præ ſe fert divinâ Majeſtate indignam. Hoc enim intereſt diſtinctionem virtualem inter & dependentiam etiam virtualem, quod diſtinctio ex ſua ratione defectum non importat; nam in Deo perfectio-

num

num puriſſimo fonte invenitur & ſimplicitas perfectionum, & diſtinctio perſonarum. At verò dependentia quocumpue fuco honeſtetur, eſt impræſcindibilis ab imperfectione. Quid enim eſt dependentia virtualis, quàm æquivalens dependentia, & ſubjectio honorabilis; ſubjectio tamen?

Objicies ſecundò: Rationes, quibus oſtendimus origines non poſſe conſtituere perſonas, efficaciùs probant perſonas non poſſe conſtitui per relationes: nam ſi ideò origines non poſſunt conſtituere perſonas, quia habent eſſe viale tendens ad aliud, quomodo relationes, quatum totum eſſe eſt ad aliud ſe habere, conſtituent perſonas in ſeipſis? Neque enim ab hoc exercitio & munere referendi poteſt abſtrahi relatio, cùm hæc ſit ejus eſſentia, & effectus formalis primarius, & eſſentialis. Ergo ſi origo non conſtituit perſonam, neque etiam relatio.

Reſpondeo, hanc eſſe momentoſam, & ſummè advertendam relationes inter & origines differentiam, quòd origines, etiam comparatæ per ordinem ad ſubjectum à quo oriuntur, non poſſunt concipi per modum formæ ſtantis, ſed ad modum viæ & fluxus: quid enim eſt origo per ordinem ad principium, quàm egreſſus & emanatio ab illo? At verò relatio licèt comparata ad terminum, concipiatur ut reſpiciens ipſum; tamen per ordinem ad ſubjectum & perſonam quam refert, ab illo exercitio reſpiciendi, & veluti oſculandi terminum præſcindit; relatio etenim ut referat ſubjectum, non debet ab illo egredi, ſed potiùs ipſum afficere.

Dices

Dices : ideò diximus , origines non poſſe conſtituere perſonas , quia eas ſupponunt conſtitutas : ſed hæc ratio fortiùs urget contra relationes , quæ ſunt poſteriores originibus , & in ipſis fundatæ ; ideò ſiquidem prima perſona habet relationem paternitatis , quia generat Filium ; ideo verò generat , quia eſt perſona ; actiones enim ſunt ſuppoſitorum : propinquiùs igitur accedit ad perſonam origo , quàm relatio , cùm inter perſonam & relationem mediet origo, quæ eſt fundamentum relationis. Ergo ſicut origo , ita relatio excludenda eſt à conſtitutione perſonæ.

Reſpondeo , quod ex diſcrimine præcedenti ſolutione allato naſcitur alia differentia inter origines & relationes, in hoc conſiſtens , quod cùm origo neceſſariò concipiatur ut egrediens ab agente ſecundùm omnem ſuam rationem, præſupponit perſonam agentis. At verò relatio , quia conſideratur & ut afficiens ſubjectum, & ut reſpiciens terminum ; ideò licèt ſecundùm explicitum munus & exercitium referendi præſupponat origines in perſonis ; tamen ſecundùm munus afficiendi ſubjectum , prout eſt forma hypoſtatica , ſeu ſubſiſtens , præcedit ipſas origines , nec in eis fundatur ; relatio quippe ut eſt forma hypoſtatica , fundamento non indiget , ſed eſt ipſamet Dei eſſentia ſubſiſtens ex ſe.

Inſtabis : Quidquid dicimus in favorem relationis , poteſt etiam dici de origine : licèt enim origo ſub explicito conceptu fluxus, egreſſus , & viæ non poſſit conſtituere perſonam, quidni ut forma hypoſtatica , & ſub conceptu ſubſiſtentis , quem implicitè includit , hoc

ipſo

ipſo quod eſt divina ? Ergo inter origines & relationes cuncta ſunt paria.

Reſpondeo, quod dum quærimus conſtitututivum divinarum perſonarum, inveſtigamus illud per ordinem ad modum noſtrum concipiendi; fundatum tamen in re cognita. Quia ergo juxta modum concipiendi & ſignificandi origo non exprimitur niſi per modum tendentiæ, & ſicut loquitur S. Thomas, tanquam *via à re, vel ad rem*, hinc eſt quod origo non poteſt concipi niſi ut exiens à ſubjecto, ſubindéque non poteſt concipi ut conſtituens ſubjectum: relatio verò licèt reſpiciat terminum, tamen per ſe afficit ſubjectum quod refert. Fateor tamen ab hac inſtantia vix, ac ne vix quidem poſſe ſe expedire, qui naturam divinam conſtituunt per intelligere actuale. Si enim intellectio, licèt ſit eſſentialiter actus ſecundus, conſtituere poteſt naturam divinam, non quidem ſub ratione actionis, ut dicunt, benè tamen ſub ratione actualitatis per ſe ſubſiſtentis; quidni origo divina, non quidem ſub ratione actionis, ſed ſub ratione actus puri, quam importat, eo ipſo quod divina eſt, non poterit conſtituere perſonam? Præſertim, quia origo in Deo eſt actio immanens, non tranſiens (ut quidam inadvertenter poſuit; origo enim in Deo eſt actus intellectus dicentis, vel voluntatis ſpirantis: actio autem immanens habet eſſe quietum & permanens; & ideò, inquiunt, poteſt conſtituere naturam divinam: ſed quare non perſonam? Fortè natura divina non habet eſſe tam fixum & ratum, quàm perſona? Quis hoc credat? Quærant, & requirant adverſarii illi diſparitatem, ſed nuſquam invenient.

Inſiſtes

Inſiſtes: Duæ ſunt tantùm rationes in relatione, nempe reſpectus ad ſubjectum, qui vocatur ratio *In*; & reſpectus ad terminum, qui vocatur ratio *Ad*: ſed neuter conſtituit perſonam: ergo nihil eſt in relatione quo perſona conſtituatur. Probatur minor, quia prior ratio eſt communis tribus perſonis; in hoc enim conveniunt relationes omnes, quod afficiant ſubjectum: poſterior verò ſupponit etiam per nos perſonam conſtitutam.

Reſpondeo, relationem non ita accipiendam eſſe ſecundùm unum reſpectum, ut alium excludat; nam quamvis illum non exprimat, illum tamen involuit. Paternitas v.g. quatenus afficit primam perſonam, & reddit illam incommunicabilem, non excludit reſpectum ad Filium, etiam ut eſt forma hypoſtatica; ſed illum habere exigit, tametſi illum non explicet, nec reduplicet. Unde falſum eſt, quod relatio afficiens ſubjectum, & exigens reſpectum ad terminum, ſit communis; ſic enim eſt propria, & affert incommunicabilitatem non ſolùm quia reſpicit terminum, ſed etiam quia afficit ſubjectum per ordinem ad terminum: quomodo enim afferret illam, niſi afficeret? quamvis non afficiat niſi ut referat.

Perſiſtes: Relatio eatenus affert incommunicabilitatem, quatenus cauſat oppoſitionem; in divinis enim omnia ſunt unum, niſi ubi obviat relativa oppoſitio: ſed ſolus reſpectus ad terminum cauſat oppoſitionem, nulli enim opponitur relatio niſi termino, quem exercitè reſpicit; & ideò paternitas & ſpiratio activa non opponuntur, ſed in eadem perſona ſeſe compatiuntur, quia non ſe invicem reſpiciunt: ergo

ergo ſolus explicitus reſpectus ad terminum poteſt afferre incommunicabilitatem, atque adeò conſtituere perſonam; quod tamen non concedimus, nec eſt intelligibile, cùm perſona ſit priùs in ſe conſtituta, quam reſpiciat aliam extra ſe.

Reſpondeo, neceſſarium omninò eſſe, ut perſona priùs in ſe conſtituta ſit, quàm reſpiciat & tendat ad aliam extra ſe: nam ut ait D. Auguſt. lib.7. de Trinit. c.7. *Cùm dicimus, perſonam Patris, non aliud dicimus quàm ſubſtantiam Patris; ad ſe quippe dicitur perſona, non ad Filium.* Quæ verba explicans D. Thomas *q.29. art.4. ad 7.* ait: *quod perſona dicitur ad ſe, non ad alterum; quia ſignificat relationem, non per modum relationis, ſed per modum ſubſtantiæ, quæ eſt hypoſtaſis.* Unde conformiter ad mentem utriuſque S. Doctoris tenemur dicere, relationem non conſtituere perſonam ſub modo & formalitate reſpiciendi. Et ratio eſt aperta, quia perſonam conſtitui non eſt formaliter tendere ad aliquid, ſed potiùs in ſe ſtare, & veluti figi, cæteriſque incommunicabilem reddi.

Unde ad inſtantiam, in qua continetur medulla totius difficultatis (omiſſis variis ſolutionibus quæ magis implicant, quàm explicant difficultatem) claritatis gratiâ reſpondeo diſtinguendo majorem: relatio eatenus affert incommunicabilitatem, quatenus affert oppoſitionem, & ſimul præſtat ſubſiſtentiam, concedo; ſi non præſtaret ſubſiſtentiam, nego. Nam relatio creata, licèt cauſet oppoſitionem; tamen non conſtituit perſonam, quia non facit ſubſiſtere. Similiter diſtinguo majorem: ſolus reſpectus ad terminum cauſat oppoſitionem, & non præſtat formaliter

formaliter ſubſiſtentiam, concedo; & præſtat eam, nego minorem & conſequentiam. Explicatur. Sicut ſunt duo munera in relatione, nimirum afficere naturam, eamque terminare, & referre ſubjectum ad terminum: ita prius munus naturâ præcedit poſterius; priùs enim res in ſe ſiſtit, quàm ad alia tendat. Nec eſt inconveniens, unum formam habentem plures effectus formales, priùs naturâ conferre unum, quàm aliud; ſicut gratia priùs naturâ expellit peccatum, quàm animam reddat ſuis radiis pellucidam; & ipſa anima priùs confert gradum corporis materiæ, quàm vegetativi; & iſtum, quàm ſenſitivi, vel rationalis. Similiter relatio paternitatis, licèt in re totum ſuum effectum communicet, tamen priùs naturâ intelligitur complere perſonam Patris, quàm reſpicere Filium: neque enim reſpicit Filium niſi priùs naturâ afficiat Patrem; cùm enim referat Patrem ad Filium, priùs tangit Patrem quàm Filium: ut tangit Patrem, conſtituit perſonam; ut reſpicit Filium, ſupponit perſonam conſtitutam, & in ſe ſiſtentem ac ſubſiſtentem. Sed hactenus plus juſto in ſpinoſa ſpeculatione morari ſumus.

Reflexio.

Si divinæ perſonæ conſtituuntur relationibus, homo qui ad perſonarum Trinitatis imaginem conditus eſt, totum ſe ad Dei gloriam, proximorumque utilitatem referre debet. Melius eſt aliquid non eſſe, quàm vanum eſſe, & ut pulchrè dixit Tertullianus, *Quid prodeſt eſſe, quod prodeſſe non poteſt?* Natura quæ nos homines fecit, ſociales quoque inſtituit, ut humana ſpecies lapidum fornici ſimillima foret, quæ caſura, niſi

invicem

invicem obſtarent, ſuſtinetur. Nec ad hoc tantùm communis naturæ ratio, ſed nominis noſtri ſignificatio compellit. *Iſte verſus* (ait Seneca ep.95.) *& in ore tuo, & in pectore ſcriptus ſit: Homo ſum, humani à me nihil alienum puto.* Attendenda eſt etiam alia hominis etymologia cum Ambroſio. Conſidera, unde nomen ſumpſeris: ab humo, unde extractus es, quæ nihil cuipiam eripit, ſed omnia largitur omnibus; inde appellata humanitas, ſpecialis & domeſtica virtus hominis. Quod ſi ad omnem humanitatem invitat te, ſtringitque natura, quantò magis gratia, & charitas, quæ non quærit quæ ſua ſunt, id eſt, ut exponit Auguſtinus in Regula, *Communia propriis, non propria communibus anteponit.* Hac charitate fervebant primi illi & fortunati Chriſtianæ Religionis dies, in quibus, ut dicitur Actor.4. *Nec quiſquam eorum quæ poſſidebat, aliquid ſuum dicebat, ſed erant illis omnia communia.* Aureo illo tempore nondum audiebãtur hæc infelicia verba, *tuum*, & *meum.* Sed ô tempora, ô mores! tunc nihil habebant Chriſtiani, quod aliis non offerrent, quodve ſibi retinerent. Uno verbo mutua relatione conſtituebatur Chriſtianiſmus: hoc charactere ab aliis ſectis diſcernebatur. Jam verò omnia ad ſe refert cupiditas, propria non effundit, ſed aliena rapit: tantumque abeſt, ut omnia ſua aliorũ utilitatibus devoveat, quod nec ſuperflua largiri velit. Heu quàm longè recedunt à diſcipulatu ejus qui dixit, Joan.15. *Hoc eſt præceptum meum, ut diligatis invicem.* Quaſi diceret, ait Bern. ſer.12. inter parv. *Multa per miniſtros præcipio, ſed hæc ſpecialiter per me ipſum commendo.* Et Joan.13. *In hoc cognoſcent omnes, quia diſcipuli mei eſtis, ſi dilectio*

dilectionem habueritis ad invicem. Vt ergo veritatis nos diſcipulos eſſe probemus (ſubdit Bernard.) *diligamus invicem.*

SPECULATIO II.

In Deo admitti debent tres ſubſiſtentiæ relativæ, & una abſoluta.

UTramque hanc difficultatem conjungimus propter utriuſque connexionem inſeparabilem: ſi enim dentur tres ſubſiſtentiæ relativæ, quibus ſubſiſtant perſonæ, fruſtra videtur poni ſubſiſtentia abſoluta; effectus enim formalis ſubſiſtendi non debet provenire à duplici forma: quare alterutra ſuperfluere videtur, ut magis poſteà urgebitur. Nihilominus

Prima pars diſertis verbis docetur à Patribus, & Conciliis. Quid enim expreſſius illis Cyrilli Alexandrini dial. de Trinit. lib. 3. *Omnis noſtra fidei ſermo huc tendit, ut unam videamus naturam, quæ in tribus ſubſiſtentiis propriè ſubſiſtit.* Subſcribit Damaſcenus lib. 1. de fid. cap. 9. *Filius propriam habet ſubſiſtentiam præter eam quæ Patris eſt*: ſubſiſtentia autem propria, non eſt ſingulis communis Favet etiam ſextum Concilium generale act. 11. *Sanctiſſima Trinita numerabilis facta eſt perſonalibus ſubſiſtentiis.* Quæ ſanè, aliaque teſtimonia Patrum ſunt ita perſpicua, ut nullis effugiorum nebulis valeant obſcurari.

Ratio à priori. In Deo ſunt tres perſonæ, tres hypoſtaſes, & tria ſuppoſita, ut tradit fides; nec aliter ſalvari poteſt myſterium Tri-

nitatis

nitatis. Sed perſona, hypoſtaſis, & ſuppoſitum conſtituuntur per ſubſiſtentiam, quam formaliter & directè ſignificant. Ergo in divinis ſunt tres ſubſiſtentiæ; ad multiplicationem enim nominis ſubſtantivi, quale eſt ſuppoſitum, requiritur multiplicatio formæ. Certè ſi daretur unica tantùm in Deo ſubſtentia, ſicut datur unica natura divina; non magis poſſet dici, dari in Deo tria ſuppoſita, quàm poſſint admitti in Deo tres Dij; ſed omninò teneremur admittere unicum ſuppoſitum in Deo, ſicut confitemur unum Deum: quod eſt funditus deſtruere myſterium Trinitatis. Imò nec poſſent admitti tres ſubſiſtentes adjectivè, ſeu tres habentes ſubſiſtentiam, ſicut dantur tres divini, id eſt tres habentes divinitatem; nomen enim adjectivum non multiplicatur ſub eadem, vel ſub diverſis formis, niſi multiplicetur ſuppoſitum: unde homo habens plures artes non eſt multi artifices. Atqui repugnat, multiplicari ſuppoſitum ſi ſit unica tantùm ſubſiſtentia; ſiquidem ſubſiſtentia eſt ratio conſtitutiva ſuppoſiti, ut docent Philoſophi. Ergo niſi multiplicetur ſubſiſtentia, non erunt plures ſubſiſtentes adjectivè, quamvis ſint plures divini, etiamſi non multiplicetur divinitas, quia divinitas non conſtituit formaliter ſuppoſita, benè tamen ſubſiſtentia. Unde etiam ulteriùs ſequeretur, nullum nomen ſubſtantivum, nec adjectivum pluraliter poſſe dici in divinis, quia ubi non ſunt diſtinctæ rationes incommunicabiliter ſubſiſtendi, non poſſunt eſſe diſtincta ſuppoſita: ſed ubi non ſunt plura ſuppoſita, ibi nihil pluraliter poteſt dici, ut patet; ergo nullum nomen

Nazarius in doctrina Cajetani verſatiſſimus, ſe nuſquam talem vocum novitatem in Cajetano inveniſſe.

Probatur ratione: Eſſentia divina præintellecta perſonis eſt actus purus infinitus, & ipſum eſſe in ſe, à ſe, & per ſe, independenter à quocumque alio. Ergo ex propriis, & ex vi generis abſoluti, antequam intelligatur ulla relatio, habet in ſe, & in ſuo fundo omnem perfectionem ſubſtantialem: ſed ratio ſubſiſtentiæ pertinet ad perfectionem ſubſtantiæ; ſubſtantia enim quæ non omninò exiſtit in ſe & per ſe, excludendo neceſſitatem exiſtendi in alio, non habet ſuam ultimam perfectionem, nec ſuum ultimum complementum ſubſtantiale. Ergo eſſentia divina præintellecta perſonis habet ſubſiſtentiam abſolutam, qua Deus in ſe & per ſe ſubſiſtit, nec indiget ſubſiſtere in alio, ratione cujus Deus ſit potens intelligere, amare, operari ad extra; neque enim id accipit à perſonis, ſed potiùs id eis indiviſim communicat; actiones quippe eſſentiales, tam intra, quàm extra ſunt communes tribus perſonis; ſubindéque per ſe procedunt à principio quod eſt commune, nimirum à Deo ſubſiſtente ſubſiſtentia abſoluta.

Confirmatur: Deitati antecedenter ad perſonas convenit exiſtentia per ſe; exiſtentia enim eſt quid abſolutum, imò eſt ipſa Dei eſſentia abſque ulla diſtinctione virtuali: ergo eidem deitati antecedenter ad tres perſonas convenit ſubſiſtentia abſoluta. Antecedens eſt manifeſtum, & ab omnibus conceſſum. Conſequentia verò probatur ex doctrina, quam millies inculcat S. Thomas, dum ait, quod eſſe, ſeu

exiſtentia per ſe, eſt actus ſuppoſiti, ſeu ſubſiſtentis; in doctrina enim S. Thomæ, quam tradit præcipuè 3. *p. quæſt.* 17. eſſe ſimpliciter, quod præſupponit ſaltem natura ſubſiſtens ut *quod*, & ſubſiſtentia, nón eſt ratio poſterior, & conſequuta ad exiſtentiam, ſed præſuppoſita, & præcedens. Ergo ſi eſſentia divina antecedenter ad relationes habet formaliter, & non tantùm radicaliter exiſtentiam, habebit etiam ſubſiſtentiam. Conſequentia eſt evidens: antecedens verò eſt D. Thomæ citati: Et ratio ſpecialis pro Deo eſt, quia exiſtentia in Deo eſt ſummè perfecta, independens, & actus purus. Ergo competit Deo modo perfecto, independente, & digno actu puro. Sed perfectius, independentius, & purius eſt habere exiſtentiam per modum ſubſiſtentis, & ut *quod*, quàm ut *quo*, quia habere eſſe ut *quod*, eſt habere eſſe in ſe, per ſe, & non in alio; habere verò eſſe ut *quo*, non excludit, ſed exigit eſſe in alio, ſi non tanquam accidens inhærens, benè tamen tanquam pars componens. Ergo eſſe ſimpliciter & perfectum, præſertim verò eſſe ſimpliciſſimum, perfectiſſimum, & divinum, præſupponit noſtro modo intelligendi, vel ſaltem ab alio non expectat modum eſſendi per ſe, & ut *quod* ſubſiſtens, ſecundùm doctrinam S.Th. quæ fuſiùs alibi probatur.

Hanc autem veritatem S. Thomas ex proprio ingenio non peperit, ſed ex clariſſimis Patrum teſtimoniis deprompſit: quid enim clarius illâ Auguſtini voce lib.7.de Trinit. cap. 4. *Omnis res ad ſeipſam ſubſiſtit, quantò magis Deus?* Quid apertius illo Hieronymi loco epiſt. 55. *Vna eſt Dei & ſola natura, quæ verè eſt; id*

Dices : ideò diximus , origines non poſſe conſtituere perſonas , quia eas ſupponunt conſtitutas : ſed hæc ratio fortiùs urget contra relationes , quæ ſunt poſteriores originibus , & in ipſis fundatæ ; ideò ſiquidem prima perſona habet relationem paternitatis , quia generat Filium ; ideo verò generat , quia eſt perſona ; actiones enim ſunt ſuppoſitorum : propinquiùs igitur accedit ad perſonam origo , quàm relatio , cùm inter perſonam & relationem mediet origo , quæ eſt fundamentum relationis. Ergo ſicut origo , ita relatio excludenda eſt à conſtitutione perſonæ.

Reſpondeo , quod ex diſcrimine præcedenti ſolutione allato naſcitur alia differentia inter origines & relationes, in hoc conſiſtens , quod cùm origo neceſſariò concipiatur ut egrediens ab agente ſecundùm omnem ſuam rationem, præſupponit perſonam agentis. At verò relatio , quia conſideratur & ut afficiens ſubjectum, & ut reſpiciens terminum ; ideò licèt ſecundùm explicitum munus & exercitium referendi præſupponat origines in perſonis ; tamen ſecundùm munus afficiendi ſubjectum , prout eſt forma hypoſtatica , ſeu ſubſiſtens , præcedit ipſas origines , nec in eis fundatur ; relatio quippe ut eſt forma hypoſtatica , fundamento non indiget , ſed eſt ipſamet Dei eſſentia ſubſiſtens ex ſe.

Inſtabis : Quidquid dicimus in favorem relationis , poteſt etiam dici de origine : licèt enim origo ſub explicito conceptu fluxus, egreſſus, & viæ non poſſit conſtituere perſonam, quidni ut forma hypoſtatica , & ſub conceptu ſubſiſtentis, quem implicitè includit , hoc ipſo

ipſo quod eſt divina? Ergo inter origines & relationes cuncta ſunt paria.

Reſpondeo, quod dum quærimus conſtitututivum divinarum perſonarum, inveſtigamus illud per ordinem ad modum noſtrum concipiendi; fundatum tamen in re cognita. Quia ergo juxta modum concipiendi & ſignificandi origo non exprimitur niſi per modum tendentiæ, & ſicut loquitur S. Thomas, tanquam *via à re, vel ad rem*, hinc eſt quod origo non poteſt concipi niſi ut exiens à ſubjecto, ſubindéque non poteſt concipi ut conſtituens ſubjectum: relatio verò licèt reſpiciat terminum, tamen per ſe afficit ſubjectum quod refert. Fateor tamen ab hac inſtantia vix, ac ne vix quidem poſſe ſe expedire, qui naturam divinam conſtituunt per intelligere actuale. Si enim intellectio, licèt ſit eſſentialicer actus ſecundus, conſtituere poteſt naturam divinam, non quidem ſub ratione actionis, ut dicunt, benè tamen ſub ratione actualitatis per ſe ſubſiſtentis; quidni origo divina, non quidem ſub ratione actionis, ſed ſub ratione actus puri, quam importat, eo ipſo quod divina eſt, non poterit conſtituere perſonam? Præſertim, quia origo in Deo eſt actio immanens, non tranſiens (ut quidam inadvertenter poſuit; origo enim in Deo eſt actus intellectus dicentis, vel voluntatis ſpirantis: actio autem immanens habet eſſe quietum & permanens; & ideò, inquiunt, poteſt conſtituere naturam divinam: ſed quare non perſonam? Fortè natura divina non habet eſſe tam fixum & ratum, quàm perſona? Quis hoc credat? Quærant, & requirant adverſarii illi diſparitatem, ſed nuſquam invenient.

Inſiſtes

Inſiſtes: Duæ ſunt tantùm rationes in relatione, nempe reſpectus ad ſubjectum, qui vocatur ratio *In*; & reſpectus ad terminum, qui votur ratio *Ad*: ſed neuter conſtituit perſonam: ergo nihil eſt in relatione quo perſona conſtituatur. Probatur minor, quia prior ratio eſt communis tribus perſonis; in hoc enim conveniunt relationes omnes, quod afficiant ſubjectum: poſterior verò ſupponit etiam per nos perſonam conſtitutam.

Reſpondeo, relationem non ita accipiendam eſſe ſecundùm unum reſpectum, ut alium excludat; nam quamvis illum non exprimat, illum tamen involuit. Paternitas v.g. quatenus afficit primam perſonam, & reddit illam incommunicabilem, non excludit reſpectum ad Filium, etiam ut eſt forma hypoſtatica; ſed illum habere exigit, tametſi illum non explicet, nec reduplicet. Unde falſum eſt, quod relatio afficiens ſubjectum, & exigens reſpectum ad terminum, ſit communis; ſic enim eſt propria, & affert incommunicabilitatem non ſolùm quia reſpicit terminum, ſed etiam quia afficit ſubjectum per ordinem ad terminum: quomodo enim afferret illam, niſi afficeret? quamvis non afficiat niſi ut referat.

Perſiſtes: Relatio eatenus affert incommunicabilitatem, quatenus cauſat oppoſitionem; in divinis enim omnia ſunt unum, niſi ubi obviat relativa oppoſitio: ſed ſolus reſpectus ad terminum cauſat oppoſitionem, nulli enim opponitur relatio niſi termino, quem exercitè reſpicit; & ideò paternitas & ſpiratio activa non opponuntur, ſed in eadem perſona ſeſe compatiuntur, quia non ſe invicem reſpiciunt: ergo

ergo ſolus explicitus reſpectus ad terminum poteſt afferre incommunicabilitatem, atque adeò conſtituere perſonam; quod tamen non concedimus, nec eſt intelligibile, cùm perſona ſit priùs in ſe conſtituta, quam reſpiciat aliam extra ſe.

Reſpondeo, neceſſarium omninò eſſe, ut perſona priùs in ſe conſtituta ſit, quàm reſpiciat & tendat ad aliam extra ſe: nam ut ait D. Auguſt. lib.7. de Trinit. c.7. *Cùm dicimus, perſonam Patris, non aliud dicimus quàm ſubſtantiam Patris; ad ſe quippe dicitur perſona, non ad Filium.* Quæ verba explicans D. Thomas *q.19. art.4. ad* 7. ait: *quod perſona dicitur ad ſe, non ad alterum; quia ſignificat relationem, non per modum relationis, ſed per modum ſubſtantiæ, quæ eſt hypoſtaſis.* Unde conformiter ad mentem utriuſque S. Doctoris tenemur dicere, relationem non conſtituere perſonam ſub modo & formalitate reſpiciendi. Et ratio eſt aperta, quia perſonam conſtitui non eſt formaliter tendere ad aliquid, ſed potiùs in ſe ſtare, & veluti figi, cæteriſque incommunicabilem reddi.

Unde ad inſtantiam, in qua continetur medulla totius difficultatis (omiſſis variis ſolutionibus quæ magis implicant, quàm explicant difficultatem) claritatis gratiâ reſpondeo diſtinguendo majorem: relatio eatenus affert incommunicabilitatem, quatenus affert oppoſitionem, & ſimul præſtat ſubſiſtentiam, concedo; ſi non præſtaret ſubſiſtentiam, nego. Nam relatio creata, licèt cauſet oppoſitionem; tamen non conſtituit perſonam, quia non facit ſubſiſtere. Similiter diſtinguo majorem: ſolus reſpectus ad terminum cauſat oppoſitionem, & non præſtat

formaliter

formaliter ſubſiſtentiam, concedo; & præſtat eam, nego minorem & conſequentiam. Explicatur. Sicut ſunt duo munera in relatione, nimirum afficere naturam, eamque terminare, & referre ſubjectum ad terminum: ita prius munus naturâ præcedit poſterius; priùs enim res in ſe ſiſtit, quàm ad alia tendat. Nec eſt inconveniens, unam formam habentem plures effectus formales, priùs naturâ conferre unum, quàm aliud; ſicut gratia priùs naturâ expellit peccatum, quàm animam reddat ſuis radiis pellucidam; & ipſa anima priùs confert gradum corporis materiæ, quàm vegetativi; & iſtum, quàm ſenſitivi, vel rationalis. Similiter relatio paternitatis, licèt in re totum ſuum effectum communicet, tamen priùs naturâ intelligitur complere perſonam Patris, quàm reſpicere Filium: neque enim reſpicit Filium niſi priùs naturâ afficiat Patrem; cùm enim referat Patrem ad Filium, priùs tangit Patrem quàm Filium: ut tangit Patrem, conſtituit perſonam; ut reſpicit Filium, ſupponit perſonam conſtitutam, & in ſe ſiſtentem ac ſubſiſtentem. Sed hactenus plus juſto in ſpinoſa ſpeculatione morati ſumus.

Reflexio.

Si divinæ perſonæ conſtituuntur relationibus, homo qui ad perſonarum Trinitatis imaginem conditus eſt, totum ſe ad Dei gloriam, proximorumque utilitatem referre debet. Melius eſt aliquid non eſſe, quàm vanum eſſe, & ut pulchrè dixit Tertullianus, *Quid prodeſt eſſe, quod prodeſſe non poteſt?* Natura quæ nos homines fecit, ſociales quoque inſtituit, ut humana ſpecies lapidum fornici ſimillima foret, quæ caſura, niſi

invicem

invicem obſtarent, ſuſtinetur. Nec ad hoc tantùm communis naturæ ratio, ſed nominis noſtri ſignificatio compellit. *Iſte verſus* (ait Seneca ep. 95.) *& in ore tuo, & in pectore ſcriptus ſit: Homo ſum, humani à me nihil alienùm puto.* Attendenda eſt etiam alia hominis etymologia cum Ambroſio. Conſidera, unde nomen ſumpſeris: ab humo, unde extractus es, quæ nihil cuipiam eripit, ſed omnia largitur omnibus; inde appellata humanitas, ſpecialis & domeſtica virtus hominis. Quod ſi ad omnem humanitatem invitat te, ſtringitque natura, quantò magis gratia, & charitas, quæ non quærit quæ ſua ſunt, id eſt, ut exponit Auguſtinus in Regula, *Communia propriis, non propria communibus anteponit.* Hac charitate fervebant primi illi & fortunati Chriſtianæ Religionis dies, in quibus, ut dicitur Actor. 4. *Nec quiſquam eorum quæ poſſidebat, aliquid ſuum dicebat, ſed erant illis omnia communia.* Aureo illo tempore nondum audiebātur hæc infelicia verba, *tuum*, & *meum*. Sed ô tempora, ô mores! tunc nihil habebant Chriſtiani, quod aliis non offerrent, quodve ſibi retinerent. Uno verbo mutua relatione conſtituebatur Chriſtianiſmus: hoc charactere ab aliis ſectis diſcernebatur. Jam verò omnia ad ſe refert cupiditas, propria non effundit, ſed aliena rapit: tantumque abeſt, ut omnia ſua aliorū utilitatibus devoveat, quod nec ſuperflua largiri velit. Heu quàm longè recedunt à diſcipulatu ejus qui dixit, Joan. 15. *Hoc eſt præceptum meum, ut diligatis invicem.* Quaſi diceret, ait Bern. ſer. 12. inter parv. *Multa per miniſtros præcipio, ſed hæc ſpecialiter per me ipſum commendo.* Et Joan. 13. *In hoc cognoſcent omnes, quia diſcipuli mei eſtis, ſi*

dilectio

dilectionem habueritis ad invicem. Vt ergo veritatis nos diſcipulos eſſe probemus (ſubdit Bernard.) *diligamus invicem.*

Speculatio II.

In Deo admitti debent tres ſubſiſtentiæ relativæ, & una abſoluta.

UTramque hanc difficultatem conjungimus propter utriuſque connexionem inſeparabilem : ſi enim dentur tres ſubſiſtentiæ relativæ, quibus ſubſiſtant perſonæ, fruſtra videtur poni ſubſiſtentia abſoluta ; effectus enim formalis ſubſiſtendi non debet provenire à duplici forma : quare alterutra ſuperfluere videtur, ut magis poſteà urgebitur. Nihilominus

Prima pars diſertis verbis docetur à Patribus, & Conciliis. Quid enim expreſſius illis Cyrilli Alexandrini dial. de Trinit. lib. 1. *Omnis noſtra fidei ſermo huc tendit, ut unam videamus naturam, quæ in tribus ſubſiſtentiis propriè ſubſiſtit.* Subſcribit Damaſcenus lib. 1. de fid. cap. 9. *Filius propriam habet ſubſiſtentiam præter eam quæ Patris eſt* : ſubſiſtentia autem propria, non eſt ſingulis communis Favet etiam ſextum Concilium generale act. 11. *Sanctiſſima Trinita numerabilis facta eſt perſonalibus ſubſiſtentiis.* Quæ ſanè, aliaque teſtimonia Patrum ſunt ita perſpicua, ut nullis effugiorum nebulis valeant obſcurari.

Ratio à priori. In Deo ſunt tres perſonæ, tres hypoſtaſes, & tria ſuppoſita, ut tradit fides ; nec aliter ſalvari poteſt myſterium Tri-

nitatis

nitatis. Sed perſona, hypoſtaſis, & ſuppoſitum conſtituuntur per ſubſiſtentiam, quam formaliter & directè ſignificant. Ergo in divinis ſunt tres ſubſiſtentiæ; ad multiplicationem enim nominis ſubſtantivi, quale eſt ſuppoſitum, requiritur multiplicatio formæ. Certè ſi daretur unica tantùm in Deo ſubſtentia, ſicut datur unica natura divina; non magis poſſet dici, dari in Deo tria ſuppoſita, quàm poſſint admitti in Deo tres Dij; ſed omninò teneremur admittere unicum ſuppoſitum in Deo, ſicut confitemur unum Deum: quod eſt funditus deſtruere myſterium Trinitatis. Imò nec poſſent admitti tres ſubſiſtentes adjectivè, ſeu tres habentes ſubſiſtentiam, ſicut dantur tres divini, id eſt tres habentes divinitatem; nomen enim adjectivum non multiplicatur ſub eadem, vel ſub diverſis formis, niſi multiplicetur ſuppoſitum: unde homo habens plures artes non eſt multi artifices. Atqui repugnat, multiplicari ſuppoſitum ſi ſit unica tantùm ſubſiſtentia; ſiquidem ſubſiſtentia eſt ratio conſtitutiva ſuppoſiti, ut docent Philoſophi. Ergo niſi multiplicetur ſubſiſtentia, non erunt plures ſubſiſtentes adjectivè, quamvis ſint plures divini, etiamſi non multiplicetur divinitas, quia divinitas non conſtituit formaliter ſuppoſita, benè tamen ſubſiſtentia. Unde etiam ulteriùs ſequeretur, nullum nomen ſubſtantivum, nec adjectivum pluraliter poſſe dici in divinis, quia ubi non ſunt diſtinctæ rationes incommunicabiliter ſubſiſtendi, non poſſunt eſſe diſtincta ſuppoſita: ſed ubi non ſunt plura ſuppoſita, ibi nihil pluraliter poteſt dici, ut patet: ergo nullum nomen

concretum, neque ſubſtantivum, neque adjectivum pluraliter dici poſſet in divinis.

Ratio à poſteriori ſumitur ex myſterio Incarnationis, ex quo ſic formatur diſcurſus. Neceſſe omninò eſt illud in Trinitate multiplicari, ratione cujus una perſona divina poteſt ſine alia ſibi aſſumere naturam creatam, ſupplendo vices ſubſiſtentiæ creatæ; ſi enim illud non multiplicaretur, ſed eſſet commune tribus perſonis, una perſona non aſſumeret naturam creatam ſine alia, ſed unio fieret in aliquo communi & abſoluto, ſubindéque tres perſonæ,& non una ſola deberet aſſumere naturam alienam. Atqui ſic eſt, quod perſona divina poteſt ſibi aſſumere naturam creatam, & de facto Verbum aſſumpſit ſibi naturam humanam ſupplendo vices ſubſiſtentiæ humanitatis: aſſumpſit, inquam, communicando ſuam ſubſiſtentiam perſonalem; in hoc enim conſiſtit veritas myſterii Incarnationis. Ergo ſubſiſtentia perſonalis multiplicatur in Deo, ut verum ſit quod ait S.Thom. quæſt.40. art.3. *Non præintelliguntur proprietates perſonales advenire hypoſtaſibus divinis, ſicut forma ſubjecto præexiſtenti; ſed ferunt ſecum ſua ſuppoſita, in quantum ſunt ipſæ perſonæ ſubſiſtentes.*

Secunda pars quæ aſſerit, admittendam eſſe unam ſubſiſtentiam abſolutam communem tribus perſonis, perpetuò docetur à D. Thoma. Nam *in 1. diſt.21. quæſt.2. art.1.* ait: *Natura divina eſt in ſe habens eſſe ſubſiſtens,nulla intellecta perſonarum diſtinctione.* Ergo admittit in Deo ſubſiſtentiam communem, & antecedentem ſubſiſtentias relativas. Clariùs, & fortiùs *3. p. quæſt. 3. art. 3.* ubi poſtquam

concluſit

concluſit in corpore, quod in Deo, *abſtracta* (perſonalitate) *per intellectum, poſſumus adhuc intelligere naturam aſſumentem*, ait in reſponſione ad 1. *Dicendum, quod quia in divinis idem eſt quo eſt, & quod eſt, quidquid eorum quæ attribuuntur Deo in abſtracto, ſecundùm ſe conſideretur, aliis circumſcriptis, erit aliquid ſubſiſtens, & per conſequens perſona, cùm ſit in natura intellectuali. Sicut igitur nunc poſitis proprietatibus perſonalibus in Deo, dicimus tres perſonas: ita excluſis per intellectum proprietatibus perſonalibus, remanebit in conſideratione noſtra natura divina ut ſubſiſtens, & ut perſona.*

Ex quibus verbis manifeſtè conſtat, in natura divina præintellecta perſonis, dari aliquam ſubſiſtentiam, quâ Deus principium ſubſiſtens, & *ut quod*, conſtituatur. Conſtat etiam ignoranter à quibuſdam impugnari Cajetanum, & novitatis inſimulari, eo quòd dixerit, in Deo præcedenter ad perſonalitates relativas dari perſonam incompletam. Nam cùm S. Thomas loco mox adducto luculenter ſemel & iterum aſſeueret, quod in Deo, ſecluſis perſonalitatibus, remanet *aliquod ſubſiſtens, & per conſequens perſona*, cùmque S. Doctor non poſſit intelligi de perſona completè, ſeu ſecundùm omnes rationes accepta, meritò ingenioſus Expoſitor verbã illa interpretatus eſt de perſona incompleta, id eſt, cui conveniunt omnes perſonæ conditiones præter ultimam, quæ eſt incommunicabilitas. Neque verum eſt (quod quidam recentiores libros in fonte non legentes Cajetano imponunt) eum unquam appellaſſe illud eſſentiale ſubſiſtens ſemiperſonam, & ſemiſuppoſitum; teſtatur enim

Nazarius

Nazarius in doctrina Cajetani verſatiſſimus, ſe nuſquam talem vocum novitatem in Cajetano inveniſſe.

Probatur ratione : Eſſentia divina præintellecta perſonis eſt actus purus infinitus, & ipſum eſſe in ſe, à ſe, & per ſe, independenter à quocumque alio. Ergo ex propriis, & ex vi generis abſoluti, antequam intelligatur ulla relatio, habet in ſe, & in ſuo fundo omnem perfectionem ſubſtantialem : ſed ratio ſubſiſtentiæ pertinet ad perfectionem ſubſtantiæ; ſubſtantia enim quæ non omninò exiſtit in ſe & per ſe, excludendo neceſſitatem exiſtendi in alio, non habet ſuam ultimam perfectionem, nec ſuum ultimum complementum ſubſtantiale. Ergo eſſentia divina præintellecta perſonis habet ſubſiſtentiam abſolutam, qua Deus in ſe & per ſe ſubſiſtit, nec indiget ſubſiſtere in alio, ratione cujus Deus ſit potens intelligere, amare, operari ad extra; neque enim id accipit à perſonis, ſed potiùs id eis indiviſim communicat; actiones quippe eſſentiales, tam intra, quàm extra ſunt communes tribus perſonis; ſubindéque per ſe procedunt à principio quod eſt commune, nimirum à Deo ſubſiſtente ſubſiſtentia abſoluta.

Confirmatur : Deitati antecedenter ad perſonas convenit exiſtentia per ſe; exiſtentia enim eſt quid abſolutum, imò eſt ipſa Dei eſſentia abſque ulla diſtinctione virtuali : ergo eidem deitati antecedenter ad tres perſonas convenit ſubſiſtentia abſoluta. Antecedens eſt manifeſtum, & ab omnibus conceſſum. Conſequentia verò probatur ex doctrina, quam millies inculcat S. Thomas, dum ait, quod eſſe, ſeu

exiſtentia

exiſtentia per ſe, eſt actus ſuppoſiti, ſeu ſubſiſtentis; in doctrina enim S. Thomæ, quam tradit præcipuè 3. *p. quæſt.* 17. eſſe ſimpliciter, quod præſupponit ſaltem natura ſubſiſtens ut *quod*, & ſubſiſtentia, non eſt ratio poſterior, & conſequuta ad exiſtentiam, ſed præſuppoſita, & præcedens. Ergo ſi eſſentia divina antecedenter ad relationes habet formaliter, & non tantùm radicaliter exiſtentiam, habebit etiam ſubſiſtentiam. Conſequentia eſt evidens: antecedens verò eſt D. Thomæ citati. Et ratio ſpecialis pro Deo eſt, quia exiſtentia in Deo eſt ſummè perfecta, independens, & actus purus. Ergo competit Deo modo perfecto, independente, & digno actu puro. Sed perfectius, independentius, & purius eſt habere exiſtentiam per modum ſubſiſtentis, & ut *quod*, quàm ut *quo*, quia habere eſſe ut *quod*, eſt habere eſſe in ſe, per ſe, & non in alio; habere verò eſſe ut *quo*, non excludit, ſed exigit eſſe in alio, ſi non tanquam accidens inhærens, benè tamen tanquam pars componens. Ergo eſſe ſimpliciter & perfectum, præſertim verò eſſe ſimpliciſſimum, perfectiſſimum, & divinum, præſupponit noſtro modo intelligendi, vel ſaltem ab alio non expectat modum eſſendi per ſe, & ut *quod* ſubſiſtens, ſecundùm doctrinam S.Th. quæ fuſiùs alibi probatur.

Hanc autem veritatem S. Thomas ex proprio ingenio non peperit, ſed ex clariſſimis Patrum teſtimoniis deprompſit: quid enim clarius illa Auguſtini voce lib.7.de Trinit. cap. 4. *Omnis res ad ſeipſam ſubſiſtit, quantò magis Deus?* Quid apertius illo Hieronymi loco epiſt. 55. *Vna eſt Dei & ſola natura, quæ vere eſt; id*

enim quod ſubſiſtit, non aliunde habet, ſed ſuum eſt. Ubi S. Pater rationem fundamentalem indicat, dum ait: *Quod ſubſiſtit, non aliunde habet*: id eſt ſubſiſtentiam non mutuatur à relationibus, ſed à ſe, & ex propriis habet. Nec minùs expreſſa ſunt iſta Hilarii verba *lib. 7. de Trinit.* ubi inquit, Patrem & Filium *ineſſe ſibi invicem, ut ſubſiſtentia naturæ habeant perfectam unitatem.* Admittit ergo ſubſiſtentiam naturæ communem Patri & Filio. Dicere verò, Patres intelligere per ſubſiſtentiam exiſtentiam, non verò modum exiſtendi per ſe; hoc, inquam, dicere eſt Patres ad libitum explicare, & tam clara & expreſſa verba ad ſenſum improprium divertere. Præſertim verò intolerabile eſt aſſerere, S. Thomam, qui ſemper præcisè, formaliter, & juxta normam regularum ſcholaſticarum loquitur, abuſivè uſurpaſſe nomen ſubſiſtentiæ. Quod ſi aliquando Patres indicare vindeantur ſubſiſtentiam idem eſſe ac hypoſtaſin, quæ non datur in Deo præintellecto perſonis; dicendum illos loqui de ſubſiſtentia relativa & perſonali. Quamvis autem omnis perſona & hypoſtaſis ſit ſubſiſtens, non tamen ſola; ſed etiam eſſentiæ divinæ convenit ratio per ſe ſubſiſtendi, proindéque latiùs patet nomen ſubſiſtentiæ, quàm hypoſtaſis.

Solvuntur argumenta.

Objicies: Non poteſt ſtare, quod ſint in Deo tres ſubſiſtentiæ relativæ, & ſimul admittatur ſubſiſtentia abſoluta: ergo vel illæ, vel iſta rejiciendæ ſunt; ſubindéque ſecunda pars ſpeculationis

culationis vel deſtruit primam, vel deſtruitur à prima. Probatur antecedens: ideò ſuprà rejecimus exiſtentias relativas, diſtinctas virtualiter ab abſoluta, & quia ſufficienter perſonæ exiſtunt per alterutram exiſtentiam abſolutam, vel relativam, & quia non poteſt aliquid duplici actu exiſtentiæ terminari, ſi ille actus ſit in ſuo ordine ultimus, qualis eſt exiſtentia reſpectu eſſentiæ. Atqui ſimiliter perſonæ ſufficienter ſubſiſtunt per ſubſiſtentiam abſolutam, quæ eſt terminus naturæ, ſicut exiſtentia terminus eſſentiæ. Ergo vel non datur ſubſiſtentia abſoluta, vel ſi detur, admittendæ non ſunt tres relativæ.

Confirmatur: Natura affecta ſubſiſtentiâ abſolutâ, quando deinde terminatur ſubſiſtentiis relativis, vel redditur per illas ſubſiſtens, vel non. Si non redditur ſubſiſtens: ergo non datur triplex ſubſiſtentia relativa; non enim datur forma ſine effectu formali. Si autem redditur ſubſiſtens: ergo tres ſubſiſtentiæ relativæ afficiunt abſolutam, & ei communicant ſuum effectum, proindéque eam reddunt ſubſiſtentem. Ergo ſubſiſtentia abſoluta eſt per ſe ſubſiſtentia, & non eſt per ſe ſubſiſtentia: eſt quidem ex ſuppoſitione; non eſt verò, ſiquidem redditur ſubſiſtens per aliam ſubſiſtentiam; quod non minùs apertam involvit contradictionem, quàm ſi diceretur, exiſtentiam exiſtere per aliam exiſtentiam, figuram terminari per aliam figuram, unionem alia unione copulari, actionem alia actione produci.

Huic argumento, in quo ſita eſt ſumma difficultatis, & ipſa ſanè difficultas ſumma eſt, variè occurrunt Authores noſtræ ſententiæ,

quorum ſolutiones referam non animo ſugillandi (abhorrui enim ſemper ab illa quorumdam aliena carpendi libidine) ſed ut vis argumenti, & præſentis materiei difficultatis granditas appareat. Primò itaque quidam dicunt, ſubſiſtentiam abſolutam intimè includi in ſubſiſtentiis relativis, & in eis tranſcendentaliter imbibi, & ab eis diverſimodè modificari. Et quia ratio tranſcendentalis in aliquo inferiori, vel quaſi inferiori incluſa eſt ipſum inferius, ut ratio entis incluſa in ſubſtantia eſt ſubſtantia, in accidente eſt accidens: ita ratio ſubſiſtentiæ abſolutæ incluſa & modificata per paternitatem eſt ipſa ſubſiſtentia perſonalis Patris, & ſic de aliis. Cui doctrinæ non parum favere videtur S. Thomas *q.9.de potent.art.5.ad 13.* dicens: *Proprietates perſonales hoc ſolùm habent, quod ſuppoſita divinæ naturæ ad invicem diſtinguant; non autem ſunt principium ſubſiſtendi naturæ divinæ; ipſa enim divina natura eſt ſecundùm ſe ſubſiſtens; ſed è contra proprietates perſonales habent quod ſubſiſtant ab eſſentia.* Ubi S. Doctor ſatis innuit, tres relationes eſſe ſubſiſtentias, quia ſubſiſtentiam naturæ includunt. Et id explicat Nazarius exemplo animæ rationalis, quæ de ſe eſt ſubſiſtens, cùm ſit à corpore independens; & ab eo ſeparata exiſtat, & ſubſiſtat ut *quod*: ſed non eſt perſona, quia eſt communicabilis corpori, & de facto, dum corpori iterum unitur, ſuam ſubſiſtentiam corpori communicat, ex qua communicatione reſultat totum compoſitum, & perſona ſubſiſtens ſubſiſtentiâ completâ & perſonali. Similiter ſubſtantia divina eſt per ſe ſubſiſtens, non tamen eſt perſona; quia non eſt ſimpliciter incommunicabilis:

nicabilis : dum autem unitur per identitatem paternitati, conſtituit perſonam completam, ſeu ſubſiſtentiam incommunicabilem. Sicut ergo ſubſiſtentia animæ non pendet à ſubſiſtentia ſuppoſiti hominis, v. g. Petri, ſed potiùs è contra ſubſiſtentia Petri eſt radicaliter à ſubſiſtentia animæ, quamvis in toto una ſubſiſtentia non ponat in numero cum alia : ita in Deo eſſentialis ſubſiſtentia non pendet à ſubſiſtentiis relativis, nec ponit in numero cum illis.

Secundò alij putant, admiſſa hac doctrina argumentum manere in ſua vi ; ſi enim ſubſiſtentia abſoluta modificata per relationes facit ut ſint tres ſubſiſtentiæ relativæ, cur exiſtentia modificata per tres relationes non inferet tres exiſtentias relativas ? cùm non ſit minùs tranſcendens exiſtentia, quàm ſubſiſtentia ; imò eodem modo dici poſſet, dari triplicem in tribus perſonis eſſentiam, cùm eſſentia tribus relationibus modificetur, & terminetur. Deinde cùm ſubſiſtentia dicat de formali per ſe exiſtere, ſi eadem ſit perſeitas exiſtentiæ in tribus perſonis, multiplicabitur quidem incommunicabilitas, ſed non ſubſiſtentia ; ſubindeque non erunt in Deo tres ſubſiſtentes ſubſtantivè, ſed ad ſummum adjectivè.

Hoc ergo videntes dicunt, ſubſiſtentiam, ſeu modum exiſtendi per ſe dupliciter poſſe accipi: primò pro hoc, quod eſt exiſtere independenter ab alio : ſecundò pro hoc, quod eſt exiſtere incommunicabiliter alteri ; itaque volunt perſeitatem primam, quæ opponitur modo exiſtendi in alio, provenire à ſubſiſtentia abſoluta divinæ naturæ, quæ eo ipſo quod eſt actus purus & infinitus, eſt ipſum eſſe per ſe ſubſiſtens, re-

movens omnem ab alio dependentiam ; hoc enim dicit magnam perfectionem Deo propriam, ſubindéque tribus perſonis communem. Addunt verò ſecundam perſeitatem,ſeu modum per ſe exiſtendi incommunicabiliter alteri ut ſuppoſito, non eſſe in Deo antecedenter ad relationes (cùm omne quod præintelligitur relationibus, ſit illis commune, non verò incommunicabile) ſed per relationes, quæ ſicut multiplicantur, & ſunt tres realiter diſtinctæ, ita ſunt tres ſubſiſtentiæ relativæ, ſeu tres modi incommunicabilitatis. Hac diſtinctione facilè eludunt vim argumenti, dicentes eſſe differentiam inter exiſtentiam & ſubſiſtentiam, quia exiſtentia non accipitur duobus modis, ſicut ſubſiſtentia : licèt autem nihil poſſit ſubſiſtere duplici ſubſiſtentia ejuſdem rationis,& præſtante eundem effectum formalem, benè tamen ſi præſtet diverſum : effectus autem ſubſiſtentiæ eſt duplex ; aliud ſubſiſtere in ſe independenter ab alio ; aliud ſubſiſtere in ſe incommunicabiliter alteri. Primum confert ſubſiſtentia abſoluta, ſecundum relativa. Ex quo ſatisfit etiam confirmationi ; nullum enim eſt inconveniens,quod natura affecta ſubſiſtentiâ abſolutâ reddatur ſubſiſtens non acquirendo modum per ſe independenter exiſtendi, ſed modum incommunicabilitatis, quem abſoluta ſubſiſtentia nondum naturæ contulerat.

Probabilis ſanè doctrina.Verùm adhuc quieſcere animus non poteſt, Primò quia hæc explicatio reducit totam controverſiam ad quæſtionem de puro nomine ; nullus enim eſt qui neget convenire deitati independentiam ab alio ſuſtentante : nullus etiam negat, perſonis convenire incommu-

incommunicabilitatem: nullus ergo erit qui poſſit negare ſubſiſtentiam abſolutam & relativas, niſi neget modum independentiæ non debere vocari ſubſiſtentiam, niſi habeat modum per ſe incommunicabilitatis.

Secundò, abſolutè poterit in Deo negari ſubſiſtentia abſoluta, vel ſubſiſtentiæ relativæ: nam ideò, juxta hunc modum dicendi, relatio eſt ſubſiſtentia, quia dat per ſe incommunicabilitatem; ideò verò perfectio Dei abſoluta eſt ſubſiſtentia, quia eſt per ſe independens à ſuſtentante: ergo in ſenſu, in quo verum eſt dicere, dari ſubſiſtentiam abſolutam, falſum eſt dari ſubſiſtentias relativas: & è contra, in ſenſu quo admittuntur tres relativæ, neganda eſt abſoluta. Sed in aliquo vero ſenſu admittitur ſubſiſtentia abſoluta: ergo in illo vero ſenſu negari poſſunt relativæ. Similiter in aliquo vero ſenſu admittuntur relativæ: ergo in illo vero ſenſu negari poteſt abſoluta: ergo juxta illam ſolutionem non poſſunt impugnari negantes ſubſiſtentiam abſolutam; ſiquidem eam negant in aliquo vero ſenſu: non poſſunt etiam impugnari negantes ſubſiſtentias relativas, ſiquidem eas negant in aliquo vero ſenſu, ſcilicet illo in quo ſubſiſtentia abſoluta eſt ſubſiſtentia, qui ſenſus eſt verus, aliàs deberet negari ſubſiſtentia abſoluta.

Quare ut non laboremus in æquivoco, conformiter ad doctrinam S.Thomæ omninò dicendum eſt, quod ſicut in via D. Thomæ datur in Deo & ſubſiſtentia abſoluta, & tres ſubſiſtentiæ relativæ & incommunicabiles; ita omninò concedi debet aliqua ratio vera ſubſiſtentiæ, quæ ſit communis tam abſolutæ, quàm relativæ, quæ de ſe eſt indifferens, & abſtrahit

ab utraque, ac poteſt univocè convenire & ſubſiſtentiæ communicabili, & incommunicabili. Illa autem ratio eſt reddere naturam habentem eſſe, & vim agendi ut quod, per modum totius in ſe & per ſe ſubſiſtentis; non verò ut quo, ſeu per modum formæ vel partis in alio exiſtentis & ſubſiſtentis. In Deo autem invenimus duplex conſtitutivum naturæ per modum principij *quod*; alterum eſſentiale, alterum notionale: nam Deus præintellectus perſonis, intelligit, amat, creat tanquam principium *quod*: & iterum Deus per relationem, v.g. paternitatis generat Filium tanquam principium *quod* actionis notionalis. Igitur datur in Deo & ſubſiſtentia abſoluta prævia ad relationem, & ſubſiſtentia reletiva, quam ipſa relatio divina ſecum affert: & in hoc utraque convenit, quod reddat naturam per ſe capacem alicujus actionis per modum principij *quod* elicitivi.

Ex quibus clarè reſpondetur objectioni; nam licèt natura divina ſufficienter ſubſiſtat eſſentialiter per ſubſiſtentiam abſolutam; non tamen per eam ſubſiſtit notionaliter: ex quo patet differentia inter ſubſiſtentiam & exiſtentiam; nam perſonæ ſufficientiſſimè exiſtunt per hoc, quod habent eſſe naturæ divinæ; neque exiſtentia conſtituit principium *quod* agendi, ſed ſolùm facit rem eſſe extra nihil; quod omnibus perſonis commune eſt. At verò ſubſiſtentia facit eſſe principium *quod* alicujus actionis: & licèt principium *quod* actionis eſſentialis ſit commune, non tamen principium *quod* actionis notionalis. Et ideò alia eſſe debet ſubſiſtentia eſſentialis & communis, alia notionalis & propria. Ex his etiam facilè reſpondetur

ad

ad confirmationem, dicendo naturam affectam ſubſiſtentia abſoluta reddi ſubſiſtentem notionaliter, juxta conditionem perſonæ: v.g. prima redditur ſubſiſtens ut genitor & Pater, ſecunda ut genitus & Filius, tertia ut ſpiratus. Non eſt autem inconveniens, ut natura divina ſubſiſtens ſubſiſtentia abſoluta, ſubſiſtat deinde ſubſiſtentia perſonali, non ex neceſſitate, ſed ex fœcunditate. Sicut in Deo præintellecto perſonis admittitur vera & eſſentialis ratio verbi, & tamen admittitur ratio Verbi perſonalis: nec propterea idem effectus formalis præſtatur ab eadem forma, ſicut præſtaretur ſi eadem natura haberet duplicem exiſtentiam, eadem quantitas duplicem figuram, & ſic de aliis; quia alius eſt effectus formalis ſubſiſtentiæ abſolutæ, alius ſubſiſtentiæ relativæ, ut oſtenſum eſt. Ex quibus patet ad confirmationem.

Dices: De ratione ſubſiſtentiæ eſt præbere incommunicabilitatem: ergo admittere in Deo ſubſiſtentiam abſolutam & communicabilem, eſt pugnantia loqui. Probatur antecedens. Hoc ipſo quod aliquid eſt communicabile alteri, habet eſſe incompletum, & ut *quo*; ſiquidem ex ente communicabili, & ente cui fit communicatio, totum reſultat completum, & ut *quod*, exiſtens & ſubſiſtens: ergo ſubſiſtentia non poteſt convenire enti communicabili, ſed debet neceſſariò præbere incommunicabilitatem.

Reſpondeo falſum eſſe abſolutè, ſubſiſtentiam non poſſe convenire enti communicabili; nam anima rationalis ſeparata ſubſiſtens eſt, & tamen communicabilis eſt corpori, ad cujus reunionem inclinatur. Quantò magis id credendum eſt de eſſentia divina, quæ non habet

rationem partis incompletæ, nec exigit relationes ut ſubſiſtat, ſed ut in eis ſuam perfectionem profundat, non ex indigentia, ſed ex plenitudine abundantiæ ſuæ? Cujus ſignum eſt, quod natura tribus relationibus terminata non multiplicatur nec in ſe, nec in ſuo eſſe, quod idem manet in illis indiviſum. Incommunicabilitas ergo non eſt de ratione ſubſiſtentiæ, ſed ſolùm de ratione perſonalitatis. Unde nego antecedens. Ad probationem diſtinguo, quando aliquid habet eſſe communicabile, ut pars & forma incompleta, non eſt ſubſiſtens, tranſeat: (dico, *tranſeat*, quia id patitur inſtantiam in anima rationali) quod habet eſſe communicabile ex abundantia perfectionis ſuæ, & ex diffuſione bonitatis, nec eſt ordinatum ad ulterius eſſe, non eſt ſubſiſtens, nego; cùm ſit ipſa ſubſiſtentia per eſſentiam.

Vrgebis: Ergo relatio nullum addit eſſe per ſe eſſentiæ divinæ, ſed ſolùm diſtinctionem, incommunicabilitatem, & oppoſitionem: ergo non erunt tres ſubſiſtentiæ relativæ ſi ſit una abſoluta, à qua potiùs relationes hauriunt ſubſiſtentiam; ſi enim non eſſent in Deo, non ſubſiſterent. Quam rationem tangit S. Thomas quæſt. 9. de potent. art. 5. ad 13. *In divinis proprietates perſonales hoc ſolùm habent, quod ſuppoſita divinæ naturæ ad invicem diſtinguant; non autem ſunt principium ſubſiſtendi naturæ divinæ; ipſa enim natura divina eſt ſecundùm ſe ſubſiſtens: ſed è contra proprietates perſonales habent quod ſubſiſtant ab eſſentia.*

Reſpondeo relationem afferre quidem divinæ eſſentiæ oppoſitionem & incommunicabilitatem,

tatem, non quæ ſit pura negatio, ſed quæ fundetur in aliquo poſitivo; quod ſanè poſitivum non poteſt eſſe aliud quàm ſubſiſtentia, aliàs relatio adveniret eſſentiæ divinæ conſtitutæ in ratione perſonæ, ſicut humanitas advenit perſonæ Verbi; forma enim, quæ advenit toti, ſupponit perſonam, niſi forma illa ſit ſubſiſtentia, & perſonalitas. Ex quo etiam ſequeretur, non dari in Deo niſi unicam perſonalitatem abſolutam, non verò tres relativas; ſubſiſtentia enim eſt quid ſuperius ad perſonalitatem, quæ ſolùm addit incommunicabilitatem naturæ intellectualis: non poteſt verò multiplicari inferius niſi multiplicetur ſuperius; unde non poteſt eſſe triplex perſonalitas, niſi ſit triplex ſubſiſtentia. Ad argumentum ergo dicendum, falſum eſſe, relationem in Deo non addere niſi puram incommunicabilitatem, addit enim ſubſiſtentiam perſonalem, quæ eſt fundamentum incommunicabilitatis: non enim relatio eſſet conſtitutiva perſonæ, niſi eſſet ſubſiſtentia. Fateor quidem, quod ſecundùm munus referendi non exprimit ſubſiſtentiam, ſed tamen eam neceſſariò importat, quia eſt forma hypoſtatica, & per ſe afficit eſſentiam divinam, à qua tanquam à radice habet illam ſubſiſtentiam; ſed tamen eam formaliter, & ex propria linea importat: & hoc ſolùm voluit D. Thomas loco citato. Niſi velis ibi S. Thomam loqui de ſubſiſtentia eſſentiali, quam eſſentia communicat relationibus, non verò recipit ab eis. Vel tertiò dic, relationes non eſſe principium ſubſiſtendi eſſentiæ ex neceſſitate, benè tamen ex fœcunditate.

REFLEXIO.

Quidquid in Deo invenitur, ſive ſubſtantia, ſive relatio, totum ſubſiſtens eſt. Vana eſt ergo fides, quæ Deo innixa non eſt. Vera fides definitur ab Apoſtol. Hebræor. 12. *Sperandarum ſubſtantia rerum*: ſpem verò deſcribit idem Apoſtolus *cap.*6. dum eam vocat *Anchoram animæ tutam ac firmam.* Sed inconſtans eſt fides, & planè caduca ſpes, quæ non habitat in adjutorio Dei altiſſimi, nec in protectione Dei cœli commoratur. Maledictus qui ſpem ponit in homine: ruinoſa ſanè fiducia, quæ propriis meritis innititur, & in virtute ſua confidit. Nonne homo vanitati ſimilis factus eſt? Nonne omnis caro fœnum? Nonne homo natus de muliere, ſicut flos egreditur & conteritur, & fugit velut umbra, nunquam in eodem ſtatu permanens? Ergo ſuper tam fragile fundamentum, ſtabile nunquam ſuperſtruetur ædificium. *Quaſi in aquis fundamentum ponere eſt* (ait Gregor. Magnus lib. 22. in Job, c. 31.) *in rebus labētibus ſpei fiduciam velle ſolidare. Quis unquam decurrētium fluminum tumidis vorticibus raptus manere ipſe fixus potuit deorſum unda defluente? De Creatore deſperare eſt ſpem in creatura poſuiſſe.* Quare in fugitivis creatorum bonorum umbris ne hæreamus, ne innitamur baculo arundineo, atque confracto, ſuper quem ſi incubuerit homo, perforabitur manus ejus. Jactemus in Dominum curam noſtram, qui non dabit in æternum fluctuationem juſto, qui in eum dum ſperat, non confunditur. Subſiſtens eſt Deus, & totus ſubſiſtentia: col-

lidi

lidi ne timeas, ſupponit manum ſuam; & cùm jam nihil humani remedij ſupereſt, certius eſt adeſſe divinum.

SPECULATIO III.

Variæ ſunt regulæ in modo loquendi de hoc divino myſterio, ſummæ cum cautela obſervandæ, ne ex verbis inordinatè prolatis hæreſis incurratur.

PRima regula eſt: Quidquid ſit de illis opinionibus, an ſint in Deo tres exiſtentiæ, vel ſubſiſtentiæ relativæ; tamen nullatenus concedi poſſunt in Deo tres eſſentiæ, etiam relativæ, juxta illud quod canitur in proſa de Trinitate: *Sive dicas tres, vel tria, ſimplex tamen eſt uſia*: & juxta Auguſtinum lib. 1. contra Maximinum, cap. 14. *Hoc eſt illud homouſion, quod in Concilio Nicæno firmatum eſt.* Nec dicas, relationes habere ſuas rationes formales, ſeu quidditates diſtinctas; quia non quæcumque ratio formalis dicitur eſſentia, ſed ea quæ eſt natura totius ſubſiſtentis: relationes autem non ſunt natura Dei, ſed modi ejus cùm ipſa Dei natura identificati.

Secunda regula: Nullo modo admittenda ſunt in Trinitate plura individua, ut tradit expreſsè Auguſt. *lib. 7. de Trinit. cap. 6.* quia nimirum in individuis dividitur natura. Unde hæc eſt differentia inter perſonam & indivi-

duum

duum (ut colligitur ex D. Thoma *quaſt.*30. *art.* 4.) quod perſona habet pro ſignificato formali perſonalitatem, pro materiali naturam; individuum verò è contra habet pro ſignificato formali naturam, pro materiali perſonalitatem: unde ſicut non multiplicatur natura in divinis, ita nec individuum. Neque enim multiplicatur nomen ſubſtantivum, niſi multiplicato ſignificato formali.

Tertia regula: In enuntiandis proprietatibus, vel relationibus divinis uti poſſumus nominibus abſtractis & concretis, ut docet S. Thomas *q.* 32. *art.* 2. De Deo enim loquimur juxta noſtrum modum intelligendi: intelligimus autem Deum & per modum ſimpliciſſimæ formæ, quam exprimimus termino abſtracto, ut eſt *Deitas, paternitas*: intelligimus etiam Deum ad modum ſubſiſtentis, & ſic eum exprimimus nomine concreto, quale eſt *Deus*, vel *Pater*. Neque hoc magis obeſt divinæ ſimplicitati, quàm cùm diſtinguimus divina attributa, quorum eminentem perfectionem unico actu non attingimus, ſed multis veluti dividimus, pluribuſque nominibus declaramus. Præſertim quia, cùm eſſentia, vel relatio divina ſignificatur in abſtracto, hoc non eſt per modum diſtinctæ rei ſignificatæ, ſed propter diverſum modum ſignificandi ex parte noſtri intellectus, qui dum nomine abſtracto ſignificat perfectionem divinam, prout habet munus formæ & naturæ, reticet munus ſuppoſiti & ſubſiſtentis, quod explicat nomen concretum.

Quarta regula: Actio non poteſt tribui relationibus, vel notionibus in abſtracto, ſed

tantùm in concreto : v. g. non rectè dicitur paternitas generat, filiatio generatur; ſed Pater generat, Filius gignitur. Ita tradit D.Thomas *quæſt.32. art.2. ad 2.* Ratio eſt, quia actiones attribui non poſſunt niſi principiis operativis : principium verò operandi eſt ſuppoſitum & ſubſiſtens ; ſubſiſtentia verò non eſt principium agendi, ſed terminus & modus complens naturam ut agat. Unde ſi iſta propoſitio, *Paternitas generat*, eſſet vera, ſenſus eſſet : Paternitas eſt ratio generandi ; quod eſt falſum. Nec dicas, quod paternitas & Pater ſunt idem realiter ex parte rei ſignificatæ. Quia in propoſitionibus attendendus eſt etiam modus ſignificandi : ſicut licèt juſtitia ſit realiter miſericordia in Deo, tamen falsò diceretur, Deum juſtitiâ formaliter miſereri. Sed ſicut eſt verum dicere, Deum miſereri aliquo, quod eſt juſtitia, ſic verum eſt dicere, rem quæ eſt paternitas, generare.

Quinta regula : In divinis poſſunt prædicari abſtracta de concretis, & vice verſa ; unde verè dicitur, paternitas eſt Pater, & Pater eſt paternitas ; quia cùm idem ſint in divinis abſtracta & concreta, eſſentialia & notionalia, utique poſſunt de ſe invicem affirmari ; ex eo enim, quod res eſt, oratio dicitur vera. Hanc regulam limita ſic, niſi obſit aliqua appellatio, vel reduplicatio ; quia tunc affirmatur aliquid de re non ſecundùm ea omnia, quæ habet à parte rei, ſed prout præſcinditur ab intellectu, & ſecundùm ſpecialem rationem menti obverſantem. Qua de cauſa dixit S.Doctor *quæſt.32. art.2. ad 3.* hanc prædicationem non eſſe veram, *Paternitas eſt ſpiratio activa*; quamvis

ſit identitas inter utramque: *Sicut etiam*, inquit, *non dicimus quod attributum potentiæ ſit attributum ſcientiæ.* Ubi manifeſtè explicat ſeipſum, & intelligit propoſitionem illam non eſſe veram, ſi reddat hunc ſenſum, *Relatio paternitatis eſt relatio ſpirationis.* Cùm enim relatio dicat formaliter ordinem ad terminum, ſicut attributum dicit ordinem ad conceptum noſtrum diſtinguentem, ideò verè negat S. Thomas, relationem paternitatis eſſe formaliter relationem ſpirationis. Cæterùm ſicut in ſenſu identico verè dicitur, *Potentia eſt ſcientia*; ita, *Paternitas eſt realiter ſpiratio activa.*

Sexta regula: In divinis admitti debent tres perſonæ, non tamen tres Dii. Ratio hujus catholicæ veritatis eſt, quia nomen ſubſtantivum per ſe primò ſignificat formam, ſicut adjectivum per ſe primò ſignificat ſuppoſitum; quia licèt utrumque nomen, adjectivum, & ſubſtantivum, ſignificet formam, & connotet ſubjectum, cùm utrumque ſit nomen concretum; tamen modus ſignificandi nominis ſubſtantivi eſt per modum ſubſtantiæ, quæ habet unitatem vel pluralitatem ratione formæ: modus verò ſignificandi nominis adjectivi eſt per modum accidentis, quod habet unitatem, vel pluralitatem ex adjacentia ad ſubjectum. Atqui eadem divinitas eſt in tribus perſonis, non tamen eadem perſonalitas. Ergo debent dici tres perſonæ, non tamen tres Dij, quamvis poſſint admitti tres habentes Deitatem, vel tres Divini.

Septima regula: Licèt nomen, *Deus*, ſimpliciter & per ſe ſupponat pro natura communi tribus perſonis; tamen ſi adjungatur aliquid

notionale, poteſt ſupponere pro perſona, ut ſi dicatur, *Deus generat*; tunc enim ratione actus generandi, qui eſt notionalis, ly *Deus*, ſupponit pro Patre. Quorum omnium ratio eſt, quia ad veritatem loquutionum non ſolùm attendenda eſt res ſignificata, ſed etiam modus ſignificandi; & quia hoc nomen, *Deus*, ex modo ſuæ ſignificationis explicat divinam eſſentiam ut in habente ipſam; ideò poteſt ſupponere pro perſona habente deitatem: ſicut quia homo ſignificat habens humanitatem ex vi & modo ſuæ ſignificationis, poteſt ſupponere pro quocumque habente humanitatem. Atqui deitas non ſolùm habetur à Deo abſolutè ſumpto, cui convenit ſubſiſtentia abſoluta; ſed etiam habetur in perſonis: ergo nomen, *Deus*, non ſolùm poteſt ſupponere pro natura abſoluta, ſed etiam pro perſonis; ſubindéque ea quæ ſunt propria perſonarum, poſſunt prædicari de hoc nomine, *Deus*, ut dicatur quod Deus eſt generans, Deus eſt genitus, ratione diverſarum perſonarum, quarum uni convenit generare, alteri generari. Vide D. Thomam *q.39. per totam*.

Octava regula: Hæc propoſitio eſt falſa, *Eſſentia generat*; vel, *Eſſentia eſt genita*: quia eſſentia ex modo ſignificandi non ſignificat ſuppoſitum, ſed formam abſtractam: unde ea quæ ſunt propria ſuppoſitis in quantum diſtinguuntur inter ſe, non poſſunt attribui eſſentiæ præcisè ſumptæ, aliàs admitteretur diſtinctio in eſſentia ſicut in perſonis: generare autem, vel generari, ſuppoſitorum eſt. Unde in magno Concilio Lateranenſi, ſub Innocentio III. cap. *Damnamus*, de ſumma Trinit.

damnata

damnata fuit hæc Abbatis Joachim propoſitio, *Eſſentia generat*; vel, *eſt genita*. Quod ſi inveniamus Patres aliquos ita interdum loquutos, piè exponere eos debemus, ut velint eſſentiam eſſe id quo Pater generat, & quod Filio communicat. Poteſt tamen dici, *Eſſentia eſt res illa quæ generat, & res illa quæ generatur*; ob dicta in regula quinta.

Nona regula: Iſta propoſitio eſt vera, *Deus eſt tres perſonæ*; *eſſentia eſt tres perſonæ*: quia eſſentia divina non ſolùm eſt idem realiter cum una perſona, ſed etiam cum tribus: unde tres perſonæ poſſunt prædicari de eſſentia; & quia hoc nomen, *Deus*, per ſe ſupponit pro eſſentia; ita etiam tres perſonæ poſſunt prædicari de Deo. Et generaliter admitti poſſunt & debent propoſitiones illæ, in quibus explicatur ſolùm identitas unius cum alio, quia in divinis omnia idem ſunt, ubi non obviat oppoſitio relativa.

Decima regula: Nomen *alius*, adjungitur perſonis, non verò *aliud*: unde dicitur verè, *Filius eſt alius à Patre*, ſed non, *Filius eſt aliud à Patre*. E contra verò nomen *unum*, adhibetur, non *unus*; unde verè dicitur, *Pater & Filius unum ſunt*; non *unus ſunt*. Ratio eſt, quia nomen maſculinum ſignificat perſonam, neutrum verò ſignificat rem & ſubſtantiam. Unde ſi Filius eſſet aliud à Patre, haberet diſtinctam naturam; ſi verò diceretur unus cum Patre, confunderetur utriuſque perſona: unde ſignanter Scriptura ait Joan. 5. *Alius eſt qui teſtimonium perhibet de me.* Et 14. *Alium Paracletum dabit vobis.* De nomine verò *unum*, dicitur Joan. 10. *Ego & Pater unum ſumus*. 1. Joan. 5.

Hi

Hi tres unum ſunt. Poteſt tamen adhiberi nomen, *unus*, ſi adjungatur *Deus*, ut ſi dicas, *Pater & Filius ſunt unus Deus*, quia tunc unitas cadit ſupra naturam, non ſupra perſonam.

Undecima regula: Iſti termini, *Alienus, diverſus, extraneus, differens, alter,* non poſſunt in rigore uſurpari, quia per illos indicatur diverſitas naturæ, vel qualitatis, vel perfectionis eſſentialis. Si tamen legantur apud aliquem ſacrum Doctorem, accipiendi ſunt cum reſtrictione trahente illos ad relationes: v. g. Pater differt, eſt diverſus à Filio, non in natura, ſed relatione, vel proprietate perſonali.

Duodecima regula: Termini ſignificantes excluſionem, ut *ſolus*, non poſſunt ſimpliciter affirmari in divinis, dicendo, *Deus eſt ſolus*, *Pater eſt ſolus*: quia hæc prædicatio ſignificat ſolitudinem, & negationem plurium perſonarum. Unde Salvator, *Joan.* 8. dixit, *Solus non ſum.* Poteſt tamen terminus ille uſurpari quando afficit naturam, ut ſi dicatur, *Solus Deus eſt amabilis: Nemo bonus niſi ſolus Deus.* Vel quando cadit ſuper actum notionalem: ut, *Solus Pater generat.*

Decimatertia ergula: Termini numerales ſignificantes numerum & multitudinem, admitti poſſunt in divinis; ſed non omnes. Nam admittitur nomen, *Trinus* & *Trinitas*, quibus ſignificatur numerus trium; rejicitur tamen nomen *triplex*, aut *multiplex*, quia directè opponuntur iſti nomini, *ſimplex*, quod in Deo admitti neceſſe eſt. Et ſi diceretur Deus duplex, aut triplex, aut multiplex, indicaretur multitudo Deorum,

Deorum. Quod ſi aliquando inter loquendum uſurpetur, ut cùm dicimus dari in Deo duplicem proceſſionem, triplicem relationem, id fit non ad multiplicandam naturam, ſed dumtaxat ad numerandum ea de quibus diſputamus. Termini autem numerales in divinis, licèt ſignificent pluralitatem divinarum perſonarum, tamen non ſignificant aliquid majus vel minus; ita ut ex rebus numeratis fiat aggregatio & compoſitio, reſultetque totum, vel pars, majus & minus. Nam, ut ait Athanaſius: *In hac Trinitate nihil majus aut minus.* Verus autem numerus, & ſimpliciter talis importat ſeparationem, diſtinctionem, & multiplicationem eſſentiæ rerum numeratarum.

Decimaquarta regula: Nomina quæ conveniunt perſonis ratione relationum, multiplicantur, non verò ea quæ conveniunt perſonis ratione eſſentiæ; quia ſicut multiplicantur relationes, non eſſentia, ita dicendum eſt de iis quæ conveniunt ratione relationum, vel ratione eſſentiæ.

Ex hac regula, quæ omninò certa eſt, plures dirimuntur controverſiæ, & varia derivantur corollaria. Sequitur enim primò, unitatem, realitatem, entitatem, rem multiplicari, quia conveniunt uni perſouæ prout ab alia diſtinguitur.

Sequitur ſecundò, perfectionem relativam multiplicari, ſicut & relationes, cùm ſuprà monſtraverimus relationem addere ſpecialem perfectionem virtualiter diſtinctam ab eſſentia. Et certè inintelligibile eſt, multiplicari in Deo ſubſiſtentiam, & non perfectionem relativam.

Sequitur tertiò, in divinis non eſſe triplicem ſanctitatem, quia ſanctitas non convenit perſo-

nis

nis niſi ratione naturæ, puritatis, & rectitudinis volũtatis ejus: unde ſi humanitas Chriſti fuiſſet aſſumpta à Spiritu ſancto, eadem ſanctitate gauderet. Sed de his in materia de Incarnatione.

Sequitur quartò, in divinis non dari triplicem veritatem, ut expreſsè tradit S. Thomas *q.1.de verit.art.7.* quia veritas ſumitur vel pro formali, quæ conſiſtit in cognitione, & ſic quemadmodum eſt unica cognitio in tribus perſonis, ita & eadem veritas formalis in illis: vel accipitur pro veritate objectiva, quæ eſt rei cognoſcibilitas; & ſic etiam planum eſt non multiplicari: nam omnes tres perſonæ gaudent eadem intelligibilitate, ſicut & immaterialitate actus puri; vel accipitur pro realitate fixa, rata, & oppoſita fictioni; & ſic licèt certum ſit, dari in Deo verè tres relationes habentes eſſe ratum, immutabile, indefectibile, & firmiter exiſtens, non tamen triplici firmitate, quia immutabilitas & indefectibilitas eſſendi unica eſt in tribus perſonis, proveniens ex immutabilitate eſſentiæ. Ex quibus benè penetratis facilè diſſolves argumenta quorumdam aliter opinantium. Nec poteſt eſſe diſſenſio niſi de nomine.

Sequitur quintò, nomen entis, ſi ſit concretum idem ſignificans ac habens eſſentiam, vel exiſtentiam, non poſſe multiplicari ſubſtantivè acceptum, cùm ſit unica in perſonis eſſentia, & exiſtentia; benè tamen adjectivè, quia ſunt tres habentes eſſentiam divinam. Si autem tale nomen ſit concretum, ſignificans idem ac habens entitatem, ſic revera multiplicatur etiam ſubſtantivè; ſicut reverà dantur tres entitates realiter diſtinctæ.

Sequitur ſextò, quid ſit reſpondendum ad illam quæſtionem,

quæſtionem, utrum ratio ſubſiſtentiæ, vel perſonæ ſit univoca, vel analoga reſpectu trium perſonarum; qua in re aliqui volunt, rationem perſonæ eſſe analogam, non analogia attributionis, quo modo ſanum eſt analogum reſpectu animalis, & medicinæ, & urinæ, in quibus ſingulis non invenitur intrinſecè ſanitas, ſed tantùm extrinſecè & denominativè; in animali verò ſolo intrinſecè: ſed dicunt eſſe analogam analogia proportionalitatis, eo modo quo ens eſt analogum reſpectu ſuorum inferiorum, in quibus intrinſecè invenitur ratio entis. Sed quia illa ratio non habet conceptum perfectè unum & præciſum, ideò non eſt ſtrictè univoca; in Deo enim non datur præciſio objectiva per modum excludentis & excluſi, aliàs eſſet in illo compoſitio rationis.

Alii verò arbitrantur, rationem illam eſſe univocam, quia ratio ſignificata per nomen perſonæ, eſt eadem communis tribus perſonis, & eſſentialiter eis convenit, nec uni dependenter ab alia. Et quanvis illa quæ ſunt primò diverſa, non poſſint convenire in aliquo conceptu communi naturæ, benè tamen in aliquo modali; ſicut differentiæ ſpecificæ licèt ſint primò diverſæ, tamen univocè conveniunt in officio dividendi genus, & diſtinguendi ſpeciem.

Sed hæc controverſia, quæ eſt ſatis levis momenti, & merè philoſophica, facilè componi poteſt, dicendo cum Joanne à S. Thoma, rationem illam non eſſe ſtrictè & directè univocam, nec analogam, ſed reductivè pertinere ad univocam, & aliquid habere de analoga, quia ut docet S. Thomas *q.* 30. *art.* 4. perſona non prædicatur ut genus vel ſpecies, ſed ut individuum

vagum

vagum, ſeu in communi. Individuum autem in communi non prædicatur de hoc, vel illo individuo, tanquam genus vel ſpecies, ſed ſicut ratio communis, non perfectè præciſa à differentiis; quia cùm ſit ultima differentia, nullam relinquit ulteriorem, per quam ſit contrahibilis. Non eſt etiam analoga omninò; ſiquidem nulla eſt inæqualitas in modo participandi rationem individui; habet tamen aliquid de analogo, quatenus implicitè involuit ſua inferiora, à quibus non perfectè præſcindit; ſed plus habet de univoco, quia eſt prædicatum quidditativum huic individuo, eſtque æqualiter in ſingulis repertum. Idem dicendum proportionaliter de perſonæ ratione. Sed de his tricis pluſquàm ſatis.

REFLEXIO.

Cautè quidem, & religiosè in hac materia de Trinitate loquendum eſt; ſed cavendum etiam Theologis, ne eis accidat quod nonnullis Grammaticis contigiſſe Auguſtinus deplorat; qui magis verborum vitia, quàm morum timentes, diſcipulos ſtribiliginem omnem & barbariem exhorreſcere inculcant; ne autem in nefanda crimina præcipites deferantur, nihil penſi habent: puritatem eloquii præſcribunt, vitæ integritatem non curant: Philologi, non Philoſophi, verborum, non rerum amantes, docentes diſputare, non vivere. Contra hos arte garrulos, & compoſitè loquaces ſic exclamat præfatus Pater lib. 1. confeſ. cap. 18. *Vide Domine Deus patienter, ut vides: vide quomodo diligenter obſervent filii hominum pacta literarum & ſyllabarum accepta à prioribus loquutoribus, & à te accepta*

cepta æterna pacta perpetuæ ſalutis negligant; ut qui illa ſonorum vetera placita teneat, aut doceat, ſi contra diſciplinam grammaticam ſine aſpiratione primæ ſyllabæ hominem (protrahendo mediam ſyllabam) *dixerit, magis diſpliceat hominibus, quàm ſi contra tua præcepta hominem oderit, cùm ſit homo.* Similiter non ſolùm debet accuratus Theologus verba ſeligere, quibus Trinitatis myſterium exponat, ſed morum ſanctimoniâ præcipuè Trinitas colenda eſt. Opportunè Thomas à Kempis lib. de Imitat. Chriſti: *Quid prodeſt tibi alta de Trinitate diſputare, ſi careas humilitate unde diſpliceas Trinitati. Alta verba non faciunt hominem ſanctum, ſed bona vita efficit Deo charum.*

DISSERTATIO IV.

De perſonis divinis in particulari: & primò de Patre & Filio.

EXPLICATIS exiſtentia & quidditate ſacri hujus myſterii, ſupereſt ut de perſonis in particulari agamus, & primò de Patre & Filio ſermonem habebimus; nec enim eos poſſumus tractatione ſejungere, quos non poſſumus etiam cognitione ſeparare; relata enim ſunt ſimul naturâ & cognitione.

CAPUT I.

De perſona Patris.

NEmo *tam pius, tam pater nemo, quàm Deus*, inquit egregiè Tertullian. & ideò nemen Patris tota Trinitas frequenter adhibet, ut tam ſuavi nomenclaturâ dulceſcat & temperetur majeſtas Deitatis. Hinc ſummâ dignationis indulgentiâ, & clementiæ ubertate non aliter voluit quàm Patris nomine compellari, dum præcepit orare, *Pater noſter qui es in cœlis*. Quis ſic Deum auderet alloqui, niſi ipſe nobis ſic præſcripſiſſet. Hoc tam ſuave orationum noſtrarum exordium eſt *quædam impetrandi præſumptio* (ait Auguſt. lib. 2. de ſerm. Dom. in mont. cap. 4.) *quæ petituri ſumus, cùm priuſquàm aliquid peteremus, tam magnum donum accepimus, ut ſinamur dicere, Pater noſter, Deo*. Ex quibus vides, nomen Patris aliquando ſumi eſſentialirer, & attribui Deo, quatenus creat, conſervat, alit, juſtificat, adoptat, & cuncta erga nos paternæ charitatis officia implet. Sed hîc agimus de Patre notionaliter, ſeu de prima perſona SS. Trinitatis: unde ſit

SPECULATIO I.

Primæ perſonæ SS. Trinitatis convenit propriè nomen & ratio Patris.

HAc veritate plenæ ſunt omnes novi Teſtamenti paginæ, & hujus nominis zelantiſſimi fuerunt Eccleſiæ Patres, qui etiam illud nomini Dei præferebant, ut legere eſt apud Cyrillum *lib.* 11. *in Ioan. cap.* 18. quia nimirum Deus dicitur reſpectu creaturarum quibus providet; ſed Pater appellatur reſpectu Filii æterni & conſubſtantialis: dignius autem, & nobilius eſt reſpicere Filium & perſonam ſibi coæqualem, quàm creaturas à ſe infinitè diſtantes. Hinc Cyrillus Hieroſol. catech. 7. *Vnigeniti Pater exiſtens, hac magis quàm aliis dignitatibus venerandus.*

Ratio verò conſtat ex dictis dum de generatione Verbi. Si enim proceſſio Verbi ſit generatio, perſona à qua Verbum procedit, neceſſariò eſt genitor, & pater. Imò, ut obſervat S. Thomas *quæſt.* 33. *art.* 2. *ad* 4. perfectiùs invenitur ratio patris in prima perſona Trinitatis, quàm in quacumque creatura, juxta illud Epheſ. 3. *Flecto genua ad Patrem Domini mei Ieſu Chriſti, ex quo omnis paternitas in cælo, & in terra nominatur.* Quia cùm de ratione generantis ſit quod producat ſibi ſimile, tantò perfectior eſt generatio, proindéque paternitas, quantò terminus genitus eſt ſimilis generanti:

ranti : in generatione autem divina eadem eſt numero forma geniti & generantis : igitur prima perſona SS. Trinitatis eſt perfectiſſimo modo Pater.

Ex his infert S. Doctor *art.* 3. nomen Patris per prius dici de prima perſona notionaliter, quàm eſſentialiter, ſeu priùs naturâ convenire Patri reſpectu Filij divini, quàm reſpectu creaturarum. Non ſolùm quia ab æterno Deus eſt Pater Filij, & ex tempore pater creaturarum; ſed etiam quia nomen illud magis & priùs dicitur de illo in quo perfectè reperitur tota ratio ſignificata per nomen, quàm de illo in quo nonniſi imperfectè reperitur : ratio autem filiationis perfectè invenitur in Verbo æterno, imperfectè verò & deficienter in creaturis, ut patet diſcurrenti per quatuor modos, quibus Deus dicitur Pater creaturarum, ratione quadruplicis ſimilitudinis, quam Deus illis imprimit. Primò dicitur Pater creaturarum irrationalium propter ſimilitudinem veſtigij. Job 38. *Quis eſt pluviæ pater, aut quis genuit ſtillas roris?* Secundò propter ſimilitudinem imaginis in creatura rationali ſculptæ. Deuteron. 32. *Nonne ipſe eſt pater tuus, qui poſſedit, & fecit, & creavit te?* Tertiò propter ſimilitudinem gratiæ, quæ invenitur in juſtis. Rom. 8. *Ipſe Spiritus reddit teſtimonium ſpiritui noſtro, quod ſumus filij Dei.* Quartò propter ſimilitudinem gloriæ quæ invenitur in Beatis. Rom. 5. *Gloriamur in ſpe filiorum Dei.* Has autem omnes ſimilitudines in immenſum excedit ſimilitudo divini Verbi, cui convenit eadem natura Patris.

Dices : Communia in Deo ſunt priora propriis, eſſentialia notionalibus : ſed nomen Patris

per ordinem ad creaturas ſignificat aliquid eſſentiale, & commune tribus perſonis; per ordinem verò ad Filium æternum eſt aliquid notionale: ergo per prius Deus dicitur Pater creaturarum, quàm Filij increati.

Reſpondeo, majorem eſſe veram de communibus abſolutè ſumptis, non verò de iis quæ dicunt reſpectum ad creaturas. Et ratio eſt, quia perſona procedens in divinis emanat ut principium productionis creaturarum, quia opera ad extra ſunt communia & indiviſa toti Trinitati. Sicut ergo videmus, verbum conceptum in mente artificis, per prius intelligi procedere ab artifice, quàm artefactum, quod producitur ad ſimilitudinem verbi concepti in mente; ſic Filius æternus per prius procedit à Patre, quàm creatura. Unde *ad Coloſſ.* 1. dicitur: *Primogenitus omnis creaturæ.*

Obſerva tamen cum S.Thom. *in* 1. *diſt.* 29. *quæſt.* 1. *art.* 2. quod licèt prima perſona dicatur abſolutè priùs Pater reſpectu perſonæ procedentis, quàm reſpectu creaturarum, ſi conſideretur habitudo Dei ad creaturas, quæ tantùm convenit Deo ex tempore; ſi tamen conſideretur id in quo fundatur talis habitudo, ſcilicet virtus & eſſentia divina, quæ eſt veluti habitualis ratio Patris & principij creaturarum, hoc modo poteſt dici Deum eſſe priùs Patrem creaturarum, quàm perſonæ divinæ. Sed hoc non eſt niſi ſecundùm quid. Simpliciter verò nomen Patris notionaliter prius eſt, & dignitate; perfectior enim eſt paternitas propria, quàm metaphorica: & naturæ ordine; neceſſaria enim priora ſunt liberis: & duratione; æterna enim temporalia præcedunt.

Quæres

Quæres, cur primæ perſonæ SS. Trinitatis potiùs tribuatur nomen patris, quàm matris reſpectu Filij æterni, cùm pariat ex ſua ſubſtantia Filium, eumque in ſuo ſinu retineat; quod videtur ad matrem pertinere.

Reſpondeo præclarâ doctrinâ S.Thomæ *lib.1. contra Gent. cap.11.* Conſiderandum igitur eſt, quod generatio carnalis animalium perficitur per virtutem activam & paſſivam; & ab activa quidem virtute dicitur pater; à paſſiva verò dicitur mater: unde eorum quæ ad generationem prolis requiruntur quædam conveniunt patri,& quædam conveniunt matri; dare enim naturam proli convenit patri, concipere autem & parturire convenit matri tanquam patienti & recipienti. Cùm autem proceſſio Verbi fiat per hoc quod Deus ſeipſum intelligit, non attenditur ibi virtus paſſiva, ſed activa, quia intellectus divinus non eſt in potentia, ſed in actu tantùm: unde in in generatione Verbi non competit ratio matris, ſed patris. Senſus S.Doctoris eſt, quod prima perſona SS.Trinitatis non dicitur mater, ſed pater, quia mater ſignificat principium paſſivum, & potentiale recipiens aliunde fœcunditatem: divinus autem intellectus licèt pariat & concipiat, id tamen præſtat per modum actus puri, nihil aliunde recipiendo.

Reflexio.

Si ergo pater ego ſum, ubi eſt honor meus? dicit Dominus exercituum. Malach.1. Et iterum Deuteron.32. *Generatio prava atque perverſa, haccine reddis Domino popule ſtulte & inſipiens? Nunquid non ipſe eſt pater tuus, qui fecit te?* Paternum non

men uno naturæ inſtinctu gentes ubique omnes & ſanctè dilexerunt, & religiosè veneratæ ſunt: quantò magis id Chriſtianis injungitur, quibus *Deus miſit Spiritum Filij ſui in corda, clamantem Abba Pater?* Audite Patrem, ô Chriſtiani; & vos filios eſſe jam credite: ad eum ſecuri accedite, quos vocat charitas, trahit amor, paterna invitat affectio: & totum quod eſt in nobis, tantæ reſpondeat gratiæ; quia qui ex judice mutatur in patrem, honorari quidem vult, ſed magis amari. *Diſſimulat judicem* (ait Chryſolog. ſerm. 2.) *qui magis vult implere genitorem: & ſententiam citò vertit in veniam, qui redire cupit filium, non perire.* Sed ſi ille pater noſter dici velit, & ita velit, ut nolit alium nos vocare patrem ſuper terram, quid juſtius, quàm ut erga tam pium patrem filialis rependamus amoris obſequia? aliàs filios non agnoſcet, in quibus vitæ & ſanctitatis ſuæ imaginem non cognoſcet. *Quare* (ſubinfert idem Sanctus ſerm. 72.) *reſpondeat neceſſe eſt vita noſtra generi, moribus patri: quid enim nobis commune cum terris, qui confitemur dicendo, Pater noſter qui es in cœlis, nobis genus eſſe de cœlis? Cœleſtem vitam monſtremus in habitatione terrena, quia ſi quid in nobis terrena geſſerit cogitatio, cœleſti generi injuriam inferimus.*

SPECULATIO II.

Primæ perſonæ SS. Trinitatis convenit etiam ratio principij.

HAbetur hæc veritas expreſsè in Scripturis. Ioan. 1. *In principio erat Verbum.* Pſal. 109.

Tecum

Tecum principium in die virtutis tuæ. Et ratio eſt plana, quia principium eſt id à quo eſt proceſſit: ſed Filius & Spiritus ſanctus à Patre procedunt: ergo Patri convenit ratio principij. Notat tamen D. Thomas *q.33.art.1.ad* 2. quod propterea Filius non debet dici principiatus, quia hoc quandam ſubjectionem, vel minoritatem ſignificat: ſicut, teſte Hilario, licèt Pater ſit major Filio donantis authoritate, non tamen Filius dicitur minor, cui unum Patris eſſe donatur. Rectè tamen ſentientes, nec de hæreſi Arriana ſuſpecti, poſſunt ſine periculo uti vocabulo principiati, ſicut & producti, ut ait idem S. Thomas *q.* 1. *de potentia, art.* 1. licèt melius ſit ab eo abſtinere, propter periculum Arrianorum, qui ex eo quod Pater ſit principium, inferebant, Filium non eſſe æternum, confundentes principium productionis cum principio durationis.

Hac etiam de cauſa abſtinent Doctores Latini à nomine cauſæ, quo frequentiùs utuntur Græci relati in Decreto Eugenij in Concilio Florentino, nec ibi quantum ad hoc reprehenſi: cujus ratio eſt multiplex aſſignata à S. Thoma citato. Primò, quia principium eſt magis latè patens quàm cauſa; punctum enim eſt principium lineæ, cujus non eſt cauſa: quantò autem aliquod nomen eſt communius, tantò convenientiùs uſurpatur in divinis, quia nomina quantò magis ſpecialia ſunt, tantò magis determinant modum convenientem creaturæ. Convenienter ergo Deo Patri attribuitur nomen principii. Secundò quia nomen cauſæ importare videtur diverſitatem ſubſtantiæ, unde & definitur, *Principium per ſe influens eſſe in aliud.* Tertiò quia cauſalitas dependentiam redolet in cauſato, unde & cauſa

à nonnullis definitur, *id à quo per ſe aliud pendet.* Quartò, quia affectus exceditur ordinariè à cauſa in perfectione & virtute.

Cùm autem dicimus, Patri competere rationem principij, id intelligendum eſt de principio ad intra, quod per ſe primò, & veluti fontaliter convenit Patri reſpectu Filii, licèt etiam conveniat Filio reſpectu Spiritus ſancti. Cæterùm ſi ratio principii ſumatur eſſentialiter, & per ordinem ad creaturas, ſic quidem appropriatur Patri, ut infrà dicemus: ſed illi proprium non eſt; ex eo enim opera Trinitatis ſunt Trinitati indiviſa, quod ab eadem virtute procedunt. Ita enim expreſsè aſſerunt Patres. Auguſt. in Enchir. cap. 38. *Separabilia non ſunt opera Trinitatis, & quando unus trium in aliquo opere nominatur, univerſa operari Trinitas intelligitur.* Et lib. 1. de Trin. cap. 4. *Pater, & Filius, & Spiritus ſanctus ſicut inſeparabiles ſunt, ita inſeparabiliter operantur.* Et epiſt. 99. ad Evodium: *Sed quid facit Filius ſine Spiritu ſancto, vel ſine Patre, cùm inſeparabilia ſint omnia opera Trinitatis.* Et colligitur etiam ex Scriptura, Ioan. 5. *Pater meus uſque modò operatur, & ego operor. Quæcumque Pater fecerit, & Filius ſimiliter facit.* Pſal. 32. *Verbo Domini cœli firmati ſunt, & Spiritu oris ejus omnis virtus eorum.*

Poſſumus id totum illuſtrare diſcurrendo per actiones Dei ad extra in opere creationis: Pater *dixit, & facta ſunt*; id eſt per Verbum omnia produxit, nec deerat Spiritus Domini *qui ferebatur ſuper aquas*, ut patet *Geneſ.* 1. & ut dicitur Iob 26. *Spiritus ejus ornavit cœlos.* In opere Redemptionis tota etiam Trinitas operata eſt; nam *miſit Deus Pater Filium ſuum, qui conceptus*

eſt

eſt de Spiritu ſancto. In miraculorum patratione agit Pater. Ioan. 14. *Pater in me manens ipſe facit opera.* Agit Filius. Ioan. 15. *Si opera non feciſſem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent.* Agit Spiritus ſanctus. Matth. 12. *Si ego in Spiritu Dei ejicio dæmonia.* Paſſionem operatus eſt Pater. Rom. 8. *Proprio Filio ſuo non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit illũ.* Operatus eſt Filius. Epheſ. 5. *Chriſtus dilexit nos, & tradidit ſemetipſum pro nobis* Operatus eſt Spiritus ſanctus. Hebræor. 9. *Sanguis Chriſti qui per Spiritum ſanctum ſemetipſum obtulit immaculatum Deo.* Reſurrectionem perfecit Pater. Actor. 3. *Auctorem vitæ interfeciſtis, quem Deus ſuſcitavit à mortuis.* Perfecit Filius. Ioan. 10. *Ego pono animam, & iterum ſumo eam.* Perfecit Spiritus ſanctus. Rom. 8. *Quod ſit Spiritus ejus, qui ſuſcitavit Ieſum à mortuis.* A peccatis liberat nos Pater. 2. Timot. 1. *Deus liberavit nos, & vocavit vocatione ſua ſancta.* Liberat Filius. Ioan. 8. *Si vos Filius liberaverit, verè liberi eritis.* Liberat Spiritus ſanctus. 2. Cor. 3. *Vbi Spiritus Domini, ibi libertas.* Peccata dimittit Pater. Matth. 6. *Pater noſter dimitte nobis debita noſtra.* Dimittit Filius. Matth. 9. *Vt ſciatis quia filius hominis habet poteſtatem in terra dimittendi peccata.* Dimittit Spiritus ſanctus. Ioan. 20. *Accipite Spiritum ſanctum: quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis.* Illuminat Pater. Iacob. 1. *Omne donum de ſurſum eſt, deſcendens à Patre luminum.* Illuminat Filius. Ioan. 1. *Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.* Illuminat Spiritus ſanctus. Ioan. 14. *Paracletus autem Spiritus ſanctus, quem mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia.* Habitant in nobis Pater, & Filius. Ioan. 14. *Si quis*

diligit me, diligetur à Patre, & ad eum veniemus, & manſionem apud eum faciemus. Habitat etiam Spiritus ſanctus. 1. Cor. 3. *Spiritus Dei habitat in vobis.* Vivificant nos Pater, & Filius. Joan. 5. *Sicut Pater ſuſcitat mortuos & vivificat, ſic & Filius quos vult, vivificat.* Vivificat & Spiritus ſanctus. 2. Cor. 3. *Littera occidit, Spiritus autem vivificat.* In Sanctis alloquitur Pater. Ioan. 6. *Omnis qui audivit à Patre, & didicit, venit ad me.* Loquitur Filius. 2. Cor. 13. *An experimentum quaritis ejus, qui in me loquitur Christus?* Loquitur Spiritus ſanctus. *Non enim vos eſtis qui loquimini, ſed Spiritus Patris veſtri, qui loquitur in vobis.*

Dices. Si Pater eſſet principium, non ſolùm creaturarum, ſed etiam perſonarum procedentium, eſſet in Patre primatus, & ſuperioritas ſupra alias perſonas: hoc enim neceſſariò videtur importare ratio principii, & primæ perſonæ. Conſequens deſtruit ſummam æqualitatem perſonarum: ergo & antecedens.

Reſpondeo, in Patre rationem principij non importare primitatem dignitatis, vel temporis, ſed tantùm originis, quæ ſalvat perfectam æqualitatem, quando eandem naturam principii termino producto communicat. Unde eleganter Euſeb. Emiſſenus homil. 2. de Symbolo: *Quod Patrem, & Filium, & Spiritum ſanctum ſingulàtim unum poſt unum dicimus, hoc ideò, quia ſimul exprimere tria nomina humani ſermonis paupertate non poſſumus, non quia tribus gradibus ordinemus. Vbi totum unum eſt, nihil ibi poteſt eſſe vel ſecundum, vel tertium. Totum ergo in plenitudine divinitatis primum eſt, quod videtur ſermonis neceſſitate poſtremum. In his tribus perſonis numerus eſſe*

poteſt

poteſt,ordo (ſcilicet dignitatis, & inæqualitatis) *eſſe non poteſt;nam etſi diſtinctionem recipit Trinitas,gradum tamen neſcit æqualitas.* De Trajano adulatoriè dixit Plinius, *Omnibus majores, ſed ſine ullius diminutione major.* Qua in re eum ſuper aſtra extollebat; nam ſol dum nitet, ſyderum obſcurat, extinguitque lumina. Sed hoc elogium ſolius Patris æterni proprium eſt, qui eſt inter divinas perſonas prima, ſed ſine aliarum diminutione prima; quia totum quem habet divinitatis fulgorem, eis affundit.

REFLEXIO.

Eruditè dixit Angelicus Doctor lib. 4. cont. Gent. cap. 1. *Quia omnes rerum perfectiones quodam ordine à ſummo rerũ vertice Deo deſcendunt,homo ab inferioribus incipiens, & gradatim aſcendens, in Dei cognitionem proficit. Nam & in corporalibus motibus eadem eſt via qua deſcenditur & aſcenditur,ratione principij & finis diſtincta.* Sicut igitur Deus eſt principium à quo omnia deſcendunt,per creaturas ad primum principium iterum aſcendere neceſſe eſt. In hoc vera hominis religio conſiſtit, ut arcto pietatis vinculo ſuo ſe principio obſtringat, à quo creatione profluxit. *Religio enim* (inquit idem S Doctor opuſc. 19.) *iteratam ligationem importans, oſtendit ad illum aliquem ligari,cui primò conjunctus fuerat, & ab eo diſtare incepit: & quia omnis creatura priùs in Deo extitit, quàm in ſeipſa; & à Deo proceſſit, quodammodo ab eo diſtare incipiens per creationem; ideò rationalis creatura ad ipſum Deum debet religari,cui primò conjũcta fuerat, antequàm

quam eſſet, ut ſic ad locum unde exeunt flumina revertantur. Filius quia à Patre proceſſit, ideò principio ſuo ſemper adhæret; nam *Verbum erat apud Deum.* A Deo creatione egredimur, ad ipſum cognitione, amore, gratiarum actione revertimur. *Felix* (inquit Bern. ſerm.3. de ſeptem pan.) *qui gratiam ad ſingula dona gratiæ reddit, ad eum in quo eſt plenitudo omnium gratiarum, cui dum nos pro acceptis beneficiis non ingratos exhibemus, locum in nobis facimus gratiæ, ut majora adhuc accipere mereamur.*

SPECULATIO III.

Primæ perſonæ ſanctiſſimæ Trinitatis convenit propriè nomen & ratio ingeniti, ſeu innaſcibilis.

NOmen ingeniti, prout ſignificat non ſolùm negationem generationis, ſed etiam omnis proceſſionis ab alia perſona, ſummoperè fuit à Patribus & Conciliis celebratum, & ſub anathemate ſoli primæ perſonæ reſervatum: unde in Concilio Toletano VI. *Credimus Patrem ingenitum, increatum, fontem, & originem totius divinitatis.* Dicitur autem Pater fons divinitatis, ut declarat Concilium Lateranenſe cap. *Damnamus*, non quòd eſſentia ſit generans, vel genita; ſed quia Patri & Filio tota divinitas communicatur. Quod ſi aliqui Patres, ut Baſil. *lib. 1. contra Eunom.* hoc ingeniti nomen refugere videntur; ideo eſt, quia Ariani eo nomine abutebantur: ex eo enim

quod

quod Pater eſſet ingenitus, & non factus, inferebant, Filium eſſe factum, & creaturam. Ad tollendas ergo Arrianorum inſidias, & ut ait Baſilius citatus, *primum blaſphemiæ eorum elementum* removendum, quandoque nomen illud ſilentio premi volebant. Cæterùm paſſim Patres & Concilia nomen illud frequentant; & ſuperfluum foret eorum teſtimonia recenſere.

Ratio verò eſt, quia in perſonis divinis debet admitti aliqua perſona, quæ non ſit ab alia, ne detur proceſſus in infinitum; ſed debet eſſe à ſe, non quidem eo ſenſu, quod illa perſona ſit à ſe producta; nihil enim poteſt producere ſeipſum (unde minùs circumſpectè apud aliquos invenitur, Deum ex ſe eſſe procreatum, & factum, & ut dicebat Triſmegiſtus, αὐτοπάτωρ καὶ αὐτομήτωρ, id eſt, ſui patrem, & ſui matrem:) ſed eo ſenſu, quo ſignificetur perſonam illam non eſſe ab alia, ſicut Deus etiam dicitur ens à ſe, hoc eſt per eſſentiam, & in ſe habens, & non aliunde accipiens omnimodam exiſtendi neceſſitatem. Talis autem eſt Pater: ergo Patri convenit propriè ratio ingeniti, & primæ perſonæ, ſeu perſonæ à ſe.

Scio Eſtium *in 1. diſt. 5. §. 5.* non probare in Deo, vel in Patre præpoſitiones iſtas, *à*, *ab*, *ex*, quia videntur ſignificare Deum ſibi eſſe cauſam eſſendi, cùm tamen Dei nulla ſit cauſa, nihilque ſit, quod ſeipſum efficere poſſit. Sed tamen cùm apud Patres ſatis tritus ſit ille loquendi modus, Dionyſius enim *lib. de divin. Nom.* ait, *Deum à ſe ipſo eſſe*: & ſimiliter Epiph. *lib. 2. cont. hæreſ.* Richardus Victor. paſſim *in*

libris

libris de Trinit. Anſel. *lib. de proceſſ. Spiritus ſancti, cap.* 4. ibi : *Nulla perſona à ſeipſa poteſt exiſtere, niſi ſola Patris :* nec particula illa ſignificet cauſalitatem, ſed negationem cauſalitatis ; *à ſe* enim opponitur modo eſſendi *ab alio :* ideò jam paſſim & inoffensè Deus dicitur ens à ſe, nec oportet trepidare ubi non eſt timor.

Objicies primò : Illud nomen non eſt proprium Patris, quod convenit aliis à Patre : ſed nomen ingeniti convenit aliis à Patre, nempe Spiritui ſancto, cujus proceſſio non eſt generatio ; convenit etiam eſſentiæ divinæ, quæ nec gignit ; nec gignitur : ergo nomen ingeniti non eſt proprium Patris.

Reſpondeo, quod ſi nomen ingeniti acciperetur ſolùm pro negatione generationis, procul dubio affirmari poſſet de Spiritu ſancto ; ſed quia ingenitum uſurpatione Patrum & Conciliorum accipitur pro eo quod nullam prorſus originem habet, idcircò juxta Patrum definitiones à Theologis religioſiſſimè venerandas, negandum eſt, Spiritum ſanctum eſſe ingenitum. Non caret tamen ratione illa acceptio nominis ingeniti pro carentia omnis proceſſionis ; quia ſcilicet in rebus creatis nulla eſt proceſſio viventis perfecti, quæ non ſit nativitas : unde fit ut negata nativitate à Patre, removeatur etiam omnis proceſſio ; divina enim explicamus vocabulis ab humanis rebus tanquam à notioribus acceptis. Ad id quod dicitur de eſſentia divina, reſpondeo quod ſicut eſſentia non dicitur genita, licèt communicetur Filio genito, ita propriè loquendo non dicitur ingenita ; ſicut enim gigni ſuppoſitorum

eſt

eſt, ita non gigni non aſſeritur niſi de aliqua perſona; præſertim quia ſi ratio ingeniti tribueretur eſſentiæ ſecundùm ſe, & non ratione perſonæ, jam ratio ingeniti eſſet communis tribus perſonis, quod eſt manifeſtè falſum.

Objicies ſecundò: Non poteſt explicari, quid per ſe & directè ſignificet nomen ingeniti: ergo nomen illud non convenit Patri. Probatur antecedens: & primò non poteſt dici cum nonnullis, nomen illud importare ſolam & nudam negationem; quamvis enim id ſolùm videatur exigere nominis etymologia, tamen aliquid amplius ſub hoc nomine latêre debet; nuda enim negatio eſt purum nihil: purum autem nihil nec perfectionem, nec dignitatem aliquam indicat: quod tamen eſſe de ratione notionum (quarum una eſt innaſcibilitas) dicemus infrà ex D. Thoma.

Secundò non poteſt dici cum aliis, rationem ingeniti ſignificare in parte aliquid poſitivum, nimirum rationem principii fontalis perſonarum deitatis. Nam hoc refellit S. Thomas *art. 4. ad* 1. quia illa fontalis plenitudo nihil eſt aliud reverà, quàm paternitas, vel ſpiratio activa, per quas prima perſona reſpicit perſonas procedentes; nam quod eſt abſolutum in Patre, pertinet ad eſſentiam communem, non ad notionem ipſi propriam. In Patre autem præter paternitatem, & ſpirationem activam totum eſt abſolutum.

Tertiò non poteſt dici, fontalem plenitudinem nomine ingeniti ſignificatam importare aliquam relationem tranſcendentalem diſtinctam à paternitate & filiatione, qua Pater indiviſibiliter reſpiciat Filium, & Spiritum ſanctum

ctum tanquam caput divinarum emanationum, ut quidam excogitavit. Nam ſicut non datur in Patre aliquis influxus indiviſè tendens in Filium, & Spiritum ſanctum; ita non datur relatio aliqua communis tendens in utramque perſonam procedentem; omnis enim relatio divina in origine & proceſſione fundatur.

Quartò dici nequit, innaſcibilitatem ſignificare quidem explicitè negationem; ſed tamen pro fundamento importare paternitatem, non prout eſt relatio, ſed prout eſt forma hypoſtatica primò terminas naturam divinam, ut alii docent; nam in hoc eſt difficultas. Tum quia juxta hanc expoſitionem innaſcibilitas non diſtingueretur à paternitate inadæquatè ſumpta, ſubindéque confunderetur cum paternitate ut ſubſiſtente, nec eſſet diſtincta notio ab illa. Tum quia conceptus ille inadæquatus paternitatis explicat ſolùm rationem perſonæ generantis: in ratione autem perſonæ generantis non importatur innaſcibilitas, aliàs omnis pater eſſet innaſcibilis.

Reſpondeo, nomen ingeniti non ſignificare puram negationem, ſed fundatam in aliquo poſitivo, quod directè importat, qui eſt modus exiſtendi, & ſubſiſtendi in ſe, per ſe, & à ſe per excluſionem proceſſionis ab alio: nullum ſiquidem eſt tam connaturale ſignificatum illius vocabuli, *Non eſſe ab alio*, & eſſe, quàm *eſſe à ſe*; qui modus exiſtendi à ſe, ut diximus, non ſignificat, Deum eſſe ſibi cauſam eſſendi, ſed importat omnimodam & primordialem exiſtendi neceſſitatem, quam licèt habeat divina natura in tribus ſuppoſitis, tamen

men veluti prius perſonaliter exercetur in patre, qui propterea vocatur fons deitatis; quia habere vim producendi perſonas, & habere à ſe per negationem anterioris, eſt habere rationem fontis.

Confirmatur: Eodem proportionali modo debemus conſtituere primum principium perſonale inter perſonas, quo conſtituimus primum ens, & diſtinguimus illud ab aliis entibus; utrobique enim invenitur primatus originis: ſed Deus in ratione primi entis conſtituitur, & explicatur per hoc quod à nullo alio ente exiſtat; quæ negatio connotat hoc quod eſt exiſtere à ſe. Ergo ſimiliter in ordine notionali conſtitui & explicari debet ratio primæ perſonæ per hoc quod non ſit ab alio principio notionali, ſed ſit à ſe principium aliarum perſonarum procedentium; & hanc, ut ſic dicam, aſeitatem importat, & circumloquitur nomen ingeniti, & innaſcibilis, aliàs nullam dignitatem ſignificaret.

Nec mirum eſſe debet, quod illum primæ perſonæ veluti primatum, & modum eſſendi à ſe ſignificemus termino negativo: tum quia hoc modo loquendi faciliùs cognoſcimus, aliquem eſſe primum, dum alium non ſupponit: tum quia non eſt novum, perfectiones poſitivas terminis negativis exponere, ut cùm dicimus Deum infinitum, ineffabilem: tum quia, ut ait D. Thomas *art*.4. *ad* 1. prima & ſimplicia per negationes notificantur, ſicut dicimus punctum eſſe id cujus nulla eſt pars. Unde quando ibidem & alibi ſæpe repetit D. Thomas, nomen ingeniti ſignificare negationem, non excludit omne poſitivum quod

ſit

ſit ejus fundamentum, ut patet exemplo puncti allato; ſed loquitur de expreſſo ſignificato hujus nominis. Ex quibus facilè omnia ſolves, & explicabis.

REFLEXIO.

Sicut nomen ingeniti Patres ſummo ſemper honore proſequuti ſunt, ſic omni obſequiorum genere à nobis honorandus eſt divinus Pater. Quibus autem officiis colendus ſit, nemo nos docebit veriùs, quàm ipſe Filius, qui *Ioan.* 8. aiebat: *Honorifico Patrem meum.* Honorificavit autem Filius Patrem confeſſione laudis. Matth. 11. *Confiteor tibi Pater, Domine cœli & terræ.* Amore & dilectione. Joan. 13. *Vt cognoſcat mundus, quia diligo Patrem.* Obedientia, & voluntatis conformitate, ibidem: *Et ſicut mandatum dedit mihi Pater, ſic facio.* Gratiarum actione. Joan. 11. *Pater gratias ago tibi, quoniam audiſti me.* Paternæ gloriæ zelo. Luc. 2. *In his quæ Patris mei ſunt, oportet me eſſe.* His aliiſque modis nobis laudandus & colendus eſt Pater. *Deus pacis* (inquit Apoſt. Rom. 15.) *& ſolatii det vobis idipſum ſapere in alterutrum, ſecundùm Ieſum Chriſtum, ut unanimes uno ore honorificemus Deum & Patrem Domini noſtri Ieſu Chriſti.* Magnorum fluminum capita venerabantur antiqui, teſte Seneca *epiſt.* 41. Caput primam & nobiliorem humani corporis partem ſumma religione proceres noſtros proſequutos fuiſſe, refert Alexander ab Alexandro *lib.* 2. *cap.* 19. unde & per caput jurare eis ſolemne erat. Quantò magis honorandus eſt nobis Deus Pater, qui non ſolùm creaturarum, ſed etiam perſonarum divinarum fontale & innaſcibile

bile principium eſt. Ipſum continuis laudum benedictionibus attollamus, ut ab ipſo paternæ benedictionis fructum reportemus. Nam, ut præclarè dixit Auguſtinus in Pſal. 66. *Cùm benedicit nos Deus, nos creſcimus; & cùm benedicimus Deum, creſcimus: utrumque nobis prodeſt. Non augetur ille benedictione noſtra, nec minuitur maledictione noſtra. Qui maledicit Domino, ipſe minuitur; qui benedicit Dominum, ipſe augetur.*

CAPUT II.

De perſona Filii.

IMportabilem æterni Filii in ſplendoribus Sanctorum geniti lucem Theologia noſtra non ſuſtinet, & certè in ipſo conatu ultra vires auſa ſuccumbit. Æterni namque Filii cognitio, teſte Hilario lib. 2. de Trinit. ſacramentum eſt, *ad quod eloquendum ſermo ſileat, & inveſtigandum ſenſus hebetetur, & complectendum intelligentia creata coarctetur. Dei Filium creata mens conſternatur attingere, & trepidat omnis ſermo ſe prodere.* Verùm ex eo tempore, quo Filius Dei filius hominis factus eſt, & poſtquam Deus Jeſus vocatus eſt, eo nomen ejus crebriùs profertur, quo ſuaviùs auditur; oleum enim effuſum eſt nomen ejus, hoc eſt, ut exponit Bernard. ſerm. 15. in Cant. *Aridus eſt omnis animæ cibus, ſi non oleo iſto infunditur; inſipidus, ſi non hoc ſale conditur; ſi ſcribis, non ſapit mihi niſi legero ibi Ieſum; ſi diſputes aut conferas, non ſapit mihi, niſi ſonuerit ibi Ieſus. Ieſus mel in ore, in aure melos, in corde iu-*

bilis. Ergo de æterno Verbo verba facere licet. Sit igitur

SPECULATIO I.

Secunda perſona SS. Trinitatis tribus potiſſimùm nominibus inſignitur, ſcilicet Filii, Verbi, & Imaginis.

EXplicantur & probantur ſingula : & primò illi convenire nomen Filii, planè relinquitur ex dictis de generatione æterna ; ſi enim proceſſio Verbi ſit generatio, evidens eſt, terminum illius eſſe Filium, ut Pater ipſe teſtatus eſt, dicens Matth. 3. *Hic eſt Filius meus dilectus , in quo mihi benè complacui.* Et Patre revelante Petrus confeſſus eſt, Matth. 16. *Tu es Chriſtus Filius Dei vivi.* Et miraculorum gloria ſuadente Centurio proteſtatus eſt, dicens : *Verè Filius Dei erat iſte.* Et veritate cogente dæmones profeſſi ſunt, Matth. 8. & alibi : *Scimus quia Filius Dei es. Quid nobis & tibi Fili Dei.*

Secunda pars de nomine Verbi probatur : Verbum propriè ſignificat terminum emanationis intellectualis procedentem à notitia intelligentis: ſed quod ſignificat aliquid procedens, eſt perſonale, cùm perſonæ non diſtinguantur niſi ſecundùm originem & proceſſionem : ergo Verbum ſignificat aliquid perſonale proprium ſecundæ perſonæ SS. Trinitatis. Unde Auguſt. lib. 6. de Trinit. *Verbum ſolus Filius accipitur.* Et lib. 9. cap. 12. *Dei verbum Filium eſſe nullus Chriſtianus dubitat.* Et quanvis interdũ nomẽ

verbi-

verbi ſumatur eſſentialiter, ut cùm dicimus Beatos videre creaturas in Verbo; tamen tunc minùs ſtrictè accipitur, quatenus eſſentia divina gerit munus ſpeciei expreſſæ actu repræſentantis; verbum autem ſtrictè ſumptum eſt terminus cognitionis ab ea dictus, & prolatus. Porrò nomen verbi convenire Filio, univerſa Scriptura & traditio docent.

Tertia pars de nomine imaginis, eſt etiam certa: nam *imago*, quæ definitur, *Vnius ab alio deducta ſimilitudo*, duo requirit, nimirum ſimilitudinem & proceſſionem; non enim ſola ſimilitudo ſufficit ad rationem imaginis; duo enim ova ſimilia ſunt, unum tamen alterius imago non eſt; quia neutrum de altero expreſſum eſt. Sed utraque hæc conditio perfectiſſimè convenit Filio; habet enim eandem ſui principii naturam, eamque recipit per modum ſimilitudinis ex vi & modo proceſſionis intellectualis, ut aliàs diximus. Ergo Filius eſt perfectiſſima imago Patris, & ut ait Ambr. lib. 1. de fide, c. 4. *Non falſa, quia veritas eſt; non muta, quia verbum eſt; non mortua, quia vita eſt; non inanis, quia virtus eſt.* Unde in Scripturis non ſolùm vocatur character, ſigillum, figura, imago Dei inviſibilis; ſed etiam *ſpeculum ſine macula*, quia ſpeculi eſt omnes intuentis ſe motus & geſtus exprimere. Ita Filius æternus, qui eſt vivum Patris ſpeculum, omnes ejus perfectiones & operationes in ſe colligit, & exhibet.

Dices: Hoc totum convenit Spiritui ſancto, qui cùm ſit perfectus Deus, totam Deitatis plenitudinem ſua proceſſione exprimit. Ergo erit imago ſui principii multò magis quàm homo dicatur imago Dei, ad cujus ſimilitudinem creatus dicitur.

Reſpondeo, ſatis, ſuperque aliàs nos explicuiſſe, Spiritum ſanctum, tametſi habeat eandem naturam Patris & Filii, non eſſe tamen imaginem ex vi & modo proceſſionis ſuæ, quia nimirum non producitur per actionem per ſe tendentem ad imprimendam ſimilitudinem principii, ſed communicantem tantùm impulſum, qui ſolùm identicè & concomitanter Deus eſt. Homo autem dicitur imago Dei imperfecta & deficiens; unde non tam dicitur imago, quàm *ad imaginem & ſimilitudinem Dei*, per quod motus quidam tendentis in perfectionem deſignatur, ut rectè obſervavit S.Thomas *q.35.art.2. ad 3.* quare quamvis aliquo modo poſſit dici, & ſæpe dicatur à Patribus Græcis Spiritus ſanctus imago Filii, tamen Patres Latini hoc nomen ſoli Verbo aſſerunt, quia illi ſoli convenit per ſe, & ex vi proceſſionis ſimilitudo; concomitanter verò Spiritui ſancto. Meliùs autem de eo negatur ratio imaginis, quàm ſi non perfectiſſimo modo, & cum toto rigore attribuatur.

Dixi hæc *potiſſimùm* nomina ſecundæ perſonæ SS.Trinitatis convenire, quia alia plura ei attribuuntur: nam in Sacris Litteris appellatur *Sapientia*. 1.Cor.1. *Prædicamus Chriſtum Dei virtutem, & Dei ſapientiam*: & alibi ſæpe, & meritò, quia cùm ſit verbum mente divina conceptum per ſapientiſſimam cognitionem Patris, convenienter ſapientia genita nominatur, imò & omnes Theſauri ſapientiæ & ſcientiæ Dei in eo abſconditi dicuntur. Vocatur etiam interdum *Principium*. Joan.8.25. *Ego principium qui & loquor vobis*. Et juxta plures Patres illud Geneſ.1. *In principio creavit Deus cœlum & terram*, idem eſt ac in Filio: quia nimirum in ipſo condita

ſunt univerſa, omnia per ipſum facta ſunt, ipſe portat omnia verbo virtutis ſuæ, ut non ſemel Scriptura teſtatur. Unde neſcientes quid dicerent, verè dixerunt Judæi, Matth.6. *Nonne iſte eſt fabri filius?* Quia nimirum Verbum divinum proceſſit ut idea & exemplar rerum omnium faciendarum: nam, ut egregiè ait Chryſol. ſerm.48. *Iſte eſt fabri filius. Et quis talis faber? Ille certè qui mundi fabricam fecit, non malleo, ſed præcepto; qui elementorum membra non inſtrumentis ferreis, ſed juſſione compegit; qui maſſam ſæculi authoritate, non carbone conflavit; qui ſolem non terreno igne, ſed ſuperno calore ſuccendit; qui lunam, tenebras, noctem formavit, & tempora; qui ſtellas variata luce diſtinxit; qui cuncta fecit ex nihilo, & fecit, ô homo tibi, ut opificem ex operis æſtimatione penſares.*

Plura alia Deitatis nomina ei paſſim attribuit Scriptura, tum ratione Deitatis, tum ratione humanitatis ab ipſo aſſumptæ, ut Iſai.7. *Vocabitur nomen ejus Emmanuël*, id eſt, nobiſcum Deus. Et cap.8. *Voca nomen ejus: Accelera, ſpolia detrahe, feſtina prædari.* Quia nimirum, ut dicitur Luc.11. *Fortem illum armatum dæmonem atrium ſuum cuſtodientem, ipſe fortior ſuperveniens vicit, & univerſa arma illius abſtulit, & ſpolia diſtribuit.* Et cap.9. ejuſdem Iſaiæ: *Vocabitur nomen ejus Admirabilis, Conſiliarius, Deus, Fortis, Pater futuri ſæculi, Princeps pacis.* Zach.6. vocatur *Oriens*: millies vocatur *lumen, & lux.* Multa etiam nomina tribuuntur ei ratione officiorum quæ vel obivit in terris, vel etiamnum gerit in cœlo: ſic ſæpe vocatur Mediator Dei & hominum, Paſtor,

Doctor, Magiſter, Judex. Sæpe etiam ei attribuuntur nomina figurativa, ut dum dicitur via, vitis, agnus, leo, petra, lapis angularis, fundamentum, oſtium, fons patens, & alia ſexcenta, quæ evolventibus ſacras Paginas obvia paſſim occurrunt. Sed omnium celeberrima nomina ſunt *Ieſus*, & *Chriſtus*, de quibus aliàs dicemus. Voluit autem Chriſtus Dominus iis omnibus nominibus inſigniri, quia, ut præclarè dixit Ambroſ. lib. 3. de virgin. *Omnia habemus in Chriſto, omnia Chriſtus eſt nobis: ſi vulnus curare deſideras, medicus eſt; ſi febribus æſtuas, fons eſt; ſi gravaris iniquitate, juſtitia eſt; ſi auxilio indiges, virtus eſt; ſi mortem times, vita eſt; ſi cœlum deſideras, via eſt; ſi tenebras fugis, lux eſt; ſi cibum quæris, alimentum eſt. Guſtate igitur & videte, quoniam ſuavis eſt Dominus: beatus vir qui ſperat in eo.*

REFLEXIO.

Ille idem, qui in æternitate Filius Dei eſt, non confunditur nos vocare fratres; imò, teſte Apoſtolo *ad Gal.* 4. ideò *Miſit Deus Filium ſuum in mundum, ut adoptionem filiorum reciperemus.* Ab æternitate Pater genuit Filium de ſubſtantia ſua; nos verò, quibus poteſtatem dedit filios Dei fieri, voluntariè gignit verbo veritatis, renatos non ex ſemine corruptibili, ſed incorruptibili per verbum Dei vivi; & Chriſto participante mortalitatem noſtram per dilectionem, nos effecit participes divinitatis ſuæ per adoptionem. O ineffabilem æterni Verbi dignationem, & planè incredibilem! Niſi Spiritus veritatis teſtimonium

nium redderet ſpiritui noſtro, *quod ſumus filij Dei*, ut dicitur *Rom.*8.penitus ſuccumberet mortalis conditio noſtra: nam putredini ac pulveri ſubjecta natura capere non valet, æſtimare non ſufficit, ſperare non audet, audire erubeſcit, & fermè pertimeſcit credere quod cogitur confiteri, ſcilicet illud 1.*Ioan.*3.oraculum: *Videte qualem charitatem dedit nobis Pater, ut filij Dei nominemur & ſimus.* Verè Pater eructavit Verbum bonum, bonorum ſuorum diffuſivum in filios adoptionis. Nam cùm eſſet & ſolus Dei hæres, & filius unicus per naturam, nos filios voluit eſſe per gratiam, quos vitium ultimæ ſubegerat ſervituti. Si autem filios, profectò & hæredes Dei, cohæredes autem ſuos eſſe permiſit. Cæterùm ſecunda perſona non eſſet Filius, niſi foret Patris imago. Injuſtè ergo nomen filij Dei uſurpas, & furaris honorem, niſi vita divinæ generationis exprimat characteres. In hominibus ex Deo natis tanti parentis imago refulgeat: intelligant ſibi genus eſſe de cœlo, & nolint tam ſancti Genitoris injuriâ in veterem vilitatem degeneri converſatione redire: & ut præclarè ſcripſit Leo Magnus ſerm.6.de Nativ. *Omnia dona excedit hoc donum, ut Deus hominem vocet filium, & homo Deum nominet patrem. Si in progenie carnali & ſtirpe terrena claris parentibus genitos vitia mala converſationis obſcurant, & ipſo majorum ſuorum lumine ſoboles indigna confunditur, in quèm exitum venient, qui propter amorem mundi à generatione Chriſti non metuunt abdicari.*

SPECULATIO II.

Verbum divinum per ſe procedit ex cognitione divinæ eſſentiæ, attributorum, perſonarum divinarum, & creaturarum poſſibilium, non tamen futurarum.

HÆc aſſertio multimembris unico aſpectu proponitur, quia omnes ejus partes unico firmiſſimo fundamento innituntur, quod eſt tale: Verbum divinum per ſe procedit ex Patris cognitione, quæ ſit neceſſaria, perfectiſſima, infinita, & comprehenſiva: Verbum enim eſt imago ſubſtantialis Patris, habens omnes theſauros ſapientiæ, & ſcientiæ Dei, ſubindéque eſt terminus intellectionis paternæ habentis omnes prædictas dotes: aliàs, ut ait Auguſt. lib. 15. de Trinit. cap. 14. *Deus non perfectè & integrè ſeipſum dixiſſet, ſi aliquid minus eſſet in Verbo, quàm in ſcientia.* Atqui cognitio neceſſaria, perfectiſſima, infinita, & comprehenſiva, per ſe attingit eſſentiam, attributa, perſonas, & creaturas poſſibiles. Ergo ex cognitione illorum omnium per ſe procedit divinum Verbum. Major eſt conſtans. Minor probatur. Cognitio neceſſaria per ſe attingit quidquid in objecto ſuo neceſſariò relucet; in eſſentia autem divina, quæ eſt objectum intellectus divini, neceſſariò, & non liberè relucent attributa, perſonæ, & creaturæ poſſibi-

les; evidens enim eſt illa non pendere in ſui cognoſcibilitate à libero Dei decreto. Similiter cognitio perfectiſſima & infinita, talis & tanta eſt, qualis & quanta eſt divina cognoſcilitas: in eſſentia autem divina cognoſcibilia ſunt & attributa, & relationes, & creaturæ poſſibiles. Denique cognitio comprehenſiva non eſt, niſi in eſſentia intelligat, ſeu intus legat & penetret attributa & relationes, quæ in ea eſſentialiter includuntur; nec penetrari, pervadique poteſt omnipotentia, & quantum cognoſcibilis eſt, cognoſci, niſi detegãtur creaturæ poſſibiles in ejus virtute contentæ. Quod ſi cognitio producens Verbum, perſe debet illa attingere: ergo Verbum per ſe, & non ſolùm concomitanter illa repræſentat, quia per ſe procedit ut Verbum adæquatum, plenum, infinitum, totamque exhauriens dicentis fœcunditatem.

Confirmatur. Verbum per ſe procedit ex cognitione illorum quæ per ſe repræſentat; eſt enim verbum expreſſio objectorum, quæ intellectio attingit; ſubindeque illa per ſe, & neceſſariò cognoſcit intellectus in productione verbi, quæ verbum per ſe repræſentat. Atqui Verbum divinum per ſe, atque ex vi ſuæ characteriſticæ proprietatis repræſentat eſſentiam, attributa, relationes, & creaturas poſſibiles. Ergo ex illorum omnium cognitione perſe procedit. Major negari non poteſt, ſi intelligantur termini. Minor probatur. Verbum divinum ex vi ſuæ characteriſticæ proprietatis procedit ut ſummè ſimile Patri, cùm ſit imago Dei inviſibilis, ſplendor gloriæ, & figura ſubſtantiæ ejus. Sed non poteſt procedere ut ſummè ſimile Patri, niſi per ſe repræſentet eſſentiam, attributa, relationes, &

creaturas poſſibiles. In primis imago illa debet per ſe repræſentare Patrem: imago enim per ſe repræſentat id cujus eſt imago; unde dicebat Veritas, *Philippe, qui videt me, videt & Patrem meum.* Non poteſt autem per ſe repræſentari Pater niſi repræſentetur Filius; nam relata ſunt ſimul naturâ & cognitione: unde planum eſt Verbum divinum per ſe repræſentare Patrem & Filium. Rurſum ut Verbum procedat ut perfectè ſimile ſuo principio, debet repræſentare illud omne quod ſibi Pater in generatione communicat, & in quo aſſimilatur ſuo genitori; aliàs non exprimetur niſi imago diminuta, & imperfectè ſimilis ſuo principio: Pater autem communicat Filio eſſentiam, attributa, relationem ſpiratoris, & omnia quæ habet, præter eſſe Patrem; non poteſt verò repræſentari relatio ſpiratoris non repræſentato Spiritu ſancto, quia relata ſunt ſimul cognitione. Denique ſi repræſentat attributa, procul dubio per ſe exprimit omnipotentiam, artem, & ideas divinas, quarum terminus ſunt creaturæ poſſibiles. Ergo Verbum divinum ex vi & modo ſuæ proceſſionis per ſe repræſentat eſſentiam, attributa, relationes, & creaturas poſſibiles.

Atque ex his ſimul probatum relinquitur, Verbum divinum non procedere formaliter & per ſe ex cognitione creaturarum futurarum, quantumvis in æternitate præſentium; quia ſi Verbum procedat dumtaxat ex cognitione naturali & neceſſaria, ſicut etiam ejus proceſſio eſt etiam naturalis & neceſſaria, non libera; planè relinquitur, ad cognitionem divini Verbi non requiri per ſe cognitionem futurorum, quæ naturalis non eſt, ſed libera; eſt enim ipſamet

met ſcientia viſionis quæ liberum Dei decretum præſupponit : unde ſi non fuiſſet in Deo cognitio eorum futurorum, quæ futura ſunt, invariatum Verbum divinum maneret , ſicut & ſcientia Patris.

Confirmatur ampliùs hæc ultima pars. Licèt Verbum divinum omnia exprimat , quæ ſunt in ſcientia Patris, cùm ſit ejus terminus adæquatus ; tamen quædam per ſe in illo relucent, quædam verò ſolùm concomitanter. Per ſe quidem illa quæ Pater neceſſariò communicat, ſicut ſunt eſſentia , virtus ſpirativa , & ideæ creaturarum poſſibilium : per accidens verò & concomitanter illa quæ potuerunt non eſſe, quales ſunt creaturæ futuræ. Cujus ulterior ratio eſt , quia cùm cognitio , qua Pater Verbum producit , ſit per ſe generativa illius , ea per ſe attingit Pater cognitione illa , quæ generando communicat Filio ; ea autem generando communicat , quæ priùs origine in Patre concipiuntur. Atqui decretum de rerum futuritione, & cognitio earum non concipiuntur priùs origine eſſe in Patre, quàm generet Filium ; ſed potiùs ſubſequuntur productionem Verbi , & Spiritus ſancti ; opera enim ad extra , & decreta de illis ſunt indiviſa tribus perſonis. Unde decreta non ſunt priùs origine in Patre, quàm in Filio, ſed potiùs priores ſunt origines decretis, & omnia neceſſaria liberis. Ergo cognitio futurorum comitatur quidem perſonas productas, ſed ad earum cognitionem per ſe non præexigitur.

Denique totam hanc doctrinam clarè tradit S.Thomas q.34.art.1.ad 3. inquiens : *Pater intelligendo ſe, & Filium, & Spiritum ſanctum, & omnia alia quæ ejus ſcientiâ continentur , concipit*

Verbum, ut ſic tota Trinitas Verbo dicatur, & etiam omnis creatura. Et art. 3. *Deus cognoſcendo ſe, cognoſcit omnem creaturam. Verbum igitur in mente conceptum eſt repræſentativum omnis ejus quod actu intelligitur: & quia Deus uno actu, & ſe, & omnia intelligit, unicum verbum ejus eſt expreſſivum non ſolùm Patris, ſed etiam creaturarum: & ſicut Dei ſcientia, Dei quidem eſt cognoſcitiva tantùm, creaturarum autem cognoſcitiva & factiva; ita Verbum Dei ejus quod in Deo Patre eſt, eſt expreſſivum tantùm; creaturarum verò eſt expreſſivum & operativum.*

Ubi apertè S. Præceptor docet, ad productionem divini Verbi exigi cognitionem attingentem & eſſentiam, & perſonas, & creaturas, quarum eſt factiva ſcientia Dei, ideſt creaturas poſſibiles: nec dixit exigi cognitionem creaturarum quas ſcientia Dei eſt faciens, vel factura, id eſt creaturarum in æternitate præſentium, & in tempore futurarum; quia cognitio earum non requiritur per ſe ad productionem Verbi, ſed ex conſequenti, & ſuppoſito jam decreto.

Reflexio.

Verbum divinum non eſſet adæquatum, niſi divina ſimul, & creata exprimeret: diminuta eſt etiam perfectio noſtra, niſi à Deo procedat ad proximum, & à proximo rurſum aſcendat ad Deum. More pecudum vivit, qui in ſolis terrenis occupatur: & ut aiebat Seneca lib. qq. natur. *O quam contempta res eſt homo, niſi ſupra humana ſe erexerit!* Et meliùs Auguſtinus ſerm. 16. de Joan. Bapt. *Rationale animal te Deus fecit; præpoſuit te pecoribus; ad imaginem ſuam*

te formavit : uti ergo non debes oculis ſicut pecus, ut tantùm videas quid addas ventri,& non menti. Erige ergo rationalem aſpectum,& vide oculis ut homo ; vide facta, & quære factorem ; aſpice quæ vides,& quære quæ non vides. Sed quia homo ſibi ſolus nec naſcitur, nec vivit, à Deo ad proximum Dei debet amore deſcendere, & Angelos illos Iacobeæ ſcalæ aſcendentes & deſcendentes alternis contemplationis & actionis motibus imitari. Hoc modo juxta Apoſtolicum Jacobi mandatum ſuſcipiemus *inſitum verbum, quod poteſt ſalvare animas noſtras.* Verbum bonum & plenum eructabimus, cogitantes in Deo proximum,& de proximo propter Deum : & ut præcipit Hieremias Thren.3. *Levabimus corda noſtra cum manibus ad Deum* : hoc eſt, ut exponit Gregorius lib.18.in Job,cap.13. *Orationem noſtram operibus charitatis & vera pietatis erga proximum roborabimus ; quiſquis enim orat & meditatur, ſed operari diſſimulat, cor levat, & manus non levat ; quiſquis verò operatur & orat, manus & cor levat.*

Speculatio III.

Ex præjactis fundamentis oppoſitarum S.Thomæ ſententiarum argumentis fit ſatis.

MUlta multi contra præcedentis ſpeculationis doctrinam objiciunt, quæ omnia brevitatis & profundioris eruditionis cauſa ad

unum diſcurſum reduco hoc modo. Verbum divinum per ſe ſolum procedit ex cognitione primaria, intuitiva, beatificante, & perfectiſſima: primaria quidem, quia Verbum eſt terminus primarius cognitionis paternæ: intuitiva verò, quia Pater producit Filium ex cognitione ſui; quæ ſanè cognitio non fertur niſi ad præſentia, ſubindeque eſt intuitiva: beatificante autem; beatitudo enim Patris formaliter conſiſtit in cognitione, qua utique cognitione producit Verbum: denique perfectiſſima, cùm producat Filium coæqualem & infinitè perfectum: Sed cognitio quæ habet omnes illas dotes per ſe ſolùm terminatur ad eſſentiam, non ad perſonas, vel creaturas poſſibiles, tametſi illas concomitanter attingat: ergo Verbum per ſe non procedit ex cognitione perſonarum, nec creaturarum poſſibilium. Tota difficultas eſt in minore, quæ ſic dearticulatè per partes probatur.

In primis primaria cognitio Dei Patris fertur per ſe ſolùm ad objectum primarium, quod eſt eſſentia divina, non verò perſonæ, multò minùs creaturæ poſſibiles, quæ ideò attinguntur ab attributo ſcientiæ diſtincto ab intelligere divino: ergo cognitio primaria Patris non fertur ad perſonas, nec ad creaturas.

Cognitio etiam intuitiva fertur ad objectum in illo ſigno præſens, in quo eſt cognitio: in illo autem ſigno in quo Pater producit Filium, nondum Filius eſt genitus, vel præſens, & multò minùs Spiritus ſanctus in poſteriori ſigno amore producendus: ergo cognitio intuitiva Patris fertur ſolùm ad eſſentiam, & ad Patrem, non ad Filium, nec Spiritum ſanctum. Et ſanè inintelligibile eſt, Verbum procedere ex cognitione

intuitiva illius, quod ſuam proceſſionem ſubſequitur, qualis eſt Spiritus ſanctus.

Cognitio quoque beatificans ad illa ſolùm per ſe fertur, quæ exiguntur ad beatitudinem Patris: perſonæ autem procedentes non pertinent ad beatitudinem Patris, tum quia beatitudo eſt aliquid abſolutum, quod Deo competeret, etiamſi per impoſſibile ſolitarius eſſet: tum quia in illo ſigno, in quo Pater producit Filium, nondum ſunt omnes perſonæ exiſtentes.

Cognitio demùm perfectiſſima eſt omninò independens à creaturis, & poſſibilitate earum, & eſt ita abſoluta, ut ſi creaturæ fierent impoſſibiles, adhuc eadem invariata permaneret: ergo cognitio productiva Verbi per ſe non fertur ad creaturas poſſibiles.

Reſpondeo ad ſingula. Ad primum quidem de cognitione primaria dico, Verbum divinum, cùm ſit terminus adæquatus exhauriens totam ſcientiæ Patris plenitudinem, per ſe exigere cognitionem attingentem non ſolùm objectum primarium, ſed etiam ſecundarium, modò ſit neceſſarium, & non liberum; quia cognitio illa per ſe tendit ad producendum Verbum omninò ſimile genitori, & in quo reluceat totum quod in principio continetur, ut ſatis antè expendimus. Et ſanè latet æquivocatio ſub illa voce *primarij*; non enim eſſentia divina ideò appellatur objectum primarium, quaſi priùs cognoſcatur quàm perſonæ, aut creaturæ poſſibiles; hæc enim omnia ſimul cognoſcuntur, ſed quia divina eſſentia ratione ſui cognoſcitur, alia verò ratione ipſius attinguntur. Cæterùm omnia debeat per ſe attingi à cognitione comprehenſiva, quæ talis non eſſet, niſi objectum & primarium

cundarium in primario neceſſariò incluſum penetret & attingat.

Salvatur etiam in noſtra ſententia ratio cognitionis intuitivæ; quia licèt in illo priori nondum concipiamus Filium productum, tamen ex vi illius producitur: nam pater cognoſcendo dicit, & dicendo cognoſcit. Et quia illa cognitio Patris eſt ſimul ſpirans amorem, ideò in eodem nunc æternitatis cognitioni illi coëxiſtit Spiritus ſanctus: quod ſufficit ut illa cognitio ſit intuitiva; ordo enim originis, qui eſt inter divinas perſonas, cum ſimultate durationis & æternitatis conſiſtit; intra Deum enim, ut ait Auguſt. lib. 15. de Trinit. cap. 26. *Nihil ex tempore inchoatur, ut ex conſequenti perficiatur in tempore.* Ex quo fit intelligibile, quomodo Verbum procedat ex cognitione Spiritus ſancti, licèt ſequatur ad ejus proceſſionem; quia licèt Spiritus ſanctus nondum concipiatur veluti effectivè extra potentiam Patris, eſt tamen objectivè cognitus in eſſentia Patris, & in virtute ſpirativa illius.

Ex quibus etiam ſalvatur ratio cognitionis beatificæ, quia cùm inter divinas perſonas non ſit prioritas durationis, ſed tantùm ordo originis; licèt una perſona ſit ab alia, tamen nullum eſt inſtans, in quo ſit una ſine alia, ſubindéque ſemper obverſatur cognitioni Patris objectum beatificum, quod eſt Deus unus, & trinus. Et quanvis abſoluta & eſſentialia, quæ non dicunt ordinem ad notionalia, præſupponantur perſonis, ſecus tamen ſi dicant ordinem ad illa: ſicut voluntas, qua Deus vult generationem Filij, & ſcientia, qua Deus cognoſcit perſonas, etſi ſint aliquid abſolutum

ſolutum & commune tribus perſonis, tamen non præintelliguntur generationi & perſonis; ſed, ut ita dicam, cointelliguntur cum illis. Et idem eſt de beatitudine Patris, quæ fertur ad Deum ut eſt in ſe: in ſe autem habet tres perſonas, in quibus ſubſiſtit. In illa autem hypotheſi, in qua Deus eſſet ſolitarius, foret quidem beatus ſine perſonis, quia tunc videret ſe ut eſt in ſe ſine illis; nunc autem Deum non videret ſicuti eſt, niſi videret trinum.

Denique ſalvatur ratio cognitionis perfectiſſimæ, quia ut tomo præcedenti diffusè diximus, Deus non eſt connexus cum poſſibilitate creaturarum per dependentiam ſui à creaturis, ſed creaturarum à ſe; quia poſſibilitas creaturarum eſt denominatio extrinſeca petita ab omnipotentia Déi, qui ratione ſuæ eminentiæ & abundantiæ eſt infinities imitabilis à creaturis: unde deſinente poſſibilitate creaturarum, periret prorſus omnipotentia, quia deſineret participabilitas divinæ plenitudinis, & bonitatis. Quid autem mirum, ſi pereunte omnipotentia, Verbum non eſſet idem quod eſt modò? cùm modò ſit imago divinæ virtutis, quæ in illa ſuppoſitione impoſſibilitatis creaturarum nulla eſſet. Sed hæc diffuſiùs dum de ſcientia Dei, proſequuti ſumus, & ab iiſdem iterandis in votis noſtris ſemper fuit.

Dices: Verbum per ſe ſolùm procedit ex cognitione illius quod per ſe repræſentat: ſed Verbum divinum per ſe repræſentat ſolam eſſentiam, non relationes, vel creaturas ullas: ergo ex illius, & non iſtarum cognitione procedit. Major eſt noſtrum fundamentum. Mi-

nor

nor probatur. Illud per ſe ſolùm repræſentat Verbum, cui aſſimilatur, & cujus eſt imago: atqui Verbum non aſſimilatur, nec eſt imago Spiritus ſancti; nec creaturarum poſſibilium, ſed ſolius Dei Patris: ergo per ſe non repræſentat omnes perſonas, nec creaturas poſſibiles.

Reſpondeo, Verbum per ſe repræſentare non ſolùm eſſentiam, ſed etiam relationes & creaturas poſſibiles, quia eſſentia, cui directè Verbum aſſimilatur, non poteſt cognoſci ſine illis, ſicut nec ſine virtute ſpirativa, & creativa. Nec propterea Filius dicitur imago Spiritus ſancti, vel creaturarum, quia de ratione imaginis non ſolùm eſt ſimilitudo, ſed etiam proceſſio tanquam à principio: & quia principium *quod* Verbi eſt Pater, principium *quo* eſt eſſentia, ideò dicitur tantùm imago Patris, vel eſſentiæ, quæ ſola habet rationem ſpeciei fœcundantis intellectum paternum. Quæ omnia paucis complectitur S. Doctor hîc quæſt. 34. art. 3. ad 3. *Dicendum quod creaturæ non cognoſcuntur à Deo per ſcientiam à creaturis acceptam, ſed per eſſentiam ſuam: unde non oportet quod à creaturis procedat Verbum, licèt Verbum ſit expreſſivum creaturarum.* Quin potiùs quia creaturæ procedunt à Verbo, in quo ſunt omnium rerum ideæ, Verbum non debet dici imago, ſed potiùs exemplar creaturarum.

Inſtabis: Si quæ hactenus diximus, aliquid efficerent, probarent, etiam Verbum procedere ex cognitione creaturarum exiſtentium; ſi enim Verbum procedit ex cognitione adæquata Patris, repræſentat id omne quod Pater actu cognoſcit

noſcit,aliàs non eſſet Verbum infinitum integrè exhauriens cognitionem paternam. Sed ſcientia patris attingit creaturas futuras. Ergo Verbum ex creaturarum futurarum cognitione procedit.

Reſpondeo, quod licèt Verbum divinum ſit terminus adæquatus omniſcientiæ Patris; tamen non omnia quæ per eam cognitionem attinguntur, eodem modo cognoſcuntur; ſed quædam per ſe, ut omnia neceſſaria & neceſſariò connexa; quædam veluti per accidens; & concomitanter, ut futura, quæ cùm potuerint adeſſe & abeſſe, non potuit cognitio eorum per ſe requiri ad generationem naturalem, & neceſſariam, qualis eſt generatio Verbi. Et de illis creaturis futuris loquitur S. Thomas *quæſt.4. de Verit. art.5.* dum ait, *Verbum per accidens, & quaſi ex conſequenti ad creaturas referri.* Nam ut patet ex contextu, loquitur de creaturis ad quas refertur relatione Domini & Creatoris, quæ utique ſunt tantùm futuræ; nec loquitur ibi de poſſibilibus: quod licèt quidam opinentur, neſcio tamen quomodo poſſint locum illum effugere, niſi per expoſitiones obtortas & planè violentas.

Inſiſtes: in Verbo debet per ſe, & ex vi ſuæ proceſſionis relucere quidquid per cognitionem ſui productivam attingitur, aliàs aliquid minus eſſet in Verbo, quàm in ſcientia: ergo ex ſuppoſitione quod Pater cognoſcat futura, per ſe debet Verbum ex illorum cognitione procedere, & illa repræſentare.

Reſpondeo, in Verbo non debere relucere objectum cognitionis, niſi eo modo quo attingitur à cognoſcente: quia ergo cognitio paterna

non fertur neceſſariò ad futura, ſed tantùm liberè, & veluti per accidens, ratione decreti ſtatuentis futuritionem, cùm potuiſſet ſtatuere non futuritionem; fit inde Verbum non repræſentare futura niſi concomitanter, & ex ſuppoſitione liberæ Dei voluntatis.

Perſiſtes: Eo modo procedit Verbum ex cognitione creaturarum, quo Spiritus ſanctus ex amore earum, ut expreſsè docet S. Thomas *q.37.art.2.ad* 3.inquiens: *Sicut Pater dicit ſe & omnem creaturam Verbo quod genuit, in quantum Verbum genitum ſufficienter repræſentat Patrem & omnem creaturam: ita diligit ſe & omnem creaturam Spiritu ſancto, in quantum Spiritus ſanctus procedit ut amor bonitatis primæ, ſecundùm quam Pater amat ſe, & omnem creaturam.* Atqui Spiritus ſanctus non procedit ex amore creaturarum poſſibilium, qui non datur in Deo, ut diximus libro ſuperiori; ſed tantùm procedere poteſt ex amore creaturarum futurarum. Ergo Verbum vel procedit ex cognitione futurorum, vel non procedit ex cognitione poſſibilium.

Reſpondeo Spiritum ſanctum procedere tantùm per ſe ex amore eſſentiæ & perſonarum divinarum; quia divina bonitas non objicitur divino amori, niſi prout eſt in ſe; in ſe autem non exiſtit niſi in tribus perſonis: non procedere tamen ex amore creaturarum ullarum certum eſt, quia amor poſſibilium in Deo non eſt; futurorum verò liber eſt, qui proinde per ſe non requiritur ad proceſſionem neceſſariam. D. autem Thomas loco citato loquitur de creaturis futuris, & vult quod ſicut Pater eas dicit Verbo, ita eas amat Spiritu ſancto: in hoc enim conveniunt

ueniunt proceſſio cognitionis & amoris, quod utraque feratur ſufficienter ad futura. An verò talis cognitio per ſe requiratur ad productionem Verbi, talis amor ad productionem Spiritus ſancti; an verò ſolùm concomitanter, ibi non veſtigat S.Doctor. Et certè, ut verum fatear, vix ullibi quæſtionem hanc ſub illa metaphyſica præciſione, ſub qua agitatur à Modernis, tractavit S.Præceptor, utilioribus ſolùm occupatus. An verò Verbum procedat ex cognitione futurorum conditionatorum? Dicendum eſt non procedere, cùm ea Deus non cognoſcat, niſi per ſuum decretum liberum, ut aliàs ſatis diximus.

REFLEXIO.

Verbum non niſi concomitanter, & veluti per accidens ex cognitione præſentium vel futurorum cognitione procedit; & ſimiliter ex eorùmdem amore promanat Spiritus ſanctus. Creaturis ergò utendum eſt, ſed minimè fruendum, nec in illis periturus amor figendus, ſed gradus ad divina ſemper manſura faciendus. Æternitatis candidatos dedecet prætereunti figuræ hujus mundi inhærere. *Tran eunt omnia tanquam umbra* (ait Sapiens cap.4.) *& tanquam nunc us percurrens; & tanquam navis quæ pertranſit fluctuantem aquam, cujus cùm præterierit, non eſt veſtigium invenire; aut tanquam avis, quæ tranſvolat in aëre, cujus nullum argumentum itineris; aut tanquam ſagitta emiſſa in locum deſtinatum.* Demens ergo eſt qui has umbras ſine mora prætervolantes per ſe quærit, per ſe amat, & non tantùm concomitanter adminiſtrat. *Hæc itaque dico, fratres* (ait opportunè divinus Apo-

ſtolus

ſtolus 1.Cor.7.) *tempus breve eſt: reliquum eſt ut & qui habent uxores, tanquam non habentes ſint; & qui flent, tanquam non flentes; & qui gaudent, tanquam non gaudentes; & qui emunt, tanquam non poſſidentes; & qui utuntur hoc mundo, tanquam non utantur: præterit enim figura hujus mundi.* Profectò concomitanter feruntur ad creaturas qui ejuſmodi ſunt, nec conformantur huic ſæculo, ſed reformantur in novitate ſenſus ſui, conformeſque fiunt imagini Filii Dei. Quia, ut ait Chryſol. ſerm. 120. *abjectâ ſeculi hujus figurâ, & totâ inveteratâ imaginis deformitate projectâ, formam ſuam in formam ſui reducunt Salvatoris, ut novitas ſenſuum in actibus eluceſcat, & cœleſtis homo cœleſti habitu jam gradiatur in terra.*

DISSERTATIO V.

De Spiritu ſancto.

SI ne quidem una in nobis ſuboriatur cogitatio ſupernaturalium, niſi cœleſtibus divini Spiritus flatibus impellamur, à quo & quæ cenſenda ſunt, ſuggeruntur, & exprimendorum cogitatuum gratia donatur; quantum mihi ejuſdem Spiritus afflatu opus eſt, cui de ineffabili illo Spiritu ſcribendum incumbit? Superat ſanè & intelligentiæ anguſtias, & ſcribendi modos Spiritus ſanctus. Nam quæ ſunt hominis, nemo novit niſi Spiritus hominis qui in ipſo eſt; & quæ ſunt Dei, vel Spiritus ſancti

ſancti, nemo novit niſi Spiritus Dei. Quod ſi mente attingi nequit, exſcribi verbis difficile prorſus eſt. Nam ſicut in operabilibus, nec manus artem, nec pictura archetypum; ſic nec verba adæquant cogitatum. Hinc proceſſio Spiritus ſancti (ait D. Thom. *q.36.*) nomine caret, & ut loquitur Dionyſius ultimo cap. de divin. Nom. *Neque nomen ipſius eſt, neque ſermo; ſed in inviis ſegregatur.* Unica ſupereſt Spiritus divini cognoſcendi via, dum nimirum in corde ſentitur, ut expertus docet Angelicus Doctor *in* 1. *diſt.*16. *q.*1. *art.*2. dicens: *Ex plenitudine gratiæ & amoris redundat cognitio in mente, quâ Spiritum ſanctum experimentaliter cognoſcimus.* Sed quia pauci linguam amoris non tam ore quàm corde loquentis intelligunt, ſolita noſtra balbutie explicabimus primò nomina, deinde principium hujus tertiæ perſonæ.

CAPUT I.

De nominibus tertiæ perſonæ SS. Trinitatis.

QUia ut rectè monet Hilarius lib.2. de Trinit. *de Spiritu ſancto nec tacere oportet, nec multùm loqui*, ideò paucis ejus nomina declarabimus.

SPECULATIO I.

Tertiæ perſonæ SS. Trinitatis tria præcipuè nomina conveniunt, ſcilicet Spiritus Sancti, Amoris, & Doni.

PRima pars de nomine Spiritus Sancti eſt communi Scripturæ, Traditionis, & totius Eccleſiæ uſu conſecrata. Et ratio convenientiæ illius nominis eſt, quia nomen ſpiritus in rebus corporeis impulſionem quandam, & motionem ſignificat; nam flatum & ventum ſpiritum ſæpè appellat Scriptura Geneſ. 8. *Adduxit Deus ſpiritum ſuper terram.* 3. Reg. 19. *Spiritus grandis & fortis ſubvertens montes.* Eſt autem proprium amoris, quod moveat & impellat voluntatem amantis in amatum. Ergo perſona illa quæ in divinis procedit per viam amoris, convenienter Spiritus dicitur.

Rurſum vocatur Spiritus, quia homines ſpiritales reddit, illuminando intellectum, purificando affectum, rectificando intentionem, & cœleſtes interioris vitæ maximas animis noſtris imprimendo. Unde D. Thomas 4. *contra Gent. cap.* 21. ait: *Quod ſicut ad hoc, quod corpus aliquod ad locũ ignis perveniat, oportet quod igni aſſimiletur levitatẽ acquirẽdo, ita ad hoc quod homo ad divinæ fruitionis beatitudinẽ, quæ Deo propria eſt, ſecundùm ſuã naturam perveniat, neceſſe eſt primò quidem quod per ſpirituales perfectiones Deo aſſimiletur, & deinde*

de ſecundùm eas operetur, & ſic tandem prædictam beatitudinem conſequatur. Dona autem ſpiritualia nobis per Spiritum ſanctum dantur; & ſic per Spiritum ſanctum Deo configuramur, & per ipſum ad benè operandum habiles reddimur, & per eum ad beatitudinem nobis via præparatur: quæ tria Apoſtolus inſinuat nobis 2. Cor.1. dicens: Vnxit nos Deus, & ſignavit nos, & dedit pignus Spiritus in cordibus noſtris; ſignatio enim ad ſimilitudinem configurationis pertinere videtur, unctio autem ad habilitatem hominis ad perfectas operationes, pignus autem ad ſpem qua ordinamur in cœleſtem hæreditatem. Ergo convenienter hæc tertia perſona dicitur Spiritus.

Sanctus quoque congruenter dicitur: illa enim dicimus ſancta, quæ in Deum ordinantur; & quia maximè ordinamur in Deum per amorem, perſona quæ procedit per voluntatem & amorem, convenienter ſancta nominatur. Iterum appellatur ſanctus, quia ſanctificat creaturam rationalem, quam à terrenorum affectuum labe mundat, quam Deo conſecrat & applicat, quamque in bono ſolidat & firmat; qui eſt triplex ſanctitatis fructus, ut aliàs vidimus. Quod ſignificat Ezechiel cap. 36. *Effundam ſuper vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis veſtris, & dabo vobis cor novum, & ſpiritum novum in medio veſtri, & faciam ut in præceptis meis ambuletis.*

Secunda etiam pars de nomine Amoris, eſt etiam in confeſſo apud omnes: unde Gregor. hom. 30. in Evang. *Spiritus ſanctus amor eſt:* & ad id refert illud 1. Joan.4. *Deus charitas eſt*: quod licèt de Deo abſolutè ſumpto ad litteram

teram intelligatur, appropriatur tamen Spiritui ſancto ob modum procedendi per voluntatem. Idem tradit Auguſt. *tract.*105. *in Ioan.* ubi Spiritum ſanctum appellat *charitatem ſubſtantialem, & conſubſtantialem* Patris & Filii. Et Bernard. ſerm. 8. in Cant. ipſum vocat *gluten firmum, individuum amorem.* Et Hieronymo aſcriptus commentarius in Pſalm.17. *Spiritus ſanctus nec Pater eſt, nec Filius, ſed dilectio quam habet Pater in Filio, & Filius in Patre.*

Ratio eſt, quia Spiritus ſanctus procedit per voluntatem: ſed terminus actionis voluntatis convenienter amor vocatur: ergo. Et ideò appellatur nexus Patris & Filii, non quòd mediet inter utramque perſonam, quam connectit; ſed quia ſignificat rationem mutui amoris qui eſt inter Patrem & Filium, qui unica dilectione ſpirant divinum Spiritum. Appellatur etiam alia ratione amor, quia viris ſanctis charitatis amorem infundit, juxta illud Rom.5. *Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum, qui datus eſt nobis.* Unde Bernard. epiſt.107. *O geminum, ipſumque firmiſſimum erga nos amoris argumentum. Chriſtus moritur, meretur ergo amari; Spiritus afficit, & facit amare; ille facit cur ametur, iſte ut ametur; ille multùm dilectionem in nobis commendat, iſte dat; in illo cernimus quod amemus, ab iſto ſumimus unde amemus. Charitatis ergo ab illo occaſio, ex iſto affectio.*

Tertia pars de nomine Doni eſt communis doctrina Patrum, eamque probat ex profeſſo S. Auguſtinus *lib.15. de Trinit. cap.19.* tum ex illo Joan.4. *Si ſcires donum Dei, tu forſitan petiiſſes*

tiiſſes ab eo , & dediſſet tibi aquam vivam : per quod donum aquæ vivæ intelligitur Spiritus ſanctus, juxta illud Joan. 7. *Qui credit in me, flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ. Hoc autem dicebat de Spiritu, quem accepturi erant credentes in eum.* Tum ex illo Epheſ. 4. *Unicuique noſtrûm datur gratia ſecundùm menſuram donationis Chriſti* : per quam donationem intelligere Spiritum ſanctum ſequentia indicant, dum ait : *Aſcendens in altum captivam duxit captivitatem, dedit dona hominibus.* Notiſſimum autem eſt, Dominum Jeſum poſt reſurrectionem aſcendiſſe in cœlum, & miſiſſe Spiritum ſanctum. Nec moveat, quod ait *dona*, non *donum* ; quia per donum, quod eſt Spiritus ſanctus, multa dona hominibus dividuntur, quæ omnia unus atque idem ſpiritus operatur, prout vult. Idem docent alii Patres & tota Eccleſia confitetur, dum vocat Spiritum ſanctum *donum Dei altiſſimi.*

Ratio eſt, quia ad rationem doni, quod definitur, *Ratio irreddibilis*, ſeu quod non datur intentione retributionis, quatuor conditiones requiruntur. Prima, quod conferatur gratis, itaut donans non teneatur illud dare ; aliàs eſſet potiùs merces, & redditio ex juſtitia, quàm donum : nec ſperet etiam aliquid ab eo cui datur, aliàs eſſet potiùs commutatio, quàm donum : unde à quibuſdam dicitur ratio irredibilis, quaſi quæ non redeat. Secunda conditio eſt, quod dicat ordinem ad principium quod donat, vel donare poteſt. Tertia, quod reſpiciat terminum cui datur. Quarta, quod ille cui datur, ſit capax fruendi dono dato ; & tales ſunt creaturæ intellectuales

les, quæ cognoſcendo & amando fruuntur objectis. Unde & alii ſic definiunt donum, *Res alicujus alteri collata, ad ejus uſum, vel fruitionem.*

Atqui illæ quatuor conditiones maximè conveniunt Spiritui ſancto, quia mittitur ad Sanctos gratis, & ſine meritis. Eſt etiam Spiritus ſanctus perſonarum à quibus procedit; tripliciter enim aliquid poteſt eſſe alicujus, tum per identitatem, juxta illud Auguſtini: *Quid tam tuum, quàm tu?* Tum per poſſeſſionem, ſicut ſervus & ager domini eſt. Tum per proceſſionem, ſicut filius eſt patris ſui. Denique datur Spiritus ſanctus creaturis, & quidem rationis participibus, quæ eo fruuntur in hac vita per cognitionem & amorem; in patria verò per claram viſionem. Ergo Spiritus ſanctus eſt verum donum, ſubindéque non ſolùm eſt Patris & Filii, qui dant; ſed etiam noſter, ſi accepimus eum. Grande privilegium animæ juſtæ, Spiritum Patris & Filii verè ſuum dicere poſſe!

Dices: hæ omnes conditiones conveniunt Filio, qui nobis natus, nobis datus eſt ex intacta Virgine; & quotidie iterum datur in Sacramento Altaris. Ergo nomen doni non eſt proprium Spiritus ſancti.

Reſpondeo, quod licèt nomen doni non ſit ſolius Spiritus ſancti proprium, ei tamen convenientiſſimè appropriatur, quia ex vi ſuæ originis, & characteriſticæ proprietatis eſt amor: amor autem eſt primum donum & ratio donandi alia; primum enim quod damus alicui, eſt amor, quo volumus ei bonum, & ex amore alia bona elargimur. Et nihil donat,

qui

qui non amat ; magis enim penſatur affectus, quàm cenſus.

REFLEXIO.

Ex hoc triplici Spiritus ſancti nomine inferre ſtatim licet perpaucos Spiritu Dei agi. Spiritus eſt vivificans ; unde & dicitur *Cor Eccleſiæ* : cor autem eſt principium & origo omnis motus vitalis : ab illis ergo longè eſt, qui veluti arida membra, & planè emortua nullum vitæ ſpiritalis motum eliciunt, nec niſi corruptiſſimam mundi auram ſpirant. Si amor eſt, utique reddit amantes, nec patitur languorem illum, inertiam illam, ſtuporem illum, quibus totus fermè orbis laborat, cujus tantoperè charitas refrigeſcit. Si donum eſt, & donorum omnium primum, quomodo cum ipſo non nobis alia omnia donantur? Quod ſi nulla Dei in nobis dona cernimus, profectò Spiritum ſanctum datum nobis non eſſe timeamus. Ille quem verè replet Spiritus ſanctus in omnibus motibus ſuis, nihil facit quod tanti hoſpitis offendat aſpectum. *Sicut Spiritus noſtra omnia membra vegetat* (ait Auguſt. ſerm.186. de temp.) *per oculos videt, per aures audit, per nares olfacit, per linguam loquitur, &c. vitam dat omnibus, officia ſingulis : ſic eſt Spiritus in tota Dei Eccleſia. In aliis Sanctis facit miracula; in aliis loquitur veritatem; in aliis hoc, in aliis illud, ſinguli propria operantur, ſed pariter vivunt. Sed videte, quid caveatis, quid timeatis. Membrum præfectum de corpore humano non ſequitur animus, ſic nec Spiritus ſanctus ſequitur membrum ab Eccleſia amputatum. Si ergo vultis vivere de Spiritu*

ritu ſancto, tenete charitatem, amate veritatem, deſiderate unitatem, ut perveniatis ad æternitatem.

Speculatio II.

Pater & Filius diligunt ſe, & nos Spiritu ſancto.

HAnc propoſitionem Patres non leviter inſinuant, præſertim verò Auguſtinus *lib.6. de Trinit. cap.* 5. ubi ait, *Spiritum ſanctum eſſe, quo genitus à gignente diligitur, ſuumque viciſſim genitorem diligit*: & alibi pluries pronuntiatum illud indigitat; cujus quidem multiplex eſt intelligentia. Nam omiſſis variis expoſitionibus impropriis, utpote inutilibus, quidam volunt ſenſum eſſe, quod Pater & Filius diligendo ſe producunt Spiritum ſanctum una & concordi actione; quod quidem non convenit Spiritui ſancto, qui non producit aliam perſonam: cui expoſitioni favet D. Thomas *in* 1. *diſt.* 32. Alii ſic interpretantur, ut ſit ſenſus, Pater & Filius diligunt ſe Spiritu ſancto tanquam ſigno amoris; nam Spiritus ſancti productio eſt ſignum mutui amoris, quo Pater & Filius ſeſe proſequuntur. Alii cum Richardo Victorino dicunt, quod Pater diligit Filium Spiritu ſancto; non quo amorem habeat, vel accipiat, ſed quo diffundat, exhibeat, & impendat.

Sed omnium formalior, & accuratior expoſitio traditur ab Auguſtini diſcipulo S. Thoma hîc *q.*35. *art.*2. ad cujus claritatem ſcito primò, ablativum illud, *Spiritu ſancto*, tribus modis intelligi

telligi poſſe. Primò, ut importet rationem principij, ut cùm dicimus : Anima cognoſcit intellectu, amat voluntate ; ibi enim intellectus & voluntas habent rationem principii *quo* actionis. Secundò ſignificare poteſt rationem cauſæ formalis ; quo pacto dicitur : Anima eſt intellectualis ab intellectu, volitiva à voluntate, juſta à juſtitia. Tertiò denotare poteſt effectum, ſeu rem productam, quibus interdum denominatur cauſa ; qua ratione dicimus arborem florere floribus, virere foliis. Certum autem eſt, quod nec primo, nec ſecundo modo Pater & Filius ſe diligunt Spiritu ſancto, non enim Pater & Filius accipiunt à Spiritu ſancto vim amandi, ſed potiùs ei dant ; nec Spiritus ſanctus eſt ratio formalis diligendi, ſed dilectio quæ identificatur cum eſſentia divina. In tertio ergo ſenſu intelligi debet : ad cujus majorem lucem,

Scito ſecundò, duplex eſſe genus actionum, alia eſt enim actio, inter quam & terminum ultimò attactum intelligitur mediare aliquis terminus proximus & immediatus, ut inter ignem calefacientem, & lignum calefactum mediat calor : alia verò actio eſt, inter quam nihil hujuſmodi mediat, ut inter ædificationem & ædificium, inter generationem & filium. In actionibus primi generis principium poteſt denominari & ab actione, & à termino proximo, ſicut ignis dicitur calefacere calefactione & calore; ſecus in actionibus ſecundi generis : non enim dicitur quod ædificator ædificat ædificio, ſed ædificatione ; nec pater generat filio, ſed generatione.

Cùm ergo dicimus : Pater & Filius diligunt ſe Spiritu ſancto, ly *diligunt*, accipitur notiona-

liter:in amore autem notionali & ſpirativo inter principium & terminum ultimum mediat terminus proximus; nam ille amor non ſolùm fertur ad rem amatam, quæ eſt eſſentia divina; ſed etiam ad impulſum productum, qui eſt Spiritus ſanctus. Unde ſicut verè dicitur: Ignis calefacit lignum calefactione & calore; intellectus fertur ad veritatem & objectum intellectione & verbo producto: ita rectè dici poteſt, Pater & Filius diligunt ſe non ſolùm dilectione & amore, ſed etiam Spiritu ſancto; quia ſicut ignis calefactione producit calorem in ligno; intellectus intellectione objecti producit verbum: ita voluntas dilectione divinæ bonitatis, & concomitanter creaturarum producit Spiritum & impulſum.

Atque hic eſt germanus D.Thomæ ſenſus, dum ait loco citato: *Contingit aliquid denominari per id quod ab ipſo procedit, non ſolùm ſicut agens actione, ſed etiam ſicut ipſo termino actionis, qui eſt effectus, quando ipſe effectus in intellectu actionis includitur.* Id eſt quando ipſe effectus habet veluti rationem viæ, actionis, & tendentiæ ad alium ulteriorem effectum, vel objectum circa quód occupatur. Et hoc etiam apparet exemplo S.Thomæ: *Poſſumus dicere quod arbor eſt florens floritione & floribus.* Nam tam actio floritionis, quàm flores ordinantur ad reddendam arborem florentem; nam ille decorus arboris veſtitus eſt effectus tam emiſſionis arboris, quàm florum. Atqui ſimiliter dictio & dilectio notionalis non ſolùm tendunt ad verbum & amorem productum, ſed etiam illis mediantibus ad rem intellectam & amatam. Ergo poſſumus verè dicere, quod Pater ſe, & alia quæcumque intelligit

Verbo ; & quod Pater & Verbum diligunt ſe,& alia Spiritu ſancto , ut ſenſus ſit ; Pater videt ſe & creaturas in Verbo producto à ſe ; Pater & Filius Spiritu ſacto tanquam pondere & inclinatione mutua tendunt amore in ſeipſos : amor enim productus eſt pondus quo amans fertur in amatum.

Dices : quando dicitur Patrem & Filium diligere ſe Spiritu ſancto , videtur indicari, Spiritum ſanctum eſſe rationem formalem amoris eorum ; ſicut cùm dicitur , homo intelligit intellectu, amat voluntate, albeſcit albedine. Sed Spiritus ſanctus non habet rationem principij *quo* Pater & Filius ſeſe diligunt. Ergo hæc propoſitio, inquiunt Durandus, & Scotus, non niſi impropriè vera eſt,& à S.Auguſtino in ſimili retractata eſt *lib.*1*.retract.c.*26.ubi revocat quod dixerat *lib.*83*. qq. q.* 23.ſcilicet, *Deum eſſe ſapientem ſapientia genita.*

Reſpondeo,quod licèt Spiritus ſanctus non ſit in Patre ratio amandi Filium , eſt tamen pondus & impulſus quo fertur in Filium , & veluti medium quo affectivè unitur illi,& hoc ſufficit: ſicut ut hæc propoſitio, *Pater dicit ſe Verbo*,ſit vera, ſat eſt,quod Verbum ſe habeat ut medium in ordine ad objectum repræſentatum ; nam etiam amor productus eſt pondus & inclinatio amantis in rem amatam. Unde ſicut dicitur : Lapis gravitate fertur ad centrum , ita proportionaliter,Pater ad Filium Spiritu ſancto veluti ponderatur.

D.verò Auguſtinus , licèt revocet illam propoſitionem,*Pater eſt ſapiens ſapientia genita*;non tamen revocat illam , quam ex ipſo hîc propugnamus : nam loco citato retractationum le-

ctorem ſuum remittit ad libros de Trinitate, tanquam ad accuratiorem hujus rei tractationem. Evidens autem eſt S.Patrem admittere in libris de Trinitate propoſitionem hanc, *Pater & Filius diligunt ſe Spiritu ſancto. Vnde* (inquit verè Doctus Eſtius in 1. diſt.32. §.1.) *de tanti Doctoris ſententia non videtur ampliùs dubitandum.* Ratio verò diſparitatis inter utramque illam propoſitionem eſt, quia nomen *Sapiens*, nunquam accipitur notionaliter, ſed tantùm eſſentialiter: Pater autem non accipit denominationem in eſſentialibus à Filio, cui potiùs omnia eſſentialia communicat. At verò diligere accipitur in divinis quandoque notionaliter, cùm ſcilicet ordinem importat ad terminum productum. Sicut ergo dicere poſſumus; *Pater intelligit ſe notionaliter*, ſeu *dicit Verbo*: ita, *Diligit ſe & Filium Spiritu ſancto.*

Reflexio.

Rectè monet Auguſtinus in regula: *Non autem carnalis, ſed ſpiritalis inter vos debet eſſe dilectio.* Spiritalis erit noſtra dilectio, ſi omnia diligamus in Spiritu Sancto. Carnaliter autem ille amat quæcumque amat, ſi non propter ſolum Deum amat: qui ſe, ſuaque omnia, caſtâ & gratuita charitate Deo non conſecrat, profectò diligit non in Spiritu ſancto, ſed in ſpiritu ſuo. Quod ſi non diligit, manet in morte: ſi non diligit in Spiritu ſancto, talem adoratorem Pater non quærit; veri enim adoratores adorant Patrem in ſpiritu & veritate: ſi non diligit Deum, non colit; nam ut ait Auguſt. epiſt. 120. *Pietas cultus eſt Dei, nec colitur ille niſi amando.* Amor

qui

qui eſt in ſpiritu ſuo, eſt nuda & phantaſtica Dei amandi cogitatio animi ſibi blandientis, & Deum amare veluti extremis labiis profitentis; ſed mentitur iniquitas ſibi. Amor qui eſt in Spiritu ſancto, eſt pondus voluntatis ad Deum fortiter, ſuaviterque propellens; non imaginariè, ſed ſincerè; non proferendo formulam quandam actus amoris divini, ſed voluntatem immutando; ut ſicut ante converſionem humana ſollicitè, & ardenter curabat, terrenis amiſſis angebatur, acquiſitis gaudebat, periclitantibus metuebat, abſentia deſiderabat: ſic modò gloriam Dei zelet, de propagata exultet, de contempta continuò doleat, de deſerta indignetur; fruendam, videndamque anhelet, perdendam formidet. Hæc, & non alia charitas affectibus multiplex diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum. Hic amor ſingulis ſufficiens, omnibus neceſſarius eſt. Nam, ut ait Auguſt. lib. de ſpirit. & litt. cap. 5. *Non eſt bonus fructus, qui de charitatis radice non ſurgit.* Verus & ſpiritalis amor nec corde arido manus movet, nec affectu ſterili iners eſt, ſed ad Deum affectu intus ſuſpirat, & effectu extra obtemperat. Spiritalis autem amor non quærit mercedem temporalem, ſed requiem ſempiternam; ſed ſpiritualior adhuc, longéque perfectior & purior, & totus in Spiritu ſancto, qui nihil aliud quærit niſi ſolum Deum amandum pro mercede. Hunc his mellifluis verbis deſcribit Bernard. ſerm. 83. in Cant. *Is per ſe ſufficit, per ſe placet, & propter ſe: ipſe præmium ſibi eſt amor, & meritum: præter ſe non requirit cauſam, nec fructum: fructus ejus uſus eſt: amo, quia amo; amo ut amem.* Et infrà: *Suſpectus eſt mihi amor, cui aliud quid adipiſcendi*

ſpes ſuffragari videtur: infirmus eſt, qui fortè ſpe ſubtracta, aut extinguitur, aut minuitur: impurus eſt, qui & aliud cupit: purus amor mercenarius non eſt: purus amor de ſpe vires non ſumit, nec tamen diffidentia damna ſentit. Sponſa res & ſpes unus eſt amor: hoc ſponſa abundat, hoc contentus eſt ſponſus, nec is aliud quærit, nec illa aliud habet. Quidni amet ſponſa, & ſponſa amoris? Quidni ametur amor? nam cùm ſe totam effuderit in amorem, quantum eſt hoc ad illius fontis perenne profluvium.

SPECULATIO III.

Multa, & varia nomina attribuuntur Spiritui ſancto, quibus ad ejus naturam intelligendam manuducimur.

PRimò enim appellatur *Spiritus veritatis.* Joan.14.15. & 16. Tum quia, ut ait Euthymius, omnes Spiritus creati quaſi non ſunt, ac proinde nec veri ſunt in comparatione Spiritus Dei, ſicut omnia entia quaſi non ſunt in conſpectu Dei. Tum quia, ut innuit Chryſoſt. *hom.*76. *in Ioan.* eſt verax & oppoſitus ſpiritui mendaci, qui diabolus eſt. Tum quia eſt ſtabilis & permanens, nec ab Eccleſia diſceſſurus. Quo ſenſu dicitur Iſai. 61. *Dabo opus eorum in veritate, & fœdus perpetuum feriam eis.* Tum ex effectu, quia eſt doctor Evangelij, in quo veritas continetur. Tum quia veritatem inſpirat Eccleſiæ, quæ eſt columna & firmamentum veritatis. Tum

Tum quia unicuique credentium lumen veritatis infundit, docens nos omnia, & ſuggerens nobis omnia, intus dans, intus coruſcans, intus revelans, & inſtillans in animum caducarum rerum abſynthium, & mel divinorum mandatorum, ut ait Aug. *lib. de ſpirit. & litt. cap.* 3.

Secundò Spiritus ſanctus appellatur *Paracletus*, ſeu conſolator. *Ioan.* 14. Quamvis enim conſolatoris nomen toti Trinitati conveniat, quæ dicitur 2. Cor. 1. *Deus totius conſolationis*, appropriatur tamen Spiritui ſancto. Tum quia, ut ait D. Thom. 4. cont. Gent. cap. 22. *Eſt amicitia proprium, quod aliquis in præſentia amici delectetur, & in ejus verbis & factis gaudeat, & in eo conſolationem contra omnes anxietates inveniat; unde in triſtitiis maximè ad amicos conſolationis causâ confugimus. Quia igitur Spiritus ſanctus Dei nos amicos cõſtituit, & eum in nobis habitare facit, & nos in ipſo, conſequens eſt ut per Spiritum ſanctum gaudiũ de Deo & conſolationem habeamus contra omnes mũdi adverſitates & impugnationes. Vnde in Pſalm.* 50. *dicitur, Redde mihi lætitiam ſalutaris tui, & ſpiritu principali confirma me. Et Rom.* 4. *Regnum Dei eſt juſtitia, & pax, & gaudium in Spiritu ſancto.* Tum quia ſtatus novæ legis eſt ſtatus mortificationis & crucis, tam interioris, quàm exterioris, ad quam fortiter tolerandam neceſſarium eſt ſolatium Spiritus ſancti, quod ipſe liberaliter impendit, ut patet in Martyribus & aliis. Unde, ut rectè obſervat Athanaſius *oratione contra Arrianos*, Spiritus ſanctus nunquam in veteri lege dictus eſt Paracletus, ſed tantùm in nova; quia nimirum lex vetus abundabat conſolationibus temporalibus,

quibus non admiſcetur conſolatio Spiritus ſancti. Tum quia in lege nova præcipitur nobis accurata vitiorum devitatio, ſedula virtutum contentio: nam verbum otioſum, & deſiderium internum rei malæ fugere tenemur, & Deum ex toto corde diligere; proximum, etiam inimicum, ſicut nos ipſos diligere; ſine intermiſſione orare; quod ſupereſt, pauperibus dare; in cauſa Dei patrem & matrem odiſſe; crucem quotidie ferre præcipimur, ad quæ declinanda vel peragenda interno conſolantis Spiritus ſancti vigore planè opus eſt: quo fit ut cuſtodiamus vias duras, *duras timori, leves amori*, ut ait Auguſt. *lib. de nat. & grat. cap. 69.* Unde dicitur *Rom. 8.* quod *Spiritus adjuvat infirmitatem noſtram.* Et Epheſ. 3. *Corroborat nos in interiore homine.*

Tertiò appellatur *Paracletus*, id eſt, advocatus, & exhortator; id enim etiam ſignificat vox Græca Παράκλητος, quæ convenit Spiritui ſancto; nam ipſe eſt qui poſtulat pro Sanctis gemitibus inenarrabilibus, id eſt, ut egregiè explicat Bernard. ſerm. 1. Pentec. *Ipſe poſtulat pro Sanctis gemitibus inenarrabilibus; & hac quidem in corde noſtro: quid autem in corde Patris? Sicut in nobis interpellat pro nobis, ita in Patre delicta donat cum Patre. Advocatus noſter ad Patrem in cordibus noſtris: Dominus noſter in corde Patris. Itaque quod poſtulamus, idem ipſe donat, qui donat ut poſtulemus: & ſicut nos erigit pia quadam fiducia, ita Deum inclinat ad nos magis pia miſericordia ſua.*

Quartò appellatur Spiritus ſanctus pax, ut docet Bernardus explicans illud Cant. 1. *Oſculetur me oſculo oris ſui.* Ubi *ſerm. 8.* ait: *Si Pater oſculans,*

oſculans, Filius oſculatus: non erit ergo abs re Spiritum ſanctum oſculum intelligi, utpote qui Patris, Filiique imperturbabilis ſit pax, gluten firmum, individuus amor, indiviſa unitas, totiuſque Trinitatis vinculum indiſſolubile. Ratio eſt, tum quia Spiritus ſanctus amor eſt; amor autem omnia unit, & in concordiam vocat. Tum quia per Spiritum ſanctum dimittuntur peccata noſtra, quæ diviſerunt inter Deum & nos. Nam ut diſcurrit S. Thomas 4. cont. Gent. cap. 21. *Per hoc, quod aliquis alterius amicus conſtituitur, omnis offenſa removetur; amicitia enim offenſa contrariatur; unde dicitur Proverb. 10. Univerſa delicta operit charitas. Cùm igitur per Spiritum ſanctum amici Dei conſtituamur, conſequens eſt, quod per ipſum à nobis remittantur peccata, & ideo Dominus dicit diſcipulis, Ioan. 20. Accipite Spiritum ſanctum: quorum remiſeritis peccata, remittentur eis. Et ideò Matth. 12. blaſphemantibus in Spiritum ſanctum, peccatorum remiſſio denegatur, quaſi non habentibus illud per quod homo remiſſionem conſequitur peccatorum.*

Tum quia per Spiritum ſanctum datur nobis pax & libertas Spiritus. Quod ſic eruditè explicat idem Angelicus Præceptor ibidem, cap. 22. *Conſiderandum eſt, quod à Spiritu ſancto filii Dei agũtur, non ſicut ſervi, ſed ſicut liberi: cùm enim liber ſit qui ſui cauſa eſt, illud liberè agimus, quod ex nobis ipſis agimus; hoc verò eſt quod ex voluntate agimus. Quod autẽ agimus contra voluntatem, non liberè, ſed ſerviliter agimus, ſive ſit violentia abſoluta, quando totum principium eſt extra, nihil conferente vim paſſo, putà cùm aliquis vi impellitur ad motũ*

ſive ſit violentia voluntario mixta, ut cùm aliquis vult facere vel pati quod minus eſt contrarium voluntati, ut evadat quod magis voluntati contrariatur. Spiritus autem ſanctus ſic nos ad agendum inclinat, ut nos voluntariè agere faciat, in quantum nos amatores Dei conſtituit. Filii igitur Dei liberè à Spiritu ſancto aguntur ex amore, non ſerviliter ex timore. Unde Apoſtolus Rom. 8. dicit: Non accepiſtis ſpiritum ſervitutis iterum in timore, ſed Spiritum adoptionis filiorum. Et 2. Cor. 3. Ubi ſpiritus Domini, ibi libertas.

Quintò appellatur Spiritus ſanctus, Virtus Dei. Luc. 1. *Virtus Altiſſimi obumbrabit tibi.* Actor. 1. *Accipietis virtutem ſupervenientis Spiritus ſancti.* Et quidem convenienter, quia ei attribuitur creatio, gubernatio, & vivificatio. Creatio quidem, nam ut ratiocinatur S. Thomas lib. 4. cont. Gent. cap. 20. *Bonitas Dei eſt ratio volendi, quod alia ſint: amor igitur quo ſuam bonitatem amat, eſt cauſa creationis rerum: unde & Dionyſius dicit in 4. capite de divin. Nom. quod divinus amor non permiſit ipſum ſine germine eſſe. Habitum eſt autem ex præmiſſis, quod Spiritus ſanctus procedit per modum amoris, quo Deus amat ſeipſum: igitur Spiritus ſanctus eſt principium creationis rerum. Et hoc ſignificatur in Pſalm.* 103. *Emitte Spiritum tuum, & creabuntur.* Gubernatio verò, quia ſecundùm eam Deus omnia dirigit in proprios fines. Si igitur impulſus & motio ad Spiritum ſanctum ratione amoris pertinet, convenienter rerum gubernatio & propagatio Spiritui ſancto tribuitur. Unde dicitur in Pſalmo: *Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam.* Denique

vivificatio, propter eandem rationem; vita enim maximè in motu manifeſtatur: unde ſi ratione amoris Spiritui ſancto impulſio & motio competit, convenienter etiam illi attribuitur vita; dicitur enim Ioan. 6. *Spiritus eſt qui vivificat.* Unde Apoſtolos tam timidos, interritos & intrepidos reddidit.

Sextò appellatur ab Eccleſia *dextera Dei digitus*: & deſumitur ex Auguſtino *lib. de eſſent. divinit.* ubi explicat de Spiritu ſancto illud: *Si in digito Dei ejicio dæmonia.* Videndus eſt etiam *lib. de catechiz. rudibus*, & *lib. 2. quæſt. Evang. quæſt.* 17. & convenientiam affert ex diviſione donorum Spiritus ſancti: ſicut enim in manu eadem ſunt diſtincti digiti; ita diverſa dona gratiæ operatur unus, atque idem Spiritus, dividens prout vult: vel quia ſicut digitis ſcribuntur & litteris mandantur cogitationes & verba loquentium; ita Spiritus ſanctus divinarum Scripturarum author eſt, quæ propterea dicuntur ſcriptæ digito Dei; & lingua Prophetæ divinitus inſpirati dicitur calamus ſcribæ velociter ſcribentis: ſed præcipuè legem Dei ſcribit in cordibus noſtris, dum ut ait Bernard. ſerm. 1. Pentecoſt. *Monet, & movet, & docet: monet memoriam, docet rationem, movet voluntatem, ſuggerendo, inſtruendo, afficiendo.*

Reflexio.

Multa alia ſunt Spiritus ſancti nomina, quæ magis docebit unctio, quàm lectio; unde & ipſe Spiritus ſanctus *ſpiritalis unctio* nominatur, quæ ut tetigerit mentem, docet: nam ut ait S. Leo ſerm. 1. *Vbi Deus magiſter eſt, citò diſci-*

tur quod docetur. Felix unctio quâ, ut inquit Chryſoſtomus ſerm. 1. Pentecoſt. *Propheta illuſtrantur, idiota ſapientiâ condiuntur, Spiritu ſancto Reges inunguntur, Sacerdotes ordinantur, Doctores declarantur, Eccleſia ſanctificantur, altaria fundantur, dæmones abiguntur*, &c. Beatus quem talis unctio erudit, implebitur ſplendoribus anima ejus, & erit quaſi hortus irriguus, & ſicut fons aquarum, cujus non deficient aquæ, ut dicitur *Iſai.* 58. Manna illud abſconditum, quod non datur niſi vincenti: hæ ſacræ deliciæ, quas animalis homo non percipit: hæc magna multitudo dulcedinis, quam abſcondit Deus timentibus ſe, dum voluntatem ſaginant, intellectum illuſtrant, & ſtatim exuberat ſuperabundans gaudium, & pax Dei, quæ ſuperat omnem ſenſum. Hoc verum, & ſolum gaudium tibi precor, lector; quod cùm conceperis, nemo tollet à te, & guſtando videbis, quoniam ſuavis eſt Dominus. *Cui comparata omnis aliŭde jucunditas, mæror eſt; omnis ſuavitas, dolor eſt; omne dulce, amarum; omne decorum, fœdum; omne poſtremò quodcumque delectare poſſit, moleſtum. Nunquid-non hoc ipſum clamat in corde tuo Spiritus ſanctus?* ait Bernard. *epiſt.* 114.

CAPUT II.

De principio Spiritus ſancti.

Ventorum principium operosè inquirunt Philoſophi, & vix inveniunt, & de vento ad litteram multi exponunt illud Ioan. 3. *Spiritus*

ritus ubi vult ſpirat, & neſcis unde venit, aut quò vadit. Sed qui voluit latére nos originem ventorum, divini Spiritus principium nobis expreſsè revelavit, unde fit

Speculatio I.

Spiritus ſanctus procedit à Patre & Filio: rectè etiam dici poteſt quod procedit à Patre per Filium.

PRima pars, quatenus aſſerit Spiritum ſanctum procedere à Patre, à nullo ambigitur, propter apertiſſimam Scripturæ authoritatem Joan. 15. *Spiritus veritatis, qui à Patre procedit.* Quatenus verò aſſeverat, Spiritum ſanctum procedere à Filio, negatur à Græcis: & quanvis vi argumentorum concedant aliquem ordinem inter Filium & Spiritum ſanctum, nec refugiant Spiritum ſanctum eſſe à Patre per Filium, imò aliqui eò devenerint, ut non negent Spiritum ſanctum profluere à Filio; à nomine tamen proceſſionis ſemper abhorruerunt, quod videtur (inquit S. Thomas) *vel ex ignorantia, vel ex protervia eſſe.* Verum quidem eſt, quod in Concilio Florentino ſub Eugenio IV. Græci Catholicæ definitioni ſubſcripſerunt, ſed poſteà ſequuti Marcum Epheſinum, ad vomitum redierunt. Contra quos

Probatur veritas orthodoxa, primò ex Scriptura, Joan. 16. *Ille me clarificabit, quia de meo accipiet*; ubi loquitur de Spiritu ſancto: nulla autem perſona accipit ab alia niſi procedendo: cùm

cùm enim non accipiat aliquid accidentale, neceſſariò accipit ſubſtantiam ejus à quo accipit. Unde Chriſtus ſubjungit : *Omnia quæcumque habet Pater, mea ſunt; propterea dixi vobis, Quia de meo accipiet.* Id eſt,quia ea quæcumque habet Pater, inter quæ eſt virtus ſpirativa, mea ſunt,ideò Spiritus ſanctus de me accipit,& à me procedit. Nec te moveat, quod dicit *de meo*,non *de me*: quia ſi de his quæ ſunt Filii accipit, etiam de Filio accipit, quia in his Filius non differt à Patre. Et *Ioan.*15.*&* 16.ait Chriſtus,ſe miſſurum Spiritum ſanctum : *Cùm venerit Paracletus,quem ego mittam vobis*.Miſſio autem ſupponit proceſſionē, quia quod mittitur,à mittente egreditur.Et ad Galat.4. *Miſit Deus Spiritum Filii ſui in corda veſtra*.Spiritus autem ſanctus non eſt Spiritus Filii, niſi quia pertinet ad ipſum per originem; neque enim ejus eſt per identitatem, vel per ſubjectionem. Nec ſufficit quod ſit ejus per conſubſtantialitatem; nam ea ratione poſſet dici Filium eſſe Spiritus ſancti, quod ab uſu Scripturæ alienum eſt.

Probatur ſecundò ex Conciliis & Patribus:& quidem in modernioribus Conciliis veritas hæc expreſsè definita eſt, ut in Florentino, ipſis etiam Græcis annuentibus: in Lugdunenſi ſub Gregorio X. in Lateranenſi ſub Innocentio III. In Barenſi ſub Urbano II.& D.Anſelmo fortiter dimicante,& glorioſè triumphante. Quorum Conciliorum tametſi à Romanis Pontificibus coactorum & confirmatorum authoritatem Græci recuſant,ſed immeritò; vetuſtiſſima enim Concilia totam ab authoritate Sedis Apoſtolicæ congregantis, & approbantis firmitatem obtinent, Sed demus Græcis ad antiquiora Concilia

provocare,

provocare. Certè videbunt errorem ſuum in ſecundo Concilio Nicæno, in confeſſione fidei: in 5. Synodo, *actione 6.* in 6. Synodo, *act.*17. in quibus probatur S. Cyrilli Alexandrini epiſtola, in qua diſertè traditur Spiritum ſanctum à Filio *emitti, effundi, & procedere.*

Adſtipulantur SS. Patres utriuſque Eccleſiæ, tam Græcæ, quàm Latinæ, ut Athanaſius in Symbolo ab Eccleſia univerſali tanquam regula Chriſtianæ fidei conſecrato, ubi dicitur: *Spiritus ſanctus à Patre & Filio non factus, nec genitus, ſed procedens.* Cyrillus Alexandrinus citatus, & in defenſione noni anathematiſmi, quæ refertur in Concilio Epheſino: Nazianzenus, Baſilius, Epiphanius, Cyrillus Hieroſolymitanus, aliique, quorũ ſyllabum legere poteris apud D. Thomam *opuſculo* 1. *contra Græcos*: & in actis Concilii Florentini. Et hoc tandem confeſſi ſunt ipſi Græci in Concilio Florentino, ſeſſione ultima, ubi unio utriuſque Eccleſiæ læto exitu conſtabilita eſt. Sed Græcis initam concordiam ſuadente diabolo reſcindentibus, manifeſto divinæ ultionis judicio urbs Conſtantinopolitana, totumque Græcorum Imperium in feſto Pentecoſtes Spiritui ſancto ſacro in Turcarum poteſtatem redactum eſt. Quantum verò attinet ad Patres Latinos, nunquam inficiati ſunt Græci, ſtare pro fide Eccleſiæ Romanæ: ſed ſua illa confeſſione confunduntur; unanimis enim Sanctorum Patrũ totius Eccleſiæ Occidentalis ſenſus invictũ præbet argumentum, cùm explicet perennem Eccleſiæ in hoc articulo retinendo traditionem.

Probatur tertiò rationibus S. Thomæ. Primam expendemus ſpeculatione ſequenti, oſtenſuri Spiritum ſanctum non diſtinctum iri à Fi-

lio, niſi ab eo procederet. Secunda eſt, quia Filius procedit ut verbum intellectus; Spiritus verò ſanctus ut terminus voluntatis & amoris divini: ſed amor procedit à verbo; non enim aliquid amamus niſi quod conceptione mentis apprehendimus: ergo Spiritus ſanctus procedit à Verbo.

Nec dicas, amorem non procedere in nobis à verbo effectivè, ſed tantùm objectivè, quatenus repræſentat amabilitatem objecti, quâ voluntas ad amandum allicitur. Non, inquam, id dicas: tum quia valde probabile eſt intellectum effectivè movere voluntatem, ut aliàs dicemus: tum quia hoc ipſo, quod Verbum divinum eſt actus purus, perfectiſſimus & conſubſtantialis objecto cognito, debet effectivè influere in amorem; quando enim aſcendit ad tantam perfectionem, ut ſit perſona ſubſiſtens, ſicut tunc eſt principium *quod* ad extra operatur; ita etiam debet eſſe principium amoris notionalis.

Tertia ratio S. Thomæ eſt, quod nuſquam ab uno procedunt plura abſque aliquo ordine; videmus enim quod in ordine creaturarum productarum decor divinæ ſapientiæ manifeſtatur, juxta illud Judith 9. *Tu feciſti priora, & illa poſt illa cogitaſti; omnes enim viæ tuæ paratæ ſunt*: id eſt, ita res à Deo parantur & fiunt, ut alia ſint priora, & alia poſteriora ordine cauſalitatis. Unde ſi à perſona Patris procedunt duæ perſonę, ſcilicet Filius & Spiritus ſanctus, oportet eſſe aliquem ordinem eorum ad invicem: ſed non poteſt alius eſſe ordo inter divinas perſonas, niſi ordo originis, quo una eſt ab alia: ergo Spiritus ſanctus procedit à Filio.

Ad cujus rationis intellectum conſidera, quod licèt ea quæ ſolo numero diſtinguuntur, poſſint procedere ab aliquo uno principio ſine ordine inter ſe; tamen ea quæ ſpecie differunt, & continentur ſub aliquo certo ordine, vel integrant aliquod totum, de ſe petunt habere ordinem & concatenationem inter ſe: & licèt abſolutè aliter fieri poſſit, congruentiſſimum tamen eſt ita fieri. Sicut videmus à ſole ſplendorem, & ab utroque calorem promanare.

Nec obeſt quod Angeli differunt ſpecie, & tamen unus non procedit ab alio: non obeſt, inquam, quia ut rectè obſervat S. Thomas *lib.4. cont. Gent. cap.24.* inter res quæ ſpecie diſtinguuntur oportet ut ſit aliquis ordo, vel ſecundùm gradum perfectionis, vel ſecundùm rationem originis: ſed Filius, & Spiritus ſanctus diſtinguuntur quaſi ſpecie, & non ſolo numero, cùm perſonæ divinæ ſint omninò immateriales: ergo inter illas eſt aliquis ordo; non perfectionis, in quâ omnes ſunt æquales: ergo eſt inter illas ordo originis. Adde quod ordo qui eſt inter Filium & Spiritum ſanctum, eſt talis, ut Filius ſit ſecunda perſona, Spiritus ſanctus tertia, ſicut Pater dicitur prima perſona. Atqui ordo ratione cujus Pater dicitur prima perſona, exigit ut omnes aliæ perſonæ ab ipſo procedant: ergo ordo ratione cujus Filius eſt ſecunda perſona, & Spiritus ſanctus tertia, poſtulat ut Spiritus ſanctus à Filio procedat, aliàs Filius non eſſet potiùs ſecunda perſona, quàm Spiritus ſanctus.

Quartam rationem addit idem Angelicus Doctor libro & capite laudato, non minùs efficacem, quàm ſubtilem. Quidquid non eſt

contra rationem alicujus, non eſt impoſſibile ei convenire: eſſe autem principium Spiritus ſancti, non eſt contra rationem Filii, neque in quantum eſt Deus; quia Pater qui eſt Deus, eſt principium Spiritus ſancti; neque in quantum eſt Filius, eo quòd alia eſt proceſſio Spiritus ſancti, & alia Filii; non eſt autem repugnans id quod eſt à principio ſecundùm unam proceſſionem, eſſe principium proceſſionis alterius: relinquitur ergo quod non ſit impoſſibile, Filium eſſe principium Spiritus ſancti. Quod autem non eſt impoſſibile, poteſt eſſe: in divinis autem non differt eſſe & poſſe eſſe: ergo Filius eſt principium Spiritus ſancti. Quæ ratio non æquè militat pro Spiritu ſancto (ut ſolvatur tacita inſtantia;) repugnat enim Spiritui ſancto in quantum eſt amor productus, ut ſit principium Verbi, cùm eſſentialiter Verbum productum præſupponat, & ab eo procedere debeat.

Objiciunt Græci: In Scripturis invenimus ſolum Spiritum ſanctum à Patre procedere, nulla mentione facta de Filio, ſicut nec de eo fiebat in Symbolo Concilii Nicæni, in quo non habetur particula, *Filioque*; ſed tantùm, Qui à Patre procedit: unde particula illa addita fuit à Latinis; & tamen ſub interminatione anathematis vetitum fuerat in Concilio Epheſino, ne quidquam illi Symbolo adderetur.

Reſpondeo, ſufficienter haberi in Scripturis Spiritum ſanctum procedere à Filio: & licèt vox *proceſſionis à Filio* non inveniatur, reperitur tamen ſignificatum, & ſenſus illius, ut patet ex dictis. Addit D. Thomas, tum hîc, tum loco citato contra Gentes, regulariter in

ſacra

ſacra Scriptura tenendum eſſe, id quod de Patre dicitur, oportere de Filio intelligi, etiamſi dictio excluſiva addatur, niſi ſolùm in illis, in quibus Pater & Filius ſecundùm oppoſitas relationes diſtinguuntur. ~~Cùm enim~~ Dominus, *Matth.*11. dicit: *Nemo novit Filium, niſi Pater*; non excluditur quin Filius ſeipſum cognoſcat. Sic igitur cùm dicitur quod Spiritus ſanctus à Patre procedit, etiamſi adderetur quod à ſolo Patre procedit, non excluderetur inde Filius, quia quantum ad hoc quod eſt eſſe principium Spiritus ſancti, non opponuntur Pater, & Filius; ſed ſolùm quantum ad hoc, quod hic Pater eſt, & ille Filius.

Obſervat etiam idem S.Thomas *libro cit.*4. *cont. Gent. cap.*25. quod *non eſt mirum, ſi Dominus Spiritum ſanctum à Patre procedere dixit, de ſe mentione non facta; quia omnia ad Patrem referre ſolet, à quo habet quidquid habet. Sicut cùm dicit, Ioan.*7. *Mea doctrina non eſt mea, ſed ejus qui miſit me Patris: & multa hujuſmodi in verbis Domini inveniuntur ad commendandam in Patre authoritatem principii. Nec tamen in authoritate præmiſſa* (ſcilicet Joan. *Qui à Patre procedit*,) *omninò obticuit ſe eſſe Spiritus ſancti principium, cùm dixit eum Spiritum veritatis: ſe autem priùs dixerat veritatem.*

Ad id quod dicitur de additione Symboli, reſpondemus, quod ſicut Concilia majoris explicationis gratiâ addunt nonnulla ſacræ Scripturæ, quanvis Apoſtolus *Galat.*1. dixerit: *Si quis vobis evangelizaverit præter id quod accepiſtis, anathema ſit*; quia nimirum reipſa non fit additio, ſed latentis veritatis explicatio,

tio; qua non dicuntur nova, ſed novè; & intelligitur illuſtriùs, quod antea obſcuriùs tenebatur: *Chriſtianæ enim Religionis dogma* (ait elegans Lirinenſis) *ſequatur has decet profectuum leges, ut annis ſcilicet conſolidetur, dilatetur tempore, ſublimetur ætate; incorruptum tamen, illibatumque permaneat, & univerſis partium ſuarum menſuris, cunctiſque quaſi membris ac ſenſibus propriis plenum atque perfectum ſit: quod nihil præterea permutationis admittat, nulla proprietatis diſpendia, nullam ſuſtineat definitionis varietatem; addatur licèt forma, ſpecies, diſtinctio; eadem tamen cujuſque generis natura permaneat*, &c. certè nec nomen Trinitatis, nec ὁμουσίου in ſacris litteris invenitur, quæ tamen in Conciliis firmata ſunt: & Concilium ipſum Conſtantinopolitanum addidit articulum de divinitate Spiritus ſancti, ad reprimendam impietatem Macedonii; quamvis ille articulus in Symbolo Nicæno non eſſet expreſſus: ſic ſimiliter Concilia Oecumenica ſequentia proceſſionem Spiritus ſancti à Filio Symbolo inſeruerunt, propter reprimendam emergentem Græcorum hæreſim, antiquorum Conciliorum tempore nondum vel exortam, vel ſaltem vigentem.

Si autem quæras in quonam Concilio hoc additamentum primò factum ſit? Reſpondet D. Thomas, id factum fuiſſe in quodam Concilio Romano, cujus temporis non meminit. Credibile eſt, ut rectè obſervat Eſtius *in* 1. *diſt.* 11. §. 2. Concilium illud Romanum contigiſſe circa annum Domini ſexcenteſimum, ut innuit Concilium Florentinum *ſeſſ.* 7. cujus rei ſignum eſt, quod ante illud tempus non invenitur

nitur Symbolum cum illa additione ; reperitur tamen non multò poſt in Concilio Toletano octavo , anno 560. & ſæculo ſequenti in ſeptima Synodo univerſali , in cujus vetuſto exemplari (prolato in Concilio Florentino) habetur ſeſſione 7. Symbolum recitatum cum additione , *Filioque* ; quam poſteà Concilia Oecumenica ſuis calculis confirmarunt : imò quatuor Synodi univerſales , quæ approbarunt epiſtolam Cyrilli , ante controverſiam exortam errorem Græcorum præfocarunt , ut antea dictum eſt. *Et poſt hæc* (ut verbis Lirinenſis utar) *inveniuntur aliqui tanta inveterata frontis duritia , tanta impudentiæ incude , tam adamantinæ pertinaciæ , qui tantis eloquiorum cœleſtium molibus non ſuccumbant ; tantis ponderibus non fatiſcant , tantis malleis non conquaſſentur , tantis poſtremò fulminibus non conterantur.*

Dices : Spiritus ſanctus ſicut eſt unus & ſimplex , ita & ab unico principio , & perſona procedit : nam ſi perfectè procedit ab una, fruſtra requiritur alia , à qua procedit. Unde Damaſc. lib. 1. de fide, cap. 11. *Spiritum ſanctum ex Filio non dicimus.*

Reſpondeo , Spiritum ſanctum procedere à Patre & Filio tanquam ab unico principio; ſicut etiam tres perſonæ ſunt unicum principium creaturarum , quas una & communi actione producũt. Certè ſi eſſet diſtincta virtus Patris & Filii, rectè ſequeretur , Filium non producere Spiritum ſanctum , ſi à Patre perfectè producatur: ſed quia uterque & una virtute , & una productione producunt , ſequitur potiùs, quod ſi Pater perfectè producit : ergo & Filius ; cùm ſit eadem utriuſque virtus.

Ad Damaſcenum dicendum, S. illum Patrem hauſiſſe à Theodoro errorem Græcorum. Addit etiam D. Thomas hîc *art. 2. ad* 5. ex vi illorum verborum non negaſſe proceſſionem Spiritus ſancti à Filio, quia nimirum hæc dixit Damaſcenus ſolùm ut ſubterfugeret hæreſim Eunomii, qui aſſerebat, Spiritum ſanctum ex ſolo Filio procedere; unde ibidem ait, quod Spiritus ſanctus eſt *à Patre per Filium*, indicans proinde eſſe ab utroque.

Secunda pars ſpeculationis poſita eſt ad explicandam illam propoſitionem, quæ crebrò invenitur in Patribus, *Spiritus ſanctus procedit à Patre per Filium*. Et ejus ſenſus non eſt, Spiritum ſanctum procedere immediatè à virtute Filii, & mediatè ſolùm à virtute Patris, ſicut nepos eſt ab avo per patrem in humanis: ſed ſẽſus eſt, inter Patrem & Spiritum ſanctum mediare ſuppoſitum Filii, quod priùs origine procedit. Et quia virtus productiva Spiritus ſancti, quæ eſt una & eadem in Patre & Filio, non eſt in Filio niſi à Patre, rectè dicitur, quod Pater per Filium ſpirat Spiritum ſanctum, id eſt dat virtutem Filio, qua ſecum producit Spiritum ſanctum. *In qualibet actione* (ait S. Thomas *q.* 36. *art.* 3. *ad* 1.) *eſt duo conſiderare, ſcilicet ſuppoſitum agens, & virtutem qua agit; ſicut ignis calefacit calore. Si igitur in Patre & Filio conſideretur virtus, qua ſpirat Spiritum ſanctum, non cadit ibi medium, quia hac virtus eſt una & eadem. Si autem conſiderentur ipſa perſona ſpirantes, ſic cùm Spiritus ſanctus communiter procedat à Patre & Filio, invenitur Spiritus ſanctus immediatè à Patre procedere in quantum eſt ab eo, & mediatè in quantũ eſt à Filio. Et ſic dicitur procedere à Patre*

per

per Filium: ſicut etiam Abel proceſſit immediatè ab Adam in quantum Adam fuit pater ejus, & mediatè in quantum Eva fuit mater ejus, quæ proceſſit ab Adam. Favet huic explicationi Concilium Florentinum in litteris S. Unionis, dicens hanc propoſitionem eſſe veram: *Quia omnia quæ Patris ſunt, ipſe Pater unigenito Filio ſuo gignendo dedit, præter eſſe Patrem; hoc ipſum quod Spiritus ſanctus procedit ex Filio, ipſe Filius à Patre æternaliter habet.*

Reflexio.

Si neceſſariò Spiritus ſanctus debet eſſe à Filio, ſi non eſt à Patre niſi per Filium, profectò nihil à Patre niſi per eundem Filium ſperandum eſt: ſicut in ordine naturali *omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil*; ita in ordine ſupernaturali, *gratia & veritas per Ieſum Chriſtū facta eſt*, ut dicitur *Ioan. 1.* Hinc Eccleſia omnia per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum poſtulat à Patre, ſciens quod de plenitudine ejus accipiunt univerſi. Fidelis planè & potens eſt mediator Dei & hominum homo Chriſtus Jeſus: ſed ſicut ſine ipſo nihil Pater largitur, ita per ipſum nihil negabit. *Quid non apud Patrem talem Filius talis obtineat?* (ait Bern. *ſerm. de Nativ. Virginis.*) *Exaudietur utique pro reverentia. Pater enim diligit Filium. An verò trepidas & ad ipſum? Frater tuus & caro tua eſt, tentatus per omnia abſque peccato, ut miſericors fieret.* Certè qui ſe terris dedit Deus, & cœlum petentibus dabit; qui in ſocietatem carnis intravit, in conſortium divinitatis intrare nos ſinet: homines reſumet ex morte, qui mortem ſumpſit; ſervos libertate donabit, qui in noſtram natus eſt ſervitutem;

profunderque bonitatis ſuæ divitias, qui noſtrã paupertatẽ ſuſcepit. Ex quo Filius frater noſter factus eſt, homo antea ſervus dominum incipit habere Patrem, & ſuum judicem reus nuncupat genitorem: per Chriſtum promogenitum noſtrum omnia poſſumus & audemus. *Audemus* (ait Chryſolog. *ſerm.* 70.) *quia præſumptio dicentis non eſt, ubi authoritas eſt jubentis: ipſe enim nos hodie dicere ſic voluit, qui nos docuit ſic orare: Pater noſter, &c.* Et rationem hujus noſtræ fiduciæ omnia per Chriſtum impetraturæ ſubjungit his aureis verbis: *Et quid mirum, ſi homines Dei cõſecrâvit in filios, quando ſe hominis dedit & aptavit in filium? Carnis naturam tranſtulit in divinam, deitatem quando humanam detulit ad naturam: tunc hominem ſibi in cœleſtibus præſtitit cohæredem, quando ſe participem reddidit terrenorum. Aut homini negare quid amoris poterit, qui totum quod erat, hominis etiam peccatum ſuſcepit, & mortem? Aut quomodo hominem in ſuis proſperis ſocium non habebit, qui in adverſis hominis ſe fecit eſſe conſortem? Homo redi ad Deum ſic amatus à Deo; & ad illius gloriam da totum te, qui ſe totum propter te ad ſuam deduxit iniuriam; & voca Patrem fidens, quem tanto amore tuum probas, ſentis, intelligis eſſe genitorem.* Quid ſuavius.

SPECULATIO II.

Spiritus ſanctus non diſtingueretur à Filio, ſi ab eo non procederet.

Licèt hæc quæſtio ſit de hypotheſi impoſſibili, non eſt tamen inutilis, ut quidam putant;

tant, quia inſtituitur ad inveſtigandam naturam proceſſionis Spiritus ſancti, & ad ventilandam vim rationis, qua Patres & Concilia utuntur ad probandam proceſſionem Spiritus ſancti à Filio. Et diligenter obſervato hanc regulam ad dignoſcendum quandonam bene, vel impertinenter ſupponuntur caſus impoſſibiles. Tunc rectè proponuntur quando facta ſuppoſitione impoſſibili reſtat adhuc locus dubitandi an prædicatum conveniat ſubjecto ſecundùm alias formalitates conſiderato; idque fit ad examinandam rerum naturam, & connexionem: ſicut rectè inquiritur, an ſi homo non haberet riſibilitatem, diſtingueretur à brutis; quia reſtat adhuc formalitas rationalis, per quam poteſt diſtingui. Tunc verò malè ſupponuntur, quando ex propoſitione talis hypotheſis tollitur ſubjectum ſecundùm omnem formalitatem, quæ poteſt in eo concipi; ſicut ſi quæreretur, an ſi Petrus eſſet irrationalis, eſſet homo, quæſtio eſſet implicatoria & nugatoria: nam poſito quod Petrus eſſet irrationalis, tolleretur ab eo omnis ratio ob quam inquiri poſſet, an eſſet homo. Similiter non fruſtrà inquiritur, num Spiritus ſanctus diſtingueretur à Filio, ſi ab eo non procederet; nam adhuc multæ concipiuntur formalitates in Spiritu ſancto, quibus ſtantibus, & ſublata origine, meritò dubitari poteſt, an diſtingueretur: & hoc maximè juvat ad venandam, & profundiùs penetrandam rationem formalem diſtinguendi unam perſonam ab alia. Hoc poſito,

Probatur ſpeculatio primò authoritate. Sacræ Concilia, & Patres, ut probent contra Græcos proceſſionem Spiritus Sancti à Filio, eo potiſ-

ſimùm firmamento nituntur, quod Spiritus ſanctus non poſſet diſtingui à Filio, niſi procederet ab eo, ut videre eſt in Florentino, in quo omnia rationum momenta ad amuſſim examinata ſunt. Seſſione autem 18. ideò probatur Spiritum ſanctum procedere à Filio, *quia ſola relatio divina proceſſione multiplicat Trinitatem, ſecundùm omnes Doctores, tam Græcos, quàm Latinos.* Ergo ex Concilio ceſſante proceſſione ceſſat multiplicatio, & diſtinctio perſonarum. Et quamvis ibi non ſit definitio, ſed doctrina Concilij; tamen ſummi ponderis ea ratio cenſenda eſt, qua ſacra Synodus in Spiritu ſancto congregata ad definiendam fidei veritatem permota eſt.

Ratio verò fundamentalis inde deſumitur: perſonæ divinæ non diſtinguũtur, niſi quatenus opponuntur; in quo enim non opponuntur, conveniunt & identificantur: opponi verò non poſſunt, niſi relativè; quia in Deo nihil eſt niſi eſſentia, attributa, & relationes. Ergo cùm perſonæ divinæ non opponantur in eſſentia, nec in attributis, quæ abſoluta & communia ſunt, neceſſe eſt quod opponantur relatione, ut ab invicem diſtinguantur; & inde ortum eſt illud proloquium, ab Anſelmo *lib. de Spiritu ſancto, c. 1.* uſurpatum, & communi Theologorum calculo probatum, *In divinis omnia ſunt unum, niſi ubi obuiat relativa oppoſitio.* Atqui in Deo non datur oppoſitio relativa, niſi ratione proceſſionis unius perſonæ ab alia, ut diſſertatione ſecunda demonſtratum eſt, & eſt evidens; divina enim ſimplicitas, quæ eſt infinita, & qua major excogitari non poteſt, excludit omnem diſtinctionem & oppoſitionem, niſi illam quæ in origine fundatur;

fundatur; quam tollere non poteſt, quia idem nequit procedere à ſeipſo. Ergo ſublata proceſſione Spiritus ſancti à Filio, nulla prorſus eſſet inter utrumque diſtinctio realis.

Confirmatur, & præoccupantur reſponſiones Scotiſtarum oppoſitum ſentientium. Ut relationes filiationis & proceſſionis, ſeu ſpirationis paſſivæ conſtituant diſtinctas perſonas, non ſufficit quod ambæ procedant à Patre, una per intellectum, altera per voluntatem; ſed neceſſe eſt quod una procedat ab altera: nam relationes diſparatæ poſſunt ſe compati in eadem perſona; in Patre enim datur paternitas & ſpiratio activa: in Filio datur filiatio, & ſpiratio ſimiliter activa; quæ ideò ſolùm non inducunt duas diſtinctas perſonas, quia una ab alia non procedit: ergo ſi ſpiratio paſſiva non procederet à Filio, non conſtitueret etiam diſtinctam perſonam ab illo. Si enim eadem perſona eſt Pater & ſpirator, quia ſpirator non oritur à Patre; cur eadem perſona non erit Filius & ſpiratus, ſi Spiritus à Filio non procedat? Cur ſe excludent hæ relationes in termino, quarum correlationes non ſe excludunt in principio? Nunquid ejuſdem efficacitatis eſt ſpiratio activa, quàm paſſiva? Ergo ſicut ſpiratio activa non affert novam perſonam diſtinctam à Patre, quia non procedit à Patre, ita in ſuppoſitione, quod à Filio non procederet ſpiratio paſſiva, hoc non afferret perſonam à Filio diſtinctam.

Confirmatur rurſus, & penetrantiùs traditur radix hujus aſſertionis. Relatio in divinis non diſtinguit relativum realiter niſi à ſuo correlativo; illud enim intercedit diſcrimen inter ens abſolutum, & relativum, quòd abſolutum, quia

P 2

conſtituit Deum in ſe, cum etiam à quocumque alio extra Deum ſecernit; intra Deum verò omnia ſibi identificat ratione infinitatis & ſimplicitatis: relatio verò, quia totum ejus eſſe eſt ad aliud ſe habere, præcisè ex vi ſua diſtinguit ſolùm à correlativo, niſi obſtet finitas & limitatio, ob quam diſtinguuntur relationes creatæ, diſparatæ ad invicem. Atqui relationes divinæ ſunt infinitæ & illimitatæ: Ergo inter illas non intercedit diſtinctio, niſi quando ſunt correlativæ: ſed correlativæ non ſunt niſi quando una originatur ab alia: ergo ceſſante origine unius ab alia, nulla foret inter illas diſtinctio: nam ſi per relationes diſparatas poſſent diſtingui perſonæ, ſicut in Deo ſunt quatuor relationes, ita eſſent quatuor perſonæ.

Fit ſatis objectis.

Objicies: Etiamſi Spiritus ſanctus non procederet à Filio, adhuc procederet per voluntatem tanquam amor productus; & Filius procederet per intellectum tanquam natus & genitus. Atqui hoc ſufficit ad diſtinctionem utriuſque, etiamſi non ſit proceſſio unius ab alio; ita enim docet Anſelmus *lib. de proceſſione Spiritus ſancti*, ubi expreſsè ait, Filium, & Spiritum ſanctum eſſe plures per hoc, quod Filius naſcendo, Spiritus ſanctus procedendo habeat eſſe: ***Et ſi per aliud non eſſent plures, per hoc ſolùm eſſent diverſi.*** Ergo Spiritus ſanctus diſtingueretur à Filio, tametſi non procederet ab eo.

Reſpondeo, quòd ſi Spiritus ſanctus non procederet à Filio, eadem eſſet illa perſona quæ procederet per intellectum & voluntatem, eſſetque

que ſimul Verbum & Amor, perſona genita & ſpirata; ſicut jam eadem eſt perſona dicens & ſpirans, gignens & amans notionaliter. Ad Anſelmum autem dico, ipſum rectè docere, Spiritum ſanctum diſtingui à Filio, quia procedit per voluntatem; cùm enim voluntas Patris ſit communis Filio, ſequitur quod ſi procedat per voluntatem, procedat etiam à Filio. Et quod hic ſit ſenſus S. Anſelmi, quodve ſupponat ſemper originem Spiritus ſancti à Filio, ut ſit diſtinctio inter illos, patet ex eodem libro, *cap.*3. ubi ait: *Cùm apparebit quod Spiritus ſanctus eſt de Filio, tunc quoque palam apparebit, quia propter hoc nequit eſſe Filius Spiritus ſanctus.* Si *propter hoc*: ergo hoc ceſſante non eſſet diſtinctio. Verum igitur eſt, Filium & Spiritum ſanctum diſtingui ipſa diverſitate nativitatis & proceſſionis; ſed prout proceſſio dicit ordinem originis à nativitate, & non aliter.

Dices: Sola ſubſiſtente nativitate & ſpiratione paſſiva abſque origine, manet integra differentia utriuſque perſonæ conſtitutiva & diſtinctiva, nempe filiatio, & proceſſio, ſeu ſpiratio paſſiva. Sed manente principio conſtitutivo & diſtinctivo perſonarum, manent perſonæ conſtitutæ & diſtinctæ: ergo ſecluſa origine Spiritus ſancti à Filio, adhuc manet diſtinctio inter utrumque.

Reſpondeo filiationem non diſtinguere Filium à Spiritu ſancto, niſi ut eſt conjuncta ſpirationi activæ, quæ fundatur in productione: eſt autem filiatio per ſe conjuncta ſpirationi activæ, quia cùm non ſit filiatio tantùm ordinis naturalis, ut in humanis, ſed etiam ordinis intelligibilis; nam Filius eſt verbum, quod eſt principium

amoris) ideò filiatio divina neceſſariò dicit ordinem ſpirationis activæ ad Spiritum ſanctum. Ex quo etiam patet, quod in illa ſuppoſitione non maneret filiatio eadem quæ eſt modò, quia tunc non eſſet filiatio verbi, quæ eſt per ſe conjuncta ſpirationi activæ.

Inſtabis: Filio conſtituto per filiationem advenit ſpiratio activa: ergo ſpiratio activa non conſtituit perſonam Filij, ſed conſtitutam præſupponit. Atqui non poteſt præſupponere conſtitutam perſonam Filii, niſi eam ſupponat diſtinctam ab aliis quibuſcumque perſonis; nam idem eſt conſtitutivum, & diſtributivum. Ergo ſpiratio activa ſupponit perſonam Filii diſtinctam à perſona Spiritus ſancti. Ergo etiamſi non advenirct perſona Filij maneret diſtincta, ſiquidem ante illam, & non per illam diſtinguitur, ſicut & conſtituitur.

Reſpondeo primò, manifeſtum eſſe ex dictis, principium illud, *idem eſt conſtitutivum*, *&* *diſtinctivum*; ſimpliciter quidem, & ſine reſtrictione verum eſſe in entibus abſolutis; tamen in relativis cum limitatione accipiendum eſſe, eo videlicet ſenſu, ut idem ſit conſtitutivum, & diſtinctivum relativi à ſuo correlativo, ſed non à quocumque alio: aliàs ex eo principio ſine hujuſmodi reſtrictione accepto probaretur, Spiritum ſanctum diſtinctum iri à Patre, etſi ab eo non procederet; quia in illa hypotheſi maneret paternitas, quæ conſtituit Patrem: ergo maneret id quod diſtinguit Patrem à Spiritu ſancto, ſi abſque limitatione verum eſt, in relativis idem eſſe principium conſtituens, & diſtinguens. Niſi intelligatur ſic: Conſtitutivum eſt diſtinctivum, ſaltem radicaliter, & ſic etiam

etian. filiatio, quia eſt radix ſpirationis activæ, & formaliter conſtituit, & radicaliter diſtinguit.

Reſpondeo ſecundò diſtinguendo illud principium, *Idem eſt conſtitutivum & diſtinctivum*, ab omni eo quod diſtinctum eſt, concedo; ab eo quod diſtinctum non eſt, nego. Ad rationem enim conſtitutivi pertinet ſolùm diſtinguere ab eo quod diſtinctum eſt: in illo autem caſu Spiritus ſanctus non eſſet diſtinctus, ſed identificatus cum Filio: ſicut modò filiatio non diſtinguit à ſpiratione activà, quia ſpiratio activa non eſt diſtincta: idò verò non eſt diſtincta, quia à Filio non procedit; & idem foret de ſpiratione paſſiva in illa hypotheſi.

Inſiſtes: non poteſt eadem perſona procedere per intellectum & voluntatem: ergo ſufficit ad diſtinctionem perſonarum, quod una procedat per intellectum, ut genita; altera per voluntatem, ut ſpirata, etiam non interveniente proceſſione unius ab alia. Probatur antecedens. Eadem perſona nequit produci duabus productionibus totalibus & adæquatis, quarum quælibet nata eſt unam perſonam per ſe producere, aliàs eadem perſona bis produceretur, & perfectiones quæ ei datæ ſunt per intellectum, iterum de novo darentur per voluntatem eidem perſonæ; quod abſurdum eſt, & implicatorium. Sed proceſſio intellectus eſt adæquata, & talis, ut de ſe nata ſit perſonam per ſe producere & generare; proceſſio etiam voluntatis de ſe potens eſt ſpirare perſonam divinam, ut patet de facto in myſterio Trinitatis. Ergo deſinente origine maneret ſufficiens principium diſtinguendi Spiritum ſanctum à Filio.

Reſpondeo, in illa hypotheſi generationem

Ad Damaſcenum dicendum, S. illum Patrem hauſiſſe à Theodoro errorem Græcorum. Addit etiam D. Thomas hîc *art. 2. ad* 5. ex vi illorum verborum non negaſſe proceſſionem Spiritus ſancti à Filio, quia nimirum hæc dixit Damaſcenus ſolùm ut ſubterfugeret hæreſim Eunomii, qui aſſerebat, Spiritum ſanctum ex ſolo Filio procedere; unde ibidem ait, quod Spiritus ſanctus eſt *à Patre per Filium*, indicans proinde eſſe ab utroque.

Secunda pars ſpeculationis poſita eſt ad explicandam illam propoſitionem, quæ crebrò invenitur in Patribus, *Spiritus ſanctus procedit à Patre per Filium*. Et ejus ſenſus non eſt, Spiritum ſanctum procedere immediatè à virtute Filii, & mediatè ſolùm à virtute Patris, ſicut nepos eſt ab avo per patrem in humanis: ſed ſẽſus eſt, inter Patrem & Spiritum ſanctum mediare ſuppoſitum Filii, quod priùs origine procedit. Et quia virtus productiva Spiritus ſancti, quæ eſt una & eadem in Patre & Filio, non eſt in Filio niſi à Patre, rectè dicitur, quod Pater per Filium ſpirat Spiritum ſanctum, id eſt dat virtutem Filio, qua ſecum producit Spiritum ſanctum. *In qualibet actione* (ait S. Thomas *q. 36. art. 3. ad 1.*) *eſt duo conſiderare, ſcilicet ſuppoſitum agens, & virtutem qua agit; ſicut ignis calefacit calore. Si igitur in Patre & Filio conſideretur virtus, qua ſpirat Spiritum ſanctum, non cadit ibi medium, quia hac virtus eſt una & eadem. Si autem conſiderentur ipſa perſona ſpirantes, ſic cùm Spiritus ſanctus communiter procedat à Patre & Filio, invenitur Spiritus ſanctus immediatè à Patre procedere in quantum eſt ab eo, & mediatè in quantũ eſt à Filio. Et ſic dicitur procedere à Patre*

per

per Filium: ſicut etiam Abel proceſſit immediatè ab Adam in quantum Adam fuit pater ejus, & mediatè in quantum Eva fuit mater ejus, quæ proceſſit ab Adam. Favet huic explicationi Concilium Florentinum in litteris S. Unionis, dicens hanc propoſitionem eſſe veram: *Quia omnia quæ Patris ſunt, ipſe Pater unigenito Filio ſuo gignendo dedit, præter eſſe Patrem; hoc ipſum quod Spiritus ſanctus procedit ex Filio, ipſe Filius à Patre æternaliter habet.*

Reflexio.

Si neceſſariò Spiritus ſanctus debet eſſe à Filio, ſi non eſt à Patre niſi per Filium, profectò nihil à Patre niſi per eundem Filium ſperandum eſt: ſicut in ordine naturali *omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil*; ita in ordine ſupernaturali, *gratia & veritas per Ieſum Chriſtũ facta eſt*, ut dicitur *Ioan. 1.* Hinc Eccleſia omnia per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum poſtulat à Patre, ſciens quod de plenitudine ejus accipiunt univerſi. Fidelis planè & potens eſt mediator Dei & hominum homo Chriſtus Jeſus: ſed ſicut ſine ipſo nihil Pater largitur, ita per ipſum nihil negabit. *Quid non apud Patrem talem Filius talis obtineat?* (ait Bern. *ſerm. de Nativ. Virginis.*) *Exaudietur utique pro reverentia. Pater enim diligit Filium. An verò trepidas & ad ipſum? Frater tuus & caro tua eſt, tentatus per omnia abſque peccato, ut miſericors fieret.* Certè qui ſe terris dedit Deus, & cœlum petentibus dabit; qui in ſocietatem carnis intravit, in conſortium divinitatis intrare nos ſinet: homines reſumet ex morte, qui mortem ſumpſit; ſervos libertate donabit, qui in noſtram natus eſt ſervitutem;

profundetque bonitatis ſuæ divitias, qui noſtrā paupertatē ſuſcepit. Ex quo Filius frater noſter factus eſt, homo antea ſervus dominum incipit habere Patrem, & ſuum judicem reus nuncupat genitorem: per Chriſtum promogenitum noſtrum omnia poſſumus & audemus. *Audemus* (ait Chryſolog. *ſerm.70.*) *quia præſumptio dicentis non eſt, ubi authoritas eſt jubentis: ipſe enim nos hodie dicere ſic voluit, qui nos docuit ſic orare: Pater noſter, &c.* Et rationem hujus noſtræ fiduciæ omnia per Chriſtum impetraturæ ſubjungit his aureis verbis: *Et quid mirum, ſi homines Dei cōſecrâvit in filios, quando ſe hominis dedit & aptavit in filium? Carnis naturam tranſtulit in divinam, deitatem quando humanam detulit ad naturam: tunc hominem ſibi in cœleſtibus præſtitit cohæredem, quando ſe participem reddidit terrenorum. Aut homini negare quid amoris poterit, qui totum quod erat, hominis etiam peccatum ſuſcepit, & mortem? Aut quomodo hominem in ſuis proſperis ſocium non habebit, qui in adverſis hominis ſe fecit eſſe conſortem? Homo redi ad Deum ſic amatus à Deo; & ad illius gloriam da totum te, qui ſe totum propter te ad ſuam deduxit iniuriam; & voca Patrem fidens, quem tanto amore tuum probas, ſentis, intelligis eſſe genitorem.* Quid ſuavius.

SPECULATIO II.

Spiritus ſanctus non diſtingueretur à Filio, ſi ab eo non procederet.

LIcèt hæc quæſtio ſit de hypotheſi impoſſibili, non eſt tamen inutilis, ut quidam putant;

ſtant, quia inſtituitur ad inveſtigandam naturam proceſſionis Spiritus ſancti, & ad ventilandam vim rationis, qua Patres & Concilia utuntur ad probandam proceſſionem Spiritus ſancti à Filio. Et diligenter obſervato hanc regulam ad dignoſcendum quandonam bene, vel impertinenter ſupponuntur caſus impoſſibiles. Tunc rectè proponuntur quando facta ſuppoſitione impoſſibili reſtat adhuc locus dubitandi an prædicatum conveniat ſubjecto ſecundùm alias formalitates conſiderato; idque fit ad examinandam rerum naturam, & connexionem: ſicut rectè inquiritur, an ſi homo non haberet riſibilitatem, diſtingueretur à brutis; quia reſtat adhuc formalitas rationalis, per quam poteſt diſtingui. Tunc verò malè ſupponuntur, quando ex propoſitione talis hypotheſis tollitur ſubjectum ſecundùm omnem formalitatem, quæ poteſt in eo concipi; ſicut ſi quæreretur, an ſi Petrus eſſet irrationalis, eſſet homo, quæſtio eſſet implicatoria & nugatoria: nam poſito quod Petrus eſſet irrationalis, tolleretur ab eo omnis ratio ob quam inquiri poſſet, an eſſet homo. Similiter non fruſtrà inquiritur, num Spiritus ſanctus diſtingueretur à Filio, ſi ab eo non procederet; nam adhuc multæ concipiuntur formalitates in Spiritu ſancto, quibus ſtantibus, & ſublata origine, meritò dubitari poteſt, an diſtingueretur: & hoc maximè juvat ad venandam, & profundiùs penetrandam rationem formalem diſtinguendi unam perſonam ab alia. Hoc poſito,

Probatur ſpeculatio primò authoritate. Sacræ Concilia, & Patres, ut probent contra Græcos proceſſionem Spiritus Sancti à Filio, eo potiſ-

fundatur; quam tollere non poteſt, quia idem nequit procedere à ſeipſo. Ergo ſublata proceſſione Spiritus ſancti à Filio, nulla prorſus eſſet inter utrumque diſtinctio realis.

Confirmatur, & præoccupantur reſponſiones Scotiſtarum oppoſitum ſentientium. Ut relationes filiationis & proceſſionis, ſeu ſpirationis paſſivæ conſtituant diſtinctas perſonas, non ſufficit quod ambæ procedant à Patre, una per intellectum, altera per voluntatem; ſed neceſſe eſt quod una procedat ab altera: nam relationes diſparatæ poſſunt ſe compati in eadem perſona; in Patre enim datur paternitas & ſpiratio activa: in Filio datur filiatio, & ſpiratio ſimiliter activa; quæ ideò ſolùm non inducunt duas diſtinctas perſonas, quia una ab alia non procedit: ergo ſi ſpiratio paſſiva non procederet à Filio, non conſtitueret etiam diſtinctam perſonam ab illo. Si enim eadem perſona eſt Pater & ſpirator, quia ſpirator non oritur à Patre; cur eadem perſona non erit Filius & ſpiratus, ſi Spiritus à Filio non procedat? Cur ſe excludent hæ relationes in termino, quarum correlationes non ſe excludunt in principio? Nunquid ejuſdem efficacitatis eſt ſpiratio activa, quàm paſſiva? Ergo ſicut ſpiratio activa non affert novam perſonam diſtinctam à Patre, quia non procedit à Patre, ita in ſuppoſitione, quod à Filio non procederet ſpiratio paſſiva, hoc non afferret perſonam à Filio diſtinctam.

Confirmatur rurſus, & penetrantiùs traditur radix hujus aſſertionis. Relatio in divinis non diſtinguit relativum realiter niſi à ſuo correlativo; illud enim intercedit diſcrimen inter ens abſolutum, & relativum, quòd abſolutum, quia

conſtituit Deum in ſe, eum etiam à quocumque alio extra Deum ſecernit; intra Deum verò omnia ſibi identificat ratione infinitatis & ſimplicitatis: relatio verò, quia totum ejus eſſe eſt ad aliud ſe habere, præcisè ex vi ſua diſtinguit ſolùm à correlativo, niſi obſtet finitas & limitatio, ob quam diſtinguuntur relationes creatæ, diſparatæ ad invicem. Atqui relationes divinæ ſunt infinitæ & illimitatæ: Ergo inter illas non intercedit diſtinctio, niſi quando ſunt correlativæ: ſed correlativæ non ſunt niſi quando una originatur ab alia: ergo ceſſante origine unius ab alia, nulla foret inter illas diſtinctio: nam ſi per relationes diſparatas poſſent diſtingui perſonæ, ſicut in Deo ſunt quatuor relationes, ita eſſent quatuor perſonæ.

Fit ſatis objectis.

Objicies: Etiamſi Spiritus ſanctus non procederet à Filio, adhuc procederet per voluntatem tanquam amor productus; & Filius procederet per intellectum tanquam natus & genitus. Atqui hoc ſufficit ad diſtinctionem utriuſque, etiamſi non ſit proceſſio unius ab alio; ita enim docet Anſelmus *lib. de proceſſione Spiritus ſancti*, ubi expreſsè ait, Filium, & Spiritum ſanctum eſſe plures per hoc, quod Filius naſcendo, Spiritus ſanctus procedendo habeat eſſe: ***Et ſi per aliud non eſſent plures, per hoc ſolùm eſſent diverſi.*** Ergo Spiritus ſanctus diſtingueretur à Filio, tametſi non procederet ab eo.

Reſpondeo, quod ſi Spiritus ſanctus non procederet à Filio, eadem eſſet illa perſona quæ procederet per intellectum & volunratem, eſſetque

que ſimul Verbum & Amor, perſona genita & ſpirata; ſicut jam eadem eſt perſona dicens & ſpirans, gignens & amans notionaliter. Ad Anſelmum autem dico, ipſum rectè docere, Spiritum ſanctum diſtingui à Filio, quia procedit per voluntatem; cùm enim voluntas Patris ſit communis Filio, ſequitur quod ſi procedat per voluntatem, procedat etiam à Filio. Et quod hic ſit ſenſus S. Anſelmi, quodve ſupponat ſemper originem Spiritus ſancti à Filio, ut ſit diſtinctio inter illos, patet ex eodem libro, *cap.*3.ubi ait: *Cùm apparebit quod Spiritus ſanctus eſt de Filio, tunc quoque palam apparebit, quia propter hoc nequit eſſe Filius Spiritus ſanctus.* Si *propter hoc*: ergo hoc ceſſante non eſſet diſtinctio. Verum igitur eſt, Filium & Spiritum ſanctum diſtingui ipſa diverſitate nativitatis & proceſſionis; ſed prout proceſſio dicit ordinem originis à nativitate, & non aliter.

Dices: Sola ſubſiſtente nativitate & ſpiratione paſſiva abſque origine, manet integra differentia utriuſque perſonæ conſtitutiva & diſtinctiva, nempe filiatio, & proceſſio, ſeu ſpiratio paſſiva. Sed manente principio conſtitutivo & diſtinctivo perſonarum, manent perſonæ conſtitutæ & diſtinctæ: ergo ſecluſa origine Spiritus ſancti à Filio, adhuc manet diſtinctio inter utrumque.

Reſpondeo filiationem non diſtinguere Filium à Spiritu ſancto, niſi ut eſt conjuncta ſpirationi activæ, quæ fundatur in productione: eſt autem filiatio per ſe conjuncta ſpirationi activæ, quia cùm non ſit filiatio tantùm ordinis naturalis, ut in humanis, ſed etiam ordinis intelligibilis; nam Filius eſt verbum, quod eſt principium

amoris) ideò filiatio divina neceſſariò dicit ordinem ſpirationis activæ ad Spiritum ſanctum. Ex quo etiam patet, quod in illa ſuppoſitione non maneret filiatio eadem quæ eſt modò, quia tunc non eſſet filiatio verbi, quæ eſt per ſe conjuncta ſpirationi activæ.

Inſtabis: Filio conſtituto per filiationem advenit ſpiratio activa: ergo ſpiratio activa non conſtituit perſonam Filij, ſed conſtitutam præſuppoñit. Atqui non poteſt præſupponere conſtitutam perſonam Filii, niſi eam ſupponat diſtinctam ab aliis quibuſcumque perſonis; nam idem eſt conſtitutivum, & diſtributivum. Ergo ſpiratio activa ſupponit perſonam Filii diſtinctam à perſona Spiritus ſancti. Ergo etiamſi non adveniret perſona Filij maneret diſtincta, ſiquidem ante illam, & non per illam diſtinguitur, ſicut & conſtituitur.

Reſpondeo primò, manifeſtum eſſe ex dictis, principium illud, *idem eſt conſtitutivum, & diſtinctivum*; ſimpliciter quidem, & ſine reſtrictione verum eſſe in entibus abſolutis; tamen in relativis cum limitatione accipiendum eſſe, eo videlicet ſenſu, ut idem ſit conſtitutivum, & diſtinctivum relativi à ſuo correlativo, ſed non à quocumque alio: aliàs ex eo principio ſine hujuſmodi reſtrictione accepto probaretur, Spiritum ſanctum diſtinctum iri à Patre, etſi ab eo non procederet; quia in illa hypotheſi maneret paternitas, quæ conſtituit Patrem: ergo maneret id quod diſtinguit Patrem à Spiritu ſancto, ſi abſque limitatione verum eſt, in relativis idem eſſe principium conſtituens, & diſtinguens. Niſi intelligatur ſic: Conſtitutivum eſt diſtinctivum, ſaltem radicaliter, & ſic

etian. filiatio, quia eſt radix ſpirationis activæ, & formaliter conſtituit, & radicaliter diſtinguit.

Reſpondeo ſecundò diſtinguendo illud principium, *Idem eſt conſtitutivum & diſtinctivum*, ab omni eo quod diſtinctum eſt, concedo; ab eo quod diſtinctum non eſt, nego. Ad rationem enim conſtitutivi pertinet ſolùm diſtinguere ab eo quod diſtinctum eſt: in illo autem caſu Spiritus ſanctus non eſſet diſtinctus, ſed identificatus cum Filio: ſicut modò filiatio non diſtinguit à ſpiratione activâ, quia ſpiratio activa non eſt diſtincta: idò verò non eſt diſtincta, quia à Filio non procedit; & idem foret de ſpiratione paſſiva in illa hypotheſi.

Inſiſtes: non poteſt eadem perſona procedere per intellectum & voluntatem: ergo ſufficit ad diſtinctionem perſonarum, quod una procedat per intellectum, ut genita; altera per voluntatem, ut ſpirata, etiam non interveniente proceſſione unius ab alia. Probatur antecedens. Eadem perſona nequit produci duabus productionibus totalibus & adæquatis, quarum quælibet nata eſt unam perſonam per ſe producere, aliàs eadem perſona bis produceretur, & perfectiones quæ ei datæ ſunt per intellectum, iterum de novo darentur per voluntatem eidem perſonæ; quod abſurdum eſt, & implicatorium. Sed proceſſio intellectus eſt adæquata, & talis, ut de ſe nata ſit perſonam per ſe producere & generare; proceſſio etiam voluntatis de ſe potens eſt ſpirare perſonam divinam, ut patet de facto in myſterio Trinitatis. Ergo deſinente origine maneret ſufficiens principium diſtinguendi Spiritum ſanctum à Filio.

Reſpondeo, in illa hypotheſi generationem

& ſpirationē non futuras productiones totales, ſed unam, & eandem actionem formaliter eminenter generativam & ſpirativam, & ſolùm virtualiter diſtinctam, ac terminatam ad eandem perſonam genitam & ſpiratam: ſicut in Patre eadem entitas eſt intellectus & voluntas, generatio & ſpiratio activa. Ideò autem jam de facto in myſterio Trinitatis generatio & ſpiratio ſunt actiones totales, quia terminantur ad perſonas diſtinctas; ideò verò ſunt diſtinctæ, quia una procedit ab alia. Nec ſequitur quod eadem perſona bis produceretur, ſed ſolùm quod ſimul & ſemel terminaret actionem intellectus & voluntatis: unde & uniret in eodem ſuppoſito filiationem & ſpirationem paſſivam.

REFLEXIO.

Sola proceſſio diſtinguit Spiritum ſanctum à Filio. Sic proceſſio operum noſtrorum à Spiritu ſancto Chriſtianos ab Infidelibus diſtinguit. Nulla perſona foret Spiritus ſanctus, niſi procederet à Filio Dei. Tunc autem ſunt opera hominis à Spiritu ſancto, cùm & bonum finem ſibi præſtituit, & officia per ſe recta ſunt. Si alterutrum deeſt, bona actio non eſt, nec à Spiritu ſancto proficiſcitur, mali quippe deſiderium nulli Deus inſpirat. Bonum autem erit officium, ſi legi æternæ conſonum ſit: recta erit, & non diſtorta intentio, ſi in Deum feratur; quomodo enim à Deo ſpecialiter eſſet, quod propter Deum non fit? cùm Deus omnia propter ſemetipſum operetur. Illas ergo virtutes tanquam ſuas, & non alias agnoſcet Spiritus ſanctus, quæ ut ait Auguſtinus lib. 3. cont. Iulian. *Deo ſerviunt in hominibus*; omnes aliæ aurichalcum ſunt, non aurum

arum ; folia ſunt turpes & ſceleratos actus contegentia, non bonæ qualitates mentis, quibus rectè vivitur, & quas Deus in nobis operatur. Aſſiduè ergo auxilium Spiritus ſancti imploremus, & per eum perveniemus ad veræ pietatis officium, ſi eum habuerimus adjutorem. *Ab ipſo enim* (ait Magnus Leo *ſerm.* 1. *Pent.*) *eſt invocatio Patris, ab ipſo ſunt lacrymæ pœnitentium, ab ipſo ſunt gemitus ſupplicantium; & nemo poteſt dicere Dominum Ieſum, niſi in Spiritu ſancto. Qui inſpirator fidei, Doctor ſcientiæ, fons dilectionis, ſignaculum caſtitatis, & totius eſt cauſa virtutis.*

SPECULATIO III.

Spiritus ſanctus procedit à Patre & Filio, ut ab uno principio; exigit tamen ex vi ſuæ characteriſticæ proprietatis, per ſe procedere à duabus perſonis diſtinctis.

PRior pars definitur in Concilio Lugdunenſi ſub Gregorio X. ubi expreſsè traditur, Spiritum ſanctum eſſe æternaliter à Patre & Filio, non tanquam ex duobus principis, ſed tanquam ex uno principio: quod idem repetit Lateranenſe. Nec particula *tanquam*, diminutionem aliquam præ ſe fert, ut putavit Durandus; ſed adhibetur ad expreſſionem, ſicut cùm dicitur 2. Cor. 2. *Transformamur à claritate in clarita-*

tem tanquam à Domini Spiritu. Et certè ſi Concilium acciperet particulam illam diminutivè, non ſatisfaceret Græcorum inſtantiæ, qui ut negarent proceſſionem Spiritus ſancti à Filio, eo potiſſimùm utebantur argumento, quòd non dantur plura principia Spiritus ſancti : quod non ſequi Concilium profitetur, quia Spiritus ſanctus procedit à Patre & Filio tanquam ab uno principio : ſi autem reverà eſſent plura principia, malè S. Synodus negaſſet ſequelam, vel dolosè mentem ſuam declaraſſet ; quod cogitare nefas eſt.

Fundamentum eſt, quia licèt Pater & Filius ſint duo ſuppoſita, unicam tamen habent virtutem ſpirandi Spiritum ſanctum, ſicut & unicam voluntatem. Sed nomina ſubſtantiva, quale eſt, *principium*, non multiplicantur niſi multiplicata forma ; ſicut adjectiva non multiplicantur niſi murtiplicatis ſuppoſitis, ut ſatis abundè explicuimus ſuprà *diſſert.* 3. *c.* 1. *ſpecul.* 3. Ergo Pater & Filius ſunt unicum principium Spiritus ſancti, ſicut tres perſonæ ſunt unicum principium productionis creaturarum ad extra, quia habent eandem virtutem creandi, & eandem potentiam indiviſam. Et eandem ob cauſam Pater & Filius ſunt unus ſpirator, propter unitatem ſpirationis.

Poſterior pars ex dictis præcedenti ſpeculatione liquet : ſi enim Spiritus ſanctus non diſtingueretur à Filio, niſi ab eo procederet, & aliunde neceſſariò debeat procedere à Patre, cui primò & fontaliter convenit omnis fœcunditas, planum eſt, Spiritus ſancti originem utriuſque perſonæ concurſum per ſe exigere.

Aliam hujus partis probationem ex ipſa Spiritus

tus ſancti teſſera characteriſtica eruit Angelicus Doctor *q.*36.*art.*4.*ad* 1.dicens: *Si conſiderentur ſuppoſita ſpirationis, ſic Spiritus ſanctus procedit à Patre & Filio, ut ſunt plures; procedit enim ab eis ut amor unitivus duorum.* Quorum verborum energia in hoc ſita eſt: Spiritus ſanctus procedit ut amor, non qualiſcúque, ſed mutuus, tanquam nexus & vinculum duorum; unde à Patribus appellatur ſuaviſſimum & puriſſimum utriuſque perſonæ oſculum; quia nimirum eſt terminus amoris perfectiſſimi, & feliciſſimi, qui eſt amor amicitiæ. Atqui amor amicitiæ cùm ſit mutuus & reciprocus, exigit plura ſuppoſita; nam ut ait D. Gregor. hom. 17. in Evangel. *Minùs quàm inter duos charitas haberi non poteſt.* Ergo Spiritus ſanctus per ſe petit procedere à perſona amante & redamante, ſubindéque à pluribus perſonis. Quod ſic egregiè explicat idem Angelicus Doctor *in* 1.*diſt.*10.*q.*1.*art.*3.ibi: *Pater, & Filius dicuntur uniri Spiritu ſancto, non effectivè, ſed quaſi formaliter. Sed eſt forma duplex: quadam manens & quieſcens in his, quorum eſt forma; & ſic per modum formæ ſe habet ad perſonas divinas eſſentia divina, & ſic uniuntur formaliter amore eſſentiali. Eſt & aliquid formaliter unius, non quaſi inhærens, ſed quaſi procedens ab utroque unitorum, ac ſi diceremus, aliqua duo corpora uniri per aliquem liquorem ab eis procedentem; & ita Pater & Filius uniuntur Spiritu ſancto.*

Dices: In una ſola perſona eſt ſufficiens & adæquata virtus ſpirandi Spiritum ſanctum; neque enim virtus ſpirativa, quæ eſt in Patre, accipit aliquod complementum in Filio, cùm ſit eadem in utroque. Ergo per ſe non requiri-

tur concurſus Filii, licèt concomitanter Filius Spiritum ſanctum comproducat, quia habet eandem vim ſpirandi cum Patre.

Reſpondeo, quod licèt virtus ſpirativa Patris non ſit major, nec perfectior evadat ex eo, quod eſt in Filio; tamen productio Spiritus ſancti perſonam Filii tanquam conditionem per ſe requiſitam exigit: ſicut enim amor per ſe ſupponit cognitionem, ita Amor notionalis per ſe ſupponit duas perſonas, ſcilicet Patrem dicentem, & Verbum expreſſum. Unde Spiritus ſanctus ex modo ſuæ proceſſionis neceſſariò exigit duas perſonas ſeſe redamantes, ſine quibus non erit amor mutuus, cùm non ſit mutuus ex pluralitate actus, ſed ex qualitate ſuppoſitorum. Addi poteſt virtutem ſpirativam quoad omne abſolutum, quod importat, eſſe adæquatè in qualibet perſona, ſed non quoad notionalia, quæ connotat. Connotat autem eſſentialiter Patrem & Filium.

Inſtabis. Productio creaturarum eſt à tribus perſonis concomitanter, & veluti materialiter, ſed non per ſe & formaliter, quia ſi per impoſſibile foret tantùm unica perſona in Deo cum eadem omnipotentia, eo modo ab illa procederent creaturæ, quo à tribus nunc dimanant, quia eſt eadem omnipotentia in illis, ratione cujus producunt. Atqui eſt eadem virtus ſpirativa in Patre & Filio. Ergo etiamſi non eſſet in filio, eodem modo procederet à Patre.

Reſpondeo eſſe diſparitatem, quia creaturæ per ſe procedunt à ſuppoſito creante & omnipotente, ſive ſit unum, ſive plura. At verò amor qui eſt Spiritus ſanctus, per ſe procedit ab amante & redamante amore amicitiæ, unitivo, amicabili,

cabili, & perfectiſſimo, qui non exercetur minùs quàm inter duos.

Vrgebis: Exercitium ſpirandi priùs origine convenit Patri, quàm Filio; ſiquidem illud accipit Filius à patre, ut docet Florentinum, & ipſa Veritas, Joan.5. *Filius nihil poteſt facere à ſemetipſo.* Et certè cùm virtus ſpirativa non ſit in Patre in potentia, ſed in actu ſecundo, cùm ſit actus purus, planè relinquitur, Filium recipere à Patre ipſam ſpirationem actualem. Ergo per ſe Spiritus ſanctus non eſt terminus amoris mutui, cùm per ſe ſit tantùm terminus virtutis ſpirativæ, quæ eſt in Patre perfectè & actualiter in illo ſigno, in quo nondum productus eſt Filius.

Reſpondeo, quod cùm Spiritus ſanctus à Patre & Filio unica ſpiratione procedat, ſit inde, quod in illo priori, in quo nondum intelligitur Filius, nondum eſt exercita ſpiratio activa Patris, cùm productio amoris ſupponat productionem verbi. Et quanvis virtus ſpirativa non ſit in Patre in potentia reſpectu volitionis, bene tamen reſpectu termini illius in ordine ad quem admittitur ratio potentiæ notionalis, ut infrà patebit: unde in illo priori eſt quidem virtus ſpirativa in Patre completa complémento virtutis, ſed non complemento conditionis per ſe requiſitæ; unde non exercitè terminatur ad Spiritum ſanctum, niſi concurrente Filio. Adde quod quia hæc omnia menſurantur eodem nunc æternitatis, nihil facit ad propoſitum ſubtilis illa & ſatis inutilis indagatio, in quanam perſonâ ſit priùs origine exercitium ſpirandi, ut in ſimili diximus ſuprà, dum oſtendimus Verbum per ſe procedere ex cognitione Spiritus ſancti.

Inſiſtes:

Inſiſtes: Si Spiritus ſanctus per ſe procederet à Patre & filio, Pater & Filius non eſſent unicum, ſed plura principia Spiritus ſancti; nam ad actionem concurrit non ſolùm virtus agendi, ſed etiam ſuppoſitum agens: ergò ſi per ſe, & non tantùm concomitanter exigantur plura ſuppoſita ad productionem Spiritus ſancti, exigentur etiam plura principia.

Reſpondeo, Spiritum ſanctum procedere quidem à Patre & Filio, ut ſunt plures perſonæ, ſed non ut ſunt plures ſpiratores, vel plura principia; quia ut ait S. Thom. *q. 36. art. 4. ad 7.* ſpirator & principium ſunt nomina ſubſtantiva, quæ non multiplicantur, niſi ſecundùm formam ſignificatam, quæ una & eadem eſt in Patre & Filio, in quibus eſt eadem ſpiratio activa: unde poſſunt tantùm dici duo ſpirantes, propter pluralitatem ſuppoſitorum; non autem duo principia, vel duo ſpiratores, propter unitatem ſpirationis.

Alii aliter ſalvant rationem unius principii, dicentes principium ſpirativum non ſignificare immediatè Patrem & Filium, ſed eſſentiam divinam ſubſiſtentem per relationem ſpirationis activæ, unde reſultat ſpirator, ſive principium ſpirationis. Fundamentum eorum eſt, quod ſicut ex eſſentia divina & ſubſiſtentia abſoluta præveniente tres ſubſiſtentias relativas conſtituitur ſubſiſtens quod per ſe exiſtit, & eſt principium creaturarum; non tamen eſt perſona, quia ſubſiſtens abſolutè eſt communicabile tribus perſonis: ita ſimiliter ex eſſentia divina habente virtutem ſpirandi, & relatione activa conſtituitur ſpirator per ſe ſubſiſtens, non tamen perſona; quia ſpirator eſt quid commune duabus

bus perſonis, ſicut hic Deus tribus. Ex quibus evidenter ſalvant Spiritum ſanctum procedere ab uno principio, licèt emanet à duabus perſonis; quia principium ſupponit pro ſpiratore, qui unicus eſt, ſicut ſubſiſtens ſubſiſtentiâ abſolutâ unicum eſt principium creaturarum. Unde non eſt timenda quaternitas perſonarum, ut quidam inaniter argumentantur; quia perſona addit incommunicabilitatem, quam non habet ſpirator; ſicut nec invehitur quaternitas ex aſſertione ſubſiſtentis abſolutè, propter eandem rationem.

Nec obeſt, inquiunt cum Nazario, quod S. Thomas citato loco *ad* 4. dicat, *nomen principii ſpirationis non habere determinatam ſuppoſitionem, ſed confuſam pro duabus perſonis ſimul, confuſè, & indiſtinctè*, ut addit *ad* 5. *&* *ad* 6. quod tamen non videretur verum ſi principium ſpirationis determinatè, diſtinctè, & inconfusè ſignificet ſpiratorem per ſe ſubſiſtentem. Non obeſt, inquiunt, quia hoc nomen, *principium*, dictum de Patre & Filio, habet rationem & nominis ſingularis, & nominis communis, ut de nomine *Deus*, affirmat S. Doctor *q.* 39. *art.* 4. *ad* 1. Convenit quidem cum termino ſingulari, ob unitatem formæ ſignificatæ; cum communi verò, quia invenitur in pluribus ſuppoſitis. Quatenus igitur nomen principii & ſpiratoris eſt ſingulare, determinatè ſupponit pro ſpiratore; quatenus verò habet rationem termini communis, ſupponit confusè pro duabus perſonis ſimul, non quidem eo ſenſu, ut tam Pater, quàm Filius ſit illud omne quod ſignificat ratio principii Spiritus sãcti, alioquin de Patre & Filio ſeorſim sũptis nõn poſſet ratio principii Spiritus sãcti enũtiari, vel Pater eſſet Filius, & è contra, ſed

quia

quia principium poteſt de alterutra perſona, vel de utraque enuntiari, juxta exigentiam propoſitionis, ut in hac propoſitione, *Pater eſt principium*, ſola determinatur perſona Patris, ſicut cùm dicitur, *Pater eſt Deus*: in hac verò, Pater & Filius ſunt principium Spiritus ſancti, utraque perſona determinatur, ſicut cùm dicitur, *Pater & Filius ſunt unus Deus*, vel *ſunt hic Deus*.

Hæc ſanè probabilia ſunt. Verùm, quia relatio ſpirationis nec novam per ſe exiſtentiam vel ſubſiſtentiam affert, nec incommunicabilitatem ſpecialem perſonis Patris & Filii, quas ſupponit conſtitutas, ideò longè probabilius eſt, relationem ſpirationis activæ non afferre, nec conſtituere ſpeciale individuum ſubſiſtens, per quod diſtinguitur ſpiratio activa à ſpiratione paſſiva, ſeu proceſſione: nam hæc immediatè terminat naturam divinam, non verò afficit perſonam jam conſtitutam; ſubindéque novam & ſpecialem ſecum affert. At verò ſpiratio activa advenit noſtro modo concipiendi perſonis jam conſtitutis per relationem paternitatis & filiationis, quas neceſſariò ſpiratio ſupponit, ſubindeque non conſtituit novum individuum ſubſiſtens. Sed principium & ſpirator ſupponit confusè pro illis duabus perſonis ſecundùm exigentiam propoſitionis, ut jam dictum eſt explicando ſenſum D.Thomæ. Nec valet illa comparatio deducta à ſubſiſtentia abſoluta; nam ut optimè ait D.Thomas *in* 1. *diſt.*29. *art.ultimo, ad* 2. *Diverſa eſt ratio creationis & ſpirationis, quia ſpiratio exigit diſtinctionem in ſuppoſitis: unde eſt aliquo modo à pluribus ſuppoſitis in quantum diſtincta ſunt, cùm ſit operatio perſonalis:*

lis: ſed creatio eſt opus eſſentiæ divinæ, unde eſt opus ſuppoſiti indiſtincti, prout eſſentia ſignificatur ut id quod eſt, ut hoc nomine Deus.

Reflexio.

Verè Deus unus eſt: *& ſi dici poſſit* (ait Bernardus *lib. 5. de conſider. cap. 7.*) *uniſſimus eſt.* Nam in tribus perſonis perſeverat unitas Deitatis, & in duabus perſonis producentibus Spiritum ſanctum unitas principii nō ſecatur. Quàm mirabilis unitas, in qua ſalvatur ſine numero numerus! Nam ſi duæ perſonæ agant, quomodo non numerus? Si unicum principium, ubi numerus? Cùm duæ perſonæ ſpirent, quis numerum neget? quis numeret tamen; nam unus ſpirator eſt? Dicamus itaque duas perſonas, ſed non ad præjudicium unitatis principii; dicamus unum principium, ſed non ad confuſionem perſonarum producentium. Sed præcipuè hanc unitatem Deo tam charam pro virili imitemur. Multiplex eſt unitatis modus (quem recenſet citatus Bernardus *cap.* 8.) à nobis ſedulò conſervandus. *Eſt unitas*, inquit, *quæ collectiva poteſt dici*, cùm verbi gratia multi lapides faciunt acervum unum: hanc ſervat homo in civitate. *Eſt & unitas conſtitutiva*, cùm multa membra unum corpus, vel multæ partes unum totum conſtituunt: hanc ſervat homo in familia, vel Senatu, vel Collegio. *Eſt & conjugativa*, qua fit ut duo unum ſint in carne una: hanc ſervat maritus cum uxore ſua. *Eſt & nativa*, qua anima & caro unus naſcitur homo: hanc ſervat dominus cum ſervo ſuo. *Eſt unitas poteſtativa*, qua homo paſſionibus imperās ſuis

unus ſibimet ſemper nititur inveniri : hanc ſervat homo cum ſeipſo. *Eſt conſentanea*, qua homo per charitatem omnibus benefacit : hanc ſervat cum inimicis ſuis. *Eſt votiva*, qua homo Deo adhærens unus ſpirius eſt cum illo. Hanc unitatem divini ſpirationis exprimemus, hanc tibi & mihi Lector votis omnibus aveo.

DISSERTATIO VI.

De variis divinarum perſonarum proprietatibus.

EXpoſitis pro virili, exiſtentia, eſſentia & numero divinarum perſonarum, agendum reſtat de proprietatibus earum, de quibus agit S. Doctor *à q.39. ad* 43. explicando varias divinarum perſonarum comparationes quæ in eis concipi poſſunt, vel per ordinem ad eſſētiam omnibus communem, vel per ordinem ad perſonas, quibus conſtituuntur, vel ad actus notionales, quos producunt, vel ad ſe invicem, dum inter ſe referuntur, vel ad creaturas ad quas mittuntur. Hæc omnia complectemur ſub proprietatibus intrinſecis & extrinſecis divinarum perſonarum, quas habent vel intra Deum, vel per ordinem ad creaturas.

CAPUT I.

De proprietatibus internis divinarum perſonarum.

CErtum eſt diviniſ perſonis quædam appropriari, etiam ex prædicatis eſſentialibus. Cùm enim eſſentialia ſint magis nota quàm perſonalia (nam ex creaturis manuducimur ad detegandas perfectiones eſſentiales, non notionales primæ cauſæ) hinc eſt quod per perfectiones abſolutas notiores procedimus ad declaranda ignota & recondita myſteria perſonarum: ergo convenienter à Patribus perfectiones abſolutæ perſonis appropriantur, ut aliqualem perſonarum notitiam ex eis mutuemur. Sic ea quæ pertinent ad intellectum, attribuuntur Filio, quia procedit per intellectum; Spiritui autem ſancto, quia procedit per modum amoris, ea quæ voluntatis ſunt, aſcribimus.

Hujuſmodi appropriationes apud Patres crebrò invenire eſt. Nam D. Hilarius *lib.2. de Trinit.* Patri attribuit æternitatem; Filio ſpeciem,ſeu pulchritudinem; Spiritui ſancto uſum. Quia æternitas ſignificat eſſe ſine principio; Pater verò eſt principium, non de principio: pulchritudo verò, quæ dicitur integritas corporis cum proportione membrorum & claritate,habet ſimilitudinem cum proprio Filii, qui habet integram naturam Patris, quam perfectè exprimit tanquam verbum productum in ſplendoribus Sanctorum, & ut candor lucis æternæ. Unde

Unde ipſum alloquens Berhard. *ſerm.* 45. *in Cant.* ſic ait : *Quàm pulcher es Angelis tuis, Domine Ieſu , in forma Dei, in die æternitatis tuæ in ſplendoribus ſanctorum ante Luciferum genitus, & ſplendor & figura ſubſtantiæ Patris ; & quidem perpetuus , minimeque ſucatus candor æternæ vitæ.* Uſus verò , & fruitio, quæ ſunt actus voluntatis , habent ſimilitudinem cum Spiritu ſancto , qui eſt amor quo Pater & Filius diligunt ſe ; & donum quo Sancti fruuntur , juxta illud Auguſt. lib.6. de Trinit. cap.10. *Eſt Spiritus ſanctus genitoris , genitique ſuavitas, ingenti largitate nos profundens.*

Idem S. Auguſtinus *lib.*1. *de Doctr. Chriſt. cap.*5. dicit , quod in Patre eſt unitas , in Filio æqualitas,in Spiritu ſancto æqualitatis , unitatiſque concordia. Patri quidem appropriatur unitas , quia etſi per impoſſibile removerentur aliæ perſonæ,Patri competeret eſſe unum Deum, quia deitatem non accipit ab alio. Non tamen eſſet in illo æqualitas, niſi eſſet,Filius : nec eſſet nexus perſonalis inter utrumque , ſi non procederet Spiritus ſanctus.

Aliam ibidem aſſignat appropriationem S. Pater,aſſerens Patri potentiam,ſapientiam Filio, bonitatem Spiritui ſancto ; quia potentia non convenit niſi principio , & Pater eſt principium ſine principio : ſapientia eſt dos intellectualis, & Filius eſt verbum paterni intellectus : bonitas eſt objectum amoris , & Spiritus ſanctus amor eſt. Eſt etiam alia ratio hujus appropriationis per modum diſſimilitudinis. Nam quia Patres terreni præ ſenectute fiunt debiles ; filii verò præ juventute non ſunt ſapientes ; amores verò noſtri præ paſſione ſunt mali , ad removendas

vendas hujuſmodi labes Patri potentia,Filio ſapiẽtia,Spiritui ſancto bonitas aſſignatur.Quam appropriationẽ indigitat etiã Apoſtolus in illis verbis: *Ex ipſo,per ipſum, & in ipſo ſunt omnia.* Rom.11. Nam particula *ex*, deſignat habitudinem principii,quod cõvenit Patri:particula *per*, deſignat habitudinem formæ, per quam artifex operatur; quæ eſt ars, quam dirigit ſapientia, quæ Filio appropriatur. Particula verò *in*, deſignat habitudinem continentis, & in ſinu ſuo foventis & conſervantis omnia; quod pertinet ad bonitatem Spiritui ſancto appropriatam.

Dixi, præfata appropriari perſonis,non verò eſſe illarum propria, ut excludatur error Petri Abaillardi, qui ut ait S. Bernard. epiſt. 190, *Cõſtituit Deum Patrem plenam eſſe potentiam, Filium quandam potentiam,Spiritum ſanctum nullam potentiam, atque hoc eſſe Filium ad Patrem, quod quandam potentiam ad potentiam,quod ſpeciem ad genus.* Unde admittebat communia non ſolùm appropriari, ſed eſſe propria perſonarum. Quod meritò reprehendit ibidem Bernardus,dicens: *Quis hoc ferat,quis non claudat aures ad voces ſacrilegas, quis non horreat prophanas novitates, & vocum & ſenſuum? Dicit propriè, & ſpecialiter ad Patrem potentiam, ad Filium ſapientiam pertinere; quod quidem falſum: nam & Pater ſapientia, & Filius potentia veriſſimè ſunt.*

Porrò in præſenti agimus de propriis perſonarum attributis, quæ eis perſonaliter, vel in ordine ad alias perſonas conveniant: unde explicabimus proprietates perſonales, notiones, potentiam & actus notionales, æqualitatem, & circuminſeſſionem earum.

SPECU

Speculatio I.

In perſonis divinis admittendæ ſunt tres proprietates perſonales, & quinque notiones.

PRior pars ex dictis ſuprà *diſſert.3. cap.2. ſpec.1.* eſt manifeſta. Cùm enim perſonæ divinæ conſtituantur per relationes, planum eſt, tot eſſe proprietates conſtitutivas perſonarum, quot ſunt relationes conſtituentes perſonas. Atqui ſunt tantùm tres relationes conſtituentes perſonas, nimirum paternitas, filiatio, & ſpiratio paſſiva; ſpiratio enim activa non conſtituit ſpecialem perſonam, ſed eſt Patri, Filioque communis. Ergo tres ſunt tantùm proprietates perſonales.

Secunda pars de divinis notionibus indiget ſolùm expoſitione. Notio eſt propria ratio cognoſcendi perſonam, ſeu nota & character, quo una perſona diſcernitur ab alia. Sed in divinis dantur tantùm quinque hujuſmodi notæ, ſcilicet innaſcibilitas, paternitas, filiatio, ſpiratio, & proceſſio. Cujus ratio eſt, quia ad veram rationem notionis divinarum perſonarum tria requiruntur (ut tradit S. Thomas *in 1. diſt. 2. q. 2. art. 3.*) Primò quod ad originem pertineat, quia perſonæ non diſtinguuntur niſi relationibus in origine fundatis. Secundò quod pertineat ad dignitatem; perſona enim eſt ſubſiſtens in natura, dignitate præcipua, ſcilicet intellectuali. Tertiò debet eſſe aliquid ſpeciale, quia quod eſt

commune

commune, non eſt ſufficiens principium notificandi aliquid, & ab alio ſecernendi. Quinque autem prædicta habent eam triplicem conditionem. Ergo quinque ſunt divinarum perſonarum notiones.

Minor probatur, & declaratur. Cùm perſonæ divinæ conſtituantur & diſtinguantur per relationes origini ſubnixas, poteſt cognoſci perſona, vel per hoc quod eſt principium proceſſionis, vel terminus ejus, vel per negationem proceſſionis. Et ſic prima perſona, quia non procedit ab alia, dignoſcitur per innaſcibilitatem; & quia etiam producit Filium, innoteſcit per paternitatem; & quia cum Filio producit Spiritum ſanctum, Pater & Filius per ſpirationem activam dignoſcuntur. Filius verò, quia eſt terminus generationis, per filiationem notificatur: & Spiritus, quia eſt terminus voluntatis, per ſpirationem paſſivam, ſeu proceſſionem agnoſcitur; & ſic habentur quinque notiones.

Dices: Innaſcibilitas non videtur eſſe notio ſpecialis, cùm ſit negatio, nec res per negationem dignoſcatur, nec per eam exprimatur aliqua perfectio. Et ſanè ſi innaſcibilitas ſit ſpecialis notio Patris & Filii, cur innaſcibilitas, & ingenerabilitas non erit notio Spiritus ſancti, qui non procedit per generationem? Cur improductio, ſeu negatio productionis non erit notio ejuſdem Spiritus ſancti, qui intra Deum nihil producit? Cur ratio verbi, & imaginis in Filio; cur ratio amoris & doni in Spiritu ſancto non erunt ſpeciales eorum notiones, cùm ſint illis propriiſſimæ, nec parvam redoleant dignitatem? Ergo voluntarius eſt numerus notionum, & à nobis confictus.

Reſpondeo, ſatis conſtare ex dictis, dum de perſona Patris, nomen ingeniti & innaſcibilis exprimere quidem, & præ ſe ferre negationem; circumloqui tamen magnam dignitatem, nimirum eſſe perſonam à ſe, & primam: ſubindeque fontem & originem divinarum emanationum: ſicut quando dicimus Deum eſſe infinitum, inviſibilem, ineffabilem, divinam eminentiam ſub his negationibus veluti latentem explicamus. Vide loco illo citato, *diſſert. 4. cap. 1.*

Ad interrogationes conglobatas, quæ ſubduntur, reſpondeo quod dum aſſerimus innaſcibilitatem eſſe notionem Patris, per eam non intelligimus ſolam negationem generationis, ſed omnis omninò proceſſionis. Cujus notanda ratio eſt, quia cùm proceſſio voluntatis præſupponat ordine naturæ proceſſionem intellectus, remoto à Patre quod non ſit genitus, cùm tamen ſit principium generationis, planè ſequitur, ipſum importare negationem proceſſionis per amorem, cùm ſpiratio voluntatis ſupponat dictionem intellectus. Unde Spiritus ſanctus innaſcibilis, & ingenitus dici non poteſt eo modo, quo Pater, quia licèt non generetur, generationem tamen Filii, à quo procedit, ſupponit. Pater verò eſt omninò ingenitus, quia nec gignitur, nec generationem ullam ſupponit. Excluſio ergo generationis omnis præſuppoſitæ eſt propria notio Patris: vide alia dum de Patre. Ex quo etiam fit, ingenerabilitatem non eſſe notionem Spiritus ſancti eo modo, quo eſt notio Patris, quia ſaltem generationem præexigit; unde non omnem omninò excludit ſibi anteriorem, ſicut Pater. Improductio verò activa dicit ſolùm ſte-

rilitatem & negationem fœcunditatis, quæ licèt imperfectionem non importet, ſpecialem tamen perfectionem non ſpirat. Ad inſtantiam de nomine verbi & imaginis reſpectu Filij, doni & amoris reſpectu Spiritus ſancti, dicendum quod illa eis nomina approprientur, imò & propria ſint; tamen non ſunt notiones, quia hæc omnia includuntur in una adæquata ratione Filij, & Spiritus ſancti, quæ multis indiget nominibus, ut explicetur, ut rectè obſervat D. Thomàs *q.* 34. *art.* 2. *ad* 3. nam ut oſtendatur connaturalis, dicitur Filius; ut oſtendatur coæternus, dicitur ſplendor; ut oſtendatur omninò ſimilis, dicitur imago; ut oſtendatur immaterialiter genitus, dicitur Verbum; non potuit autem unum nomen inveniri, per quod iſta omnia deſignarentur: & idem dic proportionaliter de Spiritu ſancto.

Ex his ſequitur, fruſtrà invehi à Scoto ſextam notionem, ſcilicet inſpirabilitatem, ſeu negationem procedendi per voluntatem, quæ convenit Filio. Nam inſpirabilitas non affert ſpecialem dignitatem, nec formaliter, nec virtualiter; quia ſuppoſito quod ſecunda perſona procedat, nullam ei affert dignitatem non procedere per voluntatem: nam in tantum negatio proceſſionis explicat dignitatem Patris, in quantum per eam tacitè importatur ratio fontis & capitis divinarum originum. Adde quod inſpirabilitas, ſeu negatio ſpirationis paſſivæ involvitur in notione ſpirationis activæ, quæ convenit Patri & Filio; quia hoc ipſo quod una perſona ſpirat, opponitur ei illa, quæ ſpiratur; & proinde illi convenit inſpirabilitas, cui convenit ratio ſpiratoris.

Reflexio.

Sicut quinque notionibus perſonas Trinitatis diſtinguit Theologia, quibus veluti totidem characteribus perſonæ dignoſcuntur: ita divinus Apoſtolus 1. *Cor.* 14. teſtatur, ſe quinque verbis totius Chriſtianæ Religionis ſummam, & boni Chriſtiani ideam exprimere, quibus veluti quinque notis Chriſtiani ab Infidelibus diſcernantur. *In Eccleſia*, inquit, *volo quinque verba ſenſu meo loqui, ut & alios inſtruam*: quæ ſic exponit D. Thomas ibidem, lect. 4. *Ideo ponit quinque, quia Doctor debet quinque docere*, ſcilicet credenda: ad Titum 2. *Hæc loquere, & exhortare*, id eſt fidem Chriſti, de qua immediatè ante loquebatur. Secundò debet docere agenda: Matth. ult. *Euntes docete omnes gentes, docentes eos ſervare omnia quæcumque mandavi vobis.* Tertiò debet docere vitanda: Iſai. 58. *Clama, ne ceſſes: quaſi tuba exalta vocem tuam, & annuntia populo meo ſcelera eorum, & domui Iacob peccata eorum.* Quartò debet docere ſperanda, ſcilicet mercedem æternam. 1. Pet. 1. *Reportantes finem fidei noſtræ ſalutem animarum: de qua ſalute exquiſierunt, atque ſcrutati ſunt Prophetæ.* Denique timenda, ſcilicet judicia Dei, & pœnas æternas. Iſai. 13. *Ululate, quia prope eſt dies Domini, quaſi vaſtitas à Domino veniet.* Et cap. 33. *Audite qui longè eſtis, quis poterit habitare de vobis cum igne devorante? Quis habitabit ex vobis cum ardoribus ſempiternis?* His veluti quinque lapidibus limpidiſſimis de torrente Scripturarum ſelectis frons impietatis conteri debet. His veluti quinque ſenſibus vita

detegitur

detegitur Chriſtiana. Credendo, æternitatem perſonæ innaſcibilis imitamur: nam *quid non invenit fides?* (ait Bern.*ſerm.*1.*Epiphan.*) *Attingit inacceſſa, deprehendit ignota, comprehendit immenſa, ipſam denique æternitatem ſuo vaſtiſſimo ſinu quodammodo circumcludit.* Agendo, Patris fœcunditatem exprimimus: vitando mala, Filij ſapientiam æmulamur: ſperando æterna, Spiratorem ſequimur, quia ad divina ſuſpiramus: timendo, Spiritui ſancto conformamur, qui cùm venerit, arguet mundum de peccato, de juſtitia, de judicio.

SPECULATIO II.

In divinis admittendæ ſunt potentiæ, & actus notionales; id eſt, in Patre datur potentia generativa filii; in Patre & Filio potentia ſpirativa Spiritus ſancti: primæ correſpondet dictio, ſecundæ ſpiratio, quæ ſunt actus notionales, indiſtincti ab intellectione, & volitione.

PRima pars de potentiis notionalibus probatur. Licèt in Deo non poſſit ſalvari ratio potentiæ per ordinem ad actum ſecundum, in Deo etenim actus primus & ſecundus non diſtinguuntur cum fundamento in re, quia Deus eſt actus purus; tamen non inconvenit

admittere in Deo potentiam per ordinem ad terminum productum, & à producente realiter diſtinctam; ſicut admittitur in Deo potentia & omnipotentia reſpectu creaturarum, non verò per ordinem ad actionem Dei, quæ eſt ipſa ejus ſubſtantia. Atqui in Patre virtus generativa producit terminum realiter diſtinctum, ſcilicet Filium: in Patre verò & Filio virtus ſpirativa producit Spiritum ſanctum ab utroque diſtinctum. Ergo verè, & propriè admitti poteſt & debet potentia notionalis in divinis.

Atque hinc ſtatim conſequitur ſecunda pars de actibus notionalibus; nam cùm in Deo potentia & actio ſint omninò idem, planum eſt potentiæ notionali correſpondere actum notionalem, potentiæ generativæ actum generandi, potentiæ ſpirativæ actionem ſpirandi: qui actus notionales ſunt origines & proceſſiones activè ſumptæ, depuratæ ab omni imperfectione motus & paſſionis, quæ reperitur in actione creata. Cum quo tamen ſtat, origines & proceſſiones activas habere veram rationem actionis immanentis, ut docet D. Thomas *quæſt.* 27. *art.* 5. Unde non probatur eorum ſententia, qui opinantur perſonas divinas procedere non per veram actionem, ſed per ſimplicem emanationem & reſultantiam. Nam modus procedendi per veram actionem eſt perfectior modo procedendi per ſimplicem emanationem: actio quippe dicit puram perfectionem; in tantum enim aliquid eſt perfectum, in quantum eſt actu: quid autem eſt actione ipſa actualius, cùm ſit ultima agentis actualitas? Simplex autem reſultantia manifeſtam redolet imperfectionem: provenit

provenit enim ex imperfectione rei reſultantis, quæ eſt tantùm terminus ſecundarius agentis, cujus actio per formam veluti defertur ad proprietatem : in Deo autem nihil producitur primariò, ex quo reſultent divinæ perſonæ, ut patet : & non levem dicit imperfectionem produci non propter ſe, ſed ad exigentiam alterius, ex quo emanatio reſultet.

Dices : Terminus divinarum proceſſionum ſunt relationes, ad quas non datur actio, ut docent Philoſophi ; ſed reſultant poſito fundamento & termino : ergo divinæ perſonæ non procedunt per veram actionem, ſed per ſimplicem emanationem.

Reſpondeo, propriè loquendo relationes non eſſe terminos divinarum originum, ſicut non ſunt ejus principium ; ſed ſicut principium divinarum proceſſionum eſt perſona producens, ita terminus earum eſt perſona procedens. Adde quod licèt ad relationes creatas non poſſit dari actio, quia cùm ſint debiliſſimæ entitatis, non poſſunt per ſe produci, ſed producuntur per actionem quâ efficitur fundamentum in quo ſubſiſtunt : at verò relationes divinæ ſunt per ſe ſubſiſtentes ; unde poſſunt terminare propriè dictam actionem, ſcilicet intellectionem & volitionem. Nec propterea perſona producta propriè dicitur facta, effecta, vel acta ; quia in communi modo loquendi ea facta dicuntur quæ accipiunt naturam diverſam ab eſſe agentis : unde de Filio ſignanter ait Athanaſius, *Non factus, nec creatus, ſed genitus.*

Tertia pars, quæ aſſerit actus notionales, qui ſunt dictio, & ſpiratio, non diſtingui ex æquo ab intellectione & volitione, ſic oſtendi-

tur contra Scotiſtas. Intellectio eſt actus adæquatus intellectus; volitio voluntatis: ſicut actio adæquata potentiæ viſivæ, eſt viſio. Et hujus radix eſt, quia ſicut potentia intellectiva habet pro objecto adæquato ens intelligibile, ita pro actu adæquato habet intellectionem: intelligibile quippe non attingitur, niſi per intellectionem. Atqui dictio eſt actus intellectus, ſpiratio actus voluntatis. Ergo dictio eſt intellectio, ſpiratio eſt volitio & amor; ac proinde in intellectu divino non eſt diſtinguenda duplex actio, quarum una habeat producere Verbum, & altera, quæ ſit intellectio & conſideratio Verbi, producti: nec ſimiliter in voluntate ſecernenda eſt actio ſpirandi ab amore; ſed potiùs Pater eadem actione dicendo intelligit Verbum, & intelligendo illud dicit. Similiter Pater & Filius amando ſpirant Spiritum ſanctum, & ſpirando amant, juxta illud D. Thomæ, *Quicumque intelligit, ex hoc ipſo quod intelligit, producit verbum.*

Confirmatur profundiùs, & præveniuntur omnes evaſiones Doctoris Subtilis. Dictio verbi eſt actus vitalis, cùm in Deo ſit generatio viventis. Ergo eſt vitalis vitalitate propria intellectus, à quo procedit. Atqui in intellectu non eſt alia vitalitas quàm intellectionis & cognitionis. Ergo dictio eſt intellectio & cognitio. Cujus ſignum eſt, quod quanto intelligens meliùs, & perfectiùs intelligit objectum, tanto producit verbum expreſſiùs, in quo candidiùs, & vividiùs relucet objectum.

Solvuntur

Solvuntur quadam argumenta.

Objicies: Verbum procedit à Patre per actionem propriam notionalem, & non communem. Atqui intellectio & volitio ſunt actiones communes tribus perſonis, non verò dictio, aut ſpiratio. Ergo illi actus diſtinguuntur.

Huius argumenti diſſolvendi gratiâ mirum eſt in quot placita abierint antiqui Theologi, quæ breviter recenſere, & refellere, præter morem ab aliis carpendis abhorrentem, non erit in præſenti ſupervacaneum; quia non parum deſervient ad pleniorem actuum notionalium intelligentiam.

In primis Durandus dicit perſonas divinas non procedere ab intellectu & voluntate, quia ſunt facultates communes tribus perſonis; ſed à natura divina: ſed hæc ſententia ſuprà *diſſertat.2.cap.1.* reprobata eſt, nec ullatenus ſatisfacit præſenti difficultati: nam natura divina non eſt minùs communis tribus perſonis, quàm intellectus & voluntas.

Secundò alij [illegible] principium divinarum originum eſſe quid abſolutum; alii verò crediderunt, originem eſſe ſolùm relationem. Sed primum dici non poteſt, cùm abſoluta ſint communia tribus perſonis; & tamen potentia notionalis non eſt illis communis. Secundum etiam ſuſtineri non poteſt; nam relatio non eſt actio, nec principium agendi notionaliter; nam terminus productus aſſimilatur principio productionis, quod eſt ratio agendi. Filius autem non aſſimilatur relationi Patris, ſed potiùs ei opponitur.

Tertiò alij duplicem intellectionem diſtinxerunt; alteram abſolutam tribus perſonis communem, aliam notionalem, Patris ſolius propriam: ſed communiter hæc diſtinctio exploditur, quia ſicut in Deo non admittitur duplex intellectus, ita nec duplex intellectio, quæ identificatur cum intellectu abſque diſtinctione virtuali. Et ſanè cùm intellectio abſoluta, quæ eſt in Patre, ſit infinita, ſufficit tum ad cognoſcendum objectum, tum ad producendum Verbum. His ergo omiſſis.

Reſpondeo, principium divinarum originum eſſe quid abſolutum modificatum per relationem, quam in obliquo importat. Quare ſicut in naturalibus forma diverſimodè modificata diverſos producit effectus, calor prout in igne producit ignem, prout in animali carnem; & eadem forma in partibus diverſimodè organizatis diverſas exercet functiones, ut patet in anima, quæ diſcurrit in capite, & movet in corde; in ſpecie intentionali, quæ non exercet vim repræſentativam in aëre, benè tamen in oculo; in gratia, quæ Chriſtum non conſtituit filium adoptivum, quia [illegible] non eſt capax filius [illegible]; homines tamen, quia ſunt perſonæ extraneæ, reddit filios adoptivos: ita proportionaliter excelſa Dei, ut poſſimus, reſonantes, dicere poſſumus, eſſentiam, intellectum, & intellectionem modificatam relatione paternitatis producere Filium; amorem verò modificatum relatione paternitatis & ſpirationis activæ producere Spiritum ſanctum: quod ut magis clareat

Conſidera, eſſentiam divinam petere connaturaliter eſſe in tribus ſuppoſitis, in uno per modum

dum fontis & producentis, in aliis per modum procedentis; id enim exigit ſecunda fœcunditas, quæ non niſi proceſſione profundi poteſt. Hic ergo diverſus modus habendi divinam eſſentiam, eſt diſtincta relatio, ratione cujus Pater dicit & communicat eſſentiam intellectione ſua, & Verbum generatur; Pater & Filius ſpirant Spiritum ſanctum amore ſuo, & Spiritus ſanctus procedit per modum impulſus. Patet ergo, potentiam & actum notionalem connotare relationem; quia nimirum non ubicumque invenitur deitas, ibi exercetur potentia, vel actio generandi; ſed ſolùm in perſona tali relatione affecta: & ita diſertè tradit S. Thomas q.41. art.5. *Potentia generandi ſignificat in recto naturam divinam, & in obliquo relationem.*

Ex quibus perſpicuè reſpondetur argumento. Verbum procedit à Patre per actionem propriam, ideſt modificatam per aliquid proprium, verum eſt; itaut totum quod importat, debeat eſſe proprium, falſum eſt.

Dices: Actiones diſtinguntur penes objecta: ſed objectum intellectionis eſt res intellecta, objectum verò dictionis, verbum productum: cujus etiam ſignum eſt, quod dictio naturâ præcedit intellectionem; priùs enim eſt verbum produci, quàm intelligi objectum, cùm illud non producatur, niſi ut iſtud intelligatur. Ergo dictio, ſeu actio notionalis diſtinguitur ab intellectione.

Reſpondeo, quod licèt dictio & intellectio habeant objectum diſtinctum; tamen quia illa objecta ſunt inter ſe ordinata, optimè reſpici poſſunt ab eadem actione habente diverſa munia, quorum unum eſt proferre verbum, & al-

terum, per verbum objectum contemplari. Nec eſt infrequens, eandem formam habere diverſa munera, quorum unum priùs concipitur quàm aliud, ſicut relatio divina priùs intelligitur afficere ſubjectum, quàm reſpicere terminum. Hanc doctrinam tradit S.Thomas *q.34.art.1.ad 3.* inquiens: *Dicere importat principaliter habitudinem ab verbum conceptũ; ſed mediante verbo importat habitudinem ad rem intellectam, quæ in verbo manifeſtatur intelligenti.* Addi tamen debet, quod licèt dictio creata præcedat munus intelligendi, quia indiget intellectus creatus verbo ut intelligat; tamen in Deo munus intelligendi præcedit dictionem; quia Pater non producit Verbum ex neceſſitate, ſed ex fœcunditate; non ut intelligat, ſed quia intelligit.

Inſtabis: Potentia, & actus notionalis habent rationem principij *quo* una perſona producit aliam: ergo debent diſtingui à termino producto; nam principium realiter refertur ad terminum: principium verò *quo*, magis obtinet rationem principij, quàm principium *quod*, cùm iſtud non ſit principium, niſi ratione illius: unde utrumque debet diſtingui à termino producto. Atqui nec eſſentia, nec intellectio, nec amor diſtinguitur realiter à termino producto. Ergo potentia & actus notionalis non conſiſtunt in eſſentia, vel intellectione, vel amore; ſed in aliquo proprio, quod non poteſt eſſe, niſi illa actio dicendi & ſpirandi, ab intellectione, & amore diſtincta, cùm ſecundùm nos illud proprium non poſſit eſſe relatio.

Reſpondeo, omiſſis variis ſolutionibus, non eſſe neceſſe principium *quo* generans agit, eſſe diſtinctum à termino genito; ſed ſufficit ut

ſuppo

ſuppoſitum generans ſit diſtinctum. Imò potiùs id quo generans generat, debet eſſe commune genito & genitori, & tanto intimius, quanto generatio fuerit perfectior. Cùm ergo generatio divina ſit in ſummo perfectionis, ſequitur id quo Pater generat Filium, debere eſſe commune utrique, non ſolùm ſpecie, ſicut in creatis; ſed etiam numero: divina enim natura conſubſtantialiter poſſeſſa, impartibilis eſt, nec poteſt aliquid ejus communicari, niſi tota transfundatur, ſalva tantùm manente diſtinctione relationum. Ex quo patet, evidens diſcrimen intercedere inter principium *quo*, & principium *quod*; illud enim petit communicari termino, & non referri, niſi per accidens, quando diſtinguitur à termino producto, ut contingit in creatis; ſed iſtud petit terminum multiplicare, ut ei perfectionem ſuam diffundat; ſubindeque neceſſariò, & per ſe refertur ad terminum.

Inſiſtes: Si actio notionalis productiva Filij nihil aliud ſit, quàm intellectio connotans paternitatem; vel illa intellectio antecedit voluntatem, qua Deus vult ſe generare; vel ſubſequitur, noſtro modo intelligendi. Neutrum dici poteſt. Non primum; nam ſi intellectio antecedat voluntatem, Deus non volet generare; & ſic amor eſſentialis, quo Deus amat generationem ſuam, non præcedet notionalia, cùm tamen eſſentialia ſint priora notionalibus, & Pater generando Filium communicet illi voluntatem & amorem, qui proinde præcedit generationem. Non poteſt etiam dici ſecundum; nam ſi generatio ſubſequatur amorem, prior erit amor, quàm cognitio, cùm verbum ex cognitione eſſentiali procedat; non enim nos admitti

mittimus intellectionem notionalem diſtinctam ab eſſentiali; ſed hoc ipſo quod intelligitur cognitio in Patre, intelligitur etiam expreſſio Verbi. Ergo ad vitanda illa inconvenientia dicendum eſſet, cognitionem & amorem eſſentialem eſſe actiones diſtinctas à dictione & ſpiratione, illaſque iſtas præcedere naturâ & cognitione.

Reſpondeo ad hanc multùm neceſſariam ſubtilitatem, amorem proceſſionum divinarum antecedere & ſubſequi proceſſiones ſub diverſa conſideratione; ut enim concipitur in Deo ſubſiſtente ſubſiſtentia abſoluta, antecedit origines; Deus enim comprehendendo actus notionales, & ſuam eſſentiam, ea omnia amat: ut verò ille amor concipitur in Patre, ſubſequitur generationem, ſicut & cognitionem; nam priùs origine Pater concipit Verbum, & generat Filium intellectione notionali, quàm amore ipſum proſequatur.

Porrò abſolutè evacuatur, & evaneſcit ſubtilis illa inquiſitio, dicendo cum D. Thoma *q.* 41. *art.* 2. actus notionales eſſe ſolùm concomitantes voluntarios, eo modo quo dici poteſt, Deum velle ſe eſſe Deum, quia tam neceſſarium eſt Patrem generare Filium, & utrumque ſpirare Spiritum ſanctum, quàm Deum eſſe Deum. Nec abſolutè dici debet, Patrem generare Filium ex voluntate, ſeu quia voluit; ſed generare ipſum naturâ, idest naturaliter & neceſſariò; & ideò tam crebrò à Patribus dicitur, generationem Verbi eſſe opus naturæ, non voluntatis, ſicut eſt productio creaturarum. Unde ſimpliciter loquendo actus notionales non ſunt liberi, ſed naturales, ut ait D. Thomas; cùm ſint neceſſarij, niſi libertas ſumatur in latiori, & minùs

propria ſignificatione, prout liberum opponitur coacto & violento.

Itaque voluntas eſt concomitans reſpectu generationis in Patre ; & non antecedens. Non enim Pater vult ſuam generationem voluntate quaſi deſiderii, ſed perfectiſſimæ complacentiæ, quæ eſt de bono exiſtente jam poſſeſſo. Amor autem & gaudium de bono poſſeſſo ſupponit ejuſdem boni præſentis cognitionem. Ergo voluntas, qua Pater vult & ſibi complacet in generatione tam dilecti Filii, ſupponit generationem exiſtentem, & cognitam à Patre.

Reflexio.

Intellectio eſt dictio Verbi : amor eſt productio Spiritus ſancti : nihil in Deo otioſum eſt. Ergo inanis eſt illa conſideratio, futiliſque affectio, quæ in opera non diffunditur. Videre eſt multos de divinis cogitare, & multiplici pietatis affectu cieri : ſed ſterilem religionem ille deſpicit, qui dixit : *Non omnis qui dicit, Domine, Domine, intrabit in Regnum cælorum.* Actus notionales imitatur, qui vult fortiter & integrè; & ut Auguſtini verbis utar lib.8. confeſſ. *Non jactat, nec ſemiſauciam hac atque hac verſat voluntatem, partem aſſurgentem cum alia parte cadente luctantem.* Sibi blanditur, & fallitur amor proprius, dum gloriam Dei veluti *extremis mentis labiis*, & (ut ait Gregor. 1. *part. paſtor. c. 9.*) *ſuperficie cogitationis* quærere ſibi ſuadet, & ſeipſum ſolum quærit : *& fingit ſe de bono opere amare quod non amat, de mundi autem gloria non amare quod amat.* Exigitur quidem ad vitam chriſtianè peragendam amor

affecti

affectivus ; non enim alio fine venit Salvator, quàm ut ſacrum hunc ignem in cordibus ſuorum accenderet, & magnum illud mandatum hominum animis penitiùs infigeret. Tamen pro vero amore ſpurius, adulterinus, & charitatis inane ſimulachrum ſubſtituitur, niſi diligat opere & veritate: Chriſti Evangelium ſolis operibus contentum non eſt ſine amore, nec ſolo amore ſine operibus: larva amoris eſt, ſi nullum fructum afferat; hypocriſis operis eſt, ſi à charitatis radice non procedat. Præclarè S. Franciſcus Saleſius *lib.* 11. Amoris divini, *c.*4. *Ex divina dilectione duo naſcuntur actus, effectivus ſcilicet, & affectivus amor. Ille quaſi alter Ioſeph, regia poteſtate utens, facultates omnes, cupiditates, affectus divinæ mancipat voluntati, ut in omnibus colatur & ametur Deus, impleaturque magnum mandatum: Diliges Dominum ex toto corde tuo. Hic autem quaſi alter Benjamin tener, delicatus, jucundus, & amabilis eſt: at Benjamino eo felicior, quo parentem charitatem non extinguit naſcens, ſed ſuavitatis abundantiâ vividiorem facit.*

SPECU

SPECULATIO III.

Inter divinas perſonas eſt perfectiſſima æqualitas, & ſimilitudo; mutua etiam inter ipſas inhabitatio, & circuminſeſſio.

PRrima pars eſt de fide, ut ſatis probatum manet ex dictis ſuprà de divinitate Filii & Spiritus ſancti: unde canit Eccleſia cum Athanaſio: *Qualis Pater, talis Filius, talis Spiritus ſanctus.* Et iterum: *Tres perſonæ coæternæ ſibi ſunt, & coæquales.*

Ratio eſt clara. Tres perſonæ eadem divinitate & natura gaudent; ſalva tamen perſonarum diſcretione: ergo perfectiſſima eſt inter illas æqualitas & ſimilitudo: nam eo major & perfectior eſt ſimilitudo; quo forma, in qua plura conveniunt, eſt magis una: magis autem una eſſe non poteſt, quàm cùm eſt eadem, ſicut eſt in perſonis divinis conſubſtantialibus.

Confirmatur, & explicatur in particulari. Si aliqua eſſet inæqualitas inter perſonas divinas, vel eſſet in perfectione naturæ, vel in duratione, vel in potentia: nam in nullo alio poteſt concipi inæqualitas, quæ non reducatur ad alterum ex his tribus. Sed perſonæ divinæ non ſunt inæquales, ſed perfectè æquales in illis tribus. In perfectione quidem naturæ; cùm enim virtus generativa, & ſpirativa ſint in divinis perſonis, in quibus inveniuntur, modo perfe-

perfecto, nec patiantur in agendo debilitatem, ſed ex toto conatu naturaliter, & non liberè operentur, fit inde eas producere terminos omninò ſibi in perfectione æquales, & conſubſtantiales. Et hoc eſt illud *Homouſion*, quod Religionis Chriſtianæ præſidium eſt, & arx inexpugnabilis, quam aggredi & exturbare conabantur Arriani, *Homiouſion*, id eſt ſimile, invehentes, unius litteræ additione totum Eccleſiam lacerantes.

Sunt etiam perſonæ divinæ æquales in duratione: nam ſi perſona procedens non eſſet coæterna ſuo principio, vel id eſſet quia principium noluit producere ab æterno, ſed in tempore terminum ſuum; vel quia virtus productiva non fuit perfecta ab æterno, ſed paulatim & ſucceſſivè compleri debuit in tempore: ſed nihil horum dici poteſt in præſenti; nam nec origines ſunt actiones liberæ, nec ſunt temporales, cùm ſint intellectio & amor divinus, qui æternitate menſurantur. Ergo perſonæ divinæ ſunt coæternæ. Unde pulchrè Ambroſius opponit Arrio illud Joan. 1. *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum, hoc erat in principio apud Deum.* Quæ ſic ponderat lib. de fide Trinit. *Ioannes dicit erat, erat, erat, quater erat; & tu hæretice dicis quod non erat. Cui ergo credemus, Ioanni in Chriſti pectore recũbenti, an Arrio inter effuſa ſua viſcera volutanti?* Certè ſicut in humanis, quia principia habent initium & finem, & has ſuis effectibus conditiones imprimunt; ita quia Pater Æternus habet eſſe ſine principio & fine, ita Filium tanquam ſplendorem coævum ab æterno producit. Hanc rationem tangit

elegan

eleganter Chryſologus ſerm. 60. *Fragilitas humana concipitur & concipit; parturitur, & parturit; generatur, & generat; accipit initium, & dat finem; mortem ſuſcipit, & refundit; & reſervat in ſobole quidquid ſuæ conditionis eſt & naturæ. Deus verò Pater non genuit in tempore, quia tempus ignorat; non dedit initium, qui initium neſcit; non transfudit finem, qui non habet finem: ſed ſic genuit ex ſe Filium, ut totum quod in ſe erat, eſſet, & maneret in Filio. Qui credit Patrem eſſe, Filium confitetur; qui credit Patrem & Filium, ætates non ſentiat, gradus non cogitet, non tempora ſuſpicetur, non conceptum quærat, neſciat partum: qui Deum credit, divina confeſſus eſt, non humana.*

Denique perſonæ divinæ ſunt æquales in potentia; nam cùm potentia & virtus perfectionem naturæ comitetur, planum eſt, minorem non eſſe Filii potentiam, qui eandem cum Patre habet divinitatis plenitudinem. Unde Ambroſ. lib. 5. de Trinit. *In quo ergo minor, qui omnia habet, quæ Pater habet? Nam & omnia à Patre jure generationis expreſſit.*

Objicies primò: inter quos eſt prioritas, non eſt perfecta æqualitas; nam hoc ipſo inæquales ſunt, quòd unus eſt prior, alius poſterior: ſed inter Patrem & Filium eſt prioritas, ſaltem originis; nam ſi Pater eſt prima perſona, Filius ſecunda, profectò inter illas datur prius & poſterius, ſecundùm originem. Ergo inter perſonas divinas non eſt perfecta æqualitas.

Reſpondeo, inter perſonas divinas nullam prorſus dari prioritatem: & licèt quidam Doctores Catholici non refugiant admittere prioritatem originis, hoc ipſo quod una procedit

ab alia ; rectiùs tamen, & accuratiùs loquitur S. Thomas *quaſt.* 42. *art.* 3. dum ait, inter perſonas divinas dari *ordinem naturæ, & originis, non prioritatem*, ſequutus pro more magiſtrum ſuum Auguſtinum *lib.* 3. *adverſ. Maximin.* dicentem, inter Patrem & Filium eſſe ordinem naturæ, *non quo alter eſſet prior altero, ſed quo alter eſſet ab alio.* Et certè, ut prudenter obſervat Joannes à S. Thoma, cùm in Symbolo Athanaſij, quod eſt publicum Eccleſiæ Catholicæ teſtimonium, & profeſſio ſolennis, tam advertenter aſſeratur, quod *in hac Trinitate nihil eſt prius, vel poſterius*; ſine dubio cautiùs, & ſecuriùs loquutus eſt Angelicus noſter Præceptor, dum omnem prioritatis, & poſterioritatis umbram, & nomen eliminavit, ſolo inter perſonas ordine contentus.

Ad objectionem ergo dico, quod licèt perſonarum una ſit prima, altera ſecunda, alia tertia: hoc tamen non ſignificat prioritatem aliquam & poſterioritatem, ſed ſolùm numerum ordinatum; nam ubi ſunt plura, ibi eſt primum, ſecundum, tertium: incipimus tamen à Patre, quia ab illo aliæ perſonæ originantur cum ordine inter ſe: ordo verò inter plura perfectionem & decorem redolet: prioritas verò & poſterioritas aliquam diminutionē, vel ſaltem diminutionis obumbrationem præ ſe fert. Alia excludendæ rigoroſæ prioritatis ratio inſinuatur à D. Thoma citato *ad* 2. quia in Patre nihil eſt niſi natura, vel relatio: prioritas autem non poteſt convenire ratione naturæ, quia eſt eadem in omnibus, nec idem eſt ſeipſo prius; nec ratione relationis, quia relativa ſunt ſimul naturâ & intellectu.

Objicies

Objicies ſecundò : In Filio non eſt potentia generativa, nec in Spiritu ſancto ſpirativa, quæ tamen utraque in Patre invenitur : ergo perſonæ procedentes non ſunt æquales, ſed inæquales potentiæ Patris.

Reſpondeo, potentiam generativam & ſpirativam ſecundùm totam perfectionem abſolutam ſuam inveniri æqualiter in ſingulis perſonis ; nihil enim aliud abſolutum includit utraque, quàm intelligere & velle. Licèt verò eadem perfectio relativa Patris, quam addit potentia notionalis, non ſit numero in Filio, ſicut nec relatio paternitatis ; tamen Filius æqualis eſt Patri in perfectione, quia perfectiones relativæ non diſtinguntur ſpecie in ratione perfectionis ; & tam perfectum, & dignum eſt reſpicere Patrem æternum, quàm ab eo reſpici, ut *diſſertat. 2. cap. 2. ſpecul.* 3. oſtenſum eſt. Ex quibus liquet, potentiam notionalem generandi, vel ſpirandi in ratione perfectionis æqualiter in perſonis inveniri. Unde D. Thomas *q. 42. art. 6.* ait : ***Habet Filius eandem potentiam, quam Pater, ſed cum alia relatione, quia Pater habet eam ut dans, Filius autem habet eam ut accipiens.***

Objicies tertiò : Si inter perſonas divinas daretur æqualitas & ſimilitudo, daretur etiam relatio realis ſimilitudinis inter illas ; nam ad relationem realem requiruntur & ſufficiunt tres conditiones. Prima, quod habeat fundamentum reale : ſecunda, quod ſit habitudo inter extrema realiter diſtincta : & tertia, quod non habeat eſſe per operationem intellectus. Illa autem triplex conditio invenitur in perſonis divinis, quarum ſimilitudo fundatur in eſſentia divina,

divina, exercetur inter extrema diſtincta, ſcilicet perſonas realiter diſtinctas; idque independenter ab operatione intellectus. Conſequens autem eſt expreſsè contra S. Thomam *q.*42. *art.*1. *ad* 4. dicentem: Æqualitas & ſimilitudo in divinis perſonis non eſt aliqua realis relatio diſtincta à relationibus perſonalibus, ſed in ſuo intellectu includit & relationes diſtinguentes perſonas, & eſſentiæ unitatem. Ergo inter divinas perſonas non datur æqualitas & ſimilitudo.

Reſpondeo, Scotum & ejus diſcipulos admittere inter perſonas divinas relationes reales æqualitatis, diſtinctas ex natura rei à quatuor relationibus, quas omnes admittunt; præter quas cõfingunt in qualibet perſona duas relationes ſimilitudinis, duas æqualitatis, & duas identitatis, quibus ad alias duas perſonas referantur. Unde conſequenter inveniunt viginti duas relationes reales in divinis, nempe quatuor ordinarias, & ſex relationes ſimilitudinis, ſex æqualitatis, & ſex identitatis.

Verùm hæc poſitio, & tam prodigioſa relationum auxeſis, ſuâ videtur propoſitione paradoxa & portentoſa: nam tanta relationum realium ex natura rei diſtinctarum introductio Patribus ignorata eſt, iis etiam qui tanta accuratione myſterii hujus circunſtantias, acceſſiones, & peculiaria quæque capita minutim, & ad amuſſim examinarunt, & pondere Sanctuarii trutinarunt. Nec ſanè fas eſt in tam ſacroſancto, tamque arduo myſterio alia introducere, quæ Patres, vel Concilia, vel ſacros Doctores latuerunt. Nam, ut egregiè ait Bernardus impugnans Petrum Abaillardum, novitatem vo-

cum

cum in myſterio Trinitatis circumferentem: *Nonne omnium meritò in ſe provocat manus, cujus manus contra omnes? Quid ergo tu? Quid melius affers? quid ſubtilius invenis? quid ſecretius tibi relevatum jactas, quod præterierit Sanctos, effugerit ſapientes?* epiſt. 190.

Accedit invicta ratio S. Thomæ *loco citato*. In divinis perſonis nihil eſt aliud quàm eſſentia communis, & perſonalitas propria: ergo ſi detur relatio realis æqualitatis & ſimilitudinis, neceſſariò fundari debet vel in eſſentia, vel in relatione: ſed in neutra fundari poteſt. Non in eſſentia, quæ eſt eadem numero in utroque extremorum; ejuſdem autem ad ſe ipſum non datur relatio realis, ſed rationis. Nequit etiam fundari in relatione, quia nulla relatio poteſt eſſe fundamentum alterius, aliàs daretur relatio relationis, & proceſſus in infinitum. Ergo relatio ſimilitudinis non eſt aliqua ſpecialis relatio diſtincta ex natura rei à perſonis.

Ad objectionem ergo dicendum, quod ut relatio ſit realis, requiritur non ſolùm quod fundamentum, ſeu ratio fundandi ſit realis; ſed etiam quod fundamentum illud ſit diſtinctum in utroque extremo. Cujus ratio eſt duplex. Primam tradunt communiter Thomiſtæ ex Cajetano; quia ideò extrema relationis referuntur, quia rationes fundandi realiter referuntur: ſi enim albedines non referrentur ſecundùm ſimilitudinem, nec ipſa alba referrentur: rationes autem fundandi non referuntur inter ſe, ſi ſit una & eadem numero in utroque extremo, ut patet. Igitur relatio realis requirit fundamentum in utroque extremo diſtinctum.

Alia ratio hujus principii eſt, quia ut ſit relatio

latio & correlatio, debet eſſe oppoſitio in ea ratione, in qua eſt relatio: quæ oppoſitio non conſiſtit in hoc, quod extrema relationis habeant rationes oppoſitas & contrarias, ſed ſolùm, quod ſint in eodem ſubjecto incompoſſibiles: v.g. inter Petrum & Paulum datur oppoſitio relativa identitatis, inter duo alba datur oppoſitio relativa ſimilitudinis, non quòd natura Petri ſit diverſa, vel contraria naturæ Pauli, vel una albedo alteri contraria, vel ab ea diverſa, aliàs inter Petrum & Paulum daretur relatio diverſitatis, & inter duo alba relatio diſſimilitudinis: ſed ideò datur relativa oppoſitio inter prædicta, quia natura quæ eſt in Petro, non poteſt eſſe eadem numero in Paulo; nec albedo quæ eſt in uno pariete, poteſt alteri inhærere. Atqui Pater & Filius nullam habent oppoſitionem, vel incompoſſibilitatem, ſed ſummam identitatem in eſſentia, quæ eſt eadem numero in illis: Ergo eſſentia non poteſt fundare relationem identitatis, vel æqualitatis; ſed ſummam identitatem.

Adverte igitur diligenter, aliud eſſe ſimilitudinem, & aliud eſſe rationem ſimilitudinis, vel æqualitatis. Fatemur quidem perſonas eſſe omnimodè æquales in ſubſtantia & perfectione, hancque æqualitatem adorari ab Eccleſia, & convenire perſonis ab æterno; ſed tamen non habere relationem æqualitatis defectu conditionis neceſſariæ ad relationem & correlationem, quæ neceſſariò exigit fundamentum & terminum formalem diſtinctum: ad æqualitatem verò, ut ſic dicam, entitativam ſufficit diſtinctio extremorum.

Dices: Paternitas & filiatio ſunt duæ relationes

tiones diſtinctæ ; & tamen habent idem fundamentum : ſcilicet divinam eſſentiam : ergo non requiritur ad relationem realem diſtinctio fundamenti , ſed ſufficit diſtinctio extremorum.

Reſpondeo paternitatem & filiationem , ſecundùm munus relationis & exercitium referendi, fundari in origine activa vel paſſiva connotante ſubſiſtentiam perſonalem , & ſic habere diſtinctum realiter fundamentum : ſubſiſtentiæ enim perſonales in divinis multiplicantur, ut ſuperiùs oſtenſum fuit. Itaque perſona producens eſt fundamentum paternitatis , perſona producta fundamentum filiationis ; ſicut ergo illæ duæ perſonæ diſtinguuntur, ita multiplicatur fundamentum relationis paternitatis & filiationis. Aliqua poſſent urgeri contra hoc, ſed ex dictis de conſtitutivo perſonarum divinarum facilè corruunt.

In fine hujus materiæ advertendum eſt, quod licèt Patres refugiant aliquando fateri , Filium eſſe ſimilem Patri , propter Semiarrianos , qui ut excluderent ὁμοούσιον, duce Euſebio Nicomedienſi , ſubinducebant ὁμοιούσιον , quæ vox latinè ſonat ſimilem in natura ; tamen jam ſepulto cum fautoribus Semiarrianiſmo, non ſolùm nullum eſt periculum , ſed plena neceſſitas confitendi Filium ſimilem Patri, cùm Filius recipiat eandem naturam Patris per modum ſimilitudinis, & ut imago illius, utpote cùm procedat ut genitus , & generatio ſit origo viventis à vivente in ſimilitudinem naturæ. Solenne eſt Eccleſiæ Catholicæ aliquo tempore vetare propter hæreticos , quod in alio & indulget, & præcipit : ſicut aliàs Latini Patres repellebant tres hypoſtaſes , ne viderentur admittere tres

ſubſtantias :

ſubſtantias, verùm cùm exolevit hæc controverſia, vel evanuit timor quem timebant, nihil apud Doctores Latinos Catholiciſſimos uſitatius, quàm trium hypoſtaſeon profeſſio.

Explicatur circuminſeſſio divinarum perſonarum.

Secunda pars de mutua divinarum perſonarum inhabitatione & circuminſeſſione, quæ Græcè περιχώρησις dicitur, expreſsè traditur Joan. 10. *Pater in me eſt, & ego in Patre.* Quod repetitur *c.* 14. & *c.* 17. Adſtipulantur Patres, quorum verba refert Magiſter Sententiarum *in* 1. *diſt.* 19. & tota ſubſcribit Eccleſia, dum in hymno Laudum, fer. 2. canit: *In Patre totus Filius, & totus in Verbo Pater.*

Probat verò hanc veritatem S. Thomas triplici ratione. Prima eſt, quia hanc reciprocam cohabitationem perſonarum exigit unitas eſſentiæ; ſi enim eſſentia Patris eſt in Filio, in eo utique debet eſſe Pater: ubi enim eſt eſſentia alicujus, ibi maximè ipſe eſt: nec poteſt eſſe intimior conjunctio, quàm ubi eſt realis ejuſdem eſſentiæ communicatio.

Secunda: quia hanc circuminſeſſionem poſtulant divinæ origines, quæ cùm ſint immanentes, exigunt ut terminus maneat in principio: & quia per eas communicatur idem numero eſſe ſubſtantiale principii, neceſſe eſt quod principium dando naturam, det etiam ſeipſum, ac proinde ſicut ex vi originis tranſit natura ad terminum, ita & ipſum principium.

Tertiò id probat S. Doctor, quia id poſtulant

lant divinæ relationes, quarum una eſt in alia; quia relata ſunt ſimul naturâ & cognitione. Quæ ratio multis difficilis viſa eſt; nam quomodo poteſt eſſe una perſona in alia, ſecundùm eam rationem, per quam diſtinguitur ab illa, per relationes autem perſonæ diſtinguuntur & opponuntur: unde per relationem habet quidem una perſona quod ſit ad aliam, ſed non quod ſit in alia. Et licèt in conceptu unius relativi importetur correlativum, non tamen importatur per modum inexiſtentis, ſed per modum termini: quod parum conducit ad hoc ut una perſona ſit in alia.

Propter hoc, & alia multi hanc rationem D.Thomæ floccifaciunt, ſed ut notat Capreolus *in* 1. *diſt.*19.*q.*1. mentem S.Thomæ non intellexerũt; nam S.Doctor non intendit ex parte relationis probare, quod una relatio ſit in alia ſecundùm eſſe, ſed ſecundùm intellectum; ſic enim ait quæſt.42. art. 5. *Secundùm relationes manifeſtũ eſt, quod unum oppoſitorum relativè eſt in altero ſecundùm intellectum.* Et *in* 1.*diſt.* 19.*q.*3.*art.*2.*ad* 2. ait: *Quod una perſona dicitur eſſe in alia, vel quantum ad eſſe, vel quantum ad intellectum relationum, quia una intelligitur in alia.* Ex quibus patet S.Præceptorẽ non intendere, quod de natura relationis ſit, quod una inexiſtat alteri; ſed quod in ratione unius includatur alia, & in conſideratiõne unius in volvatur conſideratio ſuæ oppoſitæ; & ſolùm prætendit S.Doctor explicare omnes modos quibus una perſona eſt in alia. Nec debet illa ratio contemni, qua ante D. Thomam uſus eſt Chryſoſtomus *oration.*9. *in fine tomi* 5. ubi ait, inexiſtentiam perſonarum intelligendam eſſe

ſecundùm animi contemplationem, quia nec Filius ſine Patre, nec Pater ſine Filio cognoſcitur. Imò eam rationem indicat Chriſtus, dum *Ioan.* 14. Philippo poſtulanti, *oſtende nobis Patrem;* reſpondit, *Qui videt me, videt & Patrem.*

Ad illuſtrandam hanc triplicem Angelici Præceptoris rationem, notandum quod ſicut docet idem Sanctus 1. *p. quaſt.* 8. *art.* 1. Deus eſt in omnibus rebus tribus modis, ſcilicet per præſentiam, potentiam, & eſſentiam, quibus Deus omnia videt, omnia producit, omnia contingit: ſimiliter in propoſito ſicut omnia ſunt in cognitione divina, ita in cognitione unius relationis includitur alia; ſicut Deus agendo omnia pervadit, ita Pater eſt in Filio, quem ab æterno produxit, & perenniter producet. Denique ſicut eſſentia divina omnia contingit, ita Pater & Filius in ſe habitant per eſſentiæ unitatem.

Aliâ etiam viâ poteſt illuſtrari illa tertia ratio D. Thomæ petita ex relationibus. Licèt relationes ordinariæ petant duntaxat ſimultatem cognitionis, non verò inexiſtentiam realem; tamen illæ quæ reſultant ex actu cognitionis & amoris petunt eſſe ſimul. Ad cujus claritatem conſiderato, quod hæc eſt natura cognitionis, trahere ad ſe objectum cognitum hæc verò eſt amoris conditio, trahere amantem ad objectum amatum. Et licèt in nobis objectum non fiat realiter præſens intellectui, nec voluntas realiter uniatur objecto amato; hoc tamen nihil obeſt, quia ad illam realem unionem tendunt ſuo modo ambæ illæ potentiæ, ſed impediuntur vel propter diſtantiam objecti, vel propter materialitatem illius, quæ non patitur phyſicam unionem,

unionem, ſed tantùm intentionalem in intellectu, & affectivam in voluntate, quæ quantumvis objecti amati nexum ardenter concupiſcat, cogitur tamen ſolis ſuſpiriis & affectibus illi conjungi, cujus præſentiam tantoperè concupiſcit. Imò quia, dum præſens fit objectum, propter groſſitiem illius non poſſunt in ſeſe veluti transfundi, uniuntur eo arctiori modo quo poſſunt, nimirum converſatione, colloquiis, tactibus, aliiſque id genus; uſque adeò verum eſt, illa inter quæ eſt relatio cognoſcentis & cogniti, amantis & amati, per ſe poſtulare unionem & cohabitationem mutuam & realem.

Igitur Perſonæ divinæ, quæ conſtituuntur relationibus fundatis in cognitione & Verbo procedente, in dilectione & amore procedente, non ſolùm ſunt ſimul cognitione, ſed etiam inexiſtentiâ, præſertim quia illæ relationes fundatæ in amore & cognitione ſunt immateriales, ſubſiſtentes, & immenſæ; unde ſapiunt naturam cognitionis & amoris, atque adeò in ſe invicem transformantur: cùm enim inter ſe non correferantur, niſi quia ſunt terminus cognitionis & amoris, trahuntur & trahunt principium cognoſcens & amans, & una aliis fruitur, & omnes ſuaviſſimis ac juxtà caſtiſſimis amplexibus ſeſe indiſſolubiliter complectuntur.

REFLEXIO.

Ad divinam æqualitatem pervenire non poſſumus viles creaturæ, ſed divinarum perſonarum circuminſeſſionem imitari per gratiam poſſumus, & tenemur: fruſtra enim dictum

eſſet, *Qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in illo*, niſi divinarum perſonarum nobis inhabitantium convictu frui liceret. Felices illi, qui illud in veritate frequentant, quod ait Joan. cap. 1. ſuæ 1. Epiſt. *Societas noſtra ſit cum Patre & cum Filio ejus Jeſu Chriſto*. Et ſicut perſonæ divinæ in ſe inhabitant unitate eſſentiæ, operationum immanentium efficacia, relationum aſpectu mutuo; ſic habitet in nobis Deus effuſione gratiæ, quæ eſt expreſſio divinæ eſſentiæ; jugi meditatione, quæ operationis divinæ imitatio eſt; ſyncero amore, quo omnia ad Deum referimus. Sic tandem ad illam beatam requiem perveniemus, in qua videntes Deum ſicuti eſt, ineffabilem illam perſonarum circuminſeſſionem & intuebimur in Deo, & experiemur in nobis; tunc enim erit Deus omnia in omnibus, ut mirè explicat Bernardus *ſerm. 11. in Cant.* longiuſculis quidem verbis, ſed planè aureis, & opportunis. *Deus nondum eſt omnia in omnibus: hinc eſt quod ratio ſæpiſſimè in judiciis fallitur, & voluntas perturbatione jactatur, & memoria multiplici oblivione confunditur. Triplici huic vanitati nobilis creatura ſubjecta eſt nõ volens; in ſpe tamen. Nam qui replet in bonis deſiderium animæ, ipſe rationi futurus eſt plenitudo lucis, ipſe voluntati multitudo pacis, ipſe memoriæ continuatio æternitatis. O veritas, charitas, æternitas! ô beata & beatificans Trinitas! ad te mea miſera trinitas miſerabiliter ſuſpirat, quoniam à te infeliciter exulat. Diſcedens à te quantis ſe intricavit erroribus, doloribus, timoribus. Heu me, qualem pro te commutavimus trinitatem! Cor meum conturbatum eſt, & inde dolor; dereliquit me virtus mea, & inde pavor*

pavor; & lumen oculorum meorum, & inde error. En quàm diſſimilem Trinitatem, ô anima mea trinitas, memoria, ratio, voluntas, exulans offendiſti! Verumtamen quare triſtis es anima mea, & quare conturbas me? Spera in Deo, quoniam adhuc confitebor illi, cùm error ſcilicet à ratione, à voluntate dolor, atque à memoria timor omnis receſſerit, & ſucceſſerit illa, quam ſperamus, mira ſerenitas, plena ſuavitas, æterna ſecuritas. Primum illud faciet veritas Deus, ſecundum charitas Deus, tertium ſumma poteſtas Deus, ut ſit Deus omnia in omnibus, ratione recipiente lucem inextinguibilem, voluntate pacem imperturbabilem conſequente, memoria fonti indeficienti æternaliter inhærente. Quid divinius ad explicandam circuminſeſſionem trinitatis, noſtræ creatæ cum increata in cœlo futuram?

CAPUT II.

De proprietatibus externis, ſeu de miſſionibus divinarum perſonarum.

HAc materia de miſſionibus divinis totum hunc librum coronamus, ſicut & per miſſiones illas complentur omnia in nos divini Numinis beneficia. Enumerantur autem miſſiones inter proprietas perſonales, quia licèt opera Trinitatis ad extra ſint indiviſa; quia, ut ait S. Leo ſerm. 3. Pentecoſt. *Quidquid in diſpoſitione rerum agit divina moderatio, ex totius venit providentia*

Trinitatis : una eſt ibi benignitas miſericordiæ, una cenſura juſtitiæ; nec aliquid eſt in actione diviſum, ubi nihil eſt in voluntate diverſum: tamen quia, ut dicemus, miſſio fundatur in proceſſione, quæ non eſt communis Trinitati, ideò miſſio inter proprietates externas recenſetur, quia effectum temporalem connotat perſonæ procedenti attributum. Unde ſubdit *loco citato* Magnus Leo : *Salva cooperatione inſeparabilis Trinitatis, quædam Pater, quædam Filius, quædam propriè Spiritus ſanctus exequitur. Diviſit ſibi opus noſtræ reparationis miſericordia Trinitatis, ut Pater propitiaretur, Filius propitiaret, Spiritus ſanctus igniret.* Inquiremus autem de miſſione, an & quid ſit, quotuplex ſit, & quinam ſint ejus effectus.

SPECULATIO I.

Admittenda eſt in perſonis procedentibus miſſio, quæ primò & per ſe importat perſonam procedentem; ſecundariò connotat effectum temporalem.

PRima pars eſt de fide, propter expreſſa Scripturæ teſtimonia. Joan. 8. *Qui miſit me Pater.* Et *cap.* 15. de Spiritu ſancto : *Cùm venerit Paracletus, quem mittet Pater in nomine meo.* Et alibi ſæpè, ut conſtabit ex dicendis, ubi etiam Patrum dicta pro opportunitate referemus.

Probatur

Probatur & explicatur. Miſſio quatuor importat, perſonam quæ mittitur, principium à quo mittitur, terminum ad quem mittitur, & egreſſio ejus qui mittitur ad ſuam functionem obeundam; ad quæ neceſſariò requiritur primò, ut perſona miſſa procedat à mittente; vel per imperium, ut ſervus à domino mittitur; vel per conſilium, inductionem, ſuaſionem, ſicut Rex dicitur mitti à Conſiliariis ſuis ad bellum, vel à Medicis ad balneum: qui modi dicunt imperfectionem aut ſubjectionis, aut ignorantiæ, aut indigentiæ; vel per originem, ut flos ab arbore, fluvius à fonte, calor ab igne, radius à ſole emittitur. Requiritur ſecundò, ut perſona miſſa incipiat eſſe, aut ſaltem novo modo eſſe in termino, ad quem mittitur, aliàs non diceretur mitti, ſi antea erat, & eodem modo erat.

Atqui utraque illa conditio convenit perſonis procedentibus, Filio ſcilicet & Spiritui ſancto. Prima quidem; nam procedunt ambo à Patre, & Spiritus ſanctus à Filio. Secunda verò; nam Verbum fuit novo modo in humanitate per incarnationem; Spiritus ſanctus eſt novo modo in anima juſti per ſanctificationem, ut dicemus poſteà. Ergo perſonis procedentibus convenit miſſio; ſecus verò Patri, qui non procedit ab alio, & ideò ſolùm venire dicitur. Nam ſicut prima perſona eſt ingenita; primum ens eſt à ſe, non ab alio; primum movens non movetur ab alio, ſed eſt immobile: ita primum mittens eſt immiſſibile. Hinc Auguſt. lib. 2. de Trinit. cap. 5. *Pater ſolus non legitur miſſus, quia miſſio ductam ab alio originem complectitur: Pater autem à nullo eſt. Filius mittitur, ſed à ſolo Patre, à quo gignitur. Spiritus ſanctus*

ſicut à Patre & Filio procedit, ita & ab utroque mittitur.

Secunda pars explicat, quid importet miſſio, & expreſsè docetur à D. Thoma art. 2. ad 2. *Miſſio includit proceſſionem æternam, & aliquid addit, ſcilicet temporalem effectum.* Idque deſumpſit ex Auguſtino *lib.4. de Trin.c.*20. dicente: *Mittit qui genuit; mittitur quod genitum eſt*, & inde probat Patrem non poſſe mitti, quia à nullo procedit: *Pater non dicitur miſſus, non enim habet de quo ſit, aut ex quo procedat.*

Ratio verò eſt, quia miſſio eſt exitus, & veluti progreſſio rei miſſæ à mittente, ad terminum ad quem de novo mittitur: ſed una perſona non exit ab alia niſi per proceſſionem naturalem, nec procedit ad creaturā niſi per productionem novi effectus: ergo miſſio in recto importat proceſſionem, connotans in obliquo effectum de novo productum. Unde eo ferè modo explicanda eſt miſſio, quo actus liber divinæ voluntatis, qui in recto importat amorem Dei neceſſarium; connotat tamen creaturas indifferenter producendas. Sic miſſio perſonæ divinæ eſt ipſa origo perſonæ procedentis, quæ extenditur ad aliquam divinæ communicationis largitatem. Unde patet, quod miſſio importat primariò aliquid notionale, ſecundariò verò aliquid eſſentiale & commune, nempe productionem effectus; quanvis attenta ſola ſignificatione vocabuli, magis importari videatur productio effectus; per quod explicabis multas S. Thomæ authoritates ex ſententiis depromptas, quæ huic noſtræ aſſertioni ex ipſomet in Summa exſcriptæ repugnare videntur.

Dices: Quod mittitur, non producitur, ſed ſupponitur

ſupponitur productum, ut ad aliquam functionem de novo deſignetur: ſed per originem perſonæ divinæ producuntur ab æterno. Ergo in illa origine non conſiſtit miſſio, quæ eſt temporalis, & ad extra.

Reſpondeo, quod licèt in actibus moralibus humanæ vitæ miſſio ſupponat originem, quia non exercetur, niſi per imperium, conſilium, preces, & commiſſiones, tamen in actibus naturalibus miſſio fit per realem productionem, ut exemplis ſuprà expoſuimus: unde ſufficit, quod in miſſione aliquid de novo producatur, ut contingit quando perſonæ divinæ mittuntur. Non vocatur tamen origo divina miſſio ab æterno, ſed in tempore: ſicut nec Deus dicitur Dominus vel Creator ſolùm ex tempore, quanvis omnipotentia, quam principaliter ſignificat dominium & virtus creativa, ſit ab æterno.

Quæres, quiſnam ſit ille effectus, quem connotat divina miſſio?

Reſpondeo eſſe gratiam ſanctificantem, quia miſſio eſt proceſſio perſonæ divinæ ad creaturam rationalem novo modo inhabitandam, qui novus modus non poteſt eſſe alius, quàm quod Deus ſpecialiter poſſideatur à creatura per cognitionem & amorem; quæ cognitio ſapida & divini amoris ſpirativa non habetur ſine gratia, ratione cujus Deus cohabitat, & convivit nobiſcum, juxta illud Sap. 8. *Non habet amaritudinem cõverſatio ejus, nec tædium cõvictus ejus*, ratione cujus etiam Deus eſt in nobis tanquam in templo, ubi ſpecialiter colitur, adoratur, amatur, juxta illud 1. Cor. 3. *Neſcitis, quia templum Dei eſtis vos, & Spiritus ſanctus habitat in vobis*: ratione cujus demùm Deus domi-

natur & regnat in medio cordis noſtri veluti in throno, ſibi omnes motus, cogitatus, & actus noſtros ſubjiciens, juxta illud Luc. 17. *Regnum Dei intra vos eſt.* Sicut ē contra, quando homo caret gratia, Deus dicitur diſtans, averſus & longè, ſecundùm uſum loquendi Scripturarum. Proverb. 15. *Longè eſt ab impiis Dominus.* Sap. 1. *In malevolam animam non introibit ſapientia. Spiritus ſanctus diſciplinæ effugiet fictum.* Hinc

Sequitur primò, perſonas divinas non mitti per communicationem effectuum naturalium, quia per hujuſmodi beneficiorum largitionem manifeſtatur quidem Dei ſapientia, bonitas, & potentia; ſed quia procedunt dona illa à Deo uno, & ſunt indiviſa Trinitati, per illas perſonæ divinæ non mittuntur novo & ſpeciali modo, nec per hujuſmodi manifeſtatur Trinitas perſonarum.

Sequitur ſecundò, Deum ſpecialiter ad nos non venire, nec perſonam divinam mitti per gratiàs actuales, nec per gratias gratis datas; quia nimirum & auxiliorum motio, & gratiarum illarum diviſiones peccatum mortale compati poſſunt: peccatum verò non permittit, Deum ſpecialiter habitare in nobis, cùm potiùs ſit remotio & ſeparatio à Deo. Adde quod miſſio exigit permanentem habitationem in anima, juxta illud Jaon. 14. *Si quis diligit me, diligetur à Patre meo, & ad eum veniemus, & manſionem apud eum faciemus.* Quæ manſio non habetur nec per auxilium Dei moventis, nec per attritionem, quæ ut ait Tridentinum *ſeſſ.* 14. *cap.* 4. eſt *Impulſus Spiritus ſancti, nondum quidem inhabitantis, moventis tamen:* poteſt nihilominus vocari miſſio initiativè, quatenus

tenus ab his auxiliis & motibus piis exorditur juſtificatio noſtra, & inhabitatio Dei apud nos.

Sequitur tertiò, pleniorem eſſe miſſionem quando cum gratia ſanctificante infunduntur ſimul gratiæ gratis datæ: nam ut ait D. Thomas quæſt. 43. art. 3. *Operatio miraculorum eſt manifeſtativa gratiæ gratum facientis, ſicut & donum prophetiæ, & qualibet gratia gratis data. Vnde 1. Cor. 12. gratia gratis data nominatur manifeſtatio Spiritus. Sic igitur Apoſtolis dicitur datus Spiritus ſanctus ad operationem miraculorum, quia data eſt eis gratia gratum faciens cum ſigno manifeſtante. Si autem ſolùm daretur ſignum gratiæ gratum facientis ſine gratia, non diceretur dari ſimpliciter Spiritus ſanctus, niſi fortè cum aliqua determinatione; ſecundùm quod dicitur, quod alicui datur ſpiritus propheticus, vel miraculorum, in quantum à Spiritu ſancto habet virtutem prophetandi, vel miracula faciendi.* Et idem cenſendum proportionaliter eſt de ſpeciali gratia, quam Deus dat ſummo Pontifici, & Oecumenicis Conciliis ad definiendas res fidei.

Sequitur quartò, Spiritum ſanctum toties de novo mitti ad nos, quoties augetur gratia in nobis: quod contingit, ut docet D. Thomas, dum in ferventes actus charitatis prorumpimus, vel rebus caducis efficaciter renuntiamus. Verba Angelici Præceptoris nimiam piis, & ſpiritalibus viris afferunt conſolationem, quàm ut omittantur. *Dicendum* (inquit quæſt. 43. art. 6. ad 2.) *quod etiam ſecundùm profectum virtutis, aut augmentum gratiæ fit miſſio inviſibilis, ut cùm aliquis ex fervore charitatis exponit ſe martyrio, aut abrenuntiat his quæ poſſidet, aut quodcumque opus arduum aggreditur.* Per opus ar-

duum intelligit S.Doctor illud, in quo natura corrupta multùm debellatur: v.g. cùm quis inimico inſigni inſigne præſtat beneficium, cùm Clericus vel Prælatus efficaciter incipit vivere ad normam Canonum, & Conciliorum, præſertim Chartaginenſis quarti,& Tridentini; id eſt frugaliter in victu, humiliter in veſtitu, modeſtè in geſtu, liberaliter in pauperum & afflictorum ſuccurſu, ferventer in amplificando Dei honore & cultu, tótaliter in animarum Deo lucrandarum fructu. Hoc vocatur opus arduum, ſignificans miſſionem & adventum Spiritus ſancti. Similiter cùm Religioſus laxo collapſam diſciplinam regularem in ſe reſarcire ſatagit, & vitam ſuam ad ſtrictioris obſervantiæ, & Inſtituti ſui normam exigere ſeriò incumbit. Denique cùm ſæcularis mollis jam non ſemiſaucia voluntate, ſed fortiter & integrè ſæculi maximas aſpernatur, nec iteratis lapſibus ad vomitum redit: tunc ſignum eſt miſſionis divinæ.

REFLEXIO.

Ex his facilè dignoſces, Lector, an ſaltem probabile ſit,in te Deum veniſſe,& ad te miſſam fuiſſe perſonam divinam: id eſt fructibus, effectibúſque diſcernes: nam ut rectè arguit S. Bernard. ſerm. 1. in Dedicat. *Habitare in corpore animam probant vitales motus corporis; habitare in anima Spiritum probat vita ſpiritualis: illud ex viſu & auditu dignoſcitur, iſtud ex charitate, humilitate, cæteriſque virtutibus.* Ad illos ergo verè miſſus eſt Spiritus ſanctus, & tota ſimul Trinitas deſcendit, qui antea cùm non poſſent,

ſeu

ſeu nollent à crapula, comeſſationibus, impudicitiis, cæteriſque ſimilibus & diſſimilibus vitiis continere, nunc à die converſionis ſuæ firmum ſibi vitæ in melius commutatæ propoſitum adeſſe bonorum operum perſeverantiâ fidem faciunt, & varia pœnitentiæ officia ſibimetipſis imponentes, præveniunt judicium Dei. Certè tunc ſolùm credi debet, Spiritum adeſſe divinum, cùm homines ultra virtutem humanam, ſupra naturæ repugnantiam, contra carnis conſuetudinem intrepido, & indefeſſo luctamine pugnant, vincunt, coronantur. Hæc ſunt vera ſigna, adeſſe potentiam Patris, ſapientiam Filii, amorem Spiritus ſancti. Quidquid ſit, quidquid agat, quibuſlibet donis homo ornetur, niſi cor ſincerè Deum diligat, fruſtra ſibi Deum adeſſe blanditur. Quicumque ergo cor novum, ſpiritum novum, novamque in ſe creaturam non ſentit, nec in novitate vitæ incedit; talis nec ſuſpiriis, nec lachrymis, nec aliis quibuſcumque motibus & donis, dari ſibi Spiritum ſanctum credat: & quia ſæpè mentitur iniquitas ſibi, & ut ait Gregorius 1. p. Paſtor. cap. 9. *Sæpe ſibi de ſe mens ipſa mentitur, fitque ut aliud in intimis intentio ſupprimat, & aliud tractantis animo ſuperficies cogitationis oſtendat*: ideò ſemper de abſentia perſonarum divinarum timeamus, fervent amore eas advocemus, aſſiduo cultu & reverentia eas in nobis retineamus.

SPECU-

Speculatio II.

Miſſionum perſonarum divinarum alia eſt inviſibilis, viſibilis altera.

VTramque hanc miſſionem dari conſtat ex Scripturis. Inviſibilem quidem, ad Gal. 4. *Miſit Deus Spiritum Filii ſui in corda veſtra clamantem, Abba Pater.* Viſibilem verò, ut cùm Verbum caro factum eſt, cùm Spiritus ſanctus in die Pentecoſtes deſcendit, ut poſteà dicemus: & ratio convenientiæ eſt, quia congruum eſt ut frequenter veniat Deus ad Sanctos interiùs abſque ſtrepitu, ut eos roboret, ſoletur, ſuaque ſecreta communicet. Unde dicitur Oſeæ 14. *Ducam eum in ſolitudinem, & loquar ei ad cor:* ad quam internam loquelam audiendam neceſſaria omninò eſt ſolitudo & ſilentium, tum exteriùs fugâ converſationis, tum interiùs mortificatione paſſionum. Unde Bernard. epiſt. 107. *Voci Dei tui dulciori ſuper mel & favum ſi præparas aurem interiorem, fuge curam exteriorem, ut expedito & vacante interno ſenſu, dicas & tu: Loquere, Domine, quia audit ſervus tuus. Vox hæc non ſonat in foro, ſed nec auditur in publico: ſecretum conſilium ſecretum quærit auditum: felix & beata anima, quæ venas ſuſurri divini percipit in ſilentio.*

Conveniens eſt etiam quandoque miſſio exterior, in aliquo effectu viſibili refulgens, ut creatura rationalis ſenſibilibus rebus aſſuefacta

per

per viſibiles hujuſmodi apparitiones ad inviſibilia rapiatur,& ex his quæ animus novit, ſurgat ad incognita quæ non novit ; ac per hoc quod ſcit notum diligere , diſcat & incognita amare : & ideò in aliquo effectu ſenſibili repræſentatur perſona divina, ſive intercedat unio hypoſtatica,ut in Incarnatione ; ſive ſit tantùm aliquod ſignum externum , ut in aliis , quæ ſigillatim explicanda ſunt.

Prima ergo , & præcipua miſſio viſibilis fuit aſpectabilis miſſio Filii Dei per myſterium & beneficium Incarnationis.Gal.4. *Cùm ergo venit plenitudo temporis,miſit Deus Filium ſuum natum ex muliere , factum ſub lege.* De qua miſſione S. Leo *ſerm.5. Nativit.*ſic ait : *Hujus ſplendoris manifeſtatio miſſio dicitur , qua Chriſtus mundo apparuit : & cùm omnia inviſibili ſua majeſtate ſemper impleret, tamen quaſi de remotiſſimo altiſſimoque ſecreto , iis quibus erat ignotus, advenit.*

Secunda miſſio viſibilis fuit, quando Spiritus ſanctus deſcendit viſibiliter in Chriſtum ſub ſpecie columbæ,ut habetur *Matth.3.& Luc.3.*quæ quidem columba fuit verum animal,ut docet S. Auguſtinus lib. de agone Chriſtian. c.22. *Sicut enim* (inquit) *non oportebat ut homines falleret Filius Dei, ſic non decebat ut homines falleret Spiritus ſanctus : ſed omnipotenti Deo,qui univerſam creaturã de nihilo fabricavit,non erat difficile verum corpus columbæ ſine aliarũ columbarum miniſterio figurare, ſicut ei non fuit difficile verum corpus in utero Mariæ ſine virili ſemine fabricare.* Non fuit tamen aliqua unio hypoſtatica inter Spiritum ſanctum & columbam , ut ait idem S. Pater epiſt. 102. ad

Evodium:

Evodium: *Illa Columbæ ſpecies corporalis coaptata non eſt in unitatem perſonæ Spiritus ſancti, quæ impleto ſignificationis officio, mox eſſe deſinit.*

Congruentiæ autem hujus apparitionis egregiæ traduntur à S. Thoma 3. *part. quæſt.* 39. *art.* 6. *ad* 4. quia nimirum per proprietates columbæ deſignantur ſeptem dona Spiritus ſancti: primò enim columba ſecus fluenta habitat, ut inde viſo accipitre mergat ſe, & evadat: quod pertinet ad donum ſapientiæ, per quam Sancti ſecus divinæ Scripturæ fluenta reſident, ut incurſum diaboli evadant. Secundò columba meliora grana eligit; quod pertinet ad donum ſcientiæ, qua Sancti ſententias ſacras, quibus paſcuntur, eligunt. Tertiò columba alienos pullos nutrit; quod pertinet ad donum conſilii, quo Sancti alienos pullos, id eſt homines priùs à Deo alienos, ſuis verbis & exemplis ad Deum convertunt, & veluti patres ſpiritales Deo gignunt. Quartò columba non lacerat roſtro; quod pertinet ad donum intellectus, quo Sancti non cogitant mala, nec contra fidem, nec contra proximi charitatem: unde nec mala verba unquam proferunt. Quintò columba felle caret; quod pertinet ad donum pietatis, per quam Sancti mites & manſueti, omni irâ carent. Sextò columba in cavernis petræ ædificat; quod pertinet ad donum fortitudinis, qua Sancti in plagis mortis Chriſti, qui eſt petra firma, nidum ponunt, id eſt ſuum refugium & ſpem. Septimò columba gemitum pro cantu habet; quod pertinet ad donum timoris, quo Sancti deteſtantur crimina, & gaudent in tribulatione.

Multæ aliæ aſſignantur à Patribus cauſæ hujus

jus ſub ſpecie columbæ apparitionis. Primò ad deſignandum, Spiritum ſanctum diligere ſimplices corde, quia columba eſt animal ſimplex, & dolo carens. Matth.10. *Eſtote ſimplices ſicut columbæ.* Secundò quia columba, teſte Tertull. lib. contr. Valent. cap.2. *divinæ pacis eſt præco:* unde olim ad arcam Noë reverſa eſt cum ramo olivæ. Hanc columbæ pacificam indolem rectè deſcribit Cyprian. lib. de unit. Eccleſ. *Columba ſimplex animal & lætum eſt, non felle amarum, non morſibus ſævum, non unguium laceratione violentum: hoſpitia humana diligere, unius domus conſortium noſſe, cùm generant ſimul filios edere, cùm commeant volatibus invicem cohærere, communi converſatione vitam invicem degere, oris oſculo concordiam pacis agnoſcere, legem circa omnia unanimitatis implere.* Quia ergo Spiritus ſanctus hanc pacem fovet in Eccleſia, meritò ſub columbæ ſigno comparuit. Tertiò columba in avibus velociùs volitat, ut obſervat S. Ambroſ. *ſerm.*70. quod indicatur Iſai.60. *Qui ſunt iſti, qui ut nubes volant, & quaſi columbæ ad feneſtras ſuas?* Et Pſal.54. *Quis dabit mihi pennas ſicut columbæ, & volabo, & requieſcam.* Sic Spiritus ſancti impulſu ad cœleſtia cogitanda & amanda celerrimè evolamus. Quartò columba eſt animal caſtum, & pudicum, & teſte Æliano, non novit adulteria, nec cadaveribus inhiat: unde emiſſa ab Arca, rediit, nec foris manſit, niſi terrâ purgatâ. Spiritus autem ſanctus eſt virginum amantiſſimus ſponſus. Denique columba eſt animal fœcundiſſimum, & Spiritus ſanctus innumeros filios ſpiritales quotidie producit.

Tertia miſſio viſibilis fuit in nube, nimirum

in transfiguratione Domini, Matth. 17. *Et ecce nubes lucida obumbravit eos.* Nam ut canit Eccleſia in Officio illius feſti, *In ſplendenti nube Spiritus ſanctus viſus eſt, paterna vox audita eſt.* Idem docet expreſsè Auguſt. epiſt. 102. ad Evod. *Nubes illa lucida, quæ operuit in monte cum tribus diſcipulis Salvatorem, Spiritum ſãctum demonſtravit.* Et ſequitur S. Thom. 3. *p. q.* 45. *art.* 4. *ad* 2. & *in hac* 1. *p. q.* 43. *art.* 7. *ad* 6. Convenientiæ ſunt primò, quia ſicut nubes populum Iſraëliticum in Palæſtinam per deſertum perduxit, juxta illud Exod. 13. *Nunquam defuit columna nubis per diem*; ſic ad cœlum Spiritu ſancto ductore prævio pervenimus. Pſalm. 142. *Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam.* Secundò, ſicut nubes interpoſita defendit Hebræos ab Ægyptiis, ut habetur *Exodi* 14. & *Numer.* 14. ita Spiritus ſancti muniti clypeo hoſtem repellimus longiùs. Tertiò in nube Dei majeſtas oſtendi ſolet. Exod. 16. *Ecce gloria Domini apparuit in nube.* Et Matth. 4. *Videbunt Filium hominis venientem in nubibus cœli cum virtute multa & majeſtate.* Subobſcurus enim, & refractus ſplendor, qui eſt in nube lucida, majeſtatem inſinuat. Spiritus autem ſanctus, utpote Deus, incomprehenſibili majeſtate fulget. Quartò nubes ſunt proxima pluviæ materia, juxta illud Pſal. 146. *Qui operit cœlum nubibus, & parat terræ pluviam.* Spiritus autẽ ſanctus imbribus ſuarum benedictionum totam irrorat, & inundat Eccleſiam. Et ſicut aqua per nubes effuſa mundat ſordes, fœcundat terram, temperat ardorem, extinguit ſitim: ſic Spiritus ſancti gratia lavat, & ſuper nivem animam dealbat, bonis operibus ditat, æſtum paſſionum temperat;

temperat, & torrente voluptatis Spiritus animum potat.

Quarta miſſio viſibilis Spiritus ſancti fuit in vento & flatu. Joan.20. *Inſufflavit in eos, & dixit: Accipite Spiritum ſanctum.* Et Actor.2. *Factus eſt repentè de cœlo ſonus, tanquam advenientis Spiritus vehementis.* Congruentiæ ſunt primò, quia proceſſio Spiritus ſancti eſt veluti quædã ſpiratio cordis divini, quo Pater veluti impellitur in Filium, & viciſſim. Secundò ventus eſt inviſibilis, & tamen ejus ſonus auditur: ſic Spiritus ſanctus ſub aſpectum non cadit; ejus tamen vox & interiùs auditur per inſpirationes, & exteriùs per prædicationes. Tertiò, ventorum initium & terminus ignorantur, & nemo eſt qui judicia & vias Spiritus ſancti in hac vita intelligat: nam *quis cognovit ſenſum Domini, aut quis conſiliarius ejus fuit?* Et, *Animalis homo non percipit quæ ſunt Spiritus Dei.* Quartò ventus naves ingentes, & onuſtas per maris undas vehementer impellit; & Spiritus ſanctus homines corpore quod corrumpitur aggravatos ſacrorum motuum afflatu per hujus mundi procellas dirigit ad portum ſalutis ſempiternæ. Quintò, ventus aërem purgat, aquas movet, glacies liquefacit, nubes cogit in pluvias. Sic Spiritus ſanctus peccatorum ſordes expurgat, eorum mentes minis & promiſſis commovet, cordis duritiem frangit & emollit, flat, & fluunt aquæ, & gemitus inenarrabiles.

Quinta miſſio & omnium celeberrima fuit in linguis igneis die ſacratiſſimo Pentecoſtes, ut deſcribitur *Actor.* 2. quæ quidem apparuit ſub ſpecie linguæ. Primò, quia veniebat ad Verbi incarnati gloriam manifeſtandam; ſicut enim

Filius eſt Verbum Patris, ita Spiritus ſanctus eſt veluti lingua manifeſtans præcellentiam Verbi Divini. Vide Gregorium *hom.*30. *in Evangel.* Secundò, quia deſcendebat præcipuè ad movendas linguas Apoſtolorum; unde in linguis igneis apparuit, quia ut ait ibidem Gregorius: *Spiritus omnes quos repleverit, ardentes pariter & loquentes facit.* Tertiò, ut indicaret viros Apoſtolicos, priùs quàm prædicent, & loquantur coram populis, debere impleri Spiritu ſancto, ut ex abundantia cordis os loquatur, juxta illud Actor.2. *Repleti ſunt omnes Spiritu ſancto, & cœperunt loqui prout Spiritus ſanctus dabat eloqui illis.* Cœperunt tunc, quia niſi veniſſet abundantia Spiritus, Apoſtoli tacuiſſent. Et aliqui garruli adhuc ſpiritu ſuo, & ſæculi pleni loqui geſtiunt, nec expectant tempus loquendi, priùs volentes docere, quàm cœperint facere. Quid mirum ſi audiamus tam paucos concionatores Apoſtolicos? *Quod tuum eſt ſpargis, & perdis* (ait Bern. ſerm.18. in Cant.) *ſi priuſquàm infundaris tu totus ſemiplenus feſtines effundere. Quam ob rem, ſi ſapis, concham te exhibebis, & non canalem; hic ſiquidem penè ſimul & recipit & refundit; illa verò donec impleatur, expectat; & ſic quod ſuperabundat, ſine ſuo damno communicat.*

Illæ verò linguæ erant igneæ. Primò ignis purgat corpora, illuminat, calefacit, & accendit, penetrat & intima pervadit. Ita Spiritus ſanctus mentes purificat, radiis veritatis illuſtrat, flammis charitatis accendit, & interiora hominis ſua præſentia replet & decorat. Secundò ignis eſt leviſſimus, ad ſuperiora ſemper tendẽs; ſimpliciſſimus, ab omni concretione & mixtio-

me alienus ; efficaciſſimus , & in actione promptiſſimus , ut patet in tormentorum bellicorum exploſione. Sic Spiritus ſanctus illos quos replet ad cœleſtium amorem , ad inferiorum & terrenorum contemptum , & quidem citiſſimè , & efficaciſſimè permovet : neſcit enim tarda molimina Spiritus ſancti gratia ; & ut ait S. Leo ſerm. 1. Pent. *Ipſe Spiritus veritatis facit domum gloriæ ſuæ luminis ſui fulgore nitere, & in Templo ſuo nec tenebroſum aliquid vult eſſe, nec tepidum.* Tertiò , ignis quorumdam corporum alia conſolidat, ut vaſa fictilia ; alia emollit, ut ceram & butyrum ; alia obdurat , ut lapides, & marmora ; alia deſtruit & conſumit , ut ligna & paleas. Sic Spiritus ſanctus humiles corroborat, qui ejus gratiâ adjuti nullis parcunt laboribus, nullis franguntur injuriis , nullis alliciuntur mundi blanditiis ; pios compunctione & amore liquefacit, juxta illud Cant. *Anima mea liquefacta eſt ut dilectus loquutus eſt.* Peccatores obdurat , non quidem impertiendo malitiam, ſed non impertiendo miſericordiam : & tandem eos devaſtat & punit zelo iræ ſuæ ; nam Deus noſter ignis conſumens eſt. Hæc omnia potes, Lector , variis Scripturarum & Patrum ſententiis illuſtrare pro concionibus.

Advertendum tamen eſt , hanc eſſe differentiam inter miſſionem viſibilem & inviſibilem, quòd in prima mittitur una perſona ſine alia, ut ſolus Filius viſibiliter apparuit in humanitate, ſolus Spiritus in ſpecie columbæ: at in inviſibili non mittitur una perſona ſine alia, imò omnes veniunt in animam juſti, & manſionem apud eam faciunt ; & ideò omnibus juſtis conferuntur omnia dona , tam ea quæ pertinent ad intellectum,

tellectum, & appropriantur Verbo, quàm ea quæ pertinent ad voluntatem, & approprian-tur Spiritui ſancto; quod ſanè (in confuſionem noſtram dico) apparet in idiotis quibuſdam, tam viris, quàm mulieribus juſtis, præſertim Monachis converſis, vel Monialibus,qui omni ſapientia humana deſtituti, habent ſcientiam Sanctorum, & prudentiam Spiritus; ducunt enim vitam integram ſine crimine & querela: quod ſummæ prudentiæ & mirabilis judicii, conſiliíque argumentum eſt: nam in hoc quotidie ceſpitat prudentia ſæcularis, & hominum politica diſciplina.

Objicies ad Euchariſtiam peracta conſecratione mittitur perſona Filii, ut ibi novo modo exiſtat: Sed illa miſſio nec eſt viſibilis, cùm Chriſtus non appareat; nec inviſibilis, quæ ſolùm contingit per productionem gratiæ, quæ non eſt in Sacramento, ut in ſubjecto, ſed ut in inſtrumento. Ergo miſſio non adæquatè dividitur in viſibilem & inviſibilem,modo à nobis explicato.

Confirmatur. In illis creaturis aſpectabilibus, putà columba, aëre, vento, igne Spiritus ſanctus non fuit novo aliquo modo, nec per gratiam, cujus ſunt incapaces, nec per unionem hypoſtaticam, ad quam non fuerunt aſſumptæ.Ergo tunc non fuit miſſio alicujus perſonæ divinæ, ſed ſolùm repræſentatio illius.

Reſpondeo ad objectionem,miſſionem Chriſti ad Euchariſtiam reduci ad inviſibilem; quia Chriſtus non mittitur ad Sacramentum, ut ibi ſiſtat, ſed tranſeat ad fideles cibo cœleſti paſcendos. Chriſtus enim eſt ibi ad modum cibi, qui ad eſurientem ordinatur, quem paſcit, vel impin

impinguat, juxta diſpoſitionem ſtomachi. Ita panis ille Angelicus animam divinis muneribus replet, & opimat pro fervore accedentis.

Ad confirmationem reſpondeo in miſſione viſibili verè mitti perſonam divinam, quæ operatur ſanctitatem, non in illam quidem creaturam irrationalem, ſed in rationalem, ſuper quam tale viſibile ſignum apparet; imò talis viſibilis miſſio deſignat uberiorem collatæ gratiæ plenitudinem, ut rectè declarat S.Thom. *q.43. art.7. ad 6.*

Reflexio.

Præclarè obſervavit Auguſt. *lib.4. de Trinit. c.20.* hoc viſibilem inter & inviſibilem miſſionem intereſſe diſcrimen, quod per priorem perſona divina venit in hunc mundum, per poſteriorem verò facit homines eſſe extra mundum, eoſque ad æternitatem transfert. *Quia*, inquit, *& nos ſecundùm quod mente aliquid æternum, quantum poſſumus, capimus, non in hoc mundo ſumus; & omnium juſtorum ſpiritus, etiam adhuc in carne viventium, in quantum divina ſapiunt, non ſunt de hoc mundo.* Tunc ergo inviſibiliter ad nos mittitur Spiritus ſanctus, cùm mundo morimur, non ſeparatione corporis ab anima, ſed affectus à ſæculo; cùm odiſſe incipimus quæ mundus amat; cùm præſentium hoſpites, futurorum appetitores, æternam illam patriam, contempta temporalium falſitate ſuſpiramus; cùm non deſinimus cœleſtia ſitire, & humana faſtidire; cùm dulceſcunt nobis vilia, & quæ priùs fuerant pretioſa, vileſcunt; cùm utimur hoc mundo tanquam non utentes, & noſtra

conver

converſatio in cœlis eſt. Hæc de miſſione inviſibili. Miſſionem verò viſibilem perſonarum divinarum imitantur Apoſtolici illi Clerici & Religioſi, qui fervidis miſſionibus evangelizant pauperibus, & pluviam voluntariam, quam ſegregat Deus hæreditati ſuæ, liberaliter effundunt, & per diverſa loca aſpera & plana, per civitates & caſtella, apud Catholicos & hæreticos veluti nubes volant, id eſt, ut exponit Gregor. hom. 12. in Ezech. *& verbis pluunt, & exemplis coruſcant.* Veritates & maximas Evangelicas purè & ſine fuco annunciant, non in ſublimitate ſermonis, ſed in oſtenſione virtutis; non prurientes auribus, ſed corda cientes & ſcindentes; non loquentes placentia, ſed ſolida; arguentes, obſecrantes, increpantes in omni patientia & doctrina. Heu! mundus abundat Sacerdotibus & Religioſis, & tot parvuli in oppidulis, in vallibus petunt panem, & non eſt qui frangat eis! Væ væ Prælatis dormitantibus! Væ Presbyteris otioſis! Per ſolas miſſiones impletur prædeſtinatio, quæ eſt tranſmiſſio creaturæ rationalis in vitam æternam.

SPECULATIO III.

In miſſionibus divinarum perſonarum dantur nobis ſpecialiter ipſæ perſonæ divinæ, & innumerabilis honeſtas per manus earum.

PRima pars contendit ita eſſe peculiarem modum exiſtentiæ perſonæ divinæ in Sanctis, ad quod

quos mittitur, ut ſi per impoſſibile Deus non eſſet immenſus, ſequeretur per locum intrinſecum, Deum realiter adeſſe juſto, quem ſanctificat: adeſſe, inquam, non affectivè ſolùm, ſed phyſicè, realiter, & ſubſtantialiter. Ita docet expreſsè S. Thomas *in* 1. *diſt.* 37. *quæſt.* 1. *art.* 2. dicens: *Iſti modi, quibus Deus exiſtit in rebus, diſtinguuntur ex parte creaturæ, in quantum diverſo modo ordinatur in Deum, & conjungitur ei; non diverſitate rationis tantùm. Cùm enim Deus in rebus eſſe dicatur ſecundùm quod eis aliquo modo applicatur, oportet ut ubi eſt diverſus conjunctionis & applicationis modus, ibi ſit diverſus modus eſſendi. Conjungitur autem creatura Deo primo modo ſecundùm ſimilitudinem tantùm, in quantum invenitur in creatura aliqua ſimilitudo divinæ bonitatis, non quòd attingat Deum ſecundùm ſubſtantiam: & iſta conjunctio invenitur in omnibus creaturis divinam bonitatem aſſimilantibus; & ſic erit modus communis, quo Deus eſt in omnibus creaturis per eſſentiam, præſentiam, & potentiam. Secundò creatura attingit ad ipſum Deum ſecundùm ſubſtantiam ſuam conſideratum, & non ſecundùm ſimilitudinem tantùm; & hoc eſt per operationem, ſcilicet quando quis fide adhæret primæ veritati, & charitate ipſi ſummæ bonitati; & ſic eſt alius modus quo Deus ſpecialiter eſt in Sanctis per gratiam.*

Quibus verbis formaliter docet S. Doctor, modum ſpecialem exiſtendi per gratiam eſſe realiter & ſubſtanliter diſtinctum à modo immenſitatis. Et rationem fundamentalem tradit, quia ſcilicet in tantum Deus eſt præſens creaturæ, in quantum ei per operationem ſuam applicatur: ratio enim formalis, qua Deus oc-

cupat locum, eſt operatio, ſeu contactus virtutis, ut ſuperiori tomo oſtendimus. Atqui Deus ſpeciali modo applicatur juſto per gratiam, quam ei peramanter largitur, & per virtutum omnium comitatum, quem ſimul infundit: ergo fit ei realiter conjunctus & præſens per gratiam.

Confirmatur. De ratione amoris eſt quod tendat ad unionem amantium; & perfectioris amoris, ad unionem perfectiorem: ſed amor perfectus non eſt contentus unione affectiva, quæ provenit ex apprehenſione objecti; ſed inclinat & pergit ad unionem realem, qua conjungitur objecto intimiùs quàm poteſt: ergo amor perfectior erit etiam ad realem unionem proclivior. Atqui amor quo Deus proſequitur juſtos, eſt perfectiſſimus, & maximè unitivus: ergo non quieſcit in morali & affectiva unione, ſed phyſicam & intimam cauſaret, ſi eam non inveniret. Quod ſanè indicant illa verba Joan. 14. *Ad eum veniemus*, ideſt perſonaliter accedemus. Quod expendens Bernardus *ſerm. 2. in Dedic.* piè clamat: *Vnde hoc mihi, ut veniat majeſtas Dei ad me? quanta Dei benignitas? quanta dignatio? quanta gloria animarum? quod Dominus univerſorum, & qui nullam habet indigentiam, templum ſibi fieri jubet in illis.*

Dices. S. Thomas ſæpiùs inculcat, per gratiam Deum eſſe præſentem in juſtis, *tanquam objectum cognitum & amatum.* Sed denominatio extrinſeca cogniti & amati non exigit, nec ſignificat realem præſentiam objecti cogniti & amati; cognoſcimus enim, & amamus abſentia: unde ſi per impoſſibile Deus eſſet ſolùm in cœlo, ipſum poſſemus fide cognoſcere, ſpe ex-

pectare,

pectare, charitate diligere. Ergo miſſio præſentiam realem per locum intrinſecum, ſeu per ſe non requirit.

Reſpondeo, Deum per gratiam & miſſionem eſſe præſentem in nobis ut objectum cognitum & amatum cognitione & amore experimentali; quibus Deum in nobis præſentem veluti percipimus, ut eo fruamur. Nam, ut ait S. Doctor quæſt. 43. art. 3. ad 1. *per donum gratiæ gratum facientis perficitur creatura rationalis ad hoc quod liberè non ſolùm creato dono utatur, ſed ut ipsâ perſonâ divinâ fruatur; & ideò miſſio invisibilis fit ſecundùm donum gratiæ gratum facientis; & tamen ipſa perſona divina datur.* Quam experimentalem notitiam ſtatim exponemus.

Secunda pars poſtulat ut explicemus favorum cœleſtium comitatum, quibus animæ juſtæ per miſſiones divinarum perſonarum cumulantur. Primò itaque per miſſiones divinas omnes perſonæ divinæ ad nos veniunt; licèt enim ſola ſecunda, & tertia mittantur, quia ſolæ procedunt; Pater tamen cum illis venit, quia perfecta amicitia, qua Deus nos dignatur, exigit præſentiam & convictum amicorum, nec patitur abeſſe Patrem nos tantoperè diligentem, & dona ſua tam longè communicantem. Unde licèt non debeat concedi, Patrem ſeipſum mittere, nihil tamen vetat dicere, Patrem dare ſe nobis; illud enim dari dicitur, quod liberaliter alicui communicatur. Nec datio importat aliquam authoritatem; nam etiam multi non refugiunt, homines aliquo ſenſu poſſe dare divinas perſonas, non quidem dominio ullo, vel virtute principali conferente gratiam,

ſed per modum inſtrumenti; vel moralis, orando pro infuſione Sancti Spiritus; vel phyſici, producendo gratiam in Sacramentis. Unde *Matth.*10.dicitur: *Gratis accepiſtis, gratis date.* Et Epiſcopus initiandis Sacerdotio dicit: *Accipite Spiritum ſanctum.* Et Presbyteri verè remittunt peccata, juxta illud Joan. 20.*Quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis.* Unde facit homo ut ab alio homine habeatur Spiritus ſanctus, qui ab Eccleſia dicitur, *Remiſſio peccatorum.* Si igitur homo aliquo bono ſenſu dat perſonam divinam, quia cooperatur communicationi illius, à fortiori in aliquo bono ſenſu Pater & tota Trinitas dant ſe juſtis, id eſt ſe communicant.

Secundò perſonæ divinæ ad nos ſpecialiter venientes, vel miſſione, vel datione, operantur in nobis non ſolùm habitus ſacros, ſed etiam ad actus pios jugiter movent. Tum quia ſicut Deus non eſt præſens niſi per operationem, ita facit juſtos ſibi præſentes per eorum cooperationem: unde dixit S. Thomas, Deum eſſe tunc præſentem tanquam objectum cognitum & amatum. Certè ſicut amor divinus eſt infundens, & creans bonitatem in rebus, ſic divina operatio operantes facit; quia unumquodque eſt propter ſuam operationem, & perfectiùs eſt in actu ſecundo, quàm in actu primo. Igitur Deus non fit ſpecialiter nobis præſens, neç nos bonis ſpiritualibus ornat, niſi ut operemur, & ei omnes cogitationes & affectiones conferamus, à quo habemus ipſa quæ conferimus. Et ideò dicitur, quod gratia *eſt fons aquæ ſalientis in vitam æternam*; & quod

qui

qui credit, flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ; quia nimirum perſonæ divinæ in animis juſtorum illapſæ non otioſæ manent, ſed identidem mentem cœleſtibus deſideriis ad amorem Dei inflammant, quibus anima roborata cupiditates vincit, & ad Deum ſuſpirat, Deo placere ſtudet, & Deum diligit non verbo, neque lingua, ſed opere & veritate, ſed factis & corde. Hinc præclarè obſervat S. Thomas *in* 1. *diſt.* 4. *quæſt.* 2. *art.* 2. quod per miſſiones divinas fit quædam mirabilis *regiratio, & circulatio.* Nam ſicut anima rationalis à Deo effluxit per perſonas divinas (nam verbo Domini omnia facta ſunt, & ſpiritu oris ejus omnis virtus eorum;) ita per eaſdem perſonas ad Deum greſſibus fidei & charitatis reducitur, & revocatur.

Tertiò egregiè obſervavit S. Bernardus *ſerm.* 1. *in Dedicat.* eadem operari Spiritum ſanctum interiùs, quæ Pontifices exteriùs in conſecratione Eccleſiarum efficiunt, quæ ſunt quinque: *Aſperſio, inſcriptio, inunctio, illuminatio, benedictio.* Primò ſiquidem aſpergit nos hyſſopo; ut mundemur, lavemur, & ſuper nivem dealbemur. *Lavat nos in confeſſione, lavat nos lacrymarum imbre, lavat ſudore pœnitentiæ.* Secundò inſcribit legem ſuam, non jam in lapide, ſed in tabulis cordis carnalibus. *Beatus quem tu erudieris Domine, & de lege tua docueris eum.* Tertiò inungit, quia oleo effuſo gratiæ ſuæ dilatat cor noſtrum ad currendam viam mandatorum Dei, & crucem quotidie ferendam: *Quia nec ſine cruce ſequi Christum, & ſine unctione crucis*

aſperitatem ferre quis poſſet. Ex quo infert, non eſſe mirum, tot eſſe qui refugiant crucem & rigorem pœnitentiæ. *Hinc eſt, quod multi abominantur & fugiunt pœnitentiam, crucem quidem videntes, ſed non unctionem.* Quartò illuminat; nam veritates cœleſtes unctio docet, inanitatem ratiuncularum humanarum demonſtrat, & facit ut luceat lux juſtorum coram hominibus, & videant opera bona, & glorificent Patrem qui in cœlis eſt. Quintò benedicit, quia non ſolùm prævenit nos in benedictionibus dulcedinis, ſed etiam perducit nos cum benedictis Patris ad regna cœleſtia, ubi abundantiùs aperiet manum ſuam, & implebit omnem animam benedictione.

Quartò hæc ſpecialis divinarum perſonarum inhabitatio addit quendam ſpiritalem attactum perſonarum in anima, quæ Deum ſibi præſentialiter ineſſe quaſi experitur: quæ experimentalis cognitio (ait D. Thomas *in* 1. diſtinct. 16. quæſt. 1. art. 2.) *ex plenitudine gratiæ & amoris redundat in mentem.* Dum nimirum guſtat homo & videt quoniam ſuavis eſt Dominus; nec tantùm ſcit, ſed & patitur divina, ut de Hierotheo dicebat Dionyſius. Quod etiam tradit S. Thomas hîc *art.* 5. *ad* 2. his verbis: *Non ſecundùm quamlibet perfectionem intellectûs mittitur Filius, ſed ſecundùm talem inſtitutionem, vel inſtructionem intellectûs, quæ prorumpat in affectum amoris, ut dicitur Ioan. 6. Omnis qui audivit à Patre, & didicit, venit ad me. Et in Pſal. In meditatione mea exardeſcit ignis. Et ideò ſignanter dicit Auguſtinus, quod filius mittitur cùm à quo-*

cognoſcitur atque percipitur. Perceptio autem experimentalem quandam notitiam ſignificat; & hac propriè dicitur ſapientia, quaſi ſapida ſcientia.

Ad cujus majorem lucem conſidera, quod ſicut licèt animam noſtram non videamus, tamen experientiam præſentiæ & animationis ejus ſentimus, quia nos vivificat & vitaliter movet: ſic Deus amicis etiam per fidem ambulantibus ſeipſum intimè & experimentaliter attingibilem præbet; non quidem clarè, ſed ſubobſcurè, poſt parietem, per cancellos, & quibuſdam indiciis (nam certitudinem præſentiæ ejus per gratiam nemo citra revelationem habere poteſt, ut fides catholica in Tridentino fatetur) in animam & ejus potentias influit, ſicut vitis in palmites, vita vitæ noſtræ, anima animæ noſtræ, intimo noſtro intimior, & Deus cordis noſtri. Quam cognitionem experimentalem habebat Paulus dum dicebat: *Vivo ego jam non ego, vivit verò in me Chriſtus?* Et iterum: *Ipſe Spiritus teſtimonium reddit ſpiritui noſtro, quod Filij Dei ſumus.* Quæ indicia divinæ præſentiæ egregiè S. Thomas *in* 1. *diſtinct.* 4. *quæſt.* 2. *art.* 2. *ad* 2. vocat *divinæ perſonæ ſigillationem.* Et *Apocal.* 2. dicuntur calculus: *Dabo illi calculum candidum, & in calculo nomen novum, quod nemo ſcit niſi qui accipit.* Et ibidem dicitur *Manna abſconditum*; hocque fit cum tanta connaturalitate, ut Sancti, præſertim contemplativi, perſonas divinas in ſe eſſe & operari veluti perciperent. Unde *Sap.* 7. dicitur: *Mitte illam de cœlis ſanctis tuis, ut mecum ſit, & mecum laboret.* Ex qui-

bus maximè roboratur veritas primæ partis hujus ſpeculationis : nam quomodo poſſet Deus eſſe vita noſtra, principium vivificum operationum internarum, objectum experimentaliter perceptum & guſtatum, poſitâ diſtantiâ & abſentiâ reali ? Ergo miſſio per locum intrinſecum præſentiam exigit perſonarum.

Atque ex his intelligere poteris, & vtinam quandoque experiaris, pie lector, quod Theologi myſtici paſſim tradunt de oratione paſſiva, in qua mens pura, terreniſque affectibus defæcata, non ſecus ac cryſtallus pellucida ſolaribus radiis oblata, ita in Deum transformatur, ut nihil agere videatur, ſed Deo frui. Non eſt autem ſic exiſtimanda hæc oratio paſſiva, ut voluntas omninò otietur, & nihil agat; quin potiùs in ferventiores actus prorumpit : Sancti enim aguntur ut agant, non ut ipſi nihil agant, ut dixit Auguſt. ſed tanta facilitate, ſuavitate, & connaturalitate Deum comtemplantur & amant, ut non tam agere, quàm divina pati, ſeu recipere videantur : nec egent longò diſcurſu, inquiſitione, vel prolixo meditationis circuitu; ſed ſtatim uno veluti intuitu ad contemplationis culmen aſcendunt, & ſacri amoris flammas concipiunt.

Reflexio.

Hanc divinarum perſonarum præſentiam & illapſum deſiderare magis libet, quàm eloqui, cùm praxi magis percipiatur, quàm oratione explicetur. *Da amantem* (inquit Aug. tract. 26. in Ioan.) *& ſentit quod dico; da deſiderantem,*

tem, da ferventem, da in iſta ſolitudine peregrinantem, atque ſitientem, & fontem æternæ patriæ ſuſpirantem; da talem, & ſcit quid dicam. Felix anima, quæ divino amore ebria ſibi feliciter elapſa in abyſſo divinitatis natat. Sed hæc arcana revelare quis poterit? Nam ut pulchrè alicubi dixit Bernardus: *Non poteſt capere ignitum eloquium frigidum pectus: quomodo enim Græcè loquentem non intelligit, qui Græcam linguam non novit; nec Latinè loquentem, qui Latinus non eſt: ſic lingua amoris, ei qui non amat, barbara erit.* Id explicat S. Augſt. *epiſt.* 57. *ad Dardan.* ſimilitudine ſoni, quem æqualiter in aëre ſonantem pari vicinitate ſurdus non capit, ſurdaſter imperfectè capit, & inter eos qui perfectè capiunt, alius alio perfectiùs & ſuaviùs percipit harmoniam. Sic Spiritus ſanctus in ſe immutabilis ſuâ præſentiâ corda movens, & replens, à quibuſdam omninò non percipitur, ab aliis auditur, ſed non guſtatur; ab aliis experimentaliter attingitur. Quid pretioſius perſonis divinis? quid ſecurius quàm manere in Deo? quid jucundius quàm Deo frui? Bona ebrietas! non mero, ſed vero ingurgitans; non vino, ſed Deo ardens. Hæc ſi experiri aves, lector, Deo operanti cooperatione tua fideliter reſponde, monentem excipe, pulſanti aperi, humilitate advoca, puritate ſuſcipe, charitate fove, omnium virtutum officiis concilia & demerere; præſentem adora, age ſacrum Aulicum, & ſcies quid ſit Dei miſſio. Hanc reciprocam Dei tangentis corda, & animæ fideliter correſpondentis actionem mirè deſcribit S. Auguſtinus *tract.* 56. *in Ioan.* cujus aureis verbis totum hunc librum

coronamus. *Deus Trinitas, Pater, & Filius, & Spiritus ſanctus veniunt ad nos, dum venimus ad eos; veniunt ſubveniendo, venimus obediendo; veniunt illuminando, venimus intuendo; veniunt implendo, venimus capiendo, ut ſit eorum non extranea viſio, ſed interna; & in nobis eorum non tranſitoria manſio, ſed æterna.* Amen.

LIBER QUARTUS.

De Deo primo principio, & de creaturis ejus, ſcilicet Angelo, corpore, & homine.

PRÆLOQVIVM.

SICUT Solem intueri nequimus adverſum, ejuſque radiis acies noſtra, ſenſuſque vincitur & hebetatur; ſic ad divinæ lucis obtutum mentis noſtræ oculi caligant, & diuturniores Majeſtatis tantæ ſcrutatores opprimuntur à gloria. Quamobrem neceſſe eſt ut parumper à Divinitatis, quæ lucem habitat inacceſſibilem, contemplatione deſinamus, ut vel ſaltem ipſum in effectis ſuis adumbratum veluti in ſpeculo, in imagine, in ſignis, veſtigiiſque commodiùs & tolerabiliùs cernamus, imitemurque Sculptorem illum, qui oculos attenta imaginis inciſione fatigatos ſmaragdi gratiſſimo viridi recreabat. Conſiderata igitur in ſeipſa Divinitate & Trinitate, ad creaturas procedendum eſt.

Neque hæc tractatio Theologiam noſtram deprimet, vel à ſuo inſtituto deflectet; ſiquidem

in conſideratione creaturarum (ut rectè obſervat D. Thom. *lib.2.cont.Gent.c.*4.) aliter Philoſophus, aliter Theologus procedit. Philoſophus enim conſiderat res ſecundùm ſuam naturam, & in hoc ſiſtit: Theologus verò de eis agit in quantum Dei altitudinem repræſentant. Unde *Eccleſ.* 42. dicitur, quod *gloriâ Domini plenum eſt opus ejus*, & quod *effudit ſapientiam ſuper omnia opera ſua.*

Quare hæc factorum divinorum meditatio ſummè utilis eſt Theologo, ut ibidem fusè diſcurrit idem Præceptor ſanctus. Tum ad ſapientiam divinam demirandam, juxta illud Pſal. 138. *Mirabilia opera tua, & anima mea cognoſcet nimis.* Tum ad pariendam in cordibus hominum divinitatis reverentiam, juxta illud: *Conſideravi opera tua, & expavi.* Tum ad animos hominum in amorem divinæ bonitatis accendendum; nam ut egregiè, nec minùs piè S. Thom. ibidem: *Si creaturarum bonitas, pulchritudo, & ſuavitas ſic animos hominum allicit, ipſius Dei fons bonitatis rivulis bonitatum in ſingulis creaturis repertis diligenter comparatus animas hominum inflammatas totaliter ad ſe trahet.* Unde *in Pſal.* 91. dicitur: *Delectaſti me Domine in factura tua, & in operibus manuum tuarum exultabo.*

Denique valet hæc conſideratio ad multorum errorum deſtructionem, ut ibidem *cap.*3. Angelicus Doctor proſequitur; ſæpius enim contingit errores, qui circa creaturas ſunt, à fidei veritate abducere, ut patet in illis, qui creaturis divinitatem, vel rationem ultimi finis aſſeruere; qui libertatem arbitrij deſtruxere,

voluntatem hominis aſtris ſuppoſuere, & ſic de aliis. Ideoque illis qui circa creaturas errant, pœnas ſicut infidelibus Scriptura comminatur Pſal. 27. *Quoniam non intellexerunt opera Domini, & in opera manuum ejus, deſtrues illos, & non ædificabis eos.* Convenienter ergo poſt divini Numinis contemplationem, deſcendimus ad conſiderandos Dei Creatoris effectus, & ſupremi Gubernatoris œconomiam.

Ut autem methodicè procedamus, totam hanc materiam ab ipſo primo principio auſpicabimur, ejuſque potentiam ac virtutem creandi explicabimus. Deinde divinæ virtutis effecta veluti totidem radios divinæ bonitatis contemplabimur, non ut in ipſis more Philoſophorum ſiſtamus, ſed ut ipſis veluti gradibus ad Deum aſcendamus: & de ſingulis creaturis in ſpeciali diſſeremus, nimirum de ſpiritualibus, ſcilicet Angelis; de purè corporalibus, ubi de opere ſex dierum erit ſermo; & de homine, corpore & ſpiritu conſtante diſputationem habebimus. Demùm divinæ gubernationis conſideratione totum hunc librum coronabimus.

DISSERTATIO I.

De cauſalitate & virtute creandi primi Principii.

PRimi Principii dotes utcumque pro virili explicabimus, ſi ejus cauſalitatis univerſalitatem, & virtutis ejus objectum, quod eſt ens è nihilo producibile, exponamus. Primum priori capite, ſecundum poſteriori præſtabimus.

CAPUT I.

De cauſalitate primi Principii.

EX dictis in primo libro ſatis, ſuperque conſtat, divinæ ſimplicitati repugnare rationem cauſæ materialis & formalis intrinſecæ, quibus eſſentialiter annexa eſt imperfectio partis incompletæ,& potentialitatis permixtio, divinæ puritati,& plenitudini è diametro oppoſita. Quare ſolùm de cauſa efficiente,exemplari, &finali, quæ ab omni imperfectionis labe mundæ ſunt, agendum reſtat.

Speculatio I.

Deus eſt prima rerum omnium cauſa efficiens, & exemplaris.

PRimam partem omnes nedum Catholici, ſed etiam Philoſophi confitentur. Unde mirum eſt, eò Durandum poſt fidem non perveniſſe, quò ante fidem Philoſophia pervenit. Credidit enim Deum non eſſe immediatam cauſam operationum, nec ſubinde effectuum cauſarum ſecundarum; & eatenus Deum eſſe cauſam primam, quatenus in principio rebus creatis indidit virtutem producendi effectus.

Verùm hæc poſitio repugnat Scripturæ & Patribus, inter quos Auguſt. ad hoc inſtitutum probandum quædam ponderat Scripturæ loca *epiſt.* 146. his verbis: *Quomodo negare poterimus, Deum etiam nunc operari cuncta quæ creantur, cùm Dominus dicat: Pater meus uſque nunc operatur. Unde illa ceſſatio ſeptimi diei ab ipſis naturis condendis intelligenda eſt facta, non ab earum adminiſtratione, qua condita referuntur. Cùm ergo natura rerum à Creatore adminiſtretur, & per ordines præfinitis locis & temporibus ſuis cuncta naſcantur, Deus uſque nunc operatur. Nam ſi Deus iſta non format, quomodo loquitur: Priuſquam te formarem in utero novi te? Quomodo etiam accipi poteſt, quod fœnum agri quod hodie eſt, & cras in clibanum mittitur, Deus ſic veſtit? niſi fortè credendum eſt fœnum à Deo veſtiri, & à Deo corpora non formari? cùm enim dicit, Veſtit, non de præterita ordinatione, ſed de præſen*

præſenti operatione ſe loqui ſatis indicat. Quod ibidem aliis teſtimoniis confirmat.

Ratio eſt, quia cùm omne ens creatum ſit ens per participationem, neceſſe eſt ut ab ente per eſſentiam promanet, aliàs non poſſet Deus res annihilare, ſi non ageret immediatè in omnes; neque enim Deus ad nihilum redigere poteſt, niſi quatenus ſuſpendere valet concurſum quem præbet eiſdem: ergo ad omnia immediatè debet concurrere. Plura de his *lib. de primo Motore*, agemus.

Dices: Si Deus poſt creatas rerum cauſas inſuper producit immediatè omnes earum effectus, fruſtra requiritur concurſus cauſarum ſecundarum: ſi enim cauſa prima omnia efficit, ſecunda nihil agit, vel actum agit: ergo planè eſt ſupervacaneus alterutrius concurſus, cùm ex uno ſufficienter prodeat effectus.

Reſpondeo, propter hoc argumentum nonnullos arbitratos eſſe, creaturas nihil agere in productione effectuum naturalium, ſed Deum ad quarumdam præſentiam certos producere effectus. Quem errorem multipliciter impugnat D.Thom. *lib. 3. cont. Gentes, c. 69.* Tum quia ex diverſis rebus oritur effectuum diverſitas; videmus enim ex determinatis cauſis determinatos effectus proſilire, ſicut ſequitur ex igne calefactio, non infrigidatio; ex ſemine hominis naſcitur homo, non leo: ergo in hanc diverſitatem debent influere cauſæ creatæ. Cùm enim Deus non varietur per hoc, quod operatur in rebus diverſis, non ſequerentur per ſe diverſi effectus ex diverſitate rerum in quibus operatur. Tum quia operatio ſequitur ad eſſe actuale; ideò enim Deus eſt omnipotens, quia

eſt

eſt actus purus : ſi ergo Deus communicavit rebus creatis ſimilitudinem ſuam quantum ad eſſe , conſequens eſt ut eis communicaverit ſimilitudinem quantum ad agere ; abundantia enim divinæ bonitatis exigit, ut non ſolùm eſſe , ſed etiam virtutem ſuam creaturis diffundat.

Tùm quia ſicut Deus eſt ſummè bonus, omnia debet non ſolùm benè , ſed etiam optimè facere : melius autem eſt conferre rebus productis bonum communicabile aliis , quàm proprium & peculiare ; quia bonum commune eſt divinitas : ergo Deus contulit rebus bonum aliis communicabile : ſed bonum alicujus non fit commune niſi cùm diffunditur per actionem : ergo decuit divinam bonitatem ,ut creando res dederit eis vim transfundendi perfectionem ſuam agendo. Tum quia deſtrueretur ordo univerſi , & partium ejus harmonia , ſi creaturæ nihil agerent; rerum enim , quæ ſunt diverſæ ſecundùm ſuas naturas , non eſt colligatio & conſpiratio ad ordinis unitatem , niſi per hoc quod quædam agunt , & quædam patiuntur. Demùm periret etiam ſcientia naturalis, in qua præcipuæ demonſtrationes ab effectibus ſumuntur.

Ad argumentum ergo dicendum,cauſas diverſi ordinis poſſe influere in eundem effectum, ſed ſub diverſa ratione : ſic cauſa prima & univerſaliſſima illum producit ſub ratione ſpeciali, ut explicabitur dum de creatione. Nec proptera alterius cauſæ concurſus eſt ſuperfluus: nam ut egregiè ait S. Doctor cap. 50. *Non eſt ſuperfluū ſi Deus per ſeipſum poteſt omnes effectus naturales producere , quod per quaſdam*

alias

alias cauſas producuntur; non enim hoc eſt ex inſufficientia divinæ virtutis, ſed ex immenſitate bonitatis ipſius, per quam ſuam ſimilitudinem rebus communicare voluit, non ſolùm quantum ad hoc quod eſſent, ſed etiam quantum ad hoc, quod aliorum cauſa eſſent; his enim duobus modis creaturæ communiter divinam bonitatem & ſimilitudinem conſequuntur.

Secunda pars de cauſa exemplari confutat delirium Platonis, qui ut refert Ariſtot. 1. *Met. text.* 1. (ſi tamen ei non imponit, ut quidam timent) ponebat quaſdam ideas ſeparatas, quas Deus intuens mundum condiderat. Quod reprobans Auguſt. *lib.* 83. *qq. q.* 46. ait: *Non Deus extra ſe quidquam poſitum intuebatur, ut ſecundùm id conſtitueret quod conſtituebat; nam hoc opinari ſacrilegum eſt.*

Ratio eſt, quia Deus omnia produxit ex ſua infinita virtute & ſapientia, qua excogitavit ordinem univerſi, & diſtinctionem partium ejus, deſignando quibuſcumque rebus formas determinatas. Sed ad hoc neceſſe fuit ut rerum omnium exemplaria in ſua mente haberet; non enim artifex operatur niſi habeat ideam operis mente præconceptam: ergo Deus eſt cauſa exemplaris rerum omnium, quatenus videt ſuam infinitam perfectionem eſſe à creaturis diverſimodè imitabilem. Sed de his diffuſiùs actum eſt dum de ideis divinis.

Reflexio.

Non eſſet Deus primum efficiens, niſi foret primum exemplar. Nec tu, Lector, quidquam boni efficies, niſi tibi præclaram ideam efformes

mes actionum tuarum regulam, ad quam reſpiciens opereris. Omnia fortuitò, caſuque evenirent, niſi exemplaria divina prælucerent, quæ agendis modos & numeros præfinirent. Et tu in negotiis temerè & inordinatè te geres, niſi Deum, ad cujus imaginem & ſimilitudinem conditus es, *inſpicias, & facias ſecundùm exemplar quod tibi monſtratum eſt*; ut ſi per te defeceris, per illum qui te fecit, reficiaris; & ille te reformet, qui formavit. Deum ergo ſemper ante oculos habeas, quo ſpectante vivas, quo dirigente perficias. Ad ipſum mores exige tuos, hunc tibi propone ſemper & cuſtodem & exemplum. Hunc archetypum præ oculis ſemper habe, & ſculptorem te gere ſimul ac pictorem, ut in te quæ ſuperfluunt veluti rumines, quæ deſunt depingas. Frequens eſt jam ſpeculorum uſus, vel abuſus, quo homines, præſertim vaniſſimæ mulieres, faciem ſuam pingunt, & lenocitante vario fuco vultum ſuum vultibus veſtiunt alienis; hoc futuræ, non quod natura præſtitit, ſed quod ei ad examen ſpeculi levitas dictaverit. Nunc emendant, nunc delent vultus ſpeciem; nunc ſubjiciunt aliam, nunc parturiunt novam. O quantum eſt in rebus inane! Verum, & ſine macula ſpeculum eſt illud per quod omnia facta ſunt: hoc intuens, ſi formoſus es, formoſior eris; ſi deformis, turpitudinem cernes, & corriges. *Forma converſationis fidelium* (ait Magnus Leo ſerm. 3. Quadrageſ.) *ab exemplo venit operum divinorum; & meritò Deus imitationem ſui ab eis exigit, quos ad imaginem & ſimilitudinem ſuam fecit.*

SPECU

SPECULATIO II.

Deus eſt productionis rerum cauſa finalis.

HAnc veritatem perſpicuè tradit Scriptura. Proverb.6. *Omnia propter ſemetipſum operatus eſt Dominus.* Iſai.48. *Ait Dominus: Propter me, propter me faciam.* Apocal.1. *Ego ſum alpha & omega, principium & finis.* Unde Dionyſ.cap.4. de div.nom. *Ipſe omnium cauſa propter bonitatis exceſſum cuncta amat, nec dimiſit ipſum ſine germine in ſeipſo manere*: id eſt, ut ait D Thom. *lect.*19. amor divinus non permiſit ipſum manere in ſeipſo ſine creaturarum productione; ex amore enim ſuæ bonitatis proceſſit quod bonitatem ſuam voluit diffundere, & communicare aliis.

Ratio eſt: Deus producendo effectus creatos agit propter finem; cùm enim Deus operans ad extra producat determinatos effectus, debet etiam determinatum finem intendere, ne vagè & caſu operetur. Sed ille finis non eſt alius, quàm divina bonitas, nam cùm Deus ſit infinitè perfectus, non agit propter ſuam utilitatem, qui bonorum noſtrorum non indiget; ſed ſolùm ſuæ bonitatis plenitudinem effundere prætendit. Ergo finis Dei agentis eſt ſua bonitas ut communicanda creaturis.

Dices: Deus non ſolùm ordinat creaturas ad ſuam bonitatem, ſed etiam ad fines creatos, v.g. partes ad totum, diſpoſitiones ad formam, merita

merita ad præmium, irrationalia ad hominem: ergo ſola Dei bonitas non eſt finis operationis Dei.

Reſpondeo, Deum ordinare creaturas à ſe productas ad fines particulares; ſed illas, & fines earum ſubordinare ſibi tanquam fini ultimo. Unde in rei veritate voluntas divina non movetur ab ulla creatura, ſed ſolùm à ſua bonitate; quia licèt Deus velit ea quæ ſunt ad finem, ordinari in finem; tamen velle finem creatum non eſt ei cauſa volendi quæ ſunt ad finem, quod aureis, & compendioſis verbis expreſſit D.Thom. ſuprà, q.19. art.5. *Deus vult hoc eſſe propter hoc, ſed non propter hoc vult hoc, ſed ſolùm propter ſuam bonitatem, ob quam omnia vult.* Plura de his ſuprà, dum de voluntate Dei.

Inſtabis: Si Deus omnia velit, & producat propter ſuam bonitatem, voluntas & actio Dei habebunt aliquam cauſam, ſcilicet finalem. Conſequens repugnat; nam cùm voluntas & actio Dei ſint ipſa ſubſtantia Dei increata & independens, nequit habere ullam veram cauſam: ergo.

Reſpondeo, Deum non agere propter bonitatem ſuam tanquam propter cauſam, ſed tanquam propter rationem finalem, quod valde differt; nam ſicut unum attributum Dei non poteſt habere cauſam à qua procedat, benè tamen rationem à priori per quam demonſtretur, ſicut ex immaterialitate intellectus, ex ſimplicitate immutabilitas, & ex ipſa æternitas virtualiter conſequuntur: ita ſimiliter licèt habere cauſam finalem arguat imperfectionem, & dependentiam involvat; non tamen habere rationem finalem: nam Deus verè & propriè ex

præ

prætognitione & amore ſuæ bonitatis movetur ad amandum,producendumque creaturas. Nec Deus amat creaturas, niſi in quantum in eis reſplendet divinæ bonitatis ſimilitudo. Nam ut ait D. Thom. in 3. diſt.32. quæſt.7. art.7. *Vnicuique habenti cognitionem amabile eſt proprium bonum. Vnde cùm in Deo ſit ſui perfecta cognitio,amat ſuam bonitatem. Bonum autem alicujus non ſolùm dicitur ſecũdum hoc quod in ipſo eſt, ſed ſecundùm quod in alio eſt per ſimilitudinem.Vnde cùm bonitas,quæ eſt in creatura, ſit ſimilitudo divinæ bonitatis, ſequitur quod ipſe creaturam diligat.* Nota tamen, quod licèt actio Dei non ſit propter cauſam finalem, bene tamen effectus Dei, qui divinæ bonitati ſubordinantur, & ab ea dependent.

Inſiſtes: In Deo amor creaturarum eſt electivus; cùm enim eligere ſit unum è multis legere in ordine ad aliud, planum eſt amori divino competere electionem, cùm diſcernat inter plura, & unum relictis aliis aſſumat in ordine ad aliud, putà relictis nonnullis creaturis rationalibus alias acceptat ad beatitudinem. Unde dicit Paul. *Elegit nos in ipſo ante mundi conſtitutionem.* Sed electio allicitur à bonitate ipſorum mediorum magis vel minùs conducentium ad finem: ergo voluntas Dei non ſolùm movetur à bonitate propria,ſed etiam à bonitate creaturarum, quibus utitur tanquam mediis utilibus: ait enim Auguſt. lib.7. de doctrin. Chriſt. cap.30. *Non fruitur nobis, ſed utitur; nam ſi neque fruitur,neque utitur,non invenio, quemadmodum diligat.*

Reſpondeo, non eſſe neceſſarium ad ſalvandam in Deo electionem, ut id quod aſſumit in

in ordine ad finem, habeat rationem medii utilis ad illum, ſed ſufficiet quod ordinetur ad participandam bonitatem illius finis, quia Deus nihil eligit ut utile ſibi, vel ut commodum ſuæ bonitati, quæ eſt actuum ſuorum finis; ſed potiùs ut rebus ſuam bonitatem transfundat, ut aliàs diximus dùm de voluntate Dei. Deus autem dicitur uti creaturis, quia vult quaſdam eſſe propter alias, eiſque utiles, non ſibi. Undè Auguſt. poſt verba relata ſubjungit: *Sed neque ſic utitur, ut nos: ille igitur uſus, qui dicitur Dei, qui nobis utitur, non ad ejus, ſed ad noſtram utilitatem refertur.* Quia nimirum omnia reducendo ad ſe conſervat, aliàs peritura. Perelegantèr Boët. *lib.*4. *de conſol. metr.*6.

Rex & Dominus, fons & origo;
Lex & ſapiens arbiter æqui,
Et quæ motu concitat ire,
Siſtit retrahens, ac vaga firmat;
Quia non aliter durare queant,
Niſi converſo rurſus amore
Refluant cauſæ, quæ dedit eſſe.

REFLEXIO.

Rationem primæ cauſæ, ſupremique exemplaris in ſe exprimere nequit creatura dependens & deficiens; ſed quod Deus omnia in ſeipſum ut ad finem referat, imitari poteſt creatura rationalis, & debet. Nec creaturis frui, ſed in ordine ad Deum uti tenetur. Sacrum & caſtum creaturarum uſum optimè docet Bern. *ſerm.*3. *Pentecoſt.* his verbis: *Tria in magno hujus mũdi opere cogitare debemus, videlicet quid ſit, quomodo ſit, & ad quid ſit conſtitutus.*

Et in eſſe quidem rerum inaſtimabilis potentia commendatur, quòd tam multa, tam multipliciter, tam magnificè ſunt creata. Sanè in modo ipſo ſapientia ſingularis elucet, quòd hæc quidem ſurſum, hæc verò deorſum, hæc in medio ordinatiſſimè ſunt locata. Si verò ad quid factum ſit, mediteris, occurrit tam utilis benignitas, tā benigna utilitas, quæ etiam ingratiſſimos quoſque multitudine & magnitudine beneficiorū poſſit obruere. Potentiſſimè ſiquidem ex nihilo omnia, ſapientiſſimè pulchra, benigniſſimè utilia ſunt creata. Vides Chriſtianæ Philoſophiæ ſummam, quæ docet rebus factis non frui, ſed uti, & ad illum cuncta referre, à quo proceſſerunt. In tres veluti claſſes dividitur genus humanum, uti obſervat ibidem Bernard. Primò enim aliqui, & ſanè nimii, ferè omnes totos ſe dedunt his quæ facta ſunt, quomodo vel ad quid facta ſint negligentes, omninò bonis inferioribus brutorum more demerſi. *Quid iſtos niſi carnales dicamus?* Secundi ſunt, quibus unicum ſtudium eſt modum & ordinem inveſtigare factorum, definientes, dividentes, argumentantes; qui dum ſapientiam vendicare putant, in cogitationibus ſuis evaneſcunt. *Ipſi quidem ſeſe Philoſophos vocant, ſed à nobis curioſi & vani rectiùs appellantur.* Utriſque ſucceſſerunt tertii, nimirum filii lucis, ſpirituales homines, omnia judicantes, qui & ea quæ facta ſunt, & quomodo facta ſunt, tranſilientes, intenderunt mentis aciem ut ad quid facta ſunt, viderent; & hoc mundo utentes tanquam non utentes, ut Deum in ſimplicitate cordis ſui quærerent, qui ſolus quæri debet, nec ſatis quæri poteſt. *Primi voluptate, ſecundi vanitate, tertii veritate impleti*

ſunt

ſunt. Vide, Lector, cujus ſcholæ diſcipulus ſis: num Epicureus cum primis, an Sophiſta cum ſecundis, utrum bonus Chriſtianus cum tertiis exiſtas?

SPECULATIO III.

Rerum multitudo, diſtinctio, & inæqualitas, in Deum authorem eſt refundenda; in ea mirè coruſcant ejus attributa.

HAc poſitione varij antiquorum confutantur errores. Democritus enim & Leucippus diverſitatem rerum revocabant in principia materialia, ſeu atomos, ex quorum fortuito concurſu rerum inæqualitatem conſurgere aiebant. Anaxagoras verò admittebat infinita principia materialia, in principio quidem commixta & confuſa, ſed ab intelligentia aliqua ſegregata. A quo non multùm diſceſſit Avicenna, nec Simon Magus, qui ut ait D. Thom. 2. *cont. Gent. cap.* 42. rerum diverſitatem Angelis attribuit. Pythagoras verò admiſit duo prima principia, bonum & malum: cui præluſerat Empedocles. Quorum errores per poſteriores Philoſophos ſufficienter excluſos, quidam perverſi ſenſus homines doctrinæ chriſtianæ adjungere præſumpſerunt; quorum primus fuit Marcion, quem ſequuti ſunt ultimò Manichæi, qui hunc errorem maximè diffuderunt, ut ait *ibid.* D. Thom. *cap.* 41.

Origines verò volens hujuſmodi errores antiquorum declinare, eorúmque objectionibus ſatisfacere, poſuit omnem diverſitatem in rebus inventam, ex diverſitate meritorum vel demeritorum proceſſiſſe, dicens quod Deus ex ſola ſua bonitate omnes creaturas æquales produxerat, omnéſque ſpirituales & immateriales; ſed quia ſuo utentes libero arbitrio quædam à Deo receſſerunt, aliæ verò magis, vel minùs adhæſerunt; hinc eſt, quod diverſos rerum gradus divina juſtitia conſtituit, & inter bonos Angelos, & inter dæmones, & inter animas rationales: ex quo etiam ſubinferebat, Deum inæqualia corpora produxiſſe, ut nobilioribus nobiliores ſpiritus adjungeret.

Verùm hos errores apertè reprobat Scriptura, quæ de quolibet opere initio producto ait: *Vidit Deus quod eſſet bonum.* Ex quo manifeſtè datur intelligi, creaturas corporales ideò eſſe factas, quia bonum eſt eas eſſe. De omnibus verò ſimul ſumptis ait, quod ſunt *valde bona.* Scriptura autem approbante rerum inæqualem diverſitatem, quis tam temerarius improbabit?

Probatur ratione omnes ſimul partes ſpeculationis complectente. Deus omnia produxit propter ſuam gloriam manifeſtandam, ſuaſque perfectiones ſuper creaturas veluti totidem ſpecula exſcribendas: ergo illud opus præcipuè Deo aſſerendum eſt, in quo illuſtriùs micat divinarum perfectionum fulgor: atqui in rerum diſtincta inæqualitate potiſſimùm ſplendent divina attributa: ergo rerum multitudo & inæqualitas à Deo authore eſt. Probatur minor brevi inductione.

In

In primis reſplendet bonitas, ob quam communicandam res Deus produxit, dicente Auguſtino, nullam aliam cauſam faciendi mundum Deo fuiſſe, *niſi ut bona fierent à bono Deo.* Per multitudinem autem, & diſtinctionem rerum maximè communicatur Dei bonitas, cujus fontalis plenitudo meliùs per plures creaturas repræſentatur, ſicut abundantiùs participatur. Deinde apparet miſericordia, res è nihilo, quod omnium miſeriarum maxima eſt, extrahens: potentia infinita, res tam egregias ſine ullo ſubjecto educens è nihilo; imò & à cœlo, veluti tecto incipiens, ut obſervat Chryſoſtom. indicans ſe non indigere fundamentis ad mundi machinam erigendam: unitas, quia partium univerſi unio, ordo, harmonia, conſonantia, unius principij unitatem prædicat. Sed præcipuè creaturæ rationalis amor reſplendet, propter quam hæc omnia creavit, & ut ait Seneca: *Non neceſſitatibus tantùm noſtris provisum eſt; uſque ad delicias amamur.*

Inſuper reſplendet in rerum diſtinctarum creatione ſapientia ſupremi Artificis, quia ut diſcurrit Doct. Angel. *lib.2. cont. Gent.cap.23.* ſecundùm Philoſophum *in 1. Metaph.* ſapientis eſt ordinare; ordinatio enim aliquorum fieri non poteſt niſi per cognitionem habitudinis & proportionis ordinatorum ad invicem, & ad aliquod altius, quod eſt finis eorum. Ordo enim aliquorum ad invicem eſt propter ordinem eorum ad finem. Congnoſcere autem habitudines & proportiones aliquorum ad invicem, eſt ſolius habentis intellectum; judicare autem de aliquibus per altiſſimam cauſam, ſapientiæ eſt. Sic oportet quod omnis ordinatio per ſa-

pientiam alicujus intelligentis fiat. Unde & in mechanicis ordinatores ædificiorum Sapientes illius artificij dicuntur. Res autem quæ ſunt à Deo productæ ordinem ad invicem habent, non caſualem, cùm ſit ſemper, vel ut in pluribus: & ſic patet quod Deus res in eſſe produxit eas ordinando. Deus igitur per ſuam ſapientiam rés in eſſe produxit. Unde dicitur in Pſalm. *Omnia in ſapientia feciſti.* Et in Proverb. *Dominus ſapientiâ fundavit terram.*

Quin etiam ipſa juſtitia, quam rerum inæqualitate violari Origeniſtæ crediderunt, ſingulariter in illa emicat. Nam ut præclarè ratiocinatur idem Sanctus *cap.* 38. *&* 39. licèt Deus non produxerit res ex debito juſtitiæ, reddendo alicui debitum, ſiquidem res è nihilo extraxit, nihil proinde ſupponendo cui debitum redderet; tamen ſi conſiderentur creaturæ, quatenus una ad alteram comparatur, ſic fulget divina juſtitia in creatione. Nam ſuppoſita gratuita rerum productione, dedit unicuique quod ſuæ perfectioni aſciſcendæ debitum eſt. Sic ſuppoſito, quod univerſum perfectum condere voluerit, debitum ei fuit ut eas partes & gradus entium produceret, quibus conſtat. Similiter ſuppoſito quod hominem facere voluerit, debitum fuit, ut ei animam, corpus, ſenſus, aliaque adjumenta conferret. Sed hoc mirum in modum obſervat Deus in univerſo, in quo videmus omnia in numero, pondere, & menſura producta. Ergo in eo juſtitia locum habet.

Denique, ut alia omittam, apparent etiam quodammodo attributa relativa, & Trinitas perſonarum, quia ut ex Auguſt. *lib. de Trinit.*

cap.

cap. ult. colligitur, in creaturis rationalibus, in quibus eſt intellectus & voluntas, invenitur repræſentatio Trinitatis per modum imaginis, in quantum datur in eis verbum conceptum, & amor inclinans in objectum cognitum. In aliis verò creaturis apparet Trinitas per modum veſtigii, in quantum in qualibet creatura inveniuntur aliqua quæ neceſſe eſt reducere in perſonas divinas ſicut in cauſam. Quælibet namque res ſubſiſtit in ſuo eſſe, & habet formam, per quam conſtituitur in ſpecie aliqua; & habet ordinem ad aliquid aliud ut ad finem. Eſſe repræſentat principium primum, quod eſt omnibus cauſa eſſendi; forma verò repræſentat conceptionem artificis; ordo verò demonſtrat amorem producentis, quo effectus ordinatur ad bonum: principium autem appropriatur Patri, ars Filio, amor Spiritui ſancto; unde creaturæ dicuntur veſtigia Trinitatis. Illud enim dicitur veſtigium alterius, quod repræſentat aliud ut cauſam, licèt ei ſimile non ſit. Sic impreſſiones animalium dicuntur veſtigia eorum, cinis veſtigium incendii, & devaſtatio civitatis veſtigium hoſtilis exercitus. Cùm igitur creaturæ ſint veluti impreſſiones in quibus apparet earum authorem eſſe ſummum & primum principium, eſſe perfectiſſimam ſapientiam, & amorem ſui maximè diffuſivum, dicuntur etiam veſtigia Trinitatis perſonarum, quibus hæc tria appropriantur.

Reflexio.

Duo hinc colligas, piè Lector: alterum, ſi rerum inæqualitas à Deo eſt, unuſquiſque in ſua

ſorte contentus vivat. Ut quid ad altiorem ſtatum ambitioſo conatu eniteris, & qua temeritate ſtatutam Creatoris diſpoſitionem invertere moliris? An fortè ſapientior Conditore tuo, cui ſic placitum fuit ordinare de te? Sed volo, inquis, æqualis eſſe ſocio meo, & æquè proſpero ſecundæ fortunæ flatu uti. O damnandæ vocis temeritatem! Vel cum Ethnicis rerum inæqualitatem Deo nō aſſeris, vel ſi credis, ſancitam de te divinæ providentiæ conſtitutionem adora; ſecuriùs te illi totum, quàm tibi committes, cui ſi omnem tuam curam permiſeris, omnia tibi pro pro votis feliciter evenient. Alter, quem ex ſecunda parte colliges, fructus eſt; ſi Deus in rebus creatis perfectionum ſuarum majeſtatem veluti depinxit; ſi mundus iſte liber eſt divinitatis plenus, ut aiebat D. Antonius, non ſignatus, ſed gentibus omnibus oblatus, creaturis veluti totidem characteribus digito Dei exaratis ornatiſſimus, aſcendamus ex viſibilibus ad inviſibilia; *Videamus facta, & quæramus factorem*, ut alicubi Auguſt. Sic ex rerum viciſſitudine & fluxu ad æternitatem, ex multitudine ad unitatem, ex vanitate ad veritatem incedendo creaturis veluti gradibus ad Deum, qui ſupra ſcalæ verticem eminet, perveniemus. Unde Auguſt. in proœm. Pſalm. 112. *Monemus, ne mundum ametis, ut eum qui fecit mundum, liberè ametis. Bonorum ſumma nobis Deus eſt, Deus eſt nobis ſummum bonum. Nec infrà manendum eſt, nec ultrà quærendum.*

CAPUT II.

De Deo Creatore, & quomodo virtus creandi ſit illi propria.

INnumeri fuerunt antiquorum Philoſophorum errores circa articulum creationis; aliis contendentibus, non poſſe dari creationem, qua res ex nihilo fiant: aliis admittentibus plura principia creationis, qui error maximè invaluit apud Manichæos, duo prima fingentes principia, bonum unum, malum alterum; ex quo ſecundo omnia viſibilia proceſſiſſe opinabantur. Aliis demùm arbitrantibus, Deum non in principio temporis, ſed ab æterno mundum condidiſſe. Vt autem veritas Catholica defendatur, monſtrandum eſt, non modò Deum ſolum eſſe Creatorem omnium in tempore, ſed inſuper vim creandi nulli poſſe creaturæ communicari.

SPECULATIO I.

Confitendum eſt, Deum eſſe Creatorem totius univerſi, ipſumque ſolum omnia in principio temporis condidiſſe.

HÆc aſſertio eſt ipſum initium ſacræ Scripturæ, Gen. 1. *In principio creavit Deus cœlum & terram* : & exordium fidei orthodoxæ, quam publicè profitemur, dum dicimus: *Credo in Deum Patrem omnipotentem, Creatorem cœli & terræ* : nihilque tam frequenter in utroque Teſtamento inculcatur. Hæc manifeſtiſſima loca ſufficient ad retudendam Manichæorum impietatem. Pſalm. 120. *Qui fecit cœlum & terram, mare & omnia quæ in eis ſunt.* Joan. 1. *Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil.* Coloſſ. 2. *Quoniam in ipſo condita ſunt univerſa in cœlo & in terra, viſibilia & inviſibilia.*

Probatur ſecunda pars. Deus eſt primum ens, primus motor, primum efficiens, & ſummè perfectum, ut lib. 1. demonſtravimus: ergo eſt factor rerum omnium per creationem. Probatur conſequentia, & primò, quod Deus ſit factor omnium, patet, aliàs non eſſet primum ens. Quod verò ſit factor rerum per creationem, ſequitur manifeſtè ex hoc quod produxerit omnia; nam ſi omnia fecit, profectò nihil præſuppoſuit non factum à ſe; nam ſi ſuppo-

nit aliquid ex quo operetur, præſuppoſitum illud non facit, ut patet; nam vel illud præſuppoſitum facit ex nihilo, vel ex alio; ſi ex nihilo, creationem tenemus; ſi ex aliquo, de illo iterum inquiretur, donec deveniatur ad aliquid ex nihilo factum, ne detur proceſſus in infinitum, qui admitti non poteſt in productione rerum, ut conſtat ex dictis de exiſtentia Dei. Unde & patet, quod eodem modo demonſtrabilis eſt creatio rerum ac exiſtentia Dei.

Dices: Ex nihilo nihil fit, ut habet tritum axioma Phyſicorum; quia nimirum inter nihil & ens nulla eſt proportio, nec determinatio ad hoc potiùs quàm ad illud: ergo non poteſt dari creatio.

Reſpondeo, ex nihilo nihil fieri quando producitur aliquid per tranſmutationem de uno in aliud; quo pacto agunt omnes cauſæ creatæ: Deus autem in prima rerum conditione non produxit res per tranſmutationem de una in aliam, ſed altiori modo, nimirum per communicationem totius entis, faciendo totum quod in effectu eſt, & virtute ſua infinita vincens improportionem, quæ eſt inter nihilum & ens.

Secunda pars, quæ aſſerit, Deum creaſſe omnia ſine conſortio alicujus creaturæ, traditur in ſacris Litteris. Iſai. 44. *Ego Dominus faciens omnia, ſtabiliens cœlos, nullus mecum.* Eccleſ. 1. *Vnus eſt altiſſimus Creator Deus.* Veritas hujus partis ſatis confirmata manebit ex dicendis de virtute creandi Deo propria, & creaturis incommunicabili. Neque ordo qui eſt inter partes univerſi, exigit ut creaturæ inferiores producantur mediis ſuperioribus in prima rerum creatione; nam ut ait D. Thom.

quæſt. 65. *art.* 3. *ad* 1. in productione rerum eſt aliquis ordo, non quidem ut una creatura creetur ab alia, hoc enim impoſſibile eſt; ſed ita quod ex divina ſapientia diverſi gradus in creaturis conſtituuntur.

Dices. *Gen.* 1. dicitur: *In principio creavit Elohim* (id eſt judices) *cælum & terram:* ubi particula illa, *judices*, in plurali indicat primum principium rerum omnium produxiſſe res cum conſortio cauſarum ſecum cooperantium.

Reſpondeo vocem illam *Elohim*, non ſignificare plures creaturas, cujus ſignum eſt, quòd ibi non legitur *creaverunt*, in plurali; ſed *creavit*, in ſingulari, ad deſignandam unitatem principii. Ponitur autem *Elohim* in plurali, vel fortè ad deſignandam Creatoris majeſtatem, ſicut etiam Prælati & Superiores conſueverunt de ſe in plurali numero loqui, dum dicunt vel ſcribunt, *Nos talis*. Cujus uſus (quem dicunt à Cæſare promanaſſe) duplex eſt ratio. Prima ut ſignificetur, omnia officia inferiorum, & authoritatem totius multitudinis in Prælato reſidere, ſicut & omnes ſenſus vigent in capite. Altera quia Prælati omnia debent cum conſilio decernere, & ſic dum loquuntur, vel ſcribunt, in plurali ſe nominant, quaſi referentes multitudinis ſenſum. Alij volunt in hoc vocabulo *Elohim*, myſterium Trinitatis indigitari.

Tertia pars, quæ ait Deum in principio temporis omnia creaſſe, & non ab æterno, apertiſſimè habetur in Scriptura. Pſalm. 89. *Priuſquam montes fierent, aut formaretur terra & orbis*. Proverb. 8. *Dominus poſſedit me in initio*

tio viarum ſuarum, antequam quidquam faceret à principio. Ioan. 17. *Clarifica me Pater claritate quam habui, antequam mundus fieret.*

Probatur. Cùm non ſit neceſſe mundum ſemper fuiſſe, voluntas enim divina ad nihil neceſſitatur niſi ad ſuam bonitatem increatam; aliunde verò non poſſit demonſtrari mundum incepiſſe, quia ſicut Deus ab æterno habuit vim producendi mundum, ita & illum produxiſſet ſi voluiſſet; fit inde, quod de productione mundi nihil poſſumus determinare, niſi quod Deus revelavit. Sed ex revelatione divina conſtat mundum incepiſſe, ut patet ex locis relatis: ergo mundum incepiſſe credendum eſt.

Hujus etiam veritatis afferri poteſt ſignum & convenientia. Signum quidem, quia ſi mundus fuiſſet ab æterno, deberent extare monumenta omni memoriâ antiquiora, incredibile ſiquidem eſt, infiniti annorum curriculi veſtigia omnia excidiſſe. Atqui nulla extant hujus æternitatis monumenta, nec ullam habemus hiſtoriam Moſaïcâ antiquiorem, in qua tamen orbis initium deſcribitur. Ergo mundus non fuit ab æterno. Convenientia verò eſt: nam per temporalem mundi productionem manifeſtiùs oſtenditur tum divina libertas in agendo, quæ creavit mundum quando voluit; tum divina independentia, quæ ſicut creaturis per æternitatē caruit, ita poterat in æternum eas non producere; tum divina potentia, non enim ita manifeſtum eſſet res omnes eſſe à Deo, ſi ab æterno fuiſſent. An verò mundus potuerit eſſe ab æterno, prætermitto, quia de his in Philoſophia.

Dices: Actio productiva mundi eſt ipſa ſubſtantia

ſubſtantia Dei: ergo ſicut ſubſtantia Dei eſt ab æterno, ita & actio: ſed non eſt actio ſine termino producto, cùm actio ſit ipſa productio termini: ergo ab æterno fuit productio mundi. Aliàs Deus deberet habere novam actionem in tempore, & conſequenter mutari.

Reſpondeo, quod licèt actio Dei ſit ſubſtantia ipſius, tamen quia Deus eſt agens voluntarium, non ſequitur ex actione effectus niſi ſecundùm quod divina voluntas prædefinivit: Deus autem non prædefinivit res producendas niſi in tempore. Ex quibus diſtingui poteſt minor: non eſt actio ſine termino, quando eſt actio naturalis & neceſſaria, concedo; quando eſt actio voluntaria, & inferens non ſolùm effectum, ſed etiam tempus emanationis illius, nego.

Inſiſtes: Deus non dicitur habere actionem reſpectu poſſibilium, ſed ſolùm potentiam ad illa; non enim dicitur ea agere, ſed poſſe agere: ergo actio aliquid addit ſupra potentiam, nempe exercitium actualis productionis: ergo ſi actio Dei, & non ſola potentia ſit ab æterno, exercitium & productio rerum eſt ab æterno.

Reſpondeo, quod ſicut actus liber Dei nihil addit ſupra neceſſarium, qui ratione ſuæ eminentiæ determinatur liberè ad has creaturas potiùs quàm ad illas; ita exercitium actuale nihil addit ex parte Dei ſupra virtutem agendi, ſed ſolùm mutationem ex parte creaturæ realiter attactæ, vel attingendæ, & ſuo tempore innovandæ.

Perſiſtes: Si totum reale quod dicit actio, non diſtinguatur à Deo, ſed ſit ipſa æterna

ſubſtantia Dei, inintelligibile eſt, Deum ab æterno non pruducere mundum, quia non poteſt eſſe forma in ſubjecto, quin communicet effectum formalem, eumque denominet. Sed effectus formalis actionis eſt reddere agentem: ergo Deus eſt ab æterno agens & producens mundum, ſubindéque mundus actu eſt productus ab æterno.

Reſpondeo, denominationem agendi & creandi non eſſe præcisè in genere cauſæ formalis, ſed etiam effectivæ, cùm conſtituat cauſam efficientem: licèt autem ad denominationem cauſæ formalis ſufficiat formam eſſe in ſubjecto, tamen ad denominationem cauſæ agentis requiritur terminum attingi; ſi enim nihil efficiatur, forma illa actionis non denominabit efficiens, quantumvis det omne complementum ad efficiendum: ſicut ſi Deus conſervaret relationem in ſubjecto, deſtructo termino, non denominaret ſubjectum relatum, quia hæc denominatio exigit terminum, quanvis prohiberet quidquid requiritur ad relationem, modò ponatur terminus. Similiter actualitas divina dat quidquid requiritur ut Deus denominetur agens, modò ponatur terminus; ſed tamen non denominabit donec ponatur. Radix horum eſt, quia actio Dei non eſt per modum tranſeuntis alligata effectui, ſicut eſt actio creaturæ; ſed eſt ab effectibus abſoluta, nec eſt dependens à termino producto, ſed illum ſibi ſubjiciens.

REFLEXIO.

Occaſione attributi Creationis à te poſtulo, Lector,

Lector, quod à filio ſuo invicta illa mater petebat, Machabæor.7. *Peto, nate, ut aſpicias cœlum & terram, & ad omnia quæ in eis ſunt, & intelligas quod ex nihilo fecit illa Deus, & hominum genus.* Quod ſi omnia è nihilo fecit Deus, quomodo putas in his invenire felicitatem, quorum origo nihil eſt! Pulchrè excandeſcit Auguſt. ſerm.24. de verb. Domini. *Avare quid aliud quàm Deum petas? Quid tibi ſufficit, cui Deus non ſufficit? Quanta tibi mundus poſt dorſum ſtrepit, ut retrò reſpicias? id eſt, ut in rebus præſentibus, nec præſentibus (non enim dicenda ſunt præſentia nunquam ſtantia) ſpem tuam ponas, & ab eo quod promiſit Chriſtus, & nondum dedit, ſed quia fidelis eſt, dabit, avertas animum tuum, & velis requieſcere in mundo pereunte.* Et infrà: *Quid ſtrepis, munde immunde? Quid ſtrepis? Quid avertere conaris? Tenere vis periens; quid faceres ſi maneres.* Certè ſi creaturis è nihilo conditis plus æquo inhæreas, ad nihilum redigeris, & neſcies. Sectare potiùs ejuſdem Auguſtini conſilium tract. 2. in cap. 2. epiſt. Joan. *Si iſta diligis, ut ſubjecta dilige, ut famulantia dilige, ut arrham ſponſi, ut munera amici, ut beneficia Domini; ſic tamen, ut memineris ſemper, quod illi debeas: nec iſta propter ſe, ſed iſta propter illum, & per iſta illum, & ſuper iſta diligas illum.*

SPECULATIO II.

Soli Deo ita proprium eſt creare, ut repugnet, ulli creaturæ convenire vim nativam principaliter creandi.

IN confeſſo eſt apud omnes Patres, nulli creaturæ de facto collatam fuiſſe vim creandi; inde enim inferebant, Verbum eſſe Deum, quòd Scriptura omnia per ipſum facta atteſtetur. Quare difficultas eſt, an de potentia abſoluta poſſit virtus illa creaturæ communicari, propter Durandum exiſtimantem id minimè repugnare. Sed, ut videtur, hæc poſitio non parum favet Arrio, eique ſubminiſtrat ſolutionem ad argumentum Patrum. Nam ſi abſolutè & extraordinariè agendo poſſit Deus vim illam creaturæ communicare, qua vi inferent Patres, Verbum eſſe Deum, ex eo quod creaſſe perhibetur, ſi virtutis illius poſſit creatura particeps fieri? Audi Athanaſium ſerm. 3. contra Arrian. *Non factura eſt Filius, non creatura, quia per ipſum facta eſſe dicuntur quæ facta ſunt; & propterea de numero factorum non eſt.* Et Damaſc. lib. 2. de fide, c. 3. *Os diaboli patris ſui ſunt, qui Angelos aſſerunt cujuſcumque conditores: cùm enim ipſi creaturæ ſint, non ſunt creaturarum effectores.* Vides, Patres ideò colligere Verbum eſſe Deum, quia creat: ideò Angelos non poſſe creare, quia creaturæ ſunt. Ergo cenſent

cenſent vim creandi ipſi notioni creaturæ repugnare.

Quare tutior eſt ſententia D. Thomæ, qui duplicem hujus aſſertionis rationem conſtituit *quæſt.* 45. *art.* 5. Alteram *in corpore*, quia eſſe, qui eſt terminus creationis, eſt univerſaliſſimus effectus, qui debet eſſe proprius primæ & univerſaliſſimæ cauſæ, quæ Deus eſt. Alteram *in reſponſ. ad* 3. quia creare aliquid ex nihilo demonſtrat virtutem infinitam, cùm inter nihil & ens nulla ſit proportio: quarum rationum profundiſſimarum energia, quæ à paucis intelligitur, tametſi à multis impugnetur, ut dilucidè penetretur, ex duabus unum integrum diſcurſum conficio, quo

Probatur. Virtus creandi debet eſſe ſimpliciter infinita, ita ut poſſit ſe extendere ad omnia: ſed nulli creaturæ poteſt competere virtus ſimpliciter infinita, quæ poſſit ſe extendere ad omnia: ergo nulli creaturæ competere poteſt vis creandi. Minor patet, quia virtus quæ poteſt ſe extendere ad omnia, eſt omnipotentia Deo propria. Major verò probatur. Virtus quæ poteſt ſe extendere ad quodcumque ens creatum & creabile, eſt ſimpliciter infinita; non enim aliam infinitatem habet omnipotentia: ſed virtus creativa poteſt ſe extendere ad quodcumque ens creatum & creabile: ergo. Probatur minor. Virtus quæ poteſt creare, non habet majorem difficultatem ad producendum ens quodcumque perfectius in infinitum, quàm ad producendum minimum, & imperfectiſſimum; quia non eſt major diſtantia à nihilo, ex quo agit creatio ad unum ens, quàm ad aliud; quia nihilum eſt carentia omnis entis, quæ non habet

habet majorem acceſſum, vel porpotionem ad unum quàm ad aliud, ſed æquè diſtat ab omnibus. Sed virtus, quæ non habet majorem difficultatem ad producendam unam creaturam quàm alteram, poteſt ſe extendere ad producendum quodcumque ens; non enim alia ratione divina omnipotentia ad omnia ſe extendere valet: ergo virtus creativa poteſt ſe extendere ad quodcumque ens creatum, & creabile.

Illuſtratur hæc ratio ex differentia quæ intercedit inter agens creativum agens ſine ſubjecto, & generativum producens ex ſubjecto ſeu materia præjacente: licèt enim ea quæ fiunt ex materia variis diſpoſitionibus præparata, diverſam exigant in agente ſuo virtutem ad producendum unum effectum, potiùs quàm alium, quia & diverſus exigitur in ſubjecto apparatus, ut una forma potiùs quàm alia educatur; tamen quando cauſa nullam diſpoſitionem, nullamque præparationem prærequirit, ſed totum ens producit, tunc æquè benè poteſt unum, atque aliud producere, cùm non determinetur ad unum potiùs quàm ad aliud ex determinatione ſubjecti quod non datur; nec à nihilo, quod eſt carentia omnis entitatis, poſſit inchoari via, & veluti deſumi anſa ad unum potiùs quàm ad aliud, ad parvum potiùs quàm ad magnum, ad paucum potiùs quàm ad multum; præcipuè quia virtus agens ex nihilo à nullo retardari poteſt: ergo in quocumque ente, quantumlibet perfecto, & perfectiori, nullam difficultatem adinveniet, ſed ad quodlibet poterit ſe indifferenter protendere ex mero ſuæ voluntatis arbitrio.

Atque ex his claram, & germanam habes primæ D. Thomæ rationis intelligentiam; dum enim

enim ait, eſſe, quod eſt effectus creationis, cùm ſit univerſaliſſimus, primæ & univerſaliſſimæ cauſæ reſpondere, ſenſus eſt, quod terminus formalis virtutis creativæ non eſt hoc vel illud ens in particulari, ſed ens ſub ratione entis, ideſt quodcumque poteſt participare rationem entis: Sed virtus, quæ valet producere quodcumque poteſt induere rationem entis, eſt propria primæ & univerſaliſſimæ cauſæ, quæ omnia poteſt: Ergo hæc ſola poteſt creare.

Poteſt etiam afferri alia explicatio rationis Sancti Doctoris, qua nova lux, novumque robur noſtro diſcurſui adjicietur. Actio creativa terminatur ad eſſe, ideſt totum eſſe in ſuo effectu producit; cùm enim ſit productio rei è nihilo, nihil ſupponit, ſed totum facit; per hoc enim diſtinguitur ab actione eductiva & generativa: Ergo actio creativa per ſe tendit ad ponendum formaliter ens; nam ad id formaliter, & per ſe tendit actio, quod ex vi ſuæ efficaciæ ponit: actio autem agens ex nihilo, nullamque rationem ſupponens in re quam facit, per ſe tendit ad dandum id, quod opponitur nihilo, ſcilicet rationem entis. Vnde D.Thom.4.*cont. Gent.cap.*21. ait: *Cùm omne quod fit, fiat ut ſit; oportet, ſi aliquid fieri dicatur, quod prius fuerit, quod hoc non fiat per ſe, ſed per accidens; per ſe autem illud, quod priùs non fuerit: ut ſi ex albo fiat nigrum, fit quidem nigrum & coloratum; ſed nigrum per ſe, quia fit ex non nigro; coloratum autem per accidens, quia priùs erat. Sic igitur cùm fit aliquod ens, ut homo, vel lapis; homo quidem per ſe fit, quia ex non homine; ens autem per accidens, quia non ex non*

ente

ente ſemper, ſed ex non ente hoc, ut Philoſophus dicit 1. *Phyſicorum. Cùm ergo aliquid fit omninò ex non ente ens, per ſe fit.* Et adverte, quod licèt quælibet virtus particularis producat omnes gradus in ſuo effectu, utpotè identificatos; tamen, per ſe producit unum ad quem ex natura ſua tendit, ſcilicet illum quem non ſupponit in ſubjecto: v. g. planta producit in materia gradum vegetativum, quem ibi non invenit; animal gradum ſenſitivum, quem per ſe diffundit; virtus autem creativa gradum entis non ſupponit, ac proinde illum per ſe producit.

Ex quibus ſic ſubſumo. Vis quæ per ſe tendit ad rationem entis communicandam, debet eſſe univerſaliſſima; infinita, & potens ſe extendere ad quodcumque ens creabile, quia ratio entis eſt de ſe illimitata, nullum excludens ens: ergo valet attingere quidquid poteſt habere rationem entis: ſicut quia potentia viſiva cernit album, non ſub ratione particulari albedinis, ſed ſub ratione univerſaliori colorati, poteſt etiam attingere omnia illa objecta, in quibus ratio colorati invenitur, licèt hîc & nunc non videat, niſi hoc vel illud coloratum. Similiter ſi aliqua virtus producendo effectum particularem, attingit illud, quia ens eſt, ſequitur quod poſſit producere quodcumque ens, licèt hîc & nunc non producat niſi hoc vel illud. Et horum omnium radix eſt, quia tantùm ſe extendit virtus activa, quanta eſt ratio formalis agendi, quæ eſt objectum formale illius, ſi enim potentia excederetur ab objecto, falsò diceretur potentia reſpectu illius, ſiquidem non poſſet illud attingere: ergo ſi ratio formalis agendi ſit ens, poterit vis illa producere quodcumque ens,

ſicut

quæſt. 65. *art.* 3. *ad* 1. in productione rerum eſt aliquis ordo, non quidem ut una creatura creetur ab alia, hoc enim impoſſibile eſt; ſed ita quod ex divina ſapientia diverſi gradus in creaturis conſtituuntur.

Dices. *Gen.* 1. dicitur: *In principio creavit Elohim* (id eſt judices) *cœlum & terram:* ubi particula illa, *judices*, in plurali indicat primum principium rerum omnium produxiſſe res cum conſortio cauſarum ſecum cooperantium.

Reſpondeo vocem illam *Elohim*, non ſignificare plures creaturas, cujus ſignum eſt, quòd ibi non legitur *creaverunt*, in plurali; ſed *creavit*, in ſingulari, ad deſignandam unitatem principii. Ponitur autem *Elohim* in plurali, vel fortè ad deſignandam Creatoris majeſtatem, ſicut etiam Prælati & Superiores conſueverunt de ſe in plurali numero loqui, dum dicunt vel ſcribunt, *Nos talis*. Cujus uſus (quem dicunt à Cæſare promanaſſe) duplex eſt ratio. Prima ut ſignificetur, omnia officia inferiorum, & authoritatem totius multitudinis in Prælato reſidere, ſicut & omnes ſenſus vigent in capite. Altera quia Prælati omnia debent cum conſilio decernere, & ſic dum loquuntur, vel ſcribunt, in plurali ſe nominant, quaſi referentes multitudinis ſenſum. Alij volunt in hoc vocabulo *Elohim*, myſterium Trinitatis indigitari.

Tertia pars, quæ ait Deum in principio temporis omnia creaſſe, & non ab æterno, apertiſſimè habetur in Scriptura. Pſalm. 89. *Priuſquam montes fierent, aut formaretur terra & orbis.* Proverb. 8. *Dominus poſſedit me in initio*

tio viarum ſuarum, antequam quidquam faceret à principio. Ioan. 17. *Clarifica me Pater claritate quam habui, antequam mundus fieret.*

Probatur. Cùm non ſit neceſſe mundum ſemper fuiſſe, voluntas enim divina ad nihil neceſſitatur niſi ad ſuam bonitatem increatam; aliunde verò non poſſit demonſtrari mundum incepiſſe, quia ſicut Déus ab æterno habuit vim producendi mundum, ita & illum produxiſſet ſi voluiſſet; fit inde, quod de productione mundi nihil poſſumus determinare, niſi quod Deus revelavit. Sed ex revelatione divina conſtat mundum incepiſſe, ut patet ex locis relatis: ergo mundum incepiſſe credendum eſt.

Hujus etiam veritatis afferri poteſt ſignum & convenientia. Signum quidem, quia ſi mundus fuiſſet ab æterno, deberent extare monumenta omni memoriâ antiquiora, incredibile ſiquidem eſt, infiniti annorum curriculi veſtigia omnia excidiſſe. Atqui nulla extant hujus æternitatis monumenta, nec ullam habemus hiſtoriam Moſaïcâ antiquiorem, in qua tamen orbis initium deſcribitur. Ergo mundus non fuit ab æterno. Convenientia verò eſt: nam per temporalem mundi productionem manifeſtiùs oſtenditur tum divina libertas in agendo, quæ creavit mundum quando voluit; tum divina independentia, quæ ſicut creaturis per æternitatē caruit, ita poterat in æternum eas non producere; tum divina potentia, non enim ita manifeſtum eſſet res omnes eſſe à Deo, ſi ab æterno fuiſſent. An verò mundus potuerit eſſe ab æterno prætermitto, quia de his in Philoſophia.

Dices: Actio productiva mundi eſt ipſa

ſubſtantia Dei: ergo ſicut ſubſtantia Dei eſt ab æterno, ita & actio: ſed non eſt actio ſine termino producto, cùm actio ſit ipſa productio termini: ergo ab æterno fuit productio mundi. Aliàs Deus deberet habere novam actionem in tempore, & conſequenter mutari.

Reſpondeo, quod licèt actio Dei ſit ſubſtantia ipſius, tamen quia Deus eſt agens voluntarium, non ſequitur ex actione effectus niſi ſecundùm quod divina voluntas prædefinivit: Deus autem non prædefinivit res producendas niſi in tempore. Ex quibus diſtingui poteſt minor: non eſt actio ſine termino, quando eſt actio naturalis & neceſſaria, concedo; quando eſt actio voluntaria, & inferens non ſolùm effectum, ſed etiam tempus emanationis illius, nego.

Inſiſtes: Deus non dicitur habere actionem reſpectu poſſibilium, ſed ſolùm potentiam ad illa; non enim dicitur ea agere, ſed poſſe agere: ergo actio aliquid addit ſupra potentiam, nempe exercitium actualis productionis: ergo ſi actio Dei, & non ſola potentia ſit ab æterno, exercitium & productio rerum eſt ab æterno.

Reſpondeo, quod ſicut actus liber Dei nihil addit ſupra neceſſarium, qui ratione ſuæ eminentiæ determinatur liberè âd has creaturas potiùs quàm ad illas; ita exercitium actuale nihil addit ex parte Dei ſupra virtutem agendi, ſed ſolùm mutationem ex parte creaturæ realiter attactæ, vel attingendæ, & ſuo tempore innovandæ.

Perſiſtes: Si totum reale quod dicit actio, non diſtinguatur à Deo, ſed ſit ipſa æterna

ſubſtantia Dei, inintelligibile eſt, Deum ab æterno non pruducere mundum, quia non poteſt eſſe forma in ſubjecto, quin communicet effectum formalem, eumque denominet. Sed effectus formalis actionis eſt reddere agentem: ergo Deus eſt ab æterno agens & producens mundum, ſubindéque mundus actu eſt productus ab æterno.

Reſpondeo, denominationem agendi & creandi non eſſe præcisè in genere cauſæ formalis, ſed etiam effectivæ, cùm conſtituat cauſam efficientem: licèt autem ad denominationem cauſæ formalis ſufficiat formam eſſe in ſubjecto, tamen ad denominationem cauſæ agentis requiritur terminum attingi; ſi enim nihil efficiatur, forma illa actionis non denominabit efficiens, quantumvis det omne complementum ad efficiendum: ſicut ſi Deus conſervaret relationem in ſubjecto, deſtructo termino, non denominaret ſubjectum relatum, quia hæc denominatio exigit terminum, quanvis prohiberet quidquid requiritur ad relationem, modò ponatur terminus. Similiter actualitas divina dat quidquid requiritur ut Deus denominetur agens, modò ponatur terminus; ſed tamen non denominabit donec ponatur. Radix horum eſt, quia actio Dei non eſt per modum tranſeuntis alligata effectui, ſicut eſt actio creaturæ; ſed eſt ab effectibus abſoluta, nec eſt dependens à termino producto, ſed illum ſibi ſubjiciens.

Reflexio.

Occaſione attributi Creationis à te poſtulo, Lector,

Lector, quod à filio ſuo invicta illa mater petebat, Machabæor.7. *Peto, nate, ut aſpicias cælum & terram, & ad omnia quæ in eis ſunt, & intelligas quod ex nihilo fecit illa Deus, & hominum genus.* Quod ſi omnia è nihilo fecit Deus, quomodo putas in his invenire felicitatem, quorum origo nihil eſt! Pulchrè excandeſcit Auguſt. ſerm.24. de verb. Domini. *Avare quid aliud quàm Deum petas? Quid tibi ſufficit, cui Deus non ſufficit? Quanta tibi mundus poſt dorſum ſtrepit, ut retrò reſpicias? id eſt, ut in rebus præſentibus, nec præſentibus (non enim dicenda ſunt præſentia nunquam ſtantia) ſpem tuam ponas, & ab eo quod promiſit Chriſtus, & nondum dedit, ſed quia fidelis eſt, dabit, avertas animum tuum, & velis requieſcere in mundo pereunte.* Et infrà: *Quid ſtrepis, munde immunde? Quid ſtrepis? Quid avertere conaris? Tenere vis periens; quid faceres ſi maneres.* Certè ſi creaturis è nihilo conditis plus æquo inhæreas, ad nihilum redigeris, & neſcies. Sectare potiùs ejuſdem Auguſtini conſilium tract. 2. in cap. 2. epiſt. Joan. *Si iſta diligis, ut ſubjecta dilige, ut famulantia dilige, ut arrham ſponſi, ut munera amici, ut beneficia Domini; ſic tamen, ut memineris ſemper, quod illi debeas: nec iſta propter ſe, ſed iſta propter illum, & per iſta illum, & ſuper iſta diligas illum.*

SPECULATIO II.

Soli Deo ita proprium eſt creare, ut repugnet, ulli creaturæ convenire vim nativam principaliter creandi.

IN confeſſo eſt apud omnes Patres, nulli creaturæ de facto collatam fuiſſe vim creandi; inde enim inferebant, Verbum eſſe Deum, quòd Scriptura omnia per ipſum facta atteſtetur. Quare difficultas eſt, an de potentia abſoluta poſſit virtus illa creaturæ communicari, propter Durandum exiſtimantem id minimè repugnare. Sed, ut videtur, hæc poſitio non parum favet Arrio, eique ſubminiſtrat ſolutionem ad argumentum Patrum. Nam ſi abſolutè & extraordinariè agendo poſſit Deus vim illam creaturæ communicare, qua vi inferent Patres, Verbum eſſe Deum, ex eo quod creaſſe perhibetur, ſi virtutis illius poſſit creatura particeps fieri? Audi Athanaſium ſerm. 3. contra Arrian. *Non factura eſt Filius, non creatura, quia per ipſum facta eſſe dicuntur quæ facta ſunt; & propterea de numero factorum non eſt.* Et Damaſc. lib. 2. de fide, c. 3. *Os diaboli patris ſui ſunt, qui Angelos aſſerunt cujuſcumque conditores: cùm enim ipſi creaturæ ſint, non ſunt creaturarum effectores.* Vides, Patres ideò colligere Verbum eſſe Deum, quia creat: ideò Angelos non poſſe creare, quia creaturæ ſunt. Ergo cenſent

habet majorem acceſſum, vel porpotionem ad unum quàm ad aliud, ſed æquè diſtat ab omnibus. Sed virtus, quæ non habet majorem difficultatem ad producendam unam creaturam quàm alteram, poteſt ſe extendere ad producendum quodcumque ens; non enim alia ratione divina omnipotentia ad omnia ſe extendere valet: ergo virtus creativa poteſt ſe extendere ad quodcumque ens creatum, & creabile.

Illuſtratur hæc ratio ex differentia quæ intercedit inter agens creativum agens ſine ſubjecto, & generativum producens ex ſubjecto ſeu materia præjacente: licèt enim ea quæ fiunt ex materia variis diſpoſitionibus præparata, diverſam exigant in agente ſuo virtutem ad producendum unum effectum, potiùs quàm alium, quia & diverſus exigitur in ſubjecto apparatus, ut una forma potiùs quàm alia educatur; tamen quando cauſa nullam diſpoſitionem, nullamque præparationem prærequirit, ſed totum ens producit, tunc æquè benè poteſt unum, atque aliud producere, cùm non determinetur ad unum potiùs quàm ad aliud ex determinatione ſubjecti quod non datur; nec à nihilo, quod eſt carentia omnis entitatis, poſſit inchoari via, & veluti deſumi anſa ad unum potiùs quàm ad aliud, ad parvum potiùs quàm ad magnum, ad paucum potiùs quàm ad multum; præcipuè quia virtus agens ex nihilo à nullo retardari poteſt: ergo in quocumque ente, quantumlibet perfecto, & perfectiori, nullam difficultatem adinveniet, ſed ad quodlibet poterit ſe indifferenter protendere ex mero ſuæ voluntatis arbitrio.

Atque ex his claram, & germanam habes primæ D. Thomæ rationis intelligentiam; dum enim

enim ait, eſſe, quod eſt effectus creationis, cùm ſit univerſaliſſimus, primæ & univerſaliſſimæ cauſæ reſpondere, ſenſus eſt, quod terminus formalis virtutis creativæ non eſt hoc vel illud ens in particulari, ſed ens ſub ratione entis, ideſt quodcumque poteſt participare rationem entis: Sed virtus, quæ valet producere quodcumque poteſt induere rationem entis, eſt propria primæ & univerſaliſſimæ cauſæ, quæ omnia poteſt: Ergo hæc ſola poteſt creare.

Poteſt etiam afferri alia explicatio rationis Sancti Doctoris, qua nova lux, novumque robur noſtro diſcurſui adjicietur. Actio creativa terminatur ad eſſe, ideſt totum eſſe in ſuo effectu producit; cùm enim ſit productio rei è nihilo, nihil ſupponit, ſed totum facit; per hoc enim diſtinguitur ab actione eductiva & generativa: Ergo actio creativa per ſe tendit ad ponendum formaliter ens; nam ad id formaliter, & per ſe tendit actio, quod ex vi ſuæ efficaciæ ponit: actio autem agens ex nihilo, nullamque rationem ſupponens in re quam facit, per ſe tendit ad dandum id, quod opponitur nihilo, ſcilicet rationem entis. Vnde D.Thom. 4. *cont. Gent. cap.* 21. ait: *Cùm omne quod fit, fiat ut ſit; oportet, ſi aliquid fieri dicatur, quod prius fuerit, quod hoc non fiat per ſe, ſed per accidens; per ſe autem illud, quod priùs non fuerit: ut ſi ex albo fiat nigrum, fit quidem nigrum & coloratum; ſed nigrum per ſe, quia fit ex non nigro; coloratum autem per accidens, quia priùs erat. Sic igitur cùm fit aliquod ens, ut homo, vel lapis; homo quidem per ſe fit, quia ex non homine; ens autem per accidens, quia non ex non*

ente

ente ſemper, ſed ex non ente hoc, ut Philoſophus dicit 1. Phyſicorum. Cùm ergo aliquid fit omninò ex non ente ens, per ſe fit. Et adverte, quod licèt quælibet virtus particularis producat omnes gradus in ſuo effectu, utpotè identificatos; tamen, per ſe producit unum ad quem ex natura ſua tendit, ſcilicet illum quem non ſupponit in ſubjecto: v. g. planta producit in materia gradum vegetativum, quem ibi non invenit; animal gradum ſenſitivum, quem per ſe diffundit; virtus autem creativa gradum entis non ſupponit, ac proinde illum per ſe producit.

Ex quibus ſic ſubſumo. Vis quæ per ſe tendit ad rationem entis communicandam, debet eſſe univerſaliſſima, infinita, & potens ſe extendere ad quodcumque ens creabile, quia ratio entis eſt de ſe illimitata, nullum excludens ens: ergo valet attingere quidquid poteſt habere rationem entis: ſicut quia potentia viſiva cernit album, non ſub ratione particulari albedinis, ſed ſub ratione univerſaliori colorati, poteſt etiam attingere omnia illa objecta, in quibus ratio colorati invenitur, licèt hîc & nunc non videat, niſi hoc vel illud coloratum. Similiter ſi aliqua virtus producendo effectum particularem, attingit illud, quia ens eſt, ſequitur quod poſſit producere quodcumque ens, licèt hîc & nunc non producat niſi hoc vel illud. Et horum omnium radix eſt, quia tantùm ſe extendit virtus activa, quanta eſt ratio formalis agendi, quæ eſt objectum formale illius, ſi enim potentia excederetur ab objecto, falsò diceretur potentia reſpectu illius, ſiquidem non poſſet illud attingere: ergo ſi ratio formalis agendi ſit ens, poterit vis illa producere quodcumque ens,

ſicut potentia viſiva videre omne viſibile, intellectiva omne intelligibile ſpeculari : ergo potentia creandi, quæ tendit ad ens ut ens, eſt ipſamet omnipotentia, atque adeò Deo propria & incommunicabilis creaturæ.

In hoc conſiſtit ratio S. Thomæ, quæ eo magis æſtimari debet, quo eam ex Patribus deſumpſit. Athanaſius enim *ſerm.3. cont. Arian.* ait : *Si Verbum ex non entibus extitit, quomodo potens eſt non entia, ut entia ſint, condere atque architectari?* Et Cyrill. lib.5. Theſaur. c.3. *Non eſt officium artis ex nihilo creaturas producere; ſed ineffabilis, & creativæ virtutis : artis enim eſt ea quæ ſunt, quaſi per ſubjectam materiam ſolummodò immutare; creandi verò virtus ipſam rerum ſubſtantiam è nihilo ad eſſe produxit.* Ubi vides aſſignari pro termino creationis ens ſub ratione entis, & eſſe.

Confirmatur demùm eadem ratio. Actio creativa hoc ipſo, quod tendit ad ens, & eſt productio rei è nihilo, totum in ſuo effectu producit, ſubindeque nihil faciendum remittit alteri cauſæ, aliàs non totum eſſe produceret, ſed ſolùm aliquam partialem eſſendi rationem : ergo actio creativa eſt ita univerſalis & ſuprema, ut nullam patiatur dependentiam ab alia quacumque cauſa; quia influxus creativus talis eſt, ut totum producat ſecundùm omnem rationem entis, ita ut per ſuſpenſionem talis influxus res annihiletur; etenim ſibi invicem correſpondent creatio & annihilatio. Unde ſicut creatio eſt productio totius eſſe ex nihilo, ita ſuſpenſio actionis creativæ eſt lapſus in nihilum. Si autem vis creativa poſſet compati conſortium alicujus cauſæ ſuperioris influentis in ſuum effectum,

non

non poſſet ex ſua ſola ſuſpenſione deſtrui & annihilari effectus, quia ſemper reſtaret influxus cauſæ ſuperioris; quo ſubſiſtente, & creato ceſſante, effectus permaneret. Atqui non poteſt dari influxus creatus ita univerſalis & ſupremus, cui repugnet dependentia, cùm ſit eſſentialiter dependens à Deo: ergo implicat ullum influxum creatum eſſe creativum.

Dices: Quantumcunque Deus agat influxu univerſaliſſimo omnia attingenti, tamen admittit conſortium cauſarum creatarum coëfficientium effectus ſuos ſecundùm omnes gradus in illis inventos: ergo ſimiliter creatura illa creatrix poſſet admittere conſortium Dei agentis.

Reſpondeo, differentiam eſſe manifeſtam, quia Deus permittit quidem cauſas coagentes ſibi, ſed inferiores & dependentes, à quibus nihil accipit, ſed vim cauſandi confert. Unde ſi ſubtraheretur divinus concurſus, annhilaretur effectus; nec hoc poſſent cauſæ creatæ impedire. At verò actio creata exigit eſſentialiter conſortium Dei agentis. Unde per ſui ſuſpenſionem effectus non annihilaretur, quia propterea non ſuſpenderetur actio Dei, qua durante effectus perſiſteret. Concurſus autem, per cujus ſuſpenſionem res non decidit in nihilum, non eſt creativus, ut oſtenſum eſt.

Vrgebis: Ad creandum effectum finitum non requiritur virtus infinita; neque enim inter nihilum & ens finitum eſt diſtantia infinita, ſed finita; via ſiquidem ad terminum finitum finita eſt, aliàs non eſſet major diſtantia à nihilo ad Deum, quàm ad creaturam: Sed virtus quæ non eſt infinita, poteſt communicari creaturæ: Ergo

vis

vis creandi poteſt communicari creaturæ.

Reſpondeo, ad creandum effectum finitum exigi virtutem infinitam, non propter perfectionem rei factæ, ſed propter modum faciendi ex nihilo. Vnde datur infinita diſtantia pertranſeunda, quia in nihilo non eſt invenire aliquid unde incipiat diſtantia: via autem ad terminum finitum tunc ſolùm finita eſt, quando via habet initium ex quo incipiatur iter: inter nihilum verò & Deum datur diſtantia infinita, tum ex termino à quo, ſcilicet non ens; tum ex termino ad quem, ſcilicet infinitum ens: ſicut corpus immenſum eſſet infinitum ex omni parte; in linea verò infinitum protenſa verſus Orientem eſſet infinita ſecundùm quid, & ſecundùm unam partem.

REFLEXIO.

Quia ſolus Deus creat, vel creare poteſt, ſolus profectò colendus amanduſque à nobis eſt. *Dignus es, Domine Deus noſter* (ait Joan. Apocal. 4.) *accipere gloriam, & honorem, & virtutem, quia tu creaſti omnia.* Enitatur quantum voluerit Regum & Imperatorum potentia; omne quodcumque poteſt, moliatur artis induſtria, labor, conatus, nec pulicem, nec exigui pulveris minimum atomum creare poterit. Non ergo mirum ſi creatura rationalis & libera alteri, quem impotentia ſibi facit æqualem, ſe renuat mancipari, cui tamen ultrò propter eum, à quo omnis poteſtas eſt, ſubjicere ſeſe deberet. Sed Deo qui creavit omnia, nonne ſubjecta erit anima mea? Numquid illi denegabitur amor meus, qui eſt Deus cordis mei? Juſtum eſt, Domine,

mine, ut ſolus ameris, qui ſolus creare potuiſti amantes. Fac ergo ut unum bonum amplectar te; ſolus accende, & rape; ſolus flagra, & dulceſce; & ut ait ſagittatus charitate tua Auguſt. lib. medit. cap.18. *Da mihi te Deus meus; redde mihi te. En amo, & ſi parum eſt, amem validiùs. Non poſſum metiri, ut ſciam quãtum mihi deſit amoris ad id quod ſatis eſt. Hoc tantùm ſcio, quod mihi malè eſt præter te, non ſolùm extra me, ſed in meipſo. Et omnis mihi copia, quæ Deus meus non eſt, egeſtas eſt.*

SPECULATIO III.

Nulla etiam creatura poteſt aſſumi ad hoc, quod ſit inſtrumentum creationis.

PRobatur ratione D. Thomæ. De ratione cauſæ inſtrumentalis eſt ut deſerviat & miniſtret cauſæ principali ad productionem effectus: ſed nulla creatura poteſt Deo miniſtrare ad producendum effectum creationis: ergo. Probatur minor. Vt inſtrumentum deſerviat cauſæ principali ad productionem effectus, non ſolùm oportet quod accipiat virtutem & motionem à principali agente, ſed etiam quod ex propriis aliquid agat, quod diſpoſitivè operetur ad effectum principalis agentis: ſed nulla creatura poteſt aliquam propriam actionem elicere, quæ diſpoſitivè operetur ad effectum Dei creantis: ergo. Minor eſt aperta; cùm enim effectus creationis ſit ens ex puro nihilo extrahen

extrahendum, nullum proinde habet præſuppoſitum, quod diſponi poſſit. Major verò probatur: & in primis, quod inſtrumentum debeat aliquam propriam actionem elicere, eſt clarum; cùm enim inſtrumentum ſit cauſa phyſica, ex qua realiter egreditur effectus, & non ſolùm moralis, ad cujus præſentiam, meritum, vel orationem fit effectus à ſola cauſa principali; planum eſt cauſam inſtrumentalem debere elicere aliquam actionem circa effectum cauſæ principalis, nec ſe habere merè paſſivè, vel per modum meri vehiculi delativi actionis principalis, aliàs non eſſet cauſa, de cujus eſſentia eſt, quod ſit principium per ſe influens in effectum. Et certè, ut rectè ait D.Thom. *Si inſtrumentum nihil ageret ſecundùm illud quod eſt ſibi proprium, fruſtra adhiberetur ad agendum.*

Quod verò illa actio inſtrumenti debeat eſſe diſpoſitiva alicujus ſubjecti in ordine ad introducendum terminum à cauſa principali producendum, non patitur difficultatem in inſtrumentis naturalibus, quibus naturaliter ineſt virtus ordinata & proportionata ad aliquos effectus. Nam ut arguit S.Doct. *Si nihil agerent hujuſmodi inſtrumenta, diſponẽdo ad effectum principalem, non oporteret eſſe determinata inſtrumenta determinatarum actionum.* Cujus tamen oppoſitum videmus, non enim penicillo utimur ad ſcamnum elaborandum, ſed ſecuri, vel aliis quæ ex proprietate ſuæ formæ habent proportionem ad introducẽdam formam ſcamni, quæ eſt effectus principalis agentis. Quod verò id competat omnibus inſtrumentis, tam naturalibus, quàm ſupernaturalibus, nimirum

rum diſpoſitivè operentur ad effectum principalis agentis.

Sic oſtenditur. Operatio inſtrumenti, & generaliter omnis actio cauſæ ſecundæ eſt accidens diſtinctum à ſubſtantia agentis, quæ licèt inchoetur in agente, tamen conſummatur in paſſo; actio enim eſt egreſſus termini à principio, ut ſuppono ex Philoſophia. Ergo neceſſariò debet habere ſubjectum, in quo recipiatur & exerceatur ejus activitas priùs naturâ, quàm producat effectum principalis agentis; actio enim tranſiens neceſſariò tranſit ad effectum, ac proinde in ſuo effectu præſupponit ſubjectum; nam priùs naturâ debet eſſe ſubjectata, quàm operetur, præſertim quia priùs naturâ fit quàm terminus; non fit autem niſi ex ſubjecto: ergo præſupponit ſubjectum ex quo fiat, antequam in eo producat terminum. Ex quo ulteriùs ſequitur, planè repugnare, illam actionem eſſe creativam, quia hæc nullum ſupponit ſubjectum. Hanc rationem tradit S. Doctor *q.3. de potent.art.*4. his compendioſis, ſed ſucculentis verbis: *Illud ſolùm agens in faciendo aliquid recipientem materiam non requirit, cujus actio non eſt accidens, ſed ipſa ſubſtantia ſua, quod ſolius Dei eſt; & ideò ſolius Dei eſt creare.*

Sed dices: Inſtrumenta ſupernaturalia non debent neceſſariò elicere actionem præviam circa ſubjectum, in quo ponitur terminus principalis agentis, nec diſpoſitionem per ſe conducentem ad productionem illius; ſed ſufficit, quod operentur circa aliud quodvis ſubjectum, ut patet in Sacramentis, quæ producunt gratiam in anima, in quam nihil agunt; in igne

inferni nullam prævìam actionem exercente in ſpiritum, quem torquet: quæ eſt communis doctrina Thomiſtarum, cujus rationem dant, quia virtus principalis quantò eſt efficacior, tantò magis poteſt uti inſtrumento minùs proportionato & diſparato: ergo virtus Dei cùm ſit infinita, nec ei quidquam reſiſtat, poteſt uti inſtrumento nullatenus conducente, imò & contrario effectui principali: ſic poteſt adhibere aquam ad calefaciendum, ignem ad refrigerandum, lutum ad illuminandum cæcum, & ut dicitur Pſalm. 1. *Dat nivem ſicut lanam, nebulam ſicut cinerem ſpargit.* Ergo inſtrumentum non exigit ſubjectum in quo operetur ad terminum principalem producendum, ſed ſat erit quod circa quodcumque aliud agat.

Reſpondeo quod licèt non ſit neceſſe actionem inſtrumenti verſari circa ſubjectum, in quo ponitur terminus principalis; neque enim aqua madefacit animam, vel ignis calefacit ſpiritum: tamen prorſus neceſſum eſt quod illa actio inſtrumentalis attingat terminum cauſæ principalis: ſi enim non eum attingit, nec illum phyſicè cauſat: ut autem illum attingat, requirit ſubjectum in quo ſit, ut illum attingat, cùm ſit accidens: quod ſi ſubjectum ſupponit in quo exerceatur ejus activitas, profectò creatio non eſt, quæ nullum omninò ſubjectum exigit.

Adverte, rationem D. Thom. poſſe alio modo ſic proponi: Si daretur inſtrumentum creationis; vel attingeret rem creatam in virtute agentis præcipui, vel per actionem propriam diſpoſitivam ſubjecti ad talem effectum: ſed

ſed non in virtute agentis præcipui, ut ſupponitur ex prima ratione; quia cùm virtus creativa agentis principalis ſit illimitata, utpote attingens ens ſub ratione entis ex nihilo, communicari nequit creaturæ: nec per actionem propriam diſpoſitivam ſubjecti, quia terminum creationis nullum ſubjectum præcedit: ergo repugnat inſtrumentum creationis.

REFLEXIO.

Ad creandum deſervire nequit creatura è nihilo producta, bene tamen ad recreandum in operibus bonis in Chriſto Ieſu. Ait namque Apoſtolus: *Dei adjutores ſumus. Divinorum diviniſſimum*, teſte Dionyſio, *eſt Dei cooperatorem exiſtere in reductione rationalis naturæ ad ſuum principium.* Vir ſanctus animatum cœlum eſſe debet, ut ſedes ſit Dei, qui in cœlis eſt. Cœli autem non ſolùm enarrant gloriam Dei, ſed etiam jugi agitatione moventur, non ſibi, ſed aliis profuturi. Nihil aliud ſunt aſtrorum circulationes, quàm beneficia. Viri ſancti, quorum origo cœleſtis, quorum converſatio in cœlis, non ſolùm ſibi, ſed aliis nati, in alios debent effundere, quod à Deo hauſerunt; gratiſque dare quod gratis acceperunt. *Rem profectò proximi retines tibi* (ait Bernard. ſerm. 18. in Cant.) *ſi plenus ſcientia cùm ſis, metu fortè, aut ſegnitie, aut invidiâ damnabili ligas ſilentio bonum, quod multis prodeſſet. Certè maledictus qui frumenta abſcondit in populis.* Et præclarè Auguſtinus: *Omnis res quæ donando non deficit*

(qualis eſt pietas, & ſcientia) *dum habetur, & non datur, nondum habetur quomodo habenda eſt.* Ne timeas jacturam pietatis, dum eam ſine invidia communicas, & honeſtatem illius non abſcondis. Creſcit enim ſapientia & virtus, dum diffunditur, ut explicat Ambroſ. *lib. 6. in Lucam*, exemplo quinque panum diſtributione Chriſti multiplicatorum. *Doctrina panis incredibili ratione dum dividitur, ſine ulla diſpendij comprehenſione cumulatur; & majores reliquiæ, quàm ſumma eſt colliguntur.* Fons ſi non fluit, putreſcit: ſordet rubigine gladius diu morans in vagina: incluſas veſtes tinea demolitur. Ergo *ſi amatis Deum, rapite omnes ad amorem Dei*, inquit Auguſt. & eritis inſtrumenta Dei.

DISSERTATIO II.

De creaturis ſpiritualibus, ſcilicet Angelis: & primò de eſſentia & diſtinctione eorum.

PRIMI Principij virtus non meliùs innoteſcit, quàm per creaturas, inter quas primatum tenent ſpiritales, ſeu Angeli. Nam ut ait Auguſt. lib. 11. de Civit. *Angelica creatura omnia cæteræ*

tera qua Deus condidit, dignitate natura præcedit. Unde & dicitur 2. Petr. 2. *Angeli virtute & fortitudine cùm ſint majores.* Quare de ipſis priùs agendum eſt, atque ab eorum eſſentia & exiſtentia exordiendum.

Non poſſumus autem ubique quidem, ſed in hac præſertim materia, D. Thomæ firmiter & fideliter non adhærere, qui variis de cauſis Angelici Doctoris nomenclaturâ etiam ab Eccleſiæ Capitibus donâtus eſt. Primò quidem ob angelicam puritatem qua in carne præter carnem vixit, & omni libidinis ſenſu poſt reportatam illam illuſtrem de muliere impudica victoriam penitus caruit. Secundò quia, ut rectè aiunt Carmelitæ Salmanticenſes in oratione exhortatoria tomo primo præfixa, §. 3. ſi per poſſibile, vel impoſſibile præciperet Deus Angelo, ut aſſumpto corpore intelligeret per converſionem ad phantaſmata, componendo, dividendo, diſcurrendo, nec celeriùs S. Thoma, nec ſubtiliùs, nec perfectiùs intellecturum exiſtimandum eſt; cùm nec ingenij acumen, nec judicii præſtantia, nec ſpecierum acquiſitarum copia, nec memoriæ conſervantis fidelitas, nec diſcurſus velocitas ampliùs in humano corpore juxta naturæ curſum exiſtere potuiſſe videatur. Tertiò, quia etſi corpore tenebatur in terra dum viveret, ſpiritu tamen erat in cœlo, & cum Angelis converſabatur; & quidem tam facilè, ut ad libitum raperetur. Quartò, ſicut Angeli ſunt immateriales in ſubſtantia, pleni ſapientia in intellectu, immobiles in propoſito voluntatis; ſic S. Thomas præcelluit immaterialitate virginei candoris, intellectu luminis copia perfuſo, voluntate in

bono firmatiſſima. Quintò in Angelis triplicem motum agnoſcit Dionyſius: *circularem*, quo circa Divinitatis centrum interminabili cognitionis & amoris circuitu volvuntur: *rectum*, quo à Deo ad creaturas rectâ lineâ pertranſeunt: *obliquum*, quo à creaturis ad Deum, & à Deo ad creaturas viciſſim cientur. Sic S. Doctor hunc ordinem Angelicum in aurea ſua ſumma imitatus eſt. Nam primùm circa Deum occupatur; deinde ad creaturas deſcendit, & à creaturis ad Deum ultimum finem gradum facit, & demùm in Chriſto divinam ſimul & humanam naturam contemplatur. Sextò demùm nomen Angelici ſortitus eſt, quia de Angelis Angelicè ſcripſit, eorumque naturam, diſtinctionem, hierarchias, potentias, & varios ſtatus ita depinxit, quaſi vidiſſet, vel quaſi Angelus eſſet. Ex ipſo ergo depromenda ſunt quæcumque de Angelis dicturi ſumus.

CAPUT I.

De exiſtentia, & eſſentia, loco, & motu Angelorum.

ANgelus nomen officii eſt, non naturæ; nuncium enim ſignificat. Unde ſtrictè nomen illud cœleſtibus ſpiritibus non convenit, niſi quando pro Deo legatione funguntur, ut benè obſervavit D.Gregorius *hom.* 30.

in Evangelia, dicens : *Angelorum vocabulum nomen eſt officii, non naturæ. Nam ſancti illi cœleſtis patriæ ſpiritus, ſemper quidem ſunt Spiritus, ſed ſemper vocari Angeli nequaquam poſſunt. Quia tunc ſolùm ſunt Angeli, cùm per eos aliqua nuntiantur.* Nihilominus uſu factum eſt, ut nomen illud omnibus ſubſtantiis ſeparatis creatis aſſeratur, quia licèt omnes non mittantur, omnes tamen peridonei ſunt, ut Legati Divini Numinis ſint, quia quatuor dotibus legato neceſſariis excellentiſſimè prædìti ſunt, nimirum velociſſima agilitate, perfectiſſima rerum tractandarum intelligentia, promptiſſima & lubentiſſima ſupremum erga Regem obedientia, & inviolabili fidelitate. Horum naturam ſimul & exiſtentiam ſpeculamur, quia ratio quæ probat, dari Angelos, quid ſint etiam oſtendit, ut patebit: & quia ſubſtantia Angelorum poteſt conſiderari tum in ſe, tum per ordinem ad corpora, vel loca; ideò de his priùs agemus: manuducunt enim corpora & loca nobis nota ad ſpirituum eſſentiam detegendam.

Speculatio I.

Dantur de facto Angeli ſubſtantiâ incorporei, naturâ incorruptibiles.

PRimam partem de exiſtentia Angelorum ita inculcant Sriptura, Patres & Concilia, ut meritò dixerit Gregorius loco paulò ante citato, *Angelos & Archangelos penè omnes ſacri eloquii paginæ teſtantur.* Eorum etiam exiſtentiam ſuadent varii effectus, quos videmus in arreptitiis, energumenis, magis, incantatoribus, qui ſæpiùs ſecreta revelant, linguis loquuntur ignotis, quas nunquam didicerunt; in aëra feruntur, tempeſtates movent, non propriis utique viribus, quas tam inſoliti effectus excedunt; nec ſpeciali Dei auxilio, qui miracula non patrat ut ſerviant impiorum iniquitati: ergo id præſtant operâ ſpirituum inviſibilium, à corpore immunium, intellectu præditorum, ſed malitia refertorum. Sicut etiam multa à ſanctis Angelis extraordinariè peracta fuiſſe, tum Scripturæ, tum ſacræ Hiſtoriæ teſtantur.

Ratio autem veluti à priori hujus veritatis traditur à D.Thoma *quæſt.* 50. *art.* 1. qua etiam oſtenditur ſecunda pars ſpeculationis de incorporeitate Angelorum hoc modo: Perfectio univerſi requirit naturas perfectè intellectuales, & purè ſpiritales, nullumque dicentes ordinem ad corpora; quia univerſum debet aſſimilari

milari Deo ſecundùm illud, à quo procedit; perfectio enim affectûs conſiſtit in aſſimilatione ad cauſam ſuam, ſecundùm illud quo procedit ab ea, ſi talis aſſimilatio ſit poſſibilis: ſed univerſum procedit à Deo per intellectum & voluntatem: Ergo in univerſo debent eſſe naturæ quæ divinam intellectùalitatem, quantum poſſibile eſt, exprimant; atqui divina intellectualitas magis per naturas ab omni corpore, & ab omni ordine ad corpus immunes exprimitur: ergo admittendæ ſunt hujuſmodi naturæ, & eas Angelos nominamus.

Illuſtratur hæc ratio. Licèt perfectio univerſi non exigat omnes creaturas poſſibiles, exigit tamen ejus decor & conſonantia, ut ſint in ipſo omnes gradus entis in ſua puritate & complemento; nam ut docet S. Thomas 1. *part. quæſt.* 22. *art.* 4. perfectio univerſi non eſſet, ſi omnes gradus eſſendi non invenirentur in rebus; unde ad divinam providentiam pertinet omnes gradus entis producere: igitur univerſum exigit includere intra ambitum ſuum non ſolùm entia purè corporalia, non ſolùm mixta ex corpore & ſpiritu, ſed etiam purè ſpiritalia, quæ Angelos appellamus, ut inde conſurgat mundi pulchritudo, quæ ex multiplici graduum varietate effloreſcit.

Ex his planè conſequitur, exulare prorſus ab Angelis omnem omninò materiam, etiam illam, quam quidam ſpiritalem vocarunt; puri enim & completi ſpiritus omnem à ſe & materiam, & materiæ commercium eliminant. Et ſanè nihil poteſt fingi repugnantius, & in terminis implicantius materia ſpiritali. Nam cùm materia ſit pura potentia, ſpiritalitas verò ſit actus, & quidem valde perfectus, & omnes corporales digni-

ITBL

tate tranſcendens; admittere materiam ſpiritalem, eſt puram potentiam actum perfectum confiteri: quod totam de materia prima in Philoſophia traditam doctrinam labefactat.

Confirmatur magis impoſſibilitas illius materiæ ſpiritalis. Vel forma Angeli poſſet ſeparari ab illa materia ſpiritali, vel non. Si primum, totus Angelus poſſet corrumpi, & interire, ſicut moritur homo dum à materia anima ſeparatur: quod ſi Angeli poſſent mori, profectò poſſent & generari, ut perpetuitatem obtinerent. Si ſecundum, id eſt ſi à materia ſpiritali non poſſet ſeparari forma angelica, certè talis forma eſſet valde immerſa materiæ, ſubindeque non eſſet forma immaterialis, nec ſubſiſtens, de cujus ratione eſt poſſe ſubſiſtere ſine materia, ut patet in anima rationali. Certè ſicut verè alligatur corpus, quámlibet aurea ſit catena, ſic verè infigitur in limo forma, etſi à materia, quantumvis ſpiritalis fingatur, liberari non poſſit.

Sequitur ſecundò veritas ultimæ partis ſpeculationis de incorruptibilitate Angelorum. Cùm enim Angeli careant omni prorſus materia, ſit inde illos non habere potentiam ad tranſmutationem ſui eſſe; ſola quippe materia ratione ſuæ potentialitatis poteſt eſſe principium hujuſmodi tranſmutationis; quia dum non totaliter impletur capacitas ſua, formæ deſtructionem vel machinatur, vel patitur: quod ſi ejus potentia omninò expleatur, tunc non eſt ſubjectum tranſmutationis, ut patet in corporibus cœleſtibus: ergo à fortiori ubi nulla eſt materia, nulla poteſt eſſe corruptio. Ac proinde ex ſuppoſitione quod Angelus ſit creatus, tam miraculoſum eſſet ipſum deſtruere, quàm ſi denegaretur

igni

igni concurſus ad calefaciendum; ſubſtantia enim quæ non habet principium corruptionis, tam exigit permanenter eſſe, quàm virtus calefactiva calefacere. Imò quia intimior eſt inclinatio Angeli ad eſſe, quàm ignis ad operationem; ſicut concurſus ad illam operationem non eſt gratia, ſed titulo connaturalitatis datur, ita & conſervatio Angeli non eſt gratia ſtrictè ſumpta, ſed eſt continuatio actionis creativæ, quæ eſt naturalis. Homo quidem reſurgens eſt incorruptibilis ex gratia, quia natura hominis habet in ſuo fundo principia corruptionis: ſed in Angelo nihil tale aſſignari, vel fingi poteſt.

Satisfit objectis, & explicantur apparitiones viſibiles Angelorum.

Objicies primò. Anima noſtra, quanvis ſit ſpiritalis & incorruptibilis, tamen propterea non deſinit eſſe forma corporis: ergo ſimiliter angelicæ ſpiritalitati non oberit aptitudo ad informandam materiam ſubtilem, defæcatam, & ſpiritalem.

Reſpondeo, animam rationalem eſſe ſpiritalem quidem, ſed eſſe ens incompletum, & in infimo gradu naturæ intellectualis; unde nihil mirum ſi poſſit eſſe forma corporis. Angelus verò eſt natura ſpiritalis completa, & in altiori faſtigio naturæ intellectualis, quia in quocumque genere invenitur aliquod imperfectum, oportet præexiſtere aliquod perfectum in genere illo, cùm enim uterque modus, & perfectus, & imperfectus, ſit poſſibilis; ſi detur imperfectus, datur etiam & perfectus, cùm natura non ſit minùs provida circa perfecta, quàm circa imperfecta. Cùm ergo

in genere intellectuali ſpecies infima, quæ eſt rationalis, habeat corpora unita, vel ſaltem illa exigat, conſequens eſt dari alias naturas intellectuales omninò à corpore ſegregatas.

Objicies ſecundò. Si Angelo competeret tanta à materia remotio, qualem aſſerimus, Angelus non poſſet aſſumere corpora; quod convincitur eſſe falſum ex multis viſionibus Angelorum in ſacris Litteris recenſitis. Nec eſt veriſimile eas omnes ſecundùm imaginationem contigiſſe, cùm Scriptura introducat Angelos ab omnibus aſpectabiliter viſos, ut patet de Angelo quem Abraham cum tota ſua familia, Loth & tota civitas Sodomorum conſpexerunt; ſicut de Angelo comite itineris Tobiæ. Ridiculum verò eſſet aſſerere, imaginationem omnium Sodomitarum & Tobiæ per totum iter fuiſſe mutatam. Quod ſi Angeli ſpiritalitas non impedit aſſumptionem corporis alieni, quidni permittet aſſumere proprium?

Reſpondeo, Angelos poſſe quidem aſſumere corpora aliena, & de facto ſæpiùs convenienter aſſumpſiſſe, tum ut familiariter cum hominibus converſantes præfigurarent futuram Angelorum & hominum in cœlis ſocietatem; tum in ſingulare præſagium Dominicæ Incarnationis, ad quam omnes veteris Teſtamenti Angelorum apparitiones ordinabantur; non tamen ſequitur Angelos poſſe ſibi aſſumere corpora phyſica unione, ex qua reſultet compoſitio: forma enim completa, qualem eſſe Angelum monſtravimus, non poteſt venire in ſocietatem alterius partis, ut componat unum totum. Quare unitur Angelus corpori conſpicuo, non tanquam forma vivificans, vel ſubſiſtentiam ſuam

ſuam communicans; ſed tanquam motor mobili, non qualitercumque; Angeli enim motores cœlorum eos non aſſumunt, ſed repræſentando ſe in illo corpore, movent; ad cujus majorem lucem,

Sciendum, corpus aſſumptum ab Angelo nec exercere opera vitæ, cùm non habet formam vivificantem, ſed ſolùm motum imprimentem; nec habere veritatem illius naturæ, quam oſtendit, v.g. humanæ, cùm apparent Angeli ſub ſpecie hominis. Unde cùm Angelus bonus, vel malus movet corpus alicujus veri animalis, non dicitur propriè illud aſſumere; non enim dicitur Angelum aſſumpſiſſe linguam aſinæ loquentis ad Balaam; nec dæmonem corpus hominis, quem obſidet, vel poſſidet. Quorum omnium ratio eſt, quia finis aſpectabilium apparitionum eſt perducere videntes in cognitionem ſubſtantiæ ſpiritualis, ita ut in corpore conſpicuo nihil ſubeſſe intelligatur niſi Angelus, & corpus Angeli; ſermo Angeli, converſatio Angeli eſſe videatur: ſi autem Angelus aſſumeret corpus vivum, intelligeretur in illo corpore eſſe aliquid aliud præter Angelum: ergo Angelum aſſumere ſibi corpus alienum non eſt illud ſibi phyſicè unire, ſed ita illud movere, & hominibus exhibere, ut in Angelum mens hominis dirigatur. Vide D. Thomam *in* 1. *diſt.* 8. *q.* 1. *art.* 3.

Sciendum rurſus, materiam communiorem corporum ab Angelis aſſumptorum eſſe aërem, vel vaporem aliquem, ſeu fumum qui in aëris naturam vergit; cujus ſignum dat S. Thomas citatus, quia multi voluerunt ſecare corpora dæmonum, & non potuerunt, quia ſtatim partes

continua

bantur. Et ratio eſt, quia materia illa faciliter inſpiſſari poteſt & figurari, figuramque retinere, & per lucidi corporis oppoſitionem diverſimodè colorari ex varia luminis reflexione. Qua autem virtute id efficiant Angeli, innuit S. Doctor, id quandoque præſtare Angelos virtute divina, interdum verò propria: virtute quidem Dei, quando talis figuratio ordinatur ad repræſentãda myſteria & effectus gratiæ; virtute verò propria, quãdo fit ſimplex aſſũptio, quę ſępe inſtituitur à dęmone ad malos fines, quibus aſciſcẽdis Deus ut ſpecialis author cooperari nõ poteſt.

Objicies tertiò: Res materiales & corporeæ poſſunt agere in Angelos; nam ignis eos torquet in inferis, & fumus piſcis Tobiæ eos extricabat, & melodia citharæ Davidis ſpiritũ Saülis fugabat: ergo Angeli habent materiã hujuſmodi corporearũ impreſſionũ patibilem & ſuſceptivã.

Reſpondeo, corpora virtute divina, cujus ſunt inſtrumenta, poſſe agere in ſpiritus, ut aliàs dicetur: ſic ignis excruciat diabolos, & fumus Tobiæ omne genus dæmoniorum extricabat; melodia verò citharæ Davidis eatenus fugabat Saülis dæmonium, quatenus atram ejus bilem temperabat, quam cacodæmon ad eum divexandum permovebat, & perturbabat.

Pro ſolutione verò eorum, quæ adduci poſſunt ex Patribus, quorum aliqui nonnullam materiæ concretionem in Angelis admittere videntur, dicendum illos eo tempore vixiſſe, quo nondum hæc controverſia erat ab Eccleſia definita, ſicut eſt à Concilio Lateranenſi *cap. Firmiter, de ſumma Trinit.* deciſa his verbis: *Deus ex nihilo condidit utrãque naturam, Angelicã videlicet, & mundanam; & deinde humanam*

quaſi

quaſi communem ex corpore & ſpiritu conſtitutam. Ubi ſacrum Concilium declarat Angelos eſſe immateriales, & puros ſpiritus, cùm in hoc eos ab homine diſcernat. Et longè antè S. Dionyſius *c.4. de divin. nom.* appellat Angelos *intellectuales ſubſtantias ab univerſa corruptione, morte, & materia mundas.* Et in V. Synod. *act.* 4. Euthymius Epiſcopus, nomine ſynodi profitetur, ſe venerari imagines *incorporalium Angelorũ.* Quod verò *act.* 5. acclamante Synodo quidam Epiſcopus dixerit, Angelos eſſe pingendos, quia ſubtili corpore præditi ſunt, non ideò approbavit Concilium ratione illius Epiſcopi, ſed ſolam ejus concluſionẽ firmavit. Fateor tamẽ aliquos Patres in Philoſophia Platonis verſatos, ſpiritibus materiã ſubtiliſſimam aſſeruiſſe: ſed Eccleſia temporum progreſſu non novos articulos condens, ſed novis luminibus inſtar ſurgentis auroræ procedens, multa ſucceſſu temporum ſtabilit, quæ liciris olim opinionibus jactabantur. *Creſcat oportet* (ait Lirinenſis 1. p. Commonit.) *& multùm, vehementerque proficiat, tã ſingulorũ, quàm omnium ætatum ac ſæculorum gradibus intelligentia, & ſcientia, & ſapiẽtia.*

Objicies ultimò contra tertiã partem ſpeculationis. Concilia & Patres pluries docent Angelos eſſe ſolùm incorruptibiles per gratiam eos à morte & corruptione coërcentem; idque videtur colligi ex illo Apoſtoli 1. Timoth. 2. *Solus Deus habet immortalitatẽ,* ſcilicet per naturam. Et hinc ſumitur ratio, cur eſſe ab intrinſeco indefectibile & immortale eſt Dẽo proprium, nec poteſt competere ulli creaturæ, quæ non habet eſſe neceſſarium, ſed contingens, proindéque in nihilum ſponte proclive, niſi Deus manuteneret.

Unde

Unde Greg. lib.6. Moral. c.18. *Sicut omne ens creatum eſt ex nihilo; ita eſt vertibile in nihilum, ut finis principio reſpondeat.*

Reſpondeo, Concilium Lateranenſe ſub Leone X. expreſsè reprobaſſe eos, qui docent, animã rationalem non eſſe ex natura ſua immortalem, ut legere eſt *ſeſſ.*8. quod à fortiori de Angelis ſpiritualioribus credendum eſt. Cùm ergo Patres dicunt interdum, animam, vel Angelum eſſe immortalem per gratiam, non accipiunt gratiam ſtrictè pro aliquo dono ſupernaturali habituali, vel actuali, ſicut uſurpatur quando agitur contra Pelagianos; ſed per gratiam intelligunt gratuitam Dei voluntatem, quæ ſicut liberè produxit Angelos, ita gratis eos conſervat; non quòd conſervatio ſit eis indebita, ſed quia abſolutè poſſet Deus eos non conſervare, nec ad hoc tenetur, nec ad id ex præcedentibus meritis movetur. Vel ſecundò exponi poſſunt Patres de immortalitate perfecta excludente omnimodam immutabilitatem; quia omnis mutatio eſt quædam mors, ut alicubi ait Auguſt. quam immortalitatem pleniſſimam Angeli non habent, cùm ſint capaces mutationis & ſucceſſionis accidentalis diverſorum actuum & motuum. Solus verò Deus habet immortalitatem per eſſentiam, quia apud ipſum nulla eſt tranſmutatio, nec ulla viciſſitudinis obumbratio.

Et ex his ferè patet reſponſio ad rationem ſubjunctam. Adde, quod immortalitas alio modo convenit Deo, & alio Angelis; Deo à ſe, & per eſſentiam; Angelis dependenter, & cum non repugnantia ad hoc ut deſtruantur à Deo, à quo poſſunt in nihilum redigi. Cum quo ſtat, Angelos eſſe ab intrinſeco incorruptibiles, cùm

non

non habeant intrinſecum corruptionis principium; ſicut enim ignis non dicitur frigefactivus, ſed calefactivus; nec lapis mobilis ſurſum, ſed deorſum, licèt divinitus & ignis frigefacere, & lapis ſurſum tendere valeat, quia ad id non habent nativa principia: ita abſolutè Angelus incorruptibilis dicendus eſt, quia omni interna radice corruptionis caret.

Illud autem proloquium ex D. Gregorio deſumptum, *Omne quod eſt ex nihilo, tendit in nihilum*, intelligitur ſi creatura ſibi relinquatur deſtituta omni auxilio & concurſu Dei; nam *quomodo poſſet aliquid permanere, niſi tu voluiſſes?* ut dicitur *Sap.* 11. Sed quia ille concurſus titulo connaturalitatis debetur naturæ incorruptibili & indefectibili, non minùs quàm igni concurſus ad comburendum; fit inde, quod ſimpliciter dicuntur Angeli indefectibiles & incorruptibiles, ſuppoſitis ſemper illis quæ ſe tenent ex parte primæ & univerſalis cauſæ. *Si dicatur* (inquit òptimè S. Thom. 2. cont. Gent. cap. 30.) *quod ea quæ ſunt ex nihilo, quantum eſt de ſe in nihilum tendunt, & ſic omnibus creatis ineſt potẽtia ad non eſſe, manifeſtũ eſt hoc non ſequi; dicuntur enim res creatæ eo modo in nihilum tendere, quo ſunt ex nihilo; quod quidem non eſt niſi ſecundùm potentiam agentis. Sic igitur & rebus creatis non ineſt potentia ad non eſſe, ſed Creatori ineſt potentia ut eis det eſſe, vel eis deſinat eſſe influere, cùm non ex neceſſitate agat ad rerum productionem, ſed ex voluntate.*

REFLEXIO.

Hìc contemplari licet incredibilem Angelorum

rum erga homines amorem; cœleſtes enim ſpiritus, non ex indigentia, ſed ex charitate aſſumunt corpora, ut miniſterium pietatis impleant propter eos qui hæreditatem capiunt ſalutis. Quos naturæ ſublimitas à materia eximit, hos pietas efficit corporales. Summum infiniti amoris pignus Deus exhibuit, dum Verbum caro factum eſt: ſic non mediocrem demonſtrant Angeli erga homines charitatem, qui toties viſi ſunt hominibus,& ad eos intraverunt, & manducaverunt cum eis,ut tam indubitata,quàm nota Scripturæ probat authoritas. In hoc quidem à nimia Filii Dei charitate diſcernuntur, quia Verbum carnem ſemel aſſumptam nunquam dimiſit; Angeli verò expleto opere deponunt corpora,in eandem de qua ſumpta ſunt materiam reſolvenda. Tamen in hoc commendanda benevolentia eorum eſt, quòd toties corpora aſſumere non dedignentur, quoties humana neceſſitas id requirit. Unde Bern. lib.5.de conſid.c.4. *Cernere & mirari eſt in Angelis & Archangelis veritatem atque experientiam vocis illius; quoniam ipſi cura eſt de nobis, qui talium nos & tantorum non deſinit jucundare viſitationibus, inſtruere revelationibus, ſuggeſtionibus commonere, ſedulitate ſolatiari.* Quod ſi Angelorum in nos amor eos ad terram inclinat, juſtum eſt ut tantæ charitati reſpondens gratitudo noſtra ad cœlos uſque converſatione pertingat,& tota ſe colligens anima,*& reductis affectibus è cunctis locis, quibus captivi tenentur, timendo quæ non oportet, amando quæ non decet, dolendo vanè,gaudendo vaniùs,cum his ineat tota libertate volatum, pulſet cum impetu ſpiritûs, & in pinguedine gratiæ illabatur*, ut ait ibidem S. Bernardus.

SPECULATIO II.

Angelus eſt verè & realiter præſens loco per ſuam operationem, tanquam per rationem formalem.

PRima pars affirmans Angelos abſolutè eſſe in loco, de fide eſt; ſæpe enim ſacræ Scripturæ præſentiæ Angelorum ad loca meminerunt, ut *Geneſ.* 18. & 19. dicuntur Angeli veniſſe ad Abraham & Loth. *Apocal.*12. dicitur de Angelis apoſtatis: *Neque locus inventus eſt ampliùs eorum in cœlo.* Et ſanè cùm ſæpe fiat mentio de motu Angelorum, quo vadunt, & redeunt; accedunt, & recedunt; diſtant, vel propinqui ſunt, neceſſe eſt fateri in illis quandam præſentiam ad loca à quibus abeſſe, vel appropinquare dicuntur.

Et quamvis ſit aliquod diſſidium, num propriè, vel metaphoricè ſint in loco, tamen hæc altercatio non poteſt eſſe niſi de nomine: & ad omnem æquivocationis halluſcinationem auferendam, adverte præſentiam ad locum ſumi dupliciter. Primò pro ſimplici indiſtantia rei præſentis tali loco. Secundò pro commenſuratione rei locatæ ad locum, à quo contineatur, & cui adæquetur, ita ut tota res toti loco, & partes rei partibus loci correſpondeant. Utroque illo modo aliquid verè eſt in loco, licèt uterque modus non conveniat univocè in ratione locandi. Hac diſtinctione explicabis Patres,

Patres, & D.Thomam aientes, Angelos eſſe æquivocè in loco; id eſt, modus quo Angelus eſt in loco in ratione locandi, non convenit niſi æquivocè cum modo quo corporalia ſunt in loco. Cæteroquin nuſquam negarunt, Angelos eſſe vero & proprio aliquo modo in loco: tum quia verba Scripturæ propriè ſunt interpretanda, nec ad metaphoras transferenda ſine neceſſitate: tum quia Angeli poſſunt determinari ad certum locum, eique alligari, ut dæmones in inferno. In ſumma Angeli dicuntur eſſe æquivocè in loco, non quòd verè non ſint in loco, ſed quia eſſe in loco non ſignificat unicum & univocum modum exiſtendi in loco pro Angelis, & pro corporibus.

Secunda pars, quæ aſſerit, operationem eſſe rationem formalem, quia Angeli contingunt locum, probatur. Ut Angelus ſit præſens loco, debet neceſſariò contingere locum per aliquid reale, ratione cujus reddatur immediatè indiſtans corpori locanti, vel ſpatio cui præſens eſt. Ad realem enim præſentiam non ſufficit cognitio ſpatii; intellectus quippe fertur ad abſentia. Non ſufficit etiam præſidentia, quæ non infert neceſſariò præſentiam, ſed duntaxat aliquam attentionem & curam reſpectu illius cui præſidet. Præſentia ergo realis poſtulat immediatum contactum rei præſentis ad ſpatium cui præſens eſt, & phyſicam indiſtantiam loci & rei locatæ.

Atqui nihil poteſt eſſe, vel rationabiliter excogitari in Angelo, quo formaliter contingat locum, niſi propria operatio, ut patebit ſi diſcurramus per ſingula. In primis non poteſt Angelus contingere locum per ſuam ſubſtantiam

tiam

tiam, tanquam per rationem formalem; quia aliàs Angelus non poſſet eſſe modò in majori, modò in minori ſpatio, cùm ſubſtantia Angeli ſit invariabilis, neç creſcat, aut rarefiat occupando majus ſpatium; nec minuatur, aut veluti condenſetur occupando minus. Nec ad hanc majorem, vel minorem veluti protenſionem ſufficit diverſa voluntatis applicatio; volitio enim nihil addit ſubſtantiæ quo locetur; vel ſi addit, jam non ipſa ſubſtantia erit ratio locandi, ſed illud à voluntate ſuperadditum. Poteſt quidem vôluntas facere quod Angelus ſit potiùs hîc, quàm alibi; ſed efficere nequit ipſum occupare majus ſpatium, quàm antea, ſi remaneat eadem indiviſibilis ratio locandi.

Non poteſt etiam dici, quod ubi, ſeu modus ubicationis ſit ratio formaliter locandi Angelum independenter ab operatione. Nam illud ubi, poteſt eſſe modò majus, modò minus: ergo præter ubi, debet aſſignari fundamentum talis mutationis, quod non eſt ſubſtantia immutabilis, nec voluntas quæ pro ſuo arbitratu non immutat modum quo res ſunt in loco. Quærant, & requirant fundamentum illud adverſarii: ſanè nunquam illud invenient, niſi redeundo ad ſententiam D. Thomæ aſſignantis operationem, quæ ſicut inæqualis eſt, ita inæquale ubi fundare poteſt.

Nequit etiam Angelus eſſe præſens loco per aliquam unionem, ut fingit Vaſques. Nàm vel illa unio eſſet informativa, qualis eſt inter animam & corpus; & hæc repugnat ſpiritalitati Angelorum, ut ſuprà demonſtravimus: vel erit unio ſimilis illi quæ eſt inter naturam & ſuppoſitum, ſubjectum & accidens, partem & compartem:

tem: vel erit alius modus unionis innominabilis. Sed quid abſurdius quàm credere, ex Angelo & corpore locante fieri unum unione reali & phyſica, ex qua procul dubio reſultabit totum. Certè ſi repugnat Angelo uniri realiter corpori quod aſſumit, quantò magis loco cui adeſt? Denique hæc unio, qualiſcumque tandem ſit, ſupponit oparationem, qua liberè ab Angelo producatur, non enim neceſſariò alligatur Angelus loco. Ergo velint nolint hujus unionis aſſertores vel confictores, fateri coguntur, Angelum non eſſe in loco niſi beneficio operationis hujuſcemodi unionis productricis.

Ergo reſtat ſolùm ut Angelus ſit in loco per ſuam virtutem, non quidem in actu primo conſideratam, cùm Angelus diverſum & inæquale ſpatium occupans eandem actus primi virtutem retineat; ſed per virtutem in actum ſecundum prorumpentem, qua majori vel minori ſpatio occupatur, prout majorem vel minorem ſibi ſubjicit locum. Et hoc ſanè admodum decet naturam ſpiritualem, quæ immaterialis cùm ſit, debet etiam eſſe à loco independens, nec illi eſſe præſens, niſi quatenus facit locum pendere à ſe. Aliàs contineretur, & menſuraretur à corpore locante, cujus conditionibus obnoxia eſſet. Quod ſanè ſubſtantiâ ſpiritali completâ, & ab omni ordine ad corpora immuni indignum eſt.

Objicies: Nullum eſt inconveniens admittere Angelum loco ſubordinari, cùm ſit obligatus ad exiſtendum in aliquo loco (aliter tamen ac corpus, quia poteſt egredi, & ad libitũ ſpatia cuncta trãſilire) in quo habet Angelus veluti rationem ſitus & diſtantiæ ad polos mundi. Nec enim poteſt Angelus ſe eximere ab omni loco reali, vel

imagina

imaginatio;quantumvis enim fugiat,ſemper intra,vel extra mundum invenietur,etiamſi nullatenus ad extra operetur : ergo Angelus non eſt formaliter in loco per operationem.

Reſpondeo,Angelum non neceſſitari,nec coarctari ad hoc ut ſit in aliquo loco & ſitu, nec in hoc imaginationi credendum eſt.*Non reputo inconveniens* (ait S. Thom. in 1. diſt.37.) *quod quando Angelus nullam operationem circa locum habet,ut tunc nuſquam , vel in nullo loco eſſe dicatur; ſed tamen hoc non eſt imaginabile,quia imaginatio continuum non tranſcendit.* Certè ſi Angelus creatus fuiſſet ante mũdum(ut multi Patres arbitrati ſunt) tunc nullibi fuiſſet Angelus niſi in Deo , nec Deus niſi in ſeipſo.

Dices : Sicut prius eſt rem eſſe ,quàm operari, ita prius eſt eſſe in loco,quàm ibi operari;unum enim ex prærequiſitis ad agendum immediatè immediatione ſuppoſiti, eſt præſentia & approximatio agẽtis ad paſſũ:ergo priùs Angelus eſt in loco per ſuã ſubſtantiã,quàm in eo operetur.

Reſpondeo,Angelum non debere priùs eſſe in loco,quàm in eo operetur, ſed per ipſam operationem reddi præſentem. Nec eſt neceſſe quod præexigatur immediata præſentia agentis ad paſſum;ſed ſat eſt,quod per ipſam operationem fiat. Sicut licèt ad recipiendam animam requiratur corpus organicum,non tamẽ prærequiritur, ſed ipſo animæ ingreſſu fit organicum.Et in ſententia adverſariorum multorum, licèt ubi reſultet ex præſentia ; dicunt tamen præſentiam non prærequiri , ſed per illud ubi formaliter cauſari.

Inſtabis : Angelus poteſt quieſcere in aliquo loco : ergo operatio non eſt ratio formalis, quâ Angelus ſit præſens loco.

Reſpondeo, Angelum quieſcere in loco non deſinendo operari circa illud, ſed permanenter agendo in illud. Tunc etenim Angelus quieſcit in uno loco, quando non movetur ad alium; non movetur verò quandiu circa idem ſpatium actione verſatur.

Urgebis: Angelus non eſt in toto corpore circa quod operatur, aliàs Angelus movens totam primam ſphæram cœleſtem, ei toti præſentialiter adeſſet; quod nullus concedit: ergo operatio non eſt ratio formalis occupandi locum in Angelis.

Reſpondeo, non eſſe neceſſe quod Angelus ſit in toto ſpatio corporis, cui virtutem ſuam imprimit, ſed ſufficere quod ſit præſens illi parti corporis ingentis, quam immediatè impellit. Vnde Angelus motor totam ſuam ſphæram non implet, ſed ſolùm illam cui impetum proximè communicat ſuum. Ibi enim adeſt ſubſtantia Angeli, unde primò inchoatur operatio ejus: ibi ſiquidem eſt virtus & principium, ubi primò, & immediatè operatio diffunditur.

Inſiſtes: Non eſt aſſignabile quid Angeli in cœlo Empyreo producant; quid dæmones in inferno; quid Angeli cuſtodes circa clientes; & illo aſſignato, ridiculum eſt tot legiones Angelorum occupare in eo quod circa cœlum operantur: ergo operatio non eſt Angelis ratio formalis exiſtendi in loco.

Reſpondeo, non oportere multùm ſolicitari in veſtigando illo quod Angeli in cœlum Empyreum producant; quia ſicut nobis plenè nota non eſt Angeli, nec cœli illius natura, ita nec poteſt certò deſignari operatio Angelorum

in cœlum. Certè ſi neſcimus reddere rationem, quare, & quomodo tot lapilli, & plantæ tam inſolita & mirabilia operentur, frivolum, & inane eſt occultas Angelorum, longè magis abſconditorum operationes percontari. Sapienter Auguſtinus lib. 1. de Trinit. cap. 10. *Mihi omninò utile eſt ut meminerim virium mearum, fratreſque meos admoneam, ut meminerint ſuarum, ne ultra quàm tutum eſt, humana progrediatur infirmitas. Quemadmodum enim hæc faciant Angeli, nec oculorum acie penetrare, nec fiduciâ rationis enucleare, nec provectu mentis comprehendere valeo, ut tam certus loquar ad omnia quæ requiri de his rebus poſſunt, quàm ſi eſſem Angelus.*

Quia tamen moroſorum importunæ querelæ, & cujuſdam hanc ſobriam Thomiſtarum reſponſionem deridentis levitas compeſcenda eſt, dicendum, probabile eſſe Angelos diffundere cœlis quendam lucis ornatum; id enim non mediocre habet in Scripturis fundamentum, in quibus ſæpiùs attribuitur Angelis illuminatio erga loca illa, quibus adeſſe perhibentur. Luc. 2. *Angelus Domini ſtetit juxta illos, & claritas Dei circumfulſit illos.* Matth. 28. *Erat aſpectus ejus ſicut fulgur.* Actor. 12. *Angelus Domini aſtitit, & lumen refulſit in habitaculo carceris.* Alii volunt Angelos influere cœlis vel ſtabilitatem, vel virtutem cauſandi hæc inferiora; exigit enim ordo, unitas, & perfectio univerſi, ut ſuperiora agant in inferiora per media; ſic enim ſalvatur cauſarum omnium ſecundarum concatenatio. Nec mirandum, tot Angelos in hoc occupari, quia vel agunt in diverſas partes, vel ſi in eandem, concurrunt ut cauſæ partia-

les. Et quamvis ab initio temporis perfecti ſint cœli, & omnis ornatus eorum; hoc tamen (& eſt ſolutio tacitæ replicæ) non impedit quominus ſuæ perfectionis accidentalis incrementa ab Angelis recipiant, cùm ipſimet Angeli pleni ſapientiâ & decore producti, quotidianis illuminationum influxibus illuſtrentur.

Dum verò quæritur quid agant dæmones in inferno? Reſpondemus multa ibi agere, & dira pati; agunt enim alii in alios, ſe invicem diſcruciando; agunt in animas reproborum, ut tortores divinæ juſtitiæ: patiuntur verò ab igne, à quo detinentur violenter, & alligantur *rudentibus & vinculis*, ut ait Scriptura. Licèt autem ratio exiſtendi connaturaliter in loco ſit operatio; ratio tamen exiſtendi in loco violento eſt paſſio, quam dum de pœna demonum, operoſiùs examinabimus. Nunc autem diſſeremus ſolùm de modo exiſtendi connaturali, qui habetur per operationem: ſicut quantitas eſt ratio connaturalis locandi materiam, quæ tamen ſupernaturaliter aliter præſens eſſe poteſt, ut patet in Venerabili Sacramento Altaris. Ad id quod ultimò quæritur, quid agant Angeli erga clientes ſibi commiſſos? Reſpondebitur dum de cuſtodia Angelorum.

Reflexio.

Spiritus in loco non eſt, niſi operetur; & ſpirituales virtutes à te prorſus abeſſe non dubites, niſi in opus diffundantur. Tritum eſt, nec minùs verum illud Gregorii Magni axioma: ***Charitas magna operatur, ſi eſt; ſi autem non operatur, non eſt.*** Et iterum: ***Probatio dilectionis exhibitio eſt operis.*** Falſa eſt pœnitentia, quæ dignos fructus non parit, nec illis credendum eſt lacrymulis doctis mentiri, ut loquitur Bernardus, ſed operibus. Non omnis qui dicit; Domine, Domine, introïbit in regnum cœlorum, ***ſed qui fecerit.*** Quin ipſa fides larua virtutis eſt, niſi per dilectionem operetur, & Chriſtianos illis aſſimilat, de quibus dicit Propheta: ***Linguâ ſuâ mentiti ſunt ei, cor autem eorum non erat rectum cum eo.*** Et iterum: ***Dilexerunt eum in ore ſuo, cor autem eorum non erat rectum cum eo.*** Hinc ſapienter Paul. 1. Cor. 13. ***Probate ſi eſtis in fide.*** Et Jacobus cap. 2. ***Oſtende mihi ex operibus fidem tuam.*** Probat fidem, oſtendit fidem, qui ex fide rectè vivit; fides enim, teſte Auguſtino à faciendo quod dicitur, derivatur; aliàs non eſſe fidem meritò dubitatur. Nam juxta Philoſophorum axiomata: ***Operari ſequitur eſſe. Idem manens idem ſemper facit idem. Habitus dat faciliter operari.*** Quis credat illi ineſſe virtutes, quas nulla ſequitur operatio, ſed quem continuus relapſus, continua bene agendi difficultas comitatur? Rectè Salvian lib. 4. de Provident. ***Nomen ſine actu ſuo nihil eſt.***

Speculatio III.

Ex prædictis derivantur quædam conſectaria, quibus tota materies de loco & motu Angelorum abſolvitur.

PRincipium præcedenti ſpeculatione ſtabilitum origo eſt, unde omnia quæ de loco & motu Angelorum diſputantur, continuò deducuntur, ut patebit ex ſequentibus corollariis.

Sequitur ergo primò, Angelum poſſe occupare locum & indiviſibilem, & diviſibilem, ſeu extenſum; non tamen poſſe eſſe ubique: quia cùm Angelus ſit in loco per voluntariam ſuæ virtutis applicationem, non debet ei præfigi locus indiviſibilis, ſed ad eò majorem poterit ſe extendere, quo majorem habet operandi virtutem. Verùm quia virtus illa quantaquanta ſit, finita eſt, idò habet determinatam activitatis ſphæram, quam tranſilire non poteſt. Certè ſi anima rationalis modò minus, modò majus corpus informat; & adorandum Chriſti corpus modò paucioribus, modò pluribus ſpeciebus Euchariſticis realiter adeſt, quia eſt ibi ad modum ſpirituum, nec ſubjicitur legibus loci: ita proportionaliter de Angelis dicendum eſt, poſſe ipſos modò majus, modò minus ſpatium occupare intra ſphæram activitatis ſuæ, quia non ſunt in loco ut contenti, menſura

menſuratique ab eo, ſed ut continentes, & ſibi ſubjicientes locum.

Sequitur ſecundò, plures Angelos poſſe eſſe in eodem loco materiali, non tamen in eodem loco formali. Ratio primæ partis eſt, quia Angeli poſſunt operari in eodem ſpatio vel effectus diverſæ rationis, vel etiam ejuſdem, tanquam cauſæ partiales & ſubordinatæ; ſicut in quodam corpore fuiſſe legionem dæmonum dicitur *Marci* 5. Ratio verò ſecundæ partis eſt, quia locus formalis Angelorum non deſumitur ex ſuperficie & diſtantia à polis mundi (nam hic eſt tantùm formalis locus corporum, qui dicitur ultima ſuperficies corporis ambientis) ſed deſumitur ex virtute operativa determinata per operationem adæquatam, ita ut illud ſpatium ſit formaliter unus locus, ad quem Angelus per ſuam virtutem operativam & operationem adæquatam poteſt ſe extendere. Ergo cùm eadem operatio non poſſit à pluribus agentibus totalibus procedere, ſaltem de potentia ordinaria, ut nemo negat; ſit inde, plures Angelos non poſſe eſſe in eodem loco formali, ſi nimirum quilibet agat actione totali, ut agens perfectum, & perfectè continens effectum. Cum quo tamen ſtat, quod ſi Angeli accommodantes, & veluti attemperantes actionem ſuam partialiter agere velint, tunc erunt in eodem loco formali, quia ita coaptabunt, & moderabuntur concurſum ſuum, ut ab utroque effectus partialiter proſiliat. Quia tamen partialis influxus quandam inſufficientiam ſonat & præ ſe fert, ideò ordinariè loquendo Angeli non ſunt in eodem loco formali, nec de hoc poteſt eſſe controverſia niſi de nomine.

Sequitur tertiò, Angelum non poſſe eſſe in duobus locis adæquatis, nec in duobus inadæquatis, quando diſtantia eſt major ſphærâ activitatis. Prima pars eſt evidens, quia locus adæquatus Angeli exhaurit totam virtutem naturalem: ergo illum non poteſt naturaliter prætergredi, aliàs nulla eſſet ratio cur non poſſet eſſe in omnibus locis; ſi enim ſemel concedatur, poſſe ipſum adæquatam virtutis ſuæ metam tranſilire in uno, vel duobus, vel tribus locis, non erit ratio cur non poſſit eſſe in aliis omnibus.

Secunda pars etiam patet, quia ſi loca inadæquata, & excedentia limites propriæ ſphæræ poſſet occupare, tunc Angelus poſſet extra adæquatam ſphæram protendi: v. g. ſi ſphæra Angeli ſit una leuca, non poterit occupare mediam leucam in terra, & mediam alteram in cœlo, aliàs Angelus poſſet eſſe naturaliter in locis diſtantiſſimis, nec indigeret motu, ut tranſiret de loco in locum, ſed ſufficeret ei inadæquare & partiri virtutem ſuam activam, & eam diverſis locis diſtantibus diſpenſare, quod non convenit modo connaturali exiſtendi in loco, qui convenit rebus finitis. Unde Damaſcenus lib. 2. de fide, cap. 17. *Nec in pluribus, aut diverſis locis Angelus operari in eodem tempore poteſt.*

Sequitur quartò, Angelum poſſe eſſe ſupernaturaliter in pluribus locis adæquatis, quia cùm Angelus ſit in loco per operationem, ſicut poteſt augeri virtus operativa ejus, ita & ipſe poteſt ultra locum adæquatum ſupernaturaliter protendi, per quod differt Angelus à corpore, quod in

probabi

probabiliori ſententia non poteſt eſſe in pluribus locis circumſcriptivè. Et ratio diſparitatis eſt, quia vis quidem effectiva cauſarum efficientium augeri poteſt, non tamen vis informativa cauſarum formalium; quia iſtæ non cauſant niſi communicatione ſuæ entitatis. Unde cùm quantitas nequeat naturaliter replere duo loca, nec ſupernaturaliter id poterit, cùm locum non occupet niſi in genere cauſæ formalis, & præbendo ſeipſam: poterit tamen Angelus ultra ſuum locum adæquatum protendi, ſi ei virtus activa augeatur, ut augeri poſſe nemo dubitare poteſt.

Sequitur quintò, Angelum poſſe exiſtere naturaliter in duobus locis inadæquatis, etiam diſſitis, intra terminos ſphæræ ſuæ contentis. Cùm enim Angelus ſit in loco per liberam & non naturalem virtutis ſuæ applicationem, planè conſequitur, ipſum poſſe intra ſphæram activitatis ſuæ ſe parti cui voluerit conjungere,& alteram relinquere: v.g. ſi ſphæra ipſius ſit aula, poterit eſſe in quatuor angulis, relictis ſpatiis intermediis; quia nimirum nulla neceſſitate partibus omnibus intra ſphæræ ſuæ ambitum contentis alligatur; nec eſt in loco per informationem, ſicut anima eſt in corpore, cujus partes continuatim ſine interruptione informari debent, quia anima non eſt in corpore niſi diſpoſito & organico; diſpoſitiones autem illæ communicantur uni parti mediante alia. Non eſt etiam in loco ad modum quantitatis continuæ per commenſurationem ad locum, ſed per operationem quæ non dependet, ſed ſibi ſubjicit locum.

Itaque ſicut corpus Chriſti poteſt eſſe divi-

nitùs in pluribus Altaribus diſtantibus, non exiſtens in medio; poteſt etiam eſſe in extremitatibus hoſtiæ, medio corrupto; quia non eſt in loco modo quantitativo: ita Angelus, quia non eſt in loco ei ſubjectus, ſed ipſum ſibi ſubjiciens, poterit ſe à parte, quam voluerit, ſubtrahere, & in aliis permanere; quod licèt imaginationem tranſcendat, non tamen rationem: ratio enim dictat ſubſtantiam purè ſpiritalem nullo modo ſubjici loco, nec ei commenſurari, nec ab eo pendere, ſed eſſe omni corpore ſuperiorem, nec contingere corpus niſi quatenus illud ſibi ſubordinat libera ſua voluntate, quæ poteſt proinde partem ſpatii ſui ad libitum tangere, alia intacta. Certè ſi Angelus poteſt ſe ab omni ſpatio eximere nihil agendo, non video cur non poſſit ab aliqua parte ſpatii illius ſe retrahere nihil in illam operando?

Dices: Angelus non poteſt eſſe in pluribus locis ut plura ſunt, ut docet S. Thomas *q.* 51. *art.* 2. ſed ſi Angelus eſſet in pluribus locis diſſitis abſque eo quod eſſet in medio, foret in pluribus locis ut plura ſunt; nam illa loca inadæquata non eſſent unus locus, neque entitativè, cùm realiter diſtinguantur; nec continuativè, cùm eſſent diſcontinuata mediâ intercapedine; neque unitate ordinis, quia Angelus non diffunderet ſuam virtutem ex uno loco in alium, ſed ab utroque æqualiter, & diſparatè inciperet. Ergo nequit Angelus eſſe in pluribus locis inadæquatis diſiunctis, & medio intervallo intermiſſis.

Reſpondeo, loca illa inadæquata, & interiecta eſſe plura materialiter, ſed non formaliter in ratione loci; quia ille locus dicitur

unus reſpectu Angeli, qui correſpondet virtuti operativæ, & ſphæræ activitatis ejus. Nam, ut ait D. Thomas quæſt. 52. art. 2. *Non eſt neceſſe quod Angelo determinetur unus locus indiviſibilis ſecundùm ſitum, ſed vel diviſibilis, vel indiviſibilis; vel major, vel minor, ſecundùm quod voluntariè applicat ſuam virtutem ad corpus majus, vel minus; & ſic totum corpus, cui per ſuam virtutem applicatur, correſpondet ei ut unus locus.*

Inſtabis: Ergo Angelus poterit eſſe in locis diſtantiſſimis, dummodò non faciant majus ſpatium, quàm ſit illud quod exigit ſua ſphæra: v.g. ſi ſphæra ſit una leuca, poterit unum quadrantem in Oriente, aliud in Occidente occupare: nam quod intermedia ſpatia relicta ſint magis vel minùs diſtantia, omninò impertinenter ſe habet: ſi enim ſemel poteſt diſcontinuare operationes ſuas, parum refert quod multùm, vel parum eas disjungat.

Reſpondeo, id non ſequi, quia ſpatia illa, licèt in ſe ſint inadæquata, hoc ipſo tamen quod ad ſpatia tam diſtantia transferuntur, adæquatam Angelicæ virtutis ſphæram exſuperant. Si enim ſphæra adæquata Angeli ſit leuca, quidquid ultra leucam eſt, etiam extra ſphæram eſt. Unde particulæ illæ ſpatii, quæ in interjectis orbis angulis deſignantur, non poſſunt habere rationem unius loci, ſicut habent quatuor extremitates leucæ correſpondentes ſphæræ virtutis Angeli.

Inſiſtes: Natura agentis limitati poſtulat ut non poſſit duas operationes non ſubordinatas æquè primò elicere; nam etiam in ſententia S. Thomæ infrà ſtabilienda, intellectus,

qui eſt liberior in apprehendendo, quàm virtus operativa in operando, non poteſt plura ut plura intelligere, nec plures intellectiones non ſubordinatas concipere. At ſi Angelus eſſet in pluribus locis inadæquatis diſcontinuatis, eliceret plures operationes, ut plures ſunt; nam operatio Angeli non eſſet una entitativè, ſiquidem terminaretur ad diverſa loca inadæquata; neque unitate ordinis, cùm una operatio incipiat ab una parte loci, & alia ab altera parte, ſine communicatione & coordinatione inter ſe. Ergo Angelus non poteſt eſſe in pluribus locis diſcontinuis, etiam intra propriæ ſphæræ limitationem.

Reſpondeo, Angelum in illo caſu nullatenus eliciturum plures operationes, ſed unicam formaliter immanentem, & virtualiter ad plura ſpatia tranſeuntem; præſertim cùm Angelus per imperium intellectus practici operetur ad extra. Sicut ergo intellectus ſpeculativus apprehendit illa ſpatia inadæquata ut unum locum formaliter, quia nimirum continentur intra ſphæram virtutis ſuæ; ita intellectus practicus poteſt illa plura contingere contactu virtutis, tanquam objecta partialia in ratione loci formaliter una, quatenus eidem virtuti ſuæ correſpondent.

Sequitur ſextò, Angelum non eſſe in loco per ubi modale ſuperadditum, & realiter ab operatione diſtinctum. Ratio eſt, quia ſufficienter per operationem intelligitur Angelus contingere locum, & ei adeſſe. Ad cujus profundiorem intelligentiam conſiderandum eſt, operationem Angeli, quia eſt actio virtutis abſolutæ & independentis à

condition

conditionibus & quantitate corporis, non aliter debet commenſurari corpori quàm ſubjiciendo illud ſibi, non verò per aliquod accidens, quo veluti coaptetur & correſpondeat loco. Quæ operatio propter ſuam eminentiam habet tria officia: primò enim ſibi conjungit & ſubjicit ſubjectum: ſecundò in ſubjecto effectum aliquem producit: tertiò Angelum præſentem & ubicatum reddit. Quæ tria munia licèt ab eadem operationis ejus entitate præſtentur, unum tamen aliud naturâ præcedit, ſicut relatio divina ſecundùm munus referendi ſupponit munus originis, & utrumque munus formæ hypoſtaticæ, ut aliàs diximus.

Dices: Angelus verè & propriè movetur in ſeipſo, dum tranſit de loco in locum, ut poſteà dicemus: ergo ſicut per illum motum intrinſecè mutatur, ita perdit aliquid intrinſecum, & aliud intrinſecum acquirit: ſed illud non poteſt eſſe aliud quàm modus præſentiæ, ſeu ubi intrinſecum: ergo ex contactu virtuali, quo Angelus adeſt loco, reſultat in Angelo ubi intrinſecum.

Reſpondeo non eſſe neceſſe, Angelum acquirere ubi intrinſecum ſuperadditum operationi ſuæ; ſicut enim anima rationalis ex eo quod informat corpus non acquirit ubi intrinſecum in corpore, ſed ipſa informatione fit præſens; ita Angelus per ſolum contactum virtutis operativæ erga corpus fit ei ſufficientiſſimè præſens; quod enim anima facit informando, hoc facit Angelus agendo, quia eſt forma activa, non informativa; quæ non poteſt circumſcribi & commenſurari à loco, eique coextendi. Quare cùm

cùm Angelus movetur, mutatur quidem activè producendo actionem, ſed non paſſivè recipiendo aliquid ex adjacentia loci; ſed locus ipſe intrinſecè mutatur recipiendo impreſſionem Angeli.

Corollaria de motu Angelico.

Ex eodem principio aſſerente operationem eſſe rationem formalem, quâ Angelus exiſtit in loco, ea omnia liquidò conſequuntur, quæ de motu ejus diſputantur; quæ proinde eodem contextu, non interrupto filo, continenter deducemus: unde

Sequitur ſeptimò, Angelum poſſe moveri tum motu continuo, tum motu diſcreto. Ratio primæ partis eſt, quia cùm Angelus ſit in loco per operationem, ſicut poteſt modò in uno loco, modò in alio operari, planè ſit ipſum debere poſſe moveri de loco in locum. Et ſanè, Angelum poſſe abſolutè moveri, de fide eſt, cùm id clariſſimè tradat Scriptura. Job 1. *Circuivi terram, & perambulavi eam.* Iſai. 6. *Volavit ad me unus de Seraphin.* Matth. 28. *Angelus Domini deſcendit de Cœlo.* Certè cùm Angeli non ſint ubique, ob ſubſtantiæ & virtutis ſuæ limitationem; aliunde verò habeant intellectum, quo cognoſcant rem diſtantem; & voluntatem, qua poſſint eam appetere, debent etiam habere virtutem motivam, qua poſſint illuc ſe conferre; abſurdum enim eſt denegare tam perfectæ naturæ quod animalibus progreſſivis natura largita eſt. Ergo Angelis convenit motus non ſolùm per accidens ad motum corporum, ſed per ſe, eliciendo diverſas operationes circa diverſa loca.

Secunda pars de motu continuo eſt facilis. Cùm enim Angelus ſit in loco per operationem, motus Angelicus nihil aliud eſt, quàm diverſi contactus plurium locorum, quos ſucceſſivè, & non ſimul occupat abſque intermedia quiete. Sed Angelus poteſt percurrere diverſa loca continuo contactu, paulatim dimittendo unum locum, & priùs ſe transferendo ad unam partem loci, & poſtea ad aliam. Licèt enim Angelus non habeat partes quibus ſit formaliter extenſus, habet tamen virtutem quæ poteſt diverſis partibus loci applicari, incipiendo à partibus immediatioribus; ſicut anima diverſas partes materiæ in nutritione & augmentatione informat. Ergo Angelus poteſt moveri motu continuo.

Tertia pars de motu diſcreto in eo conſiſtente, quod Angelus dimittat totum locum in quo eſt, & toti alteri ſe applicet, fundatur in eadem maxima; nimirum quia cùm Angelus ſit independens à loco, cui non adeſt, niſi dum illum ſua ſibi operatione ſubjicit; poteſt conſequenter Angelus deſiſtere ab operando in uno loco, & incipere in alio, per quod differt ſpiritus à corpore: nam cùm iſtud habeat partes correſpondentes partibus loci, debet una pars relinquere locum poſt aliam, & priùs pervenire ad partes loci proximas quàm ad remotas; unde priùs illi medium trajiciendum eſt, quàm pertingat ad extremum. Ergo Angelus poteſt moveri motu diſcreto: de quo magis ſtatim.

Sequitur octavò, Angelum poſſe moveri motu diſcreto ad loca diſtantia, tranſeundo de uno extremo ad aliud ſine medio. Ratio eſt,

eſt, quia cùm Angelus non ſit in loco per commenſurationem, ſed modo elevatiori, ut menſurans, continens, & ſubjiciens ſibi locum per operationem liberè elicitam, conſequens eſt ut poſſit cui ſe voluerit loco applicare, & ab ejus libertate pendet operationem ſuam producere vel in extremis, vel in medio, cùm ejus operatio nulli ſit ſpatio alligata. Eo maximè, quòd potentia locomotiva Angelorum non diſtinguatur ab intellectu, & voluntate; & motio ſit ipſamet intellectio & volitio immanens, & virtualiter tranſiens: in ſubſtantia quippe intellectuali non poſſunt eſſe niſi potentiæ à gradu intellectuali dimanantes; quæ ſunt intellectus, & voluntas. Angelus autem poteſt practicè apprehendere & eligere productionem effectus in loco diſtanti, nihil volens operari in medio: ergo Angelus non tenetur ſubire leges & conditiones loci; ut ſcilicet tranſeat per media priùs quàm ad extrema perveniat; ſed poteſt de extremo ad extremum impertranſito medio pervenire.

Confirmatur: Ideò corpus non poteſt ab una parte ſpatii ad aliam intacta media accedere, quia commenſuratur loco, ejuſque legibus & conditioni obnoxium eſt. Ideò anima non poteſt informare partes extremas corporis, non informatis intermediis, quia non unitur corpori niſi diſpoſitionibus præparato, inter quas præcipua eſt quantitas materiæ coæva, cujus proinde legibus anima aſtringitur. Ideò verò corpus Chriſti Domini exiſtens in cœlo ſit realiter præſens venerabili Sacramento abſque eo quod media contingat vel percurrat,

quia

quia non eſt in loco per commenſurationem ad ipſum. Atqui Angelus non commenſuratur loco, nec ei ſubjicitur, ſed illum ſibi ſubjicit per contactum virtutis; non enim Angelus vincit diſtantiam, vel longitudinem itineris menſurando ſpatium, ſicut nos, ſed applicando ſuam virtutem paſſo, in quod vult operari; quod verò illud paſſum ſit propinquum, vel remotum, impertinens & accidentale eſt reſpectu virtutis angelicæ. Ergo poteſt Angelus tranſire de uno in aliud extremum ſine medii contactu; Angelus enim habet connaturaliter ratione ſuæ ſpiritalitatis, & independentiæ à loco, quod corpus habet ſupernaturaliter. Et in hoc oportet imaginationem relinquere; nam de rebus ſpiritalibus ſenſum & imaginationem tantoperè excedentibus velle judicare ſecundùm id quod corporibus contingit, ut nonnulli ſolent, argumentum eſt animi infirmi, & intellectus limitati.

Hac de cauſa SS. Patres aſſerunt, Angelos poſſe in momento totum orbem peragrare. *Omnis ſpiritus ales eſt* (inquit Tertull. Apolog. cap.32.) *hoc Angeli & dæmones: igitur momento ubique ſunt.* Et Gregor. Nazianzen. orat. 34. *Loca omnia peragrant, omnibus impigrè adſunt, tum ob miniſterii promptitudinem, tum ob naturæ levitatem.* Et Chryſologus ſerm. 52. *Cùm tenuis natura carnem neſciat, orbem totum temporis tranſit in momento.* Et hac de cauſa Eccleſia Angelos pennatos depingit, ad quem morem videtur alludere Dionyſ. lib. de cœleſti hierarch. cap. ultimo. *Pennatos ſanctorum Angelorum pedes Theologia*

gia pinxit ; penna enim declarat ſurſum ducere valentem. Quos ſequens D. Thomas ait q.53. art.2. *Moveri de extremo in extremum, & non per medium, poteſt convenire Angelo.* Et quodlibeto 1. art.5. *Angelus ſi vult, poteſt moveri de uno extremo ad aliud, abſque eo quod pertranſeat medium.*

Dices : Inintelligibile eſt, aliquid mutari de extremo ad extremum, & non per medium : ſed quod inintelligibile eſt, ſuperat modum naturalem cujuſvis creaturæ : ergo tranſlatio illa de exrremo in extremum, ut imperceptibilis neganda eſt.

Reſpondeo, mirum eſſe huic argumento ſuccubuiſſe Suarem, & voluiſſe regulare motum Angelicum penes id quod ſenſibus & imaginatione impoſſibile judicatur. Vel dicat nobis hic Author, num propterea repugnet idem corpus ſacramentaliter poni ſub diverſis ſpeciebus, quia hoc imaginationi difficile apparet? Et quare ipſe tam feruidè pugnet alibi contra Thomiſtas, aſſerens idem corpus poſſe eſſe diviſibiliter & circumſcriptivè in pluribus locis, abſque eo quod ſit in medio. Fortè hoc faciliùs capit imaginatio? ſcilicet !

Inſtabis : Suprà diximus, Angelum habere limitatam activitatis ſuæ ſphæram : ergo non poteſt tranſire de extremo in extremum relicto medio, ſaltem ſi illud medium ſit extra ſuam ſphæram ; aliàs poſſet Angelus in loco infinitè diſtanti ſe naturaliter collocare : ſi enim Angelus non debet vincere reſiſtentiam, ſeu diſtantiam medii, nec ab ea pendet in acquirendo locum, à nulla diſtantia impedietur, ſicque poterit

tit ſe locare in ſpatio in infinitum diſtantiore.

Reſpondeo, aliquos opinari, Angelum poſſe tranſire de extremo in extremum, deſerto medio ſolùm intra ſphæram ſuæ activitatis. Et ſicut ſuprà diximus, Angelum poſſe occupare plures locos inadæquatos diſſitos, non ad quamcunque diſtantiam, ſed intra ſphæram activitatis ſuæ; ita dicunt, Angelum occupantem totam magnitudinem ſuæ ſphæræ poſſe ſe in minori ponere, non per contractionem ſuæ ſubſtantiæ (eſſet enim nimis rudis imaginatio) ſed per contactum ſuæ præſentiæ, quo indiviſibili modo nunc plures, nunc pauciores partes ſuæ ſphæræ tangit independenter à partibus intermediis, quas deſerit hoc ipſo, quod in illas non agit.

Verùm conformius videtur doctrinæ S. Thomæ, Angelum poſſe moveri omiſſo medio ad quamcunque diſtantiam. Nam, ut ait q.53. art.3. ad 1. *Velocitas motus Angeli non eſt ſecundùm quantitatem ſuæ virtutis, ſed ſecundùm determinationem ſuæ voluntatis.* Et ratio eſt, quia motus diſcretus Angeli non fundatur in quantitate ſuæ virtutis, ſed in independentia, ſuperioritate, & incommenſuratione ad locum; quâ in re unus Angelus alium non excedit, cùm omnes ſint prorſus immateriales, & à loco independentes. Unde ea ratione, qua poteſt immediatas partes ſuæ ſphæræ relinquere, & ad extremam tranſire; poteſt etiam cuicumque diſtantiæ ſe applicare, quia non ideò Angelus relinquit medium ſuæ ſphæræ quia habet majorem, vel minorem virtutem, ſed quia eſt independens à commenſuratione loci;

loci: ergo quia Angelus eſt independens à quacumque commenſuratione loci, quantumvis diſtantis, poteſt inchoare ſuam reparationem à quacumque parte voluerit. Nec ad hoc requiritur virtus infinita, ſed ſufficit independentia à commenſuratione loci, cui natura Angelica aſtricta non eſt; unde in motu diſcreto nulla datur ſphæra in Angelis: determinata autem virtutis ejus ſphæra exigit ſolùm, ut manens in uno extremo non poſſit ſe extendere ad quamcunque aliam diſtantiam, non verò quod relicto penitus termino à quo, incipiat totaliter operari in loco quantumvis diſtanti: de facto tamen nunquam transfertur ad infinitum ſpatium, quia non datur; nec infinitum vacuum cadere poteſt ſub certa intentione operantis.

Inſiſtes: Angelus non poteſt tranſire de præterito in futurum niſi per præſens: ergo nec de loco extremo in extremum niſi per medium ſpatium; ordo enim inter partes ſpatii non videtur minùs eſſentialis, quàm inter partes temporis.

Reſpondeo eſſe apertam diſparitatem, quia partes temporis non ſunt de facto à parte rei, unde non poteſt Angelus eligere quam voluerit, ut coëxiſtat, ſed neceſſariò debet expectare quod ſit præſens. At verò partes ſpatii ſunt de facto à parte rei; unde cùm Angelus nullis loci legibus ſit obligatus, ſed penitus independens à commenſuratione loci, poteſt ſibi ad libitum conſtituere paſſum ex quo operetur, & ſe applicare corpori cui voluerit abſque dependentia à ſpatio intermedio. Certè ſicut non valet

valet : Corpus Chriſti non poteſt tranſire de præterito ad futurum niſi per præſens ; ita non poteſt tranſire de cœlo ad altare niſi per aërem medium ; non valet , inquam,quia partes temporis non ſunt ſimul , bene tamen cœlum & altare , etiam per commenſurationem ad ſpatium : ita ſimiliter peccat inſtantia facta.

Perſiſtes : De ratione eſſentiali motus eſt, quod moveri præcedat mutatum eſſe : ergo requirit aliquod medium inter extrema , in quo percurrendo mobile moveatur. Probatur conſequentia , quia mobile non movetur etiam in termino à quo ; quandiu enim in illo eſt , non recedit : non movetur etiam in termino ad quem ; nam in eo ſiſtit & quieſcit : ergo debet dari medium in quo percurrendo movetur.

Reſpondeo , in motu diſcreto Angelum moveri & in termino à quo , & in termino ad quem ; in illo inchoativè,in iſto conſummativè ; motus enim diſcretus componitur ex duplici inſtanti, quorum unum ſuccedit alteri immediatè ; nimirum inſtans quo incipit eſſe in termino ad quem immediatè , ſequitur ad inſtans quo ultimò eſt in termino à quo. Itaque operatio Angeli ut ultimò tangit terminum à quo , habet rationem initii viæ ; prout verò incipit tangere terminum ad quem , habet rationem termini motus diſcreti.

Sequitur nonò , motum Angelicum non poſſe fieri in unico inſtanti. Probatur primò de motu continuo. Continuitas motus importat diviſibilitatem , non in Angelo qui eſt impartibilis , ſed in applicatione virtutis , quæ uni parti ſpatii , deinde alteri conjungitur , priùs

ſe

ſe retrahendo ab una parte, & alteram ſucceſſivè contingendo; quod fieri in inſtanti apertè repugnat. Quod magis penetrabis, ſi conſideres diſcrimen, quod intereſt inter res quæ diffunduntur per ſui multiplicationem, & illas quæ medium percurrunt ſine multiplicatione: nam licèt primæ non ſint priùs in medio quàm in extremo, niſi tantùm naturâ, ut patet in luce, quæ in præſentia corporis luminoſi ſtatim omnes partes irradiat; ſecus tamen eſt de ſecundis. Et ratio diſcriminis eſt, quia priores quæ tranſeunt cum ſui multiplicatione, cauſantur à medio, & tranſmittuntur in extremum eodem inſtanti reali, quo habentur ab ipſo: v. g. eodem inſtanti quo media pars hujus cellæ recipit lumen candelæ, illud producit in partem vicinam, & hæc in aliam uſque ad ultimam; at poſteriores non ſic, quia cùm medium nihil producat, priùs res mobilis, putà Angelus, debet eſſe in medio, quàm in extremo; non quòd una pars Angeli ſit in prima parte ſpatii, & altera in ſecunda, Angelus enim caret partibus; ſed quia applicatio Angeli ad locum fit per partes, quibus ſucceſſivè & continuè diffundit virtutem ſuam. Rurſus anima incipit informare novam materiam in augmentatione; quia licèt tota exiſtat in qualibet parte, non tamen totaliter.

Idem probatur de motu diſcreto. Ad motum diſcretum requiruntur duæ ſaltem operationes, altera quâ Angelus ſit in loco derelicto, altera quâ ſit in loco acquiſito; non enim per hoc intelligitur moveri, quòd incipiat occupare totum locum ſequentem, ita ut

ut operatio quâ verè eſt in loco quem relinquit, ad motum non pertineat: nam ſi Angelus de novo crearetur, cùm inciperet eſſe in loco, non diceretur moveri localiter propter hoc ſolùm, quia non relinqueret terminum à quo; & generaliter omnis motus localis eſſentialiter conſtat duabus partibus, cùm ſit neceſſariò tranſitus de una in aliam.

Dices: Deſitio unius loci, & acquiſitio alterius fieri poteſt in eodem inſtanti; nam eodem momento, quo acquiritur aliquid, deſeritur ejus oppoſitum; ſicut eodem momento, quo eſt forma in materia, & lux in aëre, tollitur privatio, expelluntur tenebræ: ergo unico inſtanti Angelus deſeret terminum à quo, & acquiret terminum ad quem; quod eſt moveri motu diſcreto.

Reſpondeo, Angelum per hoc præciſè quod acquirit aliquod ſpatium, non propterea deſerere aliud; ſi enim Angelus eſſet abſolutus ab omni loco, vel de novo creatus incipiens occupare locum, non diceretur alium deſerere, nec moveri. Sicut etiam in prima productione materiæ, formæ introductio non fuit expulſo privationis, quia hæc non præceſſerat. Utut ſit de his exemplis, non negamus mutationem inſtantaneam de non eſſe ad eſſe, ſed inficiamur, motum poſitivum, qui eſt tranſitus de uno extremo ad aliud, poſſe fieri in inſtanti, ſed ad minùs duo exigere, in quorum uno deſinat eſſe in uno loco, & in altero incipiat eſſe in alio; & ſic in conjunctione hujuſmodi duorum inſtantium conſiſtit motus angelicus. Porrò conjunguntur, & ordinantur hæc inſtantia per

hoc,

hoc, quod unum ultimò deſinit, & aliud primò incipit; non enim inſtantia conjungi poſſunt ſimultate coëxiſtentiæ, ſed conſequutione operationis, quatenus ex deſitione unius incipit duratio operationis ſequentis. Illa igitur deſitio unius operationis coordinata ex voluntate Angeli ad inceptionem alterius, componit motum diſcretum. Sed de hac materie tam tenui, tam ſubtili, ſatis & plus quàm ſatis.

REFLEXIO.

Ex illis ſingulis conſectariis totidem inferri poſſent morum informandorum documenta, quæ tuæ meditationi relinquo. Unum ex omnibus ſimul colligo, nimirum quanta cum fiducia ad ſanctos Angelos in neceſſitatibus confugere debeamus, qui noſtris opitulari infirmitatibus & celeriter poſſunt, & ardenter concupiſcunt. Divinus Paracletus ut ardentem, quo proſequebatur Apoſtolos, amorem demonſtraret, & auxilii ſui promptiſſimam efficaciam graphicè exprimeret, ſub ſpecie venti & ignis ſuper diſcipulos deſcendere dignatus eſt. Et tamen idem Spiritus ſanctus per os cujuſdam ſui ſecretarii his duobus ſymbolis Angelos quoque deſignavit, Pſalm. 103. *Qui facis Angelos tuos ſpiritus, & miniſtros tuos ignem urentem.* Vt intelligeremus, quod ſicut ventus omnia celertimè pervadit, omnia ignis urens inflammat; ſic Angeli invocantibus hominibus & ſtatim adſunt, & peramanter ſuccurrunt. Nullis ſubjiciuntur locorum legibus, quibus retardetur eorum expeditiſſimus motus: nullas

faſtidiunt

faſtidiunt miſerias noſtras, quas dedignetur tantus amor. Hinc eſt, quod Jacob vidit Angelos aſcendentes & deſcendentes. *Aſcendunt* (ait Bernard. ſerm. 19. in Cant.) *noſtras orationes ad Deum deferentes : deſcendunt cùm à Deo impetrant quæ nobis expediunt.* Nullum autem vidit ſtantem, aut ſedentem, quia ſemper vigilant in opere ſalutis noſtræ. Certè habentibus amicos tam fideles, tam promptos opitulatores, adeò ſtrenuos duces, magiſtros tam expertes, magna, imò tota imputabitur culpa, ſi dæmonis impugnationibus ſuccumbamus.

CAPUT II.

De multitudine, diſtinctione, & hierarchia Angelica.

HÆc omnia connectimus, quia non parum affinia ſunt; nam poſt explicatam exiſtentiam, & naturam Angelorum, meritò ea quæ ad numerum eorum pertinent, ſimul complectimur.

SPECU

SPECULATIO I.

Angeli ſunt multitudine innumeri, ſpecie verò ſinguli ita diſtincti, ut repugnet dari duos ejuſdem ſpeciei.

PRima pars apertè traditur in Scriptura, Daniel.7. *Millia millium miniſtrabant ei, & decies centena millia aſſiſtebant ei.* Seu, ut legunt Septuaginta, *Myria Myriadum.* Job 25. *Nunquid eſt numerus militum ejus?* Ideſt talis numerus eſt planè inenarrabilis. Et *Matth.*26. affirmat Veritas, Patrem poſſe ſibi ſubitò duodecim legiones Angelorum exhibere. Et Paulus *Hebr.*12. aſſerit, in Eccleſia eſſe multorum millium Angelorum frequentiam, & frequenter Dominus appellatur Deus Sabaoth, id eſt exercituum, ob incredibilem Angelorum copiam. Et ita tenet concors Patrum ſententia.

Probatur ratione S. Thomæ aſſerentis, numerum Angelorum excedere omnem multitudinem materialem. Quantò aliqua ſunt magis perfecta, tantò in majori exceſſu ſunt creata à Deo: exceſſu, inquam, vel ſecundùm magnitudinem, vel ſecundùm multitudinem; perfectio enim univerſi, quæ in numero, pondere, & menſura conſiſtit, poſtulat ut partes principales minùs præcipuarum quantitatem excedant; hoc enim intereſt inter partes per ſe quæſitas ad perfectionem totius, & quæſitas propter aliud, quod iſtæ in eo ſolùm numero

mero deſiderantur, qui neceſſarius eſt ad finem cui diſtinantur; at verò illæ quæ propter ſe quæruntur, in majori etiam quantitate deſiderantur; nam quo major eſt, eo melius eſt univerſum, cujus decorem & cumulatam perfectionem Author naturæ ſemper intendit. Unde videmus, quod corpora incorruptibilia, quæ inter corpora primatum habent, excedunt incomparabiliter corruptibilia. Atqui ſubſtantiæ ſpirituales primum locum tenent in univerſo, nec poſſunt alia excedere in quantitate continua, cujus expertes ſunt: ergo ſolùm in quantitate diſcreta, ſeu numero omnia corporalia excedunt.

Dices. Videmus in rerum natura, multa imperfecta multitudine perfectiora excedere; pulices enim ſuperant leones, & lapides ſunt gemmis numeroſiores: ergo falſa eſt illa maxima S. Thomæ, *Quantò aliqua ſunt perfectiora, tantò in majori exceſſu ſunt creata.*

Reſpondeo, principium illud S. Doctoris variè à diverſis explicari, ſed veriſimiliùs exponetur, ſi dicatur, Angelos excedere multitudinem ſpecierum inferiorum; cùm enim diſcurſus ille fundetur in perfectione univerſi, fit inde, illam ſolam multitudinem debere Angelos per ſe excedere, quæ ad perfectionem ſpectat univerſi, qualis non eſt multitudo numeralis, ſed ſola ſpecifica; & in hoc ſenſu optimè verificatur maxima illa. Nam ſi percurramus omnium entium gradus, eo plures ſpecies inveniemus, quo gradus ad quem ſpectant nobilior eſt; ſiquidem plures ſunt ſpecies corporum vegetabilium, putà florum, plantarum, arborum, quàm purè inanimatorum; plures

iterum ſpecies animalium, quæ ſunt in terra, aëre, vel mari, quàm vegetabilium. Ergo ſimiliter gradus intellectualis omnium perfectiſſimus pluribus debet ſpeciebus diſcriminari, vel ſaltem individuis ſpeciei æquivalentibus, quales ſunt animæ rationales, quæ propter immortalitatem æquiparantur ſpeciebus aliorum graduum. Ergo à fortiori gradus intellectualis in ſtatu ſuæ completæ perfectionis variis abundat ſpeciebus ſuper omnem multitudinem inferiorum numeroſis, ut talis gradatio ſubſiſtat.

Secunda pars de diſtinctione ſpecifica Angelorum probatur, tum ratione convenienti, tum neceſſaria. In primis perfectioni univerſi convenit hæc diſtinctio ſpecifica; nam cùm diverſitas ſpecierum maximè conducat ad decorem, plenitudinem, & veluti divitias univerſi; multiplicatio verò individuorum non ſit per ſe intenta à natura, ſed per accidens, ad ſpecies incorruptibiles perennitate donandas; fit inde, convenientiſſimum eſſe omnes Angelos ſpecie differre. Nec eſt ſimile de anima rationali, quia licèt ſit incorruptibilis, tamen homo, cujus illa eſt pars, corruptibilis eſt; unde ad conſervationem ſpeciei humanæ requiruntur multi homines, ſubindeque multæ animæ ſub eadem ſpecie.

Ratio verò neceſſaria hujus diſtinctionis ſpecificæ, qua probatur etiam repugnare, dari plures Angelos intra eandem ſpeciem, ut aſſerit tertia pars ſpeculationis, ſic formatur ex D. Thoma *q.* 50. *art.*4. Angeli non ſolùm carent materia, ſed etiam omni habitudine & ordine ad materiam, hoc ipſo quod ſunt ſub-

ſtantiæ

ſtantiæ ſpiritales completæ, ut ex dictis hactenus conſtat: ergo implicat eos poſſe numero multiplicari intra eandem ſpeciem. Probatur conſequentia. Sola materia eſt, & poteſt eſſe principium numericæ multiplicationis, ut expreſsè docet Ariſtoteles *lib.* 12. *Metaph. text.* 49. ex eo inferens, Deum eſſe unicum, quia caret materia. Nec de perſpicua Ariſtotelis mente diſſentiunt Scotus, vel Vaſques ipſa veritate coacti; quod tamen multùm firmat ſententiam D. Thomæ. Nam cùm Philoſophus lumine naturali cognoverit dari unum Deum, ſingularem, immultiplicabilem, ſiquidem Apoſtolus *Rom.* 1. atteſtatur Philoſophos cognoviſſe *ſempiternam virtutem & divinitatem, itaut ſint inexcuſabiles; quia cùm cognoviſſent Deum, non ſicut Deum glorificaverunt*; fit inde rationem illam ob quam Philoſophus admiſit Deum eſſe unicum & immultiplicabilem, eſſe maximi ponderis & momenti.

Fundamentum verò hujus Peripateticæ doctrinæ latiùs traditur in Metaphyſica Thomiſtica, & ad hanc formam ſic paucis reducitur. Principium multiplicationis individualis non poteſt eſſe aliud quàm materia quantitate diſtincta, ſeu ut loquuntur, ſignata: ergo cùm natura angelica ſit incapax materiæ & quantitatis, eſt etiam numericè intra eandem ſpeciem immultiplicabilis. Conſequentia eſt evidens. Antecedens probatur. Ad multiplicationem individualem duo neceſſaria ſunt: primò, ut illud quod eſt principium numericæ multiplicationis, pertineat ad ſubſtantiam, cùm individua ſubſtantialiter differant. Secundò requiritur quod multiplicetur ſubſtantia, non multi-

plicando eſſentiam, ſed eandem conſervando in ſingulis individuis, & ſalvando unitatem ſpecificam in illis. Atqui illa duo præſtari nequeunt niſi à materia diſtincta, vel connotante quantitatem. Nam in primis forma non poteſt illa duo efficere: tum quia officium formæ eſt præbere prædicata eſſentialia, & quidditativa, ſeu formalia: ergo de ſe non facit differre numero, ſed eſſentialiter & quidditativè; nam cùm idem ſit principium conſtitutivum & diſtinctivum, illud quod eſſentialiter conſtituit, de ſe facit eſſentialiter differre. Tum quia ab illo per ſe non oritur ſingularitas, quod eſt indifferens ad hanc vel illam ſingularitatem: forma autem de ſe eſt indifferens ad hanc vel illam ſingularitatem, nec magis exigit unam quàm aliam. Tum quia principium individuationis debet eſſe principium incommunicabilitatis, cùm individuum ſit incommunicabile: forma autem non eſt principium incommunicabilitatis, cùm ſit principium gradus ſpecifici, qui de ſe eſt communicabilis multis individuis, & generaliter omnis forma eſt de ſe communicabilis pluribus ſubjectis: ergo forma eſt de ſe communicabilis pluribus; nam receptibile & communicabile idem ſunt: ergo non poteſt eſſe principium incommunicabilitatis. Ac proinde cùm in Angelis non ſit materia, ſed pura forma, quæ ſolùm poteſt eſſe principium unitatis & diſtinctionis ſpecificæ, ſequitur quod omnes neceſſariò debent ſpecie differre.

Accedit, quod nullum poteſt aſſignari vel concipi principium hujus numericæ multiplicationis, niſi recurrendo ad materiam quantitate ſignatam; tale quippe principium non poteſt

poteſt eſſe forma, ut demonſtratum eſt; non poteſt etiam eſſe exiſtentia, vel ſubſiſtentia, quia hæ ſupponunt naturam individuam conſtitutam, cùm ſint ultimus terminus naturæ, & in Chriſto humanitas ſit ſingularis, tametſi propriâ ſubſiſtentiâ orbata ſit. Non poteſt quoque eſſe hæcceitas, ut dicunt Scotiſtæ; nam licèt hæcceitas, ſeu differentia individualis ſit in individuo; tamen reſtat difficultas, quodnam ſit principium multiplicationis hæcceitatum, num materia, num forma? nam in alterutro modus ille, vel gradus debet fundari; non in forma, ut oſtenſum eſt: ergo in materia.

Confirmatur ampliùs: Beneficio illius poteſt aliqua natura numericè multiplicari, quod primò & per ſe habet partes individuas ejuſdem rationis; quando enim aliquid eſt per ſe tale, cætera non poſſunt dici talia niſi per ordinem ad illud, & dependenter ab eo, juxta illud commune axioma, *Primum in unoquoque genere eſt cauſa cæterorum.* Atqui quantitati primò & per ſe convenit habere partes ejuſdem rationis individualiter diſtinctas; hæc enim eſt ejus eſſentia: ergo non poteſt natura ulla habere plura numero diſtincta ejuſdem rationis, niſi beneficio quantitatis, vel actu afficientis, vel ſaltem connotatæ. Atqui forma ſubſtantialis non eſt de ſe ſuſceptiva immediatè quantitatis, ſed tantùm ratione materiæ: ergo principium multiplicationis formæ ſubſtantialis eſt materia actuata, vel actuabilis à quantitate: ergo forma pura, quæ eſt incapax informandi materiam, & cui repugnat omnis ordo ad quantitatem, eſt numericè immultiplicabilis. Talem

autem eſſe formam Angelicam nullus inficiatur: ergo formæ Angelicæ repugnat multiplicatio numeralis.

Plura poſſem in hujus fundatiſſimi principii Ariſtotelici robur adjicere, ſed non placet metaphyſicas ſubtilitates huc aſportare. Pro ſolutione tamen objectionum lubet annotare, quod licèt natura, quæ caret materia, poſſit eſſe, & ſit de facto una numero, hoc ipſo quod caret materia & quantitate diſtinguente & multiplicante; non poteſt tamen eſſe multiplex numero, quia cùm ordo partium numericè diſtinctarum ſit de eſſentia quantitatis, tam repugnat aliquid eſſe numero diſtinctum & multiplicatum ſine quantitate, vel ſine ordine ad illam, quàm eſſe intellectivum ſine intellectione, vel ordine ad illam; vel eſſe extenſum in ordine ad locum ſine ipſa quantitate, vel ordine ad illam: nam ſicut extenſio partium in loco eſt effectus formalis quantitatis, ita & extenſio partium in ſe: imò iſte eſt primarius, & ille ſecundarius; ex eo enim quod quantitas habet partes numericè in ſe diſtinctas, fit inde illas poſſe occupare locum extenſum. Sicut ergo repugnat haberi effectum formalem ſine forma ſaltem connotata, ita repugnat haberi partes ejuſdem rationis, vel pluralitatem ſine quantitate, vel actuali, vel ſaltem inſpecta.

Ex his liquet, quàm intoleranda, vel potiùs deploranda ſit quorumdam ignorantium præſumptio, qui ſententiam D. Thomæ non intelligentes, ei varias cenſuras inurere non erubeſcunt. Nam ſi hujuſmodi cenſores eſſent in re litteraria nummoſiores (phraſis eſt Petri Cellenſis) ſi Philoſophorum Principis Ariſtotelis

telis adyta pervaſiſſent, quid adyta? ſi ab ipſo limine ea ſalutaſſent, vidiſſent principium illud, quo S. Doctor Angelis numeralem multiplicationem tam conſtanter denegavit, non eſſe infirmum; ſiquidem eodem firmamento unitatem Dei Philoſophus ſtabilivit. Plura de his vide apud noſtros Metaphyſicos, neque enim in quarumdam objectiuncularum adversùs hanc fundatiſſimam doctrinam fieri ſolitarum inanitate exſufflanda ampliùs occupari vacat.

Dices, hac ratione ſolùm probari, non poſſe dari de potentia ordinaria plures Angelos intra eandem ſpeciem, ſed non convincere, id repugnare etiam per ordinem ad potentiam extraordinariam, qua Deus poſſet addere aliquam proprietatem naturæ Gabriëlis, dimanantem à forma non abſolutè conſiderata, ſed prout ſubeſt actioni Dei ſupernaturali, cui omnis creatura ſecundùm potentiam obedientialem ſubjecta eſt. Unde S. Doctor *opuſc.* 16. reprehendit Auerroïſtas, & *rudìter argumentantes* appellat, eo quòd probarent, non poſſe niſi unicum eſſe in ſingulis hominibus intellectum, quia facultas illa caret materia: additque quod *licèt intellectus naturaliter eſſet unus omnium, quia non haberet cauſam multiplicationis, poſſet tamen ſortiri multiplicitatem ex ſupernaturali cauſa, nec eſſet implicatio contradictionis.* Ubi vides Angelicum Præceptorem concedere quidem materiam eſſe naturale principium numericæ multiplicationis, ſed inſuper contendere, in abſconditis divinæ potentiæ theſauris latêre modos nobis impervios, quibus natura juxta conſuetos quidem terminos ſibi præſcrip-

tos immultiplicabilis, poteſt de potentia abſoluta fines illos tranſilire, & multiplicari.

Reſpondeo, propter hoc argumentum plures etiam è rigidioribus Thomiſtis, ut Bañez poſt Ferrarienſem & Capreolum Thomiſticæ doctrinæ zelo nulli ſecundos, quibus nonnullum clariſſimum Magiſtrum in Italia ſubſcribentem vidi, opinari Angelos quidem ſingulos ſpecie differre, nec naturaliter aliter contingere poſſe; mordicus tamen aſſerere etiam in via S. Thomæ de potentia abſoluta id minimè repugnare. Verùm quia D. Thomas 1. *part. quaſt.* 65. *art.* 7. ait: *Non poteſt intelligi quod aliqua forma ſeparata ſit niſi una unius ſpeciei* : ...... & *quaſt. de ſpiritual. creat. art.* 8. ſic: *Impoſſibile eſt etiam fingere quod ſint plures Angeli unius ſpeciei*; manifeſtè vult in illa numerica Angelorum ejuſdem ſpeciei multiplicatione includi contradictionem: nam quod nec intelligi, nec fingi cum fundamento poteſt, omninò impoſſibile eſt. Unde S. Doctor opuſculo illo reprehendit ſolùm formam arguendi Auerroïſtarum, malè & ruditer inferentium, quod ſi ex natura ſua non poſſit multiplicari intellectus, id etiam repugnat de potentia abſoluta: hanc eſſe ejus mentem patet ex eo, quod addit ſe id dicere, *ne hac argumentandi forma ad alia extendatur*; *ſic enim poſſemus concludere, quod Deus non poteſt facere quod mortui reſurgant, quia id ex natura ſua non habent.* Nos autem non dicimus Angelum idèò eſſe abſolutè immultiplicabilem, quia non habet cauſam naturalem ſuæ multiplicationis, ſed quia hoc repugnat ejus eſſentiæ, quæ caret omni materia & ordine ad illam.

Ad

Ad id verò quod dicitur, Deum poſſe addere aliquam proprietatem ab Angelo, prout Deo ſubeſt, profluentem. Reſpondeo hinc nihil effici, quia cùm individuatio ſit gradus intrinſecus & ſubſtantialis, poſtulat etiam principium intrinſecum & ſubſtantiale; nihil autem ſubſtantiale de foris & ab extrinſeco advenit; & quidquid ſupernaturaliter advenit, ſubſtantialia principia non mutat.

Inſtabis: Quod eſt capax plurium perſonalitatum & ſubſiſtentiarum, eſt etiam capax plurium individuationum; ſubſiſtentia enim eſt terminus individuationis ſubſtantialis: ſed natura angelica eſt capax plurium ſubſiſtentiarum, quarum una ſuccedat alteri, ut ſi perſona divina aſſumeret naturam angelicam, tunc deſtrueretur propria perſonalitas; ſi verò poſteà perſona divina talem naturam dimitteret, reſultaret alia perſonalitas angelica numero diſtincta à prima: ergo natura angelica eſt capax plurium differentiarum individualium.

Reſpondeo, naturam Angelicam eſſe capacem plurium ſubſiſtentiarum reſpectu ejuſdem individui, in quo ſibi ſuccedere poſſunt, & una alteri ſubrogari, ſed non in diverſis individuis; ſubſiſtentia enim non eſt principium individuationis, ſed terminus ejus: unde de ſe non affert pluralitatem individuorum, ſed ſequitur conditionem individui in quo eſt. Certè ſi hoc argumentum aliquid concluderet, probaret quod ſicut idem numero Angelus poteſt habere diverſas ſubſiſtentias ſibi in officio conſtituendi perſonam ſuccedentes; ita poſſet idem individuum numero multiplicari, quod omninò repugnat.

Si autem quæras, quid de hac controverſia Patres cenſuerint? Reſpondeo eſſe valde incertum, quia de ea ſæpe ſub dubio loquuti ſunt. Unde Auguſt. *lib.cont. Priſcill.cap.*10. ait: *Eſſe Angelos principatus, & virtutes, libenter me ſcire profiteor: quid autem ſint, & qualiter ſint, aut quomodo diſtinguantur, prorſus ignoro.* Et D. Damaſcen. *lib.2.de fide, cap.* 3. loquens de diverſitate eorum, inquit: *Solus ille ſcit qui eos creavit Deus.* Dionyſius tamen, qui ab Apoſtolo Paulo ſecreta cœleſtia didicerat, *lib. de cœleſt.hierarch.cap.* 5. ait: *Superiores ſubſtantias eſſe graduum inter ſe celſitudine differentes.* Individua autem ſolo numero diſtincta non ſunt graduum celſitudine differentia. Quod ſi aliqui Patres dicant, interdum Angelos eſſe ejuſdem inter ſe naturæ, eſſe in eadem eſſentia, ut loquuntur Baſilius, Anſelmus, & Athanaſius, exponi poſſunt vel de ordine gratiæ & gloriæ, in quo omnes ſunt ejuſdem rationis; vel quia Angeli ſunt ejuſdem naturæ ſpiritualis, licèt non ſpecificæ, eo modo quo dici poſſet, & ſæpe ſolet, herbas eſſe ejuſdem naturæ, ſcilicet vegetativæ; & animalia habere eandem eſſentiam, ſcilicet ſenſitivam.

REFLEXIO.

Multa ex hac arida & ſatis metaphyſica quæſtione eliquari poſſunt pro contemplativis documenta. Etenim non parum conducit hæc numeroſa Angelorum varietas ad hoc ut in laudem, & potentiæ divinæ admirationem excitemur; ſi enim hortus omnigenorum florum eleganti diſſimilitudine veſtitus; ſi ædificium exquiſita

quiſita picturarum varietate interſtinctum, vel periſtromatis diſſimili agreſtium rerum ſpecie diſcriminatis indutum, oculos & animos rapiunt; ſi cœli ſtellarum diverſitate & majeſtate enarrant gloriam Dei, quid hæc ſunt Angelicæ numeroſitati comparata? maximè ſi attendamus unum Angelum toto orbe corporeo naturæ dignitate præſtare. Unde Bernardus poſtquam *lib.* 5. *de conſiderat.cap.*4. cives illius, quæ ſurſum eſt, Hieruſalem, *potentes, glorioſos, beatos, diſtinctos in perſonas, diſpoſitos in dignitates, ab initio ſtantes in ordine ſuo, perfectos in omni genere ſuo, mente puros, affectu benignos, religione pios, divinis laudibus & obſequiis deditos* diu conſideravit, ſic exclamat: O *Eugeni, quàm bonũ eſt nos hic eſſe! quàm foret melius, ſi quando tamen toti ſequamur, quò ex parte præceſſimus. Præcedimus animo, & ne ipſo quidem toto, ſed parte, & parte modica nimis: affectus jacẽt mole corporea prægravati, & luto hærentibus deſideriis, ſola interim arida & tenuis conſideratio prævolat, & tamẽ ex tantillo quod jam datur, libet exclamare: Domine dilexi decorem domus tuæ, & locum habitationis gloriæ tuæ.*

Aliam non minùs utilem, quàm ſubtilem obſervationem tradit S. Thomas *quæſt. de ſpirit. creatur. art.*8. *ad* 5. aſſerens hanc diſtinctionem ſpecificam Angelorum non ſolùm non obeſſe reciprocæ eorum amicitiæ, ſed eam mirè fovere & perficere: nam cùm affectus ſequatur cognitionem, quantò cognitio eſt univerſalior, tantò affectio eam ſequens reſpicit commune bonum; & quantò cognitio eſt magis particularis, tantò affectio eam ſequens reſpicit privatum bonum: unde in nobis privata
dilectio

dilectio ex cognitione ſenſitiva oritur; dilectio verò communis & abſoluti boni ex dilectione intellectiva. Quia ergo Angeli quanto ſunt altiores, tanto habent ſcientiam magis univerſalem; ideò eorum dilectio maximè reſpicit commune bonum. *Magis ergo diligunt ſe, ſi ſpecie differant, quia hoc magis pertinet ad perfectionem univerſi, quàm ſi in ſpecie conveniant, quod pertinet ad bonum privatum.* Vide reconditæ eruditionis profunditatem, & adverte eo amorem eſſe ſpiritaliorem & puriorem, quo perfectior eſt natura, & univerſalior cognitio. Radix ergo amoris proprij eſt limitatio cognitionis; ideoque tam multi philautiâ laborant, quia pauci mentis amplitudinem & univerſalitatem conſequuntur. Ille ſolidè ſpiritalis, qui omnia cognitione univerſali ad bonum commune ordinat. Opportunè Bernardus epiſt. 11. *Vbi proprietas, ibi ſingularitas; ubi autem ſingularitas, ibi angulus; ubi verò angulus, ibi ſine dubio ſordes, ſive rubigo. Cui autem de proprio nihil eſt, totum profectò quod habet, Dei eſt, quia non quod ſibi utile eſt, quærit, ſed quod multis.*

SPECULATIO II.

Nullam parit Angelica multitudo confuſionem; nam in triplicem hierarchiam, & in novem choros ordinatiſſimè diſtribuitur.

UT Angelicam cœleſtium ſpirituum harmoniam enucleatè, diſtinctéque exponamus, totam hanc materiam per partes tibi Lector admirandam, venerandam, imitandamque ſubjiciemus.

Primam partem quæ tradit, *hierarchiam*, ſeu ſacrum Angelorum principatum, quo inferiores ſuperioribus ſubduntur, eſſe triplicem, docet S. Dionyſ. *lib. de Cœleſt. hierarch. c.6.* & ejus convenientiam aſſignat D. Thomas *q.108. art.1.* quia hierarchia, ſeu ſacer principatus, eſt multitudo ordinata ſub Principe: tot ergo erunt hierarchiæ Angelicæ, quot modis Angeli percipiunt gubernationem ſuperioris. Angeli autem, cùm ſint puri ſpiritus, non poſſunt aliis propriè ſubjici & ſubordinari, niſi ratione cognitionis, qua unus ab alio illuminatur. Atqui triplex eſt gradus in cognitione Angelica; quidam enim Angeli immediatè à Deo veritatis lumen hauriunt, qui propterea dicuntur à Dionyſio in veſtibulis Dei collocati. Alii verò cognoſcunt res in principiis univerſalioribus; alii demùm in propriis & immediatis cauſis. Sicut in Monarchia humana Miniſtri Regii

vident regni diſpoſitionem in voluntate Regis, cujus ſunt à ſecretioribus conſiliis; Præſides & Senatores cernunt eam in legibus & ſanctionibus Regni; Judices verò locorum & Ballivi in conſuetudinibus & ſtatutis locorum: vel ſicut in Regimine Eccleſiæ Summo Pontifici & Eccleſiæ Hierarchæ immediatè aſſiſtunt Eminentiſſimi Cardinales, qui ſunt veluti de corpore Papæ, tanquam ejus Senatores & Conſiliarii, Epiſcopi verò diœceſibus ampliſſimis præſunt per modum cauſæ univerſalis; Parochi verò & Curati ſingulis parœciis operam dant: in quolibet etiam corpore benè ordinato hujus hirarchiæ concinna œconomia apparet, v.g. in Diœceſi Epiſcopo tanquam Principi à Conſiliis ſunt Canonici Eccleſiæ Cathedralis, cooperantur Archidiaconi, qui proptereà oculi Epiſcoporum dicuntur, quia pluribus Eccleſiis ſuperintendunt univerſaliori regimine; obſequuntur Curati particularibus locis occupati. In Religionibus etiam Generalis habet ſuos Aſſiſtentes, & ſocios, ſeu ſecretarios fidiſſimos & ſapientiſſimos, quorum conſilio totum Ordinem regit: quælibet deinde Provincia unum agnoſcit Provincialem certis quibuſdam cœnobiis invigilantem: & demùm quilibet Conventus Priore vel Rectore uno gubernatur. Sic igitur Angeli primæ hierarchiæ Divinitatis veluti aulici ſunt: Angeli verò ſecundæ præſunt regimini generali orbis, tertiæ verò Angeli circa Regna, Provincias, vel perſonas peculiariter operam ſuam navant.

Secunda pars aſſerens, in qualibet hierarchia eſſe diverſos ordines, ſeu gradus & choros,

ros,eſt etiam ab omnibus recepta. Et rationem generalem tradit S. Doctor *art.2.* quia in omni multitudine ordinata (qualis eſt hierarchia) debent eſſe diverſi ordines, & gradus variis officiis & functionibus deſtinati; ſicut in Republica rectè inſtituta alius eſt ordo judicantium, alius pugnantium, alius laborantium in agris. Præcipuè verò in omni civitate ſapienter adminiſtrata triplex ordo hominum invenitur; quidam enim ſunt ſupremi, ut Nobiles, & Optimates; quidam infimi, ut plebei; quidam medii, ut populus honorabilis. Similiter ergo convenienter poſt Dionyſium ponimus in qualibet hierarchia ordinem ſupremum, medium, & infimum. Imò aſſerit D. Thomas *art.3.* quod in quolibet ex illis tribus ordinibus poſſumus diſtinguere Angelos primos, medios & ultimos, diſtinctaque illis aſſerere officia multò magis quàm ſtellis, ſi diſtinctè eorum naturam cognoſceremus; ſed cœleſtium ſpirituum officia majori ex parte ignoramus, ſicut & cœlorum pulchriora latent, unde à celando cœlum dictum aſſerunt nonnulli.

Ratio vero ſpecialis hujuſce diſtinctionis elucidabitur diſcurrendo per ſingulos ordines. In prima ergo hierarchia ſunt Seraphim, ſeu accenſi præ amore Dei; nam ut ait Bernard. lib.5. de conſider. cap.5. *Ardent Seraphim, ſed igne Dei, vel potiùs igne Deo.* His ſuccedunt Cherubim, qui plenitudo ſcientiæ dicuntur; quia ſcientia præeminent Hos ſequuntur Throni, ſeu ut loquitur Dionyſ. *Deiferi*, in quibus reſidet diuina Majeſtas, & per quos, ut ait Gregor. homil.24. in Evangel. *Deus ſua judicia*

dicia exercet. Hi tres ordines componunt primam hierarchiam, cujus eſt Deo aſſiſtere, & rationes rerum in ipſo immediatè cognoſcere. Hujus aliquod ſimile conſiderare eſt in aula regia; quidam enim ſunt qui per ſeipſos immediatè accedere poſſunt ad perſonam Regis, ut domeſtici; quidam verò ſuper hoc habent, ut etiam ſecreta ejus cognoſcant, ut Miniſtri & Secretarii. Alii verò inſuper circa ipſum ſemper inhærent, ut filii, fratres, & Regina. *Et ſecundùm hanc ſimilitudinem* (inquit D.Thomas art.6.) *accipere poſſumus diſpoſitionem in ordinibus primæ hierarchiæ. Nam Throni elevantur ad hoc quod Deum familiariter in ſeipſis recipiant, Cherubin verò ſupereminenter divina ſecreta cognoſcunt, Seraphim verò excellunt in hoc, quod eſt omnium ſupremum, ſcilicet Deo ipſi ūniri.* Et ut ait Bernard. lib. cit. c.4. *Putemus Seraphim ſpiritu toto divino igne ſuccenſos ſuccendere univerſa, ut ſinguli ſint lucernæ ardentes & lucentes; ardentes charitate, lucentes cognitione. Putemus Cherubin ex ipſo ſapientiæ fonte, ore Altiſſimi haurientes & refundentes fluēta ſcientiæ. Putemus Thronos, qui ex eo ſedent, quod ſedet in his Deus. Quæris tu iſtam ſeſſionem, ſummam trāquillitatem, placidiſſimā ſerenitatem, pacem quæ exſuperat omnem ſenſū?*

Secunda verò hierarchia, cujus eſt conſiderare res in cauſis univerſalibus, & ad quam pertinet diſpoſitio univerſalis de agendis, dividitur in Dominationes, & Virtutes, & Poteſtates, quia ad gubernationem tria pertinent, diſtinctio & diſtributio agendorum, quod pertinet ad Dominationes; facultas ad implendum,

quam præbent Virtutes; ordinatio exequendorum, quam intimant Poteſtates. Unde de eis loquens Bernard. mox citatus, ait: *Putemus Dominationes cunctis ſupereminere ordinibus, & ad iſtos tanquam ad Dominos referri regimina Principatuum, tutamina Poteſtatum, operationes Virtutum. Putemus Virtutes, quarum nutu, vel opere ſigna, & prodigia in elementis, vel ex elementis facta apparent ad commonitionem mortalium. Putemus Poteſtates, quarum virtute poteſtas tenebrarum comprimitur, & coërcetur malignitas aëris hujus, ne quantum vult, noceat; ne malignari, niſi ut proſit, poſſit.*

Tertia Hierarchia, quæ conſiderat rationes rerum ſecundùm determinationes ſpeciales, & ad quam ſpectat applicatio ad effectum, ſeu operis exequutio, quam potiſſimùm exercet annuntiando divina, conſtat Principatibus, Archangelis, & Angelis: quia in exequutione rerum alii ducunt & dirigunt, ut Duces in bello, Magiſtri in ſchola, Cantores in choro; & hoc pertinet ad Principatus. Alii medii ſunt, partim regentes, partim exequentes, ut Miniſtri ſubalterni exercitus; & tales ſunt Archangeli. Alii verò ſunt qui ſimpliciter exequuntur, ut milites; & hujuſmodi ſunt Angeli. Hinc laudatus Bernardus: *Putemus Principatus, quorum moderamine & ſapientiâ omnis in terra Principatus conſtituitur, regitur, limitatur, transfertur, mutilatur, mutatur. Putemus Archangelos, qui conſcii myſteriorum divinorum non niſi ob præcipuas, & magnas cauſas mittuntur. Putemus Angelos, qui ſinguli ſingulis hominibus dari creduntur.*

Hæc diſpoſitio traditur à Dionyſio *lib. cœleſtis*

leſtis hierarch. multis in locis, cui potiùs credendum eſt, utpote qui à Paulo ſecreta cœleſtia edoctus eſt. Scio aliter SS. Gregorium & Bernardum choros Angelorum diſponere; nam ponunt Principatus inter Dominationes & Poteſtates, Virtutes verò inter Poteſtates, & Archangelos. *Sed ſi quis rectè conſideret diſpoſitiones ordinum ſecundùm Dionyſium & Gregorium, parùm vel nihil differunt, ſi ad rem referantur*, inquit D.Thom. *art. 5. ad 6.* quia nimirum illos eoſdem ſpiritus, quos Gregorius Principatus appellat, ii ſunt, quos Dionyſius Virtutes intelligit; & illi quos Gregorius Virtutes cognominat, videntur eſſe iidem quod Principatus ſecundùm Dionyſium: unde vix eſſe poteſt diſſenſio, niſi de nomine.

Inquires, quinam ſint actus hierarchici?

Reſpondeo communiter poſt Dionyſium aſſignari tres actus hierarchicos, nempe purgationem, illuminationem, & perfectionem, non quidem realiter diſtinctos, ſed tanquam triplex munus ejuſdem actus hierarchiæ ſuperioris in inferiorem. Purgat autem unus Angelus alium, non quidem removendo ſordes peccati vel erroris, ſed neſcientiam rerum ſupernaturalium: illuminat verò quando occulta aperit circa regimen orbis, vel Eccleſiæ: perficit autem quatenus hujuſmodi manifeſtatio gaudium parit. Sed de his infrà, dum de illuminatione & loquutione Angelorum. Hoc tamen advertendum, hujuſmodi actus hierarchicos non remanſuros poſt diem judicii quantum ad novam acquiſitionem ſcientiæ, quia conſequuto jam fine, non eſt neceſſarium perducere fideles in finem, ad quem ordinantur actus

hierar

hierarchici; benè tamen quantum ad ſcientiæ conſervationem, quod non repugnat ſtatui ultimæ conſequutionis finis: ſicut etiam poſt pugnam remanent quidam actus & functiones militum in triumpho. Et certè ſicut tunc remanebit diſtinctio naturæ & gratiæ; ſic etiam perſeverabit diſpoſitio ordinum & hierarchiarum in natura fundata; & cùm unumquodque ſit propter ſuam operationem, convenientiſſimum eſt, actus hierarchicos modo dicto in æternum durare.

Solutione quarundam objectionum illuſtratur hæc materies.

Objicies primò. Si daretur inter Angelos hierarchia, & prælatio, inveniretur in dæmonibus; nam in illis naturalia manent integra, diſtinctio verò ordinum fundatur in natura, & ſuper harmonia divinæ providentiæ cuncta ordinantis: ſed inter dæmones non datur diſtinctio hierarchiarum, nec ordinum; nam à gratia divina exciderunt, nec eorum perverſitas patitur ut unus ordinet alium ad Deum, ſed potiùs à Deo abducere conatur; & omnes ceciderunt in locum ubi nullus ordo, ſed ſempiternus horror inhabitat: ergo inter Angelos non datur hierarchia, nec ordo, nec prælatio, ſicut nec datur illuminatio, ut docet S. Thomas.

Reſpondeo compendio *quæſt.* 109. D. Thomæ, in dæmonibus non eſſe quidem ſubordinationem in his quæ pertinent ad ordinem gratiæ & gloriæ, à quo ceciderunt; benè tamen quantùm ad naturalia. Convenit enim divinæ ſapien

ſapientiæ, ut nihil in univerſo inordinatum relinquat, cùm attingat à fine uſque ad finem fortiter, & diſponat omnia ſuaviter: non eſt tamen exiſtimandum, concordiam dæmonum, qua alii aliis obediunt, eſſe ex amicitia, quam inter ſe habeant, ſed potiùs ex communi nequitia, qua homines odio proſequuntur, & juſtitiæ Dei repugnant; eſt enim impiorum proprium, ut eis ſe adjungant, & ſubjiciant ad exequendam nequitiam, quos vident viribus potentiores. Nec propterea aliqua dignitas, vel gloria dæmonibus prælatioribus accreſcit, quia ut ſententiosè ait S. Thomas art. 2. ad 3. *Cùm mala facere maximè ad miſeriam pertineat, præeſſe in malis, eſt eſſe magis miſerum*: præſertim quia dæmones non omninò poteſtativè principantur inferioribus, ſed tantùm juxta modum permiſſum à Dei juſtitia, necnon à bonis Angelis, qui in malos prælationem exercent juxta communem doctrinam Patrum, quoties id exigit ordo divinæ providentiæ vel juſtitiæ, quæ exigit ut per dæmones multa fiant, vel ad punitionem malorum, vel ad exercitationem bonorum. Unde fit, quod interdum per Sanctos Angelos multa de divinis myſteriis dæmonibus innoteſcunt, ſicut in humanis aſſeſſores Judicis revelant tortoribus ipſius ſententiam.

Objicies ſecundò. Fruſtra fit per plura, quod poteſt fieri per pauciora, nec ſunt multiplicanda, vel diſtinguenda entia ſine neceſſitate: atqui nulla videtur neceſſitas admittendi tantam diverſitatem in gradibus & hierarchiis Angelicis, cùm omnes, & quilibet Angeli ſint capaces harum functionum propter quas tot agmina ordinamus: ergo non dantur tot hierar-

hierarchiæ, vel ordines Angelorum.

Reſpondeo fruſtrà non admitti in civitate Magiſtratuum varietatem, nec diſtinctionem dignitatum in Regno, nec ordinum in Eccleſia, nec Angelorum in cœleſti Curia; quia ex eis decor univerſi ſplendet, & gloria Dei externa magis claret; imò & Dei perfectiones in tanta nobiliſſimorum aulicorum varietate effunduntur, & relucent, ut ſuaviſſimè contemplatur Bernard. lib. 5. de conſid. cap. 4. *Cernere eſt in his qui Seraphim appellantur, quomodo amet, qui unde amet non habet, ſed eſt qui nihil horum quæ fecerit, odit; quomodo foveat, quomodo provehat, quomodo amplexetur. Cernere eſt in Cherubim, qui plenitudo ſcientiæ dicuntur, Deum ſcientiarum Dominum eſſe, qui totus ſit lux, & tenebræ in eo non ſint ullæ. Cernere eſt in Thronis, quàm non ſuſpectus omni innocentiæ judex ſedeat in his, qui circumvenire nolit, circumveniri non poſſit; quippe qui ſit amans & videns: nec vacat ſeſſio, tranquillitatis inſigne eſt. De vultu tali judicium meum prodeat opto, cui inſit amor, error abſit & perturbatio. Cernere eſt in Dominationibus, quantæ ſit Dominus majeſtatis, cujus nutu imperium conſtat, & imperio univerſitas, atque æternitas termini ſunt. Cernere eſt in Principatibus principium ex quo omnia, & quomodo à cardine oſtium, ſic ab ipſo regi univerſitatem. Cernere eſt in Poteſtatibus quàm poteſtativè idem Princeps, quos regit, protegit, contrarias poteſtates arcens & propulſans. Cenere eſt in Virtutibus unam ubique æqualiter præſto eſſe virtutem vivificam, efficacem, inviſibilem, immobilemque; omnia tamen moventem utiliter, tenentem fortiter. Cernere poſtremò, & mirari eſt*

eſt in Angelis & Archangelis veritatem atque experientiam vocis illius, Quoniam ipſi os cura eſt de nobis. Vides quantùm ad Dei gloriam contemplandam Angelicorum ordinum diſtinctio manuducat.

Objicies tertiò. Gratis videntur diſtingui Angeli in Seraphim, Cherubim, Thronos, &c. cùm omnes Angeli Deum & ardenter ament, & plenè cognoſcant, & præſentem in ſe recipiant: ergo non eſt admittenda ea hierarchiarum, ordinumque diſtinctio, qualem poſuimus.

Reſpondeo, quod quia ſpecialis diſtinctio Angelorum eſt nobis ignota, ſicut & cœleſtes ſpiritus imperfectè ſolùm cognoſcimus; ideò diſcrimen ordinum Angelicorum ex iis colligere ſtudemus, quæ nobis per ſacram Scripturam innoteſcunt, in qua nomina illa inveniuntur; & quidem convenientiſſimè, ut apparere poteſt ex dictis, & ampliùs illuſtrari poterit diſcurrendo per ſingulos choros.

In primis primus ordo appellatur Seraphim ab ardore, vel incendio, propter convenientiam quam habent cum proprietatibus ignis; ſicut enim ignis ſurſum continuò movetur, continuò agit, & quidem acutiſſimè, continuò lucet; ſic Seraphim indeclinabiliter moventur in Deum, inferiores in fervorem indeſinenter excitant, & eos inextinguibili ſua luce illuminant. Secundò Cherubim pleni ſcientia dicuntur, *quantum ad quatuor*, (ut ex Dionyſ. ait D. Thomas *art.* 5. *ad* 5. primò quantùm ad perfectam Dei viſionem: ſecundò quantùm ad plenam ſuſceptionem divini luminis: tertiò quod in ipſo Deo contemplantur pulchritudinem

dinem ordinis rerum à Deo derivatam: quartò quod ipſi pleni exiſtentes hujuſmodi cognitione, eam copiosè in alios effundunt. Tertiò Thronorum nomen exponit Dionyſ. per convenientiam ad materiales ſedes, *in quibus* (ait D.Thom. ad 6.) *eſt quatuor conſiderare.* Primò quidem ſitum, quia ſuper terram ſedes elevatur, & ſic Angeli qui Throni dicuntur, elevantur uſque ad hoc, quod in Deo immediatè rationes rerum cognoſcunt. Secundò in materialibus ſedibus conſideratur firmitas; ſic Throni à Deo firmati ipſum immobiliter ſuſcipiunt. Tertiò ſedes ſuſcipit ſedentem, qui in ea deferri poteſt; ſic Throni Deum in ſe recipiunt, & ad alios deferunt. Quartò ſedes ex una parte eſt aperta, & ſemper parata ad ſuſcipiendum ſedentem; ſic & Throni ad famulandum Deo.

Inde patet de ſecunda hierarchia, in qua primus chorus vocatur Dominationes; quod nomen (ut ait S.Doctor *ad* 2. ex Dionyſ.) ſignificat primò libertatem, & immunitatem à ſervili conditione: ſecundò ſignificat quandam rigidam, & inflexibilem gubernationem, quæ ad nullum ſervilem actum inclinatur: tertiò ſignificat participationem veri dominii, quod eſt in Deo. Nomen verò Virtutum ſignificat quandam virilem & inconcuſſam fortitudinem. *Et ita ſignificat* (ait D.Thom. *ad* 1.) *quod ſine aliquo timore aggrediuntur divina, quæ ad eos pertinent.* Et idem dic de poteſtatibus, ſicut de aliis ordinibus tertiæ hierarchiæ, quorum nominum convenientiæ ſuprà tactæ ſunt. Et vide D.Thomam citatum.

REFLEXIO.

Sicut hæc Angelicorum ordinum harmonia contemplanti animæ ſuaviſſima eſt, ſic vitæ noſtræ exemplar eſſe convenit: unde dicebat Joan. Apoc.21. *Vidi civitatem ſanctam Hieruſalem novam deſcendentem de Cœlo, à Deo paratam.* Quia nimirum cœleſtis ordinatio in Terris exſcribi & relucere debet. Hanc ſacram conſonantiam non imitantur, qui ordinariorum Prælatorum poteſtatem vel refugiunt, vel confundunt, vel perturbant. Quid frequentiùs inculcat Scriptura, quàm quod: *Non eſt poteſtas niſi à Deo?* Et iterùm: *Qui poteſtati reſiſtit, Dei ordinationi reſiſtit.* Et rurſum: *Omnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit.* Monſtrum faceret, qui pedem faceret pendere de capite, illumque brachio collateralem efficeret. Non minus portentum eſt, ſi in corpore Eccleſiæ membra vel mutilentur, vel miſceantur. Appoſitè Bernard. lib.3. de conſider. c.4. *Non eſt parvipendendum, quod & Deum habet authorem, & de cœlo ducit originem. Quod ſi dicat Epiſcopus, nolo eſſe ſub Archiepiſcopo; aut Abbas, nolo obedire Epiſcopo; hoc de cœlo non eſt. Niſi tu fortè Angelorum quempiam dicentē audiſti: Nolo ſub Archangelis eſſe, aut ex alio quolibet inferiorum ordinum aliquem non ferentem ſubeſſe cuiquam niſi Deo.* Et breviùs Gregor. Magn. lib.4. Reg. ep.42. *Quis hominum abnuat huic ſe diſpoſitioni libenter ſubmittere, cui novit etiam Angelos obedire.* Nullus igitur ſpecie quacumque eximat ſe ab ordinariorum Paſtorum ſuorum legitima poteſtate.

Imitemur Salvatorem, qui *ne perderet obedientiam, perdidit vitam.* Ne quæramus falſam libertatem, quæ peccati veram efficit ſervitutem. *O libertas omni ſervitute ſervilior!* (ait Bern. epiſt. 42.) *Patienter ab hujuſmodi libertate abſtineam, qua me peſſima abdicat ſuperbia ſervituti. Quis dabit mihi centum in mei cuſtodiam deputari paſtores? Quantò plures ſentio mei curam gerere, tantò ſecurior exeo in paſcua.* Hanc ſacræ Hierarchiæ legem tradit à Paulo edoctus Dionyſius cap. 4. cœleſt. hierarch. *Hæc lex à Deo ſancita eſt, ut in unaquaque hierarchia, & primi ſint, & medii, & poſtremi ordines, inferiorumque ſuperiores doctores ſint, eiſque quaſi digito viam monſtrent.* Et cap. 8. *Hoc in univerſum divinâ lege ſancitum eſt, ea quæ ſecunda ſunt, primorum procuratione participare divinis illuſtrationibus.*

SPECULATIO III.

Angelorum alii ſunt aſſiſtentes, alii miniſtrantes; & ex his deſignantur ſinguli ſingulis hominibus cuſtodiendis, quibus innumera conferunt beneficia.

PRima pars clarè innuitur Daniel. 7. *Millia millium miniſtrabant ei, & decies centena millia aſſiſtebant ei.* Dicuntur autem Angeli aſſiſtentes & miniſtrantes ad ſimilitudinem eorum qui Regi famulantur, quorum aliqui ſemper regali ejus perſonæ aſſiſtunt; alii provin-

ciarum, vel civitatum adminiſtrationi præficiuntur. Quamvis autem omnes Angeli aliquo modo poſſint dici aſſiſtentes, quatenus ſemper vident faciem Patris, qui in cœlis eſt; tamen per aſſiſtentes ſpecialiter Sancti intelligunt illos, qui arcana divini cordis immediatè à Deo accipiunt; per miniſtrantes verò intelligunt eos qui ad mundi regimen vel diſponendum, vel exequendum ordinantur. Ut autem clarè diſcernas, quinam Angelorum ſint aſſiſtentes, quinam miniſtrantes.

Sciendum primò, totam primam hierarchiam eſſe ſimpliciter aſſiſtentem, & ſecreta divinorum myſteriorum in ipſa claritate divinæ eſſentiæ immediatè percipere; cum quo tamen ſtat, ſuperiores hujus primæ hierarchiæ plura percipere quàm inferiores; ſicut etiam inter eos qui aſſiſtunt Regi, plura ſecreta novit unus quàm alter. Ratio verò quare tota prima hierarchia aſſiſtat, eſt quia, ut docet S. Dionyſ. proprietates Angelorum nobis ex eorum nominibus innoteſcunt: nomina autem Angelorum primæ hierarchiæ non deſignãt aliquod exterius miniſterium, ſed ſolùm quietem, vel plenitudinem ſcientiæ, vel ardorem charitatis. Et hujus etiam ſignum eſt, quod cùm ad nuntiandum myſterium Incarnationis, quod eſt divinæ virtutis operæpretium, miſſus ſit Gabriel Archangelus, procul dubio ad alia quæcumque miniſteria Angelos primæ hierarchiæ non mitti fatendum eſt.

Sciendum ſecundò, quod licèt Angeli primæ hierarchiæ nunquam immediatè mittantur ad exteriora miniſteria, ſeu ut loquitur Greg. hom. 34. in Evang. *ſuperiora agmina uſum exterioris*

terioris miniſterii nequaquam habeant; nihilominus mediatè mitti conſtat, quatenus Angeli inferiores mittuntur virtute, vel imperio Angeli alicujus aſſiſtentis, qui ex ſpeciali ordinatione divina inferiorem movet ad aliquod exterius munus exercendum. Hac de cauſa dicitur *Iſai.6.* miſſum eſſe Seraphim ad purgandum labia Prophetæ; non quòd hoc ipſe immediatè præſtiterit, ſed quia inferior Angelus virtute ejus hoc fecit; nam ſuperiores Angeli communicant propria dona, à quibus denominantur, mediantibus inferioribus Angelis. Sicut Papa dicitur abſolvere aliquem, etiamſi per alium beneficium abſolutionis impendat. Similiter Cherubim cum flammeo gladio ante portam Paradiſi collocatus dicitur, quia Angelus ad illud miniſterium miſſus ſubordinabatur Cherubino. Nam ut *quæſt.* 108. *art.* 5. docet D.Thomas, præcellentiæ quæ conveniunt ſuperioribus Angelis per proprietatem, conveniunt inferioribus per participationem; ſicut è converſo perfectio, quæ convenit inferioribus per proprietatem, convenit ſuperioribus per exceſſum.

Sciendum tertiò, Dominationes (quæ primum habent locum in ſecunda hierarchia) licèt computentur inter Angelos miniſtrantes, quatenus ad ipſos pertinet diſpoſitio & imperium agendorum; tamen ad exteriora miniſteria non mitti, quia proprietates Angelorum manifeſtantur nominibus eorum: in nomine autem Dominationum non importatur exequutio, ſed duntaxat imperium de exequendis, unde ad ipſos ſolùm ſpectat mandare quid per alios fieri debeat; ſicut architecti in ædificiis nihil

manu operantur, ſed ſolùm diſponunt & præcipiunt quid alii debeant operari. Itaque ſoli quinque ordines inferiores in exteriora opera mittuntur, ut nominibus eorum ſuprà explicatis ſatis apertè ſignificatur.

Sciendum quartò, Angelos hominum cuſtodiæ deputatos eſſe ex infimo ordine Angelorum, quorum eſt minima nuntiare; mitti autem ad unius particularis hominis ſolatia videtur eſſe minimum in officiis Angelorum, ad quæ proinde ſat eſt deputari Angelos ultimi chori, in quo ſunt primi, medij & ultimi. *Eſt autem probabile* (inquit D. Thom. quæſt. 113. art. 3. ad 1.) *quod majores Angeli deputantur ad cuſtodiam eorum, qui ſunt ad majorem gradum gloriæ à Deo electi.*

Secunda pars, quatenus aſſerit Angelos ad cuſtodiam hominum deputari, expreſsè traditur in Scripturis. Pſalm. 90. *Angelis ſuis mandavit de te, ut cuſtodiant te in omnibus viis tuis: in manibus portabunt te*, &c. Quæ verba ponderans Bernardus ſerm. 12. in illum Pſalm. ſic piiſſimè exclamat: *Confiteantur Domino miſericordiæ ejus, & mirabilia ejus filiis hominum. Domine quid eſt homo, quia innotuiſti ei: aut quid apponis erga eum cor tuum? Apponis cor ergà eum, geris pro eo ſolicitudinē, curam illius habes. Denique ei mittis unigenitū tuum, immittis Spiritum tuum, promittis etiam vultum tuum. Et ne quid in cœleſtibus vacet ab opere ſolicitudinis noſtræ, beatos illos ſpiritus propter nos mittis in miniſterium, cuſtodiæ noſtræ deputas, noſtros jubes fieri pædagogos. Parum eſt enim quod facis Angelos tuos ſpiritus, facis & Angelos parvulorum.* Colligitur etiam hæc veritas ex

ex illo Matth. 18. *Angeli eorum ſemper vident faciem Patris.* Quæ exponens Hieronym. ait: *Magna dignitas animarum, ut unaquaque habeat ab ortu nativitatis in cuſtodiam ſui Angelum delegatum.* Demùm favet totius Eccleſiæ ſenſus, quæ Angelum cuſtodem religiosè colere fidelibus cunctis ſuadet, & inſtanter hortatur.

Ratio verò deſumitur ex ordine divinæ providentiæ, quæ facit ut mobilia & variabilia, per immobilia & invariabilia regulentur, ſicut corpora inferiora moventur à cœleſtibus incorruptibilibus; ſicut concluſiones, in quibus poſſumus diverſimodè opinari, ad principia certa & immobilia reducuntur. Arqui cognitio & affectus hominis in rebus agendis multipliciter variari & deficere poſſunt à bono, quia licèt per liberum arbitrium poſſit homo aliqualiter malum vitare, & per cognitionem & prudentiam naturalem diſcernere bonum à malo; tamen quia voluntas infirmatur circa affectum boni ob multiplices paſſionum æſtus; & cognitio naturalis in applicatione univerſalium principiorum juris ad particularia opera frequenter deficit, nam *cogitationes mortalium timidæ, & incerta providentiæ noſtræ,* ut dicitur *Sap.* 9. ideò neceſſaria fuit homini cuſtodia Angeli. *Homo in ſtatu vitæ iſtius* (ait D. Thom. q. 113. art. 4.) *conſtitutus eſt quaſi in quadam via, qua debet tendere ad patriam. In qua quidem via multa pericula homini imminent, tum ab interiori, tum ab exteriori; ſecundùm illud Pſalm.* 141. *In via hac qua ambulabam, abſconderunt laqueum mihi; & ideò ſicut hominibus per viam non tutam ambulantibus dantur cuſtodes; ita &*

cuilibet homini, quandiu viator eſt, cuſtos Angelus deputatur.

Quatenus verò aſſerit, ſingulos Angelos ſingulis hominibus deſignari, probatur ex D. Thoma ibidẽ, *art.* 2. quia Angelorũ cuſtodia eſt quædam exequutio divinæ providentiæ circa homines: providentia autem divina primò & per ſe verſatur circa res incorruptibiles, quæ perpetuò manent; circa ea verò quæ tranſeunt, occupatur in quantum ea ordinat ad res perpetuas: atqui ſingulæ animæ rationales ſunt incorruptibiles, & immortales: ergo ad earum ſingularum cuſtodiam deſtinantur ſinguli Angeli, ſicut ſecundùm D. Gregorium diverſi ordines deputantur diverſis rerum generibus. *Et probabile eſt* (addit D. Thom. citatus) *quod diverſis ſpeciebus rerum diverſi Angeli ejuſdem ordinis præficiantur.* Nimirum ratione perpetuitatis, quam ſpeciebus conſervat divina providentia per Angelos cuſtodiæ earum invigilantes, removentes nociva, & applicando activa paſſivis earum propagationem promoventes.

Nec propterea turbatur, vel præpeditur tranquilla Sanctorum Angelorum beatitudo, ſicut in nobis exterior occupatio impedit ſapientiæ contemplationem: unde dicitur Eccleſ. 29. *Qui minoratur actu, percipiet ſapientiam.* Et Bern. lib. 1. de conſid. cap. 2. *Vereor nè in mediis occupationibus, quoniã multa ſunt, dum diffidis finem, frontem dures: multò prudentiùs te illis ſubtrahas vel ad tempus, quàm patiare trahi ab ipſis, & duci ceriè paulatim, quò tu non vis: quæris quò? Ad cor durum.* Ratio verò diſcriminis inter nos & Angelos, eſt quia, ut ait D. Thom. q. 112. art. 1. ad 3. *actioni inſiſtimus ſecundùm*

ſenſitivas virtutes, quarum actiones cùm intenduntur, retardantur actiones intellectivæ virtutis: ſed Angelus per ſolam intellectualem operationem regulat ſuas actiones exteriores: unde actiones exteriores in nullo impediunt ejus contemplationem, quia duarum actionum, quarum una eſt regula & ratio alterius, una non impedit, ſed juvat aliam. Ex qua præclara doctrina obiter inferes, quàm utile ſit etiam ad benè agendum, totum non ſe dare actioni, ſed ſibi interdum ab occupationibus parcere, ut nimirum actiones exteriores conſideratione regulemus; & *duarum actionum, quarum una eſt regula alterius, una non impedit, ſed juvat aliam.*

Tertia pars poſtulat, ut expendamus ſingularia Angelicæ cuſtodiæ beneficia. Primò enim illuminant intellectum clientum, non ſolùm de credendis, ſed etiam de agendis, quatenus pias cogitationes inſpirant proponendo veritatem modo hominibus proportionato, & ad omnia pietatis officia inſtigando; præſertim quia magnam vim habent in imaginationem noſtram, quam immutare & commovere facilè poſſunt; cognitio autem noſtra pro hoc ſtatu non parum ab imaginatione pendet. Hac de cauſa vocantur in Scriptura *Lampades ardentes*, & *Aſtra matutina*, ob illuſtrationes quas in animas effundunt.

Secundò purgant affectum, non quòd poſſint intrinſecè immutare voluntatem (proprium enim ſolius Dei eſt cor hominis quócumque voluerit flectere) ſed quia eam ab amore temporalium ſuaſione retrahunt, & ad æternorum deſiderium objecti repræſentatione, & inferioris appetitus concitatione inflammant. Unde Hebr.

eſt in Angelis & Archangelis veritatem atque experientiam vocis illius, Quoniam ipſios cura eſt de nobis. Vides quantùm ad Dei gloriam contemplandam Angelicorum ordinum diſtinctio manuducat.

Objicies tertiò. Gratis videntur diſtingui Angeli in Seraphim, Cherubim, Thronos, &c. cùm omnes Angeli Deum & ardenter ament, & plenè cognoſcant; & præſentem in ſe recipiant: ergo non eſt admittenda ea hierarchiarum, ordinumque diſtinctio, qualem poſuimus.

Reſpondeo, quod quia ſpecialis diſtinctio Angelorum eſt nobis ignota, ſicut & cœleſtes ſpiritus imperfectè ſolùm cognoſcimus; ideò diſcrimen ordinum Angelicorum ex iis colligere ſtudemus, quæ nobis per ſacram Scripturam innoteſcunt, in qua nomina illa inveniuntur; & quidem convenientiſſimè, ut apparere poteſt ex dictis, & ampliùs illuſtrari poterit diſcurrendo per ſingulos choros.

In primis primus ordo appellatur Seraphim ab ardore, vel incendio, propter convenientiam quam habent cum proprietatibus ignis; ſicut enim ignis ſurſum continuò movetur, continuò agit, & quidem acutiſſimè, continuò lucet; ſic Seraphim indeclinabiliter moventur in Deum, inferiores in fervorem indeſinenter excitant, & eos inextinguibili ſua luce illuminant. Secundò Cherubim pleni ſcientia dicuntur, *quantum ad quatuor*, (ut ex Dionyſ. ait D.Thomas *art.5. ad 5.* primò quantùm ad perfectam Dei viſionem: ſecundò quantùm ad plenam ſuſceptionem divini luminis: tertiò quod in ipſo Deo contemplantur pulchritudinem

dinem ordinis rerum à Deo derivatam: quartò quod ipſi pleni exiſtentes hujuſmodi cognitione, eam copiosè in alios effundunt. Tertiò Thronorum nomen exponit Dionyſ. per convenientiam ad materiales ſedes, *in quibus* (ait D.Thom. ad 6.) *eſt quatuor conſiderare.* Primò quidem ſitum, quia ſuper terram ſedes elevatur, & ſic Angeli qui Throni dicuntur, elevantur uſque ad hoc, quod in Deo immediatè rationes rerum cognoſcunt. Secundò in materialibus ſedibus conſideratur firmitas; ſic Throni à Deo firmati ipſum immobiliter ſuſcipiunt. Tertiò ſedes ſuſcipit ſedentem, qui in ea deferri poteſt; ſic Throni Deum in ſe recipiunt, & ad alios deferunt. Quartò ſedes ex una parte eſt aperta, & ſemper parata ad ſuſcipiendum ſedentem; ſic & Throni ad famulandum Deo.

Inde patet de ſecunda hierarchia, in qua primus chorus vocatur Dominationes; quod nomen (ut ait S.Doctor *ad* 2.ex Dionyſ.) ſignificat primò libertatem, & immunitatem à ſervili conditione: ſecundò ſignificat quandam rigidam, & inflexibilem gubernationem, quæ ad nullum ſervilem actum inclinatur: tertiò ſignificat participationem veri dominii, quod eſt in Deo. Nomen verò Virtutum ſignificat quandam virilem & inconcuſſam fortitudinem. *Et ita ſignificat* (ait D.Thom. *ad* 1.) *quod ſine aliquo timore aggrediuntur divina, quæ ad eos pertinent.* Et idem dic de poteſtatibus, ſicut de aliis ordinibus tertiæ hierarchiæ, quorum nominum convenientiæ ſuprà tactæ ſunt. Et vide D.Thomam citatum.

REFLEXIO.

Sicut hæc Angelicorum ordinum harmonia contemplanti animæ ſuaviſſima eſt, ſic vitæ noſtræ exemplar eſſe convenit: unde dicebat Joan. Apoc. 21. *Vidi civitatem ſanctam Hieruſalem novam deſcendentem de Cœlo, à Deo paratam.* Quia nimirum cœleſtis ordinatio in Terris exſcribi & relucere debet. Hanc ſacram conſonantiam non imitantur, qui ordinariorum Prælatorum poteſtatem vel refugiunt, vel confundunt, vel perturbant. Quid frequentiùs inculcat Scriptura, quàm quod: *Non eſt poteſtas niſi à Deo?* Et iterùm: *Qui poteſtati reſiſtit, Dei ordinationi reſiſtit.* Et rurſum: *Omnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit.* Monſtrum faceret, qui pedem faceret pendere de capite, illumque brachio collateralem efficeret. Non minus portentum eſt, ſi in corpore Eccleſiæ membra vel mutilentur, vel miſceantur. Appoſitè Bernard. lib. 3. de conſider. c. 4. *Non eſt parvipendendum, quod & Deum habet authorem, & de cœlo ducit originem. Quod ſi dicat Epiſcopus, nolo eſſe ſub Archiepiſcopo; aut Abbas, nolo obedire Epiſcopo; hoc de cœlo non eſt. Niſi tu fortè Angelorum quempiam dicentē audiſti: Nolo ſub Archangelis eſſe, aut ex alio quolibet inferiorum ordinum aliquem non ferentem ſubeſſe cuiquam niſi Deo.* Et breviùs Gregor. Magn. lib. 4. Reg. ep. 42. *Quis hominum abnuat huic ſe diſpoſitioni libenter ſubmittere, cui novit etiam Angelos obedire.* Nullus igitur ſpecie quacumque eximat ſe ab ordinariorum Paſtorum ſuorum legitima poteſtate.

Imite

Imitemur Salvatorem, qui *ne perderet obedientiam, perdidit vitam.* Ne quæramus falſam libertatem, quæ peccati veram efficit ſervitutem. *O libertas omni ſervitute ſervilior!* (ait Bern. epiſt.42.) *Patienter ab hujuſmodi libertate abſtineam, qua me peſſima abdicat ſuperbia ſervituti. Quis dabit mihi centum in mei cuſtodiam deputari paſtores? Quantò plures ſentio mei curam gerere, tantò ſecurior exeo in paſcua.* Hanc ſacræ Hierarchiæ legem tradit à Paulo edoctus Dionyſius cap.4.cœleſt.hierarch. *Hæc lex à Deo ſancita eſt, ut in unaquaque hierarchia, & primi ſint, & medii, & poſtremi ordines, inferiorumque ſuperiores doctores ſint, eiſque quaſi digito viam monſtrent.* Et cap. 8. *Hoc in univerſum divinâ lege ſancitum eſt, ea quæ ſecunda ſunt, primorum procuratione participare divinis illuſtrationibus.*

SPECULATIO III.

Angelorum alii ſunt aſſiſtentes, alii miniſtrantes; & ex his deſignantur ſinguli ſingulis hominibus cuſtodiendis, quibus innumera conferunt beneficia.

PRima pars clarè innuitur Daniel. 7. *Millia millium miniſtrabant ei, & decies centena millia aſſiſtebant ei.* Dicuntur autem Angeli aſſiſtentes & miniſtrantes ad ſimilitudinem eorum qui Regi famulantur, quorum aliqui ſemper regali ejus perſonæ aſſiſtunt; alii provin-

terioris miniſterii nequaquam habeant; nihilominus mediatè mitti conſtat, quatenus Angeli inferiores mittuntur virtute, vel imperio Angeli alicujus aſſiſtentis, qui ex ſpeciali ordinatione divina inferiorem movet ad aliquod exterius munus exercendum. Hac de cauſa dicitur *Iſai.6.* miſſum eſſe Seraphim ad purgandum labia Prophetæ; non quòd hoc ipſe immediatè præſtiterit, ſed quia inferior Angelus virtute ejus hoc fecit; nam ſuperiores Angeli communicant propria dona, à quibus denominantur, mediantibus inferioribus Angelis. Sicut Papa dicitur abſolvere aliquem, etiamſi per alium beneficium abſolutionis impendat. Similiter Cherubim cum flammeo gladio ante portam Paradiſi collocatus dicitur, quia Angelus ad illud miniſterium miſſus ſubordinabatur Cherubino. Nam ut *quæſt.* 108. *art.* 5. docet D.Thomas, præcellentiæ quæ conveniunt ſuperioribus Angelis per proprietatem, conveniunt inferioribus per participationem; ſicut è converſo perfectio, quæ convenit inferioribus per proprietatem, convenit ſuperioribus per exceſſum.

Sciendum tertiò, Dominationes (quæ primum habent locum in ſecunda hierarchia) licèt computentur inter Angelos miniſtrantes, quatenus ad ipſos pertinet diſpoſitio & imperium agendorum; tamen ad exteriora miniſteria non mitti, quia proprietates Angelorum manifeſtantur nominibus eorum: in nomine autem Dominationum non importatur exequutio, ſed dumtaxat imperium de exequendis, unde ad ipſos ſolùm ſpectat mandare quid per alios fieri debeat: ſicut architecti in ædificiis nihil

manu operantur, ſed ſolùm diſponunt & præcipiunt quid alii debeant operari. Itaque ſoli quinque ordines inferiores in exteriora opera mittuntur, ut nominibus eorum ſuprà explicatis ſatis apertè ſignificatur.

Sciendum quartò, Angelos hominum cuſtodiæ deputatos eſſe ex infimo ordine Angelorum, quorum eſt minima nuntiare; mitti autem ad unius particularis hominis ſolatia videtur eſſe minimum in officiis Angelorum, ad quæ proinde ſat eſt deputari Angelos ultimi chori, in quo ſunt primi, medij & ultimi. *Eſt autem probabile* (inquit D. Thom. quæſt. 113. art. 3. ad 1.) *quod majores Angeli deputantur ad cuſtodiam eorum, qui ſunt ad majorem gradum gloriæ à Deo electi.*

Secunda pars, quatenus aſſerit Angelos ad cuſtodiam hominum deputari, expreſsè traditur in Scripturis. Pſalm. 90. *Angelis ſuis mandavit de te, ut cuſtodiant te in omnibus viis tuis: in manibus portabunt te*, &c. Quæ verba ponderans Bernardus ſerm. 12. in illum Pſalm. ſic piiſſimè exclamat: *Confiteantur Domino miſericordia ejus, & mirabilia ejus filiis hominum. Domine quid eſt homo, quia innotuiſti ei: aut quid apponis erga eum cor tuum? Apponis cor ergà eum, geris pro eo ſolicitudinē, curam illius habes. Denique ei mittis unigenitū tuum, immittis Spiritum tuum, promittis etiam vultum tuum. Et ne quid in cœleſtibus vacet ab opere ſolicitudinis noſtræ, beatos illos ſpiritus propter nos mittis in miniſterium, cuſtodia noſtræ deputas, noſtros jubes fieri pædagogos. Parum eſt enim quod facis Angelos tuos ſpiritus, facis & Angelos parvulorum.* Colligitur etiam hæc veritas

ex

ex illo Matth. 18. *Angeli eorum ſemper vident faciem Patris.* Quæ exponens Hieronym. ait: *Magna dignitas animarum, ut unaquaque habeat ab ortu nativitatis in cuſtodiam ſui Angelum delegatum.* Demùm favet totius Eccleſiæ ſenſus, quæ Angelum cuſtodem religiosè colere fidelibus cunctis ſuadet, & inſtanter hortatur.

Ratio verò deſumitur ex ordine divinæ providentiæ, quæ facit ut mobilia & variabilia, per immobilia & invariabilia regulentur, ſicut corpora inferiora moventur à cœleſtibus incorruptibilibus; ſicut concluſiones, in quibus poſſumus diverſimodè opinari, ad principia certa & immobilia reducuntur. Atqui cognitio & affectus hominis in rebus agendis multipliciter variari & deficere poſſunt à bono, quia licèt per liberum arbitrium poſſit homo aliqualiter malum vitare, & per cognitionem & prudentiam naturalem diſcernere bonum à malo; tamen quia voluntas infirmatur circa affectum boni ob multiplices paſſionum æſtus; & cognitio naturalis in applicatione univerſalium principiorum juris ad particularia opera frequenter deficit, nam *cogitationes mortalium timidæ, & incertæ providentiæ noſtræ,* ut dicitur *Sap.* 9. ideò neceſſaria fuit homini cuſtodia Angeli. *Homo in ſtatu vitæ iſtius* (ait D.Thom. q.113.art.4.) *conſtitutus eſt quaſi in quadam via, qua debet tendere ad patriam. In qua quidem via multa pericula homini imminent, tum ab interiori, tum ab exteriori; ſecundùm illud Pſalm.* 141. *In via hac qua ambulabam, abſconderunt laqueum mihi; & ideò ſicut hominibus per viam non tutam ambulantibus dantur cuſtodes; ita &*

cuilibet homini, quandiu viator eſt, cuſtos Angelus deputatur.

Quatenus verò aſſerit, ſingulos Angelos ſingulis hominibus deſignari, probatur ex D. Thoma ibidé, *art.* 2. quia Angelorũ cuſtodia eſt quædam exequutio divinæ providentiæ circa homines: providentia autem divina primò & per ſe verſatur circa res incorruptibiles, quæ perpetuò manent; circa ea verò quæ tranſeunt, occupatur in quantum ea ordinat ad res perpetuas: atqui ſingulæ animæ rationales ſunt incorruptibiles, & immortales: ergo ad earum ſingularum cuſtodiam deſtinantur ſinguli Angeli, ſicut ſecundùm D. Gregorium diverſi ordines deputantur diverſis rerum generibus. *Et probabile eſt* (addit D. Thom. citatus) *quod diverſis ſpeciebus rerum diverſi Angeli ejuſdem ordinis præficiantur.* Nimirum ratione perpetuitatis, quam ſpeciebus conſervat divina providentia per Angelos cuſtodiæ earum invigilantes, removentes nociva, & applicando activa paſſivis earum propagationem promoventes.

Nec propterea turbatur, vel præpeditur tranquilla Sanctorum Angelorum beatitudo, ſicut in nobis exterior occupatio impedit ſapientiæ contemplationem: unde dicitur Eccleſ. 29. *Qui minoratur actu, percipiet ſapientiam.* Et Bern. lib. 1. de conſid. cap. 2. *Vereor ne in mediis occupationibus, quoniã multa ſunt, dum diffidis finem, frontem dures: multò prudentiùs te illis ſubtrahas vel ad tempus, quàm patiare trahi ab ipſis, & duci ceriè paulatim, quò tu non vis: quæris quò? Ad cor durum.* Ratio verò diſcriminis inter nos & Angelos, eſt quia, ut ait D. Thom. q. 112. art. 1. ad 3. *actioni inſiſtimus ſecundùm*

ſenſiti

ſenſitivas virtutes, quarum actiones cùm intenduntur, retardantur actiones intellectivæ virtutis: ſed Angelus per ſolam intellectualem operationem regulat ſuas actiones exteriores: unde actiones exteriores in nullo impediunt ejus contemplationem, quia duarum actionum, quarum una eſt regula & ratio alterius, una non impedit, ſed juvat aliam. Ex qua præclara doctrina obiter inferes, quàm utile ſit etiam ad benè agendum, totum non ſe dare actioni, ſed ſibi interdum ab occupationibus parcere, ut nimirum actiones exteriores conſideratione regulemus; & *duarum actionum, quarum una eſt regula alterius, una non impedit, ſed juvat aliam.*

Tertia pars poſtulat, ut expendamus ſingularia Angelicæ cuſtodiæ beneficia. Primò enim illuminant intellectum clientum, non ſolùm de credendis, ſed etiam de agendis, quatenus pias cogitationes inſpirant proponendo veritatem modo hominibus proportionato, & ad omnia pietatis officia inſtigando; præſertim quia magnam vim habent in imaginationem noſtram, quam immutare & commovere facilè poſſunt; cognitio autem noſtra pro hoc ſtatu non parum ab imaginatione pendet. Hac de cauſa vocantur in Scriptura *Lampades ardentes*, & *Aſtra matutina*, ob illuſtrationes quas in animas effundunt.

Secundò purgant affectum, non quòd poſſint intrinſecè immutare voluntatem (proprium enim ſolius Dei eſt cor hominis quócumque voluerit flectere) ſed quia eam ab amore temporalium ſuaſione retrahunt, & ad æternorum deſiderium objecti repræſentatione, & inferioris appetitus concitatione inflammant. Unde Hebr.

1. vocantur *flamma ignis*, quia ut ait gloſſa, *ſpiritu fervent, & vitia noſtra urunt*; nimirum eruditione, admonitione, conſolatione; nam puſillanimes conſolantur, negligentes admonent, erudiunt ignorantes.

Tertiò perficiunt vires & operationes noſtras, adjuvantque infirmitatem; tum impetrando auxilium divinum, unde ait Bernard. loco citato: *Illos tam felices, & tuos ad nos, & noſtros ad te Angelos facis*. Et D. Thom. q. 114. art. 3 ad 3. *Homo ad meritum proficere non poteſt, niſi auxilio divino, quod homini exhibetur mediante miniſterio Angelorum; & ideò ad omnia bona noſtra cooperantur Angeli.* Notanda ſanè verba ad promovendam erga ſanctos Angelos pietatem. Tùm roborando adversùs impugnationes dæmonum, quos non ſolùm coërcent & reprimunt, ſed etiam nobis pugnantibus adſunt, monentque interiùs diabolum latrare poſſe, mordere non poſſe, niſi velimus, juxta illud Pſalm. 103. *Draco iſte, quem formaſti ad illudendum ei.* Et illud Job 40. *Numquid illudes ei quaſi avi?* Et illud Gregorij Magni 9. Mor. cap. 17. *Aliis leo eſt, aliis formica; quia crudelitatem illius carnales mentes vix tolerant, ſpirituales verò infirmitatem illius pede virtutis calcant.*

Tum demùm poſt lapſum ad pœnitentiam revocando, dum internis auribus hæc ferè verba inſerunt, quibus Bernardus *epiſt.* 1. nepotem ſuum hortabatur. *Surge miles Chriſti, ſurge; excutere de pulvere, revertere ad prælium unde fugiſti, fortiùs poſt pugnam præliaturus, glorioſiùs triumphaturus. Habet quidem Chriſtus multos milites qui fortiſſimè cœperunt, ſteterunt,*

runt, vicerunt: paucos autem qui de fuga converſi, rurſus ſe periculo ingeſſerint, quod declinaverunt; rurſus fugarint hoſtes, quos fugiebant. Et quia omne rarum pretioſum, gaudeo te de illis poſſe eſſe, qui quantò rariores, tantò apparebunt glorioſiores. Aliàs ſi multùm timidus es, cur vel times ubi non eſt timor, non autem times, ubi magis eſt timendum? An quia fugiſti ex acie, putas te manus hoſtium evaſiſſe? Libentiùs te inſequitur adverſarius fugientem, quàm ſuſtineat repugnantem; & audaciùs inſiſtit à tergo, quàm reſiſtat in faciem. Armatorum multitudo circumvallaverunt domum, & tu dormis? Iam aſcendunt aggerem, jam diſſipant ſepem, jam irruunt per poſticum. Expergiſcere, ſume arma, & fuge ad commilitones tuos, quos fugiens deſerueras, ut qui te ab eis disjunxerat, ipſe te denuò timor jungat. Quid armorum refugis pondus & aſperitatem, delicate miles? Adverſarius inſtans, & circumvolantia ſpicula facient clypeum non eſſe oneri, loricam non ſentiri, vel galeam. Et quidem ſubitò procedenti de umbra ad ſolem, de otio ad laborem, grave cernitur omne quod incipit: ſed poſtquam ab his diſſueſcere, & ad illa ſe paulìſper aſſueſcere cœperit, uſus tollit difficultatem, invenitque facile eſſe, quod difficile antè putavit. Solent etiam fortiſſimi milites audita buccina ante congreſſum trepidare: at ubi ad prælium ventum fuerit, ſpes victoriæ, & timor ne vincantur, reddit intrepidos. Quid verò tu trepidas, quem fratrum unanimitas armatorum circummuniet, cui Angeli aſſiſtent à latere, quem Dux belli Chriſtus præibit ſuos animans ad victoriam, & dicens: Confidite, ego vici mundum. Si Chriſtus pro nobis, quis contra nos? Securus potes pugnare, ubi ſecurus es de victoria. O verè tuta

cum Chriſto & pro Chriſto pugna! In qua nec vulneratus, nec proſtratus, nec conculcatus, nec miles (ſi fieri poſſit) occiſus fraudaberis à victoria. Tantùm ne fugias: ſola cauſa, qua perdere poſſis victoriam, fuga eſt: fugiendo potes illam amittere, moriendo non potes. Et beatus ſi pugnando moriaris, quia mortuus mox coronaberis. Væ autem ſi declinando pugnam, perdis & victoriam ſimul & coronam. Quid nervoſius hac divina eloquentia Bernardi, graphicè exprimente vivas cuſtodum Angelorum inſpirationes.

Reflexio.

Quid retribuemus Domino pro omnibus quæ retribuit nobis? qui nobis Angelos dedit tam prudentes, ut regant; tam amicos, ut cuſtodiant; tam conſtantes, ut nullum unquam deſerant à die nativitatis; tam pios, ut conſolentur etiam patientes in piacularibus flammis; tam intrepidos, ut etiam inter ſe pugnent amore clientum, *diſcordiâ rerum, non voluntatum,* quatenus orant pro hominibus contraria quandoque petentibus, vel merentibus (ut exponit D. Thomas *q.*113.*art.*8.) quos protegere, quibuſque prodeſſe volunt; tam demùm fideles, ut poſtquam portarunt nos in manibus ſuis, ne forſè offendamus ad lapidem pedem noſtrum, deferunt animam in ſinum Abrahæ, ut Veritas de Mendico ulceroſo teſtata eſt. Hæc cùm ita ſint, concludamus cum Bernard. *ſerm.* 12. ſæpe citato, ubi expendens illud, *Angelis ſuis mandavit de te, ut cuſtodiant te in omnibus viis tuis,* ait: *Quantam tibi debet hoc verbum inferre*

reveren

reverentiam, afferre devotionem, conferre fiduciam! Reverentiam pro præſentia, devotionem pro benevolentia, fiduciam pro cuſtodia. Adſunt igitur, & adſunt tibi, non modò tecum, ſed etiam pro te. Adſunt, ut protegant; adſunt ut proſint. Simus ergo devoti, ſimus grati tantis cuſtodibus: redamemus eos, honoremus eos quantùm poſſumus, quantùm debemus. Totus tamen ei reddatur & amor, & honor noſter, à quo tã ipſis, quàm nobis eſt totum unde amari, honorarive meremur. In ipſo affectuosè diligamus Angelos ejus, tanquam futuros aliquando cohæredes noſtros; interim verò actores & tutores à Patre poſitos, & præpoſitos nobis. Quid ſub tantis cuſtodibus timeamus? Nec ſuperari, nec ſeduci; minùs autem ſeducere poſſunt, qui cuſtodiunt nos in omnibus viis noſtris. Fideles ſunt, prudentes ſunt, potentes ſunt. Quid trepidamus? Tantùm ſequamur eos, adhæreamus eis, & in protectione Dei cœli commoremur. Quàm facilè tranſit, qui illis portatur manibus! quàm ſuaviter (juxta vulgare proverbium) natat, cujus alter ſuſtinet mentum! Habetote familiares Angelos, fratres mei, frequentate eos ſedula cogitatione, & devota oratione, qui ſemper vobis adſunt ad cuſtodiam & conſolationem. Tam aureis, tam medullatis verbis nihil addi poteſt. Nihil debet niſi praxis.

DISSERTA

DISSERTATIO III.

De potentiis Angelorum ; & primò de intellectu eorum.

ANGELOS eſſe intellectu præditos eadem ratio probat, quæ divinam intellectualitatem aſtruit, ſcilicet immaterialitas eorum hactenus ſtatuta, quæ eſt vera radix cognitionis & ſcientiæ. Suadet etiam perfectio univerſi, quæ exigit ut infima mundi pars ſit tota materiæ immerſa; media verò, ſcilicet homo, de materiali & ſpirituali participet, quia eſt mundi compendium, & creaturarum confinium & horizon, ut loquitur S. Thomas; ſuprema verò ſit tota intellectiva: unde Angeli uſitata nomenclatura, Intelligentiæ, vel Mentes dicuntur, quia ſine ullo corporali impedimento intellectivi ſunt.

Deficit tamen intellectualitas angelica à divina, quia intelligere Angelorum diſtinguitur realiter ab eorum ſubſtantia, multò magis quàm exiſtentia, quæ in omnibus creatis diſtinguitur ab eſſentia. Angelus enim non poteſt eſſe ſua ultima actualitas in ordine operativo, aliàs foret actus purus: quod repugnat creaturæ, cui eſſentiale eſt habere aliquid de potentia

potentia admixtum. Cùm enim potentia, & actus ex ſua ratione petant diſtinctionem (ſiquidem nihil eſt in potentia ad ſeipſum) ut identificetur potentia cum ultimo actu, exigitur aliqua ratio ſuperior uniens utrumque, quæ non poteſt eſſe niſi puritas ſimpliciſſima & infinita, quæ ſit eminenter potentia, & actus.

Idipſum confirmat S. Thomas alia ratione, quia ſi ſubſtantia Angeli eſſet ſua intellectio, non poſſet eſſe niſi unica intellectio in Angelo; intellectio quippe quæ eſt ſubſtantia, ſeu per ſe ſubſiſtens, omnem poſſibilem intelligendi perfectionem ſibi identificat. Non enim intelligére poteſt eſſe per ſe ſubſiſtens, niſi careat omni limitativo. Cujus ratio eſt, quia perfectio extranea à genere ſubſtantiæ nequit eſſe ſubſtantia, niſi ratione illimitationis poſſit ſuæ propriæ ſpeciei limites tranſilire, & alia rerum genera ſibi identificare: v. g. ratio ſapientiæ in Deo ideo eſt ſubſtantia, quia licèt de ſe ſit extranea à ratione ſubſtantiæ, tamen ratione ſuæ incircumſcriptæ illimitationis ſibi identificat attributa, & ſubſtantiam Dei. Atqui intelligere eſt de ſe extraneum à genere ſubſtantiæ, aliàs ubique eſſet ſubſtantia; quod patet falſum in nobis. Ergo ut eſſet ſubſtantia in Angelo, deberet eſſe infinitum, & comprehendere omnem poſſibilem perfectionem, ſubindêque eſſe unicum. Imò deberet eſſe perfectius ſubſtantiâ ſuâ, quæ cùm ſit in genere ſubſtantiæ, genus illud limitatè participat. At verò intelligere ex propria ratione, & veluti ex propriis meritis non eſt ſubſtantia. Ut igitur ſubſtantia ſit, debet propriæ ſpeciei ter-

minos

minos prætergredi, ut rationes alienas & extraneas ſecum identificet; quod præſtare non poſſet, niſi eſſet infinitum. Quod diximus de intelligere Angelorum, diſtingui à ſubſtantia eorum, dicendum eſt etiam de intellectu eorum, quia nimirum nulla ſubſtantia creata eſt immediatè operativa, ſubindéque ſubſtantia Angeli indiget virtute operativa diſtincta ad intelligendum: ſed de his fusè in Philoſophia.

His ſuppoſitis tanquam certis, conſiderare debemus medium, objectum, & modum cognitionis Angelicæ.

CAPUT I.

De ſpeciebus intellectus Angelici.

SPecies ſe tenent ex parte principij intellectionis, unde de illis primùm agendum eſt. Supponimus autem Angelum cognoſcere & ſe, & alia à ſe; hæc eſt enim differentia inter eſſe & intellectum creaturæ ſpiritalis, quod eſſe eſt determinatum ad certum genus & ſpeciem; intellectus verò quandam infinitatem habet, & in tot ſpecies dividi poteſt intellectio, quot ſunt intelligibilia ſpecie diverſa, cùm actus ſpecificentur ab objectis, & actus intellectus in objecta ipſa transformentur. Intelligibilia autem ſunt ſyncategorematicè infinita, quia verum eſt convertibile cum omni ente poſſibili: unde manifeſtum eſt, Angelum poſſe cognoſcere & ſe, & alia à ſe. Explicandum ergo ſupereſt, per quam ſpeciem illa objecta attingat, & quæ ſint dotes

dotes hujuſmodi ſpecierum, quibus fœcundatur.

SPECULATIO I.

Angelus indiget ſpeciebus ad alia à ſe intelligenda; ſeipſum tamen per ſuam ſubſtantiam cognoſcit, & hinc aſſurgit ad Deum ut authorem naturæ dignoſcendum.

PRima pars probatur. Ut intellectus aliquod objectum cognoſcat, indiget ſpecie repræſentativa ipſius, ut ex objecto & potentia pariatur notitia, utque objectum cognitum ſit intimè præſens cognoſcenti, ut docetur *in lib. de anima*, & tetigimus *tomo præced. diſſert. 6. c. 1. ſpec. 1.* Ergo neceſſariò debet Angelus cognoſcere alia à ſe, vel per ſuam ſubſtantiam, vel per ſpecies ei ſuperadditas: Atqui non poteſt illa intelligere per ſuam ſubſtantiam, quæ cùm ſit determinata ad certum genus & ſpeciem, non continet alia à ſe, quæ proinde in illa relucere non poſſunt: Ergo ſolùm ea intelligit per ſpecies diſtinctas.

Confirmatur: duo ſunt genera entium, alia per ſe primò inſtitura ut ſint, alia inſtituta ut repræſentent, quales ſunt ſpecies. Priora non continent naturas rerum in eſſe intentionali, nec ſunt formales ſimilitudines eorum, ſubindeque non poſſunt eſſe medium cognoſcendi illa, niſi

niſi eminenter ea contineant per modum cauſæ: ſecunda verò ſunt formales ſimilitudines objectorum. Atqui eſſentia Angeli non eſt per ſe inſtituta ad formaliter alia repræſentanda, non enim habet formalem convenientiam cum tot entibus à quibus tantoperè diſſimilis eſt; ſed eſt per ſe primò inſtituta ut ſit : alinde verò non eſt cauſa cæterorum, quæ vel fiunt omninò per creationem à Deo, ut puri Spiritus; vel ſaltem quantùm ad materiam, ut corpora, quorum etiam formas Angeli non producunt immediatè, ſed ſolùm applicando activa paſſivis. Ergo eſſentia Angeli quantumcunque penetrata & comprehenſa, non poteſt eſſe ratio cognoſcendi alia à ſe, niſi ſuperadveniant ſpecies, quæ ſunt formales ſimilitudines objectorum. Confusè tamen poteſt alia à ſe cognoſcere in ſua potentia intellectiva, ſicut in materia prima comprehenſa intelliguntur non dearticulatè, & diſtinctè formæ poſſibiles, ſed confusè, quia ſicut materia non eſt cauſa adæquata formarum, ita nec potentia intellectiva omnium intelligibilium. In ſola autem cauſa adæquata intus legi poſſunt poſſibiles effectus. Hanc doctrinam perſpicuè tradit S. Doctor hîc, art. 1. ad 3. *Ea quæ ſunt infra Angelum, & ea quæ ſunt ſupra ipſum, ſunt quodammodo in ſubſtantia ejus, non quidem perfectè, neque ſecundùm propriam rationem, cùm Angeli eſſentia finita exiſtens, ſecũdùm propriam rationem ab aliis diſtinguatur. In eſſentia autẽ Dei ſunt omnia perfectè, & ſecundùm propriam rationem, ſicut in prima & univerſali virtute operativa, à qua procedit quidquid eſt in quacumque re proprium vel commune; & ideò*

Deus

Deus per eſſentiam ſuam habet propriam cognitionem de omnibus rebus; non autem Angelus, ſed ſolùm communem.

Secunda pars aſſerens, Angelum cognoſcere ſeipſum per ſuam ſubſtantiam tanquam ſpeciem, ſic ſuadetur. Tres conditiones requiruntur ad hoc ut aliquod objectum intelligatur. Primò opus eſt ut objectum uniatur intellectui, fiatque illi intimè præſens, ut paulò ſuperiùs dicebamus, & poteſt illuſtrari ex differentia quæ intercedit inter objectum actionis immanentis, & inter objectum actionis tranſeuntis; nam iſtud debet eſſe extra potentiam, illud verò intra potentiam, ut circa illud facultas ſine egreſſu operetur immanenter. Secundò exigitur, ut objectum ſit immateriale, ſicut ipſa potentia cognoſcitiva eſt ſpiritalis; nam quidquid recipitur, ad modum recipientis recipi debet. Tertiò oportet ut objectum illud ſit proportionatum; & ideò Deus, quantumvis ſit immaterialiſſimus, & intellectui noſtro præſentiſſimus; non tamen videtur naturaliter, quia eſt objectum excedens, & improportionatum. Atqui ſubſtantia Angeli habet triplicem illam conditionem reſpectu proprii intellectus; etenim eſt ei præſens, eſt immaterialis, eſt omninò proportionata; objectum enim connaturale intellectus eſt quidditas propria, & quidquid cognoſcitur, ad modum cognoſcentis cognoſcitur. Et certè quid magis præſens, quid intimius, quid connaturalius proprietati eſſe poteſt, quàm eſſentia? Ergo Angelus ſeipſum per ſuam ſubſtantiam intelligit.

Tertia pars de cognitione Dei probatur. Per

Per effectus cognoſcitur cauſa eo perfectiùs, quò effectus eſt perfectior : ſed Angelus eſt admodum perfectus effectus Dei , cùm ſit ſignaculum divinæ ſimilitudinis : ergo Angelus intuendo ſe , contemplatur in ſemetipſo relucentem divinitatem , ad cujus imaginem factus eſt. Nec propterea cognitio illa eſt neceſſariò reflexa , quia Angelus Deum cognoſcit in ſe tanquam in imagine : idem autem eſt motus in imaginem,& in illud,cujus eſt imago: unde videndo ſe, ferri poteſt directè ad Deum, quem repræſentat.

Objicies contra ſecundam partem. Nulla ſubſtantia creata poteſt habere rationem formæ inhærentis , vel eſſe immediatè operativa : atqui utrumque ſequeretur , ſi ſubſtantia Angeli haberet rationem ſpeciei intelligibilis ; nam ſpecies debet informare intellectum , & concurrere effectivè ad intellectionem : ergo ſubſtantia Angeli nequit habere rationem ſpeciei intelligibilis in ſui cognitione.

Reſpondeo , quod ſpecies debet ſolùm inhærere intellectui , quando eſt accidens , nec inhærentiam exigit ex natura ſua , ſed petit duntaxat uniri intellectui per modum objecti intelligibilis. Nam ad rationem ſpeciei intelligibilis omninò per accidens ſe habet , quod ejus entitas ſit accidens , vel ſubſtantia ; quia formale munus ſpeciei eſt reddere objectum unitum & præſens intellectui in eſſe intentionali & repræſentativo ; ad quod munus exercendum , per accidens , & materialiter ſe habet , quod entitas ſpeciei ſit accidens vel ſubſtantia , modò intelligibiliter uniat objectum cum potentia.

Non

Non ſequitur etiam, ſubſtantiam eſſe immediatè operativam, ſed solùm complementum potentiæ operativæ, à qua immediatè elicitur intellectio, à ſubſtantia verò Angeli mediatè, & tanquam à principio radicali. Nam licèt ſpeciei ut ſic conveniat influere effectivè in effectum, tamen modus influendi non eſt idem quando eſt ſubſtantia, ac quando eſt accidens; quia quando eſt accidens, ſubordinatur potentiæ, ac proinde immediatè influit in actum, ſicut potentia: quando verò eſt ſubſtantia, influit ſolùm mediatè, & radicaliter.

Inſtabis. Licèt ſubſtantia Angeli ſit unita proprio intellectui per modum ſubjecti ſuſtentantis ipſum, non tamen per modum objecti actuantis & determinantis illum; ad hoc enim requireretur ut ſubſtantia Angeli veluti refluerct in proprium intellectum, eique ſuperveniret & ſuperinfunderetur in genere cauſæ formalis; quod tamen repugnat ſubſtantiæ.

Reſpondeo, quod hoc ipſo quod intellectus Angeli unitur ſubſtantiæ ſuæ ut ſubjecto, ſubſtantia manet etiam illi ſufficienter unita tanquam objectum, abſque nova unione, vel informatione; quia cùm ſubſtantia Angeli ratione ſuæ ſpiritalitatis ſit intellectiva & intelligibilis; intellectus procedens ab ea non ſolùm eſt intellectus proximè, ſed etiam eſt determinatus ad tale objectum intelligendum; proprietas enim haurit, & veluti ebibit conditionem ſubſtantiæ, à qua dimanat.

Inſiſtes. Intellectus noſter dimanat ab anima tanquam à ſubjecto ſibi intimè unito; & tamen

tamen ut intellectus ſubſtantiam animæ intelligat, indiget ſpecie qua ſibi intelligibiliter uniatur anima ut objectum: ergo quod intellectus Angeli emanet à ſubſtantia ipſius, non probat intellectum non egere ſpecie, qua ſibi uniatur ſubſtantia ſua ut objectum.

Reſpondeo ideò intellectum humanum non intelligere ſine ſpecie animam à qua profluit, & cui intimè unitur, quia intelligibilitas animæ noſtræ impeditur, & veluti offuſcatur ſpeciebus rerum ſenſibilium, à quibus pendet, & ad quas ſe convertere indiget intellectus noſter pro hoc ſtatu. Porrò in ſtatu ſeparationis ſubſtantiam ſuam per ipſammet cognoſcet intellectus humanus abſque adventitiæ ſpeciei adjumento.

Perſiſtes: Si ſufficeret immaterialitas & præſentia ſubſtantiæ Angeli, ut gereret vicem ſpeciei impreſſæ in ſui intellectione, ſufficeret etiam ad gerendum vices ſpeciei expreſſæ, quæ produci ſolùm debet vel propter materialitatem, vel propter diſtantiam objecti; ſubindéque Angelus in ſui cognitione non produceret verbum, cujus oppoſitum docet S. Thom. *lib.* 4. *cont. Gent. cap.* 11. ergo doctrina noſtra nimis probat, proindéque nihil probat.

Reſpondeo, grandem eſſe differentiam inter ſpeciem impreſſam, & expreſſam, ſeu verbum: illa enim ſe tenet ex parte actus primi, iſta ex parte actus ſecundi: repugnat autem Angelum ſibi identificare actum ſecundum, aliàs eſſet actus purus. Et certè, ſi Angelus non eſt ſua intellectio, ut initio hujus diſſertationis ſuppoſuimus, multò minùs poteſt

eſſe

eſſe ſuum verbum, quod magis diſtat ab intellectione. Ex quibus pro ſolutione multarum replicarum inferes, eſſe latum diſcrimen inter cognitionem, qua Beati vident eſſentiam Dei, & illam, qua Angeli cognoſcunt ſubſtantiam ſuam: Beati quippe non producunt verbum, quia licèt eſſentia divina non denominetur intellecta ab æterno à Beato qui nondum erat, tamen ratione ſuæ puriſſimæ immaterialitatis, & ultimæ actualitatis in ordine tam entitativo, quàm intelligibili ſtatim gerit vices verbi, ac intellectus eſt perfectus lumine gloriæ. At verò ſubſtantia Angeli non eſt actus purus, unde non poteſt ſibi rationem verbi identificare propter eandem proportionaliter rationem, ob quam nequit ſibi identificare intellectionem: quam rationem adduximus in exordio hujus diſſertationis, petitam ex eo quod ſubſtantia Angeli deberet eſſe infinita.

Obſiſtes demùm: Saltem ex noſtra doctrina ſequeretur, unum Angelum poſſe alium intelligere abſque ope ſpeciei impreſſæ; etenim ſuperfluit ſpecies quando objectum eſt immateriale, & præſens cognoſcenti: ſed Angelus cognitus eſt immaterialis, poteſtque eſſe præſens & indiſtans Angelo cognoſcenti: ergo per ſuam ſubſtantiam ſine interventu ſpeciei impreſſæ cognoſcetur.

Reſpondeo, Angelum non poſſe intelligere alios Angelos per ſubſtantiam ipſorum, ad quod requireretur ut Angeli intellecti illaberentur in intellectum cognoſcentis, quod tamen ſolius Dei eſſe teſtantur Patres, inter quos Bernard. ſerm. 5. in Cant. *Illud ſcitote, nullum creatorum*

ſpirituum

ſpirituum per ſe noſtris mentibus applicari, ut videlicet ita nobis immiſceatur, & infundatur, quo ejus participatione docti, ſive doctiores; vel.boni, ſive meliores efficiamur. Nullus Angelorum, nulla animarum hoc modo mihi capibilis eſt, anullius ergo capax. Niſi Angeli ita ſe alterutrum capiunt. Sequeſtretur proinde prærogativa hæc ſummo ac incircumſcripto Spiritui, qui ſolus cùm docet Angelum, ſive hominem, ſcientiam, inſtrumentum non quærit noſtræ corporeæ auris, ſicut nec ſibi oris. Per ſe infunditur, per ſe innoteſcit, purus capitur à puris. Et eximiè lib. 5. de conſid. c. 5. *Adſunt Angeli & Archangeli, ſed germanior nobis, qui non modò adeſt, ſed ineſt. Quod ſi dicas, poſſe ineſſe Angelum, non inficior. Atqui differentia & in hoc. Ineſt Angelus ſuggerens bona, non ingerens; ineſt hortans ad bonum, non bonum creans. Deus ſic eſt, ut afficiat, ut infundat, vel potiùs ut infundatur. Angelus ergo cum anima, Deus in anima; ille ut contubernalis animæ ineſt, Deus ut vita.*

Ratio verò, quare unus Angelus non poſſit illabi in alium Angelum eſt. Tum quia nihil poteſt eſſe principium actionis connaturalis, niſi ſit principium naturæ illius; cùm enim unumquodque ſit propter ſuam operationem tanquam propter finem, illud ſolùm poteſt eſſe cauſa actionis connaturalis alicujus, quod poteſt illud conjungere cum fine connaturali: nihil verò poteſt conjungere rem cum fine naturali & proprio, niſi principium naturæ illius, ut patet in gravibus & levibus, quæ à generante uniuntur ſuis centris. Sed ſi Angelus illaberetur in intellectum alterius, Angelus illabens

eſſet

eſſet per ſuam ſubſtantiam principium actionis connaturalis; eſſet enim cauſa intellectionis, ad quam ſpecies concurrit. Ergo unus Angelus non poteſt illabi in alium, ſed ſolus Deus, qui ſicut eſt principium naturæ, ita poteſt producere, & producit omnes noſtras operationes connaturales. Tum quia præſentia & indiſtantia unius Angeli cum alio ſecundùm ſpatium non eſt ſatis intima, ut per eam Angelus cognitus fœcundet intellectum cognoſcentis, quia ad hoc requiritur transformatio objecti & potentiæ cognoſcentis. Tum demùm, quia ſi Angelus poſſet interiùs illabi immutando intellectum aut voluntatem alterius, poſſet intelligere cogitationes cordis; ſi enim poteſt intra intellectum alterius operari, quidni poſſet intelligere, cùm non operetur niſi intelligendo? Quare hæc interior porta omni agenti creato clauſa eſt, & ſoli Creatori patens. Ex quibus abundè patet ad inſtantiam.

Reflexio.

Angelus ſeipſum per ſeipſum ſemper cognoſcit. Felix qui à ſui notitia non recedit. Rectè Bernard. lib. de gradibus humil. *Sta in te, ne cadas à te, ſi ambulas in magnis, & in mirabilibus ſuper te.* Quàm inanis eorum occupatio, qui toti aliis incumbunt rebus, quarum fructus quid aliud eſt niſi aranearum telæ, quibus eviſcerantur? Et ſemetipſos negligentes, quid ſint, qui ſint, quales ſint; quid in natura, qui in perſona, quales in moribus non conſiderant. Itaque, Lector, ſi ſapis, revertere ad cor, admove ſpeculum, fœdus ſe in eo vultus agnoſcat.

Noſce

Noſce teipſum, attende tibi, ut ſcias, quid deſit tibi. Omnia enim illi deſunt, qui nihil ſibi deeſſe putat. Non ſit tibi pigrum veſtigare quid deſit; non ſit verecundum fateri quod deeſt. Notitia ſui ſcientia eſt Sanctorum; ſi tamen, ut in bonis Angelis, conſurgat ad Deum: hæc ſcientia longè ab illa eſt, quæ inflat. Hanc qui apponit, auget & dolorem, quo lethalis ſtupor animi duri & impœnitentis dum conteritur, excluditur. Hunc dolorem nemo ſapiens ſubterfugit, ſed dicit cum Propheta: *Dolor meus in conſpectu meo ſemper.* Acutè obſervavit S. Bernard. ideò juſtum, tametſi ſepties cadentem, reſurgere, quia *in die cadit*. Quia nimirum jugi meditatione ſui lapſus advertit & plangit. *In die* (inquit ſerm. 17. in Cant.) *ſepties cadit juſtus, & ſepties reſurgit; ſi tamen cadat in die, ut ſe cadere videat, & cecidiſſe ſciat.* Sed, ut dixi, inanis erit cognitio ſui, niſi Angelorum more notitia ſui gradus ſit ad cognitionem Dei. Nam ut ait idem Pater in medit. cap. 1. *Multi multa ſciunt, & ſeipſos neſciunt. Alios inſpiciunt, & ſeipſos deſerunt. Deum quærunt per iſta exteriora, deſerentes ſua interiora, quibus interior eſt Deus. Idcircò ab exterioribus redeam ad interiora, & ab interioribus ad ſuperiora aſcendam, ut poſſim cognoſcere unde venio, aut quò vado; quid ſum, vel unde ſum, & ita per cognitionem mei valeam pervenire ad cognitionem Dei.*

SPECULATIO II.

Species quibus intellectus Angelicus perfunditur, ſunt à Deo infuſæ, non à rebus acceptæ.

FUndatur hæc aſſertio in Scriptura, Ezech. 18. *Tu Cherubim ſignaculum ſimilitudinis, plenus ſapientiâ à die conditionis tuæ.* Non potuit autem Angelus habere ſapientiam & ſapientiæ plenitudinem ab initio conditionis, niſi habuerit rerum omnium ſpecies. Favet Dionyſ. *cap. 7. de divin. nomin.* dicens: *Angeli non congregant cognitionem à rebus diviſibilibus, aut ſenſibilibus.* Aſtipulatur etiam Auguſt. *lib. 2. ſuper Geneſ. ad litt.* aſſerens res prius eſſe factas in mentibus Angelorum, quàm in propriis naturis, & illorum trium verborum primi capitis Geneſeos, *fiat, factum eſt, fecit*, primum refert ad cognitionem Dei in Verbo, ſecundum intelligit de productione rerum in ſpeciebus Angelicis, tertium in propriis naturis.

Probatur rationibus D. Thomæ, quæ omnes ad hoc reducuntur, quod perfectio Angeli exigit habere ſpecies infuſas. Tum quia idem ordo conſtituendus eſt inter ſubſtantias intellectivas, qui ſervatur inter corporales; inviſibilia enim Dei & Angelorum, per ea quæ facta ſunt, intellecta conſpiciuntur. Atqui in corporibus cœleſtia habent totam ſuam perfectionem ab initio per formam inamiſſibilem, ſecus verò inferiora & ſublunaria, quæ de una in aliam formam

tranſmutantur: ergo ſimiliter ſubſtantiæ intellectuales inferiores, ut animæ rationales, ſucceſſivè recipiunt formas intelligibiles, ſeu ſpecies; ſuperiores verò, ſcilicet Angeli, ſpeciebus intelligibilibus inſtructi ſunt ab initio creationis ſuæ; ſicut enim ſe habet materia ad formam in ordine entitativo, ita ſe habet intellectus ad ſpecies in ordine intelligibili.

Tum quia hoc exigit gradatio intellectuum; divinus enim qui primatum tenet, eſt actus purus, ſubindéque alia intelligit, non per ſpecies adventitias, ſed per propriam ſubſtantiam; humanus verò, quia eſt infimus, eſt de ſe in pura potentia, unde & vocatur tabula raſa, capax omnium ſpecierum, quibus ab initio nudus eſt: Angelus verò medius eſt inter utrumque, unde ſicut Dei puritatem non habet, ita nec hominis nuditatem; ſed habet rerum omnium ſpecies diſtinctas quidem, ſed congenitas. Et horum omnium radix eſt differentia, quæ Angelos inter & animas rationales intercedit. Anima namque ſicut eſt forma corporis, ita intelligibilem perfectionem ſuam conſequitur miniſterio ſenſuum corporeorum à rebus ſpecies emendicantium. Angelus verò è contrà, cùm ſit forma completa, & ab omni corporis nedum commercio, ſed etiam reſpectu depurata, à rebus corporeis mutuari ſpecies non eget, ſed habet à Deo infuſas. Quas tamen ne dicas ſupernaturales, quia dantur ad exigentiam naturalem intellectus; ſicut anima ad exigentiam materiæ præparatæ infuſa non dicitur, nec eſt ſupernaturalis.

Dices: Perfectio eſt, quod intellectus noſter poſſit dicere & depurare ſpecies à rebus acceptas:

ptas: ergo potiùs perfectio Angeli exigit ut poſſit extrahere ſpecies à rebus; non enim minoris virtutis eſt intellectus Angelicus, quàm humanus.

Reſpondeo, quod mendicare ſpecies ab objectis, non dicit ſimpliciter perfectionem, ſed potiùs dependentiam ab illis, & paupertatem in ſeſe. Unde quod intellectus noſter à rebus ſpeciem mutuetur, quodque ſit præditus intellectu agente, & virtute diſcurſiva, non eſt perfectio ſimpliciter ſimplex, ſed ſecundùm quid, ſupponens imperfectionem puræ potentiæ reſpectu objectorum.

Inſtabis: ſaltem perfectio eſt, quod objecta materialia poſſint immittere ſui ſpeciem in intellectum: ergo non eſt deneganda ſubſtantiæ ſpiritali, quæ proinde poterit diffundere ſpeciem ſui in intellectum Angeli; non enim minoris eſt efficaciæ objectum ſpiritale quàm materiale.

Reſpondeo ſimiliter, quod emittere ſpeciem ſui non eſt pura perfectio, ſed potiùs ſignum & argumentum imperfectionis objecti, quod quando per ſe intelligibile non eſt, indiget fieri præſens & adeſſe per ſpeciem ſui vicariam. Unde lux quæ eſt omnium viſibilium objectorum perfectiſſimum, non immittit ſpeciem in oculum; & Deus qui eſt omnium intelligibilium exemplar, immediatè abſque ſpecie ulla videtur. Quare perfectio Angeli non poſtulat ut ſit emiſſiva ſpeciei, ſed ſpeciebus rerum omnium adornata.

Quæres, an ſaltem ſupernaturaliter Angelus poſſit accipere ſpecies à rebus?

Reſpondeo affirmanter, contra aliquos recen-

tiores. Nulla enim poteſt veriſimilis afferri repugnantia quæ probet, Deum non poſſe abſolutè producere in Angelis vim aliquam ſimilem intellectui agenti; licèt enim Angelus non habeat phantaſmata, ad quæ depuranda vis illa inſtituta eſt; tamen poſſet vis illa divinitus adjuta abſtrahere ſpecies à phantaſmatibus in hominis phantaſia exiſtentibus; non enim ad hoc requireretur colligatio cum illis, ſed actio in illa. Quid autem vetat, Angelum ſupernaturaliter agere in phantaſiam hominis, cùm eam ſæpius naturaliter moveat.

Imò arbitror, non repugnare objecta ſpiritalia & materialia poſſe de potentia abſoluta immittere ſpeciem ſui in intellectum angelicum; ſpiritualia quidem non illabendo, ſed divinitus producendo ſui ſpeciem ſpiritualem, quæ licèt nequeat naturaliter tranſire per medium corporale, bene tamen ſupernaturaliter; materialia verò, quæ tam bene poſſunt inſtrumentaliter producere ſpeciem ſpiritalem, quàm Sacramenta gratiam in anima.

Nec obeſt ſi dicas cum Navarreta, quod ut objectum dicatur immittere ſpeciem, debet eam principaliter producere, aliàs non concurreret ut objectum, ſed ut efficiens, eo modo quo poſſunt cætera omnia concurrere; hoc enim nihil vetat, quocumque enim modo fiat hæc productio, ſemper ſtat, quod tunc Angelus per ſpecies à rebus acceptas intelligeret.

Multò minùs urget inſtantia cujuſdam recentioris, dicentis ſpeciem perficere intellectum in genere cauſæ formalis; cauſa autem formalis nihil poteſt ſupernaturaliter, quod non poſſit naturaliter: ergo cùm Angelus non poſſit naturaliter

raliter intelligere per ſpecies à rebus acceptas, ita nec ſupernaturaliter. Verùm hæc ratio admodum frigida eſt; ideo enim Angelus non intelligit per ſpecies acceptas, quia eis caret; ſi enim eas habere, vel acquirere naturaliter poſſet, per eas utique intelligeret: unde non video ad quod propoſitum afferatur doctrina illa de cauſa formali; nam ſi Angelus ſupernaturaliter acquireret ſpecies, per eas ſemel acquiſitas connaturaliter intelligeret. Angelus quippe non acquireret ſpecies illas in genere cauſæ formalis, ſed efficientis, producendo eas divina virtute, & illis productis informaretur.

Quæres rurſum, utrum ſpecies illæ ſint veræ & ſtrictæ proprietates ab Angelorum eſſentia medio intellectu naturaliter dimanantes?

Reſpondent primò plures recentiores Thomiſtæ, inter quos nulli ſecundus Joannes à S. Thoma, negativè. Primò, quia proprietates determinatè & invariabiliter procedunt, ſpecies autem Angelicæ non ſunt determinatæ; nam *ſi Deus inſtituiſſet facere plures naturas rerum*, (inquit D. Thom. q. 56. art. 2. ad 4.) *plures ſpecies intelligibiles mentibus Angelicis impreſſiſſet, ſicut ſi ædificator voluiſſet facere majorem domum, feciſſet majus fundamentum; unde ejuſdem rationis eſt quod Deus adderet aliquam creaturam univerſo, & aliquam ſpeciem intelligibilem Angelo.* Ergo ſpecies Angelicæ ex libera Dei diſpoſitione infunduntur, non naturaliter promanant.

Secundò: Si ſpecies præfatæ eſſent proprietates, eas Angelus in ſua eſſentia comprehenſa comprehenderet; comprehensâ quippe naturâ intelliguntur proprietates, aliàs natura non

quantùm intelligibilis eſt, intelligeretur: conſequens eſt apertè falſum, aliàs Angelus omnia comprehenderet per ſuam ſubſtantiam; cùm enim ſpecies ſit ipſum objectum in eſſe intelligibili, non poteſt comprehendi ſpecies, quin comprehendatur objectum quod repræſentat: ergo.

Reſpondent ſecundò antiquiores & rigidiores Thomiſtæ, ut Nazarius, Bañez, Cajetanus, Capreolus, aliique affirmativè. Nituntur primò authoritate S.Thomæ *q.51.art.2.*dicentis: *Angeli conſequuntur ſuam perfectionem intelligibilem per intelligibilem effluxum, quo à Deo ſpecies rerum congenitarum acceperunt ſimul cum intellectuali natura.* Ubi ſatis clarè exprimit reſultantiam ſpecierum per modum proprietatis, quæ nihil eſt aliud quàm ordo exeundi, quem habent paſſiones ex vi ejuſdem actionis, qua producitur ſubſtantia. Et iterum q.64.art.1. *Cognitio naturalis non eſt ablata, nec diminuta* (in malis Angelis;) *conſequitur enim ipſam naturam Angeli, qui ſecundùm ſuam naturam eſt quidem intellectus, vel mens; propter ſimplicitatem autem ſuæ ſubſtantiæ à natura ejus aliquid ſubtrahi non poteſt, ut ſic per ſubtractionem naturalium puniatur, ſicut homo punitur per ſubtractionem manus, aut pedis.* Vides Præceptorem ſanctum velle ex natura Angeli pullulare ſpecies deſervientes ad ſcientiam, ſicut ex natura hominis quantum ad corpus reſultant manus & pedes: præſertim quia quod ab extrinſeco venit, ſine præjudicio ſimplicitatis aufertur; quod verò naturaliter dimanat, non poteſt ſine mutatione & quaſi extorſione, ac mutilatione avelli.

Secundò:

Secundò: Illa accidentia ſunt verè & propriè dictæ proprietates alicujus ſubſtantiæ, quæ producuntur à generante ex vi ejuſdem actionis, qua producitur eſſentia; non enim dicuntur proprietates ab eſſentia dimanare, quaſi eſſentia eas producat, cùm non ſit immediatè operativa; ſed quia exigentia eſſentiæ ad eas producendas determinat agens, quod ſicut dat eſſe, ita dat conſequentia ad eſſe; & hinc eſſentia veluti defert cauſalitatem agentis ad ipſas proprietates, ſicut (inquit D. Thom. *opuſc.* 48.) dum quis clavo clavum impellit, clavus impellens non producit motum, ſed defert dumtaxat actionem agentis ad eum qui impellitur. Atqui ſpecies intellectus angelici ita producuntur; nam ad naturalem diſpoſitionem, & complementum etiam in primo inſtanti conditionis debitum pertinet habere ſpecies rerum, ut oſtenſum eſt in probatione præſentis ſpeculationis. Ergo ejuſmodi ſpecies ſunt veluti eſſentiæ appendix, & corollarium cum eſſentia concreatum; non enim alia ratione virtutes infuſæ dicuntur proprietates gratiæ, ſicut nec motus gravium & levium alia ratione à generante profluunt, ut poſteà dicemus.

Confirmatur: Sicut natura abhorret à ſuperfluo, ita non deficit in neceſſariis: ergo ſicut propter hoc natura homini intellectum agentem providit, quo ſpecies aſciſceret; ita quia hanc vim Angelo conceſſit, ideo ipſum ſpeciebus omnibus inſtruxit; aliàs deterioris conditionis eſſet natura angelica, quàm humana: nam homine & Angelo cum ſolo concurſu naturali ſibi ad agendum relictis, homo eſſet ad intelligendum aptior, Angelus ineptior, cùm ille habeat intellectum agentem quo poſſet ſibi

notitias comparare ; iſte verò eſſet nudus & ignorans, nec habens in natura ſua ingenitæ ignorationis remedium. Quid autem inconvenientius, quàm ponere Angelum, id eſt, naturæ intellectualis verticem, innatæ ignorantiæ obnoxium ? Quid deformius in tam eleganti creatura ? Quid tam nobili indignius, & infelicius? Certè id non minorem facit imperfectionem in ordine intellectuali, quàm ſi daretur materia ſine forma in ordine entitativo.

Illuſtratur ex ordine & gradatione entium univerſi. In Deo ente illimitato continentur omnes poſſibiles perfectiones, non ſolùm in eſſe intellectuali, ſed etiam in eſſe entitativo, quia Deus eſt ipſum eſſe, & plenitudo fontalis omnis perfectionis. Homo, qui eſt in infimo intellectuali gradu, poteſt quidem beneficio intellectus fieri omnia ; tamen quia anima eſt forma corporis, non poteſt ſuam intellectualem perfectionem acquirere, niſi mediante corpore & ſenſibus externis & internis, quorum tamen ſpecies intellectus agens depurat. Angelus medium locum occupat ; licèt enim rerum perfectionibus in eſſe entitativo diteſcere non poſſit ob naturæ ſuæ finitatem ; tamen quia ratione elevationis ſupra materiam quandam infinitatem habet, ideò rerum omnium bonitates in eſſe diminuto, ſcilicet intelligibili, exigit, ut quæ ſunt diſperſa in inferioribus, in ſuperioribus unita reperiantur. Ergo ſicut homo naturaliter inſtructus eſt potentiis & inſtrumentis ad elaborandas ſpecies opportunis : ita Angelus rerum omnium univerſi ſpecies à natura ſua profluentes poſtulat. Sanè ſi id potuit fieri, planè debuit, hócque univerſi ordo requirit.

Proba

Probabilis ſanè utraque ſententia,& ſuis valta munimentis, verùm ſecunda ſententia tantò avior ac verior habenda eſt,quantò modernis iomiſtis antiquiores authoritate, ac Thomi- :i luminis abundantiâ antecellunt. Debetur dem recētioribus citatis laus ſua,ſed illa lonà Capreolo, longè à veterum laudibus abeſt. diſcernendis legitimis D. Thomæ ſenſibus em fermè regulæ ſervandæ ſunt,quas ad Ca. ica dogmata dignoſcēda præſcribit Vincen. Lirinenſis. *Mos iſte ſemper in Eccleſia viguit, o quiſque foret religioſior,eo promptiùs novelnionibus contrairet.* Et iterùm: *Nihil aliud betatis admittit,niſi ut omnia quâ fide à pa. ſuſcepta forent,eadem fide filiis conſignarentur,noſque religionem non quà vellemus,ducimus; ſed potiùs quà illa duceret,ſequi oportet: idque eſt proprium chriſtianæ modeſtiæ & gravitatis, non ſua poſteris tradere ſed à majoribus accepta ſervare.* Idem proportionaliter exiſtimandum eſt de dogmatibus Thomiſtarum. Unde ſecundæ ſententiæ ut probabiliori ſubſcribimus.

Ad primum fundamentum oppoſitæ ſententiæ reſpondet primò Bañes,quod ſi Deus produceret aliquid de novo, tunc Deus infunderet ſpecies quæ non eſſent proprietates,quia Angeli habent determinationem ad habendas ſpecies quas habent hoc ipſo quod ſunt partes univerſi. Secundò, Nazarius ait, quod ſi Deus novum univerſum produceret, ad ejus ſuavem providentiam pertineret novos Angelos producere. Tertiò addo, quod ſi Deus produceret novam creaturam, Angelus haberet ejus ſpeciem, quæ eſſet proprietas Angeli producta per actionem, qua Angelus conſervatur.

Noſce teipſum, attende tibi, ut ſcias, quid deſit tibi. Omnia enim illi deſunt, qui nihil ſibi deeſſe putat. Non ſit tibi pigrum veſtigare quid deſit; non ſit verecundum fateri quod deeſt. Notitia ſui ſcientia eſt Sanctorum; ſi tamen, ut in bonis Angelis, conſurgat ad Deum: hæc ſcientia longè ab illa eſt, quæ inflat. Hanc qui apponit, auget & dolorem, quo lethalis ſtupor animi duri & impœnitentis dum conteritur, excluditur. Hunc dolorem nemo ſapiens ſubterfugit, ſed dicit cum Propheta: *Dolor meus in conſpectu meo ſemper.* Acutè obſervavit S.Bernard. ideò juſtum, tametſi ſepties cadentem, reſurgere, quia *in die cadit.* Quia nimirum jugi meditatione ſui lapſus advertit & plangit. *In die* (inquit ſerm.17. in Cant.) *ſepties cadit juſtus, & ſepties reſurgit; ſi tamen cadat in die, ut ſe cadere videat, & cecidiſſe ſciat.* Sed, ut dixi, inanis erit cognitio ſui, niſi Angelorum more notitia ſui gradus ſit ad cognitionem Dei. Nam ut ait idem Pater in medit. cap.1. *Multi multa ſciunt, & ſeipſos neſciunt. Alios inſpiciunt, & ſeipſos deſerunt. Deum quærunt per iſta exteriora, deſerentes ſua interiora, quibus interior eſt Deus. Idcircò ab exterioribus redeam ad interiora, & ab interioribus ad ſuperiora aſcendam, ut poſſim cognoſcere unde venio, aut quò vado; quid ſum, vel unde ſum, & ita per cognitionem mei valeam pervenire ad cognitionem Dei.*

SPECU

Speculatio II.

Species quibus intellectus Angelicus perfunditur, ſunt à Deo infuſæ, non à rebus acceptæ.

FUndatur hæc aſſertio in Scriptura, Ezech. 18. *Tu Cherubim ſignaculum ſimilitudinis, plenus ſapientiâ à die conditionis tuæ.* Non potuit autem Angelus habere ſapientiam & ſapientiæ plenitudinem ab initio conditionis, niſi habuerit rerum omnium ſpecies. Favet Dionyſ. *cap. 7. de divin. nomin.* dicens: *Angeli non congregant cognitionem à rebus diviſibilibus, aut ſenſibilibus.* Aſtipulatur etiam Auguſt. *lib. 2. ſuper Geneſ. ad litt.* aſſerens res priùs eſſe factas in mentibus Angelorum, quàm in propriis naturis, & illorum trium verborum primi capitis Geneſeos, *fiat, factum eſt, fecit*, primum refert ad cognitionem Dei in Verbo, ſecundum intelligit de productione rerum in ſpeciebus Angelicis, tertium in propriis naturis.

Probatur rationibus D. Thomæ, quæ omnes ad hoc reducuntur, quod perfectio Angeli exigit habere ſpecies infuſas. Tum quia idem ordo conſtituendus eſt inter ſubſtantias intellectivas, qui ſervatur inter corporales; inviſibilia enim Dei & Angelorum, per ea quæ facta ſunt, intellecta conſpiciuntur. Atqui in corporibus cœleſtia habent totam ſuam perfectionem ab initio per formam inamiſſibilem, ſecus verò inferiora & ſublunaria, quæ de una in aliam formam

tranſmutantur : ergo ſimiliter ſubſtantiæ intellectualės inferiores, ut animæ rationales, ſucceſſivè recipiunt formas intelligibiles, ſeu ſpecies ; ſuperiores verò, ſcilicet Angeli, ſpeciebus intelligibilibus inſtructi ſunt ab initio creationis ſuæ ; ſicut enim ſe habet materia ad formam in ordine entitativo, ita ſe habet intellectus ad ſpecies in ordine intelligibili.

Tum quia hoc exigit gradatio intellectuum; divinus enim qui primatum tenet, eſt actus purus, ſubindéque alia intelligit, non per ſpecies adventitias, ſed per propriam ſubſtantiam; humanus verò, quia eſt infimus, eſt de ſe in pura potentia, unde & vocatur tabula raſa, capax omnium ſpecierum, quibus ab initio nudus eſt : Angelus verò medius eſt inter utrumque, unde ſicut Dei puritatem non habet, ita nec hominis nuditatem ; ſed habet rerum omnium ſpecies diſtinctas quidem, ſed congenitas. Et horum omnium radix eſt differentia, quæ Angelos inter & animas rationales intercedit. Anima namque ſicut eſt forma corporis, ita intelligibilem perfectionem ſuam conſequitur miniſterio ſenſuum corporeorum à rebus ſpecies emendicantium. Angelus verò è contrà, cùm ſit forma completa, & ab omni corporis nedum commercio, ſed etiam reſpectu depurata, à rebus corporeis mutuari ſpecies non eget, ſed habet à Deo infuſas. Quas tamen ne dicas ſupernaturales, quia dantur ad exigentiam naturalem intellectus ; ſicut anima ad exigentiam materiæ præparatæ infuſa non dicitur, nec eſt ſupernaturalis.

Dices : Perfectio eſt, quod intellectus noſter poſſit dicere & depurare ſpecies à rebus acceptas:

ptas: ergo potiùs perfectio Angeli exigit ut poſſit extrahere ſpecies à rebus; non enim minoris virtutis eſt intellectus Angelicus, quàm humanus.

Reſpondeo, quod mendicare ſpecies ab objectis, non dicit ſimpliciter perfectionem, ſed potiùs dependentiam ab illis, & paupertatem in ſeſe. Unde quod intellectus noſter à rebus ſpeciem mutuetur, quodque ſit prædītus intellectu agente, & virtute diſcurſiva, non eſt perfectio ſimpliciter ſimplex, ſed ſecundùm quid, ſupponens imperfectionem puræ potentiæ reſpectu objectorum.

Inſtabis: ſaltem perfectio eſt, quod objecta materialia poſſint immittere ſui ſpeciem in intellectum: ergo non eſt deneganda ſubſtantiæ ſpiritali, quæ proinde poterit diffundere ſpeciem ſui in intellectum Angeli; non enim minoris eſt efficaciæ objectum ſpiritale quàm materiale.

Reſpondeo ſimiliter, quod emittere ſpeciem ſui non eſt pura perfectio, ſed potiùs ſignum & argumentum imperfectionis objecti, quod quando per ſe intelligibile non eſt, indiget fieri præſens & adeſſe per ſpeciem ſui vicariam. Unde lux quæ eſt omnium viſibilium objectorum perfectiſſimum, non immittit ſpeciem in oculum; & Deus qui eſt omnium intelligibilium exemplar, immediatè abſque ſpecie ulla videtur. Quare perfectio Angeli non poſtulat ut ſit emiſſiva ſpeciei, ſed ſpeciebus rerum omnium adornata.

Quæres, an ſaltem ſupernaturaliter Angelus poſſit accipere ſpecies à rebus?

Reſpondeo affirmanter, contra aliquos recen-

tiores. Nulla enim poteſt veriſimilis afferri repugnantia quæ probet, Deum non poſſe abſolutè producere in Angelis vim aliquam ſimilem intellectui agenti; licèt enim Angelus non habeat phantaſmata, ad quæ depuranda vis illa inſtituta eſt; tamen poſſet vis illa divinitus adjuta abſtrahere ſpecies à phantaſmatibus in hominis phantaſia exiſtentibus; non enim ad hoc requireretur colligatio cum illis, ſed actio in illa. Quid autem vetat, Angelum ſupernaturaliter agere in phantaſiam hominis, cùm eam ſæpius naturaliter moveat.

Imò arbitror, non repugnare objecta ſpiritalia & materialia poſſe de potentia abſoluta immittere ſpeciem ſui in intellectum angelicum; ſpiritualia quidem non illabendo, ſed divinitus producendo ſui ſpeciem ſpiritualem, quæ licèt nequeat naturaliter tranſire per medium corporale, bene tamen ſupernaturaliter; materialia verò, quæ tam bene poſſunt inſtrumentaliter producere ſpeciem ſpiritalem, quàm Sacramenta gratiam in anima.

Nec obeſt ſi dicas cum Navarreta, quod ut objectum dicatur immittere ſpeciem, debet eam principaliter producere, aliàs non concurreret ut objectum, ſed ut efficiens, eo modo quo poſſunt cætera omnia concurrere; hoc enim nihil vetat, quocumque enim modo fiat hæc productio, ſemper ſtat, quod tunc Angelus per ſpecies à rebus acceptas intelligeret.

Multò minùs urget inſtantia cujuſdam recentioris, dicentis ſpeciem perficere intellectum in genere cauſæ formalis; cauſa autem formalis nihil poteſt ſupernaturaliter, quod non poſſit naturaliter: ergo cùm Angelus non poſſit natu-

raliter

raliter intelligere per ſpecies à rebus acceptas, ita nec ſupernaturaliter. Verùm hæc ratio admodum frigida eſt; ideo enim Angelus non intelligit per ſpecies acceptas, quia eis caret; ſi enim eas habere, vel acquirere naturaliter poſſet, per eas utique intelligeret: unde non video ad quod propoſitum afferatur doctrina illa de cauſa formali; nam ſi Angelus ſupernaturaliter acquireret ſpecies, per eas ſemel acquiſitas connaturaliter intelligeret. Angelus quippe non acquireret ſpecies illas in genere cauſæ formalis, ſed efficientis, producendo eas divina virtute, & illis productis informaretur.

Quæres rurſum, utrum ſpecies illæ ſint veræ & ſtrictæ proprietates ab Angelorum eſſentia medio intellectu naturáliter dimanántes?

Reſpondent primò plures recentiores Thomiſtæ, inter quos nulli ſecundus Joannes à S. Thoma, negativè. Primò, quia proprietates determinatè & invariabiliter procedunt, ſpecies autem Angelicæ non ſunt determinatæ; nam *ſi Deus inſtituiſſet facere plures naturas rerum*, (inquit D. Thom. q. 56. art. 2. ad 4.) *plures ſpecies intelligibiles mentibus Angelicis impreſſiſſet, ſicut ſi ædificator voluiſſet facere majorem domum, feciſſet majus fundamentum; unde ejuſdem rationis eſt quod Deus adderet aliquam creaturam univerſo, & aliquam ſpeciem intelligibilem Angelo.* Ergo ſpecies Angelicæ ex libera Dei diſpoſitione infunduntur, non naturaliter promanant.

Secundò: Si ſpecies præfatæ eſſent proprietates, eas Angelus in ſua eſſentia comprehenſa comprehenderet; comprehensâ quippe naturâ intelliguntur proprietates, aliàs natura non

quantùm intelligibilis eſt, intelligeretur: conſequens eſt apertè falſum, aliàs Angelus omnia comprehenderet per ſuam ſubſtantiam; cùm enim ſpecies ſit ipſum objectum in eſſe intelligibili, non poteſt comprehendi ſpecies, quin comprehendatur objectum quod repræſentat: ergo.

Reſpondent ſecundò antiquiores & rigidiores Thomiſtæ, ut Nazarius, Bañez, Cajetanus, Capreolus, aliique affirmativè. Nituntur primò authoritate S. Thomæ *q.51.art.2*. dicentis: *Angeli conſequuntur ſuam perfectionem intelligibilem per intelligibilem effluxum, quo à Deo ſpecies rerum congenitarum acceperunt ſimul cum intellectuali natura.* Ubi ſatis clarè exprimit reſultantiam ſpecierum per modum proprietatis, quæ nihil eſt aliud quàm ordo exeundi, quem habent paſſiones ex vi ejuſdem actionis, qua producitur ſubſtantia. Et iterum q.64.art.1. *Cognitio naturalis non eſt ablata, nec diminuta* (in malis Angelis;) *conſequitur enim ipſam naturam Angeli, qui ſecundùm ſuam naturam eſt quidem intellectus, vel mens; propter ſimplicitatem autem ſuæ ſubſtantiæ à natura ejus aliquid ſubtrahi non poteſt, ut ſic per ſubtractionem naturalium puniatur, ſicut homo punitur per ſubtractionem manus, aut pedis.* Vides Præceptorem ſanctum velle ex natura Angeli pullulare ſpecies deſervientes ad ſcientiam, ſicut ex natura hominis quantum ad corpus reſultant manus & pedes: præſertim quia quod ab extrinſeco venit, ſine præjudicio ſimplicitatis aufertur; quod verò naturaliter dimanat, non poteſt ſine mutatione & quaſi extorſione, ac mutilatione avelli.

Secundò:

Secundò: Illa accidentia ſunt verè & propriè dictæ proprietates alicujus ſubſtantiæ, quæ producuntur à generante ex vi ejuſdem actionis, qua producitur eſſentia; non enim dicuntur proprietates ab eſſentia dimanare, quaſi eſſentia eas producat, cùm non ſit immediatè operativa; ſed quia exigentia eſſentiæ ad eas producendas determinat agens, quod ſicut dat eſſe, ita dat conſequentia ad eſſe; & hinc eſſentia veluti defert cauſalitatem agentis ad ipſas proprietates, ſicut (inquit D. Thom. *opuſc.* 48.) dum quis clavo clavum impellit, clavus impellens non producit motum, ſed defert dumtaxat actionem agentis ad eum qui impellitur. Atqui ſpecies intellectus angelici ita producuntur; nam ad naturalem diſpoſitionem, & complementum etiam in primo inſtanti conditionis debitum pertinet habere ſpecies rerum, ut oſtenſum eſt in probatione præſentis ſpeculationis. Ergo ejuſmodi ſpecies ſunt veluti eſſentiæ appendix, & corollarium cum eſſentia concreatum; non enim alia ratione virtutes infuſæ dicuntur proprietates gratiæ, ſicut nec motus gravium & levium alia ratione à generante profluunt, ut poſteà dicemus.

Confirmatur: Sicut natura abhorret à ſuperfluo, ita non deficit in neceſſariis: ergo ſicut propter hoc natura homini intellectum agentem providit, quo ſpecies aſciſceret; ita quia hanc vim Angelo conceſſit, ideo ipſum ſpeciebus omnibus inſtruxit; aliàs deterioris conditionis eſſet natura angelica, quàm humana: nam homine & Angelo cum ſolo concurſu naturali ſibi ad agendum relictis, homo eſſet ad intelligendum aptior, Angelus ineptior, cùm ille habeat intellectum agentem quo poſſet ſibi

notitias comparare; iſte verò eſſet nudus & ignorans, nec habens in natura ſua ingenitæ ignorationis remedium. Quid autem inconvenientius, quàm ponere Angelum, id eſt, naturæ intellectualis verticem, innatæ ignorantiæ obnoxium? Quid deformius in tam eleganti creatura? Quid tam nobili indignius, & infelicius? Certè id non minorem facit imperfectionem in ordine intellectuali, quàm ſi daretur materia ſine forma in ordine entitativo.

Illuſtratur ex ordine & gradatione entium univerſi. In Deo ente illimitato continentur omnes poſſibiles perfectiones, non ſolùm in eſſe intellectuali, ſed etiam in eſſe entitativo, quia Deus eſt ipſum eſſe, & plenitudo fontalis omnis perfectionis. Homo, qui eſt in infimo intellectuali gradu, poteſt quidem beneficio intellectus fieri omnia; tamen quia anima eſt forma corporis, non poteſt ſuam intellectualem perfectionem acquirere, niſi mediante corpore & ſenſibus externis & internis, quorum tamen ſpecies intellectus agens depurat. Angelus medium locum occupat; licèt enim rerum perfectionibus in eſſe entitativo diteſcere non poſſit ob naturæ ſuæ finitatem; tamen quia ratione elevationis ſupra materiam quandam infinitatem habet, ideò rerum omnium bonitates in eſſe diminuto, ſcilicet intelligibili, exigit, ut quæ ſunt diſperſa in inferioribus, in ſuperioribus unita reperiantur. Ergo ſicut homo naturaliter inſtructus eſt potentiis & inſtrumentis ad elaborandas ſpecies opportunis: ita Angelus rerum omnium univerſi ſpecies à natura ſua profluentes poſtulat. Sanè ſi id potuit fieri, planè debuit, hócque univerſi ordo requirit.

Proba

Probabilis ſanè utraque ſententia,& ſuis vallata munimentis, verùm ſecunda ſententia tantò gravior ac verior habenda eſt,quantò modernis Thomiſtis antiquiores authoritate, ac Thomiſtici luminis abundantiâ antecellunt. Debetur quidem recẽtioribus citatis laus ſua,ſed illa longè à Capreolo, longè à veterum laudibus abeſt. In diſcernendis legitimis D. Thomæ ſenſibus eædem fermè regulæ ſervandæ ſunt,quas ad Catholica dogmata dignoſcẽda præſcribit Vincentius Lirinenſis. *Mos iſte ſemper in Eccleſia viguit, ut quo quiſque foret religioſior, eo promptiùs novellis opinionibus contrairet.* Et iterùm: *Nihil aliud ratio pietatis admittit, niſi ut omnia quâ fide à patribus ſuſcepta forent, eadem fide filiis conſignarentur, noſque religionem non quà vellemus, ducimus; ſed potiùs quà illa duceret, ſequi oportet: idque eſt proprium christianæ modeſtiæ & gravitatis, non ſua poſteris tradere ſed à majoribus accepta ſervare.* Idem proportionaliter exiſtimandum eſt de dogmatibus Thomiſtarum. Unde ſecundæ ſententiæ ut probabiliori ſubſcribimus.

Ad primum fundamentum oppoſitæ ſententiæ reſpondet primò Bañes, quod ſi Deus produceret aliquid de novo, tunc Deus infunderet ſpecies quæ non eſſent proprietates, quia Angeli habent determinationem ad habendas ſpecies quas habent hoc ipſo quod ſunt partes univerſi. Secundò, Nazarius ait, quod ſi Deus novum univerſum produceret, ad ejus ſuavem providentiam pertineret novos Angelos producere. Tertiò addo, quod ſi Deus produceret novam creaturam, Angelus haberet ejus ſpeciem, quæ eſſet proprietas Angeli producta per actionem, qua Angelus conſervatur.

Cujus radicalis ratio ex Philoſophia Thomiſtica evidenter colligitur, quæ talis eſt. Hoc ipſo quod Deus præſtitit omnem influxum neceſſarium ad productionem eſſentiæ, præſtitit etiam influxum quantum eſt de ſe requiſitum, ut naturali ſequela oriantur paſſiones; quod verò actu non dimanent, hoc non ex defectibilitate divini concurſus, ſed ex impedimentis occurrentibus provenit: v. g. influxus, quo conſervatur aqua calefacta, amiſſo calore, ſe extendit ad frigiditatem naturali ſequela recuperandam. Imò addunt Complutenſes *in Phyſic. diſp. 10. quæſt. 7. à num.* 116. quod Deo decernente ut ſuus influxus productivus eſſentiæ hominis non extendatur ad riſibilitatem uſque ad annum tranſactum, tunc ſemoto hoc extrinſeco impedimento anni, protinus ejus influxus ad illum extenderetur. Igitur quia Angeli naturaliter exigunt ſpecies intentionales partium omnium & ſingularum univerſi, in quo primam ſedem obtinent, ſi Deus decreviſſet producere aliquas in univerſo creaturas poſt mille tranſactos annos, iis defluxis ſpecies ex vi actionis, qua conſervantur Angeli, pullularent.

Et poteſt hæc doctrina exemplis illuſtrari, tum propoſitionum de futuro contingenti, quibus veritas, aut falſitas tanquam proprietas non ineſt niſi ſuppoſito Dei decreto de futuritione, vel non futuritione objecti. Tum exemplo gravium & levium corporum, quibus motus ad centrum tanquam proprietas reſultat, obice ſublato ex vi actionis generativæ eorum. Tum exemplo earundem ſpecierum Angelicarum, quibus tanquam proprietas convenit repræſentatio ſingularium, quæ tamen non repræſen-

tant,

rant niſi quando de facto exiſtunt, aliàs Angeli cognoſcerent futura. Ex quibus facilè in forma diſtingues majorem: proprietates determinatè & invariabiliter procedunt, poſitis omnibus conditionibus, concedo; ſi deſit aliqua conditin, nego. In propoſito verò deeſſet conditio exiſtentiæ rerum.

Ad ſecundum fundamentum (omiſſa ſolutione eorum qui dicunt, Angelum comprehendendo eſſentiam ſuam comprehendere ſpecies ſecundùm eſſe entitativum, non verò quantum ad eſſe intelligibile & repræſentativum, quod eſt participatio divinarum idearum, à quibus per ſe producitur; omiſſa, inquam, hac ſolutione, faciliùs reſpondeo ex dictis, Angelum ex comprehenſione eſſentiæ eas ſolùm comprehendere proprietates, quæ ſunt omninò abſolutæ, & independentes ab alio, ut à conditione, nec ſunt veluti proprietates reſpectivæ. Et poteſt manifeſtis exemplis declarari: v. g. Angelus comprehendit propoſitiones de futuro contingenti; & tamen non cognoſcit, an ſint veræ, vel falſæ; quia veritas, vel falſitas connotant futuritionem objecti quam ignorant; ſicut etiam comprehendendo ſuas ſpecies non percipiunt ſecreta cordium, quia licèt illa connaturaliter repræſentent, tamen ſupponunt, & connotant manifeſtationem. Similiter quia ſpecies angelicæ ſunt proprietates non omninò abſolutæ, ſed reſpectivæ, ſaltem relatione tranſcendentali ad objecta quæ ſunt in univerſo, in comprehenſione eſſentiæ non continuò vident determinatè ſpecies rerum quæ pertinent ad univerſum. Sicut Angelus comprehendendo aliquam naturam non confeſtim cognoſcit omnes relationes, qua-

tum eſt capax, ſed ſolùm videt illam naturam eſſe capacem multarum relationum. Sed de hac ſpinoſa ſubtilitate ſatis, & pluſquam ſatis.

REFLEXIO.

Angeli præcipuæ orbis creaturæ ſpeciebus infuſis indigent, quia omne donum deſurſum eſt, deſcendens à Patre luminum. Quid cenſendum de hominibus, quos contexerunt tenebræ, quorum cogitationes timidæ, & incertæ providentiæ. Heu! quàm multi ſub virtutis ſpecie tecta vitia proſequuntur, & peſtiferas peccatorum labes ſub boni coloris ſpecie latitantes, & falſis probabilitatibus obſcuratas amplexantes cæci fiunt, & duces cæcorum! Itaque ardentibus votis veritatis notitiam poſtulemus, totis niſibus cum Davide oremus: *Veritatem tuam doce me*; & *deduc me Domine in via tua, & ingrediar in veritate tua.* Cum Auguſtino inſiſtamus: *Interfice in me quidquid eſt contrarium veritati.* Poſtulemus, & ſine intermiſſione rogemus geminam illam boni operis conditionem à Bernardo traditam, quarum alterutra ſi defuerit, vitioſum eſſe opus neceſſe eſt, nimirum *charitatem in intentione, in electione veritatem*: lib. de præcep. & diſpenſ. cap. 14. Væ miſeris illis, qui in cordibus ſuis veritatis amorem extinguunt, ut ſe fallacibus hominum opinationibus agglutinent! Quomodo fide vivunt, qui omnia opinionis calculo metiuntur? Quomodo erunt veri adoratores adorantes Patrem in ſpiritu & veritate, qui ſub veri ſimilitudine diligunt inſanias falſas. Spiritum igitur veritatis imploremus, cujus omnes viæ veritas, ut nos omnem

doceat

doceat veritatem, ut viam veritatis èligamus, ut in veritate ambulemus, & veritatem faciamus, & abjicientes opera tenebrarum, induamur arma lucis: hanc inſtantibus gemitibus infundi ſupernam lucem expetamus. Sic lucerna pedibus noſtris erit non probabiliſmus, ſed verbum Dei. Sic non in lumine noſtro, ſed in lumine vultus Domini ambulabimus; & prudentiam illam ſpiritus obtinebimus, quam abſcondit Deus ſapientibus, parvulis autem revelat.

SPECULATIO III.

Species intellectus angelici ſunt univerſales in repræſentando, & eo univerſaliores, quò Angeli ſunt ſuperiores.

HAnc doctrinam hauſit Angelicus Doctor ex Dion. lib. de cœleſt. hierarch. cap. 6. ubi aſſerit Angelos ſuperiores *participare ſcientiam magis in univerſali*, non quòd plura cognoſcat unus quàm alter, cùm omnes omnia cognoſcant; ſed quia ſuperiores intelligunt res in ſpecie & medio univerſaliori, non ex parte rei cognitæ, quaſi ſuperior ſpecies repræſentet ſolùm naturas univerſales; hic enim modus cognoſcendi eſſet nimis imperfectus; ſed ex parte modi repræſentandi, quatenus ſpecies univerſalior ad plura repræſentanda ſe extendit.

Probatur ratione S. Thomæ. Quantò Angeli ſunt ſuperiores, tantò ſunt Deo propinquiores

res & ſimiliores : ergo magis accedunt ad perfectionem divinæ cognitionis, quæ omnia cognoſcit per unicum eſſentiæ ſuæ medium. Ad cujus rationis claritatem conſidera, Deum ratione infinitatis ſupra omnium poſſibilium ſeriem exaltari, tamen ratione ſuæ bonitatis ſummè diffuſivæ à creaturis eſſe participabilem. Porrò divinarum perfectionum aliquæ ſunt formaliter communicabiles, ut eſſe, vivere, intelligere, ſapientia, juſtitia, miſericordia, aliæque; aliquæ verò ſunt formaliter incommunicabiles, ut puritas actus, independentia, infinitas; quippe quæ conveniunt Deo ut diſtinguitur à creaturis. Inter has perfectiones illud notabile diſcrimen intercedit, quod priores exprimuntur per acceſſum ad Deum, & ut ſic loquar, veluti aſcendendo ad illas tanquam ad formalem menſuram; tantò enim aliquis eſt ſapientior, quantò magis divinam ſapientiam imitatur. Poſteriores verò non participantur niſi per receſſum & elongationem ab oppoſito; eo namque creatura eſt purior & ſimplicior, quo magis à potentia materiæ, & corporis groſſitie recedit. Atqui intelligere omnia per unicum eſſentiæ ſuæ medium, eſt perfectio Dei formaliter incommunicabilis; fundatur enim in hoc, quod Deus ſit cauſa prima; quod eſt divinitatis ſolius prærogativa. Ergo hæc perfectio non eſt communicabilis niſi per receſſum ab oppoſito; quod eſt intelligere res per multas ſpecies, ſubindeque eatenus participari poteſt ab Angelis, quatenus plura in ſpecie magis unita, magiſque univerſali attingit.

Et ſanè hanc ſpecierum Angelicarum univerſalitatem perſuadet gradatio intellectuum ſæpiùs

piùs facta, divini ſcilicet, angelici, & humani; ut ſicut Deus omnia per unicam eſſentiæ ſuæ ſpeciem, homines per ſpecies rebus adæquatas, Angeli verò per excedentes intelligant. Præſertim quia cùm ſpecies angelicæ non ſint acceptæ à rebus, ſed ab ideis divinis exemplatæ, non debent rebus ipſis adæquari, ſed idearum divinarum perfectionem, quantùm fieri poteſt, exſcribere. Quæ omnia rectè conſiderata convincunt, non ſolùm Angelos ſuperioris ordinis aut hierarchiæ intelligere per ſpecies univerſaliores (ut quidam arbitrantur) ſed etiam in gradu ſpecifico perfectiore conſtitutos, cùm magis ad divinam ſimilitudinem accedant.

Sed Dices: Hæc rationum momenta convincunt quidem Angelos ſuperiores perſpicaciori pollere intelligentia, ſed minimè ſuadent, ipſos univerſalioribus ſpeciebus inſtrui. Ipſum etiam S. Thomæ exemplum id inſinuare videtur, petitum ex hominibus, in quibus aliqui ex paucis multa colligunt, aliis indigentibus quod ſibi ſingula enucleatè dearticulentur: ſed homines ingenio præſtantiores non habent ſpecies univerſaliores: ergo nec Angeli ſuperiores.

Reſpondeo, non ſolùm clarã rerum cognitionem eſſe perfectionem, ſed etiam cognitionem rerum per ſpeciem ampliorem, & univerſaliorem, ut oſtenſum eſt. Comparatio autem Divi Thomæ ad hoc tendit, ut explicet, quod ſicut homines altioris intellectus plura ex uno principio ſubinferunt, quæ tardiorem latent; ita Angelus perfectior plura in ſpecie percipit. Nec hinc ſequitur, Angelum ſuperiorem poſſe plura percipere in ſpecie ejuſdem univerſalitatis, modò ſubtiliori ingenio valeat, ſicut homo acutior

tior plura ex eodem principio derivat, nam magnum intereſt diſcrimen; Angeli enim non diſcurrunt ſicut homo: unde fit, hominem poſſe plura intelligere aſque ſpecie univerſaliori, modò ſubtiliùs diſcurrat: at verò Angelus, qui non eſt diſcurſivus, debet omnia veluti legere in ſpeciebus, non ſubinferre: unde ſpecies debet plura repræſentare, aliàs admittendus foret in ipſo diſcurſus.

In quo autem conſiſtat hæc ſpecierum Angelicarum univerſalitas, operoſiùs eſt explicandum. Aliqui in hoc univerſalitatem ſpecierum ponunt, quòd plures naturas ſpecifias repræſentet, vel aliquam naturam genericam, in qua ſecundariò ſpecificæ repræſententur. Verùm licèt negandum non ſit, illam ſpeciem fore univerſalem, quæ ejuſmodi eſt, tamen per hoc non poteſt ſufficienter ſalvari omnium univerſalitas. Quia cùm certum ſit plures dari Angelos, quàm ſint ſpecies rerum inferiorum in univerſo, ſi univerſalitas ſpecierum ſita ſit in plurium naturarum ſpecificarum repræſentatione, infimus Angelus in ſua ſpecie univerſali duas naturas ſpecificas attinget, ſicque brevi devenitur ad unum qui omnia per unam ſpeciem intelliget, ſubindéque ſuperior non intelliget per univerſaliorem, contra D. Thomam *q.89. art.*1. dicentem, *Deum per ſuam eſſentiam omnia intelligere, ſuperiores autem intellectualium ſubſtantiarum, etſi per plures formas intelligant, tamen intelligere per pauciores, & magis univerſales, & virtuoſiores ad comprehenſionem rerum.* Et rationem antè aſſignaverat: *Quod in principio eſt unum & ſimplex, quantò magis creaturæ intellectuales diſtant à primo principio, tantò magis dividitur*

dividitur illud lumen, & diverſificatur, ſicut accidit in lineis à centro egredientibus. Quæ tamen doctrina erit falſa juxta præfatam explicationem.

Id apertiùs clarebit per viam deſcenſus, ſi nimirum à ſuperioribus per inferiores ad infimos deveniamus; ſi enim primus omnia per unam ſpeciem intelligit, à primo proximus per duas, tandem aliquis occurret, qui non erit ultimus, qui plures habebit ſpecies in intellectu, quàm ſint ſpecies in rebus; quia, ut conſtat, plures ſunt Angeli, quàm ſpecies in univerſo. Ergo univerſalitas ſpecierum non ſalvatur in plurium naturarum ſpecificarum repræſentatione. Et multò minùs in repræſentatione primaria alicujus rationis genericæ, quia ſtatim perveniremus ad unum, qui omnia per rationem entis attingeret. Ex quo duo ſequentur manifeſtè falſa. Primum, Angelum eo ſuperiorem non habere ſpeciem univerſaliorem, ſicut non datur ratio ente elevatior. Secundum, Angelum illum omnia per rationem entis attingentem, omnia etiam poſſibilia cognoſcere; ratio enim entis eſt univerſaliſſima, nec eſt ad aliquid peculiare determinata; ſicut quia virtus divina reſpicit ens ſub ratione entis, ideò ad nullum effectum reſtringitur, ut ſuprà viſum eſt.

Quare S. Thomas, quamvis aliquando explicet univerſalitatem ſpecierum Angelicarum per repræſentationem plurium naturarum, quia tunc ſine dubio ſpecies eſt univerſalis, quando plures naturas repræſentat; conſiderans tamen Doctor ſapientiſſimus hoc non ſufficere, recurrit ad repræſentationem plurium rationum ſpectãtium ad eandem naturam. *Si ſuperior Angelus* (inquit

(inquit q.8. de verit. art.10. ad 1.) *per unam ſpeciem animalis omnes ſpecies animalis cognoſcat, inferior autem non niſi per multas ſpecies; & præter hoc ſuperior Angelus plures rationes intelligibiles ex iiſdem rebus cognoſcit.* Et iterum ad 3. *Non eſt inconveniens ſi una forma intellectus Angelici ſit propria ratio plurium, ſecundùm diverſas ejus habitudines ad res diverſas, ex quibus habitudinibus conſurgit pluritas idearum.* Quorum verborum ſenſus eſt, quod ſicut divinæ ideæ virtualiter multiplicantur penes diverſas rerum habitudines, quas repræſentant; alia eſt enim idea arcis, domus, templi, quatenus componunt civitatem; alia idea domus per ſe ſumptæ, & ſic de cæteris: ita univerſalitas angelicarum ſpecierum, quæ à divinis ideis exemplantur, explicari debet non ſolùm penes plures res cognitas, ſed penes diverſas ejuſdem rei rationes, quæ in infinitum excreſcere poſſunt; quatenus in eis, ex eis, & per eas plura & plura in infinitum fieri poſſunt. Sícque facilè ſalvabitur major univerſalitas per plurium rationum repræſentationem.

Dices: Unuſquiſque Angelus omnia naturalia quæ ſunt in univerſo comprehendit: ergo unus non poteſt plures rationes cognoſcere quàm alter.

Reſpondeo, quemlibet Angelum comprehendere quidem omnia quæ ſunt in univerſo, quoad rationes abſolutas, ſed minimè quoad reſpectivas. Sicut faber lignarius cognoſcit quidem comprehenſivè omnia accidentia abſoluta, quæ ſunt in ligno, longitudinem, latitudinem, robur, colorem; ſed non omnes reſpectivas, putà non videt eas, quas attingit ſculptor

in

in ordine ad diverſas figuras; nec ſculptor eas quas attingit navificator; nec iſte eas quæ poſſunt aliis artibus deſervire. Addi poteſt, & forſan debet, quod licèt omnes Angeli intelligant omnes illas rationes naturales reſpectivas, ſubſiſtit tamen major ſuperiorum univerſalitas, quia dum inferior in una ſpecie duas habitudines exprimit, ſuperior tres repræſentat, & ſic aſcendendo ad ſupremos.

Omnes objectiones contra ſpecierum univerſalitatem militantes abſque negotio diſſolues, ſi præ oculis habeas univerſalitatem competere ſpeciebus Angelicis ratione præcellente, qua præditæ ſunt, ex eo quod ſint divinarum idearum participationes, ut enim docet S. Aug. *lib.12.ſuper Gen.* Deus ideas rerum priùs in ſe formavit, deinde eas in mentibus Angelorum inſculpſit, demùm in proprio ordine produxit, eo proportionaliter modo, quo Architectus priùs in ſe ideam domus efformat, poſteà illam exarat in charta, & demùm in externa materia fabricatur. Ex quo ſequitur, quod ſicut ſpecies angelicæ à rebus non exprimuntur, ab iis etiam prout ſunt in ſe non menſurantur, ſed prout ſunt in ideis divinis, quarum ſunt imitationes. Sicut tabella typis expreſſa, plura & oppoſita ſimul exhibet, quia ab idea artificis multa, diſtinctáque adunantis derivatur. Certè ſi ſenſus communis, quia eſt altior potentia, objecta per modum unius intelligit; ſi ſcientia plura objecta partialia ſub ratione altiori contemplatur; ſi ars architectonica ad plura ſe extendit quàm plures miniſteriales circa diverſiſſima occupatæ, quidni poterunt admitti ſpecies ampliores plura ſub eadem

dem intelligibilitate conjungentes, & in inferioribus diſperſa unientes?

Reflexio.

Tantò vos ampliùs proficere noveritis, quantò rem communem, quàm propria veſtra curaveritis. Charitas enim, de qua ſcriptum eſt quod non quærit quæ ſua ſunt, ſic intelligitur, quia communia propriis, non propria communibus anteponit, ait Auguſt. in regula. Si Angeli omnia per ſpecies univerſales intelligunt, ut Angelicam ducamus vitam, omnia & ſingula in bono communi, quod divinius eſt, inſpicere debemus. Nihil in vita ſpiritus perniciofius, quàm agenda amoris proprii fallacibus & obliquis ſtateris appendere. Laborabis tota nocte, & nihil arripies; ibis & non pervenies; dormies ſomnum tuum, & nihil invenies in manibus tuis: appendêris in ſtatera, & invenieris minùs habens, niſi animum tuum ad illam redigas, quæ Chriſtianos decet, occupantium præjudiciorum vacuitatem, & amoris privati exterminium. *Amor namque privatus* (ait Bern. de inter. dom. c.66.) *quem erga nos ipſos habemus, aufert nobis verum judicium de nobis.* Quàm ſæpè mentitur iniquitas ſibi! quàm ſæpius paſſione movemur, & zelum putamus! quàm ſæpiſſimè quod apud nos aurum boni operis creditur, aurichalcum Judici illi apparebit, cui omnia nuda ſunt & aperta; quem fallere non poſſumus, quia ſapientia eſt; nec effugere, quia ubique eſt; neque corrumpere, quia juſtitia eſt. Formidant ſancti ultimos cordis ſui flexus & receſſus, timent ne in reconditis viæ inviæ mentis ſuæ angulis lateant ſor-

des;

Digitized by Google

des; denique verentur amorem proprium, qui eſt primum vivens & ultimum moriens. Amor ſui labyrinthus eſt anfractibus inextricabilis, viarum ambagibus inexplicabilis, laborioſis circuitibus, gyris, anguliſque exſtructa. Ne ejus erroribus implicemur, apertâ & rectâ viâ procedamus, ſpecies univerſales Angelorum æmulemur, omnia ad bonum commune referamus, nec impiis morem geramus, qui teſte Propheta Pſal. 11. *In circuitu ambulant.* Omnia à ſe, & propter ſe operantes, ſe principium, ſe finem operum ſtatuentes, & nunquam ad finem peruenientes; nam ut ait Aug. in Pſal. 139. *Qui in gyrum it, nuſquam finit; ipſe eſt labor impiorum, ut circumeant, & non ſtent; in gyrum eant erroris, ubi iter eſt ſine fine.*

CAPUT II.

De objecto & medio cognitionis Angelicæ.

CUm conſtet ex dictis, Angelum per ſuam ſubſtantiam ſe & Deum cognoſcere, alia verò per ſpecies congenitas, planum eſt objectum intellectus Angelici omnia quæ ſunt in univerſo complecti. Difficultas tamen ſupereſt, utrum Angeli cognoſcere poſſint futura, vel cordis ſecreta. Difficultas etiam circa modum cognitionis in duobus eſt poſita, num nimirum modus cognoſcendi eorum ſit comprehenſivus omnium

omnium naturalium, & utrum ſit, vel poſſit eſſe diſcurſivus. Pro deciſione ſit

SPECULATIO I.

Angeli futura, vel ſecreta cordium cogitata minimè cognoſcunt, niſi ad ſummum conjecturaliter.

PRior pars eſt omninò conſentanea Scripturæ & Patribus atteſtantibus futurorum notitiam eſſe proprium Divinitatis characterem. Iſai.46. *Ego ſum Deus, & non eſt ultra, nec eſt ſimilis mei annuncians ab exordio noviſſima, & ab initio quæ nondum ſunt facta.* Conſonant Patres à quibus recenſendis ſuperſedeo, cùm huic veritati omnes fermè nationes ſubſcribant, certam futurorum cognitionem ſoli Deo aſſerentes.

Probatur ratione D.Thomæ. Duobus modis poſſunt cognoſci futura, vel in ſuis cauſis, vel in rebus ipſis: atqui Angeli nequeunt cognoſcere futura contingentia in ſuis cauſis, utpotè indifferentibus, & indeterminatis ad effectuum poſitionem. Non poſſunt etiam illa naturaliter cognoſcere in cauſa prima, cujus latentia conſilia ignorant. Non poſſunt etiam illa in rebus ipſis intueri, cùm nondum ſint, nec cognitio Angelorum æternitate omnia ſuccedentia ambiente & repræſentante menſuretur: ergo Angeli non poſſunt naturaliter cognoſcere futura.

Scito tamen, quod quia Angeli præcellenti ingenio pollent, futura etiam facilè conjectant, multò

multò prompriùs & certiùs quàm ullus intellectus humanus. Certè ſi medici ſanitatis reſtitutionem vel mortem prænuntiant, ideoque à Galeno *ſemi-Dii* appellentur, quantò magis Angeli pleni ſapientiâ poſt longam experientiam, & diligentem obſervationem futura detegunt. Unde ipſi dæmones plura verè prædicunt, tum ſubtilitate & acumine ingenii, quo vigent; tum bonorum Angelorum revelatione, Deo ita permittente, ut tradit Auguſt. *lib.2. de Geneſ. ad litt.c.17.* tum prophetiarum memoriâ, vel lectione; tum notitiâ cœleſtium impreſſionum, quæ licèt in ſolum corpus agant, quia tamen omnes fermè homines poſt ſuas concupiſcentias eunt, facilè motus voluntatis conjiciunt, ſicque ut æmulentur divinitatem, furantur divinationem, ut ait Tertull. *apolog.22.*

Quod diximus de futuris, proportione ſervata de præteritis dicendum eſt: nam ut habetur Iſai.41. *Annuntiate nobis quæcumque ventura ſunt, aut priora quæ erant, & dicemus, quia Dii eſtis.* Hoc tamen intelligito de præteritis illis, quorum præſentiam non adverterunt, nec aliquod ſui vel veſtigium, vel effectum reliquerunt. Quæ profectò præterita ita ſe habent ad illos, ac ſi nunquam extitiſſent, cùm eos exiſtentia illorum fugerit; nec poſſint hujuſmodi cognoſcere in rebus ipſis, cùm non ſint; nec in cauſis, cùm ab eis egreſſa ſint; nec per recordationem & memoriam, quæ fertur ſolùm ad aliàs cognita.

Dices: Angeli cognoſcunt omnia per ſpecies ſibi ab initio creationis inſeminatas, nullâſque ſucceſſu temporis acquirunt: ergo in ipſorum ſpeciebus relucent futura, aliàs indigerent novis

ſpeciebus

ſpeciebus, ut ea attingerent dum fiunt præſentia. Atqui cognita ſpecie, detegitur quidquid in ea relucet: ergo in cognitione ſuarum ſpecierum Angeli futura præſciunt.

Reſpondeo, Angelos per ſuas ſpecies non poſſe actu cognoſcere, niſi quæ de facto pertinent ad ordinem univerſi; futura autem nondum ad illum pertinent, ſed pertinebunt, quando præſentia erunt. Quomodo autem fieri poſſit, ut in temporis decurſu fluxus rerum repræſentent, & actuale exercitium exiſtendi, quod antea non repræſentabant, explicatu difficile eſt. Exiſtimant nonnulli, ideò ſpecies illas nondum explicare futura, non defectu ſui, ſed complementi, ſeu conditionis extrinſecæ; ſuamque doctrinam illuſtrant, tum exemplo relationis, quæ fertur ad plures terminos materiales, poſita conditione exiſtentiæ illorum; tum eſſentiæ divinæ, quæ repræſentat futura poſitâ conditione decreti; tum corporum gravium & levium, quæ ex virtute generantis prorumpunt in motum ad centrum, quoties ab eo extrahuntur, non per novæ formæ accretionem, ſed per ſolam obicis remotionem. Ratio etiam eis ſuffragatur; nam ſpecies angelicæ ſunt quædam ſimilitudines exemplatæ ab ideis divinis: ergo id habent ſpecies Angelorum in repræſentando, quod ideæ divinæ in cauſando: ideæ autem divini artificis cauſant naturas rerum in individuis ſucceſſivè productis: ergo ſpecies Angelorum repræſentant individua prout ſucceſſivè fiunt à divinis ideis, quarum ſunt veluti ſigilla, & expreſſiones.

Verùm difficile captu eſt, ſpeciem aliquid repræſentare de novo, quod antea non repræ-

ſentabat,

ſentabat, niſi aliqua ei intrinſeca perfectio adveniat. Nam repræſentatio in ſpecie eſt aliquid intrinſecum, non denominatio extrinſeca: ergo ut aliquid repræſentet intellectus angelicus quod antea non repræſentabat, vel debet novis ſpeciebus perfundi, vel illæ quas habet infuſas, novam debent acquirere perfectionem. Dicendum igitur, quod quando res fiunt ſucceſſivè in univerſo, & ab arte divina formantur in tempore, profluunt etiam ab ideis divinis in mentium angelicarum ſpecies quædam modificationes & determinationes ad res illas actu attingendas; ut ſic etiam in continua rerum productione verificetur aliàs tradita doctrina Auguſtini aſſerentis res fieri bis, nimirum in propria natura, & in mente angelica, non ratione novarum ſpecierum inditarum, ſed novæ modificationis præcedentium.

Inſtabis: Si hæc doctrina eſſet vera, ſequeretur, Angelum cognoſcere præterita, etiam illa, quæ ſine ejus advertentia tranſierunt, quæve nullum veſtigium reliquerunt: nam ſi ex participatione divinarum idearum derivatur in ſpecies angelicas quidam modus realis, quo determinentur ad attingenda præſentia, profectò re tranſeunte, & præterita, manebit illa realis determinatio ſpecierum circa illam, beneficio cujus ſaltem per cognitionem reflexam poterit rem præteritam repræſentare. Conſequens eſt contra ſuperiùs ſtabilita: ergo & antecedens.

Reſpondeo, quod tranſeunte, & deſinente re, perit etiam ille modus repræſentandi, ſeu applicatio & determinatio ſpeciei ad tale individuum, cujus nec veſtigium, nec memoria perſeverat; hæc eſt enim modorum natura, ut

pereunte termino, ipſi evaneſcant: ſic mortuo filio, deſinit relatio paternitatis; mutato loco vel tempore, ceſſat ubicatio, vel duratio, ſi dentur. Nec propterea corrumpitur ſpecies repræſentativa Angeli, ſed modaliter variatur, dum fluenter perficitur, & veluti explicatur id quod in ea virtualiter antea repræſentabatur ex impreſſione, & veluti ſigillatione divinarum idearum. Quod angelicarum ſpecierum perfectioni minimè officit, nec plenitudini ſapientiæ, quā ab initio conditi ſunt. Exquiſitus enim ille ſapientiæ decor poſtulat ſolùm earum rerum notitiam, quæ ad ordinem univerſi ſpectant, ad quem ſanè non pertinent individua, niſi quando fiunt ab ideis divinis, quarum ſpecies angelicæ ſunt imitationes.

Poſterior pars, quæ Angelis cordium cogitata denegat, non minùs apertè traditur in Scriptura & Patribus. 3. Reg.8. *Tu noſti ſolus corda omnium filiorum hominum.* Ierem.17. *Pravum eſt cor hominis, & inſcrutabile; & quis cognoſcet illud? Ego Dominus ſcrutans corda.* Vocat autem cor hominis *pravum*, id eſt, impenetrabile, diſtortum, flexuoſum, inflexum, impervium, & inextricabile, ſicut via prava, & labyrinthus intricata. Et hoc ita verum arbitrantur Patres, ut ex ſecretorum cordis notitia Chriſti divinitatem contra Arrianos ſtabiliant. Unde Chryſol. ſerm. 50. *Cape divinitatis ejus inſignia: audi eum pectoris tui penetraſſe ſecretum: aſpice eum ad cogitationum tuarum latebras perveniſſe.*

Ratio eſt Solus Deus habet dominium & influxum in actus liberæ voluntatis: ergo ſolus poteſt eos cognoſcere. Ut probetur conſequentia,

tia, advertendum eſt, ſenſum hujus D. Thom. rationis non eſſe, ea à ſolo Deo cognoſci, quæ ab ipſo ſolo producuntur; nam materia prima, corpora cœleſtia, & animæ rationales à Deo ſolo creata ſunt, nec Angelos latent: ſed ſenſus eſt, actus qui taliter procedunt à cauſa ſecunda, ut ſolus Deus cum ea in ipſos influat, abſque connexione, vel dependentia ab ulla alia cauſa naturali, ſoli Deo eſſe notos, & non Angelis, quod probatur, & ſimul ſuadetur conſequentia.

Angeli nihil cognoſcunt niſi contineatur intra ordinem univerſi: atqui ſi ſolus Deus influat in actus liberæ voluntatis, actus illi non pertinent ad ordinem univerſi: ergo ſi ſolus Deus habet dominium & influxum in actus voluntatis, ſolus eos cognoſcere poteſt, & non Angeli. Major eſt clara ex probatione ſuperioris partis, neque aliud exigere poteſt perfectio ſpecierum angelicarum. Minor verò probatur. Ordo univerſi nihil eſt aliud quàm concatenata cauſarum connexio, qua inferiora per ſuperiora, corporalia per ſpiritualia, particularia per univerſalia reguntur: ergo ut aliquid pertineat ad ordinem univerſi, debet eſſe vel cauſa univerſalis & ſuperior, nata movere inferiores, vel ſaltem ab illis habere dependentiam, ut ratione talis connexionis ſit veluti intra univerſi catenam: atqui ſi ſolus Deus influat in actus voluntatis, actus illi ſunt immunes ab influxu & depēdentia cauſarum naturalium: ergo non pertinent ad ordinem naturalem univerſi. Hanc rationem tangit Chryſoſt. *hom.* 23. *in Ioan.* dicens: *Humanorum cordium cognitio ſolius Dei eſt, qui ea formavit;*

non egebat Ieſus teſtibus ad eas quas formaverat mentes cogitandas.

Dices : Imò actus liberi pertinent ad ordinem & perfectionem univerſi, ait enim D. Thom. ſuprà q. 19. art. 8. *Deus quadam vult fieri neceſſariò, quadam contingenter, ut ſit ordo in rebus ad complementum univerſi.* Et certè cùm actus liberi ſint complementa & fines potentiæ pertinentis ad ordinem univerſi, ſcilicet voluntatis ; fit inde, etiam ipſos pertinere ad præcipuam parte muniverſi, cujus bonum eſſet valdè diminutum ſine illis.

Reſpondeo, quòd licèt perfectio uniuerſi exigat potentias liberas, necnon actus liberos earum, non tamen hos, vel illos determinatè petit, ſed indeterminatè, prout ipſa potentia voluerit ; unde nequeunt determinatè ab Angelis cognoſci, ſed ſolùm quando ad ipſos diriguntur, quia tunc incipiunt ad ipſum pertinere. Nam licèt per talem manifeſtationem non auferatur dominium voluntatis ſupra ipſos, tranſfertur tamen ; unde incipunt ingredi ordinem univerſi, non ſimpliciter (aliàs cognoſcerentur ab omnibus) ſed ſecundùm quid, quatenus manifeſtantur illi ad quem diriguntnr ; in mutuo enim ſuperiorum ad inferiora, vel inferiorum ad ſuperiora commercio conſiſtit ordo & harmonia univerſi.

Aliam rationem hujus veritatis eruit S. Th. in commentario illius loci Apoſtoli, 1. *Cor.* 2. *Quis hominum ſcit quæ ſunt hominis, niſi ſpiritus hominis qui in ipſo eſt?* Ideò ſpiritus hominis penetrat ſecreta cordis ſui, quia *in ipſo eſt* : ſed Angelus, neque bonus, neque malus, non poteſt ita illabi in mentem humanam, ut in ipſo corde homi-

hominis ſit, & intrinſecùs operetur, ſed ſolius Dei hoc proprium eſt, ut ſuprà operosè monſtratum eſt. Ergo ſolus Deus eſt conſcius ſecretorum cordis humani, ſecundum illud Job 16. *Ecce in cælo teſtis meus, & conſcius meus in excelſis.* Quare ea ſolùm conjectare poſſunt ex ſignis externis, vel corporalibus immutationibus, quæ interdum ex apprehenſione præſertim forti conſequuntur, & in appetitu, quandoque etiam in facie, vel geſtu relucent, quæ Angeli, utpote ſubtiliſſimi, facilè diſcernunt. Unde contingit, magos ope dæmonis aliquando cordis cogitata detegere; non tamen certò ea dignoſcunt, quia hæc ſigna poſſunt habere diverſas cauſas internas; hinc ſæpè, & ferè ſemper falluntur.

Dices: Non obſtante quod Angelus non poſſit illabi in voluntatem hominis, tamen poteſt cognoſcere habitus in ea exiſtentes ab actibus generatos: ergo & ipſos actus cognoſcunt; per proprios enim effectus propria cognoſcitur cauſa.

Reſpondeo, nonnullos Authores concedere, Angelos cognoſcere habitus, non tamen actus; ſicut poſſunt cognoſci actus exteriores, non cognitis interioribus, à quibus imperantur. Sed hæc ſolutio grandem patitur difficultatem, quia cùm nullus fermè ſit actus noſtræ voluntatis, quo non inchoëtur, vel generetur, vel foveatur, vel perficiatur habitus, nulla penè cordis noſtri cogitatio eſſet Angelis ignota; ſicque fruſtra Scriptura & Patres tantoperè magnificarent privilegium cognoſcendorum cordis ſecretorum, tanquam divinitatis characterem, ſi nullum ferè Angelos latêret. Veriùs ergo ne-

gandum eſt, Angelos cognoſcere habitus voluntatis, qui non magis pertinent ad ordinem naturalem univerſi, quàm actus, ſed ſolùm ad ordinem moralem: nec eſt ſimile quod dicitur de actibus internis & externis; nam actus externi non ſunt neceſſariò manifeſtativi actùs interioris: tum quia ſæpè eſt fictio; tum quia per illos nunquam poteſt cognoſci intentio finis, quem habet operáns: at verò in habitu omnia relinquuntur impreſſa, & fideliter delineata.

Ex his à fortiori ſequitur, Angelos non poſſe cognoſcere myſteria gratiæ, nec entia ſupernaturalia: ſi enim nón poſſunt cognoſcere cordis ſecreta, quia ex voluntate pendent, quanto minùs attingent entia ſupernaturalia, quæ ſunt veluti ſecreta Dei, & arcana cordis ejus? Præſertim quia Angeli non habent effectuum ſupernaturalium ſpecies innatas; hujuſmodi enim ſpecies ſunt ipſis indebitæ, ſicut & ipſa entia ſupernaturalia perficiunt univerſum non perfectione debita, ſed ſuperexcedente.

REFLEXIO.

Solus Deus ſcrutatur cor hominibus ignotum, Angelis impervium: ſolius ergo Dei judicium timeamus, quod nec falli, nec circumveniri, nec declinari poteſt. Ut enim Gregor. *lib. 9. Moral. c. 2.* expendens illud Job 9. *Sapiens corde eſt, & fortis robore, quis reſtitit ei?* ait: *Nec falli à nobis, quia ſapiens; nec vitari, quia fortis eſt, valet. Nunc ut ſapiens omnia inviſibilia aſpicit; tunc ut fortis ſine ullo obſtaculo quos reprobat, punit.* Oculos illos revereamur, qui ut dicitur Eccl. 23. *Multò plus lucidiores ſunt ſuper ſolem*

ſolem, circumſpicientes omnes vias hominum, & hominum corda intuentes in abſconditas partes: id eſt, expendit facta, cogitationes trutinat, appendit intentiones, ipſas quoque juſtitias judicat. *Time illum* (ait Bernard. *ſerm. 55. in Cant.*) *qui per Prophetam dicit: Et ego ſcrutabor Hieruſalem in lucernis. Quid tutum in Babylone, ſi Hieruſalem manet judicium?* Quid opus facto, ut divini ſcrutinij rigorem caveamus, quod fugere non valemus? Unum ad hoc neceſſarium eſt, nimirum ut ipſimet ſcrutemur corda noſtra, & ploremus coram Domino, qui fecit nos, quæ fecimus nos, quia ut dicitur 1. *Cor.* 11. *Si nos dijudicaremus, non utique dijudicaremur?* Opportunè monet S Fulgent. ſerm. de verb. Michææ: *Revertere ad te, ô homo, intra in ſecretum cordis tui; convince, ut victoriam poſſis adipiſci; ibi te condemna, ut merearis abſolui; ibi te puni, ſi vis ab æternæ punitionis ſupplicio liberari. Noli accipere perſonam tuam, cùm judicas cauſam tuam; ſed cum ſeveritate diſcute mala tua, cum rigore in peccata tua ſententiam condemnationis prome, & peccata, quæ in te condemnas, occide.* Felix judicium noſtrum, fortunata inquiſitio cordis noſtri, quibus diſtricto Dei judicio ſubducimur, & abſcondimur! Judicemus proinde & mala noſtra, judicemus & bona noſtra. Mala melioribus actis curemus, diluamus lacrymis, puniamus pœnis. In bonis de nobis humiliter ſententiamus, ſervos nos inutiles reputemus, amoris proprii jacturas formidemus, ut cordium ſcrutator Deus nihil in nobis inſcrutatum, nihil indiſcuſſum inveniat.

SPECULATIO II.

Angeli ſibi ſua mutuò ſecreta revelant per loquutionem, & illuminationem.

ADmittendam eſſe loquutionem in Angelis, conſtat ex Scripturis. Iſaiæ 6. *Seraphim clamabant alter ad alterum.* 1. *Cor.* 15. *Si linguis hominum loquar, aut Angelorum.* Et B. Thaddæus in ſua canonica recenſet diſputationem Angeli apoſtatæ cum Michaële, quæ ſine loquutione contingere non potuit. Sanè illam loquendi, exprimendíque ſenſus ſuos facultatem exigit commercium vitæ ſocialis, quæ abſque dubio longè perfectiùs in Angelis quàm in hominibus invenitur. Illuminationem quoque in Angelis inveniri, qua ſuperiores *purgant, illuminant, & perficiunt* inferiores, poſt Dionyſium docent Patres & Theologi, eamque exigit concinnata & modulata divinæ gubernationis œconomia, quæ facit ut inferiora per ſuperiora regantur & perficiantur. Maximè quia de ratione boni eſt quod ſe aliis communicet; unde omne agens intendit producere ſibi ſimile quantum poteſt: & quo perfectior eſt cauſa, eo magis ſuam perfectionem nititur transfundere. Unde B. Petrus hoc monet, ut unuſquiſque ſicut gratiam accepit, in alterum illam adminiſtret, ſicut bonus diſpenſator multiformis gratiæ Dei. Multò igitur magis Sancti Angeli plenitudinem quam à Deo hauriunt, in inferiores refundunt. Quare totum difficultatis momentum in hoc

ſitum

ſitum eſt, ut explicemus quomodo creatura purè intellectualis alteram alloqui, alteram illuminare queat.

Docet autem D.Thomas *quæſt.* 107. *art.* 1. locutionem Angeli fieri per hoc, quod unus dirigit & ordinat conceptum ſuum ad alterum. Cujus ratio eſt, quia loqui nihil eſt aliud, quàm conceptum mentis interiùs latentem exteriùs manifeſtare: atqui per hoc quod Angelus ordinat ſuum conceptum alteri, eum ipſi manifeſtat: ergo in illa directione & manifeſtatione conceptûs loquutio angelica cõſiſtit. Probatur minor ex præclara doctrina D.Thom. *ad* 1. In nobis interior mentis conceptus quaſi duplici obſtaculo clauditur. Primò quidem ipſa voluntate, quæ conceptum poteſt retinere interiùs. Secundò per groſſitiem corporis; unde etiam cùm voluntas ordinat conceptum mentis ad manifeſtandum alteri, non ſtatim cognoſcitur ab alio, ſed oportet aliquod ſenſibile adhibere. Unde dicit Gregor. 2. Moral. c. 5. *Alienis oculis intra ſecretum mentis quaſi poſt parietem corporis ſtamus; ſed cùm manifeſtare noſmeti, ſos cupimus quaſi per linguæ januam egredimur, ut quales ſumus intrinſecus, oſtendamus.* Hoc autem obſtaculum non habet Angelus. Et ideò quàm citò vult manifeſtare conceptum ſuum, ſtatim alius cognoſcit. Ex quibus ſic formatur ratio. Per id ſufficienter manifeſtatur & innoteſcit conceptus angelicus, per quod excluduntur obſtacula impedientia talem manifeſtationem: ſed poſita tali ordinatione ceſſant omnia obſtacula, & auferuntur omnia velamina, quibus impeditur manifeſtatio conceptus: Ergo ſicut Angelus per ſuas ſpecies cognoſcit præſentia, quæ non co-

gnoſcebat futura, poſitâ ſolâ conditione præſentiæ; ita & mentis cogitata poſitâ ſolâ conditione directionis attingit, qua ſtante jam incipiunt ingredi ordinem univerſi, & pertinere ad Angelum, ut ſpeculatione præcedenti dicebamus.

Confirmatur, & ſimul omnes difficultates explanantur, ac objectiones præoccupantur. Ad locutionem angelicam quatuor requiruntur conditiones. Primò debet habere aliquid pandens internum cordis ſecretum; niſi enim exteriùs manifeſtetur, ſemper internum, ſemper occultum manebit. Secundò debet excitari audiens, ut loquenti attendat, eumque percipiat; ad hoc enim tendit loquutio ut effundatur alteri cogitatio; non communicatur autem ſurdo, vel non attento. Tertiò exigit loquutio, ut poſſit fieri uni præ alio; tolleretur enim omnis convictus, & ſocietatis commercium, ſi loquens omnibus ſua privata cogitata exponere teneretur. Quartò quia Angeli poſſunt mentiri, & de facto ſæpè mentitur cacodæmon, qui fuit mendax ab initio, requiritur ut poſſint in manifeſtatione ſuorum conceptuum decipere. Atqui omnes illæ conditiones ſalvantur in loquutione à D.Thom. explicata per ordinationem conceptuum: ergo in illa conſiſtit loquutio. Probatur minor: & primò quidem hæc directio eſt manifeſtativa cordis cogitationis, quia per hujuſmodi ordinationem ponitur internus conceptus intra ſphæram cognoſcibilitatis naturalis Angeli, cui dirigitur, & intra latitudinem rerum pertinentium ad ipſum; ſubindéque jus quod habet Angelus in conceptus ſuos, transfunditur & transfertur in alterum Angelum. Secundò per eam

excitatur

excitatur audiens ad auſcultandum, quia tunc ſpecies innatæ Angeli ad quem dirigitur, conceptum illum explicitè repræſentant, ſicut exhibent individua, poſitâ conditione præſentiæ; quæ ſanè repræſentatio actualis reſultat in ſpecie vel ſicut relatio, poſito termino, vel ex participatione divinarum idearum ſucceſſivè producentium aliquam modificationem & determinationem in ſpeciebus, eo planè modo, quo diximus ſuprà de cognitione futurorũ contingentium. Tertiò ſalvatur ratio ſecreti, quia liberè dirigit Angelus conceptus ſuos, ſubindéque ad quem vult Angelum, eos ordinat, qui conſequenter illis erunt occulti, ad quos non diriguntur. Denique ſalvatur, quomodo poſſit eſſe deceptio vel mendacium; quia poteſt Angelus formare duos conceptus, unum quo exprimat ſuos veros affectus; alterum quo explicet aliter quàm ſentiat. Primum non dirigit, ſed apud ſe retinebit; ſecundum ordinabit, & mentietur. Poteſt etiam mentiri dicendo, ſe velle aliquid quod non vult, vel affirmando ſe habuiſſe in mente quod non habuit, vel ignorare aliquid de ſupernaturalibus, quod non ignorat.

Dices: Ipſa ordinatio eſt actus internus, & occultus: ergo per ipſam præcisè non manifeſtatur ſecretum; occultum enim non eſt manifeſtativum.

Reſpondeo, ordinationem illam eſſe quidem formaliter internam, immanentem, & occultam, ſed eſſe virtualiter tranſeuntem & externam, quia tollit morale impedimentum quo occultatur conceptus, qui per illam incipit pertinere ad Angelum, ad quem ſermo dirigitur,

gitur, nec ampliùs eſt ſub jure, dominio & poteſtate cognoſcentis.

Inſtabis: Eſto quod per illam ordinationem ſpecies Angeli ad quem dirigitur, incipiat repræſentare conceptum; non tamen propterea excitatur Angelus ad attendendum. Nam eodem modo repræſentat ſpecies conceptum poſita ordinatione, quo repræſentat futurum poſita præſentia: atqui Angelus non neceſſariò attendere tenetur ad omnia præſentia: ergo ſimiliter per ſolam ordinationem non excitabitur ut attendat Angelo loquenti: ergo aliquo alio opus eſt, quo Angelus excitetur, & quo ad audiendum urgeatur. Si enim Angelus loquens deberet expectare ut alter ſe reflecteret ſupra ſuas ſpecies, Angelus non poſſet loqui quando vellet. Et planè abſurdum eſt admittere ſurditatem in Angelis, qualem admittere tenentur ij qui non reputant inconveniens, quod Angelus loquutionem alterius quandoque non percipiat, nec atendat.

Reſpondeo in primis, non eſſe certum, quod Angelus non attendat ad omnia præſentia; cùm enim nullam in hoc patiatur difficultatem, & aliunde hoc non mediocrem redoleat perfectionem, non poteſt certò definiri, an Angelus præſentia elabi ſinat, quin ea advertat. Unde argumentum fundatur in re incerta. Sed demus, Angelum omnia præſentia non annotare, jam gravis reſtat difficultas, per quid Angelus excitari poſſit.

Huic difficultati ſuccumbentes Theologi extra ſcholam D Thomæ, in varia placita abierunt. Scotus enim vult, Angelum loquẽtem producere notitiam actualem in intellectu Angeli audientis; quod tamen repugnat actui vitali, quì

qui eſt neceſſariò à principio intrinſeco, nec poteſt de foris advenire. Suares vult, Angelum loquentem immittere ſpeciem ſui conceptus. Alii recurrunt ad productionem quorundam ſignorum, vel ſpiritualium inexplicabilium, vel corporeorum in cœlis exaratorum. Verùm hi Authores dum unam difficultatem vitare ſatagunt, graviores alias accumulant, incidúntque in Scyllam cupientes vitare Charybdim. Tum quia unus Angelus non poteſt illabi menti alterius, ut in ipſo notitiam actualem, vel ſpeciem cauſet Tum etiam quia Angelus non poteſt operari in quacumque diſtantia, cùm habeat ſphæram activitatis limitatam; & tamen poteſt alterum Angelum alloqui in quacumque diſtantia; nam ut ait S. Doctor *art. 4. Locutio Angeli in intellectuali operatione conſiſtit: intellectualis autem operatio Angeli omnino abſtracta eſt à loco & tempore: in eo autem quod eſt omnino abſtractum à loco & tempore, nihil operatur neque temporis diverſitas, neque loci diſtantia. Vnde in locutione Angeli nullum impedimentum facit diſtantia loci.* Tum deinde juxta hos modos dicendi non ſalvaretur ratio ſecreti, quia omnes Angeli cognoſcunt quidquid eſt ordinis naturalis, & non eſt futurum contingens: ſpecies autem illa immiſſa eſt ordinis naturalis, non enim eſt actus liber: eſt etiam præſens, & non futura, ac proinde non occultatur aliis Angelis, ſed continetur intra latitudinem cognoſcibilitatis omnium Angelorum, quod etiam clariùs patet in illis, qui ſigna corporea admittunt in locutione Angelica: de qua ſententia ſic loquitur Nazarius concluſione 4. *Fatua eſt eorum opinio qui dicunt, Angelorum locutionem fieri per characteres, ſive*

ſigna

ſigna corporea. Sunt enim Angeli ſubſtantiæ ſpiritales, à ſubſtantia corporea minimè pendentes, ac proinde nullâ exiſtente corporeâ creaturâ, mutua poſſent invicem miſcere colloquia.

Ad explicationem igitur hujus difficultatis dicendum, excitationem Angeli audientis fieri ſufficienter per ipſum conceptum practicè ordinatum ad aliam. Nam, ut rectè docet Cajetanus, omnes ſenſitivæ vires nihil aliud ſunt quàm diminutæ quædam participationes intellectivæ potentiæ, quæ cùm reſpiciat totam latitudinem entis, unitè & eminenter præhabet (præſertim in ſuo ſummo gradu, qui eſt angelicus) totam virium multitudinem, quæ in ſenſibus diſperſa eſt; ac proinde iis omnibus ſignis æquivalet, quibus nos loquimur, & audimus. Hoc ergo ipſo, quod Gabriel ordinat ſuum conceptum ad Raphaëlem, tunc excitatur mens Raphaëlis, ad quem conceptus ille incipit pertinere. Et quamvis Angelus non teneatur attendere ad omnia præſentia, bene tamen quando ad ipſum diriguntur: exigit namque naturalis angelicæ naturæ perfectio, ut ad ſe hîc & nunc pertinentia ſtatim intelligat: unde ad illam attentionem ſtatim divina providentia concurrit, & quidem connaturaliter; ſicut enim Deus ſibi legem quodammodo impoſuit, ut introductâ ultimâ diſpoſitione in embryone, ſtatim animam ex nihilo creatam corpori infunderet; ſic conſtituit ut Angelo conceptum ſuum ordinante, alter attenderet, ut in Republica angelica perfecta politia, ſuavis conſenſio, & ordinata ſocietas eniteret. Non enim minor eſt ſupremi numinis providentia circa ſpiritalem, quàm circa corpoream ſubſtantiam.

Illuminatio Angelorum exponitur.

Quantum verò ad illuminationem, quæ ſupra locutionem addit manifeſtationem veritatis ignotæ, vel illuſtriorem notitiam rei notæ, variant etiam Authores in explicanda natura illius, & ſententiarum diſcrepantiâ, dum illuminationem Angelorum explicare ſatagunt, tenebras hominibus offundunt.

Dicendum ergo cum D. Thoma, illuminationem conſiſtere in artificioſo magiſterio, quo ſuperior Angelus veritatem, quam in univerſali concipit, inferiori manifeſtat. Illuminare enim nihil eſt aliud, quàm veritatem ſibi cognitam aliis manifeſtare; veritas enim eſt lumen rationis, quæ dum percipitur, intellectus illuſtratur, & objectum manifeſtatur; omne autem quod manifeſtatur, lumen eſt, ut dicitur *Epheſ.5.* Atqui per hoc quod Angelus ſuperior diſtinguit, dividit, & veluti partitur inferiori veritatem quam ipſe in univerſali cognoſcit, tunc verè ipſi veritatem manifeſtat: ergo in illa dearticulata, & enucleata veritatis expoſitione illuminatio conſiſtit, quâ poſitâ Angelus inferior pro ea, quâ pollet perſpicaciâ, ſtatim apertam veritatem percipit.

Nec ad hoc indiget novi infuſione luminis. Tum quia intellectus cujuſvis Angeli eſt in ſupremo gradu immaterialitatis creatæ. Tum quia vel illud lumen eſſet naturale, vel ſupernaturale; non ſupernaturale, quia à ſolo Authore gratiæ Deo produci poteſt; naturale verò non ſufficeret, quia illuminatio fit præcipuè de ſupernaturalibus. Unde D. Thomas *q.106.art.1. ad 2.*

ad 2. ait: *Vnus Angelus non illuminat alium tradendo ei lumen naturæ, vel gratiæ, vel gloriæ.* Et quanvis Angelus poſſit eſſe inſtrumentum Dei ad producendum lumen ſupernaturale, hoc tamen nihil facit ad propoſitum, quia Angelus ſuperior illuminat inferiorem ut cauſa principalis, & modus concurrendi inſtrumentalis ad effectus ſupernaturales, eſt communis corporibus; nam aqua Baptiſmatis concurrit inſtrumentaliter ad producendum lumen gratiæ in animam.

Dices: Angelus inferior eſt intrinſecè impotens ad attingendam veritatem illuminatione ſibi notam; ſi enim eſſet potens, non indigeret illuminatione: ergo poſtulat ſibi infundi aliquid phyſicum, quo intrinſecè roboretur; vel ſpeciem aliquam, ut vult Suares; vel ſaltem quod Angelus ſuperior conjungat immediatè ſuum lumen intellectuale intellectui Angeli illuminati ad efformandam ejuſdem objecti cognitionem, ut Bañes explicat.

Reſpondeo, ſufficienter intellectum Angeli inferioris roborari per hoc quod veritas univerſalis proportionato & attemperato ſibi modo proponitur, ſicut Magiſter intellectum diſcipuli confortat, non per luminis infuſionem, ſed per claram veritatis expoſitionem, qua objectum proportionatur & accommodatur capacitati inferioris. Quod autem dicitur de impreſſione alicujus phyſici, vel luminis, vel ſpeciei, paulò ante reprobatum eſt inter explicandum modum angelicæ locutionis. Quod verò addit Bañes, non ſolùm inintelligibile, & incredibile eſt, ſed etiam difficultati non ſatisfacit; nam concurſus ſimultaneus Angeli inferioris non roborat intrinſecè intellectum inferiorem, niſi

per

per illam aſſiſtentiam virtus aliqua interiùs ſuperaccreſcat.

Quare conſtanter tenendum eſt, illuminationem & converſionem Angeli ſuperiorem non conſiſtere in influxu phyſico per modum naturæ, ſed in actione per modum artis cooperantis naturæ; ſicut enim medicina adjuvat naturam ad acquirendam ſanitatem, ita expoſitio veritatis à ſuperiore propalata confortat inferiorem ad claram rei notitiam aſciſcendam; non quòd creſcat virtus intellectualis Angeli nova propoſitione medii, ſed quia tunc habet inſtrumentum ſibi accommodatum, quo faciliùs veritatem aſſequatur. Sicut etiam miles inſtructus armis idoneis gloriſiùs dimicat non augmento virium naturalium, ſed acquiſitione medii magis ad pugnandum accommodati; ſic intellectus immutatus diverſas & excellentiores parit cognitiones, prout diverſis utitur mediis altioribus, vel minùs altis, magíſque ſuis viribus commenſuratis; confortatur enim intellectus inferioris, dum ſibi objectum limpidiùs, & efficaciùs repræſentatur.

Reflexio.

Angelica locutio ad intelligendum difficilis, ad imitandum tamen facillima eſt, præſertim dum Deo loquuntur. *Angelus loquitur Deo* (inquit S. Doctor *quæſt.* 107. *art.* 3.) *vel conſulendo divinam voluntatem de agendis, vel ejus excellentiam, quam nunquam comprehendit, admirando. Unde ait Gregor. 2. Moral. Angeli loquuntur Deo, cùm per hoc quod ſeipſos reſpiciunt, in motum admirationis ſurgunt.* Quàm facilis loquela,

SPECULATIO II.

Angeli ſibi ſua mutuò ſecreta revelant per loquutionem, & illuminationem.

ADmittendam eſſe loquutionem in Angelis, conſtat ex Scripturis. Iſaiæ 6. *Seraphim clamabant alter ad alterum.* 1. *Cor.* 15. *Si linguis hominum loquar, aut Angelorum.* Et B. Thaddæus in ſua canonica recenſet diſputationem Angeli apoſtatæ cum Michaële, quæ ſine loquutione contingere non potuit. Sanè illam loquendi, exprimendíque ſenſus ſuos facultatem exigit commercium vitæ ſocialis, quæ abſque dubio longè perfectiùs in Angelis quàm in hominibus invenitur. Illuminationem quoque in Angelis inveniri, qua ſuperiores *purgant, illuminant, & perficiunt* inferiores, poſt Dionyſium docent Patres & Theologi, eamque exigit concinnata & modulata divinæ gubernationis œconomia, quæ facit ut inferiora per ſuperiora regantur & perficiantur. Maximè quia de ratione boni eſt quod ſe aliis communicet; unde omne agens intendit producere ſibi ſimile quantum poteſt: & quo perfectior eſt cauſa, eo magis ſuam perfectionem nititur transfundere. Unde B. Petrus hoc monet, ut unuſquiſque ſicut gratiam accepit, in alterum illam adminiſtret, ſicut bonus diſpenſator multiformis gratiæ Dei. Multò igitur magis Sancti Angeli plenitudinem quam à Deo hauriunt, in inferiores refundunt. Quare totum difficultatis momentum in hoc

ſitum

ſitum eſt, ut explicemus quomodo creatura purè intellectualis alteram alloqui, alteram illuminare queat.

Docet autem D.Thomas *quæſt.* 107. *art.* 1. locutionem Angeli fieri per hoc,quod unus dirigit & ordinat conceptum ſuum ad alterum. Cujus ratio eſt, quia loqui nihil eſt aliud, quàm conceptum mentis interiùs latentem exteriùs manifeſtare: atqui per hoc quod Angelus ordinat ſuum conceptum alteri, eum ipſi manifeſtat: ergo in illa directione & manifeſtatione conceptûs loquutio angelica cõſiſtit. Probatur minor ex præclara doctrina D.Thom. *ad* 1. In nobis interior mentis conceptus quaſi duplici obſtaculo clauditur. Primò quidem ipſa voluntate, quæ conceptum poteſt retinere interiùs. Secundò per groſſitiem corporis; unde etiam cùm voluntas ordinat conceptum mentis ad manifeſtandum alteri, non ſtatim cognoſcitur ab alio,ſed oportet aliquod ſenſibile adhibere. Unde dicit Gregor. 2. Moral. c. 5. *Alienis oculis intra ſecretum mentis quaſi poſt parietem corporis ſtamus;ſed cùm manifeſtare noſmetiſos cupimus quaſi per linguæ januam egredimur, ut quales ſumus intrinſecus,oſtendamus.* Hoc autem obſtaculum non habet Angelus. Et ideò quàm citò vult manifeſtare conceptum ſuum, ſtatim alius cognoſcit. Ex quibus ſic formatur ratio. Per id ſufficienter manifeſtatur & innoteſcit conceptus angelicus, per quod excluduntur obſtacula impedientia talem manifeſtationem: ſed poſita tali ordinatione ceſſant omnia obſtacula, & auferuntur omnia velamina, quibus impeditur manifeſtatio conceptus: Ergo ſicut Angelus per ſuas ſpecies cognoſcit præſentia, quæ non co-

gnoſcebat futura, poſitâ ſolâ conditione præſenriæ; ita & mentis cogitata poſitâ ſolâ conditione directionis attingit, qua ſtante jam incipiunt ingredi ordinem univerſi, & pertinere ad Angelum, ut ſpeculatione præcedenti dicebamus.

Confirmatur, & ſimul omnes difficultates explanantur, ac objectiones præoccupantur. Ad locutionem angelicam quatuor requiruntur conditiones. Primò debet habere aliquid pandens internum cordis ſecretum; niſi enim exteriùs manifeſtetur, ſemper internum, ſemper occultum manebit. Secundò debet excitari audiens, ut loquenti attendat, eumque percipiat; ad hoc enim tendit loquutio ut effundatur alteri cogitatio; non communicatur autem ſurdo, vel non attento. Tertiò exigit loquutio, ut poſſit fieri uni præ alio; tolleretur enim omnis convictus, & ſocietatis commercium, ſi loquens omnibus ſua privata cogitata exponere teneretur. Quartò quia Angeli poſſunt mentiri, & de facto ſæpè mentitur cacodæmon, qui fuit mendax ab initio, requiritur ut poſſint in manifeſtatione ſuorum conceptuum decipere. Atqui omnes illæ conditiones ſalvantur in loquutione à D. Thom. explicata per ordinationem conceptuum: ergo in illa conſiſtit loquutio. Probatur minor: & primò quidem hæc directio eſt manifeſtativa cordis cogitationis, quia per hujuſmodi ordinationem ponitur internus conceptus intra ſphæram cognoſcibilitatis naturalis Angeli, cui dirigitur, & intra latitudinem rerum pertinentium ad ipſum; ſubindéque jus quod habet Angelus in conceptus ſuos, transfunditur & transfertur in alterum Angelum. Secundò per eam

excitatur

excitatur audiens ad auſcultandum, quia tunc ſpecies innatæ Angeli ad quem dirigitur, conceptum illum explicitè repræſentant, ſicut exhibent individua, poſitâ conditione præſentiæ; quæ ſanè repræſentatio actualis reſultat in ſpecie vel ſicut relatio, poſito termino, vel ex participatione divinarum idearum ſucceſſivè producentium aliquam modificationem & determinationem in ſpeciebus, eo planè modo, quo diximus ſuprà de cognitione futurorũ contingentium. Tertiò ſalvatur ratio ſecreti, quia liberè dirigit Angelus conceptus ſuos, ſubindéque ad quem vult Angelum, eos ordinat, qui conſequenter illis erunt occulti, ad quos non diriguntur. Denique ſalvatur, quomodo poſſit eſſe deceptio vel mendacium; quia poteſt Angelus formare duos conceptus, unum quo exprimat ſuos veros affectus; alterum quo explicet aliter quàm ſentiat. Primum non dirigit, ſed apud ſe retinebit; ſecundum ordinabit, & mentietur. Poteſt etiam mentiri dicendo, ſe velle aliquid quod non vult, vel affirmando ſe habuiſſe in mente quod non habuit, vel ignorare aliquid de ſupernaturalibus, quod non ignorat.

Dices: Ipſa ordinatio eſt actus internus, & occultus: ergo per ipſam præcisè non manifeſtatur ſecretum; occultum enim non eſt manifeſtativum.

Reſpondeo, ordinationem illam eſſe quidem formaliter internam, immanentem, & occultam, ſed eſſe virtualiter tranſeuntem & externam, quia tollit morale impedimentum quo occultatur conceptus, qui per illam incipit pertinere ad Angelum, ad quem ſermo dirigitur,

gitur, nec ampliùs eſt ſub jure, dominio & poteſtate cognoſcentis.

Inſtabis: Eſto quod per illam ordinationem ſpecies Angeli ad quem dirigitur, incipiat repræſentare conceptum; non tamen propterea excitatur Angelus ad attendendum. Nam eodem modo repræſentat ſpecies conceptum poſita ordinatione, quo repræſentat futurum poſita præſentia: atqui Angelus non neceſſariò attendere tenetur ad omnia præſentia: ergo ſimiliter per ſolam ordinationem non excitabitur ut attendat Angelo loquenti: ergo aliquo alio opus eſt, quo Angelus excitetur, & quo ad audiendum urgeatur. Si enim Angelus loquens deberet expectare ut alter ſe reflecteret ſupra ſuas ſpecies, Angelus non poſſet loqui quando vellet. Et planè abſurdum eſt admittere ſurditatem in Angelis, qualem admittere tenentur ij qui non reputant inconveniens, quod Angelus loquutionem alterius quandoque non percipiat, nec atendat.

Reſpondeo in primis, non eſſe certum, quod Angelus non attendat ad omnia præſentia; cùm enim nullam in hoc patiatur difficultatem, & aliunde hoc non mediocrem redoleat perfectionem, non poteſt certò definiri, an Angelus præſentia elabi ſinat, quin ea advertat. Unde argumentum fundatur in re incerta. Sed demus, Angelum omnia præſentia non annotare, jam gravis reſtat difficultas, per quid Angelus excitari poſſit.

Huic difficultati ſuccumbentes Theologi extra ſcholam D Thomæ, in varia placita abierunt. Scotus enim vult, Angelum loquētem producere notitiam actualem in intellectu Angeli audientis; quod tamen repugnat actui vitali, qui

qui eſt neceſſariò à principio intrinſeco, nec poteſt de foris advenire. Suares vult, Angelum loquentem immittere ſpeciem ſui conceptus. Alii recurrunt ad productionem quorundam ſignorum, vel ſpiritualium inexplicabilium, vel corporeorum in cœlis exaratorum. Verùm hi Authores dum unam difficultatem vitare ſatagunt, graviores alias accumulant, incidúntque in Scyllam cupientes vitare Charybdim. Tum quia unus Angelus non poteſt illabi menti alterius, ut in ipſo notitiam actualem, vel ſpeciem cauſet Tum etiam quia Angelus non poteſt operari in quacumque diſtantia, cùm habeat ſphæram activitatis limitatam; & tamen poteſt alterum Angelum alloqui in quacumque diſtantia; nam ut ait S. Doctor *art.* 4. *Locutio Angeli in intellectuali operatione conſiſtit: intellectualis autem operatio Angeli omnino abſtracta eſt à loco & tempore: in eo autem quod eſt omnino abſtractum à loco & tempore, nihil operatur neque temporis diverſitas, neque loci diſtantia. Vnde in locutione Angeli nullum impedimentum facit diſtantia loci.* Tum deinde juxta hos modos dicendi non ſalvaretur ratio ſecreti, quia omnes Angeli cognoſcunt quidquid eſt ordinis naturalis, & non eſt futurum contingens: ſpecies autem illa immiſſa eſt ordinis naturalis, non enim eſt actus liber: eſt etiam præſens, & non futura, ac proinde non occultatur aliis Angelis, ſed continetur intra latitudinem cognoſcibilitatis omnium Angelorum, quod etiam clariùs patet in illis, qui ſigna corporea admittunt in locutione Angelica: de qua ſententia ſic loquitur Nazarius concluſione 4. *Fatua eſt eorum opinio qui dicunt, Angelorum locutionem fieri per characteres, ſive ſigna*

ſigna corporea.Sunt enim Angeli ſu ſtantia ſpirituales, à ſubſtantia corporea minimè pendentes,ac proinde nullâ exiſtente corporeâ creaturâ,mutua poſſent invicem miſcere colloquia.

Ad explicationem igitur hujus difficultatis dicendum, excitationem Angeli audientis fieri ſufficienter per ipſum conceptum practicè ordinatum ad aliam. Nam, ut rectè docet Cajetanus,omnes ſenſitivæ vires nihil aliud ſunt quàm diminutæ quædam participationes intellectivæ potentiæ,quæ cùm reſpiciat totam latitudinem entis,unitè & eminenter præhabet (præſertim in ſuo ſummo gradu, qui eſt angelicus) totam virium multitudinem, quæ in ſenſibus diſperſa eſt; ac proinde iis omnibus ſignis æquivalet, quibus nos loquimur, & audimus. Hoc ergo ipſo, quod Gabriel ordinat ſuum conceptum ad Raphaëlem, tunc excitatur mens Raphaëlis, ad quem conceptus ille incipit pertinere. Et quamvis Angelus non teneatur attendere ad omnia præſentia,bene tamen quando ad ipſum diriguntur: exigit namque naturalis angelicæ naturæ perfectio, ut ad ſe hîc & nunc pertinentia ſtatim intelligat:unde ad illam attentionem ſtatim divina providentia concurrit, & quidem connaturaliter;ſicut enim Deus ſibi legem quodammodo impoſuit, ut introductâ ultimâ diſpoſitione in embryone, ſtatim animam ex nihilo creatam corpori infunderet; ſic conſtituit ut Angelo conceptum ſuum ordinante, alter attenderet, ut in Republica angelica perfecta politia, ſuavis conſenſio, & ordinata ſocietas eniteret. Non enim minor eſt ſupremi numinis providentia circa ſpiritalem, quàm circa corpoream ſubſtantiam.

Illumi

Illuminatio Angelorum exponitur.

Quantum verò ad illuminationem, quæ ſupra locutionem addit manifeſtationem veritatis ignotæ, vel illuſtriorem notitiam rei notæ, variant etiam Authores in explicanda natura illius, & ſententiarum diſcrepantiâ, dum illuminationem Angelorum explicare ſatagunt, tenebras hominibus offundunt.

Dicendum ergo cum D. Thoma, illuminationem conſiſtere in artificioſo magiſterio, quo ſuperior Angelus veritatem, quam in univerſali concipit, inferiori manifeſtat. Illuminare enim nihil eſt aliud, quàm veritatem ſibi cognitam aliis manifeſtare; veritas enim eſt lumen rationis, quæ dum percipitur, intellectus illuſtratur, & objectum manifeſtatur; omne autem quod manifeſtatur, lumen eſt, ut dicitur *Epheſ. 5.* Atqui per hoc quod Angelus ſuperior diſtinguit, dividit, & veluti partitur inferiori veritatem quam ipſe in univerſali cognoſcit, tunc verè ipſi veritatem manifeſtat: ergo in illa dearticulata, & enucleata veritatis expoſitione illuminatio conſiſtit, quâ poſitâ Angelus inferior pro ea, quâ pollet perſpicaciâ, ſtatim apertam veritatem percipit.

Nec ad hoc indiget novi infuſione luminis. Tum quia intellectus cujuſvis Angeli eſt in ſupremo gradu immaterialitatis creatæ. Tum quia vel illud lumen eſſet naturale, vel ſupernaturale; non ſupernaturale, quia à ſolo Authore gratiæ Deo produci poteſt; naturale verò non ſufficeret, quia illuminatio fit præcipuè de ſupernaturalibus. Unde D. Thomas *q. 106. art. 1. ad 2.*

per illam aſſiſtentiam virtus aliqua interiùs ſuperaccreſcat.

Quare conſtanter tenendum eſt, illuminationem & converſionem Angeli ſuperiorem non conſiſtere in influxu phyſico per modum naturæ, ſed in actione per modum artis cooperantis naturæ; ſicut enim medicina adjuvat naturam ad acquirendam ſanitatem, ita expoſitio veritatis à ſuperiore propalata confortat inferiorem ad claram rei notitiam aſciſcendam; non quòd creſcat virtus intellectualis Angeli nova propoſitione medii, ſed quia tunc habet inſtrumentum ſibi accommodatum, quo faciliùs veritatem aſſequatur. Sicut etiam miles inſtructus armis idoneis gloriſiùs dimicat non augmento virium naturalium, ſed acquiſitione medii magis ad pugnandum accommodati; ſic intellectus immutatus diverſas & excellentiores parit cognitiones, prout diverſis utitur mediis altioribus, vel minùs altis, magíſque ſuis viribus commenſuratis; confortatur enim intellectus inferioris, dum ſibi objectum limpidiùs, & efficaciùs repræſentatur.

Reflexio.

Angelica locutio ad intelligendum difficilis, ad imitandum tamen facillima eſt, præſertim dum Deo loquuntur. *Angelus loquitur Deo* (inquit S.Doctor *quæſt.* 107. *art.* 3.) *vel conſulendo divinam voluntatem de agendis, vel ejus excellentiam, quam nunquam comprehendit, admirando. Vnde ait Gregor.* 2. *Moral. Angeli loquuntur Deo, cùm per hoc quod ſeipſos reſpiciunt, in motum admirationis ſurgunt.* Quàm facilis loquela,

loquela, quæ in alto ſilentio exercetur! quàm ſuavis, quæ nullo ſtrepitu turbatur; qui deſiderat, Deum ipſum alloquitur, & qui vehementer deſiderat, ad Deum clamat. Nam ut ait præfatus Gregor. *Magnus clamor magnum eſt deſiderium: tantò enim quiſque minùs clamat, quantò minùs deſiderat; & tantò majorem vocem in aurem incircumſcripti ſpiritus exprimit, quantò ſe in ejus deſiderium pleniùs fundit.* Nemo ergo ſe excuſet quaſi Deum alloqui neſciat, ſed ſeipſum accuſet, quòd deſiderare nolit. Quare in omnibus agendis Deum alloquamur, id eſt, divinam ſapientiam conſulamus. Hæc vitæ ſpiritalis maximarum maxima eſt, nihil niſi prævia oratiône operari: poſtquam verò agenda confecimus, paululùm in laude & admiratione ſummæ excellentiæ commoremur, & ſic duplex angelicæ ad Deum loquelæ munus exprimemus. Hæc vox aures Dei demulcebit, & cor flectet. *Excitatus cum reverentia motus cordis* (ait idem Gregor.) *magnus eſt ad aures incircumſcripti ſpiritus clamor vocis.* Fœlix Rhetorica charitatis, quæ ad Deum clamat, & Deum vincit. *Flagrantia charitatis* (ait Auguſtin. in Pſal. 37.) *clamor cordis eſt. Si ſemper manet charitas, ſemper clamas; ſi ſemper clamas, ſemper deſideras.* Alloqui Deum nemo nos impedit; à tantæ majeſtatis convictu nemo repellet. Thronum ejus non cingit ſatellitum, vel ſtipatorum catena; commendatitiis ſchedulis opus nō eſt, ut Summi Regis cubiculū ingrediamur; pauperibus peræquè ac divitibus ſinū ſuum offert, omnes invitat, omnibus ſui copiam præbet, omnes expectat; quòd tā pauci veniant, conqueritur; rogat ut accedāt,

qui

qui rogari debebat ut ſineret; obſecrat: Venite ad me omnes, qui laboratis: & dum non veniunt, ipſe accedit, ipſe prior accurrit, ipſe prævenit in benedictionibus dulcedinis ſtupenda dignatione. *Propterea dignum eſt* (infert optimè Bern. ſerm. 1. Advent.) *ut ſi non valet infirmitas in occurſum tanti medici procedere longiùs, ſaltem conetur erigere caput, & aliquatenus aſſurgere venienti. Non te oportet, ô homo, maria transfretare, non penetrare nubes, non tranſalpinare neceſſe eſt; non grandis, inquam, tibi oſtenditur via, uſque ad temetipſum occurre Deo tuo, propè eſt enim verbum in ore tuo, & in corde tuo.* Si ad Deum loquutione accedamus, verè illuminabimur non ſolùm ab Angelis, ſed à Deo; nam ſcriptum eſt: *Accedite ad me, & illuminamini.*

SPECULATIO III.

Angelus in modo cognoſcendi tribus inſignitur prærogativis: nam primò ſemper eſt actu intelligens multa: ſecundò eſt comprehenſivus omnium entium naturalium, etiam ſuperiorum Angelorum: tertiò eſt incapax diſcurſus, vel compoſitionis, aut diviſionis.

PRima pars, ſeu primum privilegium angelici modi intelligendi variis rationibus probatur

batur à D.Thoma *lib.2.cont.Gent.cap.97.* hæc tamen ſufficiet. Omnis ſubſtantia vivens habet ſemper actu aliquã operationem ex natura ſua, ſicut animalia ſemper nutriuntur, licèt non ſemper ſentiant: ſed ſubſtantiæ ſeparatæ ſunt viventes ſola vita intellectuali: ergo ex natura ſua ſunt ſemper intelligentes actu; unde rationabiliter dicendum, quod ſemper actu intelligunt ſuam ſubſtantiam, nulli enim objecto connaturaliùs unitur eorum intellectus. Et quia eſſentiam ſuam comprehendunt, vident dependentiam quam habet à Deo, quem proinde ſemper cognoſcunt, præſertim quia in hac notitia felicitas eorum naturalis poſita eſt; cognoſcunt etiam ſemper actu ea quæ pertinent ad ſuum ſtatum & officium, ut Angeli cuſtodes attendunt ſemper ſuis clientibus, Provinciis, & Regnis ſibi commiſſis.

Quæres primò, utrùm illa objecta, vel ſaltem aliquod eorum, neceſſariò intelligant Angeli, ita ut non poſſint ab eorum actuali conſideratione divertere.

Reſpondeo probabiliter, cognitionem ſui eſſe neceſſariam neceſſitate exercitii; quia ſicut in viventibus omnis motus reducitur ad aliquẽ primum à natura determinatum, ut in animalibus omnis motus reducitur ad motum cordis; ſic ſimiliter in Angelis datur una & determinata cognitio omnium aliarum radix, quæ maximè debet eſſe cognitio ſuæ ſubſtantiæ, qua ſine ſpecie ſemper informatur in eſſe intelligibili, ad quam proinde tam neceſſariò fertur, quàm oculus ad objectum illuminatum, cujus ſpecies pupillam oculi ſemper afficit. Ad alia verò objecta, quæ per ſpecies intelligit Angelus, liberè

ſe

ſe applicat; licèt enim intellectus non ſit facultas formaliter libera, tamen in ſuis operationibus voluntati ſubditur, quæ cæteras potentias ad exercitium liberè movet. Sicut ergo habitibus utimur prout volumus; ita & Angelus ſpeciebus ſuis: unde modò poteſt eſſe in actu illarum, modò iſtarum, prout voluerit.

Quæres ſecundò, utrum Angelus plura per modum plurium intelligere poſſit?

Reſpondeo hanc difficultatem tractari in libris de anima, unde eam ſub brevitate tranſcurremus ad intellectum doctrinæ D. Thomæ. Dicendum ergo, Angelum non poſſe plura ut plura intelligere, quia vel illa intelligeret per unum, vel per diverſos conceptus. Non quidem per unicum, quia ſicut motus ſpecificatur à termino, ita operatio ab objecto: unde ſicut ad unitatem motus requiritur unitas termini, ita ad unitatem operationis unitas objecti: plura autem ut plura ſunt, non habent rationem unius objecti, aliàs per modum unius cognoſcerentur: ergo non attinguntur per unicum conceptum.

Non poteſt etiam dici, Angelum plura ut plura intelligere per diverſos actus, quia illi diverſi actus vel eſſent ſubordinati, vel omninò diſparati. Non diſparati, repugnat enim eandem potentiam terminari pluribus actualitatibus ultimis, putà lineam pluribus punctis terminari, quantitatem pluribus figuris, eſſentiam pluribus exiſtentiis, naturam pluribus ſubſiſtentiis; plures autem cognitiones diſparatæ habent rationem ultimæ actualitatis in ordine intellectuali, ut patet. Si autem dicatur, illos actus eſſe ſubordinatos, tunc poſſunt quidem eſſe ſimul, ſed non attingunt plura ut plura, ſed adunantur in

attin

attingentia unius objecti formalis, & materialiter ſolùm diſtincti, proindéque non verſantur circa plura per modum unius.

Dices: Senſus communis attingit objecta quinque ſenſuum; ſenſus externus, putà viſus, reſpicit colores diſſitos; auditus percipit ſonos diſparatos, & nullo inter ſe ordine connexos: ergo à fortiori id poterit intellectus ſenſibus omnibus longè capacior; & multò magis intellectus Angeli, qui ſe & alia per ſpecies innatas attingit, quamvis nulla ſit connexio ſui ad res quas conſiderat. Quod clariùs apparet in Angelo beato, in quo eſt & cognitio naturalis ſui, & cognitio intuitiva Dei, quæ ſanè ſunt valde diſparatæ.

Reſpondeo, potentias ſenſitivas non attingere plura niſi per modum unius, quatenus uniuntur in aliquo. Sic ſenſus communis attingit objecta quinque ſenſuum ſub una ratione univerſaliori. Sic eadem viſione plura objecta aſpiciuntur, eadem auditione plures percipiuntur ſoni, quatenus in una ſpecie totali adunantur. In hoc tamen excedit intellectus ſenſum, non quòd poſſit plura ut plura intelligere, ſed quia longè plura per modum unius poteſt in unica ſpecie introſpicere, vel in pluribus ſpeciebus ſubordinatis; & id potiori jure de Angelo eſt admittendum. Quare cùm ſe intelligit, & alia, non intelligit plura ut plura, quia ſpecies aliorum objectorum ſubordinantur ſuæ eſſentiæ, cùm omnia cognoſcat ad modum propriæ ſubſtantiæ. Similiter cùm intelligit ſe & Deum, quia ſubſtantia propria eſſentiæ divinæ ſubordinatur tanquam primo exemplari, à quo ſpecies angelicæ derivantur.

SECUNDA

SECUNDA PARS.

Secunda prærogativa intellectus angelici eſt magis controverſa etiam inter ipſos Thomiſtas; nam aliqui fatentur quidem Angelum cognoſcere quidditativè ſuperiorem; ſed minimè comprehenſivè. Noſtra tamen aſſertio eſt omninò conformis doctrinæ S.Thomæ luculenter & diſertè affirmantis lib.2.cont. Gent. c.98. & 99.*Subſtantia intellectualis eſt comprehenſiva totius entis. Et intellectus Angeli comprehendit ens intelligibile univerſale, omnéſque differentias & ſpecies entis.* Ubi loquitur de ente creato & differentiis ejus; ſubdit enim ibidem: *Quia intellectus ſubſtantiæ ſeparatæ eſt in actu habens omnes ſimilitudines ad quas eſt in potentia, habet autem virtutem comprehendendi omnes ſpecies & differentias entis, neceſſe eſt quod ſubſtantia ſeparata qualibet cognoſcat omnes res naturales, & totum ordinem earum.*

Nihil illis teſtimoniis planius, nihil evidentius. Neque verò S.Thomas hanc doctrinam ex ingenio peperit, ſed ex Patribus deprompſit. Præſertim verò ex Magiſtro ſuo Auguſtino *lib. 4.ſuper Geneſ.ad litt.c.*32.dicente: *Potentia ſpiritualis mentis angelicæ cuncta quæ voluerit* (ſupple naturalia, ut patet ex contextu) *ſimul notitiâ facillimâ comprehendit.* Nec valet gloſſa adverſariorum aientium D.Thomam loqui de comprehenſione imperfecta, ut ſenſus ſit, quod ſubſtantia ſeparata eſt apprehenſiva & complexiva totius entis. Non valet, inquam, quia ſi ſic loqui voluiſſet Præceptor Angelicus, non defuiſſent tam accurato Doctori idoneæ voces,

quibus ſententiam ſuam ſuis limitibus aſtringeret. Præſertim quia ubi opus eſt, ſemper ſollicitus eſt diſtinguere S. Doctor cognitionem quidditativam à comprehenſiva, ut patet 1.*p.* *q.*12. ubi per diſtinctos articulos examinat, an viſio beata ſit intuitiva, an comprehenſiva.

Adde quod infrà *quæſt.*109. *art.* 3. *ad* 2. ait: *Secundùm ea quæ ad naturalem cognitionem pertinent, non eſt neceſſaria manifeſtatio veritatis, neque in Angelis, neque in dæmonibus, quia ſtatim à principio ſuæ conditionis omnia cognoverunt quæ ad naturalem cognitionem pertinent; & ideò major plenitudo naturalis luminis non poteſt eſſe ratio illuminationis.* Patet autem quod ſi Angeli inferiores non comprehenderent ſuperiores, poſſent illi ab iſtis illuminari circa cognitionem ſuperiorum, quos non comprehendunt. Ex quibus etiam manifeſtè excluditur reſponſio Joannis à S. Thoma, volentis Angelum inferiorem non comprehendere ſuperiorem viribus propriis tantùm, ſed opitulante illuminatione ſuperioris. Excluditur, inquam, evidenter; nam S. Doctor formaliter ait: *Secundùm ea quæ ad naturalem cognitionum pertinent, non eſt neceſſaria manifeſtatio veritatis.*

Probatur ratione: Illa cognitio eſt comprehenſiva alicujus objecti, quæ ipſum cognoſcit quantum cognoſcibile eſt, ita ut nihil ſit in tali objecto, vel formaliter, vel eminenter contentum, quod non attingatur per talem cognitionem. Tunc enim eſt perfectiſſima adæquatio inter cognitionem & rem cognitam. Et hac de cauſa Beati Deum videntes, ipſum non comprehendunt, quia licèt eum clarè intueantur, tamen non vident omnia quæ in Deo ſunt, tam

formaliter

formaliter, quàm eminenter; ſi enim omnia quæ in Deo eminenter continentur, ſcilicet omnes creaturas poſſibiles penetrarent, ad fundum Dei pervenirent, & eum comprehenderent, ut *lib.* 1. cum D.Thoma *q.* 12. *art.* 8. demonſtravimus. Atqui Angeli inferiores attingunt ſuperiores quantum cognoſcibiles ſunt, ita ut nihil ſit in ipſis vel formaliter, vel eminenter contentum, quod non penetrent. Ergo inferiores comprehenſivè cognoſcunt ſuperiores.

Probatur minor ratione D.Thomæ locis citatis. Quælibet facultas poteſt comprehendere ſuum objectum proportionatum; hoc enim ipſo quod eſt proportionatum, continetur intra ſphæram activitatis ejus, modò potentia ſit integra, & non infirma. Atqui quidquid eſt in Angelo ſuperiori, ſive formaliter, ſive eminenter, eſt objectum proportionatum virtuti intellectus cujuſlibet Angeli: tum quia quidquid pertinet ad ordinem naturalem, eſt objectum proportionatum intellectus angelici, ut dixit D.Thomas ſuprà. Tum quia Angeli inferiores habent connaturaliter ſpecies repræſentativas ſuperiorum, quas utique comprehendunt, cùm non ſint incomprehenſibiliores ſuâ ſubſtantiâ, quam ſanè comprehendunt. Sed impoſſibile eſt quod Angeli inferiores comprehendant ſpecies connaturales ſuperiorum, niſi comprehendant ipſoſmet Angelos ſuperiores, cùm ſpecies intelligibilis ſit ipſummet objectum in ordine intentionali, illiuſque immaterialitatem in ordine illo adæquet: ergo quidquid eſt in Angelo ſuperiori, tam formaliter, quàm eminenter, eſt objectum proportionatum virtuti intellectivæ Angeli inferioris.

Confirmatur penetrantiùs : Angelus inferior cognoſcit quidditativè ſuperiorem, ut ultrò fatentur adverſarij, nimirum beneficio ſpeciei connaturalis quidditativè repræſentantis ſuperiorem : atqui non poteſt Angelus inferior habere ſpeciem quidditativè repræſentantem ſuperiorem, niſi ipſum ſuperiorem comprehendat : ergo ſuperiorem inferior comprehendit. Probatur minor. Species quidditativè repræſentans Angelum ſuperiorem, exhaurit totam intelligibilitatem Angeli ſuperioris, cùm ſit ipſemet Angelus ſuperior in eſſe intelligibili, etiam ſecundùm illum gradum quem habet ſupra inferiorem, aliàs non repræſentaretur ut ſuperior. Unde in via D. Thomæ, ſi daretur ſpecies quidditativè Deum repræſentans, illa totam intelligibilitatem, actualitatem, & puritatem Dei exprimere deberet : unde qui comprehenderet talem ſpeciem, comprehenderet etiam Deum, quia illa ſpecies foret Deus in eſſe intelligibili. Ergo ſi Angelus inferior habeat ſpeciem connaturaliter repræſentantem Angelum ſuperiorem, eamque comprehendat, ut nemo negare poteſt, manifeſtum eſt quod ipſam ſubſtantiam Angeli ſuperioris comprehendit.

Radix autem, quare omnes Angeli poſſunt ſe invicem cõprehendere, tametſi inæqualis perfectionis & gradus ſint, profundè intelligetur, ſi conſideres quod, ut aliquis intellectus poſſit quidditativè, imò & comprehenſivè attingere aliquod objectum, ſufficit quod cognoſcens & cognitum ſint in eodem gradu intelligibilitatis, & immaterialitatis, quod utique convenit Angelis, qui omnes æquè ſunt in gradu

gradu naturæ intellectualis completæ, & omnino à materia independentis. Hac de cauſa viſio beata licèt ſecundum communiorem ſententiam ſit entitativè imperfectior gratiâ, hanc tamen comprehendit, quia eodem gradu ſupernaturalitatis gaudet. Hac etiam de cauſa, juxta plures Thomiſtas, ſcientia infuſa animæ Chriſti comprehendit lumen gloriæ, & viſionem beatam omnium Angelorum & hominum, quamvis ſcientia illa ſit entitativè imperfectior viſione. Et rationem hujus valdè nervoſam aſſignant illi Theologi; quia non eſt neceſſe quod principium proximum cognitionis adæquetur entitativæ perfectioni objecti, modò principium radicale vis cognoſcitivæ adæquet principium etiam radicale intelligibilitatis objecti, quia ex principio radicali & proximo fit cauſa adæquata intellectionis, non quòd ambo concurrant ut cauſæ partiales, ſed quia ambo ſunt partes ejuſdem cauſæ: unde licèt objectum excedat unam partem potentiæ, ſcilicet principium proximum, non tamen excedit alteram, ſcilicet principium radicale intellectionis, quod in Chriſto eſt unio hypoſtatica, in viſione beata eſt ſupernaturalitas, in Angelis eſt immaterialitas, ſeu receſſus & elongatio ab omni materia, quæ non eſt major in uno quàm in alio, ſiquidem in omnibus eſt omnimoda.

Illuſtrari idipſum poteſt exemplo & doctrina apud ipſos adverſarios familiari, & ab omnibus Thomiſtis receptiſſima. Docent enim quod quilibet Angelus poteſt ſe movere majori & majori velocitate, in minori & minori tempore in infinitum; quia licèt Angelus habeat potentiam finitam, tamen hoc ipſo quod eſt ſuperio-

ris ordinis ad corpora, & eſt ab omnibus impedimentis expeditus, fit inde, quemlibet Angelum poſſe quodcumque ſpatium ſine medio pertranſire, nec in hoc ſuperiorem excedere inferiorem, ut benè tradit P. Gonet. *diſp.* 5. *art.* 4. §.2.& rationem optimam dat Joannes à S.Thoma *diſp.* 20.*art.*4. *num.* 22. quia in motu diſcreto nulla datur ſphæra in Angelis, ſed ad quodcumque paſſum, ſive intra,ſive extra ſphæram ſuam poteſt ſe applicare, prout vult, quia hoc non fundatur in majori virtute motiva & activitate, ſed in omnimoda independentia à commenſuratione loci; quod omnibus Angelis commune eſt.

Recordari debent hujus ſuæ doctrinæ adverſarii, & ex ea inferre, quod licèt ſuperior Angelus habeat virtutem & operationes ſpecie & gradu perfectiores; tamen non poteſt moveri velociùs quàm inferior,quia facilitas ſe movendi provenit ex remotione à materia omnibus communi; ita quia vis cognoſcitiva originatur in immaterialitate, ut tam conſtanter inculcat D.Thomas, ideò in comprehenſiva cognitione rerum naturalium unus Angelus non excedit alium,cùm omnibus æqualiter conveniat immaterialitas, & remotio ab omni materia, quæ nata eſt coarctare vim cognoſcitivam. Cum quo ſtat ſuperiorem Angelum habere perfectiorem modum cognoſcendi, non ex parte rei cognitæ, ſed ex parte cognoſcentis, quatenus lumine altiori, & ſpeciebus univerſalioribus adornatur.

Objicies: D.Thomas 2. *cont.Gent. cap.* 98. laudat hanc propoſitionem: *Intelligentia inferior cognoſcit ſuperiorem, non ſecùndùm modum* *ſubſtantiæ*

ſubſtantiæ cognitæ, ſed inferiori modo. Si autem Angelus inferior ſuperiorem comprehenderet, non intelligeret ipſum inferiori modo. Et infrà *q.*106. *art.* 1. *ad* 2. aſſerit quod Angelus ſuperior manifeſtat veritatem inferiori de his quæ pertinent ad ſtatum naturæ, gratiæ, & gloriæ. Certè ſi manifeſtat aliquid de his quæ pertinent ad ſtatum naturæ, procul dubio inferior non omnia naturalia comprehendit, ſcilicet ſuperiora ſe.

Reſpondeo ad primam authoritatem, certum eſſe Angelum inferiorem cognoſcere ſuperiorem inferiori modo, non ex parte rei cognitæ, ſed ex parte cognoſcentis, quia Angelus ſuperior ſeipſum cognoſcit per ſuam ſubſtantiam, & ſplendidiori lumine; inferior verò illum attingit per ſpeciem, & lumine non ita eminente. Sed hoc nihil obeſt, nec impedit comprehenſionem. Nam etiam ſuperior Angelus attingit infima, v. g. corpora, nobiliori modo ex parte cognoſcentis, ſcilicet ſpecie univerſaliori, & lumine ultiori; & uterque totum objectum comprehendit. Hanc ſolutionem tradit ipſe D. Thomas 1.*p.* *q.*107. *art.*4. *ad* 1. ubi ait Angelos ſuperiores habere ſcientiam magis in univerſali, quàm inferiores, etſi iſti omnia cognoſcant quæ illi attingunt, quia *ſuperiorum Angelorum ſcientia dicitur univerſalior, quantum ad eminentiorem modum intelligendi.*

Ad ſecundum locum dico, Angelum ſuperiorem illuminare inferiorem de his quæ pertinent ad ſtatum naturæ, ſcilicet futuris contingentibus, ſecretis cordium, quæ quandoque ſuperior audit à Deo, & manifeſtat inferiori; ſed non de aliis, cùm loco in probatione noſtra relato

disertè dicat S. Præceptor, quod ſecundùm ea quæ ad naturalem cognitionem pertinent, non eſt ulla in Angelis illuminatio. Addi poteſt ex ipſomet præcipuo noſtro adverſario (quem tamen honoris gratiâ nominatum velim, Magiſtrum Joannem à S. Thoma intelligo, ſcholæ noſtræ decus & ornamentum) quod licèt comprehenſio ſit adæquatio cognitionis cum intelligibilitate objecti, adhuc tamen admittit latitudinem, & ex parte cognoſcentis, dum unus acutiori lumine attingit; & ex parte rei cognitæ, non quidem quantum ad rationes intrinſecas, quæ debent omnes cognoſci à comprehendente, ſed quoad rationes extrinſecas, quæ rei convenire poſſunt per ordinem ad diverſas cauſas, ut diximus inter explicandum modum univerſalitatis ſpecierum angelicarum. Quælibet enim res capacitatem habet ut in ſe fiant diverſa à cauſis extrinſecis, cum quibus non habet naturalem connexionem, v.g. lignum capax eſt, ut ex ſe in ſe multa fiant artificioſa. Ex his ergo rationibus poteſt intellectus aliquis magis vel minùs comprehendere, quò fuerit ſublimior. Unde licèt omnes Angeli attingant omnia naturalia intrinſeca, quod ſufficit ad comprehenſionem, non tamen ea quæ per reſpectum ad cauſas extrinſecas eis competere poſſunt; ſed hoc pertinet ad majorem perfectionem & cumulum comprehenſionis. Et de his rationibus fieri illuminationem nihil vetat.

Dices: Ex D.Thoma ſuprà *quæſt. 12. art. 4. Cognitio contingit ſecundùm quod cognitum eſt in cognoſcente: cognitum autem eſt in cognoſcente ſecundùm modum cognoſcentis; unde cujuſlibet cognoſcentis cognitio eſt ſecundùm modum ſuæ naturæ:*

tu a : ſi igitur modus eſſendi naturæ cognitæ excedat modum naturæ cognoſcentis , oportet quod cognitio illius ſit ſupra naturam cognoſcentis. Ex qua doctrina ſic formatur ratio. Angelus ſuperior eſt in cognoſcente inferiori ad modum cognoſcentis : ſed impoſſibile eſt Angelum ſuperiorem comprehendi, ſi cognoſcatur ad modum Angeli inferioris : ergo Angelus inferior non poteſt naturaliter comprehendere ſuperiorem.

Confirmatur : Ut Angelus inferior comprehenderet ſuperiorem, deberet vis intellectiva inferioris adæquare intelligibilitatem ſuperioris: ſed hoc eſt falſum : ergo & illud. Probatur minor : Vis intellectiva , ſicut & intelligibilitas, fundantur in perfectione entitativa , ut docet D. Thomas ibidem, & nos ex ipſo probavimus *lib.* 1. ex gradatione omnium entium ; ſed perfectio entitativa eſt longè major in ſuperiore Angelo, cùm ſpecie & gradu differat : ergo vis intellectiva Angeli inferioris non adæquat intelligibilitatem Angeli ſuperioris.

Reſpondeo manifeſtum eſſe, illam doctrinam S. Thomæ debere etiam explicari ab adverſariis, aliter probaretur illo diſcurſu Angelum inferiorem nedum comprehenſivè , ſed nec etiam quidditativè poſſe cognoſcere ſuperiorem, ſicut etiam illo diſcurſu probat S. Thom. Deum non poſſe quidditativè videri ab ullo intellectu creato viribus propriis, quia vis cognoſcitiva correſpondet perfectioni entitativæ : ergo Angelus inferior in perfectione non poterit quidditativè ſuperiorem cognoſcere.

Vides evidenter argumentum eſſe ſolvendum adverſariis, qui nobiſcum tenentur ſic interpretari doctrinam illam D. Thomæ, ut ſenſus ſit ;

quod ut aliquis intellectus poſſit aliquod objectum intuitivè, & comprehenſivè cognoſcere, requiritur & ſufficit quod ambo ſint in eodem gradu immaterialitatis: creatura autem, & Deus non ſunt in eodem gradu immaterialitatis, ut patet, cùm ſolus Deus ſit actus purus: Angeli tamen ſunt inter ſe in eodem gradu immaterialitatis, cùm omnes ſint omninò independentes à materia, omnes obnoxii eidem compoſitioni eſſentiæ & exiſtentiæ, naturæ & ſuppoſiti, ſubjecti & accidentium, generis & differentiæ: unde in puritate, quæ eſt radix cognitionis, omnes ſunt pares.

Ex quibus facilè in forma diſtingues majorem argumenti: Angelus ſuperior cognoſcitur ab inferiori ad modum cognoſcentis, id eſt, ad modum perfectionis ſpecificè cognoſcentis, nego; ad modum immaterialitatis cognoſcentis, concedo. Ex quibus etiam facilè occurres confirmationi negando vim intellectivam correſpondere ſoli perfectioni entitativæ; nam præcipuè correſpondet immaterialitati quantum ad vim comprehendendi, ut multis exemplis ſuprà declaravimus.

Inſtabis: ſi Angelus inferior comprehenderet ſuperiorem, comprehenderet etiam ſpecies intelligibiles illius; ſpecies enim Angeli non ſunt perfectiores ſubſtantia ejus, nec proinde incomprehenſibiliores. Conſequens eſt contra D. Thomam *q. 16. de malo, art. 8.* dicentem: *Species intelligibilis ſuperioris intellectus ſunt univerſaliores, & ideò non poſſunt comprehendi per ſpecies intelligibiles inferioris intellectus: ergo.*

Reſpondeo fatendo Angelum inferiorem comprehendere ſpecies Angeli ſuperioris, non quidem

dem per ſpecies æquè univerſales, ſed magis particulares. Ad probationem in contrarium dicendum, S. Doctorem velle ſolùm ſpecies ſuperioris Angeli non poſſe comprehendi à ſpeciebus inferioris diviſivè ſumptis, quia ſpecies Angeli ſuperioris & inferioris ſunt inæqualis univerſalitatis. Cæterùm S.Thomas non negat ſpecies Angeli ſuperioris non comprehendi ab Angelo inferiori per ſpecies collectivè ſumptas: v. g. Angelus inferior per tres ſpecies comprehendit ſpeciem Angeli ſuperioris. Et ratio eſt evidens; nam cùm Angeli inferiores comprehendant objecta ſpecierum Angelorum ſuperiorum, neceſſe eſt ut ſpecies, quæ ſunt ipſum objectum in eſſe intelligibili, comprehendant non imitando earum univerſalitatem, ſed pluribus ſpeciebus exprimendo, quod ſuperiores paucioribus attingunt. Sicut ipſimet adverſarii volunt, quod beneficio illuminationis inferiores Angeli comprehendant ſuperiores & ſpecies eorum; & tamen illuminatio non infundit novas ſpecies, ſed ſolùm dividit & enucleat quod in ſpecie univerſali ſuperioris continetur.

Inſiſtes: Si hæc ita ſint, ſequitur Angelum inferiorem æquè perfectè cognoſcere Deum ac ſuperiorem, proindéque iſtum non eſſe beatiorem beatitudine naturali; nam uterque habet æquè perfectam cognitionem effectuum naturalium, per quos Deus cognoſcitur, cùm utriuſque cognitio ſit comprehenſiva, quâ non datur perfectior.

Reſpondeo id minimè ſequi, quia licèt omnium Angelorum cognitio ſit comprehenſiva rerum naturalium, in ſuperiore tamen cognitio eſt eminentior, & utens univerſaliori ſpecie, ſub-

indéque magis confert ad beatitudinem naturalem. Quod verò dicit quidam, ad comprehenſionem exigi Angelum inferiorem habere modum illum univerſalitatis in cognoſcendo, quem habet Angelus ſuperior in ſui cognitione, eſt apertè falſum; nam Angelus infimus comprehendit omnia corporalia, & tamen ea non intelligit tam univerſali ſpecie, nec tam perfecto lumine ac ſuperior: ergo ad comprehenſionem Angeli ſuperioris non requiritur inferiorem æquali modo & lumine intelligere ſuperiorem ac ipſe ſe intelligit; ſed ſat eſt, ut quidquid eſt in ipſo, tam formaliter, quàm eminenter, per ſpeciem quidditativam connaturalem attingat.

Tertium privilegium intellectus angelici.

Tertia pars, quæ negat diſcurſum in Angelis, perſpicuè ſequitur ex præcedenti. Si enim intellectus angelicus eſt comprehenſivus omnium entium naturalium, hoc ipſo quod omnia attingit per ſpecies perfectas, à divinis ideis exemplatas, & res uti ſunt & à Deo derivantur, repræſentantes; planè conſequitur Angelum non indigere diſcurſu ad veritates dignoſcendas; comprehenſio namque omnia penetrat, quæ ſunt in objecto, nihil ignotum relinquit, nec indiget procedere de una manifeſtatione ad aliam, cùm nihil ipſam lateat. Diſcurſus verò, quia totum objectum non pervadit, ex uno noto infert aliud ignotum paulatim, & pedetentim, donec veritas elucеſcat. Ergo intellectus angelicus non eſt diſcurſivus.

Probatur uberiùs. Ad diſcurſum tres requiruntur conditiones. Primò intellectus ex cogni-

tione unius debet procedere in cognitionem alterius, ita ut priùs circa unum quàm circa aliud illuminetur; ſi enim uno inſpecto ſimul intueatur & aliud, non eſt diſcurſus: nam Deus ſine diſcurſu omnia videt in eſſentia ſua, ut in cauſa & medio cognito, non quòd priùs videat eſſentiam ſuam, quàm res; ſed quia eſſentia ſua eſt ratio videndi creaturas. Secundò oportet, quod cognitio unius ſit cauſa realis cognitionis alterius, ſi non cauſa ſtrictè, ſaltem lato modo; id eſt ex cognitione unius debet pari cognitio alterius. Tertiò requiruntur plures cognitiones; unica enim cognitio plura intelligens in uno principio, non eſt diſcurſiva, ſed intuitiva.

Atqui totus hic proceſſus non poteſt eſſe in Angelis, qui cùm habeant ſubſtantiam omninò independentem à materia, plenitudine ſapientiæ, & luminis intellectualis præditi ſint, & ſpeciebus univerſalibus illis omnia repræſentantibus inſtructi, cuncta uno intuitu penetrant, quæ mens humana, ſeu rationalis, rationis inquiſitione attingit. Quod magis penetrabis, ſi conſideres duplicem eſſe modum cognoſcendi, per intuitum ſcilicet, & per diſcurſum. Primus relucet & in apprehenſione primorum principiorũ, & in fine diſcurſus & meditationis, cùm rem examinatam, & rationum ponderibus trutinatam quietè contemplamur, & in parta veritate ſuaviter delectamur. Secundus modus apparet in inquiſitione veritatis, quam per varios ſyllogiſmorum circuitus indagamus. Conſtat autem primum modum cognoſcendi eſſe eo perfectiorem ſecundo, quò melius eſt frui veritate, quàm in ea quæritanda fatigari. Igitur primus modus eſt Angelis concedendus, non ſecundus; quia

juxta receptam D. Dionyſii regulam. Supremum infimi attingit infimum ſupremi. Cùm ergo ſupremus modus cognoſcendi hominis ſit ille, quem habet ſine diſcurſu, ille debet eſſe modus cognoſcendi angelicus. Et certè ſi inveniantur homines tam ſublimis conceptionis, ideóque præeminentis ingenii, ut in uno principio intelligant, ſeu intus legant plures concluſiones, id tantò magis eſt Angelis concedendum, quantò cœleſtes ſpiritus ſunt ſupra humanos incomparabiliter elevati. Nam, ut dixit S. Thom. lib. 1. cont. Gent. c. 3. *Intellectus Angeli excedit intellectum humanum, ſicut intellectus optimi Philoſophi intellectum rudiſſimi idiotæ; quia hæc diſtantia intra humanæ ſpeciei limites continetur, quos angelicus intellectus excedit.*

Ergo intellectus angelicus non eſt diſcurſivus ſicut humanus, & inter utrumque ea eſt proportionaliter differentia, quæ inter corpora ſuperiora & inferiora reperitur, quæ in hoc diſcrepant, quòd ſublunaria per generationem & corruptionem, variorumque motuum apparatum, & incrementorum ac decrementorum ſucceſſionem ſuam perfectionem acquirunt, & conſervant; cœleſtia verò integritatis ſuæ complementum omne ab initio conditionis ſuæ invariabiliter poſſident. Ita ſimiliter inferiores ſpiritus, ſcilicet humani, per quendam motum & progreſſum ſpiritalem veritatem adipiſcuntur, ad quam cœleſtes mentes ſtatim perveniunt. Unde eadem eſt differentia inter lumen intellectus noſtri & angelici, quæ eſt inter lucem ortum ex colliſione & attritu corporum, putà lapidum, & lucem effuſam ex directa emiſſione radiorum Solis. Nam homines ordinariè

verita

veritatem non niſi poſt diſcuſſam & vexatam quæſtionem attingunt, quam Angeli ſtatim penetrant.

Dices: Eſto his rationibus ſuadeatur Angelos non diſcurrere circa naturalia, quæ ſunt neceſſariò connexa cum ſuis principiis, duo tamen ſunt in quibus diſcurſus videtur illis neceſſarius. Primò quando conſiderant aliquid quod eſt connexum ſolùm contingenter cum alio; tunc enim non certè, ſed conjecturaliter poſſunt illud inferre, præcipuè dum conantur conjicere futura libera, vel cordium cogitata ex circunſtantiis præſentibus, quas certò quidem & clarè intuentur, ſed cum quibus futura, vel cordis arcana ſolùm conjecturaliter annexa ſunt. Secundò idem diſcurſus neceſſarius eſt ad intelligenda ſupernaturalia objecta, circa quæ naturali conjectura occupantur: v. g. dum ex patratis à Chriſto miraculis ejus divinitatem ſuſpicabantur; tunc enim duplex concurrebat cognitio, quarum ab una altera cauſabatur, nimirum opinio & ſuſpicio Deitatis cauſabatur à clara intuitione miraculorum; quod ad diſcurſum ſatis ſuperque eſt.

Reſpondeo, Angelos neque circa naturalia, neque circa ſupernaturalia diſcurrere, quia ſi modus connaturalis Angelorum ſit ſine diſcurſu, lumen ſupernaturale non debet deſtruere, vel deprimere, ſed perficere & attollere modum connaturalem. Gratia enim naturæ attemperatur, & perfectionem ejus nobilitat, non deponit; aliàs per gratiam homo fieret deterioris conditionis, quàm ſit per naturam. Quando verò Angelus circa ſupernaturalia, vel contingentia futura, vel cordis ſecreta lumine naturali divagatur,

garur,tunc conjicit quidem, ſed non diſcurrit; quia eodem aſpectu & actu quo videt effectum, videt etiam connexionem, ſive neceſſariam, ſive probabilem, quam habet cum aliis, unico & ſimplici intuitu omnem connexionem penetrante. Similiter dum videt miraculum, in eo videt conjecturaliter cauſam totâ naturâ ſuperiorem ex ſola penetratione effectus adeò inſoliti,quia ſcit Deum poſſe facere in creatura pluſquàm ullus intellectus creatus poſſit intelligere; & hoc eadem cognitione videt, quæ proinde eſt ſimul intuitiva & abſtractiva; clara, & obſcura; imò vera & falſa reſpectu diverſorum; intuitiva,clara & vera reſpectu rei quam intuetur; abſtractiva,obſcura,& falſa reſpectu rei, quam conjicit. Sicut eodem actu videndi propter diverſam applicationem luminis rem propinquam videmus clarè & diſtinctè, diſtantem verò obſcurè & confusè. Et licèt in Angelis non poſſit eſſe falſitas circa naturalia, benè tamen per accidens circa ſupernaturalia, futura, & cordis ſecreta; ſi nimirum temerariè & imprudenter præcipitent ſuum judicium, ut perverſi dæmones ſolent. In bonis verò Angelis non eſt præceps judicium, ſed admiratio, ob quam petunt illuſtrationem vel à ſuperioribus, vel à Deo, ut cùm *Pſal.*23. dicunt: *Quis eſt iſte Rex gloriæ?* Et Iſaiæ 53. *Quis eſt iſte qui aſcendit de Edon?*

Inſtabis: Non eſt neceſſe quod Angelus habeat omnem perfectionem ſuam in actu secũdo, aliàs ſemper actu omnia intelligeret, quæ poteſt intelligere; quod omninò falſum eſt, cùm poſſit Angelus non uti omnibus ſuis ſpeciebus, imò eadem ſpecie poteſt uti inadæquatè, non

contem

contemplando omnia quæ in ipſa relucent: ergo poteſt Angelus procedere de uno noto ad aliud, quod eſt diſcurrere. Sicut ſcientia Chriſti, licèt eſſet omnium naturalium comprehenſiva, poterat tamen eſſe diſcurſiva, ſecundùm D. Thomam 3.*p*.*q*.11.*art*.3. quia poterat uti inadæquatè ſpeciebus infuſis, & ex uno objecto partiali contento in ſpecie procedere ad aliud partiale in eadem ſpecie incluſum.

Reſpondeo, non eſſe contra perfectionem ſubſtantiæ creatæ, qualis eſt Angelus, habere plures operationes; magna tamen eſſet imperfectio, & debilitas in lumine intellectus angelici, ſi procederet de potentia ad actum, de imperfecto ad perfectum, de ignoto ad notum. Quare cùm utitur inadæquatè ſua ſpecie, hoc non facit quaſi unum cognoſcat, & aliud poſtea inferat ex vi connexionis unius cum alio; ſed quia pro ſua voluntate applicat ſpeciem modò uni objecto, modò alteri; ſed utrumque immediatè, non illativè præſtat: ſicut ſol iluminans modò unam partem, modò aliam, ſemper tamen eodem modo effundit lumen ſuum. Nec eſt ſimile quod dicitur de ſcientia infuſa Chriſti, quia ejus ſpecies, licèt inditæ, accommodabantur modo intelligendi intellectus Chriſti rationalis, & diſcurſivi.

Urgebis: Eo modo Angeli habent ſuam perfectionem intelligibilem, quo corpora cœleſtia entitativam, ut ex D. Thoma vidimus: atqui corpora cœleſtia, licèt non acquirant ſuam perfectionem per motum augmentationis vel alterationis, eam tamen per motum localem conſequuntur: ergo ſimiliter licèt Angeli habeant totam perfectionem ſubſtantialem ab initio,

tamen

tamen per motum intellectualem, qui eſt diſcurſus, poterunt accidentaliter perfici.

Reſpondeo, ſimilitudinem illam ſtare in hoc, quod ſicut cœli carent motu quo perficiatur, aut augeatur ipſorum integritas, quia hoc magnam redoleret imperfectionem; habent tamen motum quo communicant aliis ſuam perfectionem influendo in hæc inferiora, qui motus non eſt ſignum imperfectionis, ſed argumentum plenitudinis & abundantiæ: ita Angeli habent totam ſuam intelligibilem perfectionem per ſpecies univerſales, in quibus comprehenſivè veritatem attingunt; habent tamen pluralitatem diverſorum actuum, quibus veluti effundunt ſuam ſcientiam; quod perfectionem arguit, ſed creatam & limitatam, utpotè pluribus actibus indigentem.

Ex his liquidò conſequitur, Angelum non intelligere per compoſitionem & diviſionem, quia cùm apprehendit quidditatem ſubjecti, ſubitò cognoſcit quidquid poteſt illi tribui; & ab eo removeri. Et licèt in ſpeciali non removeat omnia prædicata, v.g. ab homine eſſe equum, leonem, &c. in his enim conſiderandis otioſè non occupatur; hoc tamen non provenit ex eo quod ignoret quod removendum ſit, vel quod indigeat indagatione ad vidēdum quæ conveniant, quæ non conveniant; ſed quia non omnibus applicatur. In quo intellectum humanum longè ſuperat, qui antequam ad veritatem perveniat, multa inquirit, confert, affirmat, negat; non ſecus ac ſculptor, qui multa à ligno aufert antequam in eo ſtatuam quam quærit, inveniat. Poteſt tamen, & debet in Angelis admitti compoſitio, & diviſio, ſicut diſcurſus virtualis,

quatenus

quatenus eminens eorum cognitio pluribus noſtris æquipollet, & priùs naturâ terminatur ad cauſam, quàm ad effectum; ad principium, quàm ad concluſionem; & ſic ſimplex eorum apprehenſio eſt æquivalenter judicium, & diſcurſus; ſcientia, & intelligentia, quia quæ in inferioribus diſperſa ſunt, in ſuperioribus unita reſplendent.

REFLEXIO.

Ex multis, quæ in hac arida ſpeculatione conſideravimus, illud elici documentum facilè poteſt, nimirum eminentiam modi intelligendi Angelorum ſi aſſequi non valemus, illud tamen imitari poſſumus & tenemur, quod actu ſemper de ſe, ſemper de Deo cogitant. Si Angelorum perpetuam, & in externis functionibus nunquam interruptam Dei conſiderationem æmulari fragilitas humana non patitur, ſaltem inter negotia interdum ſiſte, Lector, & quære otia. Attende tibi, & doctrinæ; ne rumpas opera, ſed interrumpe; excute gravem negotiorum ſervitutem, animi libertate potire; ſi non ſemper, tamen ſæpè; ſaltem quandoque redde teipſum tibi: utere tu quoque te inter multa, aut certè poſt multa. Quid ſolus fraudaris munere tui ſpiritus, vadens, & non rediens? Quid prodeſt univerſos lucrari, te unum perdens? Quid ſtulto labore conſumeris in his quæ non ſunt niſi afflictio ſpiritus, eviſceratio mentis, evacuatio gratiæ? Denique vaca conſiderationi; *Cui tam pio, tamque utili otio nullam in vita operam dare, nonne vitam perdere eſt?* ait Bernard. *lib.*1. *de conſid. cap.*8.

A

A notitia tui aſcende ad cognitionem Dei. Unica peregrinationis noſtræ & prolongati incolatus noſtri conſolatio eſt dulcis ac jugis Dei memoria. Longa ſanè moleſtia & tædioſa expectatio debet eſſe animæ chriſtianæ tamdiu peregrinari à Domino, tanto tempore non diſſolui, nec eſſe cum Chriſto, vitamque ducere vanitati ſubjectam, fæculenti corpóris horrido circundatam carcere, funibuſque peccatorum undique cinctam. Verùm adversùs hujus exilii noſtri clades præſto eſt remedium cogitare Deo, in cœleſtibus converſari, & mente inhabitare in domo Domini omnibus diebus vitæ noſtræ. Ecquis non conabitur providere Dominum in conſpectu ſuo ſemper, qui nos ſemper curâ, cogitatione, charitate prævenit? *Conſurge in nocte* (ait S. Bernard. ſerm. 69. in Cant.) *in principio vigiliarum tuarum. Accelera quãtum vis etiam ipſas anticipare vigilias; invenies eum, non prævenies, qui te magis amat, & ante.* Verùm ſi Angelus non poteſt plura ut plura intelligere, quomodo Deo mens humana vacabit, ſi tota infixa in limo profundi, nunquam ſe retrahat, nunquam ſe colligat intra ſe? Dic ergo cum Auguſtino lib. 2. confeſſ. c. 1. *Dulcedo nõ fallax, dulcedo felix & ſecura, & colligens me à diſperſione, in qua fruſtatim diſciſſus ſum, dum ab uno te averſus, in multa evanui.* Et præclarè Gregor. in Paſtoral. part. 1. c. 4. *Impar quiſque invenitur ad ſingula, dum confuſa mente dividitur ad multa. Unde quidam ſapiens providè admonet, dicens: Fili ne in multis ſint actus tui, quia videlicet nequaquam plenè in uniuſcujuſque operis ratione colligitur, dum mens per diverſa ſparſa partitur.*

DISSERTA

DISSERTATIO IV.

De voluntate, & variis ſtatibus Angelorum.

TAM ſublimen intellectum Angelorum, totque præeminentiis decoratum non poteſt non ſequi voluntas numeris omnibus abſoluta, cujus cumulatam notitiam habebimus, ſi ejus naturam, libertatem, & amorem ſpeculemur. Conducet etiam ad ejus dotes dignoſcendas conſideratio variorum ſtatuum, in quibus Angelus inveniri poteſt.

CAPUT I.

Voluntas, libertas, & amor Angelorum exponuntur.

OMnem formam ſequitur inclinatio quædam, apprehenſionem comitatur appetitus elicitus, intellectioni voluntas ſeu propenſio in bonum univerſale neceſſariò correſpondet. Ex quo ētiā fit, quod ſicut in corporalibus inclinatio ad bonum extrinſecum diſtinguitur ab eſſentia, ſicut inclinatio deorſum per gravitatem eſſentiæ

eſſentiæ ſuperadditam, & inclinatio ſurſum per levitatem exercetur; ita voluntas diſtinguitur ab eſſentia Angeli, ut Angelus tendat in bona quæ ſunt extra ſe. Solus quippe Deus, qui eſt bonitas per eſſentiam, in ſe uno bonitatis plenitudinem invenit, nec aliquid vult extra ſe, niſi ratione ſuæ bonitatis, ac proinde non indiget voluntate diſtincta, quia nihil extra Deum poteſt eſſe bonum Dei. Supponimus ergo dari voluntatem in Angelis diſtinctam à natura, diſtinctam etiam ab intellectu, ob diverſum operandi modum; intellectus enim trahit res ad ſe, à quibus trahitur voluntas. Quare de ſolis voluntatis prærogativis agendum ſupereſt.

SPECULATIO I.

Voluntas Angelica eſt tam perfecta in ordine naturali, ut non egeat habitibus ſuperadditis: tam recta, ut quamvis ſit abſolutè peccabilis, peccare tamen non potuiſſet, niſi elevata fuiſſet ad ordinem ſupernaturalem.

PRimam partem docet expreſsè S Thomas 1. 2. *q*.50. *art*.6. ubi ſolùm agnoſcit habitus neceſſarios Angelo, ut tendat in Deum authorem ſupernaturalem, non verò ut proſequatur objecta naturalia. *Quia nullus Angelus* (inquit) *pertingit ad perfectionem Dei, ſed in infinitum diſtat;*

ſtat; propter hoc ad attingendum ad ipſum Deum per intellectum & voluntatem, indiget aliquibus habitibus, tanquam in potentia exiſtens reſpectu illius puri actus; unde Dionyſius dicit habitus eorum eſſe deiformes, quibus ſcilicet Deo conformantur. Habitus autem qui ſunt diſpoſitiones ad eſſe naturale, non ſunt in Angelis, cùm ſint immateriales. Ubi perſpicuè admittit ſolùm habitus *ad attingendum Deum, tanquam in potentia exiſtens.* Angelus autem non eſt in potentia ad Deum ut authorem naturæ, cùm ſit ſemper in actu cognitionis illius per ſuam ſubſtantiam.

Ratio fundamentalis inſinuatur ibidem à D. Thoma: Angelus ſicut habet intellectum ſapientiâ ingenitâ decoratum, & lumen plenum & perfectum, non indeterminatum & confuſum; ita habet voluntatem naturaliter determinatam ad bonum ordinis naturalis, & hac de cauſa non poteſt primò peccare contra præcepta naturalia, ut poſteà demonſtrabimus; habet etiam beatitudinem naturalem ab initio conditionis ſuæ nulla difficultate comparatam, ſed innatam, quam utique non haberet niſi voluntas eſſet in amore boni firmata: ſed habitus non admittuntur niſi vel ad tollendam indeterminationem voluntatis in bonum, vel ad vincendas difficultates quæ in ejus proſecutione occurrunt: ergo ſuperfluerent habitus ordinis naturalis in volũtate Angeli, quam tam perfectè natura formavit; ſicut ſuperfluerent in intellectu, cujus perfectioni omnino correſpondet perfectio voluntatis. Unde D. Thomas citatus æqualiter loquitur de intellectu & voluntate Angeli quoad indigentiam habituum, eos ſolùm admittens ad participandum divinam bonitatẽ in ordine ſupernaturali.

Dices:

Dices: Voluntas Angeli habet omnimodam contingentiam, & libertatem, ut poſteà dicemus: ergo firmari eget per habitus bonos.

Reſpondeo voluntatem Angeli in præciſo ordine naturæ conſideratam habere quidem libertatem exercitii circa diverſa bona, ſervato ordine finis naturalis; ſed non habere libertatem ſpecificationis, quæ eſt capax boni & mali, ut poſteà dicemus.

Inſtabis: Voluntas Angeli eſt capax vitii, nimirum firmæ obſtinationis in malo, ut patet in dæmonibus: ergo & habitus virtutis; contrariorum enim eadem eſt diſciplina.

Reſpondeo, Angelum non eſſe capacem vitii, ſi conſideretur in ordine merè naturali, contra quem directè peccare nequit: verùm quia elevatus ad ordinem ſupernaturalem prævaricari poteſt, ideò ſicut pro ordine illo eget virtutibus infuſis, ita & vitiis ipſis oppoſitis infici poteſt. Per ſe ergo nullo virtutum acquiſitarum ſuperadditarum apparâtu eget, ſed per accidens, ne peccet contra finem ſupernaturalem.

Urgebis: Quæ diſtinguuntur realiter in Deo, diſtinguuntur virtualiter in creaturis: ſed virtutes diſtinguuntur virtualiter in Deo: ergo diſtinguuntur realiter in creaturis, ſubindéque in Angelis.

Reſpondeo maximam in majori contentam eſſe omninò falſam; nam veritas & bonitas diſtinguuntur virtualiter in Deo, & tamen ſunt idem realiter in creatura. Quare virtutes, ſive intellectuales, ſive morales, tametſi in Deo virtualiter diſtinctæ, in Angelis tamen realiter non diſtinguuntur. Non quidem intellectuales, quia poſita repræſentatione ſpecierum, intelle-

ctus

ctus angelicus habet vim comprehenſivam ſine diſcurſu, nec ullam patitur difficultatem in veritatibus naturalibus penetrandis, videtque primo intuitu omnem connexionem quam habet una res cum alia, ſive neceſſaria ſit, ſive probabilis. Nec etiam morales. Tum quia perfectio voluntatis perfectioni intellectus contermina eſt. Tum quia in ordine præcisè naturali indefectibilis eſt, ut oſtendam in tertia parte ſpeculationis.

Secunda pars, quæ aſſerit, Angelum poſſe abſolutè peccare, nimis infelici experientiâ comprobata manet. Et probatur ratione generali, quia omnis creatura peccabilis eſt, nec poteſt ulla dari quæ indefectibiliter tendat in bonum, tam naturale, quàm ſupernaturale, niſi Deo ſpeciali gratiâ manutenente. Tum quia omnis creatura habens eſſe ex nihilo, eſt abſolutè vertibilis in nihilum: natura autem, quæ eſt capax tranſitus de non eſſe ad eſſe, eſt etiam capax defectionis in operatione, quia operari ſequitur eſſe; deficere verò in operatione, peccare eſt. Tum quia nulla creatura habet omnem plenitudinem boni, quod tamen requiritur ad omnimodam impeccabilitatem. Sicut enim ad hoc ut agens indeficienter poſſit in aliquem actum perfectum prorumpere, debet indeclinabiliter habere principium talis operationis, putà ut corpus poſſit indeſinenter calefacere, debet ſibi calor immobiliter adhærere; ita ut creatura ſemper benè ageret, nec poſſet unquam malè agere, nec unquam à tota boni latitudine exorbitare, deberet habere in ſuo ſinu & proprio fundo omnem bonitatis cumulum, vel ſaltem principia rectè agendi intra totum boni ambitum connaturaliter

turaliter & inflexibiliter ſibi unita, quod utrumque repugnat : nam primum eſt proprium Dei, ſecundum non convenit niſi ſubſtantiæ ſupernaturali, quam impoſſibilem eſſe aliàs demonſtravimus : ergo Angelo, ſicut & omni creaturæ convenit poſſe peccare ; unde dicitur Job 4. *Ecce qui ſerviunt ei non ſunt ſtabiles, & in Angelis ſuis reperit gravitatem.* Et 15. *Ecce inter Sanctos ejus nemo immutabilis, & cœli non ſunt mundi in conſpectu ejus, quantò magis abominabilis & inutilis homo?*

Harum rationum momentum paucis complectitur Doctor Angelicus, reducens impeccabilitatē ad unionem cum ſua regula, & vis ejus diſcurſus talis eſt : Omnis illa facultas poteſt declinare à rectitudine ſui actus, & peccare, quæ non eſt ſua regula ; ille ſiquidem actus eſt indeclinabiliter rectus, cujus regula eſt ipſa virtus agentis, ut ſi manus artificis eſſet regula inciſionis, nunquam poſſet artifex niſi rectè incidere ; ſed ſi rectitudo inciſionis pendeat ab alia regula & amuſſi, poterit contingere inciſionē eſſe obliquam, & non rectam. Atqui nec voluntas angelica, nec ulla creata, vel creabilis eſt ſua regula ; ſed regulatur à voluntate divina, cujus legi & imperio ſubdita eſt, non ſecus ac voluntas creata non eſt eſſentialiter conjuncta cum illa regula divina, ſed ratione libertatis ſeſe poteſt ab illa avertere, vel ſaltem illi non attendere. Ergo omnis voluntas creabilis eſt defectibilis, ſaltem circa bonum ſupernaturalis ordinis, ad quod non eſt ex ſuis principiis intrinſecis determinata. Ex quibus ſponte corruunt omnes inſtantiæ contra hanc rationem fieri ſolitæ.

Tertia pars, quæ ait Angelos eſſe in ordine naturali

naturali impeccabilis, probatur. In angelico intellectu nullus poteſt eſſe error, vel defectus, etiam inconſiderationis circa naturalia, cùm omnia ſimplici intuitu ſpeculetur, ut ex dictis eſt manifeſtum: ergo non poteſt intellectus angelicus proponere voluntati objectum, niſi conſonum regulis morum, aliàs defectuosè & erranter illud proponeret; dicens bonum malum & malum bonum. Atqui non poteſt eſſe defectus in voluntate, niſi aliquis præcedat in intellectu; nec poteſt eſſe prava electio, niſi præeunte falſo dictamine: ſicut enim repugnat voluntatem ferri in aliquod niſi præcognitum, ita repugnat ferri in aliquod defectuosè, niſi ſit defectuosè cognitum ab intellectu, cujus judicium eſt regula voluntatis; non poteſt verò eſſe defectus in regulato quandiu exigitur ad regulam rectam: ergo cùm nullus defectus poſſit eſſe in intellectu angelico circa naturalia, ita nec in voluntate ullum peccatum circa illa, ſed ſolùm circa ſupernaturalia, quæ non clarè & plenè attingit, quamdiu per fidem ambulat. Vide D. Thomam *q.63.art.1.ad 2. & 3.*

Totum ergo fundamentum noſtrum in hoc poſitum eſt, quod ſicut modus cognoſcendi Angeli eſt intelligere principia, & in eis concluſiones; ita modus voluntatis ejus eſt incipere ab amore finis, quo efficaciter amato, non poteſt non amare media propter ipſum, niſi retrocedat ab amore finis, quod fieri nequit ſtante immobilitate intellectus proponentis, & comprehendentis ejus bonitatem. Voluntate autem rectè diſpoſita circa finem naturalem, & illi firmiter adhærente, non poteſt non eſſe recta in proſequutione mediorum; ex bona enim intentione non

ſequitur mala electio, niſi ex errore, ſicut ex principio vero nunquam ſequitur falſum. Nam *ſicut ſe habet primum principium in ſpeculabilibus, ita ultimus finis in operabilibus.*

Sed Dices: Redeunt contra iſtam tertiam partem rationes illæ, quibus ſtabilivimus ſecundam. Nam ut voluntas eſſet impeccabilis in ordine naturali, deberet omne naturalis ordinis bonum, quod infinitum eſt, includere; deberet eſſe ſua regula, quod tamen repugnare peræquè convincit ratio D. Thomæ. Nam voluntas Angeli etiam in ordine naturali habet ſuperiorem, ſcilicet Deum, cui debet ſubjici, & accipere legem naturalem.

Reſpondeo non requiri perfectionem infinitam, ut voluntas ſit impeccabilis in ordine naturali; ſed ſufficere ut habeat naturam integram, & intellectum incapacem defectus, quod non tranſcendit naturæ conditionem excellentis, qualis eſt Angelus, ſed eſt illi valde conforme: unde hoc non provenit ex eo quod Angelus ſit ſummum bonum naturale, ſed quod habeat intellectum, qui natus eſt apprehendere rem ſine defectu, quamdiu intra ordinem naturalem ſiſtit. Et licèt abſolutè voluntas Angeli poſſit repellere propoſitam ſibi à ratione regulam, id tamen non facit, niſi intellectus proponat & dictet hîc & nunc convenientem eſſe talem repulſam. Quia cùm voluntas ſit potentia cæca, indigens in omnibus ſequi facem intellectus præeuntis, & veluti manuducentis ipſam, eſt neceſſe quod ſi ſemper ducatur ſine defectu, ſemper etiam indeficienter procedat, ſemperque ſit conjuncta fini naturali honeſto, qui eſt regula ipſius.

Inſtabis: Deo imponenti aliquod præceptum poſitivum

poſitivum de opere aliquo faciendo poſſet Angelus non obedire, ſaltem ex voluntaria inconſideratione præcepti illius; neque enim ejus intellectus eſt determinatus ad conſiderandum in exercitio omnes circunſtantias operis faciendi: ergo poteſt peccare Angelus intra limites ordinis naturalis.

Reſpondeo in illo caſu intellectum angelicum, utpote rectum, & incapacem defectus, ſemper imperaturum, exequutionem divinorum præceptorum, nec poſſe proponere voluntati ut convenientem voluntariam omiſſionem eorum; aliàs ipſemet intellectus erraret, quod nequit eſſe in Angelis.

Urgebis: De facto quotidie cacodæmon peccat contra finem naturalem, mentiendo, blaſphemando, ſuggerendo furta & adulteria: ergo poteſt peccare, ab actu enim ad potentiam valet conſequentia.

Reſpondeo vel dæmones illa omnia nefanda patrare ex odio Dei authoris ſupernaturalis, ac proinde per ſe & directè peccare contra finem ſupernaturalem, & indirectè contra naturalem; vel dici poteſt, Angelos peccantes contra Deum Authorem ſupernaturalem inſtabiles factos eſſe; unde & periit naturalis rectitudo eorum, ſubindéque jam ſæpiſſimè contra finem naturalem etiam directè peccant.

Inſiſtes: Fatalis ergo, & noxia fuit elevatio illa ad finem ſupernaturalem, & per eam deterioris conditionis factus eſt, capax nimirum, & reus peccati, quo nihil infelicius.

Reſpondeo, ſæpè contingere, creaturas in ſui elevatione ruinam invenire, & præcipitium. *Tolluntur in altum, ut lapſu graviore ruant*, non

occaſione data, ſed accepta; ſicut ex ſummo Incarnationis bono occaſionem nacti ſunt Judæi Chriſtum occidendi. Joan. 15. *Si non veniſſem, & locutus eis non fuiſſem, peccatum non haberent.* Et Rom. 7. *Occaſione accepta peccatum operatum eſt omnem concupiſcentiam.* Innumeri etiam ſunt, qui in ſtatu privato ſalutem æternam conſequerentur, qui ad ſublimes honorum gradus provecti, ad infulas, vel pinguia ſacerdotia aſſumpti, honorificentiſſimis officiis addicti, curæ animarum præfecti, ipsâ ſuâ exaltatione pereunt.

REFLEXIO.

Accuratè obſervanda eſt illa D. Thomæ maxima: *In tantum aliquis non peccat, in quantum conjungitur ſuæ regulæ, quæ eſt divina voluntas.* Illi ergo quodammodo impeccabiles efficiuntur, qui totam ſuam divinæ ſubjiciunt voluntati, ut quod certum eſt Deum velle, ipſi velint omninò, quod certum eſt Deum nolle, ſimiliter execrentur & ipſi; quod autem incertum eſt utrum velit aut nolit Deus, neque ipſi velint ex toto, neque penitus nolint; ſed inter utrumque pendentes, voluntatem Dei ſequi parati ſint in quamcunque partem eam noverint inclinari. Si adhuc hæreant, ab Eccleſiæ Prælatis, ſuiſque Superioribus in dubiis quærant Domini voluntatem, quibus vice ipſius obediunt. Felices prorſus, qui ejuſmodi ſunt; regulæ conjuncti immobili non deficient, naturâ peccatores evadent impeccabiles, vel rarò peccantes. In illis illud Propheticum implebitur: *Domine in lumine vultus tui ambulabant.* Quæ ſic præclarè ponderat

Bernad. ſerm. de ſubjectione noſtræ voluntatis: *Alius ambulat in lumine vultus ſui, ſollicitus facere ſuam voluntatem, & beneplacitum cordis ſui conſiderans. Alius conſiderat in lumine vultus humani, in eo ſemper intentus, quid hominibus placeat, quid mundus judicet. Sed qui ambulant in lumine vultus tui, Domine, id ſolùm cogitant, quomodo tuam faciant voluntatem, & toto corde contendunt placere tibi.*

Speculatio II.

Voluntas angelica naturaliter quidem fertur ad Deum ſuper omnia diligendum; ille tamen amor eſt liber quoad exercitium.

Prior pars eſt certa, quia ut altè diſcurrit S. Thomas, unumquodque quod eſt alterius, magis inclinatur in id cujus eſt, quàm in ſeipsũ, ut patet in naturalibus, in quibus pars ſe exponit pro conſervatione totius; ſicut ad corporis incolumitatem manus abſque deliberatione ictui exponitur. Et quia ratio imitatur naturam, idem etiam apparet in virtutibus politicis; bonus quippe civis ſeſe mortis periculo exponit pro totius Reipublicæ ſalute; & ſi homo eſſet naturalis pars alicujus civitatis, hæc inclinatio eſſet ei naturalis. Deus autem eſt univerſale bonum totius univerſi, præſertim verò creaturæ intellectualis, quæ in ipſo ſolo beatitudinem invenire poteſt, juxta illud Auguſtini lib. de Spiritu & litt. c. 33. *Illa cognitione, illa viſione, illa*

contemplatione ſatiabitur in bonis deſiderium animi. Hoc enim eſt ſolùm ſat ei, ultra non habet quod appetat, quò inhiet, quod requirat. Ergo naturali dilectione Angelus & homo plus & principaliùs feruntur in Deum quàm in ſeipſos; aliàs propenſio naturalis, cujus Deus author eſt, foret perverſa; ordo enim præpoſterus eſt, quando magis diligitur medium quàm finis: & ſubinde inclinatio naturalis non perficeretur, ſed deſtrueretur per charitatem, qua Deus diligitur ſuper omnia, atque adeò ſupra ipſum amantem.

Secunda pars eſt magis controverſa, nonnulli enim Thomiſtæ credunt, Angelum amare neceſſariò neceſſitate exercitii, non ſolùm Deum, ſed etiam ſeipſum. Oppoſitum tamen docet Ferrarienſis *3. cont. Gent. c.* 109. & Joannes à S. Thoma *in* 1. 2. *diſt. 5. art. 5. num.* 24. unde omninò falsò citatur pro adverſa ſententia; nam in tractatu de Angelis nec verbum facit de hac quæſtione, & illam formaliter reſolvit in noſtrum favorem, 1. 2. *loco citato.*

Probatur ratione S. Thomæ 1. 2. *q.* 10. *art.* 2. Voluntas creata in proprio & connaturali ſtatu conſiderata, procedens cum debita advertentia à nullo objecto extra Deum clarè viſum neceſſitari poteſt quoad exercitium; voluntas enim eſt potentia univerſaliſſima in appetendo, quæ nullo particulari bono aſtringitur, ſed poteſt ſe ad quodcumque protendere, ſicut materia ad quamcunque formam: ergo nullum præter univerſaliſſimum bonum in ſe clarè viſum poteſt capacitatem voluntatis implere. Atqui quandiu voluntas non eſt plena, poteſt ad aliud bonum deſiderio divertere: ergo à nullo bono præter

ſummum

ſummum bonum clarè viſum poteſt neceſſitari quoad exercitium ; unde nec à Deo lumine naturali noto rapitur, & multò minùs à ſe, cùm in ſe non videat omnimodam rationem boni.

Confirmatur profundiùs : voluntas fertur ad bonum ex prævio dictamine rationis:ergo tunc ſolùm objectum propoſitum ſecum rapit & pertrahit voluntatem, quando non permittit rationem dictare , ceſſationem ab exercitio amoris non eſſe convenientem ; & ideò amor beatus eſt neceſſarius quoad exercitium, quia in Deo clarè viſo nulla apparere poteſt diſconvenientia,quia in Deo ſic cognito relucet univerſaliſſimum bonum , & in repulſa illius repelleretur ratio formalis voluntatis , quod eſt bonum in tota ſua univerſalitate & latitudine. Atqui in ſtatu viæ Angelus non videt clarè in Deo , & multò minùs in ſe rationem ſummi boni : ergo à tali amore poteſt divertere.

Confirmatur à poſteriori : Si amor Dei eſſet in Angelis naturalis & neceſſarius quoad exercitium, maneret utique in dæmonibus, in quibus omnia naturalia permanſerunt. Conſequens eſt falſum, quia dilectio Dei ſuper omnia ſtare nequit cum peccato mortali , cùm illa convertat, iſtud avertat à ſummo bono ; repugnet verò aliquem eſſe ſimul averſum & converſum ad Deum , æquè ac repugnat moveri ſimul ſurſum & deorsũ.Præſertim cùm nullus poſſit eſſe averſus à Deo ut authore ſupernaturali , quin recedat ab eo ut authore naturali,cujus lex violatur. Ergo amor Dei non eſt neceſſarius in Angelis. Et certè licèt poſſet fortè concedi in dæmonibus amor Dei habitualis cum odio actuali,quod tamen convenienter negatur in tractatu de juſti-

ficatione; tamen intelligibile prorſus eſt, dari in illis amorem Dei actualem ſuper omnia, & ſimul odium actuale, quo Deum de facto proſequantur.

Noſtræ etiam ſententiæ planè favet Angelicus Præceptor impræſentiarum; nam eodem modo affirmat, Deum & homines diligere Deum ſuper omnia amore naturali, ait namque: *Naturali dilectione Angelus & homo plus & principaliùs diligunt Deum quàm ſeipſum.* Quod idem repetit 1. 2. *q.* 109. *art.* 3. Quis tamen dicat homines in via neceſſitari ad amandum Deum quoad exercitium? Itaque ille amor naturalis ſic explicandus venit, ut ſit ſenſus, naturam intellectualem in ſua integritate permanentem inclinari naturaliter ad Deum diligendum, ſicut inclinatur ad bonum rationis, ſeu virtutem; unde & vitium dicitur contra naturam. Sicut ergo proclivitatem naturalem ad virtutem lædit, & veluti cohibet voluntas peccando, ſic & propenſioni diligendi Deum ſæpè nimis contradicit amor ſui, & conceptione peccati veluti repagulo præpeditur inſitus ille à natura amoris divini impetus; nec impeditur modò, ſed ad creaturam inordinatè proſequendam divertitur, & obliquatur, non ſecus ac rivus ſponte ad Oceanum fluens ab hortulano detinetur, & in varios aquæductus dividitur, ut viridaria ſua alluat.

Dices: Angelus ſemper actu ſeipſum cognoſcit, ex qua naturali & comprehenſiva cognitione reſultat judicium practicum omninò immobile, quo judicat ſe & ſuam perfectionem debere amari; nec poteſt judicium illud ſuſpendere, quia nulla poteſt eſſe ratio formandi judicium

oppoſi

oppoſitum; neque enim amor ſui, vel Dei generat tædium, vel poteſt eſſe impedimentum majoris boni. Atqui judicium practicum amandi Dei ſequitur continuò amor: ergo amor in Angelis eſt neceſſarius quoad exercitium.

Reſpondeo mirum eſſe huic rationi tantoperè confidere quendam recentiorem ſuorum principiorum oblitum. Cùm enim alicubi doceat, voluntatem divinam, quantumvis actum purum, poſſe manere ſuſpenſam circa creaturas actu cognitas, planè mirari ſubit, cur reformidet in angelica voluntate admittere ſuſpenſionem actus circa Deum non clarè viſum, ſed lumine naturali actu notum.

Dicendum ergo cum Ferrarienſi *loco citato*, §. *ſed circa hanc reſponſionem*, in primis non eſſe certum, Angelum non poſſe divertere cognitionem ſui & Dei; licèt enim eam actu ſemper habere conveniens ſit, nullibi tamen dixit S. Doctor hujuſmodi cognitionem eſſe neceſſariam quoad exercitium. Verum quidem eſt intellectum & voluntatem Angeli eſſe ſemper in aliquo actu, nunquam enim dormiunt ſubſtantiæ ſeparatæ; ſed ad hoc ſat eſt, quod modò unum, modò aliud objectum conſiderent utendo inadæquatè ſuis ſpeciebus, quarum uſus libertati voluntatis ſubditur.

Sed gratis admiſſo, quod non poſſint avertere cogitationem ſui, nec Dei, quare non poterunt corrumpere dictamen & æſtimationem de Deo & de ſe, & ſic Deum & ſeipſos odio habere, ut faciunt dæmones, & homines perverſi? Adſit ergo illis ſemper cognitio ſpeculativa Dei & ſui, per me licet; ſed adeſſe ſemper practicam imperantem pro ſemper amorem Dei, quis

credat in dæmonibus, quorum ſuperbia aſcendit ſemper, ut ædificent ciuitatem Babylonis, in qua regnat amor ſui uſque ad contemptum Dei, ut docet Auguſtinus? Certè cùm Angelus in diligendo ſe & Deo poſſit mereri impletione præcepti naturalis, neceſſum eſt amorem illum eſſe liberum quoad exercitium: fuiſſet tamen neceſſarius quoad ſpecificationem, ſi Angelus non peccaſſet contra finem ſupernaturalem, quia in ordine præcisè naturali peccare nequit, ut ſuprà vidimus.

Inſtabis: Voluntas Angeli debet eſſe ſemper in aliquo actu; nam motus voluntatis eſt cauſa omnium motuum ſubſtantiæ ſpiritualis. Unde ſicut ceſſante motu cordis ceſſat omnis motus vitalis, & deſinente motu cœli, deſineret operatio ſublunarium; ita ceſſante motu voluntatis in ſpiritibus, ſuſpenditur omnis operatio. Atqui omnis operatio Angeli fundatur in amore proprio, juxta illud, *Amicabilia ad alterum ſunt ex amicabilibus ad ſeipſum*: ergo Angelus eſt ſemper neceſſariò in amore ſui, ut poſſit facilè & expeditè prorumpere in quamlibet operationem, ad quod etiam requiritur intentio actualis finis ultimi naturalis, qua conſtituitur in actu primo volitionis mediorum. Igitur Angelus habet ſemper, & neceſſariò amorem ſui, ac Dei ut authoris & finis naturalis.

Reſpondeo in primo inſtanti, Angelum fuiſſe ſpecialiter motum à Deo circa intentionem ultimi finis, ex quo actu facilè potuit ſe movere ad alios, modò circa unum, modò circa aliud objectum, abſque eo quod ſit neceſſe quod neceſſariò ſe amet explicitè, vel finem naturalem particularem. Satis etiam eſt, quod ſemper ſit

in

in actu amoris beatitudinis naturalis in communi, quam in omni actu ſemper quærit creatura intellectualis, ut poſſit ſe variis operationibus applicare, ut alibi dicetur.

Urgebis: Non eſt inconveniens, Angelum malum Deum amare actu ut univerſale bonum totius naturæ, & ipſum odio habere ut juſtum judicem. Unde ait D.Thom. *art.5.ad 5. Illi qui non vident eſſentiam Dei, cognoſcunt illum per aliquos particulares effectus, qui interdum voluntati eorum contrariantur; & ſic hoc modo dicuntur odio habere Deum, cùm tamen in quantum eſt bonum commune omnium, unumquodque naturaliter plus diligat Deum, quàm ſeipſum.*

Reſpondeo teſtimonium illud manifeſtè jugulare oppoſitam ſententiam; nam ſi *unumquodque naturaliter plus diligit Deum quàm ſeipſum*: ergo de illo amore loquitur S.Thomas, qui unicuique ineſt, tam homini, quàm Angelo; & tamen in homine amor Dei non eſt neceſſarius. Loquitur ergo de propenſione ſuprà expoſita, quæ ſæpè peccato impeditur. Illa autem diverſa conſideratio Dei ut authoris naturæ, & ut judicis, non poteſt facere ut ſit in voluntate actu amor, & odium Dei, præſertim amor ſuper omnia, & ſupra ſeipſum, aliàs idem poſſet eſſe in nobis, quod eſt evidenter falſum, ut alibi demonſtratur: ſicut quod ſit error & ſcientia in eodem intellectu per diverſa media repugnat. Maximè quia odium Dei ut judicis indirectè eſt odium Dei ut authoris naturalis; natura enim præcipit juſtitiam Dei cognitam, & in ſe etiam exercitam diligere.

REFLEXIO

REFLEXIO.

Deum diligere ſuper omnia, natura inſpirat, & non amando vim patitur; naturam confirmat ratio, rationem urget lex, legem amantis Dei lenit & edulcat exemplum; & quos tanti amatoris non trahit charitas, terrent minæ. O calamitas generis humani, cui debuit præcipi amor Dei! *Quid tibi ſum ego* (ait Auguſtinus) *ut amari te jubeas à me, & niſi faciam, iraſcaris mihi, & mineris ingentes miſerias? Parváne miſeria eſt, ſi non amem te?* Porrò non ſolùm Deum non amant plurimi, ſed etiam (proh indignitatem! claude oculos, Lector, vel ſi aperis, defle) ad amorem Dei actualem non teneri Chriſtianos, Chriſtiani, & (ſi Superis placet) Theologi novelli tradiderunt, docuerunt, ſcripſerunt. Ubi timor mentis? ubi rubòr frontis? Quis unquam Sanctorum (quid nomino Sanctos?) quis Philoſophorum, quis Paganorum, quis Barbarorum vel Turcarum tale quid aut verbo docuit, aut reliquit exemplo? Licuerit novellorum Probabiliſtarum prurigini morum diſſolutiones inducere, amori proximi adverſari, præceptum eleemoſynæ ad nihil redigere; licuerit uſuras, ſimonias, quaſi leviora peccata nequiſſimè excuſare; hunc verò errorem quis ferre poſſit, qui errorum virus complectitur, qui cor Chriſtianiſmi invadit, dum amoris Dei neceſſitatem ſacrilegè pernegat? Quis non ſtupeat, in hominis mentem tam horrendam doctrinam incidere potuiſſe? Quis non horreſcat, tam horrendæ blaſphemiæ propugnatores ab Alexandro VII. non ſemel ſpiritu oris ſui contritos, tam ſacrilegam

legam hæreſim non retractare? Certè ſi aliquos non amare permitteret lex chriſtiana, illos amoris Dei deſtructores libenter odiſſem. Verè Evangelium eſt lex amoris, cùm ipſos amoris divini hoſtes præcipiat amare, illiſque amorem Dei optare, de quo tam malè merentur.

Iuſtum eſt Domine (inquit Cyprianus ſerm. de Baptiſmo Chriſti) *ut diligamus te, quia & tu diligis. Hoc natura, hoc ratio, hoc verbi tui clamat authoritas, hoc ex ore tuo audivimus, hic invenit conſummationem omnis religio.* Et mellitè Bernard. epiſt. 144. *Etſi cætera taceam, hoc ſolo certè non immeritò vitam ſibi vendicat noſtram, qui pro ea præbuit ſuam. Nemo igitur ſibi vivat, ſed ei qui pro ſe mortuus eſt. Cui enim juſtiùs vivam, quàm ei qui ſi non moreretur, ego non viverem? Cui commodiùs, quàm promitte ti vitam æternam? Cui magis ex neceſſitate, quàm flammas perpetuas minitanti. Sed ſervio voluntariè, quia charitas libertatem donat, timorem expellit, labores non ſentit, meritum non intuetur, præmium non requirit, & tamen plus omnibus urget: Nullus terror ſic ſollicitat, nulla præmia ſic invitant, nulla juſtitia ſic exigit.* Antea lacrymas doloris fundebas, Lector, jam funde amoris. Ipſe, quæſo, Chriſti amor me tibi inſeparabiliter jungat, ipſe me tibi aliquando repræſentet, horis maximè, quibus oras.

SPECU

SPECULATIO III.

Voluntas Angeli poſt liberam electionem eſt inflexibilis, nec pœnitudine flecti poteſt poſt peccatum.

SUpponit hæc ſpeculatio dari in Angelis liberum arbitrum; ex eo namque quod cognoſcunt rationem boni univerſalis, poſſunt judicare hoc vel illud eſſe reſpuendum, vel acceptandum, nec ad ullum particulare bonum arctantur, ſed cum indifferentia eligunt quod volunt, ſervato ordine finis, in ordine ad quem aſſumi poſſunt media. Recole quæ aliàs diximus de libertate Dei. Hoc poſito.

Probatur ratione D.Thomæ. Angelus immobiliter res apprehendit, eo modo quo nos prima principia ſine diſcurſu intelligimus; per hoc enim differt à ratione humana, quæ per diſcurſus circuitum de uno in aliud tranſit. Immobilē apprehēſionem Angeli ſequitur immobile judiciū, quod nutare nō poteſt, cùm procedat ex perfecta deliberatione fundata in cognitione comprehēſiva attingere in objecto omnes rationes in eo contentas, omniaque motiva quæ poſſunt vel ad amorem illius allicere, vel retrahere. Atqui judicium ſic irrevocabile & fixum non compatitur voluntatem nutantem, & bilancem; vis enim appetitiva in omnibus proportionatur apprehenſivæ, à qua movetur. Cujus ſignum eſt, quod appetitus ſenſitivus fertur in bonum ſingulare,

quia

quia movetur à ſolo ſenſu, qui eſt duntaxat apprehenſivus ſingularium; voluntas verò fertur in bonum univerſale, quia movetur ab intellectu, qui fertur in univerſalia: ergo Angeli poſt primum judicium perfectè deliberatum, inflexibiles ſunt poſt primam electionem perfectè & completè deliberatam, licèt ante ipſam potuerint objectum vel amplecti, vel reſpuere.

Confirmantur, & penetrantur intimi hujus rationis nervi. Ad retractationem prioris voluntatis requiritur nova & diverſa cognitio circa objectum, quod diverſo modo apparet nunc quàm antea apparebat, aperiturque nova ratio quæ anteà latebat. Sed non poteſt de novo manifeſtari, vel novæ rationis lumine illuſtrari objectum quod ſemel reſolutoriè, & deliberatè voluntas angelica amplexa eſt, quia illud à principio intellectus comprehendit: ergo voluntas Angeli poſt plenam deliberationem eſt inflexibilis, & irrevocabilis. Et hoc maximè verum eſt de regreſſu à prava intentione finis, quam habuit in via. Tunc enim cùm ageretur de graviſſimo negotio, tota ſua attentione, tota virtute, tota cõprehenſione uſus eſt, penſatiſque ac ponderatis penſandis & ponderandis, amore propriæ excellẽtiæ inebriatus ſuperioris regulæ directionem repudiavit, & eadem firmitate, qua proprium bonum amplexus eſt, divinum deſpexit. Sicut intellectus eodem actu & ictu propoſuit voluntati proprium bonum inordinatè amandum, & divinum deſerendum; unum enim ex alio ſequitur: intellectus autem non minùs firmiter tendit ad concluſionem, quàm ad principium, in quo neceſſariò continetur; fertur enim eodem actu & tendentia ad utrumque.

Dices:

Dices : Angelus,ut infrà dicemus, peccavit ex inconſideratione regulæ cui ſe ſubjicere tenebatur : ergo eſt locus reductioni per conſiderationem talis regulæ, quam videt ſe non ſatis conſideraſſe; quidni ergo in ſe reverſus illi attendat, & judicium retractet ?

Reſpondeo Angelum peccaſſe ex inconſideratione non ſpeculativa, ſed practica. Non enim ignorabat in ſua propria excellentia non eſſe ſuam ultimam beatitudinem, & tamen voluit in ea ſiſtere, & ſe frui. Quod practicum judicium ſemper perſeverat, quia ſuperbia ejus aſcendit ſemper ; & licèt ſpeculativè videat ſe malè judicaſſe, id tamen *non ſentit per duritiem*, ut rectè ait Gregorius Magnús 34.*Moral. cap.*14. Unde peccatum dæmonum fuit ſimile peccato in Spiritum ſanctum, quod opponit ſe gratiæ ; voluntariè enim & protervè clauſerunt oculos, rebelles lumini. Non ergo fuit inconſideratio inadvertentiæ, ſed deſpectus & contemptionis, prodiitque quaſi ex adipe iniquitas eorum. Hujuſmodi autem inconſideratio affectata non poteſt tolli per novam conſiderationem, quia totum vidit dæmon quod videre potuit, & voluntariè ſupernaturalia videre ſprevit, unde omnem ſibi aditum clauſit, quo poſſet reduci; omnem projecit tabulam, qua poſſet poſt naufragium ſalvari.

Urgebis : In primo inſtanti creatus Angelus perfecto & comprehenſio modo attingebat finem & media, principia & concluſiones ; & tamen non immobiliter adhæſit bono tunc per intellectum propoſito, ſed in primo inſtanti illud acceptavit, in ſecundo repudiavit : ergo ex

vi

vi judicii comprehenſivi non ſit inflexibilis, & irreducibilis electio Angeli.

Reſpondeo non eſſe mirum, quod in primo inſtanti voluntas Angeli immobilitatẽ non fuerit conſequuta; quia tunc non ſe movebat tanquam ſui juris, ſed à Deo ſpecialiter movebatur, ut infrà dicemus. At verò in ſecundo inſtanti voluntas fuit veluti emancipata, unde quod elegit, vel reſpuit, indeclinabiliter retinet.

Inſiſtes: Ideo voluntas Angeli ante electionem erat in utramque partem libera, quantumvis comprehenſivè procederet, quia intellectus proponebat tale objectum cum indifferentia: atqui etiam electione facta, cognitio proponit objectum cum indifferentia; nullum enim objectum extra Deum clarè viſum poteſt proponi cum neceſſitate rapiente, & veluti immobilitante voluntatem; ſed cum indifferentia & contingentia, ut diximus ſpeculatione præcedenti: ergo poſt electionrm voluntas manet libera ſicut ante illam.

Reſpondeo Angelum circa objecta creata immobiliter procedere poſſe, non ex meritis objecti contingenter ſolùm moventis, ſed ex duplici alio capite, primo ex modo operandi Angeli, qui eodem actu indiviſibili fertur in media & finem, ſicut intellectus fertur in principia & concluſiones: ſecundo ex ſuppoſitione plenè deliberatæ electionis, ſupponentis cognitionem comprehenſivam perpendentem omnia motiva & rationes objecti. Non enim Angelus accipit novas notitias à rebus, ſed exorditur à principiis penetratis; & ideò immobiliter ſẽper procedit, nec poteſt reverti, vel reſilire niſi per miraculum, quo removeatur modus connatura-

lis

lis agendi , vel quo vincatur tota comprehenſio naturalis per infuſionem luminis gratuiti.

Unde in continuatione talis obfirmatæ electionis libertas Angeli minimè tollitur, quia non eſt de ratione libertatis , ut poſſit ſe retractare, poſtquam voluit (ut patet in Deo, cujus decreta ſemel ſtatura ſunt immutabilia) ſed ſufficit quod ante reſolutoriam electionem potuerit utrumque eligere, & quod voluntariè ſe projecerit in ſtatum illum; ex quo redire nequit. Id præclarè explicat Bernardus ſerm.81. in Cant. *Neſcio quo pravo & miro modo ipſa ſibi voluntas peccato in deterius mutata neceſſitatem facit, ut nec neceſſitas, cùm voluntaria ſit, excuſare valeat voluntatem; nec volũtas, cùm ſit illecta, excludere neceſſitatem. Eſt enim neceſſitas hæc quodam modo voluntaria, & favorabilis vis quadam premendo blandiens, & blandiendo premens, unde ſeſe rea voluntas ubi ſemel peccato conſenſerit, nec excutere jam per ſe, nec excuſare ullatenus valeat. Ita anima miro quodam & malo modo ſub hac voluntaria quidem & miſera neceſſitaoe, & ancilla tenetur, & libera; ancilla propter neceſſitatem, libera propter voluntatem: & quod magis mirum, magiſque miſerum eſt, eo rea, quo libera; eoque ancilla, quo rea; ac per hoc eo ancilla, quo libera.* Quid opportunius ad explicandam neceſſitatem, in quam incidunt homo, & multò magis Angelus, dum voluntariè peccant?

Ex his habeo primò triplicem eſſe radicem obſtinationis dæmonum, duplicem extrinſecam, & unam intrinſecam. Prima & intrinſeca eſt inflexibilitas liberi arbitrii ejus : ſecunda eſt denegatio gratiæ; cujus enim vult Deus, miſeretur,

tur,& quem vult,indurat ; non quidem cauſando malitiam, ſed non impertiendo miſericordiam. Non enim eſt dubium,quin poſſet Deus, ſi vellet, arbitrium dæmonum de bono in malum convertere ſua omnipotentiſſima poteſtate, ut docet D.Thom. *q.16.de malo, art.5. ad* 13. Meritò autem Deus eis denegavit gratiam pœnitentiæ poſt lapſum, quia ut ait Greg. lib.9. Moral. c.28. *Angelorum ſpiritus ideò irremiſſibiliter peccaverunt,quia tantò robuſtiùs ſtare poterant,quantò eos carnis commixtio non tenebat: homo verò idcircò poſt culpam veniam meruit,quia per carnale corpus aliquid, quo ſe ipſo minor eſſet, accepit.* Cùm ergo non peccaverit ex ignorantia,vel infirmitate, ſed ex affectu malitiæ & nequitiæ, non obtinuit miſericordiam, vel pœnitentiæ locum.

Tertia ratio obſtinationis dæmonum eſt conditio ſtatus in termino. Status enim importat quandam permanentiam, ſecundùm quam aliquis in quadam immobilitate conſtituitur. Et quia modus connaturalis voluntatis eſt ut ſibi finem ultimum præſtituat, & ejus veluti imperio mancipetur,hinc eſt quod ſicut ad illum tendit in via, ita in ipſo quieſcit dum eſt in termino; nam *in quam partem ceciderit arbor, ibi erit.* Quemadmodum gravia & levia, quando ſunt extra centrum, exigunt in illud impelli; ſed ad ipſum cùm pervenerint, ſiſtunt. Peccatum autem Angeli poſuit eum in termino,juxta illud Damaſceni lib.1. c.4. *Hoc eſt Angelis caſus, quod hominibus mors.*

Habetur ſecūdò Angelum poſt peccatum non poſſe elicere ullum opus moraliter bonum,quia ſemper amat finem pravu.n, cui ſe inflexibili-

ter devovit, illique omnes ſuas actiones ſubordinat, & tam prava intentione inficit,& deturpat.Maximè quia omni auxilio divinæ gratiæ, quod eſt neceſſarium ad ſingulos actus,deſtituitur; & ideo ſtatus damnatorum vocatur nox, Joan.9. *Venit nox quando nemo poteſt operari.* Sicut enim nox cauſatur ex abſentia ſolis; ſic nox ſpiritalis ex carentia gratiæ ſolis intelligibilis oritur: & ſicut in nocte terra eſt media inter ſolem & nos, quâ impeditur illuminatio; ita peccata dæmonum, & præcipuè ſuperbia, aſcendens ſemper,ſeſe divinæ gratiæ luci opponunt, firmantque magnum illud chaos, in quo nullus ordo, ſed ſempiternus horror inhabitat. Unde Eccleſiaſt.9. *Nec opus,nec ratio ,nec ſciētia*(ſcilicet practica & affectiva)*erunt apud inferos*. Et quidem valdè juſtè; nam ut optimè ait D.Thomas q.24.de verit.art.10.*Iuſtum eſt, ut qui bene velle dum poſſent,noluerunt, ad hanc miſeriam deducantur,ut bene velle omnino non poſſint?* Sicque implebitur in quolibet damnato illud Davidicum: *Dilexit maledictionem,& veniet ei; & noluit benedictionem,& elongabitur ab eo.*

Reflexio.

Hanc iuduratam cacodæmonum in peccato obfirmationem faciliùs percipies,Lector,ſi conſideres quorundam,& utinam nō tot,hominum inſenſibilitatem. Multos ſiquidem videmus initio quidem probos & pios, quos prava paulatim invertit conſuetudo, quia nihil eſt tam fixum animo,quod incuriâ,neglectu, & tempore non obſoleſcat.In principio importabilis eis videtur iniquitas, ſed ſucceſſu temporis judicatur non

adeò

adeò gravis, uſu deinde levis fit, paulò poſt non ſentitur, callus ſenſim obducitur inſanabilis, quia inſenſibilis; & tandem infeliciter delectat, quod initio gravabat. Corripitur, & non dolet; verberatur, & non ſentit; & cùm in profundum venerit, contemnit, quia *frons meretricis facta eſt illi, & noluit erubeſcere*, ut dicitur *Ierem.* 33. Hanc obſtinatorum hominum, quos dimiſit Deus ſecundùm deſideria cordis eorum, ut eant in adinvétionibus ſuis, duritiem mirè deſcribit S. Bernard. lib. 1. de conſiderat. c... *Ne pergas quærere quid ſit cor durum? Si non expaviſti, tuum hoc eſt. Solum eſt cor durum, quod ſemetipſum non exhorret, quia nec ſentit. Quid ergo cor durum? Ipſum eſt quod nec compunctione ſcinditur, nec pietate mollitur, nec precibus minus non cedit, flagellis duratur; ingratum ad beneficia, ad conſilia infidum, ad judicia ſævum, inverecundum ad turpia, impavidum ad pericula, inhumanum ad humana, temerarium ad divina; præteritorum obliviſcens, præſentia negligens, futura non providens. Et ut brevi horribilis mali mala complectar, ipſum eſt quod nec Deum timet, nec homines reveretur.* Infelicem ſtatum, & inferni præambulum! Ad illum non ſecus ac dæmones amore ſui, & inconſideratione feruntur homines. Qui enim terrenæ voluptati immerſus nihil adverſi ſuſtinet, facilè cœleſtia contemnit; ſicut enim ſenſibile ſupra ſenſum poſitum impedit ſenſationem, ſic terrena bona cor implentia vetant ſentire divina. Inde quos Deus amat, interdum caſtigat. *O beatum ſervum*, inquit Tertullianus, *cujus emendationi dominus inſtat, cui dignatur iraſci, quem admonendi diſſimulatione non decipit.* Defectus etiam conſiderationis

divinæ

divinæ regulæ radix fuit obſtinationis diabolicæ, & eſt genuina cauſa humanæ; qui enim divina non meditatur, judicia Dei non recogitat corde, beneficia non memorat, nec Deum, nec ſe conſiderat. Denique conſiderationi non vacat, frontem & cor durat, & ita ſenſim ſeipſum privat ſenſu juſti, utiliſque doloris, quo nihil periculoſius; membrum enim quod obſtupuit, longiùs à ſalute obſiſtit; & ægrum ſe non ſentire, eſt periculoſiùs laborare.

CAPUT II.

De variis ſtatibus naturæ Angelicæ.

UT perſpicuè procedamus, quinque ſtatus, in quibus Angelus conſiderari poteſt, breviter & accuratè ante Lectorum oculos expandendi ſunt.

Primus eſt ſtatus naturæ, in quo præcisè conſideratur ſecundùm dotes naturales, eſſentiam ſcilicet & proprietates. Porrò ad iſtum ſtatum pertinet tempus & locus creationis eorum. Quoad tempus docent modò omnes Theologi, ipſos creatos fuiſſe in principio mundi. Cùm enim Angeli ſint præcipuæ partes univerſi ad ipſum gubernandum ſub Deo inſtitutæ, conveniens eſt ut cum ipſo univerſo, & non antè producti ſint, aliàs Angeli conſtituerent aliud univerſum ſeparatum. Nec obeſt quod Moyſes productionis illorum non meminerit, quia ut ait S. Thomas

q. 61.

q.61. art.1. ad 1. *Rudi populo loquebatur, qui nondum capere poterat incorpoream naturam; & ſi eis fuiſſet expreſſum aliquas res eſſe ſuper omnem naturam corpoream, fuiſſet eis occaſio idololatriæ, ad quam proni erant, & à qua Moyſes præcipuè eos revocare intendebat.*

Quæ verba ſi legiſſet quidam Neotericus Thomiſta, non auſus fuiſſet ſcribere, hanc reſponſionem ſibi diſplicere, nec eam ſic impugnaſſet: *Quia eadem ratione nuſquam debuiſſet Moyſes Angelorum mentionem facere: atqui ſæpius de ipſis in Geneſi loquitur.* Sed hæc inſtantia eſt leviſſima, quia in decurſu Geneſis eos non repræſentat niſi ſub ſpecie corporum, unde anſam non dabat Judæorum proclivitati ad idololatriam, ſicut feciſſet ſi ab eis exorſus eſſet, eorum naturam, numerum, & præcellentiam ſupra corporea declaraſſet, uti debebat, ſi eorum hiſtoriam texere voluiſſet. Hinc Sadducæi, qui negabant dari ullum ſpiritum, ut habetur *Actor.*13. ſolas tamen Scripturas Moyſis admittebant; quia nimirum in illis non inveniebãt occaſionẽ ſuſpicandi dari aliquas naturas à corpore ſegregatas. Parco illius Thomiſtæ nomini, quia ut certò arbitror, hic ejus error non eſt formalis, ſed materialis; nec dubito quin poſtquam noverit, palinodiam cantet. Non potui tamen diſſimulare ob S.Thomæ defenſionem.

Scio Patres Græcos oppoſitum cenſuiſſe, & licèt eorum ſententia non ſit reputanda erronea, ut ait S.Thomas pro innata ſua modeſtia; tamen Propter Concilium Lateranenſe *c.firmiter*, ubi dicitur, Deum ab initio temporis ſimul utramque de nihilo condidiſſe creaturam, ſpiritualem & corpoream, Angelicam & mundanam,

nullus

nullus auderet his inſtructioribus ſæculis jam illam ſententiam propugnare, quamvis illud *ſimul*, poſſet explicari de ſimultate rerum, ſicut explicatur illud Eccleſ.18. *Qui vivit in æternum, creavit omnia ſimul*; vel de ſimultate ordinis, quaſi inſimul, id eſt in ordine ad idem univerſum. Illud verò, *ab initio temporis*, exponi poſſet, ac ſi diceret, non ab æterno. Sed opinio D. Thomæ ut tutior tenenda eſt.

Quoad locum verò aſſerit Scriptura, Angelos creatos fuiſſe in cœlo; nam Lucifer cecidit tanquam fulgur è cœlo, & in deliciis Paradiſi fuit. Sanè cùm Angeli toti naturæ corporali præſideant, conveniens fuit ut in ſupremo loco crearentur, è quo veluti ſpecula toti univerſitati providerent. Nobiliſſimis etiam creaturis nobiliſſimus locus debetur. Nec obeſt quod *Iſaia* 14. dicitur Angelus voluiſſe aſcendere ad cœlum; id enim intelligitur de cœlo Sanctiſſimæ Trinitatis, cujus æqualitatem ſuperbus ambiebat, ut poſteà dicetur.

Secundus eſt ſtatus gratiæ, quo ad ordinem ſupernaturalem evecti ſunt; nam fuit Deus in eis ſimul condens naturam, & largiens gratiam, ut ait Auguſt. Gratia autem in Angelis diffuſa eſt *ſecundùm intenſionem converſionis in Deū*, ut ait D. Thom. *quæſt*.62. *art*.6. Gratia enim nunquā communicatur adultis ſine conſenſu recipientis, quia per eam unitur amicitia inter Deū & homines, & quoddam ſpiritale matrimonium exigēs reciprocum utriuſque partis conſenſum. Cum his tamen ſtat, gratiam fuiſſe collatam Angelis ſecundùm gradum perfectionis naturalis: tum quia id requirebat modulata rerum harmonia; gratia enim perficit naturam, illique

quantùm

quantùm poſſibile eſt,accommodatur. Tum quia perfectiores Angeli perfectiorem, & intenſiorem converſionem elicuerunt,non quòd conatus naturæ diſponat ad gratiam; ſed quia Deus voluit talem proportionem ex ſua liberalitate ſervare, juxta illud Baſilii lib. de Spirit. ſancto, cap. 16. *Secundùm proportionem excellentiæ, qua ſe invicem ſuperexcedunt cœlorum virtutes, ſanctificationis menſuram acceperunt.* Multa quæ ad iſtum ſtatum ſpectant, differimus in librum de Deo motore.

Tertius eſt ſtatus beatitudinis, qui quidem fuit inchoatus in via per eximiam contemplationem optimi intelligibilis, ſcilicet Dei; quæ tamen,ut rectè & planè Auguſtinianè ait Divus Thomas q.62. art. 1. *Quodammodo beatitudo, vel felicitas dicitur*; quia ſimpliciter non debet dici beatitudo naturalis hominis; nam beatitudo abſolutè talis, eſt inamiſſibilis, quietat appetitum rationalem, excludit omnem formidinem, removet peccandi poſſibilitatem, quomodo enim beatus eſt, vel quomodo non miſer, qui quod habet, perdere poteſt, vel perdendi timore pulſari, vel in peccatum prolabi. Quod totum fuit in Angelis in principio conditionis ſuæ. Non enim à principio videbant Deum ut in ſe eſt; ſed per meritum pervenerunt ad viſionem, quæ non eſt illis innata, vel debita: meritum autem eſt via ad beatitudinem tanquam ad terminum: quæ quidem via non eſt ſimul cum termino, nec tendentia cùm fruitione,nec amor meritorius, qui liber eſt, cum beatifico, qui neceſſarius eſt. Omnes ergo in primo inſtanti meruerunt per actum dilectionis charitate informatum,ſed minimè Deum viderunt. Fuit tamen

Lucifer in deliciis paradiſi, quia in paradiſo creatus, ibidem innumeris gratiarum donis decoratus fuit.

Quartus eſt ſtatus peccati, in quod lapſi ſunt Angeli prævaricatores poſt primum inſtans, in quo omnes peccato caruerunt; unde de Lucifero dicitur, quod *in veritate non ſtetit*, & malos Angelos non *ſervaſſe ſuum principatum, & cecidiſſe Luciferum qui manè oriebatur.* In illud ergo deinde præcipites ruerunt, & per ſeipſos mali facti ſunt, qui boni à Deo conditi erant.

Quintus eſt ſtatus pœnæ, quæ peccatum conſequuta eſt, in intellectu quidem per obtenebrationem, non quidem diminutione cognitionis naturalis, quæ in eis integra perſeverat, ſed extinctione cognitionis affectivæ in bonum permoventis, & privatione luminis gratuiti; nulla enim de ſupernaturalibus myſteriis norunt, niſi quæ ad implenda divinæ juſtitiæ officia neceſſaria ſunt.

Circa hos quinque ſtatus variæ excitari poſſent difficultates, nos tantùm graviores ventilabimus. Prima, quot fuerint inſtantia viæ Angelorum: ſecunda, quodnam fuerit peccatum Angelorum: tertia quibuſdam corollariis materiam hanc abſolvemus. Cætera quæ ad gratiam, tum actualem, tum habitualem, vel ad pœnam ignis, cui addicti ſunt, explicandam deſiderare poſſes, opportuniùs aliis in locis invenies.

SPECU

SPECULATIO I.

Via malorum Angelorum tribus inſtantibus completa eſt, bonorum verò via duobus finita eſt.

PRobatur tota ſpeculatio eodem diſcurſu. Tot ſunt inſtantia in Angelis, quot ſunt operationes eorum; nam ut ait S. Thomas q. 62. art. 5. ad 2. *Cùm Angelus ſit ſupra tempus rerum corporalium, inſtantia diverſa in his quæ ad Angelos pertinent, non accipiuntur niſi ſecundùm ſucceſſionem in ipſorum actibus.* Atqui à creatione malorum Angelorum uſque ad pœnam eorum incluſivè fuerunt tres operationes, à creatione verò bonorum uſque ad glorificationem eorum incluſivè duæ tantùm operationes fuerunt: ergo vera aſſertio. Minor probatur, & quidem de malis Angelis res eſt facilis; nam in primo inſtanti elicuerunt actum bonum & meritorium, diligendo Deum: deinde in actum malum proruperunt, & tandem patrato peccato perſenſerunt pœnas flagitii, quia poſt ſummam delectationem, & vanam ſuæ excellentiæ complacentiam, ingentem triſtitiam, acerbiſſimumque dolorem perceperunt: qui tres actus ſunt omninò diſtincti & incompatibiles; amor quippe Dei non ſtat cum peccato mortali, nec actus delectationis cum ſenſu doloris: ergo in Angelis prævaricatoribus tres operationes, ſubindéque tria inſtantia diſtinguenda ſunt.

Quod verò in Angelis bonis fuerint tantùm duæ operationes, quarum prima præmium me-

ruerit, ſecunda præmium receperit, ita ut inſtans glorificationis unicum inſtans meriti præceſſerit: ita expreſsè docetur à S. Thoma, ut mirari ſubeat aliquos Thomiſtas in hoc ambigere. Nam S. Doctor id ex profeſſo probat q. 62. art. 5. his verbis: *Dicendum quod Angelus poſt primum actum charitatis, quo beatitudinē meruit, ſtatim beatus fuit. Cujus ratio eſt, quia gratia perficit naturam ſecundū modum naturæ; ſicut & omnis perfectio recipitur in perfectibili ſecundū modum ejus. Eſt autē hoc proprium naturæ Angelicæ, quod naturalē perfectionem non per diſcurſum acquirat, ſed ſtatim per naturā habeat. Sicut autem Angelus ex ſua natura habet ordinem ad perfectionem naturalem, ita ex merito habet ordinem ad gloriam; & ita ſtatim poſt meritum in Angelo fuit beatitudo conſequuta. Meritum autem beatitudinis non ſolùm in Angelo, ſed etiam in homine poteſt eſſe per unicum actum, quia quolibet actu charitate informato homo beatitudinem meretur. Vnde relinquitur, quod ſtatim poſt unum actum charitate informatū Angelus beatus fuit.* Quid planiùs? quid luculentiùs expreſſum, vel fortiùs probatum?

Nec valet reſponſio adverſariorum dicentium S. Doctorem velle ſolùm, Angelum poſt primum actum completè liberum & deliberatum, conſequutum eſſe beatitudinem, qui actus non fuit niſi in ſecundo inſtanti. Non valet, inquam, nam S. Præceptor non ſolùm dicit bonos Angelos fuiſſe glorificatos poſt primum actum, ſed etiam poſt primum inſtans; ait enim q. 63. art. 6. *Cùm Angeli per unum actum meritorium ad beatitudinem perveniant, ſi diabolus in primo inſtanti in gratia creatus meruiſſet, ſtatim poſt primum inſtans*

beatitudinem

beatitudinem accepiſſet, niſi ſtatim impedimentum praſtitiſſet peccando. Ergo evidenter in bonis Angelis, qui impedimentum non poſuere, ſecundum inſtans non agnoſcit.

Fundamentum rationis non eſt aliud præter id quod à S. Thoma poſitum eſt. Angelus poſt primam operationem meritoriam debet accipere præmium, niſi impedimentum præſtet, ut ſervetur proportio gratiæ cum modo naturæ: atqui Angeli boni nullum impedimētum apposuerunt ſuo merito: ergo ſtatim poſt primum actum meritorium, proindéque poſt primum inſtans beatitudinem conſequuti ſunt in ſecundo inſtanti.

Confirmatur nervoſiùs, & præoccupantur omnes reſponſiones adverſariorum. Amor quem Angelus elicuit in primo inſtanti, quamvis non eſſet conſummatè deliberatus, id tamen non oriebatur ex defectu pleni judicii, advertentiæ, & indifferentiæ voluntatis, ſed per accidens, defectu actus anterioris, quo ſe moveret; ille, inquam amor perſeveravit ſemper in bono Angelo, nec urgente Luciferi tentatione fuit mutatus, ſed firmatus; in hoc quippe apparuit fidelitas bonorum Angelorum, quod in propoſito ſteterunt intrepidi, & inconcuſſi. Et quamvis fortè urgente tentatione novum habuerint judicium practicum, quo judicarunt, reſiſtendum eſſe hoſti Dei; non tamen propterea mutarunt actum voluntatis, quia judicium illud novum non aliud præcipiebat, quàm ut ſtarent fortes in bello, & in amore inchoato firmi, interritique perſeverarent, ne declinando perderent victoriam ſimul & coronam: ergo plena deliberatio actum non mutavit, ſed fovit; non excluſit, ſed conſolidavit. In hoc enim diſcernitur bonus

Angelus à malo, quòd iſte non ſtetit, ſeu perſeveravit in eodem actu, ſecus ille; ſola enim perſeverantia electos à reprobis diſtinguit, quia virtus boni operis perſeverantia eſt, & voce Veritatis dicitur, *Qui perſeveraverit uſque in finem, hic ſalvus erit.*

Objicies: D. Thomas *q. 63. art. 6. ad 4.* ait, quod *prima operatio fuit omnibus communis, ſed in ſecunda ſunt diſtincti; & ideo in primo inſtanti omnes fuerunt boni, ſed in ſecundo fuerunt mali à bonis diſtincti.* Ubi S. Doctor diſtinguit duas operationes, tam in bonis, quàm in malis; primam communem, ſecundam ſpecialem & diſcretivam.

Reſpondeo S. Thomam non dixiſſe ibi, tam bonos, quàm malos Angelos ſecūdam operationem eliciuiſſe, ſed quod in ſecunda ſunt diſtincti, non in ſecunda bonorum, ſed malorum, quam exercentes ſibi fecerunt ſecundum inſtans, quod utique fuit in malis, ſed non in bonis, ut tam apertè adductis locis S. Præceptor ſignificavit.

Inſtabis: Eſto perſeveraverit in bonis Angelis idem actus quoad ſubſtantiam, non tamen quoad modum intrinſecū libertatis ſpecificationis, quem in principio non habebat amor Angeli, qui in principio erat tantùm liber libertate exercitii, ut poſteà dicemus: ergo amor Angeli habuit poſteà aliquid intrinſecum, quod antea non habebat, nimirum libertatem actualem, quæ debet relucere in operatione, ſicut eſt in principio: atqui hoc ſufficit ad multiplicanda inſtantia; omnis enim fluxus, & mutatio intrinſeca operationis variat inſtans angelicum: ergo in via bonorum Angelorum duo fuere inſtantia.

Reſpōdeo libertatem ſpecificationis nihil addidiſſe intrinſecum actui voluntatis angelicæ, quia

quia, ut antea dixi, non erat indeliberatus defectu cognitionis, vel advertentiæ, ſicut contingit in nobis, ſed defectu prioris actus, quo ſe moveret; nam ab initio ſemper æquè perfecta fuit cognitio in Angelis; præſertim quia libertas illa quoad ſpecificationem nihil aliud addidit, quàm quod Angelus ſuo juri traditus potuit amorem ſuum mutare, non verò quod illum mutarit, quin potiùs in eodem perſeveravit. Unde non tranſivit ex actu in actum, ſed primum retinuit, non amiſit.

Inſiſtes: Per hoc actus voluntatis angelicæ fit deliberatus, quòd voluntas de uno actu in alium ſe moveat: ergo ſi Angelus habuit actum deliberatum, ex uno actu ſe movit ad alium, ſubindéque duo fuerunt actus; unus à quo ſe movit, alter ad quem ſe movit. Ecce medullam totius difficultatis.

Reſpondeo actum quidem eſſe deliberatum quando voluntas de uno ſe movet in alium, ſed tamen adhuc eſſe deliberatum quando continuat eundem cum potentia ad oppoſitum ſe movendi, quamvis nolit ad alium actum divertere, ſed in eodem perſiſtere. Dici etiam poteſt, voluntatem deliberatam Angeli ſe moviſſe formaliter, non procedendo ex uno actu voluntatis ad alium, ſed ex novo dictamine & judicio, quo arbitrabatur & præcipiebat, eundem actum eſſe continuandum, & ad perſeverandum obligabat.

Reflexio.

Vlulet pinus, quia cecidit cedrus. Zachar. 1. *Iudicia Dei abyſſus multa. Potentes potenter tormenta patientur. Feriunt celſos fulmina montes.* Quis

non paveat, dum conſiderat Angelos orbis miracula, viva divinitatis parelia, nitentiſſima primæ bonitatis ſpecula, expreſſa ſimilitudinis ſignacula, & abſoluta divinarum perfectionum compendia, poſt unum, aut alterum inſtans viæ irreparabiliter præcipitatos in æternum puniendos! Ob unicum cogitationis peccatum Deus non pepercit; quid fiet de bibentibus peccatum ſicut aquam? Supremos ſpiritus tanquam vas figuli confregit; quid fiet de luto & putredine? Pœnitentiæ nec locum Angelis, nec tempus dedit, quid de peccatoribus in peccato perennantibus, tanquam luna deficientibus, ſemper labentibus, ſemper relapſis? An fortè ſaccum putredinis, & ſemen vermium, diſcipulum Epicuri, equum laſcivientem majori loco habebit & pretio? Abſit, abſurdum eſt. *Si exaltatus fueris ut aquila, & ſi inter ſydera poſueris nidum tuum, inde detraham te, dicit Dominus.* Abdiæ verſu 4. & iterum Iſaiæ 47. *Vltionem capiam, & non reſiſtet mihi homo.* Sub eo curvātur qui portant orbem, qui non irridetur, à quo immittitur tribulatio & anguſtia in omnem animam hominis operantis malum. Qui ſcrutatur Hieruſalem in lucernis, qui circunſpicit omnes vias hominum in abſconditas partes; quo accuſante areſcunt homines præ timore, quo judicante eunt maledicti in ignem æternum. Hunc, Lector, timeamus, rogemus ne contra folium quod vento rapitur oſtendat potentiam ſuam. Imitemur beatum Job *cap.* 31. dicentem: *Semper quaſi horrentes fluctus ſuper me timui Deum.* Simus auſcultatores Eccleſiaſtis prædicantis c. 12. *Finem loquendi pariter omnes audiamus: Deum time.* Davidem imitemur conteſtantem: *Memorabor juſtitiæ tuæ ſolius.* Sed

præci

præcipuè hujus Magni Regis pœnitentiam æmulemur, qui ſciens, Deum & Angelos, & Reges peccantes floccifacere, rugiebat à gemitu cordis ſui, media nocte ſurgebat, ſepties in die Deo laudem dicebat, in jejunio animam ſuam humiliabat, veſtimentum ſuum cilicium ponebat, genua infirmabat, carnem propter oleum immutabat; cujus pœnitentiam ſic deſcribit elegans Salvianus lib. 2. & 4. de providentia. *Depoſito diademate, projectis gemmis, excuſſis purpuris, remota omnis ſplendoris regii dignitate ſolitarius, gemens, clauſus, ſacco ſquallidus, fletu madidus, cinere ſordidatus, agnoſcit David culpam, humiliatur, compungitur, confitetur, luget, pœnitet, cultu & corde mutatur, jejunio exſugitur, ariditate ſiccatur, fletu effunditur, ſolitudine carceratur.* Qui ſecutus es errantem, ſequere pœnitentem, aliàs in judicium incides diaboli.

Speculatio II.

Primum Angelorum peccatum fuit ſuperbia.

Hanc veritatem crebrò inculcat Scriptura. Iſai. 14. *Detracta eſt ad inferos ſuperbia tua, qui dicebas: In Cœlum conſcendam, & ſimilis ero Altiſſimo.* Ezech. 28. *Elevatum eſt cor tuum in decore tuo.* Tobiæ 4. *Superbiam nunquam dominari permittas, in ipſa enim initium ſumpſit omnis perditio.* 1. Timoth. 3. *Ne in ſuperbiam elatus in juditium incidat diaboli.* Ergo diabolus fuit judicatus, perditus, & ad inferos detractus propter ſuperbiam. Et propterea Auguſtinus vocat ſu-

perbiam, *delictum maximum, quia ex Angelo fecit diabolum.*

Probatur ratione Superbia eſt appetitus inordinatus propriæ excellẽtiæ, ſine ſubjectione ad ſuperiorem, ut ait D. Thom. 2. 2. q. 162. Atqui primum peccatũ Angelorum non eſt, nec poteſt eſſe aliud, quàm appetitus inordinatus propriæ excellentiæ abſque ſubjectione ad ſuperiorem: ergo primum Angelorum peccatum fuit neceſſariò ſuperbia. Probatur minor. Natura purè ſpiritualis non poteſt primò peccare, niſi per inordinatam proſequutionem alicujus boni ſpiritualis, quod quærit ſine circunſtantia ſubjectionis ad Deum; peccatum enim Angeli debuit neceſſariò eſſe circa ultimum finem, qui primò ei occurrit, ut de eo deliberaret; circa ultimum finem verò nemo primò peccat per nolitionem, quia in tantùm eſt nolitio finis ultimi veri, in quantum ab eo receditur; ab eo verò non receditur niſi per acceſſum ad alium, in quo ratio finis ultimi conſtituitur: unde neceſſariò peccatum Angeli fuit proſecutio, non fuga: proſecutio, inquam, boni veri, non verò mali ex ſuo genere, quia nullos habuit in voluntate habitus pravos; nec ullos ſenſit paſſionum æſtus, quibus ad malum propenderet; nec in intellectu errorem, vel ignorantiam, quibus malum pro bono acciperet. Illud verò bonum debuit eſſe ſpirituale, quia bona corporea, vel peccata carnalia non ſunt convenientia naturæ purè ſpirituali: ergo primum peccatum Angeli debuit eſſe proſecutio alicujus boni ſpiritalis: quod attẽdere debent viri ſpiritales, qui licèt non ſint obnoxii vitiis carnalibus, ſæpè tamen vitiis ſpiritalibus ſordeſcunt, præſertim ſuperbiâ, quæ etiam bonis operibus inſidiatur,

diatur, ut pereant, ut ait Auguſtinus,& ejus diſcipulus Aquinas *in 3. diſt. 22. q. 1. art. 1. ad* 4. ibi: *Aliorum peccatorum occaſio defectus aliquis eſſe ſolet; ſola verò ſuperbia eſt quæ fundamentum ex perfectione ſumit*. Et D. Proſper epiſt. ad Demet. c. 9. *Malum ſuperbia maximè virtutibus eſt cavendum, quia nullis opportuniùs inſidiatur, quàm quibus laus juſta debetur; & quos impulſione non movit, elatione dejecit.*

Jam ſubſumo: Atqui proſecutio boni ſpiritualis non poteſt eſſe mala, niſi malitiâ ſuperbiæ; affectus enim bonorum ſpiritualiũ non poteſt eſſe malus, niſi quatenus in eo ſuperioris regula non ſervatur, vel ſubjectio ei debita, in quo characteriſtica ſuperbiæ malitia ſita eſt, quæ majorem non agnoſcit. Ergo primum peccatum Angelorum non fuit, nec potuit eſſe aliud quàm amor propriæ excellentiæ, in qua poſuit ſuum ultimum finem, non ſubjiciendo eam Deo. Quando nimirum Angelus propria perfectione illectus, & veluti raptus, in ea ita ſibi complacuit, ut diverteret ſe à conſideratione finis ultimi ſuperioris, ſcilicet ſupernaturalis (ſuperbi enim dicuntur *ſibi placentes*, 2. Petr. 2.) Non quòd crediderit ſuam perfectionem & pulchritudinem naturalem eſſe ſuum ultimum finem (fuiſſet enim error nimis craſſus) ſed quia ex modo quo eam appetivit, convertendo ſe ad proprium bonum abſque ordine ad regulam ſuperioris, voluntariè ſpernendo menſuram à Deo præſcriptam & præſtitutam, convictus eſt illam inordinatè appetiviſſe, & ita practicè, & in actu exercito ſe geſſiſſe, ac ſi judicaſſet bona naturalia ſibi ſufficere, & ſuperiori Deo non egere, nec ejus gratiam ſibi ad hoc neceſſariam eſſe; unde Pelagianiſmus incepit in

cœlo

cœlo. Hanc Doctrinam tradit Auguſt. lib. 2. de civit. c. 1. *Sua poteſtate potiùs delectati, velut bonum ſuum ſibi ipſi eſſent, à ſuperiori communi omnium beatifico bono ad propria deflexerunt.* Et Bern. ſerm. 3 de verb. Iſai. *Qui ſedere præſumpſit, ſeipſo voluit eſſe contentus.*

Dices: Ex hoc diſcurſu potiùs ſequitur, primum peccatum Angeli fuiſſe nimiam in ſeipſo complacentiam & delectationem, quam Scotus vocat luxuriam ſpiritalem.

Reſpondeo bona ſpiritalia non poſſe nimis amari, ſed tunc ſolùm vitiosè appeti, quando voluntas ea proſequitur non ſe ſupponendo regulæ ſuperioris. Quare illa complacentia ſuæ beatitudinis naturalis non fuiſſet peccaminoſa, niſi fuiſſet illâ circunſtantiâ vitiata. Maximè quia inordinatus amor ſui non conſtituit ſpeciale peccatum, ſed eſt principium & circunſtantia cujuſvis peccati: ſpecies autem peccati non deſumitur ex perſona cui peccator vult bonum apparens, ſed ex materia circa quam verſatur. Materia verò circa quam inordinatum ſuum amorem Angelus exercuit, fuit propria excellentia, cui ita adhæſit, ut eam ſubjici alteri excellentiori recuſarit, ut ſingulariter emineret.

Inſtabis: Ergo primum ejus peccatum fuit inobedientia, qua præceptum ſubjiciendi ſe regulæ ſuperioris, tranſgreſſus eſt, non ſuperbia propriè dicta, niſi eo modo quo peccator dicitur ſuperbus, quoties peccat, quia contemnit regulam & legem ſuperioris.

Reſpondeo, inobedientiam formaliter cōmitti quando voluntas renuit ſubjici ſuperiori tanquā Legiſlatori libertatem arctanti, & ideò inobediens ampliùs nititur in vetitum, quia vetitum

eſt,

eſt, & quod prohibetur, ampliùs placet, fitque ipſa prohibitione ſuavius, quia eſt impatiẽs dominationis & domitoris. At verò nolle ſubjici regulæ ſuperioris tanquam menſuræ propriæ excellentiæ, eſt ſuperbia propriè dicta. Sicut humilitatis eſt moderari appetitum tendendi in excelſa, apponendo divinæ regulæ menſuram.

Inſiſtes: Si ideò Angelus peccavit, quia ſe, & omnia ſua in Deum, ut authorem ſupernaturalem non retulit: ergo primum ejus peccatum fuit omiſſio hujuſmodi relationis, non commiſſio ſuperbiæ.

Reſpondeo omiſſionem ſolam nunquam eſſe primum peccatum, quia Angelus non poteſt aliquid velle niſi in fine: ſicut enim in principiis videt concluſiones, ita in fine media appetit: igitur ſi vult omiſſionem, vel eam vult ut finẽ, vel ut medium ad finem; non ut finem, privatio enim nequit habere rationem finis: ergo ut medium. Sed Angelus non poteſt velle medium niſi in aliquo fine, à quo ſemper incipit: ergo ſupponit alicujus pravi finis intentionem, nec omittit ſe referre ad Deum, niſi quia pravè ſe convertit ad ſe; non enim receditur à termino à quo, niſi per converſionem ad terminum ad quem. In quo Angelus valdè differt ab homine, qui non eodem actu vult finem, & ea quæ ſub fine continentur; & ſic poteſt velle omiſſionem ſine commiſſione, licèt ſemper habeat actum qui ſit cauſa & occaſio omiſſionis.

Itaque peccatum omiſſionis relationis in Deũ præceditur à peccato commiſſionis, nempe amore propriæ excellentiæ non ſubordinato divinæ regulæ & menſuræ. Sicut Sacerdos qui recitat officium ſine attentione, quamvis peccet omiſſione

ſione attentionis, priùs tamen peccat peccato commiſſionis irreverentiæ eliciendo actum ſacrum irreligiosè. Et Typographus, cui Rex inhibuiſſet imprimere librum ſine licentia, ſi prælo illum abſque facultate mandaret, peccaret peccato commiſſionis contra præceptum Regis prohibentis librum cudi. Deus autem non ſolùm præcepit Angelo, ut ordinaret beatitudinem naturalem ad ſupernaturalem, ſed prohibuit amare aliquid ſine ordine ad tale objectum, quod eſſet regula & menſura ſubordinans propriam excellentiam.

Perſiſtes: Eo proportionali modo fuit defectus in voluntate Angeli, quo in intellectu: ſed in intellectu fuit ſolùm defectus & omiſſio conſiderationis regulæ ſuperioris: ergo in voluntatate non fuit niſi peccatum omiſſionis.

Reſpondeo inconſiderationem quæ præceſſit peccatum Angelorum, non fuiſſe puram omiſſionem, ſed defectum advertentiæ; noverat enim Angelus quid debebat facere, urgebatque præceptum ſatisfaciendi: ſed fuit practica, & imperativa conſideratio, quia licèt ſciret ſe debere uti regula præſcripta, eam tamen deſpexit, nolens apponere eam amori ſuo. Unde convincitur etiam ex malitia peccaſſe; & eo ferè modo ſe geſſit, quo artifex, qui habens ante oculos menſuram, qua dirigatur artefactum, eâ neglectâ & floccifactâ, procederet ad opus. Unde hæc inconſideratio erat dupliciter mala, cauſaliter, & formaliter; quia & malè regebat voluntatem, & malè imperabatur à voluntate in diverſo genere cauſæ; nam nec intellectus conſiderabat regulam, nec voluntas conſiderari volebat.

Ex his intelliges, quo ſenſu verum ſit, Angelum

lum peccaſſe appetendo eſſe ut Deum, quia voluit in ſeipſo invenire felicitatem, vel eam abſque alterius adjutorio adipiſci, quod ſolius tamen Dei eſt; non quidem judicando illam eſſe acquiſibilem ſine gratia & meritis, ſed modo ſuperbo, & arroganti ita ſe gerens, ut non ſolùm non invocaverit auxilium Dei, ſed etiam illam ut ſibi debitam velle non erubuerit. Et hoc motivum innuit illud: *Aſcendam in cœlum Sanctiſſimæ Trinitatis.* Ubi ly, *aſcendam*, deſignat Angelum appetiiſſe aliquid quod nondum habebat, nimirum beatitudinem ſupernaturalem. Unde Anſelmus dicit Angelum peccaſſe *appetendo illud ad quod perveniſſet, ſi ſtetiſſet*; perveniſſet autem ad beatitudinem ſupernaturalem. Certè cùm beatitudo ſupernaturalis fuerit in primo inſtanti creationis angelicæ menti objecta, non eſt credibile voluntatem circa illam fuiſſe urgente præcepto otioſam.

Porrò non eſt exiſtimandum, Angelum appetiviſſe omnimodam æqualitatem cum Deo, etiam appetitu inefficaci & conditionato ſub hac conditione ex parte objecti ſe tenente, ſi res eſſet poſſibilis. Nam Angelus perfectè cognoſcebat hanc æqualitatem eſſe impoſſibilem; noverat enim ſe eſſe ens creatum, & per participationem, nec poſſe eſſe ens per eſſentiam, idque cognitione clara, comprehenſiva, nullaque vel paſſionis, vel pravi habitus nube obſcurata. Sanè non eſt veriſimile tam nobilem creaturam in actibus fictitiis, vel potiùs ſomniis mentem occupaſſe ſuam in ſecundo creationis inſtanti, in quo agebatur de ſumma rerum.

Imò dato, & non conceſſo hoc frivolo actu, cujus etiam puderet hominem ſapientem, tamen

im

in hoc nō potuit conſiſtere peccatum ſuperbiæ, quia appetere eſſe Deum, ſi non repugnaret, non eſt actus ſuperbiæ, ſed ad ſummum cogitatio vana, & velleitas inanis; nam voluntas abſoluta circa hoc ferri non poteſt, aliàs proſequeretur aliquid impoſſibile cognitum ut tale. Præſertim quia primum peccatum Angeli fuit circa finem, quem voluit intendere & conſequi; intentio autem non verſatur circa aliquid impoſſibile cognitum: licèt enim poſſit aliquis in re chimærica delectari, non tamen ut finem ultimum ſeriò intendere, ita ut ex ejus efficaci voluntate cæteras actiones imperarit, & deſtructionem ſui appetiverit; deſtrueretur enim proprium eſſe, ſi tranſmutaretur in aliam naturam.

Maximè quia non ſolùm Angelus efficaciter appetiit objectum ſui primi peccati, ſed etiam voluit negotiari, & ad illud alios Angelos ſolicitare. Quis autem dicat, totam ſolicitudinem tam ſublimis, tamque ſapientis creaturæ, ſicut fuit Angelus loquens tam intelligētibus, & perſpicacibus creaturis, ſicut erāt Angeli inferiores, in illum unicum ſcopum collimaſſe, ut in re omninò impoſſibili, & cognita ut tali delectarentur. Quis, non dico Angelorum, ſed etiam hominum admitteret, & non rideret, ſi diceretur ſapientiſſimum omnium Theologorum omnibus orbis Univerſitatum, & Academiarum Magiſtris aſcitis, omnium argumētorum nervis, & totius eloquentiæ lenociniis ſuadere velle, ut relictis omnibus ſuis negotiis occuparentur ſeriò & accuratè in inaniſſima cogitatione objecti impoſſibilis. Certè hujuſmodi tentator tam ſtolidus in eū locum recluderetur, in quo detinentur furioſi.

Eatenùs Angelus appetiit eſſe ut Deus, quatenus

tenus appetiit ſuam finalem beatitudinem in ſuo fundo, vel per ſuam virtutem habere. In hoc enim conſiſtit characteriſticus ſuperbiæ ſpiritus, quod habeat excellentiam ſingularem ſibi propriam,& à quovis alio independentem. Sicut qui invitati ſunt ad cœnam magnam, *Luc.* 14. noluerunt venire, potiùs eligentes ſuam privatam menſam utique lautam, quàm venire ad illam ſplendidam, quam ſponſus pararat; ſed aliis cõmunem,& à ſua liberalitate pendentem. Quare hæc duo Angelicæ ſuperbiæ motiva non debent ſeparari, nec duo actus diſtingui, quia eodem actu quo recuſavit habere beatitudinem ſupernaturalem ex gratia, voluit ultimò quieſcere in ſeipſo, ambitiosè ſimul aſcendens,& turpiter deſcendens; Divinitatem æmulans, & in propriam relabens infirmitatem. Sic nimirum, ſic dividitur, ſic confunditur ſuperborum animus; alta ambiunt, ſed quia ad illa ſine aliis conſequi non poſſunt, quibus humiliari nolunt, mâlunt in proprio ſtercore volutare & repere, quàm ad ſuperiorem ſtatum aliorum ope pervenire.

REFLEXIO.

Superbia,& nimius ſui amor ſummos Spiritus ad ima dejecit, caſtra eorum rupit, turmas colliſit, cedros Libani deturbavit, ex Angelis diabolos fecit, & cœli aulicos in inferno ſepelivit. Quid fiet de me & te, ſi libuerit ambulare in magnis & in mirabilibus ſuper ſe? Nihil Lucifer fecit, nihil ille operatus eſt, tantùm cogitavit ſuperbiam,& in momento, in ictu oculi præcipitatus eſt; quid fiet de luto & ſtercore, ſi voluerit ſe magnificare ſuper terram? Proinde, ut monet

Prophe

Prophera, *Ego vir videns paupertatem meam*, ne ſim ſimilis illi, cui Joannes ſcribere juſſus eſt: *Dicis quia dives ſum, & nullius egeo; & neſcis quia tu es pauper, & miſer, & miſerabilis, & cæcus, & nudus.* Ergo (concludit divinè Bernard. ſerm. 54. in Cant.) *repudiatio Angelorum fiat emendatio hominum; ſcripta eſt enim ad ipſorum correctionem. Cooperetur mihi in bonum etiam diaboli malum, & lavem manus meas in ſanguine peccatoris. Qualiter, inquis? Audi. Si ſic actum eſt cum Angelo, quid de me fiet terra & cinere? Quis non tolerabiliorem in divite ſuperbiam, quàm in paupere ducat? Væ mihi. Si tam durè in potente illo animadverſum eſt pro eo quod elevatum eſt cor illius, nec ei profuit quod cognata potentibus ſuperbia eſſe cognoſcitur, quid de me exigendum, & miſero, & ſuperbo?* Quod ſuperbierit natura angelica, tot dotibus ornata, tot pollens virtutibus, tot privilegiis decorata, eiſque tumens & inflata, grave quidem peccatum eſt, ſed non valde mirãdum. Verùm ſuperbire hominem natum de muliere, univerſam vanitatem, putredine coagulatum, peccatis ſordidatum, quis non ſtupeat? *Odibilis coram Deo & hominibus ſuperbia*, inquit Eccleſ. *cap.* 10. & rationem ſubjungit: *Non eſt creata hominibus ſuperbia*; id eſt, eo eſt magis in homine odibilis, quo minùs eſt naturæ ejus conformis. Si peccator eſt, humiliet ſe, ut gratiam advocet, quæ ſicut aqua, montes deſerit, valles profundiores inundat. Si ſanctus eſt, humilior ſit, ne cadẽs pereat, ſicut Eleazarus occiſo à ſe elephante, & cadente attritus eſt. Hinc Gregorius: *Sub beſtia, quam proſtravit, moritur, qui de culpa quam ſuperat, elevatur.* Hinc Auguſtinus: *Menſura humilitatis, menſura magnitudinis;*

dinis ; ſuperbia amplius amplioribus inſidiatur. Quàm pulchra in magno humilitas! *Nulla ſplendidior gemma* (ait Bernard. lib.2. de conſid. c.6.) *Quo enim celſior cæteris, eo humilitate apparet illuſtrior, & ſeipſo.*

Speculatio III.

Derivatis quibuſdam corollariis tota Angelorum materia abſolvitur.

EX hactenus dictis ſequitur primò, primum Angelorũ peccatũ fuiſſe mortale, cùm propter illud ceciderint in infernum diabolo & angelis ejus paratum. Imò aſſertit D Thomas 1.2. *q.99.art.*4. in ipſis non poſſe eſſe peccatum veniale, quia ſicut intellectus eorum incipit ſemper à principiis, in quibus penetrat concluſiones; ita voluntas in actibus deliberatis ſemper à fine exorditur: unde nunquam eligit media prava, quãtumvis in parva materia ſint, niſi ex aliquo perverſo fine, ob quem talia peccata velit; unde peccata, quæ ex objecto forent levia, adjunctâ illâ pravi finis circunſtantiâ fiunt gravia.

Sequitur ſecundò, ſupremum Angelorum prævaricatorum fuiſſe omnium Angelorum principem & hierarcham; quia cùm motivum peccati Angelorum fuerit excellentia, ſicut in ſupremo fuit maxima, ita lapſu graviore ruit. Et ita docet Gregor. *lib.*32.*Moral.c.*24. Nec obeſt quod Lucifer vocetur *Ezech.*28. Cherubim; hoc enim ideo eſt, quia Cherubim denominatur à ſcientia, quæ compatitur peccatum, Seraphim verò denominatur ab ardore charitatis, cui repugnat peccatum

catum, & propterea eis nomen illud denegatur, ſicut nomen Throni, quod dicitur ab inhabitatione Dei. Sed ſolùm aſſerũtur eis nomina Cherubim, Principatuum & Poteſtatum, quia hæc nomina ſumuntur à ſcientia & potentia, quæ bonis, maliſque poſsũt eſſe communia. Ipſum ſecuta eſt tertia pars Angelorum, ut innuit Scriptura *Apocal.* 12. credibile enim eſt, plures remanſiſſe, quàm peccaſſe, quia peccatum eſt contra naturalem inclinationem; ea verò quæ contra naturam fiunt, accidunt in paucioribus: natura enim conſequitur ſuum effectum, vel ſemper, vel in pluribus. Quæ ratio non militat pro hominibus, in quibus prædominatur inclinatio ad bonum ſẽſibile hominibus innata, & ab illa, quam inſevit peccatum originale, labe immensùm aucta.

Sequitur tertiò, Angelum in primo inſtanti non peccaſſe. Tria enim in ipſis inſtantia diſtinguẽda eſſe ſuperiùs diximus. Et rationem hujus conſectarii abſolutam tradit S. Doctor, quia in primo illo inſtanti peccare nequivit, aliàs peccatum refunderetur in Deũ. Operatio namque quæ ſimul incipit cum eſſe rei, ineſt ei ab agente, à quo habet eſſe, ut motus ſurſum ineſt igni à generante, quia incipit cum eſſe; Author enim naturæ ſimul inclinationem inſerit ad propriã perfectionem, aliàs opus ſuum imperfectum relinqueret. Et hoc maximè neceſſarium eſt in creatura intellectuali, cui primum judicium practicum indiſpenſabiliter, & ſpecialiter debet à Deo infundi: dictamẽ enim non imperat aliquid exequendum, niſi ex efficacia præſuppoſita voluntatis, quæ tunc nondum datur, quia voluntas ſupponit judicium, cùm nihil ſit volitum, quin præcognitum, ſubindeque prima volitio primum judicium

dicium ſupponit; quod cùm non poſſit eſſe à voluntate, ne detur circulus & proceſſus in infinitum, à Deo indi neceſſum eſt. Atqui judicium à Deo inditum non poteſt dictare actionem malam, aliàs Deus eſſet author ſceleris, & implanans ſeminator erroris. Ergo primus actus voluntatis angelicæ non potuit eſſe peccato ullo ſordeſcens, ne author naturæ ſit cauſa malitiæ; ſicut tibiæ in primo motu claudicantis defectus refunditur in principii debilitatem. Quare impeccabilitas Angeli in primo inſtanti non oritur ex perfectione naturæ, vel ex cognitione clara omnis boni, ſed ex indefectibilitate principii, à quo tunc ut ſpeciali authore movetur. Felix qui à Deo agitur, & ſpecialiter permovetur! Quis ſub tali ductore deficeret, qui non poteſt applicare intellectum niſi ad dictamen rectum, nec voluntatem niſi ad amorem caſtum.

Dices: In primo actu Angelus fuit liber, ſaltem libertate contradictionis; Angelus enim fuit creatus cum perfecto uſu rationis exigente in intellectu indifferentiam judicii, & in voluntate libertatem: ergo potuit elicere, & non elicere actum imperatum, quod ſufficit ut potuerit peccare ommittendo.

Reſpondeo, quod licèt Angelus potuerit abſolutè omittere actum præceptum, illa tamẽ omiſſio in primo actu non potuit eſſe privativa, ſed merè negativa; quia ut omiſſio ſit privativa & peccaminoſa, requirit actum; omiſſio enim non eſt voluntaria ſine aliquo actu, ſaltem præſuppoſito. In primo autẽ inſtanti nullus potuit actus malus præſupponi, quia omnis actus malus ſupponit dictamen defectuoſum, quod tunc eſſe nequivit. Potuit ergo Angelus omittere illũ actum

quantùm

quantum eſt ex vi objecti non neceſſitantis, & ex modo procedendi intellectus cũ indifferentia judicii: ſed non potuit omittere ſi omiſſioni adjungatur peccatum, quia Angelus prout ſubeſt ſpeciali motioni Dei, non habet potentiam ad peccandum. Nec exigitur ad libertatem; quod voluntas poſſit omittere actum ſub omni ratione & modo, ſed quod ex meritis objecti, & ex modo tendendi non neceſſitetur ad illud ponendum. Uno verbo, præceptum non aufert potentiam, ſed poſito præcepto, omiſſio fit peccaminoſa, ad quam ut talem Angelus non habet facultatem; quia omiſſio eſt illi poſſibilis abſolutè & ſecundùm ſe, ſed non ſub reduplicatione, & appellatione defectibilis. Faciliùs & promptiùs juxta aliàs dicta de concordia libertatis reſponderi poſſet, Angelum in primo inſtanti poſſe quidem omittere præceptum, ſed nolle poſſe potentia antecedenti, non conſequenti: vide ibi.

Urgebis: Voluntas hoc ipſo quod liberè agit, ſeſe movet, ſeſeque applicat; liberum enim dicitur quod ſui cauſa eſt, præſertim quia præmotio Dei, quæ ad omnes actus datur, ponit voluntatem ſufficienter in actu reſpectu primæ volitionis: ergo voluntas Angeli in primo inſtanti potuit ſe movere ad peccandum.

Reſpondeo in omni actu libero voluntatem ſe movere virtualiter, quia dũ vult, ſine dubio vult ſe velle; cæterùm formaliter non ſe movet, niſi præſupponatur aliquis actus. Per promotionem verò generalem formaliter non ſe applicat, ſed applicatur à Deo. Tunc autem dicitur ſe applicare propriè, quãdo id facit per aliquem actum, ſicut & alias potentias applicat mediante aliquo actu: nullus autẽ datur actus qui primũ præcedat.

Inſiſtes: Homo in primo inſtanti uſus rationis poteſt peccare, in via D. Thomæ, & peccat ſi nõ ſe convertat ad Deum; & tamen primum illud peccatum non refunditur in Deum: ergo licèt Angelus in primo inſtanti peccaret, non proptereà tamen Deo attribueretur tale peccatum.

Reſpondeo hominem poſſe peccare in prima rationis aurora, non mathematicè, ſed moraliter ſpectata, ſupponente non ſolùm innumeros actus phantaſiæ & appetitus ſenſitivi, ex quibus poteſt ſe movere, ſed etiã diſcurſum formalem. Unde grandis eſt diſparitas inter hominem & Angelum; ipſe enim non pedetentim ab imperfecto ad perfectum procedit, ſed ab exordio plenam intelligentiam habet, plenumque libertatis uſum, ad quem proinde non ſe movet per actus præcedentes imperfectos, ſed à Deo excitari debet. At verò homo paulatim ad uſum rationis pervenit, ſubindéque per illum diſpoſitionum apparatum, quem ante uſum rationis acquiſivit, poteſt ſe movere, & in inſtanti uſus rationis in actum deliberatum prorumpere, & peccare.

Sequitur quartò, Angelos malos nõ fuiſſe bonos niſi per unicũ inſtans indiviſibile, etiam per correſpondentiam ad tempus noſtrum. Si enim ampliùs bonum actum protraxiſſent, in veritate immobiliter ſtetiſſent; quia poſt plenam deliberationem inflexibilis ſunt firmitatis, ut antea vidimus. Unde dicitur 1. Joan. 3. *Ab initio diabolus peccat*, id eſt, initiũ eſſe illius fuit initium, ſaltem extrinſecum, peccati. Et Joan. 8. *In veritate non ſtetit*; id eſt, permanſit. Et Aug. lib. 11. ſuper Gen. ad litt. c. 23. *Factus cõtinuò Angelus, ſe à luce veritatis avertit, ſuperbiâ tumidus, & propria poteſtatis delectatione corruptus.* Subſcribit Bernard.

ſione attentionis, priùs tamen peccat peccato commiſſionis irreverentiæ eliciendo actum ſacrum irreligiosè. Et Typographus, cui Rex inhibuiſſet imprimere librum ſine licentia, ſi prælo illum abſque facultate mandaret, peccaret peccato commiſſionis contra præceptum Regis prohibentis librum cudi. Deus autem non ſolùm præcepit Angelo, ut ordinaret beatitudinem naturalem ad ſupernaturalem, ſed prohibuit amare aliquid ſine ordine ad tale objectum, quod eſſet regula & menſura ſubordinans propriam excellentiam.

Perſiſtes: Eo proportionali modo fuit defectus in voluntate Angeli, quo in intellectu: ſed in intellectu fuit ſolùm defectus & omiſſio conſiderationis regulæ ſuperioris: ergo in voluntatate non fuit niſi peccatum omiſſionis.

Reſpondeo inconſiderationem quæ præceſſit peccatum Angelorum, non fuiſſe puram omiſſionem, ſed defectum advertentiæ; noverat enim Angelus quid debebat facere, urgebatque præceptum ſatisfaciendi: ſed fuit practica, & imperativa conſideratio, quia licèt ſciret ſe debere uti regula præſcripta, eam tamen deſpexit, nolens apponere eam amori ſuo. Unde convincitur etiam ex malitia peccaſſe; & eo ferè modo ſe geſſit, quo artifex, qui habens ante oculos menſuram, qua dirigatur artefactum, eâ neglectâ & floccifactâ, procederet ad opus. Unde hæc inconſideratio erat dupliciter mala, cauſaliter, & formaliter, quia & malè regebat voluntatem, & malè imperabatur à voluntate in diverſo genere cauſæ; nam nec intellectus conſiderabat regulam, nec voluntas conſiderari volebat.

Ex his intelliges, quo ſenſu verum ſit, Angelum

lum peccaſſe appetendo eſſe ut Deum, quia voluit in ſeipſo invenire felicitatem, vel eam abſque alterius adjutorio adipiſci, quod ſolius tamen Dei eſt; non quidem judicando illam eſſe acquiſibilem ſine gratia & meritis, ſed modo ſuperbo, & arroganti ita ſe gerens, ut non ſolùm non invocaverit auxilium Dei, ſed etiam illam ut ſibi debitam velle non erubuerit. Et hoc motivum innuit illud: *Aſcendam in cœlum Sanctiſſimæ Trinitatis.* Ubi ly, *aſcendam*, deſignat Angelum appetiiſſe aliquid quod nondum habebat, nimirum beatitudinem ſupernaturalem. Unde Anſelmus dicit Angelum peccaſſe *appetendo illud ad quod perveniſſet, ſi ſteiiſſet*; perveniſſet autem ad beatitudinem ſupernaturalem. Certè cùm beatitudo ſupernaturalis fuerit in primo inſtanti creationis angelicæ menti objecta, non eſt credibile voluntatem circa illam fuiſſe urgente præcepto otioſam.

Porrò non eſt exiſtimandum, Angelum appetiviſſe omnimodam æqualitatem cum Deo, etiam appetitu inefficaci & conditionato ſub hac conditione ex parte objecti ſe tenente, ſi res eſſet poſſibilis. Nam Angelus perfectè cognoſcebat hanc æqualitatem eſſe impoſſibilem; noverat enim ſe eſſe ens creatum, & per participationem, nec poſſe eſſe ens per eſſentiam, idque cognitione clara, comprehenſiva, nullaque vel paſſionis, vel pravi habitus nube obſcurata. Sanè non eſt veriſimile tam nobilem creaturam in actibus fictitiis, vel potiùs ſomniis mentem occupaſſe ſuam in ſecundo creationis inſtanti, in quo agebatur de ſumma rerum.

Imò dato, & non conceſſo hoc frivolo actu, cujus etiam puderet hominem ſapientem, tamen

in hoc nō potuit conſiſtere peccatum ſuperbiæ, quia appetere eſſe Deum, ſi non repugnaret, non eſt actus ſuperbiæ, ſed ad ſummum cogitatio vana, & velleitas inanis; nam voluntas abſoluta circa hoc ferri non poteſt, aliàs proſequeretur aliquid impoſſibile cognitum ut tale. Præſertim quia primum peccatum Angeli fuit circa finem, quem voluit intendere & conſequi; intentio autem non verſatur circa aliquid impoſſibile cognitum: licèt enim poſſit aliquis in re chimærica delectari, non tamen ut finem ultimum ſeriò intendere, ita ut ex ejus efficaci voluntate cæteras actiones imperarit, & deſtructionem ſui appetiverit; deſtrueretur enim proprium eſſe, ſi tranſmutaretur in aliam naturam.

Maximè quia non ſolùm Angelus efficaciter appetiit objectum ſui primi peccati, ſed etiam voluit negotiari, & ad illud alios Angelos ſolicitare. Quis autem dicat, totam ſolicitudinem tam ſublimis, tamque ſapientis creaturæ, ſicut fuit Angelus loquens tam intelligētibus, & perſpicacibus creaturis, ſicut erāt Angeli inferiores, in illum unicum ſcopum collimaſſe, ut in re omninò impoſſibili, & cognita ut tali delectarentur. Quis, non dico Angelorum, ſed etiam hominum admitteret, & non rideret, ſi diceretur ſapientiſſimum omnium Theologorum omnibus orbis Univerſitatum, & Academiarum Magiſtris aſcitis, omnium argumētorum nervis, & totius eloquentiæ lenociniis ſuadere velle, ut relictis omnibus ſuis negotiis occuparentur ſeriò & accuratè in inaniſſima cogitatione objecti impoſſibilis. Certè hujuſmodi tentator tam ſtolidus in eū locum recluderetur, in quo detinentur furioſi.

Eatenùs Angelus appetiit eſſe ut Deus, quatenus

tenus appetiit ſuam finalem beatitudinem in ſuo fundo, vel per ſuam virtutem habere. In hoc enim conſiſtit characteriſticus ſuperbiæ ſpiritus, quòd habeat excellentiam ſingularem ſibi propriam,& à quovis alio independentem. Sicut qui invitati ſunt ad cœnam magnam, *Luc.*14. noluerunt venire, potiùs eligentes ſuam privatam menſam utique lautam, quàm venire ad illam ſplendidam, quam ſponſus pararat; ſed aliis cõmunem, & à ſua liberalitate pendentem. Quare hæc duo Angelicæ ſuperbiæ motiva non debent ſeparari, nec duo actus diſtingui, quia eodem actu quo recuſavit habere beatitudinem ſupernaturalem ex gratia, voluit ultimò quieſcere in ſeipſo, ambitiosè ſimul aſcendens, & turpiter deſcendens; Divinitatem æmulans, & in propriam relabens infirmitatem. Sic nimirum, ſic dividitur, ſic confunditur ſuperborum animus; alta ambiunt, ſed quia ad illa ſine aliis conſequi non poſſunt, quibus humiliari nolunt, màlunt in proprio ſtercore volutare & repere, quàm ad ſuperiorem ſtatum aliorum ope pervenire.

REFLEXIO.

Superbia, & nimius ſui amor ſummos Spiritus ad ima dejecit, caſtra eorum rupit, turmas colliſit, cedros Libani deturbavit, ex Angelis diabolos fecit, & cœli aulicos in inferno ſepelivit. Quid fiet de me & te, ſi libuerit ambulare in magnis & in mirabilibus ſuper ſe? Nihil Lucifer fecit, nihil ille operatus eſt, tantùm cogitavit ſuperbiam, & in momento, in ictu oculi præcipitatus eſt; quid fiet de luto & ſtercore, ſi voluerit ſe magnificare ſuper terram? Proinde, ut monet

Prophe

Propheta, *Ego vir videns paupertatem meam*, ne ſim ſimilis illi, cui Joannes ſcribere juſſus eſt: *Dicis quia dives ſum, & nullius egeo; & neſcis quia tu es pauper, & miſer, & miſerabilis, & cæcus, & nudus.* Ergo (concludit divinè Bernard. ſerm.54. in Cant.) *repudiatio Angelorum fiat emendatio hominum; ſcripta eſt enim ad ipſorum correctionem. Cooperetur mihi in bonum etiam diaboli malum, & lavem manus meas in ſanguine peccatoris. Qualiter, inquis? Aud. Si ſic actum eſt cum Angelo, quid de me fiet terra & cinere? Quis non tolerabiliorem in divite ſuperbiam, quàm in paupere ducat? Va mihi. Si tam durè in potente illo animadverſum eſt pro eo quod elevatum eſt cor illius, nec ei profuit quod cognata potentibus ſuperbia eſſe cognoſcitur, quid de me exigendum, & miſero, & ſuperbo?* Quod ſuperbierit natura angelica, tot dotibus ornata, tot pollens virtutibus, tot privilegiis decorata, eiſque tumens & inflata, grave quidem peccatum eſt, ſed non valde mirãdum. Verùm ſuperbire hominem natum de muliere, univerſam vanitatem, putredine coagulatum, peccatis ſordidatum, quis non ſtupeat? *Odibilis coram Deo & hominibus ſuperbia*, inquit Eccleſ.*cap.*10.& rationem ſubjungit: *Non eſt creata hominibus ſuperbia*; id eſt, eo eſt magis in homine odibilis, quo minùs eſt naturæ ejus conformis. Si peccator eſt, humiliet ſe, ut gratiam advocet, quæ ſicut aqua, montes deſerit, valles profundiores inundat. Si ſanctus eſt, humilior ſit, ne cadẽs pereat, ſicut Eleazarus occiſo à ſe elephante, & cadente attritus eſt. Hinc Gregorius: *Sub beſtia, quam proſtravit, moritur, qui de culpa quam ſuperat, elevatur.* Hinc Auguſtinus: *Menſura humilitatis, menſura magnitudinis;*

dinis ; ſuperbia ampliùs amplioribus inſidiatur. Quàm pulchra in magno humilitas! *Nulla ſplendidior gemma* (ait Bernard. lib. 2. de conſid. c. 6.) *Quo enim celſior cæteris, eo humilitate apparet illuſtrior, & ſeipſo.*

Speculatio III.

Derivatis quibuſdam corollariis tota Angelorum materia abſolvitur.

EX hactenus dictis ſequitur primò, primum Angelorũ peccatũ fuiſſe mortale, cùm propter illud ceciderint in infernum diabolo & angelis ejus paratum. Imò aſſertit D Thomas 1.2. *q.99.art.4.* in ipſis non poſſe eſſe peccatum veniale, quia ſicut intellectus eorum incipit ſemper à principiis, in quibus penetrat concluſiones; ita voluntas in actibus deliberatis ſemper à fine exorditur: unde nunquam eligit media prava, quãtumvis in parva materia ſint, niſi ex aliquo perverſo fine, ob quem talia peccata velit; unde peccata, quæ ex objecto forent levia, adjunctâ illâ pravi finis circunſtantiâ fiunt gravia.

Sequitur ſecundò, ſupremum Angelorum prævaricatorum fuiſſe omnium Angelorum principem & hierarcham; quia cùm motivum peccati Angelorum fuerit excellentia, ſicut in ſupremo fuit maxima, ita lapſu graviore ruit. Et ita docet Gregor. *lib.32.Moral.c.24.* Nec obeſt quod Lucifer vocetur *Ezech.28.* Cherubim; hoc enim ideo eſt, quia Cherubim denominatur à ſcientia, quæ compatitur peccatum, Seraphim verò denominatur ab ardore charitatis, cui repugnat peccatum

dicium ſupponit; quod cùm non poſſit eſſe à voluntate, ne detur circulus & proceſſus in infinitum, à Deo indi neceſſum eſt. Atqui judicium à Deo inditum non poteſt dictare actionem malam, aliàs Deus eſſet author ſceleris, & implanans ſeminator erroris. Ergo primus actus voluntatis angelicæ non potuit eſſe peccato ullo ſordeſcens, ne author naturæ ſit cauſa malitiæ; ſicut tibiæ in primo motu claudicantis defectus refunditur in principii debilitatem. Quare impeccabilitas Angeli in primo inſtanti non oritur ex perfectione naturæ, vel ex cognitione clara omnis boni, ſed ex indefectibilitate principii, à quo tunc ut ſpeciali authore movetur. Felix qui à Deo agitur, & ſpecialiter permovetur! Quis ſub tali ductore deficeret, qui non poteſt applicare intellectum niſi ad dictamen rectum, nec voluntatem niſi ad amorem caſtum.

Dices; In primo actu Angelus fuit liber, ſaltem libertate contradictionis; Angelus enim fuit creatus cum perfecto uſu rationis exigente in intellectu indifferentiam judicii, & in voluntate libertatem: ergo potuit elicere, & non elicere actum imperatum, quod ſufficit ut potuerit peccare ommittendo.

Reſpondeo, quod licèt Angelus potuerit abſolutè omittere actum præceptum, illa tamẽ omiſſio in primo actu non potuit eſſe privativa, ſed merè negativa; quia ut omiſſio ſit privativa & peccaminoſa, requirit actum; omiſſio enim non eſt voluntaria ſine aliquo actu, ſaltem præſuppoſito. In primo autẽ inſtanti nullus potuit actus malus præſupponi, quia omnis actus malus ſupponit dictamen defectuoſum, quod tunc eſſe nequivit. Potuit ergo Angelus omittere illũ actum

quantùm

quantum eſt ex vi objecti non neceſſitantis, & ex modo procedendi intellectus cũ indifferentia judicii:ſed non potuit omittere ſi omiſſioni adjungatur peccatum, quia Angelus prout ſubeſt ſpeciali motioni Dei, non habet potentiam ad peccandum. Nec exigitur ad libertatem; quod voluntas poſſit omittere actum ſub omni ratione & modo, ſed quod ex meritis objecti, & ex modo tendendi non neceſſitetur ad illud ponendum. Uno verbo, præceptum non aufert potentiam, ſed poſito præcepto, omiſſio fit peccaminoſa, ad quam ut talem Angelus non habet facultatem; quia omiſſio eſt illi poſſibilis abſolutè & ſecundùm ſe, ſed non ſub reduplicatione, & appellatione defectibilis. Faciliùs & promptiùs juxta aliàs dicta de concordia libertatis reſponderi poſſet, Angelum in primo inſtanti poſſe quidem omittere præceptum, ſed nolle poſſe potentia antecedenti, non conſequenti: vide ibi.

Urgebis: Voluntas hoc ipſo quod liberè agit, ſeſe movet, ſeſeque applicat; liberum enim dicitur quod ſui cauſa eſt, præſertim quia præmotio Dei, quæ ad omnes actus datur, ponit voluntatem ſufficienter in actu reſpectu primæ volitionis: ergo voluntas Angeli in primo inſtanti potuit ſe movere ad peccandum.

Reſpondeo in omni actu libero voluntatem ſe movere virtualiter, quia dũ vult, ſine dubio vult ſe velle; cæterùm formaliter non ſe movet, niſi præſupponatur aliquis actus. Per promotionem verò generalem formaliter non ſe applicat, ſed applicatur à Deo. Tunc autem dicitur ſe applicare propriè, quãdo id facit per aliquem actum, ſicut & alias potentias applicat mediante aliquo actu: nullus autẽ datur actus qui primũ prçcedat.

Inſiſtes:

Inſiſtes:Homo in primo inſtanti uſus rationis poteſt peccare,in via D.Thomæ,& peccat ſi nõ ſe convertat ad Deum ; & tamen primum illud peccatum non refunditur in Deum : ergo licèt Angelus in primo inſtanti peccaret , non proptereà tamen Deo attribueretur tale peccatum.

Reſpondeo hominem poſſe peccare in prima rationis aurora, non mathematicè, ſed moraliter ſpectata, ſupponente non ſolùm innumeros actus phantaſiæ & appetitus ſenſitivi, ex quibus poteſt ſe movere, ſed etiã diſcurſum formalem. Unde grandis eſt diſparitas inter hominem & Angelum ; ipſe enim non pedetentim ab imperfecto ad perfectum procedit,ſed ab exordio plenam intelligentiam habet,plenumque libertatis uſum ad quem proinde non ſe movet per actus præcedentes imperfectos,ſed à Deo excitari debet. At verò homo paulatim ad uſum rationis pervenit , ſubindéque per illum diſpoſitionum apparatum,quem ante uſum rationis acquiſivit, poteſt ſe movere, & in inſtanti uſus rationis in actum deliberatum prorumpere, & peccare.

Sequitur quartò,Angelos malos nõ fuiſſe bonos niſi per unicũ inſtans indiviſibile, etiam per correſpondentiam ad tempus noſtrum. Si enim ampliùs bonum actum protraxiſſent, in veritate immobiliter ſtetiſſent ; quia poſt plenam deliberationem inflexibilis ſunt firmitatis , ut antea vidimus. Unde dicitur 1.Joan.3. *Ab initio diabolus peccat*,id eſt,initiũ eſſe illius fuit initium, ſaltem extrinſecum,peccati. Et Joan.8.*In veritate non ſtetit* ; id eſt,permanſit. Et Aug.lib.11. ſuper Gen.ad litt.c.23.*Factus cõtinuò Angelus, ſe à luce veritatis avertit, ſuperbiâ tumidus, & propria poteſtatis delectatione corruptus.*Subſcribit

Bernard.

Bernard.ſerm.1.Advent. *Fugite ſuperbiam, fratres mei, quaſo, multùm fugite. Nihil ſatan operatus eſt, tantùm cogitavit ſuperbiam, & in momento, in ictu oculi irreparabiliter præcipitatus eſt. Initium omnis peccati ſuperbia, quæ tam velociter ipſum quoque ſyderibus cunctis clariùs micantem caligine obtenebravit Luciferum.* Unde concludit S.Doctor q.63.art.6. *Probabilior, & dictis Sanctorum magis conſonans opinio eſt, quid ſtatim poſt primum inſtans ſuæ creationis* (quod ut diſtinguitur ab inſtanti conſervationis, eſt omninò indiviſibile) *diabolus peccavit.* Additque *in reſponſione ad* 1. ambulationem illam viarum Angeli, tẽtationem, prælium, quæ Scriptura commemorat, non temporis durationem, ſed variorum actuum ſubordinationem ſignificare. Addi etiam poteſt, mutuum illum Angelorum ſe invicem impetentium conflictum duraſſe poſt ſecundum inſtans, poſt quod non eſt certum ſtatim fuiſſe dæmones ad infernum detruſos, & bonos coronatos. Unde per correſpondentiam ad tempus noſtrum potuerunt inſtaurare prælium, ut glorioſior foret Sanctorum Angelorum de dracone triumphus.

Sequitur quintò, peccatum Angelorum ſtatim comitatam fuiſſe pœnam internam, etiamſi fortè ſtatim non ſint ad ima detruſi. Sicut enim, teſte Chryſoſtomo, ſtatim poſt peccatum fert Deus in ipſum ſententiam: *Hujuſmodi eſt peccatum* (inquit homil.22. in 2.ad Corinth.) *ut protinus ac perpetratum eſt, ſentẽtiam ferat judex*; ita peccatum pœna confeſtim comitatur. Inflexibilitas enim in malo grandis eſt cordis pœna. Et apud verè illuminatos, *maxima pœna peccati peccatũ eſt. Iuſſiſti Domine* (inquit Auguſtinus) *& ita eſt,*

eſt, ut omnis inordinatus animus pœna ſit ſibi. Et Fulgent. *lib. de fide ad Pet. c.* 3. ſic ait: Initium ſuæ damnationis in ipſa voluntatis averſione invenit.

Sequitur ultimò, peccatum Angelorum per pœnitentiam non deletum, in alia ſuo pondere peccata traxiſſe; & ideò rectè dici in Scriptura, ſuperbiam *initium omnis peccati.* Nam non ſolùm peccavit contra charitatem non diligendo Deum, ſed ſe ſuper omnia; contra obedientiam, floccifaciendo ſummi Legiſlatoris præceptum; ſed etiam contra ſpem, nimia præſumptione appetens bonum ſupernaturale propriis viribus comparare. Item contra charitatem fraternam peccato invidiæ, *quam* ut ait Auguſtinus, *ſuperbia continuò parit, nec unquam eſt ſine tali prole, atque comite.* Hinc illi diſplicuit & excellentia diuina, ſed maximè corrodebatur de dignitate Hominis-Dei, cujus adorandi præceptum illi impoſitum fuit, juxta illud Hebr. 1. *Et cùm iterum introduxit primogenitum in orbem terræ, dixit: Et adorent eum omnes Angeli ejus.* Nec improbabile eſt, ipſum in ſuo decore intumeſcentem, ſpeciei ſuæ admiratione ſeſe contuentem (non ſecus ac pavo gemmatas, & verſicolores plumas in orbem turgidus circumagit) appetiviſſe unionem hypoſtaticam, nullum præter ſe eâ dignum reputaſſe, & humanitatem ſibi in hoc prælatam ægrè tuliſſe, imò & ſe Verbo Dei prætuliſſe, ut innuit Bernard. ſerm. 69. in Cantic. *Omnis altitudo contrita eſt, Patre nimirum zelante pro Filio. Domine quis ſimilis tibi? Quis niſi ſplendor & figura ſubſtantiæ tuæ? Sedes illi à dextris tuis, non ſub pedibus. Quo pacto audet quis pervadere locum Vnigeniti tui! Præci-*

pitetur. Ponit ſibi ſedem in excelſo: ſubvertatur cathedra peſtilentiæ. Vides quod abyſſus peccati abyſſum invocat, unde de dæmone rectè dicitur Ezech. 28. *In multitudine negotiationis tuæ repleta ſunt interiora tua iniquitate.*

Sed præcipuè odii & invidiæ œſtro in homines abripitur dæmon, juxta illud Magni Leonis ſerm. 4. de collect. & eleemoſ. *Inventor ille, authorque peccati.* Primùm ſuperbus ut caderet, *deinde invidus, ut noceret.* Uruntur autem invidiâ in homines, tum quia, ut ait Baſilius, cùm in Deum furere nequeāt, hominem ejus imaginem rabiendo perſequuntur, & quantum poſſunt, diſcerpunt. Sic panthera ferociſſimum animal odio in homines implacabili depaſta, dum nequit effundere iram in perſonam, occurrentem ejus imaginem æſtuans lacerat. Tum quia ſciunt multis hominibus pœnitentiæ locum ſibi denegatum gratiâ Redemptoris indulgeri: proſperitas autem aliena invidiam facilè conciliat; & quos ſemel corripuit, efferat, depaſcit, exoculat.

REFLEXIO.

Peccantium Angelorum ruinas implere tenentur homines: ergo qui ad ſocietatem cœleſtium ſpirituum perduci deſiderant, neceſſe eſt ut ad cœleſtium virtutum imitationem, dum in hoc mundo peregrinantur, vitam & mores informent. Angelica vita in terra ab illis ducenda, quibus angelicæ æqualitas gloriæ promiſſa eſt: *Qualem putas hominem eſſe oportet* (ait Bernard. ſerm. in kalend. Novemb.) *qui repudiati locum Angeli ſortiatur? Planè immunem ab omni peccato.* Annè convenienter ſufficietur in gradum & honorem

norem Angeli diſcipulus Epicuri? Quomodo implebit ruinas per unicum peccatum illatas, qui apponit iniquitatem ſuper iniquitatem? Pœna diaboli, non ſede Angeli, dignus eſt mancipium diaboli. *Homines ſumus* (inquit Auguſtinus lib. de Bapt.cont.Donat.c.5.) *ſed ſic Angeli ſumus, quibus æquales in reſurrectione futuri ſumus.* Igitur eorum conformemur virtutibus, ad quorum faſtigia aſſumemur. Ne dubites de tanto promiſſo tibi privilegio. Ait enim Divus Thomas q. 108. art. 8. *Quidam poſuerunt quod nullo modo homines transferri poſſunt ad æqualitatem Angelorum, quod eſt erroneum. Repugnat enim promiſſioni Chriſti dicentis Luc. 20. Quod filii reſurrectionis erunt æquales Angelis in cœlis.* Sed potiùs dubita, ne ad illam Angelorum ſocietatem admittaris, qui non angelicam, ſed vix humanam, & fermè beſtialem vitam ducis. Angelorum novem choros mente revolve, & *vide ſi in numero horum agminum* (præclara eſt Gregorii meditatio hom. 34. in Evangel.) *ſortem tuæ vocationis invenias.* An inter Seraphim collocabere, qui nullas amoris divini ſcintillas ſentis? Scilicet occupabis Cherubim ſedes, terrena ſemper cogitans, ſcientiâ Sanctorum vacuus? Fortè Thronis ſufficieris, ut Deum portes, ut Deo plenus ſis, qui in paſſionibus vix tecum habitas, factus tibi ipſi gravis. Principatuum, Poteſtatum, Dominationum, Virtutum forſan ruinas implebis, qui omnibus tentationibus victus ſuccumbis, vitiis ſervus, corpori manciparis? Fortaſſis inter Angelos & Archangelos locus dabitur otioſo, obſcœno, in ſtercore volutanti? *Væ* (ſubdit laudatus Gregorius) *animæ, quæ in ſe de his bonis minimè aliquid recognoſ-*

cit; eique adhuc væ deterius imminet, ſi & privatam ſe donis intelligit, & nequaquam gemit. Quiſquis ergo talis eſt, fratres mei, gemendus eſt valde, quia non gemit. Penſemus ergo electorum munera, & virtute qua poſſumus, ad amorem tantæ ſortis anhelemus. Suſpiremus ad eos, de quibus loquimur.

DISSERTATIO IV.

De creaturis corporalibus, & de homine: ubi opus ſex dierum explicatur.

Corporum quidem conſideratio, & hominis ſpeculatio ad Philoſophos ſpectat, ſecundùm rationes lumine naturali cognoſcibiles; nihilominus prout illa ſunt effectus Dei, qui effudit ſapientiam ſuper opera ſua, & ſecundùm rationes illas, quas ſola fides detegit, corporalium contemplatio Theologici eſt inſtituti. Quid enim Theologo dignius creationis rerum notitiâ, quam in Geneſeos frontiſpicio Scriptura ſacra commemorat? Quid utilius meditatione ſtatus innocentiæ, in quo Protoparens conditus eſt, conditique fuiſſemus, niſi priùs fuiſſet interemptor, quàm pater. Mundum ergo corporeum conſiderabimus, quatenus eſt *hic mundus divinæ ſpecimen operationis,*

nis, quia dum opus videtur, præfertur operator, ait Amb. *lib.*1. *hexaëm. c.*5.

CAPUT I.

Speculum divinorum operum, ſeu de productione & ornatu univerſi.

POtuit Deus omnipotens omnia ſimul creare, diſtinguere, & ornare; voluit tamen divina ſapientia in hoc triplici opere relucere; tum ut ſplenderet in creatione potentia, in diſtinctione ſupremi artificis œconomia, in ornatu effuſio bonitatis: tum ut dependentia & imperfectio clareret creaturæ, cujus egeſtas de ſtatu imperfecto ad perfectum debuit pertranſire: tum ut rerum productarum naturæ accommodaretur creatio. Angeli qui ſupra tempus ſunt, eo inſtanti, quo conditi, perfecti fuere; corpora verò tempori,motuique obnoxia modo ſucceſſivo perfici & adornari convenientiſſimè poſtularunt. Ea quæ ad creationem corporum pertinent, ſatis, ſuperque diſſertatione prima tradita ſunt, ubi monſtravimus corpora à ſolo Deo, & propter Deum creata, non mediis Angelis, qui non poſſunt res producere, nec per imperium proprium Creatori, nec per ſeminalem virtutem propriam corporibus; ſed applicando ſolùm activa paſſivis. Quare ſolùm agendum reſtat de opere diſtinctionis & ornatus,

quod planè conficiemus agendo ſigillatim de operibus ſex dierum. Circa quæ multa philoſophica diſputari poſſent, ſed ea, utpote à ſtudio noſtro, & à divinæ lectionis ſerie aliena relinquimus, ſolo Scripturarum magiſterio contenti.

Speculatio I.

Convenientiſſimè ſex dierum opera Moſes delineavit.

POſtulat hæc ſpeculatio, ut ſeriem hiſtoriæ, quam texuit Scriptor Canonicus, pedetentim explicemus, preſſis ab ipſo veſtigiis inhærentes; juſtum enim eſt, ut eum ſequamur, qui & Authorem novit, & Gubernatorem. *Cui teſtificatur Scriptura, quod non in viſione, neque in ſomniis, ſed ore ad os cum Deo ſummo locutus; neque in ſpecie, neque per ænigmata, ſed clara, atque perſpicua eſſentiæ divinæ cognitione dignatus*, ut ait Ambr. *lib.1. Hexaem. cap.2.*

In principio igitur Deus creavit cœlum & terram, id eſt, omnia corpora cœleſtia & elementaria; gratis enim, & ſine fundamento ullo diceretur, unum corpus ex alio generaſſe. Et certè cùm Scriptura conceptis verbis dicat, Deum creaſſe terram, perperam negaretur horum corporum propriè dicta creatio, cùm non habeamus alium locum præter iſtum Geneſeos, unde creationem propriè dictam probemus. Quod ſi infimum elementorum terram creatam eſſe credamus, irrationabiliter de aliis perfectioribus

fectioribus, aqua, aëre, igne id inficiaremur. Creata autem ſunt corpora informia, quia & cœlum luce carebat, & terram fructu omni, & germine carentem aqua inundabat. Nam *tenebræ erant ſuper faciem abyſſi, & terra erat inanis & vacua.*

Porrò durarunt hujuſmodi tenebræ per multas horas; nam *factus eſt veſpere & mane dies unus.* Cùm ergo dies illa fuerit in æquinoctio, ſecundùm omnes, vel vernali, vel autumnali, tenebræ, ſub quibus mundus creatus eſt, debuerunt multùm durare, ut deſervirent pro nocte primæ diei. Et ſic vel per duodecim horas durarunt, ſi dies incipiat ab occaſu ſolis; vel per ſex, ſi dies incipiat à media nocte. De cœlo tamen empyreo credibile eſt, fuiſſe productum cum tota ſua perfectione, & ut ſic dicam formoſitate. Tum quia Scriptura ejus formationem non commemorat. Tum quia cùm non ſit obnoxium motui & tempori, ſine ſucceſſione debuit perfectionibus omnibus cumulari. Lux tamen illius ob ſummam raritatem & ſubtilitatem abyſſi tenebras non impendiebat, ſicut nocte lux ignis qui eſt in ſua ſphæra, non videtur. Præſertim quia ex diſpenſatione divina ſplendor ejus occultabatur, ſicut Chriſtus gloriam ſui corporis ſuſpendebat.

Prima die poſt creata corpora incepit opus diſtinctionis à formatione lucis, quæ eſt veluti decor mundi, & ſine qua non fuiſſet prima dies. In quo autem corpore recepta ſit lux illa, ut totum orbem radiis illuminaret ſuis, & ſplendorem in totum mundum ejacularetur? Aliqui putant lucem illam fuiſſe in aliqua nube receptam; ſed vix intelligi poteſt, quomodo lux unius nu-

quantum eſt ex vi objecti non neceſſitantis, & ex modo procedendi intellectus cũ indifferentia judicii: ſed non potuit omittere ſi omiſſioni adjungatur peccatum, quia Angelus prout ſubeſt ſpeciali motioni Dei, non habet potentiam ad peccandum. Nec exigitur ad libertatem; quod voluntas poſſit omittere actum ſub omni ratione & modo, ſed quod ex meritis objecti, & ex modo tendendi non neceſſitetur ad illud ponendum. Uno verbo, præceptum non aufert potentiam, ſed poſito præcepto, omiſſio fit peccaminoſa, ad quam ut talem Angelus non habet facultatem; quia omiſſio eſt illi poſſibilis abſolutè & ſecundùm ſe, ſed non ſub reduplicatione, & appellatione defectibilis. Faciliùs & promptiùs juxta aliàs dicta de concordia libertatis reſponderi poſſet, Angelum in primo inſtanti poſſe quidem omittere præceptum, ſed nolle poſſe potentia antecedenti, non conſequenti: vide ibi.

Urgebis: Voluntas hoc ipſo quod liberè agit, ſeſe movet, ſeſeque applicat; liberum enim dicitur quod ſui cauſa eſt, præſertim quia præmotio Dei, quæ ad omnes actus datur, ponit voluntatem ſufficienter in actu reſpectu primæ volitionis: ergo voluntas Angeli in primo inſtanti potuit ſe movere ad peccandum.

Reſpondeo in omni actu libero voluntatem ſe movere virtualiter, quia dũ vult, ſine dubio vult ſe velle; cæterùm formaliter non ſe movet, niſi præſupponatur aliquis actus. Per promotionem verò generalem formaliter non ſe applicat, ſed applicatur à Deo. Tunc autem dicitur ſe applicare propriè, quãdo id facit per aliquem actum, ſicut & alias potentias applicat mediante aliquo actu: nullus autẽ datur actus qui primũ præcedat.

Inſiſtes:

Inſiſtes: Homo in primo inſtanti uſus rationis poteſt peccare, in via D. Thomæ, & peccat ſi nõ ſe convertat ad Deum; & tamen primum illud peccatum non refunditur in Deum: ergo licèt Angelus in primo inſtanti peccaret, non propterea tamen Deo attribueretur tale peccatum.

Reſpondeo hominem poſſe peccare in prima rationis aurora, non mathematicè, ſed moraliter ſpectata, ſupponente non ſolùm innumeros actus phantaſiæ & appetitus ſenſitivi, ex quibus poteſt ſe movere, ſed etiã diſcurſum formalem. Unde grandis eſt diſparitas inter hominem & Angelum; ipſe enim non pedetentim ab imperfecto ad perfectum procedit, ſed ab exordio plenam intelligentiam habet, plenumque libertatis uſum: ad quem proinde non ſe movet per actus præcedentes imperfectos, ſed à Deo excitari debet. At verò homo paulatim ad uſum rationis pervenit, ſubindéque per illum diſpoſitionum apparatum, quem ante uſum rationis acquiſivit, poteſt ſe movere, & in inſtanti uſus rationis in actum deliberatum prorumpere, & peccare.

Sequitur quartò, Angelos malos nõ fuiſſe bonos niſi per unicũ inſtans indiviſibile, etiam per correſpondentiam ad tempus noſtrum. Si enim ampliùs bonum actum protraxiſſent, in veritate immobiliter ſtetiſſent; quia poſt plenam deliberationem inflexibilis ſunt firmitatis, ut antea vidimus. Unde dicitur 1. Joan. 3. *Ab initio diabolus peccat*, id eſt, initiũ eſſe illius fuit initium, ſaltem extrinſecum, peccati. Et Joan. 8. *In veritate non ſtetit*; id eſt, permanſit. Et Aug. lib. 11. ſuper Gen. ad litt. c. 23. *Factus cõtinuò Angelus, ſe à luce veritatis avertit, ſuperbiâ tumidus, & propria poteſtatis delectatione corruptus.* Subſcribit

Bernard.ſerm.1.Advent. *Fugite ſuperbiam,fratres mei, ſuaſo,multùm fugite.Nihil ſatan operatus eſt, tantùm cogitavit ſuperbiam, & in momento, in ictu oculi irreparabiliter præcipitatus eſt. Initium omnis peccati ſuperbia, quæ tam velociter ipſum quoque ſyderibus cunctis clariùs micantem caligine obtenebravit Luciferum.* Unde concludit S.Doctor q.63.art.6. *Probabilior, & dictis Sanctorum magis conſonans opinio eſt, quid ſtatim poſt primum inſtans ſuæ creationis*(quod ut diſtinguitur ab inſtanti conſervationis, eſt omninò indiviſibile) *diabolus peccavit.* Additque *in reſponſione ad* 1. ambulationem illam viarum Angeli,tẽtationem,prælium,quæ Scriptura commemorat,non temporis durationem,ſed variorum actuum ſubordinationem ſignificare. Addi etiam poteſt,mutuum illum Angelorum ſe invicem impetentium conflictum duraſſe poſt ſecundum inſtans, poſt quod non eſt certum ſtatim fuiſſe dæmones ad infernum detruſos,& bonos coronatos.Unde per correſpondentiam ad tempus noſtrum potuerunt inſtaurare prælium, ut glorioſior foret Sanctorum Angelorum de dracone triumphus.

Sequitur quintò,peccatum Angelorum ſtatim comitatam fuiſſe pœnam internam, etiamſi fortè ſtatim non ſint ad ima detruſi.Sicut enim,teſte Chryſoſtomo,ſtatim poſt peccatum fert Deus in ipſum ſententiam:*Hujuſmodi eſt peccatum* (inquit homil.22. in 2.ad Corinth.) *ut protinus ac perpetratum eſt,ſentẽtiam ferat judex*;ita peccatum pœna confeſtim comitatur.Inflexibilitas enim in malo grandis eſt cordis pœna.Et apud verè illuminatos,*maxima pœna peccati peccatũ eſt.Juſſiſti Domine*(inquit Auguſtinus)*& ita eſt,*

eſt, ut omnis inordinatus animus pœna ſit ſibi. Et Fulgent. *lib. de fide ad Pet. c.* 3. ſic ait: Initium ſuæ damnationis in ipſa voluntatis averſione invenit.

Sequitur ultimò, peccatum Angelorum per pœnitentiam non deletum, in alia ſuo pondere peccata traxiſſe; & ideò rectè dici in Scriptura, ſuperbiam *initium omnis peccati*. Nam non ſolùm peccavit contra charitatem non diligendo Deum, ſed ſe ſuper omnia; contra obedientiam, floccifaciendo ſummi Legiſlatoris præceptum; ſed etiam contra ſpem, nimia præſumptione appetens bonum ſupernaturale propriis viribus comparare. Item contra charitatem fraternam peccato invidiæ, *quam* ut ait Auguſtinus, *ſuperbia continuò parit, nec unquam eſt ſine tali prole, atque comite*. Hinc illi diſplicuit & excellentia diuina, ſed maximè corrodebatur de dignitate Hominis-Dei, cujus adorandi præceptum illi impoſitum fuit, juxta illud Hebr. 1. *Et cùm iterum introduxit primogenitum in orbem terræ, dixit: Et adorent eum omnes Angeli ejus*. Nec improbabile eſt, ipſum in ſuo decore intumeſcentem, ſpeciei ſuæ admiratione ſeſe contuentem (non ſecus ac pavo gemmatas, & verſicolores plumas in orbem turgidus circumagit) appetiviſſe unionem hypoſtaticam, nullum præter ſe eâ dignum reputaſſe, & humanitatem ſibi in hoc prælatam ægrè tuliſſe, imò & ſe Verbo Dei prætuliſſe, ut innuit Bernard. ſerm. 69. in Cantic. *Omnis altitudo contrita eſt, Patre nimirum zelante pro Filio. Domine quis ſimilis tibi? Quis niſi ſplendor & figura ſubſtantiæ tuæ? Sedes illi à dextris tuis, non ſub pedibus. Quo pacto audet quis pervadere locum Vnigeniti tui! Præci-*

pitetur, Ponit ſibi ſedem in excelſo: ſubvertatur cathedra peſtilentiæ. Vides quod abyſſus peccati abyſſum invocat, unde de dæmone rectè dicitur Ezech. 28. *In multitudine negotiationis tuæ repleta ſunt interiora tua iniquitate.*

Sed præcipuè odii & invidiæ œſtro in homines abripitur dæmon, juxta illud Magni Leonis ſerm. 4. de collect. & eleemoſ. *Inventor ille, authorque peccati.* Primùm ſuperbus ut caderet, *deinde invidus, ut noceret.* Uruntur autem invidiâ in homines, tum quia, ut ait Baſilius, cùm in Deum furere nequeāt, hominem ejus imaginem rabiendo perſequuntur, & quantum poſſunt, diſcerpunt. Sic panthera ferociſſimum animal odio in homines implacabili depaſta, dum nequit effundere iram in perſonam, occurrentem ejus imaginem æſtuans lacerat. Tum quia ſciunt multis hominibus pœnitentiæ locum ſibi denegatum gratiâ Redemptoris indulgeri: proſperitas autem aliena invidiam facilè conciliat; & quos ſemel corripuit, efferat, depaſcit, exoculat.

REFLEXIO.

Peccantium Angelorum ruinas implere tenentur homines: ergo qui ad ſocietatem cœleſtium ſpirituum perduci deſiderant, neceſſe eſt ut ad cœleſtium virtutum imitationem, dum in hoc mundo peregrinantur, vitam & mores informent. Angelica vita in terra ab illis ducenda, quibus angelicæ æqualitas gloriæ promiſſa eſt: *Qualem putas hominem eſſe oportet* (ait Bernard. ſerm. in kalend. Novemb.) *qui repudiati locum Angeli ſortiatur? Planè immunem ab omni peccato.* Annè convenienter ſufficietur in gradum & honorem

norem Angeli diſcipulus Epicuri? Quomodo implebit ruinas per unicum peccatum illatas, qui apponit iniquitatem ſuper iniquitatem? Pœna diaboli, non ſede Angeli, dignus eſt mancipium diaboli. *Homines ſumus* (inquit Auguſtinus lib. de Bapt.cont.Donat.c.5.) *ſed ſpe Angeli ſumus, quibus æquales in reſurrectione futuri ſumus.* Igitur eorum conformemur virtutibus, ad quorum faſtigia aſſumemur. Ne dubites de tanto promiſſo tibi privilegio. Ait enim Divus Thomas q. 108. art. 8. *Quidam poſuerunt quod nullo modo homines transferri poſſunt ad æqualitatem Angelorum, quod eſt erroneum. Repugnat enim promiſſioni Chriſti dicentis Luc. 20. Quod filii reſurrectionis erunt æquales Angelis in cœlis.* Sed potiùs dubita, ne ad illam Angelorum ſocietatem admittaris, qui non angelicam, ſed vix humanam, & fermè beſtialem vitam ducis. Angelorum novem choros mente revolve, & *vide ſi innumero horum agminum* (præclara eſt Gregorii meditatio hom. 34. in Evangel.) *ſortem tuæ vocationis invenias.* An inter Seraphim collocabere, qui nullas amoris divini ſcintillas ſentis? Scilicet occupabis Cherubim ſedes, terrena ſemper cogitans, ſcientiâ Sanctorum vacuus? Fortè Thronis ſufficieris, ut Deum portes, ut Deo plenus ſis, qui in paſſionibus vix tecum habitas, factus tibi ipſi gravis. Principatuum, Poteſtatum, Dominationum, Virtutum forſan ruinas implebis, qui omnibus tentationibus victus ſuccumbis, vitiis ſervis, corpori manciparis? Fortaſſis inter Angelos & Archangelos locus dabitur otioſo, obſcœno, in ſtercore volutanti? *Væ* (ſubdit laudatus Gregorius) *animæ, quæ in ſe de his bonis minimè aliquid recognoſ-*

cit; eique adhuc væ deterius imminet, ſi & privatam ſe donis intelligit, & nequaquam gemit. Quiſquis ergo talis eſt, fratres mei, gemendus eſt valde, quia non gemit. Pensemus ergo electorum munera, & virtute qua poſſumus, ad amorem tantæ ſortis anhelemus. Suſpiremus ad eos, de quibus loquimur.

DISSERTATIO IV.

De creaturis corporalibus, & de homine: ubi opus ſex dierum explicatur.

COrporum quidem conſideratio, & hominis ſpeculatio ad Philoſophos ſpectat, ſecundùm rationes lumine naturali cognoſcibiles; nihilominus prout illa ſunt effectus Dei, qui effudit ſapientiam ſuper opera ſua, & ſecundùm rationes illas, quas ſola fides detegit, corporalium contemplatio Theologici eſt inſtituti. Quid enim Theologo dignius creationis rerum notitiâ, quam in Geneſeos frontiſpicio Scriptura ſacra commemorat? Quid utilius meditatione ſtatus innocentiæ, in quo Protoparens conditus eſt, conditique fuiſſemus, niſi priùs fuiſſet interemptor, quàm pater. Mundum ergo corporeum conſiderabimus, quatenus eſt *hic mundus divinæ ſpecimen operatio-*

nis, quia dum opus videtur, præfertur operator, ait Amb. *lib.* 1. *hexaëm. c.* 5.

CAPUT I.

Speculum divinorum operum, ſeu de productione & ornatu univerſi.

POtuit Deus omnipotens omnia ſimul creare, diſtinguere, & ornare; voluit tamen divina ſapientia in hoc triplici opere relucere; tum ut ſplenderet in creatione potentia, in diſtinctione ſupremi artificis œconomia, in ornatu effuſio bonitatis: tum ut dependentia & imperfectio clareret creaturæ, cujus egeſtas de ſtatu imperfecto ad perfectum debuit pertranſire: tum ut rerum productarum naturæ accommodaretur creatio. Angeli qui ſupra tempus ſunt, eo inſtanti, quo conditi, perfecti fuere; corpora verò tempori,motuique obnoxia modo ſucceſſivo perfici & adornari convenientiſſimè poſtularunt. Ea quæ ad creationem corporum pertinent, ſatis, ſuperque diſſertatione prima tradita ſunt, ubi monſtravimus corpora à ſolo Deo, & propter Deum creata, non mediis Angelis, qui non poſſunt res producere, nec per imperium proprium Creatori, nec per ſeminalem virtutem propriam corporibus; ſed applicando ſolùm activa paſſivis.Quare ſolùm agendum reſtat de opere diſtinctionis & ornatus,

fectioribus, aqua, aëre, igne id inficiaremur. Creata autem ſunt corpora informia, quia & cœlum luce carebat, & terram fructu omni, & germine carentem aqua inundabat. Nam *tenebræ erant ſuper faciem abyſſi, & terra erat inanis & vacua.*

Porrò durarunt hujuſmodi tenebræ per multas horas; nam *factus eſt veſpere & mane dies unus.* Cùm ergo dies illa fuerit in æquinoctio, ſecundùm omnes, vel vernali, vel autumnali, tenebræ, ſub quibus mundus creatus eſt, debuerunt multùm durare, ut deſervirent pro nocte primæ diei. Et ſic vel per duodecim horas durarunt, ſi dies incipiat ab occaſu ſolis; vel per ſex, ſi dies incipiat à media nocte. De cœlo tamen empyreo credibile eſt, fuiſſe productum cum tota ſua perfectione, & ut ſic dicam formoſitate. Tum quia Scriptura ejus formationem non commemorat. Tum quia cùm non ſit obnoxium motui & tempori, ſine ſucceſſione debuit perfectionibus omnibus cumulari. Lux tamen illius ob ſummam raritatem & ſubtilitatem abyſſi tenebras non impendiebat, ſicut nocte lux ignis qui eſt in ſua ſphæra, non videtur. Præſertim quia ex diſpenſatione divina ſplendor ejus occultabatur, ſicut Chriſtus gloriam ſui corporis ſuſpendebat.

Prima die poſt creata corpora incepit opus diſtinctionis à formatione lucis, quæ eſt veluti decor mundi, & ſine qua non fuiſſet prima dies. In quo autem corpore recepta ſit lux illa, ut totum orbem radiis illuminaret ſuis, & ſplendorem in totum mundum ejacularetur? Aliqui putant lucem illam fuiſſe in aliqua nube receptam; ſed vix intelligi poteſt, quomodo lux unius nu-

mini pro diverſis ætatibus diverſæ conveniunt proprietates ; ſimiliter ſoli ut informi non convenit ea plenitudo lucis , quæ ipſi competit ut eſt principium varietatis generationum & corruptionum. Nihil ergo defuit Soli , quod deberetur ; ſed tunc ſolùm collatum eſt, quando debebatur ob bonum univerſi , cui Solis creatio ſervire debebat.

Secunda die duo facta ſunt , firmamentum ſcilicet,& diviſio aquarum, quæ erant ſub firmamento , ab iis quæ erant ſuper firmamentum. Sed difficultas maxima eſt, quid per firmamentum , quid per aquas illas intelligatur. Nam omnia corpora cœleſtia in principio creata ſunt; & aqua ſub igne & aëre connaturalem locum poſtulat ; violenter ergo ſupra cœlum in prima conditione collocaretur. Quare planiùs dicitur per firmamentum , ſeu cœlum intelligi aërem, ſeu ſpatium illud in quo nubes coagulantur, ſicut dicuntur *volucres cœli*,id eſt, aëris. Et Pſal. 146. *Qui operit cœlum nubibus*. Per aquas verò intelliguntur nubes aquis tumentes, & rorulentæ ; & ideò aër dicitur firmamentum , quia ibi firmantur vapores , ibique dividuntur aquæ ab aquis ; quia ibi eſt terminus , limes,& meta ad quam perveniunt vapores, quos ex aquis inferioribus elevat Sol. Quod maximè verum erat in principio, antequam aquæ congregarentur in locum unum ; tunc enim non invenientes fundum , uſque ad tertiam aëris regionem extendebantur ; deſcendente verò aqua in mare, manſerunt nubes ſuper firmamentum , id eſt, regionem illam , in qua condenſantur & glomerantur nubes. Porrò dicitur firmamentum factum , non quòd fuerit aër de novo produ-

ctus, ſed quia de novo virtutem retinendi vapores, nubeſque condenſandi accepit, & quia aër ſuperior, recedentibus aquis paulatim diffundebatur, & loco illarum ſubintrabat: propter illam ergo rarefactionem & expanſionem dicitur aër factus ad firmandos & retinendos aqueos vapores, juxta illud Job 26. *Qui ligat aquas in nubibus, ne erumpant pariter deorſum.* Firmitas enim in Scripturis non ſolùm dicitur de re ſolida, ſed etiam tenui & ſubtili; firmiter enim venti moventur, aër etiam dicitur firmus. Proverb. 8. *Quando æthera firmabat ſurſum.* Et panis dicitur firmamentum, Pſalm. 104. *Omne firmamentum panis contrivit.* Ex quibus ſolves aliquorum inſtantias ludentium in nomine firmamenti, ut impugnent noſtram ſententiam. Quod ſi malis per firmamentum intelligere cœlum ſydereum, dicendum per aquas, quæ ſupra ipſum eſſe dicuntur, intelligi cœlum cryſtallinum, quod ob diaphaneitatem aqueum dicitur; ſicut empyreum dicitur ignitum, ob ſplendorem ignis, quem præ ſe fert.

Tertia die tres operationes narrat Scriptura, congregationem aquarum in unum locum; exſiccationem terræ, ſeu aridæ, recedentibus aquis, apparentis; & fœcundam herbarum, arborumque germinationem. Quos quidem effectus Deus immediatè operatus eſt, legem ponens aquis ne tranſirent fines ſuos, neque converterentur operire terram, & ut dicitur Jerem. 5. *Qui poſuit arenam terminū mari præceptum ſempiternum.* Tanta etiam herbarum, & arborum, quibus una die terra vêſtita eſt, germinatio non à creaturis, ſed à ſolo Creatore procedere potuit. Facta autem fuit hæc aquarum

congrega

congregatio vel per elevationem & aſcenſum aquæ in unum locum, juxta illud Pſalm. 32. *Congregans ſicut in utre aquas maris*; in utre autem intumeſcit aqua, non diffluit, ſicut in ſtagno: vel per deſcenſum aquæ in profundum terræ hiatum, in quem confluxere aquæ; vel per condenſationem aquæ, quæ in principio erat rarior, & tenuior. Porrò terra, quæ excavata eſt, & effoſſa ad dandum locum aquis, diſtributa eſt in montes pro varjis vitæ humanæ commoditatibus; in illis enim aër eſt purior, calor temperatior, aqua, limpidior, ut poſteà dicemus.

Terra autem divinitùs exſiccata eſt; neque enim Sol, aut venti eam una die arefacere potuiſſent. Et ſtatim terra herbas, fructuſque protulit, juxta accommodatum cuique regioni temperamentum, ut haberent animalia, & homines poſteà producendi opportunos ſuſtentationis cibos, utque impleretur vacuitas, & tolleretur inanitas hujus elementi: & hac die expeditum eſt opus diſtinctionis.

Quarta die incepit opus ornatûs à corporibus cœleſtibus, ſicut ab eis opus creationis & diſtinctionis initium ſumpſerat. Ornata autem ſunt cœleſtia luminaria, non quidem per alterationem ipſorum, cùm cœli ſint incorruptibiles; nec per acquiſitionem novæ pulchritudinis aut figuræ, quia in inſtanti, in quo datur corporibus cœleſtibus perfectio debita, immutabiliter datur. Unde ſi Soli advenit nova qualitas, id non fuit per incrementum præcedentis, ſed per alicujus novæ infuſionem. Conſiſtit igitus ille novus ornatus in quadam determinatione virtutis Solis ad inducendas tẽporum varietate

tate

tates in calore, frigore, ſiccitate, cauſandoſque varios aſpectus, congreſſus, & digreſſus planetarum; unde reſultat varietas climatum & tempeſtatum. Debebant autem differri uſque ad quartum diem hi ſpeciales cœlorum motus, quia primis tribus diebus nondum erat terra diſcooperta, in qua fiunt mixtorum generationes, ad quas cœlorum motus & influxus ordinantur.

Obſervat etiam Sacer Hiſtoriographus quatuor ob fines ornata eſſe hac die luminaria. Primò, ut dividant diem ac noctem, quod non intelligitur de præciſa diſtinctione diei à nocte; id enim prima die factum fuerat; ſed de diſtinctione cum aliquo ornatu, quatenus nimirum efficiunt dies vel noctes longiores, vel breviores; calidiores, vel frigidiores; nebuloſiores aut ſereniores. Secundò *ut ſint in ſigna*, quatenus penes diverſos aſpectus quos habent aſtra inter ſe, fiunt diverſæ conſtellationes ad prognoſticandum plures effectus deſervientes, quibus notis poſſunt homines negotiis agriculturæ, navigationi, & medicinæ providere. Tertiò, *ut ſint in tempora, & dies, & annos*. Nam ex diverſis aſtrorum congreſſibus & oppoſitionibus annus fit magis abundans, vel ſterilis; ſanus, vel infirmus; pluvioſus, vel ſerenus. Alios namque effectus parit luna in novilunio, alios in plenilunio; necnon juxta varios aſpectus planetarum, & occurſus ſignorum, ut conſtat experientiâ. Quartò, *ut luceant in firmamento cœli, & illuminent terram*, non quòd ibi tunc poſita ſint, ſed quia novo modo determinata ſunt ad mundum per varios aſpectus illuminandum & fœcundandum.

Quinta die generati ſunt piſces in mari, & volucres

volucres in aëre; ſexta verò die animalia ſuper terram, quibus Deus benedixit, ſeſéque juxta ſpecies ſuas propagandi virtutem impertitus eſt. Tot verò animantium greges ſolus Deus formavit, quia in tempore breviſſimo, & ſolo imperio prodierunt: quæ autem ex putri materia concurſu ſyderum fiunt, longum præexigunt materiæ apparatum, & ſemina deciſa, quod utique contingere non potuit quarta die. Signanter autem dixit Moſes, *quod Deus creavit cete grandia, & omnem animam mobilem, quam produxerant aqua in ſpecies ſuas*; ut indigitaret illa non eſſe ſimpliciter creata, ſed ex aquis generata. Utitur tamen verbo creandi, quia non modo connaturali, ſed altiori, atque ad creationem accedenti ea Deus effecit, nimirum imperio, quo apertiſſimè ſignificavit ſe eſſe Dominum totius entis, nec indigere materiæ paulatim alteratæ diſpoſitione, ſed modo proprio Creatoris, tempore breviſſimo, in multitudine innumerabili, ſpretis conſuetis cauſarum ſecundarum modis.

An autem ex aquis ſolis, vel ex terra, vel ex aëre producta ſint animalia, dubitant ſacri Interpretes. Probabilior ea mihi ſententia judicatur, quæ credit trium illorum elementorum materiam tali formationi ſerviviſſe: nam cùm in avibus & reptilibus prædominentur qualitates terreſtres, ſoliditas, ſiccitas, ponderoſitas, negari rationabiliter non poteſt terram illis materiam miniſtraſſe, ídque apertè traditur cap. 2. *Formatis de humo cunctis animantibus, & univerſis volatilibus cœli, adduxit ea ad Adam.* Piſces etiam cùm habeant ſubſtantiam firmam, tametſi perhumidam, credibile eſt ex aqua

quidem

quem potiſſimùm, ſed etiam ex vaporibus terreis, & aëreis eſſe productos. Porrò animantium ſpecies in ſtatu perfecto factæ ſunt, ut aliquæ poſſent ſervire labori homini neceſſario, & omnes propagationi ſuæ intendere. De multitudine verò numerali, qualis, & quanta fuerit, vix poteſt, niſi divinando, definiri. Hoc tamen certum, cujuſlibet ſpeciei animalium perfectorum maſculum & fœminam producta fuiſſe. Dixi, animalium perfectorum, quia tunc non oportuit pullulare illa animalcula ex putri materia ſolita generari, quia ad orbis decorem, ſubindéque ad primam ejus inſtitutionem minimè requiruntur, niſi fortè aliqua neceſſaria fuerint ad aliorum animalium eſum. Eadem die produxit Deus hominem, ſed quæcumque ad ipſum ſpectant, in caput ſequens rejicimus.

Reflexio.

Hæc omnia, quæ deſcripſimus opera aſpectu tam pulchra, diſtributione modulata, potentiæ & ſapientiæ divinæ miracula non propter ſe fecit Deus nullius indigus, ab æterno beatus; ſed propter te, Lector, tantos theſauros effudit; in honorem tuum & gloriam illa condidit, ut eſſes dominus terrenorum; & in illis, & ſuper illa dedit tibi vices ſuas, ut non fraudaretur Domini Vicario mundi tam larga poſſeſſio. Hæc cùm ita ſint (infert Chryſol. *ſerm. 145.*) *Homo, quare tibi tam vilis es, qui tam pretioſus es Deo? Quare ſic honoratus à Deo, teipſum taliter inhonoras? Quare quaris unde factus ſis, & ad quid factus ſis non requiris? Nonne tota iſta, quam vides, tibi facta eſt mundi domus?*

Tibi

Tibi infuſa lux circumfuſas removet tenebras, tibi eſt temperata nox, tibi dimenſus eſt dies; tibi cœlum ſolis, lunæ vario fulgore radiatum eſt; tibi terra floribus, nemoribus, fructibus eſt depicta; tibi creata eſt in aëre, in campis, in aquâ ſpecioſâ mirabilis animantium multitudo, ne gaudium novi ſæculi triſtis ſolitudo confunderet. Nec tamen te terrenum terreſtribus ſic æquavit, ut non etiam te cœleſtibus exæquaret, ut eſſet tibi cum Deo ratio communis: corpus commune cum jumentis dedit tibi, animam de cœlo dedit tibi, & corpus de terra, ut in te nexa cœli, terræque concordia ſervaretur. Quid elegantius? Porrò data tibi ſunt illa omnia, non ut illis inhæreas, ſed pertranſeas; non ut fruaris, ſed utaris. Degener nimis eſt animus tuus, mens nimis ſervilis erit, ſi illis quæ ſub te, & propter te ſunt, cor totum apponas. O te miſerum, & nulla miſericordia dignum; ſi terreno enutritus in luto, cœleſtia deſpiciat animus æternitatis candidatus. A cœli creatione exorſus eſt divinus Opifex, ut ad illud primos volveremus intuitus, inclinaremus affectus, ibique noſtra fixa eſſent corda, ubi vera ſunt gaudia. Sic eris major cœlo, quia Dei capax factus, tranſcendes cœlum, & ipſum poſſidebis in corde quem cœli capere non poſſunt. Eris clarior ſole, ſi virtutum radiis ſplendens, nulla te vitiorum nocte fuſcari permittas. Eris lucidior lunâ, ſi nullo, ſicut illa, menſtruo interpoleris obſcuro, ſed in amore Dei continuò perſeveres. Eris fulgentior ſtellis, quæ nocte rutilant, ſi vita tua recipiat nihil de nocte. Eris uberior plantis & arboribus, ſi ſacrarum inſpirationum pia ſemi-

na

na facias germina, quæ ſata ſunt. Hoc tibi & mihi concedat Deus viſitatione ſua; hunc nobis affectum rore ſuæ pietatis infundat, & det ipſemet incrementum ſeminibus ſuis & verbis meis, quo poſſimus in collectis manipulis meritorum ad fructum centeſimum pervenire.

SPECULATIO II.

Illos ſex dies fuiſſe plures naturales aſſerunt multi Patres; unicum tamen fuiſſe credidit S. Auguſtinus.

PLacuit in hac poſitione Angelicum noſtrum Doctorem imitari, qui pro ingenita ſibi erga Patres Eccleſiæ reverentia explicans opificium mundi, potiùs elegit Sanctorum opiniones recenſere, quàm ſuo judicio, tametſi præcellenti, & oculatiſſimo, ulli ſententiæ præjudicium inferre, præſertim verè Auguſtini, cujus ſpiritum ebiberat, & quo Magiſtro gloriabatur. Legerat illud Auguſt. lib. 1. de Geneſ. c. 1. *De obſcuris naturalium rerum, quæ omnipotenti Deo artifice facta ſentimus, non affirmando, ſed quærendo tractandum eſt; in libris maximè, quos nobis commendat authoritas divina.* Quare utramque ſententiam ſuis munimentis vallatam oculis, & libertati Lectorum exponemus.

Communis ergo Patrum intelligentia dies illos à Moſe recenſitos cenſet eſſe ſex naturales & temporales, ſimiles noſtris ordinariis. Tum quia id videtur exigere plana ſacræ Geneſeos littera & hiſtoria, quæ in ſuo initio & fronti-

ſpicio

ſpicio non debuit à metaphoris & allegoriis exordiri. Tum quia dies illi tanta proprietate, tanta diſtinctione exprimuntur & deſcribuntur, ut niſi cogat ratio manifeſta, durè admodum & violenter ad ſenſus myſticos detorqueantur. Aliàs nihil certum, nihil perſpicuum è ſacris & canonicis hiſtoriis elici unquam poterit, ſi tam aperta narratio ad dies angelicos vix ſapientioribus notos referatur. Tum quia ſi omnia uno die, vel inſtanti confecit Deus, quid promptius erat ad dicendum, vel facilius ad credendum, quàm dicere Deum ea ſimul perfeciſſe? Quid opus erat *mane & veſpere* tanta accuratione ſingulis diebus diſtinguere, & errandi occaſionem dare? præſertim cùm in reliquo Scripturarum contextu nullibi *mane*, nullibi *veſpere* pro diebus angelicis uſurpetur. Imò *Exod.* 20. expreſsè dicitur: *Sex diebus operaberis; ſex enim diebus fecit Dominus cœlum & terram.* Ubi cùm apertè in priori parte hujus præcepti loquatur de diebus naturalibus, ita & in ſecunda, aliàs non recta videretur illa cauſalis: *Sex enim diebus fecit Dominus cœlum & terram.* Tum demùm, quia videtur ſatis voluntarium diſtinguere dies penes diverſas cognitiones in Angelis; unde enim ſcitur Angelos ſex tantùm cognitiones habuiſſe? Unde colligemus ſex cognitiones illas fuiſſe in ſuperioribus, vel in inferioribus, cùm ſuperiores minus dividant conceptus? Cur potiùs numerabimus dies propter cognitionem Angelorum inferiorum, quàm ſuperiorum? cùm conſtet quod ſi Angeli inferiores habuerunt ſex cognitiones, ſuperiores pauciores habuerunt; vel ſi ſuperiores ſex elicuerunt, longè plures

plures in inferioribus, & infimis admittendæ ſunt.

D. verò Auguſtinus *lib. de Geneſi ad litteram*, per diverſa capita, & *lib.* 11. *de civit. c.* 9. expreſsè negat iſtos ſex dies eſſe naturales, vultque omnia eſſe facta primo die, quamvis fateatur aliis ſex diebus eſſe propagata. Ut ſalvet tamen modum loquendi Scripturarum, ait ſex illos dies recenſitos non eſſe naturales, ſed angelicos, diſtinctos non ex parte cognitionis, ſed ex parte rerum cognitarum, ita ut primum opus ut cognitum ab Angelo, ſit primus dies; ſecundum opus, ſecundus dies, & ſic de aliis. veſpere verò & mane, de quibus loquitur Moyſes, interpretatur de cognitione matutina & veſpertina, quarum illa cognoſcit res in Verbo, iſta extra Verbum per proprias ſpecies.

Motiva Auguſtini ſunt primò, quia *Geneſ.* 2. ubi Moyſes recapitulans omnia in primo capite enarrata, ait: *Iſtæ ſunt generationes cœli & terra, in die qua creavit Dominus cœlum & terram, & omne virgultum agri, priuſquam germinaret.* Ubi omnia producta reducit ad unum diem, & omne virgultum tunc productum aſſerit non actu, ſed in virtute ad germinandum. Succinit Eccleſiaſticus c. 18. *Qui vivit in æternum, creavit omnia ſimul.* Si omnia: ergo non aliqua ſolùm. Si *ſimul*: ergo non ſucceſſivè.

Secundò id ipſum indicat modus loquendi capitis primi, ubi expreſsè dicitur, Deum omnia feciſſe dicto & præcepto: *Dixit enim, & facta ſunt; mandavit, & creata ſunt.* Dicere autem Dei non eſt ſucceſſivum, ſed inſtantaneum. Quis enim credat Deum, qui neſcit tarda molimina, conſumpſiſſe diem integrum in

elaboran

elaborandis ſuis effectibus? Certè ſi in aliquo opere Deus ſucceſſivè egiſſet, maximè dum congregavit aquas in locum unum, ad quam congeriem neceſſarium videtur fuiſſe motum & tempus. Et tamen *Iob* 26. dicitur: *In fortitudine illius repentè maria congregata ſunt.* Et D. Baſil. homil. 5. hexaëm. *Poſt præceptum opificis ſine ulla mora protinus omnes ſylvæ ſurgebant; roſæ, lauri uno momento, cùm antea non eſſent, extitere.* Sanè ſi verba Chriſti, tactus, aſpectus momento diſtillabant medicinam, ut indicaret ſe eſſe Deum & Creatorem; profectò tale ipſimet Creatori in agendo privilegium denegari nec decet, nec debet.

Quod ſi uno inſtanti cujuſlibet diei omnia Deus opera peragebat, non videtur ſatis conſentaneum, Deum toto reliquo die manſiſſe otioſum, & expectaſſe inſtans ſequentis diei, ut ſe ad novum opus accingeret. Profectò magis divinæ virtuti & potentiæ congruit, ſi ſimul, non ſucceſſivè cuncta crearit. Nec oppoſitum exigebat divina ſapientia, quæ ſatis, ſupérque in tam concinna rerum diſtributione relucebat.

Demùm, non multùm angi oportet propter illam dearticulatam dierum diſtinctionem, quos ſacra hiſtoria recenſet. Tum quia nos ipſi tenemur eam explicare, cùm dicimus ſolem & lunam non eſſe productos quoad ſubſtantiam quarta die, cùm tamen id perſpicuè tradat textus. Cur ergo erit tam violenta, & tam intolerabilis Auguſtini expoſitio (ut quidam garriunt) quæ id de omnibus operibus aſſeverat, quod de luminaribus communis ſententia fert.

Tum quia, omnis illa enarratio facilè explicari

cari poteſt de opere propagationis, quod fuit ſucceſſivum, ſicut alii eam exponunt de opere ornatus. Verè enim, & ſine metaphora dicitur aliquid factum, quando conſummatur ejus virtus per propagationem: tunc enim res plenè facta, & perfecta dicitur, cùm poteſt ſibi ſimile producere: illis ergo diebus fecit Deus planetas, quando germinare, vel fructificare cœperunt; fecit ſolem, cùm ad generationem animalium primùm concurrit. Idque eſt conforme conſuetudini Scripturarum, in quibus ſæpè dicitur fieri aliquid, quando ei quidpiam de novo communicatur, vel diverſimodè diſponitur, ut Iſai. 64. *Ecce eo creo cœlos novos*: id eſt, orno, & illuſtro. Et 1. *Reg.* 12. Dominus fecit Moyſen & Aaron, id eſt, auxit, & magnificavit.

Tum demùm, quia, ut rectè ait ſapientiſſimus Cano, Moſes populum rudem alloquens, voluit Deum ad inſtar humanorum artificum operantem repræſentare, ut eorum genio ſeſe accommodaret ſapiens Propheta, ſpiritualioribus ſpiritalem intelligentiam requirens. Unde loquutio ejus eſt tantùm cõditionata, ut ſit ſenſus: Si Deus more humano paulatim & pedetentim proceſſiſet, illum ſervaſſet ordinem, quem cortex litteræ præfert, ſicut cùm dicitur: *Cœlum & terra tranſibunt, verba autem mea non præteribunt*. Et iterum: *Ipſi peribunt, tu autem permanes*; non eſt ſenſus abſolutus, ſed conditionatus, quaſi diceretur: Si cœlum & terra tranſirent, & ſicut veſtimentum veteraſcerent; verba tamen Dei, ejuſque ſubſtantia in ſua immobilitatis firmitate durarent.

Vide quibus rationum momentis utraque ſententia ultrò citróque muniatur. Id etiam obſer-

vatu

vatu dignum eſt, quod licèt S. Doctor in ſumma Theologica anceps in neutram ſententiam propendeat, & ob admirabilem,& juxtà imitabilem erga Patres obſervantiam omnia utriuſque partis argumenta diſſolvat,tamen *in 2.diſt. 12. q.1.* ſpecialem articulum inſtituit ad Magiſtri ſui Auguſtini ſententiam tutandam,& *art.2.* de ea ſic pronuntiat: *Hæc opinio plus mihì placet*. Næ quod S.Thomæ magis placet,mihi ſyncero Aquinatis & Auguſtini diſcipulo diſplicere nequaquam poteſt, non magis placere non poteſt. Quia *legi Dei deeſt,quod Auguſtino deeſt,* ut aiebat Voluſianus.

Reflexio.

Diſputent Interpretes & Theologi de inſtantanea, vel ſucceſſiva mundi productione: unuſquiſque abundet in ſuo ſenſu, & ſalvo Eccleſiæ judicio, quod ſibi probabilius eſt, id ſequatur. Ex utraque ſententia hunc ſaltem fructum colligito. Si tibi magis arridet ſucceſſiva rerum operatio, hinc diſce non præcipiti motu agenda perficere, ſed in numero, pondere, & menſura. *Sāt citò, ſi ſat benè*, ait quidam. Feſtina lentè, inquit alter. Et opportunè Ambr. lib.1. hex. c.7. *Imitatores nos ſui Deus eſſe voluit, ut primò faciamus aliqua, poſteà venuſtemus, ne dum ſimul utrumque adorimur, neutrum poſſimus implere.* Nemo repentè fit ſummus.

Si tibi magis inſtantanea rerum productio placet, fuge acediam, fuge torporem, & quodcumque poteſt manus tua, inſtanter operare. Boni operis mater fervor; univerſæ diſciplinæ noverca negligentia eſt. Acedia remittit animum,

animum, reſolvit vires, turbat orationes, terret laborantes, aliis ingrata, ſibimet ipſi gravis.

Rurſum ſi Deus cuncta inſtantaneè creavit, ut in ſe ſtatim quieſceret; ſimiliter externa negotia citò percurre; ſæcularia præſertim, ſi militas Deo, vel omninò fuge, vel momento ſatage tranſilire. Solas belluas in alvum natura proſtravit, ut aliæ ventre repant; aliæ, quæ pedibus ſuſtinentur, demerſo corporis greſſu erigendi ſe non habeant facultatem. Nec mirum ſi dum terræ adhærent, terrenas ſolùm quærant voluptates. Homini verò vultum erectum, os ſublime, cor nobile contulit Deus, ut humana præteriens, ſuperiùs inhiet. *Cave, ô homo* (ait Ambroſ. lib. 6. hexaëm. c. 3.) *pecudum more curvari. Cave ne in alvum te non tam corpore, quàm cupiditate deflectás. Reſpice tui corporis formam, & ſpeciem congruentem celſi vigoris aſſume. Cur eo delectaris, in quo naturæ injuria eſt? Cur noctes & dies cibo intentus pecorum more terrena depaſcis? Cur illecebris corporalibus deditus, ipſum te inhonoras, dum ventri atque ejus paſſionibus deſervis? Cur intellectum tibi adimis, quem tibi creator attribuit? Cur te jumentis comparas, à quibus te voluit Deus ſegregari, dicens:* Nolite *fieri ſicut equus & mulus, quibus non eſt intellectus.*

SPECULATIO III.

Peramœna opificii divini ducta pictura.

SIcut Deus poſt completam univerſitatis ſtructuram quievit, & opera cuncta quæ fecerat, approbavit; ſic verus Theologus paululùm contemplari debet, quàm magnificata ſint opera Domini. Nihil enim eſt aliud totus hic mundus, qui ſenſibus percipitur, quàm ſpeculum nobis ante oculos poſitum, in quo divinam pulcritudinem demiremur. Nihil aliud eſt orbis terrarum, quàm elimatus, & elegans liber, quem digitis ſuis ſcripſit Deus, omniumque objecit obtutibus. Nihil aliud ſunt nobiles, quas cernimus, creaturæ, quàm totidem litteræ perpolitæ, exaratam Conditoris ſui ſapientiam præ ſe ferentes. Nihil aliud cœli, elementa, mixta, quàm altiſoni concionatores, Authoris ſui nuncii, gloriæ ejus enarratores, ignaviæ noſtræ cenſores, amoris divini ſtimuli, & incentiva. Hac de cauſa placet quædam verè nectarea B. Ambroſii fragmenta colligere, quæ in ſuo Hexaëmeron hucilluc diſperſit, paucis claritatis ergò adjectis.

In primis quis non miretur cœlum ſole & luna geminis vultus ſui luminibus fulgens? Attentum rapit Sol, cujus nimius fulgor ſicut eorũ hebetat obtutus & confundit aſpectus, qui ſe tantæ claritati temerè committunt; ita aciem perſtringit ingenii tantam ejus gloriam contemplantis. Sol oculus eſt mundi, jucunditas diei, cœli

cœli pulchritudo, naturæ gratia, præſtantia creaturæ. Sol eſt generationum pater, fœcunditatis adjutor, altor fructuum, diſpenſator tempeſtatum. Dum abeſt, flet natura, terra rigeſcit gelu, ſtringitur frigore, umbris noctium prolixioribus operitur. Cùm redit, exhilaratur terra, temperies aëris reducitur, revocatur aurarum clementia, plantæ & ſemina ſemimortua reviviſcunt, pariunt, propagantur.

Sed terram oculis viciniorem facilius cernere eſt, cujus repercuſſum lumen viſus non formidat, ſed viriditate allicitur & temperatur. Intuere ergo quod ſemper parturiens, nunquam exhauſta terra, novos ſe continuò fundit in partus, viriditatis amictum induit, gratiam fœcunditatis aſſumit, diverſiſque compta germinibus proprios ſuſcipit ornatus. Mirare quomodo tam citò germinet, & quemadmodum jacta in terram ſemina reſolvantur, & niſi mortua fuerint, nullum fructum afferant; extincta verò, in uberiores fructus reſurgant.

Suſcipit v.g. granum tritici putris gleba, & ſparſum velut materno terra gremio fovet & comprimit; inde herbam germinat, quæ paulatim adoleſcit ut fœnum, culmuſque pubeſcens erigitur, & aſſurgit. At ubi ſe geniculata jam ſpica ſuſtulerit, vaginæ quædam futuræ frugi parantur, in quibus granum formatur interiùs, ne tenera ejus primordia aut frigus lædat, aut ſolis æſtus exurat, aut ventorum inclementia, vel imbrium vis ſæva decutiat. Succedunt quidam ordines ſpicæ mirabili arte formati, vel ad ſpeciem grati, vel ad tutamen nexu quodam naturalis colligationis adſtricti. Deinde vaginis quibuſdam ipſe culmus includitur, ut geminatis viribus

viribus frugem poſſit multiplicem ſuſtinere, ne impar oneri curvetur in terram. Tum ſupra ipſam ſpicam vallum ſtruitur ariſtarum, ne avium minorum morſibus aut veſtigiis proteratur. Quid dicam, quemadmodum clementia Dei humanæ proſpexerit utilitati? fœneratum terra reſtituit quod accepit, & uſurarum cumulo multiplicatum. Idem dic de aliis ſeminibus.

Intuere quæ ſit ſpecies agri pleni, quis odor, quæ ſuavitas? Quid deſcribam purpuraſcentes violas, candida lilia, rutilantes roſas? depicta rura nunc aureis, nunc albeſcentibus, nunc variis floribus, in quibus neſcias utrum ſpecies amplius florum, an vis odora delectet. Conſiderate lilia agri, quantus ſit candor in foliis, quemadmodum ſtipata folia ſcyphi exprimant formam; ut auri quædam ſpecies intus effulgeat, quæ tamen vallo in circuitu obſepta, nulli pateat injuriæ. Si quis hunc florem decerpat, & ſua ſolvat in folia, quæ tanti eſt artificis manus, quæ poſſit ſpeciem lilii reformare? Quis tantus mutator naturæ, ut florem hunc redintegrare præſumat? Cui Dominus tantum teſtimonium tulit, ut dixerit Matth. 6. *Nec Salomon in omni gloria ſua coopertus eſt ſicut unum ex iſtis.*

Quid enumerem ſuccos herbarum ſalubres? Quid virgultorum ac foliorum remedia? Et quis poſſit comprehendere varietatem, ſpeciem, ſuccorumque proprietatem? Quomodo ægritudinibus amariora medicentur, vulneraque claudant? Ideoque Medicorum opus & ſtudium eſt herbarum noſcere poteſtates. Quid ipſorummet foliorum deſcribam diverſitates, quemadmodum alia rotunda, alia longiora, alia flexibilia, alia rigidiora ſunt; alia nullis facilè

ventis labentia, alia quæ levi motu decutiantur aurarum; alia ad ornatum, alia ad umbraculum, alia ad medicinam.

Intuere vitem, quæ primæ veris tepefacta temperie, lachrymas veluti totidem gemmas effundit, dehinc flores emittit balſamo ſuaviores, deinde ex ſarmentorum articulis fructus emittit initio acerbos, poſtea dulceſcentes. Demùm expreſſus ſuccus poculi genus conficit, quod voluptati confert & ſaluti. Quid autem eo ſpectaculo gratius, quàm videre vineam viridantibus pampinis veſtitam, quibus & adversùm frigus, & à ſolis ardore defenditur? Quid jucundius, quàm cernere ſerta pendentia velut quædam ſpecioſi ruris monilia? Quid dulcius, quàm carpere uvas vel aureo colore, vel niveo, vel purpureo renitentes: Hiacynthos, cæteraſque gemmas fulgere facilè exiſtimes, vel albarum emicare gratiam gemmarum.

Quid enumerem quanta varietas arborum, quàm diverſus in ſingulis & pulcher ornatus, quàm patulæ fagi, quàm proceræ abietes, quàm comantes pinus, quàm umbroſæ ilices, quàm populi bicolores, quàm nemoroſa & rediviva caſtanea, quæ ſimul ut exciſa fuerit, tanquam ſilva ex ſe pullulare conſuevit? Sed quid dicam de lignis pomiferis facientibus fructum ſecundùm genus ſuum, quorum ſemen in ipſis eſt? Quid de fructuum varietate, decore, ſuavitate? Nec obeſt quod cum utilibus fructibus & plantis etiam lethalia & pernicioſa generantur. Singula enim quæ gignuntur è terris, ſpecialem quandam rationem habent, quâ pro virili portione complent univerſæ plenitudinem

nem creaturæ. Nihil vacat, nihil inane germinat terra. Quod tibi putas inutile, aliis utile eſt; imò ipſum tibi frequenter alio uſu eſt utile. Quod eſcam non adjuvat, medicinam ſuggerit, & ſæpè eadem quæ tibi noxia ſunt, avibus, aut feris innoxium miniſtrant pabulum. Quaſi verò omnia gulæ causâ debuerint procreari? Nonne ſat eſt ut nota ſint nobis venena, notæ ſint eſcæ ſalutares?

Contemplare miracula aquæ, quæ una cùm ſit, in diverſas plerumque ſe mutat ſpecies, ut inter arenas flava, inter cautes ſpumea, inter nemora viridantior, inter florulenta diſcolor, inter lilia fulgentior, inter roſeta rutilantior, in gramine liquidior, in palude turbidior, in fonte limpidior, in mari obſcurior, aſſumpto locorum quibus influit, colore decurrit. Rigorem etiam ſæpè commutat, ut inter vaporantia ferveat, inter umbroſa frigeſcat; ſole repercuſſa exæſtuet, nivibus irrigata caneſcat. Quin ſapor ejus ſæpè convertitur, ut nunc aſperior, nunc amarior, nunc vehementior, nunc auſterior, nunc dulcior pro ſpecierum qualitate, quibus infuſa fuerit aqua, varietur. Aſperatur in immaturioribus ſuccis, amareſcit in abſynthio, in melle dulceſcit, in olea pingueſcit. Et cùm ſit altrix omnium virgultorum, diverſos ſingulis uſus miniſtrat; nam radicem impinguat, caudicem provehit, ramos diffundit, fructuum alit ſemina, folia vireſcere, poma accreſcere facit. Cùm eadem ſit omnium nutrix, diſcrepant tamen fructuum ſucci, diſcrepant etiam lachrymæ arborum, quæ ejuſdem aquæ alluvione generantur.

Si talis eſt aqua, quid dicemus de congrega-

tione aquarum, quod dicitur mare? Quàm pulchra ſpecies hujus elementi, vel cùm ſurgentibus albeſcit cumulis, & cautes, ſeu rupes nivea rorat aſpergine; vel cùm æquore criſpanti & ſereno purpuraſcentem præfert colorem, vel quando non violentis fluctibus vicina tundit littora, vel potiùs pacificis ambit & ſalutat amplexibus. Quàm dulcis ſonus? Quàm jucundus fragor! Quàm grata & conſona reſultatio! Sed quid mari utiliùs? Nam terras neceſſario irrorat humore, quibus per venas quaſdam occultum ſuccum ſubminiſtrat. Mare eſt fluviorum hoſpitium, fons imbrium, derivatio alluvionum, invectio commeatuum, diſtantium populorum commercium, ſubſidium in neceſſitatibus, refugium in periculis, itineris compendium; ſalubritas valetudinis, theſaurorum fodina, ſterilitatis alimentum, ciborum omnium promptuarium.

Imò piis hominibus devotionis incentivum eſt mare: nam in inſulis, quas cingit, plerumque Sancti latent, & vitæ hujus dubios anfractus declinant, ut patet in inſula S. Margaretæ, & S. Honorati, ubi condita fuit celebris illa Lirinenſis Abbatia, de qua Vincentius ibi Monachus in principio Common ait: *Ad quod me negotium* (ſcilicet componendi commonitorii) *opportunitas loci adhortatur, quòd urbium frequentias, turbaſque vitantes, remotioris villulæ, & in ea ſecretum Monaſterii incolamus habitaculum, ubi abſque magna diſtractione fieri poſſit illud quod canitur in Pſalmo: Vacate, & videte, quoniam ſuavis eſt Dominus. Quippe qui aliquandiu variis ac triſtibus ſæcularis militiæ turbinibus volveremur, tandem nos in portum Religionis cunctis*

ctis ſemper fidiſſimum; Chriſto aſpirante, condidimus; ut ibi depoſitis vanitatis ac ſuperbiæ flatibus, chriſtianæ humilitatis ſacrificio placantes Deum, non ſolùm præſentis vitæ naufragia, ſed etiam futuri ſæculi incendia vitare poſſumus. Dum Romam pergerem hanc ſacram inſulam Martyrum & Confeſſorum reliquiis refertam vidi, & miratus ſum ſecretum temperantiæ opportunum, exercitium continentiæ, gravitatis ſeceſſum, portum ſecuritatis, tranquillitatem ſæculi, innumerorum Sanctorum ſeminarium. Quàm dulce cum undarum leniter alluentium ſono certantes cantus pſallentium audire, & ſacrum locum ſimul tranquillo fluctuum motû plaudentem, & Sanctorum hymnis perſonantem.

Piſcium genera innumera, innumeros quoque uſus præterire non decet: eorum copiam, multitudinem, magnitudinem, utilitatem omnibus notam ſilentio prætermittam; id tamen omittere nequeo. Aliqui piſces ova generant, quæ aquis fovenda committunt. Alii vivos fœtus edunt de corpore ſuo; ſed cùm ediderint partus, ſi quid fortè inſidiarum quenquam circa catulos ſuos moliri præſenſerint, ut eos tueantur, ſtatim vel ore eos ſuſpendunt, vel genitali alvo abſcondunt, ut objectu corporis ſui eos defendant, & fotu caloris ſui eos animent, & vallo internorum viſcerum pignora inoffenſa conſervent. Quid dicam de eorum colore, quem nullus adhuc fucus æquavit; nam nec pratorum gratia, nec hortorum amœnitas eorum poteſt æquare picturam.

Sed è gurgitibus profundis oculos tollamus in aëra, ut volucrum naturam, & carmina contem-

plemur; ſi enim nos alliciat mutorum piſcium elegantia, rapiet profectò canorarum avium cantus. Quàm dulcis merularum, quàm expreſſa vox pſittaci eſt! Quàm jucundi cygnorum moduli, qui etiam ſub gravi mortis imminentis terrore delectant! Quid pulchrius ſimplicitate columbæ ſpecie pavonis, aſtutiâ perdicis, jactantiâ galli, cyconiarum erga parentis charitate, hirundinum ſedulitate, induſtriâ, vigilantiâ, ac pietate in filios; turturum caſtitate, apum induſtriâ, vigilantiâ, & republicâ; cicadæ cantilenâ, cæterorumque animantium, canum, elephantum, imo & formicarum dotibus & induſtriis, quibus deſcribendis magna volumina non ſufficerent. De his lege amœniſſimas P. Granatenſis in ſuo Catechiſmo deſcriptiones; operis enim noſtri brevitas non ſinit ſingularum rerum recenſere proprietates, vel præclaras earum diverſitates prolixa narratione diſtinguere.

Reflexio.

Poſtquam Deus opificium mundi cumulavit, quievit. Diſce, Lector, non ſemper externis vacare negotiis; ſecede interdum: opera ſi non rumpas, interrumpe; ſedeas ſolitarius, & leva te ſupra te; intra conſcientiæ ſecretum, ubi ſopiantur carnis affectus, ceſſent negotia, ſtrepitus conticeſcant. Ne dubites, amplius invenies in ſylvis, quàm in colloquiis: ibi creaturarum omnium voces Dei gloriam enarrantes pacatus audies, & Creatoris amore capieris; hinc cernes camporum latè patentium fuſam planitiem, hinc montium in ſublime erectos vertices, hinc fluviorum ex uno fonte amnes defuſos, rivorum

lenes

lenes inter prata decurſus, amœnoſque ſinus, aliaque enumerata orbis miracula. Cernes creaturas ſupremi Artificis exſcribere perfectiones, formoſas pulchritudinem, fortitudinem robuſtas, majeſtatem ingentes, artificioſas ſapientiam, ſplendidas claritatem, dulces ſuavitatem, ordinatas providentiam præ ſe ferre. Accedes ad cor altum. *Eſt triplex cor* (ait Bernard. *in parv. ſerm.*) *humile, mediocre, altum.* Primum deſcendit infra ſe, ſecundum manet intra ſe, tertium tendit ad Deum ſupra ſe. *Quatuor ſunt gradus aſcenſionis* (ait idem *ibid.*) *ad cor, in corde, de corde, ſupra cor.* Hos omnes in quiete ſolitudinis experieris. Reverteris ad cor, peccata plangens; manebis in corde, Deum audiens; prorumpes de corde ſuſpiria æternitatis; ſupra cor tandem eveheris, cùm dabitur frui Deo cordis tui. Cernes facta, & ad factorem clamabis: O quàm juſtè tam multis creaturarum teſtimoniis credimus de te, Deus meus, qui es non Univerſitate Athenarum vel Pariſiorum, ſed creaturarum omnium calculo probatus! Sanè qui tam ſuavem harmoniam, & vocum concentum non audit, ſurdus eſt; qui tam ſplendentes fulgores non videt, cæcus eſt; qui videt, ſi non laudat, mutus eſt; ſi offendit, amens eſt; ſi non amat, anathema eſt. Juſtum eſt, quemadmodum minatur Scriptura, ut creaturæ omnes in Creatoris contemptores ſtent, conſpirent, armentur.

CAPUT II.

Primi hominis deſcriptio.

VErè dixit Auguſtinus : *Ex mirabilibus omnibus, quæ fecit Deus propter hominem, majus miraculum ipſe homo.* Et certè ſi tanta eſt ejus dignitas, ut cùm aliæ creaturæ ſolo jubentis ſermone productæ ſint, ipſe conſilio Sanctiſſimæ Trinitatis creatus ſit, æquum eſt ut ſpeciali capite ejus formationem, privilegia, & lapſum contemplemur.

SPECULATIO I.

Corpus elegantiſſimum Deus Adamo contulit, è luto tamen formatum: deinde ex ejus coſta Euam produxit.

PEtit hæc ſpeculatio, ut formationem hominis & mulieris breviter deſcribamus. In primis conſtat, ſolum Deum eſſe humani corporis plaſmatorem; clarè enim dicit Scriptura, Geneſ. 1. *Formavit igitur Dominus Deus hominem de limo terræ.* Et Eccleſ. 17. *Deus de terra creavit hominem.* Corpus enim humanum, quod eſt omnium mixtorum perfectiſſimum, non potuit influxu ſyderum ex putri materia generari. Nec ab Angelis effici poterat, quippe qui non agunt propria virtute mixtorum generationem, ſed ſolùm

ſolùm applicant activa paſſivis, miſcentque rationes ſeminales, quæ nullæ erant pro homine ante hominem.

Secundò formavit corpus illud Deus *de limo terræ*, ut dicitur c.2. & c.3. *Donec revertaris in terram, de qua ſumptus es, quia pulvis es, & in pulverem reverteris.* Et 1.Cor.15. *Primus homo de terra terrenus.* Idque fuit admodum conveniens. Tum quia, ut ait D.Thom. *q.* 91. *art.* 1. non poſſet eſſe mixtionis æqualitas in homine, niſi inferiora elementa, quæ ſunt minoris virtutis, in homine abundarent ad bonitatem ſenſus tactus, qui eſt fundamentum aliorum ſenſuum. Tum ut homo tam humilis ſui principii vilitate confunderetur. Quomodo enim ſuperbiet homo de humo? Qui de terra eſt, de terra vivit, & in terram revertetur. *Iſta ſemper in mente habeas* (ait Bernard.) *quid fuiſti, quid es, & quid eris? Quid fuiſti, quia ſperma fœtidum: quid es, quia vas ſtercorum: quid eris, quia eſca vermium.*

Tertiò formatum fuit illud corpus in inſtanti. Tum quia actio inſtantanea majeſtatem & plenitudinem dominii Creatoris magis decet. Tum quia Deus in inſtanti aquam in vinum in nuptiis Canæ; & vinum in ſanguinem in ultima cœna convertit? Quidni ſimiliter momento Adam formaſſe credemus, cùm oppoſitum ex Scriptura non conſtet?

Quartò formavit Deus Corpus illud in ſtatu & diſpoſitione perfectiſſima, ut poſſet operari, generare, filios educare, mundo præſidere. Id etiam clarè innuit Scriptura, dum ait, quod *poſuit eum in paradiſo, ut operaretur*, & quod benedixit ei, & præcepit ut creſceret, & multi-

plicaret ſpeciem ſuam. Dum etiam ait quod uterque erat nudus, & non erubeſcebat, ſupponit protoparentes fuiſſe in ætate virili, quia in infantili non eſſet mirum, quod non foret erubeſcentia illa. Accedit quod operæ immediatè à Deo producta, ſunt ſemper numeris omnibus abſoluta. Unde corpus illud fuit ea ſtatura, pulchritudine, temperamento, vigore ornatum, quæ ad conſummatum opus deſiderari poſſunt.

Quintò non ſtatim cum Adamo produxit Evam, ſicut dum alias effecerat animantium ſpecies, ſimul utrumque ſexum formarat; ſed ex homine jam producto eam eduxit, & ex ejus coſta finxit; idque fuit valde congruum. Tum ut homo cognoſceret ſe ordinari ad nobilius opus vitæ, quod eſt intelligere; non verò ad generationem & propagationem, cui mulier deſervit. Tum ut in hoc quædam dignitas hominis ſervaretur, ut ſicut Deus eſt principium totius univerſi, ita & homo eſſet principium totius ſuæ ſpeciei. Actor. 17. *Deus fecit ex uno omne genus hominum.* Tum ut vir magis diligeret mulierem, illique eo inſeparabilius inhæreret, quo cognoſceret eam ex ſe eſſe productam. Geneſ. 2. *De viro ſumpta eſt: quamobrem relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit uxori ſuæ.* Tum, ut præfiguraretur Eccleſiæ à Chriſto derivatio, & Chriſti cum Eccleſia inſeparabilis unio. Ad Epheſ. 5. *Sacramentum hoc magnum eſt: ego autem dico in Chriſto, & in Eccleſia.*

Congruum etiam fuit ut formaretur de coſtæ viri. Tum ut ſignificaretur ſocialis hominis & mulieris convictus, non decuit eam formari de capite, quia mulier non debet dominari in virum;

rum; nec de pedibus, quia non debet deſpici vel conculcari à viro; ſed de latere, quia regi debet ut æqualis. Tum ut præfiguraretur quod de latere Chriſti domientis in cruce fluxura erant Sacramenta, quibus Eccleſia inſtituta eſt.

Dices: Si Eva ex coſta Adami producta eſt, vel ante ejus formationem habebat homo coſtas ſuperfluas, vel poſt formationem Evæ manſit mancus. Difficile etiam intellectu eſt, quomodo ex una coſta potuit grande mulieris corpus formari; ſi autem aliunde adjecta eſt materia, jam non è ſola Adami coſta Eva formata eſt.

Reſpondeo quod quia Adam erat fons & caput totius humani generis, non ſuperfluè, ſed omninò convenienter habebat unam ſuperadditam coſtam deſervientem formationi Evæ, quæ non poterat generatione produci. Nec Adam ante formatam Evam erat monſtruoſus, vel gibboſus, quia erat occulta, & à ſummo Artifice convenienter aptata. Nec poſt formatam Evam fuit mancus, quia illa coſta non erat illi ſimpliciter & pro ſemper neceſſaria, ſed ſecundùm quid, & ad tempus; donec ſcilicet formata eſſet prima fœmina. Porrò illi coſtæ adjecta fuit alia materia, ſicut adjicitur ſemini in uterum matris deciſo, vel grano in terra ſato. Unde ſignanter dicit Scriptura, quod *ædificavit coſtam in mulierem*, quia coſta illa fuit veluti fundamentum fœminei ædificii, ſicut quinque panes fuerunt veluti ſemen ciborum, quibus quinque milia hominum Chriſtus pavit.

Sextò quoad tempus formationis, nemo dubitat quin ſit productus Adam ſexta die, cùm eo producto dicat Scriptura, quod *factus eſt veſpere & mane dies ſextus*, & quod *die ſeptimo quievit*

ab

ab univerſo opere quod patrarat. Quâ autem horâ, incertum eſt. Alii credunt hora tertia poſt meridiem Adam accepiſſe ſpiraculum vitæ,quia illâ horâ ſecundus Adam expiravit in cruce. Alii credunt formatum fuiſſe illum manè, ut poſſent illo die actiones impleri, quas Scriptura commemorat, nimirum quod hominem tulit in paradiſum, præceptum de non comedendo fructu impoſuit, animalia quæque ante ipſum adduxit, quibus & nomen Adamus deſignavit; quæ omnia non potuiſſent debito pondere, & decenti majeſtate exerceri, ſi homo hora tertia pomeridiana diei æquinoctialis, ſeu hora 21. Italica productus fuiſſet.

De Eva ſimiliter dicendum, eam formatam eſſe ſexto die,conceptis enim verbis ait Scriptura: *Creavit Deus hominem ad imaginem ſuam,maſculum & fœminam creavit eos. Benedixitque illis Deus*, & ait: *Creſcite & multiplicamini, & replete terram: & factum eſt ita. Et factum eſt veſpere & mane dies ſextus.*Quibus verbis nihil clarius. Nec obeſt,quod capite ſecundo ſequenti deſcribatur formatio Evæ, & dicatur quod Adæ non inveniebatur ſimilis. Quia hoc ideò fecit prudens hiſtoriographus, ut productionem viri & fœminæ ſummariè in principio tactam, diſtinctè poſteà pro rei dignitate enarraret.

Septimò quoad locum, ſatis innuit textus hominem extra paradiſum eſſe productum,cùm dicat quòd tulit Deus hominem quem formaverat, & poſuit illum in paradiſo. Non enim illum introduxiſſet, vel tuliſſet, ſi in eo natus eſſet. Et quidem convenienter, ut locum tam amœnum non jure nativitatis ſibi debitum, ſed

Dei

Dei beneficio cerneret eſſe conceſſum. In quo autem loco extra Paradiſum productus ſit, varii varia meditantur, vel circa Damaſcum, vel circa Jeruſalem, vel circa Hebron. Sed nihil certi ex Scriptura, vel traditione colligi poteſt.

De Eva verò nemo in dubium revocare poteſt, quin formata ſit in paradiſo. Nam ſopor non dicitur Adæ immiſſus, nec ex eo dormiente Eva extracta, niſi poſt tranſlationem ejus in paradiſum. Nec legimus Adamum locum tam fortunatum deſeruiſſe, niſi quando poſt peccatum exulavit.

His poſitis, ſic aliqui componunt diem formationis humanæ. Formatis in inſtanti, vel breviſſimo tempore animantibus, hora circiter ſexta matutina, ſeu duodecima Italica, productus eſt protoparens, & brevi tempore tranſlatus in paradiſum; & permiſſo eſu omnium fructuum, lignum ſcientiæ boni & mali prohibuit circa horam ſeptimam. A ſeptima ad meridiem adducta ſunt omnia animalia, ut eis nomina imponeret, idque miniſterio Angelorum, qui rem ſatis citò abſolverunt. Nec erat indecens animalia paradiſum ingredi ad hominis ſupra ſe imperium recognoſcendum. A meridie uſque ad horam primam vel ſecundam, & fermè vigeſimam Italicam, immiſſus eſt ſopor in Adam, & Evâ formatâ, excitatus eam in conjugem accepit, & præceptum ſibi à Deo impoſitum intimavit. A ſecunda ad quartam, ſeu vigeſimam Italicam, Eva ambulavit per paradiſum, fructum curioſa vidit, ſerpentem tentantem audivit, decepta comedit, & maritum ad comedendum induxit. A quarta ad ſextam venit Deus ad auram poſt meridiem, id eſt poſt tranſactum fervorem caloris, utrumque

que parentem corripuit, punivit, ejecit.

Scio aliquos nolle tam juſta clepſydra horas dividere, vel tale negotium ſic celeriter eſſe tranſactum. Tum quia die ſexto *vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona.* Quod non eſſet, ſi illo die tam grande malum patratum eſſet. Tum quia mulier ſerpenti ſciſcitanti, cur non comederet ex ligno vetito, reſpondit: *Ex omni ligno paradiſi veſcimur, de fructu verò præcepit*, &c. ubi ly, *veſcimur*, ſignificat protoparentes guſtaſſe ſæpiùs alios fructus. Verùm hæ conjecturæ non ſunt vehementes; nam verum eſt quod ea quæ fecerat Deus, erant valde bona; ſed peccatum illud fecit homo, non Deus. Illud etiam, *veſcimur*, non cogit admittere frequentem uſum ciborum, ſed poteſtatem veſcendi. Accedit quod probabiliter poſt meridiem comederunt, & appoſitis variis fructibus pranderunt, unde verè Eva dicere poterat, *veſcimur*, quia ferè è prandio veniebat. Unde magis erat tentationi pervia. Nam bene paſtos faciliùs aggreditur communis hoſtis, quàm jejunos.

Reflexio.

Ex tam eleganti Adami corporis præſtantia & elegantia, quid ſupereſt, niſi parvus, nec notus cinis? Jacet enim intra tumulum, qui tumulo carere poterat. Fuit, ſed non eſt; & tu qui es, aliquando non eris. Mortuus eſt Adamus, quia mortem non timuit: quia nimirum ars artium eſt ſcire mori; & pauci ſciunt, quod omnes faciunt. Nemo timet errare ſemel, ubi nemo bis errat. Nemo formidat naufragium, poſt quod non datur ſecunda tabula. Omnes vivunt quaſi

ſemper

ſemper victuri, & vivere deberent, quaſi quotidie morituri. Ne fallaris à morte, decipe mortem. Meditare quotidie mortem & ſepulchrum, & non te terrebit horror mortis & ſepulchri. Aſſueſce pluries mori, ut benè moriaris ſemel. Inchoa æternitatem intra tempus ante mortem, ut beata poſt mortem fruaris æternitate. Non pallebis ad nuntium mortis, ſi tibi mortem prior ſæpiùs annunties. Mathematicus es, mundum æſtima ut punctum. Extende lineas ultra tempus, abſtrahe à materia ſenſibili. Pulchrum ex æternitate circulum fac, qui tibi menti jugiter obverſetur. Non amiſiſſet tam fortunatum ſtatum protoparens, ſi properaſſet ad æternitatem, ſi cogitaſſet nihil eſſe ſtabile poſſe ſub fugaci tempore. Si Medicus es, diſce nullum aphoriſmum veriorem eſſe, quàm: *Bene morietur, qui bene vixerit*. Si dives es, præmitte divitias in cœlum per manus pauperum; ibi theſauriza theſauros, ubi nemo pauper eſt, ubi nec tinea demolitur, ne fur ingreditur. Si nobilis es, quid intereſt quos majores habueris, ſi minor es? quo ex ſanguine fluxeris, ſi es decolor? quo ex genere veneris, ſi degeneras? Omnis homo ab Adamo, & Adamus è nihilo eſt. Omnes cineres æquè viles, æquè inutiles ſunt. Omnis Princeps ab ignoto venit, omnis plebeius ab ignobili eſt. Si Magiſtratum geris, accuſa, judica, puni teipſum, conſiderans quod ſi nos judicaremus, non utique judicaremur. Si juvenis es, ſcito quod mors eſt in inſidiis; ſi ſenex, in januis. Familiaris ſit cogitatio mortis, ut peccati mortem vitemus, & attendamus cum Auguſtino lib. de prædeſt. Sanct. c. 14. *non ſolùm non eſſe fidelibus inutilem mortem, verùm etiam utilem*

utilem reperiri, quoniam peccandi periculis hominem ſubtrahit,& in non peccandi ſecuritate conſtituit.

SPECULATIO II.

Fortunatiſſimus fuit innocentiæ ſtatus, in quo Adam productus eſt.

PRobatur diſcurrendo per ſingula hujus beatiſſimi ſtatus privilegia. Primum privilegium: Anima Adami gratia & juſtitia originali perfundebatur. Ita expreſsè Trident. ſeſſ. 5. *Adam peccando amiſit ſanctitatem & juſtitiã, in qua conſtitutus fuerat.* Et colligitur ex Scriptura, Eccleſ.7. *Fecit Deus hominem rectum.* Epheſ.4. *Induite novum hominem, qui ſecundùm Deum creatus eſt in juſtitia & ſanctitate veritatis.* Et certè cùm Dei perfecta ſint opera, procul dubio in eo perfectionis ſtatu hominem produxit, in quo poſſet fructus æternæ vitæ, ob quam creatus erat, germinare. Sicut & cætera omnia in eo ſtatu produxit, in quo poſſent fructus juxta genus ſuum emittere, ut ſuprà vidimus.

Imò probabilius eſt in via D.Thomæ, juſtitiam originalem, in qua productum eſſe Adamum nemo ambigit, eſſe ipſammet gratiam ſanctificantem, quia ut docet S.Doctor, & omnes Theologi, per juſtitiam originalem ſubjiciebatur anima Deo ut Authori ſupernaturali, quem per fidem cognoſcebat: illa autem ſubjectio eſt

chara

characteriſticum munus gratiæ ſanctificantis. Cum quo tamen ſtat, gratiam illam vel importaſſe ſpecialem perfectionis modum, vel ſaltem connotaſſe plurium donorū omnes hominis facultates ſingulariter perficientium apparatum, in quo noſtram gratiam nō parum excedebat, quia licèt noſtra ſubjiciat mentem Deo, non tamen appetitum rationi, vel appetui corpus perfectè ſubdit. Quin facilè crediderim, primā illam gratiam Adamo collatam fuiſſe intenſiorem, & uberiorem, & veluti capitalem; nòn quòd in alios homines potuerit illam infundere, ſed quia caput humani generis plenior abundantia decebat.

Dices: Adamus per pœnitentiam gratiam amiſſam recuperavit, non tamen juſtitiam originalem; ergo aliud eſt gratia, aliud juſtitia originalis.

Reſpondeo, Adamum recuperaſſe juſtitiam originalem quantum ad primarium ejus effectum, ſed non quoad illum ſpecialem vigorem, quo omnes vires inferiores in officio ſine difficultare continebat: unde nec ſimpliciter dicendum eſt, illi reſtitutam fuiſſe juſtitiam originalem, quæ præter ſubjectionem ad Deum importat etiam innumerabilium prærogativarum comitatum, quibus juſtè orbatus eſt.

Secundum privilegium: Intellectus Adami fuit plenitudine ſcientiæ perfuſus. Nàm de primis parentibus dicitur Eccleſ. 17. *Diſciplinâ intellectus replevit illos, creavit illis ſcientiam ſpiritus, ſenſu implevit cor illorum.* Exigebat enim ratio capitis generis humani, ut ſicut eam haberet ætatem & vires quibus poſſet ſpeciem propagare; ita & ea polleret ſapientia, quâ poſſet filios erudire, & mundum ſibi commiſſum adminiſtrare.

adminiſtrare. Et hujus ſignum eſt, quod animalibus propria nomina impoſuit; quod ſanè temerè, & caſu præſtitiſſet, niſi intimas uniuſcujuſque proprietates apprimè calluiſſet. Lumine etiam ſupernaturali fidei Trinitatis illuſtratum fuiſſe certum eſt, ut de eo Myſterio nepotes erudiret. Imò & Chriſti venturi, non ut Redemptoris, ſed ut conſummatoris notitiam habuiſſe, poſt D. Thomam omnes tradunt. Cognitionem verò omnium individuorum, putà lapillorum, vel futurorum contingentium, vel ſecretorum cordis, vel ſupernaturalium, tali ſtatui non neceſſariorum, denegat S.Doctor *q.94. art.*3. ex quo infert *art.*4. intellectum illius fuiſſe incapacem erroris, quia in illum induci non poſſet, nec per ignorantiam, cùm eſſet doctiſſimus; nec per impetum paſſionis appetitus ſenſitivi obſcurantis, aut turbantis rationem; hunc enim non patiebatur ſtatus tam benè compoſitus; nec per malitam voluntatis, quæ falſitatem amare non poteſt. Unde Auguſt. lib.3. de liber. arbit. c.18. *Approbare falſa pro veris, ut erret invitus, non eſt natura inſtituti hominis, ſed pœna damnati.*

Tertium privilegium: Appetitus Adami fuit omnigena virtutum & donorum ſupellectile inſtructus, ſeu ut dicitur Eccleſ. 17. *veſtitus*; & ut loquitur Ambroſ. lib. de Elia & jejun. cap.4. *opertus*; & Auguſt. conc. ad catechum. *armatus, compoſitus & ſplendidus.* Idque exigebat tum præcellens illa gratia, quam virtutes veluti proprietates conſequuntur: tum fortunatus ille ſtatus, in quo vires omnes animæ virtutibus diſponi, & ornari poſtulabant.

Quartum privilegium: Protoparens gaudebat pleno

pleno, & deſpotico ſuper omnia animantia dominatu. Ita tradit Scriptura: *Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram,* (ecce rationis, voluntatis, libertatis, omniumque virtutum, quibus Deo aſſimilamur, communicationem) *& præſit piſcibus maris, & volatilibus cœli, & beſtiis, omnique reptili quod movetur in terra.* Et certè valde conveniebat, ut ille principaretur animalibus, qui ſolus ratione, & prudentia præditus erat. Ordinata etiam rerum univerſi conſtitutio non ſinebat omnia ſuſque deque miſcere, ſed uni ſubordinari poſtulabat. Rexiſſet etiam ipſe in illo ſtatu alios homines, ſed magis conſilio, quàm imperio; nutu potiùs, quàm juſſu; rogatu, non dominatu. Nimis enim repugnaſſet felicitati & libertati illius ſtatus poteſtas coërcitiva, vel dominium imperioſum.

Quintum privilegium: Homo in ſtatu innocentiæ erat incapax ægritudinis, doloris, triſtitiæ, & mortis. Ita docent communiter Patres, & colligunt ex Scriptura aſſerente, mortem & miſerias eſſe pœnas peccati. Rom. 5. *Per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit, & per peccatum mors.* Et poſt peccatum dixit Deus homini: *In ſudore vultus tui veſceris pane tuo.* Et mulieri: *In dolore paries,* &c.

Convenientia deſumitur ex felicitate illius ſtatus, qui erat prælibatio beatitudinis cœleſtis gloriæ, in qua eſt immunitas à peccato, miſeria, & morte: ergo ſimiliter triplici illa immunitate gaudebat ſtatus innocentiæ, licèt non modo tam immobili. Nam in cœlo Beati non poſſunt illi triplici calamitati ſubjacere; homo verò poterat non peccando illam vitare. Beati

v. g.

v.g. non poſſunt mori; Protoparentes poterant non mori, quæ duo valde diverſa ſunt, ut notat Auguſtinus & alii Patres: primum enim ſignificat mortem repugnare ſtatui Beatorum; ſecundum verò innuit hominem potuiſſe vitare mortem, ſi voluiſſet vitare peccatum.

Dices: Corpus humanum contrariis, & pugnantibus qualitatibus conſtabat; calor etiam naturalis quotidie humidum radicale depaſcens, debilitatus fuiſſet: ergo homines in ſtatu illo fuiſſent ægritudinibus, & morti obnoxii; non enim aliunde in nobis proveniunt, quàm ex illis duobus principiis intrinſecis.

Reſpondeo, quod his incommodis divina potentia providerat in ſtatu innocentiæ, in quo non ſolùm hominis temperamentum erat ad pondus, & ad juſtitiam, ut loquuntur Philoſophi, id eſt in perfecta æquabilitate conſtitutum, ſed etiam *inerat animæ vis ſupernaturaliter divinitus data, per quam poterat corpus ab omni corruptione præſervare, quamdiu ipſa Deo ſubjecta manſiſſet*, inquit S. Thom. *q* 97. *art.*1. id enim exigebat debita porportio ſervanda inter corpus & animam immortalem. Porrò caloris naturalis quotidianam jacturam reſarciebat fructus arboris vitæ, unde ſemper æquè vividus, æquè firmus ſemper duraſſet.

Inſtabis: Saltem ab extrinſecis cauſis potuiſſet homo lædi, vulnerari, interfici, vel ab animalibus venenatis, vel ab hominibus inimicis, vel à malignis ſaltem ſpiritibus.

Reſpondeo, in illo ſtatu nihil fuiſſe timendum homini, nec à belluis, quarum venenum, vel feritatem ſua rara ſcientia & prudentia præcaviſſet, potiſſimùm quia perfectum in eas dominium

minium à Deo acceperat. Nihil formidandum ab hominibus, quos unanimis concordia ſociaſſet. Nihil à dæmonibus, qui nullum niſi Deo permittente nocumentum inferre poſſunt, & quorum inſidiis boni Angeli proſpexiſſent.

Vltimum privilegium: Paradiſus voluptatis.

Tam perfecto ſtatui proviſus eſt locus verè regius, ad miraculum fœcundus, elegans, amœnus. Ita expreſsè tradit ſacer textus, cujus in paradiſo tam minutatim, tam dilucidè, tamque enucleatè deſcribendo diligentia, Philonis, & Origenis deliramenta condemnat, qui omnia de ipſo tradita ad ſenſus merè allegoricos detorquent; quorum fabulæ ſi veræ eſſent, quidquid de Protoparentum lapſu tradit Eccleſia, falſum eſſet. Prudentia etiam ſummi Artificis omnia in numero, pondere, & menſura condentis exigebat, ut ſicut Angelis cœlum pro loco dederat; ſic homini mundi Domino palatium ſingulare conſtrueret, in quo omnia ad immortalitatem ſervandam neceſſaria velut in pleno promptuario inveniret.

Ut autem tam præclari loci præcellentias ob oculos ponam, eas ad quinque reduco, quæ ad habitationis amœnitatem, & utilitatem deſiderantur. Primò igitur ad loci pulchritudinem confert ſuavitas regionis, & climatis, quod non debet nimiis caloribus, vel frigoribus eſſe obnoxium: Paradiſus autem, juxta communem ſententiam, ſitus eſt in orientali plaga, ſub zona temperata; ille enim ſitus eſt ſuaviſſimus, cùm inde

inde aromata præcipua aſportentur. Hinc Chriſtiani in principio orabant ad Orientem,& præcipua templa versùs illam partem ædificare ſolenne eſt, quia circa illam partem paradiſus terreſtris, qui erat imago cœleſtis, conditus erat; ut nimirum homo cogitans bona in paradiſo terreſtri amiſſa, ſuſpiret ad æterna in cœleſti promiſſa.

Secundò conducit ad loci decorem ſitus loci; & quia omnes non conveniunt, quinam ſitus ſit gratior, vel ſalubrior, ideò variè opinantur Authores de ſitu paradiſi. Aliqui tantam ſublimitatem ei aſſerunt, ut excedere mediam aëris regionem velint: alii in planitie fertiliſſima eum collocant: alii in ſuprema infimæ aëris regionis parte. Sed omnes illæ ſententiæ aliquid veritatis habent. Cùm enim paradiſus fuerit ingentis magnitudinis, ut poſteà dicemus, crediderim in illo fuiſſe & montes, & valles, & planities, quia omnia ad ubertatem, & ad delicias concurrunt. Temperant enim ſe invicem montes & campi; recreant aſpectum colles dum coronant, fatigat oculos perpetua, & nuſquam terminata planities. Nobiliſſimarum urbium ſitus partim in plano, partim in excelſo eſt. Itaque negandum non eſt in paradiſo fuiſſe montes, qui ſemper placuere Deo, qui ibi ſæpè videri voluit, ſæpè audiri, ſæpè loqui. In montibus aër purus & defæcatus, herbæ ſalubres, vina generoſa. Montes opportuni ſunt orationi, quia inde propiores cœlo ſumus, unde venimus; inde intuemur patriam futuram; inde elementis & caducis imperamus.

Aliunde verò paradiſum non fuiſſe in ſolis montibus ſitum, hinc patet, quia in ſolis montibus

tibus ſterilitas viget, aër nimis ſiccus, vel tenuis eſt, in illis ſunt tantùm fermæ duæ tempeſtates anni, æſtas & hiems; in illis venti importuni, acceſſus difficiles. Nec vallium ſeceſſus contemplationi, & ſolitudini obeſt, ſed prodeſt; præſertim quia ad Deum non itur pedibus, ſed affectibus. Undique ad cœlum aſcendit animus. Animum immortalem non deprimunt valles, non erigunt montes, ſi Deum ubique præſentem, ubiquē in ſpiritu & veritate adorent.

Tertiò. Ad loci ornamentum non parum facit debita magnitudo. Quanta autem fuerit amplitudo paradiſi, problema eſt de quo diſputant Authores. Veroſimiliùs dicendum, ipſum quidem fuiſſe vaſtiſſimum, ſed tamen ſpatium itineris trium, aut quatuor dierum non exceſſiſſe. Requirebatur quidem talis magnitudo, ut in ipſo eſſent campi, vineæ, ſylvæ, prata, ferarum vivaria, ad ſpeciem plantarum, pulvinorumque elegantiam deſcripti horti, & ad omnis amœnitatis, utilitatiſque copiam comparati, ut orbis totius Principem, mundi Dominum, Dei Vicarium decebat. Cæterùm latior magnitudo non exigebatur, aliàs non poſſet vocari convenienter hortus, ſed Provincia, vel Regnum. Nec erat neceſſe, ut omnes Adami poſteri poſſent in illo manere, debebant enim multiplicari, & replere terram: potuiſſent tamen omnes locum illum quaſi jure hæreditatio ſæpè adire, inde fructum ligni vitæ deferre, vel ramos ejus variis in locis inſerere.

Quartò. Ad loci laudem pertinet decor & ornatus, qui ſanè fuit ſummus in paradiſo terreſtri, quem propterea Moyſes *paradiſum voluptatis* appellat; D. Baſil. *Locum deliciis omnifariam*

riam affluentem, omnem creatura ſenſibilis exuberantem pulchritudinem; D. Damaſcenus, *Lætitiæ & voluptatis omnis promptuarium.* A Guillelmo Pariſienſi dicitur *Paradiſus, quaſi parans Dei viſum.* Quia divinæ pulchritudinis, quæ videtur in cœlo, radius erat micantiſſimus. Quidquid Poëtæ, quidquid Oratores per hyperbolen alicujus loci amœnitatem deſcribentes dixerunt, totum Paradiſo terreſtri aſſere, & certus eſto pulchriora latêre.

Quintò. Ad loci commendationem ſpectat fœcunditas Soli, quæ in paradiſo terreſtri fuit incomparabilis, eamque paucis tangit Moſes: *Produxit Dominus Deus de humo omne lignum pulchrum viſu, & ad veſcendum ſuave.* Sed ejus ubertas maximè apparebat in productione arboris vitæ, cujus fructus verè dici poterat *pharmacum immortalitatis*, quia mira virtute confortabat vires, calorem nativum reſarciebat, humidum radicale paſcebat, juventutis florem flacceſcere, vigorem marceſcere non ſinebat. Utrum arbor ſcientiæ boni & mali habuerit etiam aliquas ſpeciales prærogativas, Scriptura non meminit, nec Patres tradunt, docentes eam ideò ſic eſſe vocatam, quia poſt ejus eſum homo per experimentum pœnæ didicit, quid intereſſet inter obedientiæ bonum, & inobientiæ malum. Sicut puteus à generis Iſaac effoſſus, *puteus jurgii & calumniæ* dictus eſt ob contentionem paſtorum Geraræ & Iſaac.

Sextò demùm ad abſolutum loci complementum exigitur, & plurimùm valet fluvii decurſus, ſine quo civitas, quantumvis elegans, inamœna eſt. In medio autem paradiſi erumpebat fons ingens, qui in quatuor flumina derivabatur

batur in varias orbis regiones. Primus eſt Phyſon,ſeu Ganges, Indiam fœcundans: ſecundus Gehon,ſeu Nilus,Ægyptum irrigans,& Æthiopiam: tertius Tigris, inſtar tigridis rapidiſſimè, & celerrimè decurrens: quartus Euphrates, qui duo Meſopotamiam, Aſſyriam, & Chaldæam alluunt.

Quærunt Authores, num integer adhuc perſeveret paradiſus terreſtris? Affimant probabiliùs Thomiſtæ, quia *Eccleſ.* 44. dicitur,*Henoch placuit Deo,& tranſlatus eſt in paradiſum, ut det gentibus pœnitentiam*, nimirum tempore Antichriſti. Auguſt.*lib.2.de peccat.orig.cap.*23. poſtquam dixit non pertinere ad fidem, qualis, vel ubi ſit paradiſus, ſubdit: *Tamen eſſe illum fides chriſtiana non dubitat.*Sequitur D.Thom. 3.*p. q.* 48. *art.* 5. *ad* 2. ibi: *Henoch raptus eſt in paradiſum terreſtrem, ubi cum Elia ſimul creditur vivere uſque ad adventum Antichriſti.* Nec eſt magis inconveniens, paradiſum ab inundantibus diluvii aquis eſſe ſervatum, quàm quod Henoch ab eis liberatus fuerit. Certè cùm locus conveniens illis ſanctiſſimis Patriarchis ad ultimos agones reſervatis debeatur, nullus opportunior paradiſo terreſtri aſſignari poteſt; qui proinde miraculosè ab aquis diluvii præſervatus fuit propter tantorum incolarum reverentiam. Quis autem tot ſæculis paradiſi coluerit agros, arbores putarit, novas plantarit? Dicunt aliqui id præſtitum fuiſſe ab Angelo; non enim magis dedecet aliquem eorum vices gerere hortulani, quàm janitoris cuſtodientis paradiſum. Unde verò oriatur quod poſt tot peregrinationes nondum inventus ſit ille locus, aſſerit S. Thomas 1. *p. q.* 102. *art.* 1. *ad* 3. ideo eſſe

quia *locus ille ſecluſus eſt à noſtra habitatione aliquibus impedimentis, vel montium, vel marium, vel alicujus æſtuoſæ regionis, quæ pertranſiri non poteſt.*

REFLEXIO.

Multa alia quæri poſſent circa ſtatum innocentiæ, & paradiſum terreſtrem; ſed quid intereſt ſcire, utrum paradiſus deſierit? Pluris refert cogitare paradiſum nunquam deſiturum. Quid prodeſt ſcrutari cineres unde venimus, & non meditari cineres ad quas citò perveniemus. Ante aliquot ſæcula Adamus non fuit, & tu, Lector, ante ſæculum non eras. Crede mihi, ſtude rebus futuris, non præteritis. In præteritis nihil invenies niſi ruinas & cineres, in futuris invenies felicitatem & requiem. Poſt excidium urbis ſuæ dicebant Troiani: *Fuimus Troës, fuit Ilium, & ingens gloria Dardanidum.* Sic nobis dicere licet: Fuit ſtatus innocentiæ, fuerunt innumeræ ipſius prærogativæ, fuit fortunatiſſimus protoparens noſter. *Quid enim* (ut ait Bernard. *ſerm. 2. Annunt.*) *ei deerat, quem miſericordia cuſtodiebat, docebat veritas, regebat juſtitia, pax fovebat? Qui erat paradiſi accola, terræ dominus, cœli civis, domeſticus Domini, frater beatorum ſpirituum, & cœleſtium cohæres virtutum.* His omnibus dotibus decoratus fuit homo qui modò nudus, & miſerabilis eſt. Non ergo nos quæramus ubi fuimus, ſed non ſumus, ne quo longiùs progrediemur, eo longiùs à nobis recedamus. Siſtamus intra nos, & attendamus, quod pulvis eramus antequam eſſemus, ante cinerem nihil. Quæ retro ſunt, obliviſcamur; ad ea quæ anteriora ſunt, extendamur; auſpicemur

æterni

æternitatem intra tempus, incipiamus immortalem vitam intra tempus. Si paradiſo terreſtri privati ſumus, cœleſtem amittere caveamus. Iacturam præteritam corde ſemper recogitemus, terram ex qua orti, nihilum unde creati, & humiliemur. *Vnde enim ſuperbit homo?* (ait Bernard.) *cujus conceptio culpa, naſci pœna, labor vita, neceſſe mori?*

SPECULATIO III.

Protoparentes à ſtatu tam beato dejecit peccatum ſuperbiæ, quod alia peccata, & innumerabiles miſeriæ comitata ſunt.

PRimam partem probat S. Thomas 2.2.*q.*163. *art.*1. ſimili ferè ratione, qua ſuprà oſtendimus primum peccatum Angelorum non poſſe eſſe niſi ſuperbiam, & ſic formatur ratio. Primum hominis peccatum non potuit eſſe aliud quàm inordinatus appetitus alicujus boni ſpiritualis per modum finis. Cùm enim motus interior hominis (in quo primò invenitur deordinatio, quæ inde ad corpus derivatur) priùs feratur in finem quàm in media, ibi neceſſariò fuit peccatum hominis, ubi potuit eſſe primus appetitus inordinati finis: ille autem primus appetitus inordinatus non potuit ferri circa bonum ſenſibile, quia in illo ſtatu nulla erat rebellio carnis ad ſpiritum, ſed perfecta conſonantia & ſubordinatio corporis ad animam, appetitus ad rationem, rationis inferioris ad ſuperiorem,

quandiu iſta Deo obtemperabat: unde prima inordinatio non potuit incipere à viribus inferioribus, ſed à voluntate & ratione, cujus objectum eſt bonum ſpiritale, niſi quando ab appetitu ſenſitivo ad corporea deprimitur. Atqui hoc poſito primum hominis peccatum fuit ſuperbia, quia bona ſpiritualia inordinatè appeti non poſſunt, niſi quatenus in eorum amore non ſervatur menſura à divina regula præſtituta, ſed potiùs contemnitur, qui eſt germanus ſuperbiæ character. Ergo primum hominis peccatum fuit ſuperbia; & ſic verificatur illud Eccleſiaſtic. 10. *Initium omnis peccati ſuperbia.* Quia, ut exponit Gregor. lib. 34. Moral. c. 17. *Scriptum eſt, Initium omnis peccati ſuperbia; per hanc enim diabolus ſuccubuit, per hanc ſe ſequentem hominem ſtravit; etenim telo ſalutem noſtræ immortalitatis impetiit, quo vitam ſuæ beatitudinis extinxit.*

Motivum verò ſuperbiæ illius primitivæ aſſerit D. Thom. *art.* 2. fuiſſe divinam ſimilitudinem, non quòd appetierit homo omnimodam æquiparantiam Deitatis; tam frivolum enim objectum cadere non poteſt ſub apprehenſionem ſapientis? ſed quatenus appetiit proprium bonum contra regulam & menſuram præſcriptam. Ad cujus evidentiam præclarè diſtinguit Doctor Angelicus triplicem Dei ſimilitudinem. Prima eſt ſecundùm naturam, quæ fuit in ipſa creatione impreſſa; fecit quippe Deus hominem ad imaginem & ſimilitudinem ſuam, quæ quidem imago in gehenna uri poteſt, non exuri; ardere, ſed non deleri, ut aliàs ex Bern. diximus. Secunda eſt ſimilitudo cognitionis, quam homo etiam in creatione non actu, ſed potentiâ accepit, hoc ipſo quod rationalis eſt conditus. Tertia eſt

eſt ſimilitudo operationis, quam nondum fuerat aſſecutus; reſtabat enim aliquid agendum, quo ad beatitudinem perveniret. Homo ergo propriæ excellentiæ amore captus, & veluti faſcinatus, ac ferè infatuatus, appetiit ſimilitudinem Dei quantum ad ſcientiam boni & mali, ſicut ſerpens ei ſuggeſſit; voluit enim eſſe ſua regula, & ſibi per propriam virtutem determinare quid bonum, quidve malum eſſet agendum, vel futurum. Hîc non ſtetit ſuperbia, quæ aſcendit ſemper; nam etiam appetiit ſimilitudinem Dei quantum ad propriam poteſtatem operandi, ut ſcilicet virtute propriæ naturæ beatitudinem cōſequeretur: unde tam benè vocari poteſt Protopelagianus, quàm Protoparens, volens ſibi inniti, divinæ regulæ ordinem, & adjutorii divini opem impudentiſſimè contemnens. Unde Auguſt. *in Pſalm.* 68. *Adam & Eva rapere voluerunt divinitatem, & perdiderunt felicitatem.* Et lib. de vera Relig. *Magis voluit potentiâ ſuâ frui, quàm Dei.* Et q. 4. ad Oroſ. *Homo elatus ſuperbiâ ſuaſioni ſerpentis obediens, præcepta Dei contempſit.* Et lib. 11. ſuper Geneſ. ad litt. *Verbis ſerpentis mulier non crederet, niſi jam ineſſet menti amor ille propriæ poteſtatis, & quadam de ſe ſuperba præſumptio.*

Vides utriuſque Doctoris, Auguſtini & Aquinatis conſonantiam & conſtantiam in aſſerendo primum peccatum Adami fuiſſe ſuperbiam. Quod etiam ex ordine tentationis apparet, nam primum quod vaferrimus ſerpens ad decipiendum objecit, fuit: *Eritis ſicut Dii*, ut amorem excellentiæ (qui omnibus inviſceratus eſt, primum vivens & ultimum moriens) titillans, & ad inordinatum motum provocans; quæ eſt in-

ter omnem tentationem eo periculoſior, quo blandior. Unde orabat David, *Oleum peccatoris non impinguet caput meum.* Et præclarè Auguſt. in Pſal. 18. *Peccatum ſuperbiæ eſt ultimum redeuntibus ad Deum, quod recedentibus primum fuit*; quia ineſt in intimis voluntatis receſſibus, ideò ultimò exuitur.

Secunda pars, quæ aſſerit inordinationem primi hominis multis ſordeſcere peccatis, facilè probatur: nam primò Protoparens peccavit contra obedientiam. Rom. 5. *Per inobedientiam unius peccatores conſtituti ſunt multi.* Veſcendo enim fructu vetito, præceptum ſui Legiſlatoris violavit.

Secundò peccavit peccato gulæ; dicitur enim Geneſ. 3. *Vidit mulier quòd lignum eſſet bonum ad veſcendum, & tulit de fructu ejus, & comedit.* Et Adamo dixit Deus: *Quia audiſti vocem uxoris tuæ, & comediſti ex ligno, ex quo præceperam tibi ne comederes, maledicta terra in opere tuo.* Ergo in utroque fuit inordinatus appetitus cibi, in quo turpitudo gulæ ſita eſt.

Tertiò peccavit inordinato amore, & nimia complacentia uxoris, quam noluit contriſtare; quod eſt peccatum perſonarum bonæ indolis, & ſuavis temperamenti, quæ ſæpiùs illa met peccata, à quibus abhorrent, vel committunt, vel diſſimilant *amicabili quadam benevolentia* (ait Auguſt. *lib.* 11. *de Geneſ. ad litt. c.* 42.) *qua plerumque fit ut offendatur Deus, ne homo ex amico fiat inimicus.* Heu quoties confeſſarii erga ſeipſos rigidi & auſteri, politico & aſſentatorio obſequio lenimenta quærunt perverſis hominum cupiditatibus accommodata! Non intendunt corrumpere mores, ſed flexibilibus inſti-

tutis

tutis omnes ad ſe allicere. Hinc quotidie novas normas, novas formas excogitant, teneras, molles, cereas, & in quamcunque velis formam ductiles, variiſque ſuavitatibus iter ſalutis lævigatum, & cum vitæ deliciis copulatum oſtendunt; quia pœnitentes ſuos alienare vel contriſtare vaniſſimè timent. Quoties peccatoribus in eadem ſemper flagitia relabentibus, & repetitis ſpurcitiis validum vitiorum habitum contrahentibus abſolutionem minimè differunt ad emendationem eorum explorandam, ne Dominus ille, Princeps iſte, inſignis benefactor, Comitiſſa, vel Baroniſſa liberalis, *ex amicis fiant inimici, & plerumque offenditur Deus*, quia ſemper redeunt ad vomitum, nullaque in eis vitæ in melius mutatæ veſtigia apparent. Solumque ad eos convertendos remedium foret firmitas confeſſarii hos relapſos intrepidè ab altaribus removentis.

Quartò peccavit peccato curioſitatis, per inordinatum appetitum ſcientiæ, in quo magis exceſſit mulier quàm vir; illa enim ex verbis, & promiſſione ſerpentis tumens & elata, credidit verum eſſe quod dicebat ſerpens, nimirum Deum ligni uſum prohibuiſſe, ne perfectionem divinæ ſcientiæ acquirerent: unde contra Dei voluntatem non potuit muliebrem curioſitatem continere, donec guſtaſſet fructum illum. Vir verò tale commentum ſerpentis non credidit, ſed ſociæ ſuæ amori ſuccubuit. Ex quo infert D. Thomas, peccatum Evæ ſimpliciter gravius, quia in ea magis apparuit malitia in vetitum nitendo, & peccatum patratum viro ſuggerendo, unde peccavit in Deum & proximum; ſecundùm quid tamen peccatum Adami fuit gravius, propter

circunſtantiam perſonæ, quia vir, utpote perfectior, fortiùs reſiſtere, & Evam peccantem corrigere tenebatur.

Tertia pars poſita eſt ad declarandam primi peccati granditatem; cùm enim pœna proportionetur culpæ, facilè judicabis quanta fuerit illius peccati atrocitas, ſi pœnas illi ſeveriſſimè inflictas mediteris. Prima, & omnium maxima eſt privatio gratiæ & amicitiæ divinæ, quâ anima ſibi vivens, reverà moritur. Nam, ut ait Auguſt. *Vita animæ viventis in corpore, anima eſt; vita animæ, Deus*, ut dicetur alibi. Et ſerm. 47. de diverſis: *Prima hominis perditio ſuit amor ſui; ſi enim ſe non amaret, ſed Deum ſibi proponeret Deo eſſe ſemper ſubjectus.*

Secunda pœna fuit naufragium omnium bonorum ſpiritualium, & facultatum omnium deſolatio. Opinio Philoſophi apud Thomiſtas recepta eſt, in corruptione ſubſtantiali dari reſolutionem uſque ad materiam primam, id eſt omnes omninò proprietates, omnia accidentia funditus perire, quia pereunte toto, quod eſt illarum ſubjectum & fulcrum, non poſſunt illa ſubſiſtere. Similiter quia gratia & juſtitia originalis cæterorum cœleſtium donorum baſis erat & origo, ipſa deſinente, omnia corruerunt, nihilque remanſit, niſi confuſio & deſolatio; ita enim Gregor. expendens illud Job 9. *Quis reſiſtit ei, & pacem habuit?* ait: *Quæ ſubjecta Deo in tranquillitate perſiſtere renuunt, ipſa ſe ſibimet dimiſſa confundunt, quia in ſe pacem non inveniunt. Perverſa mens unde ſe contra authorem erigit, inde ſe in ſemetipſa confundit.*

Hinc primò ſtatim caro adversùs ſpiritum pugnare cœpit, & turbidus paſſionum inſurrexit

xit tumultus, mentem obnubilans. Unde Gregorius 26. Moral. c. 13. *Quia authori ſuo eſſe ſubditus noluit, jus carnis ſubdita quam regebat, amiſit; ut in ſeipſo videlicet inobedientia ſua confuſio redundaret, & ſuperatus diſceret quid elatus amiſiſſet.* Et diviné Auguſtin. lib. 14. de civitat. c. 15. *Iuſta damnatio ſubſequuta eſt, taliſque damnatio, ut homo, qui cuſtodiendo mandatum futurus fuerat etiam carne ſpiritualis, fieret etiam mente carnalis.*

Hinc ſecundò omnes hominis vires ſauciatæ, quia ut rectè diſcurrit Hugo Victorinus ſuper Abdiam Prophet. in unoquoque homine tria ſunt; *poſſe, velle, noſſe*, quæ peccati originalis ſordibus inquinata, duræ dæmonum tyrannidi mancipantur. Poteſtatem infirmatam ſentiebat Apoſtolus dum dicebat Rom. 7. *Video aliam legem captivantem me in lege peccati.* Voluntatem ſauciatam noverat cùm diceret: *Non quod volo bonum, hoc ago; ſed quod odi malum, illud facio.* Scientiam quoque turbatam viderat dicens 1. Cor. 13. *Ex parte cognoſcimus, & ex parte prophetamus.* Hæc tria Pſalmographus breviter inſinuat Pſal. 37. *Cor meum conturbatum eſt* (ecce voluntas ſauciata) *& dereliquit me virtus mea* (ecce potentia infirmata) *& lumen oculorum meorum, & ipſum non eſt mecum* (ecce ſcientia obſcurata.)

Alio egregio diſcurſu hanc humanæ naturæ per peccatum vulneratæ virium infirmitatem explicat D. Thomas 1. 2. *q.* 28. *art.* 3. ubi probat quatuor eſſe vulnera naturæ ex peccato conſequentia, ſcilicet *infirmitas, ignorantia, malitia,* & *concupiſcentia.* Quia ſicut per juſtitiam originalem perfectè continebantur vires animæ,

quandiu ratio Deo ſubjecta manebat; ita recedente hujuſmodi juſtitia vires illæ penitus destitutæ, & infirmatæ ſunt. Quatuor autem ſunt vires animæ: ſcilicet ratio, in qua eſt prudentia; voluntas, in qua eſt juſtitia; iraſcibilis, in qua eſt fortitudo; & concupiſcibilis, in qua eſt temperantia. In quantum ergo ratio deſtituitur ordine ad verum, eſt vulnus ignorantiæ; in quantum voluntas deſtituitur ordine ad bonum, eſt vulnus malitiæ; in quantum iraſcibilis deſtituitur ordine ad arduum, eſt vulnus infirmitatis; in quantum concupiſcentia deſtituitur ordine ad delectabile moderatum ratione, eſt vulnus concupiſcentiæ: quæ deſtitutio ordinis vocatur vulnus, quia per illam rumpitur unio ad Deum, ſicut vulnere corporis fit continui diviſio.

Hinc tertiò infirmatum eſt liberum arbitrium, & ita attenuatum, colliſum, & confractum, ut nullum bonum opus ſine Dei gratia operari queat; voluntas enim humana fuit & gratiâ nudata, & in naturalibus ſauciata, & ſemiviva relicta, ſicut ille homo deſcendens à Hieruſalem in Jericho, qui incidens in latrones, ſpoliatus, vulneratus, & ſemivivus relictus eſt, ut dicitur *Luc.* 10. Sed de his operoſiùs dum de gratia.

Hinc quartò orta eſt neceſſitas moriendi. Rom. 5. *Per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit, & per peccatum mors.* Quamvis enim mors ſit homini naturalis ratione corporis ex contrariis compoſiti, unde ſequitur corruptibilitas; tamen quia Deus ab homine priùs inſtituto, ſingulari beneficio neceſſitatem moriendi ex materiâ natam ſequi ademerat, quod quidem beneficium peccato primorum parentum ſubtractum eſt; ideò mors jam eſt pœnalis. Nec obeſt quod annos plurimos poſteà

primi parentes vixerint, quia illo die mori cœperunt, quo mortis legem, qua in ſenium veteraſcerent, acceperunt, ut ait Auguſt.

Hinc quintò pullularunt innumeræ miſeriæ; nam præter exilium à paradiſo terreſtri, præter multiplicatas mulieribus ærumnas conceptuum, dolores partuum, ſubjectiones ad viros; præter terræ ſterilitatem, laboris anxietatem, ſpinarum & tribulorum importunitatem, quibus homo punitur quantum ad corpus; confuſionem ex rebellione carnis ad ſpiritum, increpationem & irriſionem Dei, non tam inſultantis, quàm deterrentis, & impoſitionem pœnæ mortis, Deo ipſo pronunciante, *Pulvis es & in pulverem reverteris*; præter illa, inquam, quæ Scriptura commemorat, videamus, quæſo, amice Lector, alias ſenſibiliores illius culpæ pœnas, ut inferas quantum malum peccatum ſit, & quàm horrendum incidere in manus Dei viventis.

Conſidera non miſerias temporum, ſed animorum; horrenda nimirum peccata, quæ ab initio orbis patrata ſunt. Ipſe Caïn tam accuratè ab Adamo piis moribus imbutus, primus homicida fuit; nam maligna erant opera ejus, ſacrificia Deo immunda offerebat, & terram fraterno cruore polluit. Quot ſectatores habuit hic ſceleſtus? nam tempore diluvii omnis caro corruperat viam ſuam, & deinceps idololatriæ lues per totum, quàm longè, latéque patet, orbem terrarum graſſata eſt. Conſidera milliones hominum in infidelitate degentium, chiliades peccatorum mortalium, myriades puerorum ſine Baptiſmo decedentium. Hæc omnia meritus eſt unicum Adæ peccatum, & longè plura damna tuliſſet, niſi Salvator adveniſſet;

niſſet: quia *nullum peccatum facit homo, quod non faceret alter homo, ſi deſit rector, à quo factus eſt homo*, ut liberatus de non liberato diſcat, *quale ſupplicium ſibi conveniret, niſi gratia ſubveniret.*

Contemplare demùm labores, ſudores, preſſuras, inopias, famès, egeſtates, infirmitates, morbos, dolores, cruciatus, bella, rixas, interneciones, quibus mundus oppletus eſt. Intuere Xenodochiorum fœtores, putores, tabes, lues, carcinomata, lepras, ſcabies, vulnera, & cicatrices. Cerne carcerum ergaſtula, vincula, tenebras, ſtercora, ſervitutem. Cerne triremium clades, ſi potes (nam fortè oculos avertere coget tanta infelicitas) & vide homines ſcalmo addictos, catenis nexos, capite attonſos, corpore ferè nudos, poſt verbera, poſt algores, & ſudores, poſt portatum pondus diei & æſtus, duriſſimo pane, crudâ aquâ refici, ſupra tabulatum dormire. Audi lamenta viduarum, orphanorum planctus, oppreſſorum ululatus, mœrentium ſuſpiria. Hæc omnia rivi ſunt fontis venenati ab orbe condito ſemper fluentis, nunquam exhauſti, nunquam exhauriendi. Profectò peccatum ſummum malum eſt, & malorum omnium ſumma, cui expiando tanta nondum ſatisfecit pœnitentia.

REFLEXIO.

Felix quem faciunt aliena pericula cautum. Vidiſti ſuperbiâ cecidiſſe hominem; ſuperbiam ergo time, occultiſſimum vitium eſt, & profundis viſceribus ac medullis infixum: illud ſæpè committimus, etiam dum fugere credimus; & ut

ut ait Cyprianus ſerm. de jejun. Chriſti: *Etiam in ſinu dormit, ibi ſub umbra recubat, in ſecreto thalami ſe fraudulĕter occultat.* Animadvertant ergo viri ſpirituales. Nam ut dixit Proſper aliàs laudatus: *Nullis opportuniùs ſuperbia inſidiatur, quàm quibus laus juſta debetur.* Per fœminam cecidit homo. Crede mihi, fuge conſortium mulierum, nec Davide ſanctior, nec Salomone ſapientior, nec Samſone fortior, nec Adamo fortunatior eris. In colloquiis mulierum eſt ſemper *lucrum ceſſans*, & *damnum emergẽs.* Poſt peccatum ſubitam veniam, & forſan priſtini ſtatus reſtitutionem non obtinuit Adam, quia ad Deum ſtatim non confugit, ſed à Deo fugere voluit. Nam *cùm audiſſet vocem Domini Dei deambulantis in paradiſo, abſcondit ſe Adam, & uxor ejus à facie Domini Dei.* O bone! ô cæce! Bene, ut video, didiciſti ſcientiam ex fructu arboris illius. An neſcis quod nullus eſt locus ubi non ſit Deus? Quomodo ei abſcondi ſatagis? Quomodo ejus feres iram, cujus non vales manſuetudinem tolerare. Revertere; clementia te invitat, ad vitam te Deus revocat, dum ait: *Adam ubi es?* Tam ſuavi voce allectus, ad Deum non confugit, ſed quæſivit excuſationes excuſare in peccatis; & qui peccare non erubuit, veniam petere formidavit. Non ſic te geras, Lector: peccata fatere, ſed ad medicum citò confuge. Quàm divinè Auguſtinus in Pſalmum 30. expendens illud: *Eſto mihi in Deum protectorem, & in domum refugii*, ſic ait: *Cùm iraſcitur tibi Deus, quò fugies? Quocumque iero, te inveniam: & ſi iraſceris, ultorem te invenio; ſi placatus es, adjutorem. Nihil ergo mihi reſtat niſi ad te fugere, non à*

te.

te. Vt evadas hominum dominium, quicumque ſervus es, fugis in ea loca, ubi non eſt dominus tuus: ut evadas Deum, fuge ad Dominum; nam non eſt quò effugias eum.

DISSERTATIO VI.

De divina rerum gubernatione.

Teſtatur Scriptura, Deum die ſeptimo compleviſſe opus ſuum, & quieviſſe ab omni opere quod patrarat. Hoc autem non eſt ita intelligendum, quaſi fuerit in laborando fatigatus Deus, qui verbo & præcepto omnia crearat, & *cujus voluntas menſura rerum eſt*, ut ait Ambroſ. *lib. 2. hexaëm. cap. 2.* ſed quia intra ſex dies opificium mundi conſummavit, ei fixum, & firmum ſtatum tribuit, & à novis ſpeciebus condendis ceſſavit. Non eſt etiam ſic accipiendum, quaſi Deus nihil poſt creationem agat; non enim opera producta deſerit pius pater, ſed dicitur quieſcere eo modo, quo Rex poſt provinciam variis bellorum motibus acquiſitam quieſcit, tametſi ipſam continuò adminiſtret & regat. Unde de divina gubernatione agendum ſupereſt.

CAPUT

CAPUT I.

De immediato Dei gubernantis regimine.

SUppoſitis iis, quæ de divina providentia *lib.2.* operosè tradidimus, pauca circa gubernationem, quæ providentiæ executio eſt, examinanda ſuperſunt. Porrò quia Deus gubernans & creaturas immediatè regit, & nonnullas in conſortium ſui regiminis admittit; ideò quidquid ad divinam gubernationem ſpectat, ſub hoc duplici capite complectemur.

SPECULATIO I.

Creaturas omnes Deus immediatè gubernat.

HAnc veritatem expreſsè docet Scriptura Sapient.14.*Tu autem, Pater, gubernas omnia providentiâ*. Sapient.8.*diſponit omnia ſuaviter*.Et *Matth.6.&10.*& *Luc.12.*Chriſtus Dominus ait, Dei gubernationem non ſolùm circa ſuperiora & majora, ſed etiam circa minima occupari, ut nec paſſer unus ſit in oblivione coram Deo, vel ſine ipſo in terram cadat. Unde Auguſt. *lib.5.de civit.cap.11.* hæc ait: Deus non

ſolum

ſolum cœlum & terram, nec ſolum hominem & Angelum, ſed nec exigui & contemptibilis animalis viſcera, nec avis pennulam, non herbæ floſculum, nec arboris folium ſine ſuarum partium convenientia derelinquit. Et eleganter Boët. *lib. 3. de conſol. metr. 9.*

O qui perpetua mundum ratione gubernas,
Terrarum, cœlique ſator, qui tempus ab ævo
Ire jubes, ſtabiliſque manens, das cuncta moveri.
Tu numeris elementa ligas, ut frigora flammis,
Arida conveniant liquidis, nec purior ignis
Evolet, aut merſas deducant pondera terras.

Probatur: Gubernatio eſt exequutio divinæ providentiæ, mandans tempore præfixo exequutioni id quod ab æterno præfinitum eſt. Atqui Deus ſapientiſſimè exequitur quidquid ab æterno conſtituit: ergo Deus omnia gubernat. Minor probatur. Videmus in rebus evenire, & recurgere ſemper præclarum illum ordinem, qui attendentes in admirationem rapit, quod ſanè non fieret niſi daretur aliquis ſupremus rector cuncta gubernans; ſicut in domo non poſſet eſſe elegans & uniformis œconomia, modus, diſciplina niſi eſſet aliquis ſupremus rector, cui pareatur: multò magis, ait ipſe Tullius *lib. 2 de naturæ Deor.* in tantis motibus, tantiſque viciſſitudinibus, tam multarum rerum, atque tantarum ordinibus, ſtatuere neceſſe eſt ab aliqua mente illos gubernari. Addit D. Thom q. 103. art. 2. ad 1. *ſicut motus ſagittæ ad determinatum finem demonſtrat apertè quod ſagitta dirigitur ab aliquo cognoſcente; ita certus curſus naturalium rerum cognitione carentium, manifeſtè declarat mundum ratione aliqua gubernari.*

Cujus

Cujus ulterior ratio eſt,quia Deus creavit res ex conſideratione ſuæ bonitatis,ut antea viſum eſt. Sed ad bonitatem Dei pertinet,ut ſicut res produxit in eſſe,ita etiam eas ad finem perducat, in quo conſiſtit gubernatio ; perfecti enim artificis eſt ut rebus productis ultimam perfectionem largiatur, quæ habetur in conſecutione finis. Ergo ſicut nihil eſt quod non ſit à Deo productum , ita nihil eſſe poteſt, quod ejus gubernationi non ſubdatur.

Objicies : *Eccleſ.9.*dicitur : *Vidit tempus,caſumque in omnibus.* Et 1.*Cor.* 9.habetur : *Nunquid de bobus cura eſt Deo ?* Sed ſi Deus omnia gubernaret,non eſſet caſus in omnibus ; haberet etiam curam de ſingulis : ergo Deus non omnia gubernat.

Reſpondeo , in tantùm in iſtis inferioribus inveniri caſum , in quantum multa accidunt præter intentionem cauſarum particularium ; ſed non quod aliquid præter intentionem ſupremi Gubernatoris eveniat. Cùm autem Apoſtolus ait,quod Deo non eſt cura de bobus , non intendit totaliter ſubtrahere boves à cura gubernationis divinæ, ſed ſolùm quantum ad modum qui competit creaturæ rationali, quæ regitur per præcepta , & prohibitiones ; præmiis incitatur, & minis ; quo pacto non gubernantur creaturæ irrationales , quæ tantùm aguntur in finem, ſed non agunt propter finem.

Dices : Si omnia à Deo gubernarentur , nullum accideret malum in rebus ; aliàs refunderetur in gubernantis diſpoſitionem : nihil etiam eſſet caſuale , ſiquidem omnia fierent ſecundùm ordinationem ſupremi Regis : nihil etiam eſſet contingens,ſed omnia evenirét propter certum,

&

& immutabilem divinæ gubernationis ordinem cui nihil poteſt reniti. Sed in rebus multa ſunt mala, caſualia, & contingentia : ergo omnia non reguntur à divina gubernatione.

Reſpondeo, hoc argumentum, quod importunè objiciunt impii, ſæpiùs ſolutum eſſe. Quomodo in rebus ſit caſus, explicuimus reſponſione ad præcedens argumentum. Quomodo gubernatio non tollat contingentiam à rebus, vel libertatem, ſed potiùs cauſet adhibendo cauſas proximas, quæ in ſuis effectibus deſinere poſsũt, fusè aliàs explicuimus. Quomodo verò, vel cur permittat mala pœnæ, nec authot ſit mali culpæ, ſæpiùs iteravimus, nec eſt opus repetere. Ut tamen una vice pro omnibus hanc calumniam reprimamus

Adverte præclaram doctrinam D.Thom. *lib.* 3. *cont. Gent. cap.* 71. ubi probat non debere divinam gubernationem omnia mala excludere à rebus. Tum quia ſupremus Gubernator debet permittere ut res agant ſecundùm modum propriæ naturæ defectibilis, & alteri contrariæ, & repugnantis. Tum quia multa ſunt in rebus, quæ niſi mala eſſent, locum non haberent, ſicut non eſſet patientia juſtorum, ſi non eſſet malignitas perſequutorum; nec eſſet locus juſtitiæ vindicativæ, ſi delicta non eſſent : in rebus etiam naturalibus non eſſet unius generatio, niſi eſſet alterius corruptio. Tum quia bonum totius præeminet bono partis: ergo ad gubernatorem pertinet aliquem defectum negligere in parte, ut fiat augmentum bonitatis in toto ; ſicut artifex abſcondit fundamentum in terra, ut tota domus habeat firmitatem. Bonitas autem, & perfectio totius univerſi ex ordinata bonorũ,

&

& malorum ordinatione conſurgit, ſicut & ſilentii interpoſitio facit cantilenam eſſe ſuavem. Tum quia aliàs multùm de bono hominis dimi-nueretur, & quantum ad cognitionem, & quantum ad boni deſiderium & amorem: nam bonum ex comparatione mali magis cognoſcitur, & dum aliqua mala patimur, ardentiùs bona optamus, ſicut infirmi bonum ſanitatis meliùs agnoſcunt, magiſque concupiſcunt. Hæc omnia compendiosè, & eleganter tradit Aug. lib. 11. de civit. cap. 18. *Deus ordinem ſæculorum tanquam pulcherrimum carmen etiam in quibuſdam quaſi antithetis honeſtavit. Antitheta enim quæ appellantur in ornamentis elocutionis, ſunt decentiſſima. Sicut ergo contraria contrariis oppoſita ſermonis pulchritudinem reddunt; ita quadam non verborum, ſed rerum eloquentiâ, contrariorum oppoſitione ſæculi pulchritudo componitur.* Ergo diſtinctio, & inæqualitas rerum à Deo eſt.

REFLEXIO.

Si Deus per ſeipſum cuncta regere dignatur, audiant Prælati, qui tam facilè à commiſſo ſibi grege corpore absũt, qui pro ovibus animas ponere deberent. Non conſiderant ſe prodeſſe magis quàm præeſſe teneri. Gloriantur nomine patris & paſtoris, & in alios parentis officia trãſferunt, vel dividunt; quia ſi adſunt verbo, nunquam paſcunt. Contra illos reclamat ipſa natura. Terra omnium parens, quæ genuit, ea nutrit. Quod aqua gignit, in aquis educatur. Nullum eſt animantis genus tam ferum; nulla leæna, vipera nulla invenitur, quæ non alant fœtus ſuos; & Paſtores animas abjiciunt? Quid crudelius

lius iis, non tam matribus, quàm novercis, quæ prolem educationis tædio exponunt? An non expoſitionis genus eſt animas teneras, conſcientias infirmas, adhuc peccato ſordidas, paſtorem ſpirantes, & partis ſpiritalis opem ea voce implorantes quæ feras moveret, vel prorſus negligere, vel iis eas tradere, quibus pluris eſt pecunia, quàm conſcientia? eiſque artem artium, regimen animarum committere, quibus palatii ſui cuſtodiam credere formidarent? Apoſtolus filiolos parturiebat, & quaſi nutrix fovebat pullos ſuos; lac dabat & eſcam. Qua ergo fronte Apoſtolorum ſucceſſores, & divini regiminis Vicarii filiis mammam negant, vel ad conductitios relegant ſemipatres; non enim totus pater eſt, nec abſolvitur genitoris munus, niſi animum alat, qui in Chriſto peperit. Porrò quid indignius quàm nonnullos temporalibus immediatè attendere, & animas per alios, etiam dum ipſi poſſunt, curare. Præclarè Bernard. lib. 5. de conſid. cap. 6. *Quid Epiſcopo turpius quàm incumbere ſupellectili, & ſubſtantiolæ ſuæ ſcrutari omnia, ſciſcitari de ſingulis, morderi ſuſpicionibus, moveri ad quæque perdita vel neglecta? Ad verecundiam dico quorundam ejuſmodi ſervantium quotidie omnem ſubſtantium ſuam, numerantium ſingula, de minutis & quadrantibus exigentium rationem. Mira res? ſatis ſuperque Epiſcopi ad manum habent quibus animas credant, & cui ſuas committant facultatulas non inveniunt? Optimi videlicet æſtimatores rerum, qui magnam de minimis; parvam, aut nullam de maximis curam gerunt. Sed ut liquidò datur intelligi, patientiùs ferimus Chriſti jacturam quàm noſtram. Quotidianas expenſas quotidiano reciprocamus ſcrutinio; & continua*

Dominici

Dominici gregis detrimenta neſcimus. De pretio eſcarum, & numero panum cum miniſtris quotidiana diſcuſſio eſt; rarò admodum cum Preſbyteris celebratur collatio de peccatis populorum. Cadit aſina, & eſt qui ſublevet eam; perit anima, & nemo eſt qui reputet.

SPECULATIO II.

Deus res omnes in eſſe perenniter conſervat.

ITa docet Scriptura ad Hebr.1. *Portans omnia verbo virtutis ſuæ.* Portare verò per virtutem, eſt conſervare agendo. Sapient.11. *Quomodo poſſet aliquid permanere, niſi tu voluiſſes;* aut quod à te vocatum non eſſet, conſervaretur? Act.17. *In ipſo vivimus, movemur, & ſumus*, quod fit, ut ibi explicatur, quia dat nobis Deus vitam & inſpirationem.

Subſcribunt omnes Patres. Auguſt. lib.4. ſuper Geneſ.ad litt. c.12. *Quod Dominus ait: Pater meus uſque modò operatur, conſervationem quandam operis ejus, quâ univerſam creaturam continet atque adminiſtrat, oſtendit.* Et iterum: *Virtus Dei ab eis quæ creata ſunt regendis, ſi ceſſaret aliquando, ſimul & illorum ceſſaret ſpecies, omniſque natura concideret.* Et D. Greg. *lib.16. Moral. c.18.* expendens verba illa Job, *Ipſe ſolus eſt*, inquit: *Sunt hæc omnia, ſed principaliter non ſunt; quia in ſemetipſis minimè ſubſiſtunt, & niſi gubernantis manu teneantur, eſſe nequaquam poſſunt; cuncta namquè in illo ſubſiſtunt, à quo creata ſunt. Cuncta quippè ex nihilo facta ſunt, rurſuſque*

rurſuſque ad nihilum tenderent, niſi ea Author omnium reg minis manu retineret. Quibus affinia Anſelm. *in monol. cap.* 12. ſcribit : *Dubium non niſi irrationabili menti eſſe poteſt, quod cuncta quæ facta ſunt, eodem ipſo ſuſtinente vigent, & perſeverant eſſe quamdiu ſunt, quo faciente de nihilo habent eſſe quæ facta ſunt. Sicut nihil factum eſt niſi per creatricem eſſentiam ; ita nihil viget, niſi per ſervatricem ejus potentiam.*

Probatur ratione D. Thomæ *q.* 104. *art.* 1. Aliquid dicitur dupliciter conſervari. Primò indirectè, cùm removentur corrumpentia, ſicut conſervatur puer cùm removetur ab eo ignis, vel gladius. Secundò directè, quando effectus ita pendet à cauſa, ut ſine ea eſſe non poſſit. Atqui licèt omnes creaturæ non conſerventur à Deo primo modo, quia multa ſunt quæ non timent corruptionem, ut ſunt Angeli, animæ rationales, corpora cœleſtia, quæ ſunt incorruptibilia; nulla tamen eſt creatura, cujus eſſe non pendeat à continuo influxu Dei. Ergo omnia conſervantur à Deo. Probatur ſecunda pars minoris. Effectus dependet à cauſa ſua ſecundùm eam rationem, quâ cauſa ſui eſt, id eſt ſi principium eſt ſolùm cauſa fieri, effectus dependet ab eo in fieri ; ſi verò eſt cauſa eſſe permanentis, necnon durationis, & ipſius permanentiæ, effectus pendebit ab ea quantùm ad eſſe & permanere. Sed omnis creatura pendet à Deo non ſolùm in fieri, ſed etiam in eſſe, ac in duratione, & permanentia illius : ergo nulla eſt creatura, cujus eſſe non pendeat ab influxu Dei. Major eſt certa, quia cauſa per ſe alicujus cauſat illud ubicumque invenitur ; non enim poteſt ſeparari ab aliquo id quod convenit ei per ſe ; unde ſi alicui cauſæ

per

per ſe conveniat producere talem effectum, & alicui effectui per ſe conveniat dependere à tali cauſa, ubicumque invenietur effectus, invenietur dependentia à tali cauſa. Minor verò probatur. Licèt effectus creati non pendeant à ſuis cauſis creatis in permanentia ſui eſſe, ſed ſolùm in fieri, cùm videamus corruptis cauſis durare effectus; tamen duratio & permanentia rerum dependet à Deo, quia cùm ſit ens per eſſentiam, nihil poteſt participare ratione entis, niſi ab illo; ſubindéque ipſa duratio & permanentia in eſſe, eſt effectus Dei, aliàs rem ſemel productam non poſſet deſtruere, & annihilare; ſiquidem non aliter concipi poteſt rem à Deo annihilari poſſe, niſi quatenus ſuſpendit influxum concurſus ſui in illam.

Confirmatur alia duplici ratione, quam tradit idem S. Doctor. *lib. 3. contra Gent. cap. 65.* Impreſſio agentis non remanet in effectu, ceſſante actione agentis, niſi vertatur in naturam effectus; formæ enim generatorum, & proprietates ipſarum remanent in eis poſt generationem, quia efficiuntur eis naturales: quod autem pertinet ad naturam ſuperioris generis, nullo modo poſt actionem agentis manet, ſicut lumen non manet in diaphano recedente illuminante. Eſſe autem non eſt eſſentia, vel natura alicujus rei creatæ, nec proprietas, cùm non fluat ab eſſentia, aliàs eſſentia ſibi daret eſſe; ſed ſolius Dei. Nulla ergo res remanere poteſt in eſſe, ceſſante operatione divina.

Secunda. Sicut opus artis præſupponit opus naturæ, ita opus naturæ præſupponit opus Dei creantis. Nam materia artificialium eſt à natura; naturalium verò per creationem à Deo. Sed artificialia

tificialia conſervantur in eſſe virtute naturalium, ſicut domus per ſoliditatem lapidum. Ergo ſimiliter omnia naturalia non conſervantur in eſſe, niſi virtute Dei.

Obſerva, quod licèt nomine conſervationis intelligatur præcipuè perennis, & indeficiens influxus Dei in eſſe rerum, unde & communiter dicitur quod conſervatio eſt continuata productio; tamen ſub illo nomine plura etiam intelligi poſſunt, quibus tanti beneficii magnitudinem magis percipies. In primis igitur ſub conſervatione continetur depulſio innumerabilium periculorum, & diſcriminum, quibus paſſim obnoxia eſt vita noſtra; tum in utero matris, in quo innumeri ſuffocantur, & ſine baptiſmo decedunt; tum in partu & pueritia, necnon in toto vitæ decurſu, in quo occurrunt tot ægritudines, infortunia, & caſus tam infeſti, quorum plures advertimus, ſed innumerabiliores ſunt qui nos latent. Sub hoc etiam beneficio comprehenduntur illa omnia, quibus fovetur vita noſtra, ad quam tuendam concurrunt elementa, influunt cœli, ſerviunt plantæ, & animalia, nedum ad neceſſitatem, ſed ad delicias; ita ut mundus totus ſit in perpetuo motu, ut noſtræ conſervationi incumbat & ſaluti.

Ex dictis ſequitur primò, creationem & conſervationem eſſe unam & eandem actionem, ut continuatam, quia eodem modo dependet creatura à Deo in conſervatione, quo aër à Solis influxu, ut habeat lucem; conſervatio autem lucis in aëre eſt per continuatum influxum Solis. Adde quod creatio & conſervatio nō diſtinguūtur nec ex parte principii, quod eſt idem Deus; nec ex parte termini, cùm ſit eadem res producta

&

& conſervata; nec ex temporis intercapedine, nam ſine ulla interruptione res quæ producitur, conſervatur. Unde poteſt eſſe ſolùm diſtinctio rationis, quatenus creatio dicit inchoationem, conſervatio verò continuationem actionis.

Sequitur ſecundò, quod licèt Deus poſſit omnia ad nihilum redigere, ſubtrahendo concurſum ſuum rebus quibus liberè dat eſſe, tamen de facto nullam rem omnino annihilat: quia vel creaturæ ſunt immateriales, & incorruptibiles, & illæ ſemper ſubſiſtunt; vel ſunt materiales, & ſic remanent ſaltem ſecundùm materiam, quæ eſt incorruptibilis. Nam ſicut creatio eſt productio è nihilo ſubjecti, ita perfecta annihilatio eſt deſtructio rei etiam quoad ſubjectum. Et ſic verificatur quod dicitur Eccleſ. 3. *Didici quod omnia opera quæ fecit Deus, perſeverant in perpetuum.*

Reflexio.

Fruſtra forent cuncta creata, niſi ea Deus jugiter conſervaret, portans omnia verbo virtutis ſuæ. Nam, ut ait Bernard. lib. 5. de conſider. *Tam nihil eſſe ſine ipſo, quàm nec ipſe ſine ſe eſſe poteſt. Ipſe ſibi, ipſe omnibus eſt, ac per hoc quodammodo ſolus eſt ipſe.* Hanc perennem Dei conſervantis curam æmulari Prælati tenetur, ut bonum quod Deo donante inceperint, jugiter perficiatur. Quid proficit terram fodere, arbuſta plantare, & naſcentes fructus aſpicere, ſi non æquo animo curentur etiam matureſcere? Deum *animam mundi* vocabat Plato, & *mentem univerſi* Seneca; quia in orbem ſemel conditum intimiùs animâ influit, attentiùs mente invigilat. Unde *Pſal.* 44. dicitur; *Deus in medio.* Et

Pſal. 47. *Suſcepimus Deus miſericordiam tuam in medio templi tui.* Quia ut ait Auguſt. ibid. *Æquus eſt omnibus Deus, & perſonas non accipit. Quod in medio eſt, paria habet ſpatia ad omnes fines: ita Deus æqualiter omnibus conſulens.* Et Bernard. ſerm. 1. Purific. *In medio templi miſericordia eſt, non in angulo, aut diverſorio; quia non eſt acceptio perſonarum apud Dominum. In communi poſita eſt, offertur omnibus, & nemo illius expers, niſi qui renuit.* Sic paſtores animarum, ſic affici, ſic imbui debent rore miſericordiæ, ſic affluere pietatis viſceribus, ut Deum valeant imitari, *Iſai.* 46. dicentem: *Audite me domus Iacob, & omne reſiduum domus Iſraël, qui portamini à meo utero. Ego feci, & ego feram: ego portabo, & ego ſalvabo.* Tantam pietatẽ Apoſtolus ille imitabatur, qui ut ait Chryſoſt. *totus factus eſt charitas*, dum dicebat 2. Cor. 12. *Ego autem libentiſſimè impendam, & ſuperimpẽdar pro animabus veſtris.* Æmulabatur & ipſe Chryſoſt. hom. 13. ad pop. *Vtinam*, inquit, *poſſet fieri, ut ego pro vobis omnibus bene mererer, & meritorum bravia vos caperetis?*

Speculatio III.

Divina gubernatio exigit, ut Deus interdum miracula operetur, qui ſolus ea operari poteſt.

Prima pars probatur. Pertinet ad ſupremum rerum moderatorem ágere interdum præter ordinem & curſum inſtitutum, cùm voluerit, & convenien

conveniens eſſe judicaverit. Talem enim rebus modum Deus indidit, ut ſibi reſervaverit aliter operari, cùm ad gloriam ſuam & utilitatem noſtram opus eſſe judicaverit. Nullo enim modo meliùs manifeſtari poteſt, quod tota natura divinæ ſubjecta eſt voluntati, quàm ex hoc quod quandoque ipſe præter ordinem naturæ aliquid operetur, ut ait S. Thom. *lib...cont. Gent. c. 99.* Ut autem pleniùs hunc extraordinarium divinæ gubernationis effectum intelligas

Nota primò, nomen miraculi derivari ab admiratione, quæ conſurgit dum apparet effectus, occulta manente ejus cauſa; nam ut aliquid verè mirabile ſit, non ſufficit quod cauſa ignota ſit alicui, ſi aliis ſit, vel poſſit eſſe nota; ſed cùm eſt ita omnibus occulta, ut à nullo dignoſci poſſit, & neceſſariò recurrendum ſit ad virtutem primi Entis, qui præter totius naturæ ordinem agit. Unde definitur miraculum, *Opus arduum, & inſolitum ſupra facultatem naturæ, & ſpem admirantis proveniens.* Dicitur *arduum*, eo quòd ſemper facultatem naturæ excedit, non verò dicitur tale reſpectu divinæ potentiæ, cui nihil eſt difficile; nec ullum eſt tam perfectum opus, quo ſine fine perfectius producere non valeat. Dicitur *inſolitum*, non quòd aliquando frequenter non eveniat, ut ad Chriſti tranſitum, vel umbram Petri catervatim ſanabantur omnium languores; ſed quia eſt præter naturæ conſuetudinem. Dicitur *ſupra facultatem naturæ*, quia excedit totam ſphæram virtutis agentium naturalium. Denique dicitur *ſupra ſpem admirantis*, non quidem ſupernaturalem, quæ ſequitur fidem, cùm potiùs fides ſit maxima diſpoſitio ad impetranda miracula; unde aiebat

Veritas: *Fidem habere*; id eſt, fiduciam: ſed præter ſpem naturalem fundatam in curſu ordinario cauſarum naturalium.

Nota ſecundò, aliquid poſſe excedere facultatem naturæ, atque adeò eſſe miraculum tripliciter. Primò quantum ad ſubſtantiam facti, ſicut quod duo corpora ſint ſimul, quod Sol retrocedat, vel corpus humanum glorificetur. Et hæc tenent ſummum gradum in miraculis. Secundò quantum ad id, in quo fit, ſicut reſſuſcitatio mortui, & illuminatio cæci; quanvis enim vita, & viſus ſint effectus in ſubſtantia naturales, non poteſt tamen natura nec vitam mortuo, nec viſum cæco reſtituere. Tertiò, aliquid excedit facultatem naturæ quantum ad modum, & ordinem faciendi, ſicut cùm aliquis per virtutem divinam à febre curatur abſque curatione, & conſueto modo naturæ; vel cùm aër in pluvias ſubitò denſatur, vel nubiloſus ſerenatur, naturalibus cauſis non modò non juvantibus, ſed ad oppoſitum conantibus. Huic affinis, imò & coincidit diviſio miraculorum *contra naturam*, & revocantur ad prima, non quòd Deus violentiam afferat naturæ, ſed quia agit contra particularem alicujus propenſionem, non contra univerſalem, quam habent res omnes, ut in ipſis faciat quidquid voluerit author naturæ, ut alibi dicemus: alia ſunt *ſupra naturam*, & reducuntur ad ſecundam claſſem: alia *præter naturam*, & coincidunt cum tertiis.

Secundam partem docet Scriptura Pſal. 71. & 135. *Qui facit mirabilia ſolus.* Ratio eſt, quia miraculum eſt cùm aliquod fit præter ordinem totius naturæ; ſi enim fit ſolùm præter ordinem alicujus naturæ particularis, tunc non eſt miraculum

culum, ut patet ex dictis: ſed ſolus Deus poteſt agere præter ordinem totius naturæ, quia quidquid facit Angelus, vel dæmon, vel homo, ſemper fit ſecundùm ordinem naturæ: ergo ſolus Deus miracula operari poteſt, non Angeli, nec Sancti, qui eatenus ſolùm dicuntur miracula patrare, quatenus ad eorum deſiderium vel orationem Deus miracula facit.

Multas alias hujus veritatis rationes affert S.Thom.3.*cont. Gent.c.* 102.quarum vis ad hoc reducitur, quod quia creatura omnis in ſua actione requirit ſubjectum, cùm creare non poſſit, ſequitur cauſam creatam nihil poſſe efficere niſi id ad quod ſubjectum eſt in potentia, cùm ad hoc tendat omnis ſua virtus, ut effectum ſuum educat de potentia ſubjecti. Sed multa miracula fiunt, ad quæ non datur potentia in ſubjecto, ſed potiùs repugnantia, ut ſuſcitatio mortui, penetratio corporum, retroceſſio ſolis. Sequitur etiam quod ſi cauſa ſecunda non poſſit operari niſi ex ſubjecto id ad quod ſubjectum eſt in potentia, hinc fit cauſam creatam non poſſe producere effectum, niſi per determinata media, quibus hujuſmodi potentia præparetur; ſicut cibus non ſtatim fit caro, niſi cùm converſus fuerit in ſanguinem: ſed in miraculis non ſervatur ille ordo naturalis: igitur virtute creaturæ fieri non poſſunt. Pro quorum majori luce

Adverte cum D.Thom.*q.* 114.*art.*4.quod interdum miraculum accipitur pro aliquo mirabili, quod excedit humanam facultatem & conſiderationem; in qua lata acceptione multa dicuntur miracula, quæ naturaliter fiunt. Sic dicit Auguſt.tract.42. in Joan. *Miracula, quibus totum mundum regit, univerſamque creaturam*

adminiſtrat, aſſiduitate viluerunt. Et poſt pauca: *Majus miraculum eſt gubernatio totius mundi, quàm ſaturatio quinque millium hominum de quinque panibus*. Et ſic Angeli, & dæmones poſſunt facere aliqua mira: ſicut etiam homines rari & excellentis ingenii interdum aliqua artefacta efficiunt, quæ omnium rapiunt admirationem. Hæc autem mirabilia efficiuntur à ſpiritibus dupliciter, vel producendo veros effectus latentibus cauſis, ſicut magi Pharaonis veros ſerpentes & ranas fecerunt, adhibendo & latenter ſpargendo quædam ſemina, quæ in elementis mundi inveniuntur; vel ſecundùm apparentiam tantùm, quando videntur aliquæ tranſmutationes naturaliter impoſſibiles, ut cùm corpus humanum mutatur in beſtiale, aut cùm ſimulant ſuſcitare cadaver, & id præſtant vel turbando phantaſiam videntium, vel faſcinando oculos, vel formando corpus ex aëre circunſtante, in quo forma hominis, quem repræſentare volunt, figuratur. Addit etiam D.Thom. 3. *cont. Gent. c.* 103. ſpiritus ad efficienda hujuſmodi inſolita uti determinatis effectibus, quaſi inſtrumentis quibuſdam: ex inſtrumento autem procedit effectus non ſolùm correſpondens virtuti inſtrumenti, ſed etiam ultra propriam virtutem, in quantum agit in virtute principalis agentis; nam ſerra, & ſecuri elaboratur lectus eo perfectior, quo artifex eſt peritior. Similiter ergo ex ipſis effectibus naturalibus proveniunt altiores effectus, ex hoc quod ſpirituales ſubſtantiæ eis utuntur quaſi inſtrumentis. Unde non debet ſolùm attendi vis rerum quas applicant, ſed etiam applicantium induſtria.

Quæres

Quæres occaſione horum effectuum mirabilium, quid & quotuplex ſit magia?

Reſpondeo magiam in communi eſſe facultatem efficientem virtute naturali aliqua mira & inſolita. Dividitur verò in naturalem, artificialem, & diabolicam. Prima eſt vis alicui naturæ inſita, cáuſans aliquos effectus extraordinarios, qualis eſt vis magnetis ad attrahendum ferrum, remoræ ad ſiſtendam ingentem navem, baſiliſci intuitus ad mortem afferendam, fluxus & refluxus maris, conſonantia duarum fidium, quarum unâ pulſatâ, alia uniſona tinnit; cadaver coram occiſore ſanguinem fundens, leo gallum gallinaceum arcanâ antipathiâ metuens, & vis ſanativa multis plantis, lapilliſque ingenita.

Artificialis eſt cùm arte & induſtria humana fiunt hujuſmodi mirabilia. Vnde nihil eſt aliud, quàm exacta quædam arcanorum naturæ cognitio, & obſervatio influxus & curſus ſyderum, ſympathiæ, & antipathiæ rerum, ex qua notitia accurata procedi poteſt ad res certo modo, loco, & tempore applicandas, ut hujuſmodi conjunctione naſcantur effectus mirabiles, vel prænuncientur effectus naturales futuri, putà ſanitatis & mortis. Et hæc præcipuè reperitur in perfectis Medicis, qui proptereà à Galeno vocantur Iſſothei, id eſt ſemi-Dii, quia ex plena rerum naturaliam peritia multa poſſunt prædicere. Ad hanc etiam reducunt aliqui efficaciam pulveris ſympathici, licèt alii de tacito dæmonis pacto ſubdubitent. Reducuntur etiam illa àrtis operæpretia & ſpecimina eximia, qualia fuerunt illa ſeptem mirabilia mundi omnibus nota; ſpecula etiam illa per quæ naves in obſidione Syracuſana combuſtæ ſunt, & alia,

innumera, quæ ab orbe condito prodierunt, & quotidie prodeunt.

Diabolica eſt, cùm apparent aliqua mira virtute cacodæmonis, vel immediatè agentis, vel mediis precibus & pactis cum hominibus initis; quæ magia quando præterita, vel futura, vel præſentia occulta detegit, dicitur divinatio: quando hominibus nocumentum affert, dicitur maleficium: quando ſoli vanitati, voluptati, curioſitati, vel apparenti utilitati ſervit, vana obſervantia nuncupatur. Sed ſciendum ex Div. Auguſtin. *lib.* 3. *de Trinit. cap.* 7. hæc non fieri à dæmonibus, vel magis, niſi quoties Deus permittit, aliàs totum orbem infeſtiſſimi ſpiritus perturbarent. Id autem permittit Deus, tum ad fallendos fallaces, & in pœnam peccati magorum, qui juſtè ſeducuntur à dæmonibus, quia eis in peccatis obediunt. Tum ad monendos fideles, ne tale quid facere tanquam aliquid magnum deſiderent, quod à tam vilibus perſonis, ſcilicet magis, ope dæmonis fit. Tum ad manifeſtandam juſtorum patientiam, quæ his modis à dæmonibus exercetur, ut patet in Job.

Quæres ſecundò, quomodo diſcerni poterit opus magiæ.

Reſpondeo, quod cùm aliquid mirum & inſolitum videtur, non ſtatim debet attribui dæmonibus, ut quidam imperiti ſolent; quare priùs omninò conſiderandæ ſunt cauſæ naturales, v.g. vis & natura imaginationis, quæ ſæpè juvat ad hujuſmodi mira cauſanda: quod diligenter adverte pro quibuſdam, qui putantur energumeni, à diabolo obſeſſi, vel poſſeſſi, & non ſunt; pro aliis etiam, præſertim mulieribus, quæ viſiones, ecſtaſes, raptus pati videntur. Conveniunt

niunt enim omnes maximam eſſe vim imaginationis, præſertim in corpus proprium, quia ex objectorum ſpeciebus potens eſt ad movendum appetitum, cujus paſſiones concitatæ eo corpus vehementiùs immutant, quo fortior eſt apprehenſio. Et experientiâ compertum eſt, multa mirabilia effecta eſſe in ſomno vi imaginationis, ut patet in noctambulis, qui multa moliuntur, quæ vigilantes non auderent; tectum ſublime aſcendunt, per ſemitas periculoſas incedunt, flumina natando trajiciunt, quia vaporum caligine ligata ratio pericula non reformidat. Duri ergo, & difficiles ſint Patres ſpirituales & Confeſſarii in adhibenda fide mulierculárum narrationibus.

Quod ſi effectus inſolitus maturè indagatus non poſſit attribui cauſæ ordinariæ, ſcilicet nec imaginationi, nec temperamento, nec temporis mutationi, nec cœli influxibus, ut ſunt illi quos enumerat S. Thom. *loco citato, c.* 104. ut cùm redduntur reſponſa de furtis ſublatis, aliiſque actionibus occultis; ſicut enim corpora cœleſtia non influunt directè in intellectum, ita ex eorum influxibus non poſſunt dignoſci effectus ab intellectu procedentes: ſimiliter apparent aliqui colloquentes, & ratiocinantes de diverſis etiam abſentibus, vel theſauros occultos detegentes; quæ ob eandem rationem non poſſunt eſſe effectus cœleſtium corporum, ſimiliter quod aliquis inviſibilis reddatur, quod ſtatua moveatur, aut vocem emittat, non eſt poſſibile fieri virtute corporis cœleſtis, quæ ſe extendit ad ſolos effectus naturales, quales non ſunt prædicti; nec ſit poſſibile quod hujuſmodi ſtatuæ ſortiantur aliquod principium intrinſecum vitæ,

cùm nulla eis data ſit forma ſubſtantialis nova, ſed maneat antiqua cupri vel auri, mutatâ ſolâ figurâ. Unde & dicitur Pſal. 113. *Simulachra gentium argentum & aurum, opera manuum hominum. Os habent, & non loquuntur, neque enim eſt ſpiritus in ore ipſorum*; tunc manifeſtum eſt effectus illos tribuendos eſſe ſpiritibus ſeparatis.

Hoc etiam apparere poteſt ex his quæ adhibent ad hujuſmodi effectus producendos. Primò utuntur quibuſdam vocibus, quibus putant ſe transſmutare res, cùm tamen vox nullam habeat virtutem niſi ex intellectu: intellectus autem & cognitio noſtra non eſt cauſa rerum, ſed cauſatur à rebus. Secundò adhibent quoſdam characteres & figuras determinatas, quæ tamen nihil faciunt ad rem, ſicut nec litteræ, vel imagines, quas aliquando ſculpunt, ad nihil aliud valent, niſi ut ſint ſigna quæ dicunt ordinem ad aliquem intellectum, ad quem intentio magi dirigitur.

REFLEXIO.

Dei gubernatio interdum miracula patrat, ut certò ſciant mortales naturæ curſum in eorum gratiam mutari, qui in Deo ſpem ſuam poſuerunt; quin tunc ad opem nobis ferendam præſto eſſe Deum, cùm omnia undique deſunt auxilia. In verba Dei ſuperſperant juſti, cùm omnis creatæ ſpei aditus præcluditur. Et quo graviores perſentiunt hoſtes, majorem ſperandi ſumunt profectum. *Prælìator Dei* (inquit Gregor. *lib.* 31. *moral. cap.* 17.) *cùm vim tentationis incumbere conſpicit, utilitatem ſupernæ diſpenſationis conſiderans, ex ipſa validiùs adverſitate confidit.* Quàm pulchrè Job 13. *Etiamſi me occiderit,*

rit, in ipſo ſperabo, quia non dubito, quin Deus miracula præſtet cùm deſperatum erit naturæ ſubſidium, aderitque opportunus auxiliator, quando res ad id erit deducta diſcrimen, ut omnis penè ſalutis ſpes defeciſſe videatur. Verè Chryſoſt. in Pſal. 117. *Quando res in maximam inciderint inopiam, tunc tu ſpera maximè. Tunc enim Deus maximè oſtendit ſuam potentiam, quando res planè fuerint ab hominibus deſperatæ; hoc eſt enim tempus divini auxilii. Nec attende rerum naturas, quæ præcipites agunt in deſperationem; ſed Dei potentiam, quæ deſperata adducit in bonam ſpem.* Succinit præclarè Chryſoſt. qui ponderans quare Chriſtus expectarit quatuor dies antequam Lazarum ſuſcitaret, ait ſerm. 63. *Videtis quemadmodum dat locum morti, licentiam dat ſepulchro, corruptioni poſſe permittit, negat nihil putredini, nihil fœtori; atque ut tartarus rapiat, trahat, habeat, admittit, atque agit, ut humana ſpes tota pereat, & tota vis humanæ deſperationis accedat, quatenus quod facturus eſt, divinum ſit, non humanum.*

CAPUT II.

De conſortio divini regiminis in creaturas effuſi.

NOn ſolùm Deus omnia immediatè gubernat, & ut ait Salvian. lib. 1. de Provident. *Sentit omnia per ſubtilitatem, movet per fortitudinem, regit per poteſtatem, cuſtodit per benigni*

benignitatem. Sed etiam ex abundantia ſuæ bonitatis creaturis participationem ſui regiminis permittit, non ſecus ac navigans gubernator, qui manum ſuam à gubernaculo non tollit, & auras captans, & ſaxa vitans, & aſtra ſuſpiciens totus eſt tam corporis, quàm cordis officio operi ſuo deditus; & tamen variis miniſtrorum obſequiis navim perducit ad portum. Sic Deus noſter ab univerſitate omnium rerum nec munus dignantiſſimæ viſionis avertit, nec regimen ſuæ curæ tollit, nec indulgentiam pietatis aufert; & tamen non quidem ex indigentia, ſicut nauta; ſed ex plenitudine bonitatis in exequutione ſui regiminis quaſdam creaturas mediantibus aliis fovet, & moderatur. Dum enim creaturas produxit, talem eis contulit perfectionem, quam poſſint in alia diffundere. Sicut eruditus magiſter non ſolùm doctos inſtituit diſcipulos, ſed etiam aliorum efficit Doctores. Id in ſpeciali conſideremus.

SPECULATIO I.

Ad divinæ gubernationis gloriam exigitur, ut inferiora per ſuperiora; ſcilicet per Angelos, & per homines regat.

NOn eſt ſenſus hujus aſſertionis, Deum immediatè ſolùm agere, id eſt, mediis cauſis ſecundis ſuæ gubernationis, adminiſtris; nam divina gubernatio, quæ eſt executio providen-

tiæ,

tiæ, maximè deſcendit ad circunſtantias individuales, quia hoc exigit cognitio practica: ſicut ille dicitur optimus Medicus, qui non ſolùm profundè ſpeculatur principia medicinæ, ſed qui ea particularibus morbis applicat. Senſus ergo eſt, Deum in regimine univerſi non agere ſolùm, ſed creaturas cum ipſo, immediatè tamen agente. Hoc poſito

Probatur prima pars. Creaturæ debent aſſimilari Deo non ſolùm quantum ad hoc, quod Deus in ſe bonus eſt, ſed etiam quantum ad hoc quod Deus eſt cauſa bonitatis: ergo Deus non ſolùm conſervat res in bono, ſed etiam ſuperiora movet, ut inferioribus ſuam bonitatem diffundant, quia non eſſent divinæ bonitatis expreſſiva, niſi per actionem ſuam bonitatem communicarent; bonum enim eſt ſui diffuſivum. Id etiam exigit ordo & unitas univerſi; rerum enim diverſarum nulla eſſet colligatio, nulla inter illas harmonia, nulla relatio vel conſonantia, niſi ſuperiora ſibi inferiora actione ſubjicerent, & ſubjectione unirent.

Secunda pars, quæ aſſerit Angelos in conſortium divini regiminis admitti, eſt certa; ſi enim nobiles, & ſapientes ad gubernandum eligi meritò ſolent, profectò à conſortio divini regiminis excludi non debent Angeli, quorum naturæ præſtantia, & intellectus ſapientia cæteras creaturas ferè immensùm excedit.

Exercent autem Angeli regimen, tum erga ſe mutuò per loquutionem & illuminationem; unde Deus varias inter eos hierarchias & choros diſtinxit, ut illa ſubordinatio ſervaretur; ſed de his *Diſſert.* 2. & 3. abundè egimus: tum erga iſta inferiora; unde Jacob *Gen.* 28. vidit in

ſomnis ſcalam ſtantem ſuper terram, & cacumine tangentem cœlum, Angelos quoque aſcendentes, & deſcendentes per eam, & Dominum innixum ſcalæ. Quæ ſcala ſecundùm Theodoret. *q.* 28. *in Geneſ.* Generalem Dei providentiam ſignificat; aſcenſus verò & deſcenſus Angelorum, miniſterium eorum declarat circa omnia quæ ſunt ſuper terram. Et quamvis eis materia non obediat ad nutum, ut docet Auguſt. *lib.* 3. *de Trinit. cap.* 8. poſſunt tamen applicando activa paſſivis plures mutationes efficere, ad quas agentia corporalia non ſufficerent, quia pro ſui ingenii ſubtilitate ſemina rerum nobis occultiora noverunt, & eas per congruas temperationes latenter ſpargere poſſunt; atque ita gignendarum rerum, & accelerandorum incrementorum materiam præbere. Præcipuè verò obediunt corpora Angelis quoad motum localem, quem imprimunt corporibus cœleſtibus, quæ incredibili celeritate cient. Nec ſolis corporalibus præſunt Angeli, ſed præſertim mittuntur à Deo in cuſtodiam hominum, de quo ſuprà ſermo copioſior fuit.

Tertia pars, quæ hominibus tribuit participium divini regiminis, eſt conſtans: ſi enim Deus regit mundum per Angelos & creaturas corporales, certum etiam eſt gubernationis ſuæ participem reddere hominem, quem creando conſtituit præſidem univerſæ terræ. Sicut autem actio hominis eſt duplex, ſpiritalis, & corporalis, ſicut ipſe ſpiritu & corpore conſtat, ita per utramque divinæ gubernationi cooperatur. De actione corporali, ſcilicet nutritione & generatione, de quibus agit S. Doctor in fine primæ partis, fusè diſputatur in Philoſophia. De ſpirituali

tuali verò ſciendum, eam exerceri magiſterio, dum præceptor erudit diſcipulos, quos ad veritatis cognitionem manuducit, procedendo ex minùs univerſalibus & notioribus, ad univerſaliora & minùs nota, vel declarando ordinem principiorum ad concluſiones. Nec propterea magiſter producit lumen vel ſpecies intelligibiles in diſcipulo, ſed inſtructione ſua dirigit ipſum ad hoc ut promptè, facilè, & ſolidè formet intelligibiles conceptiones, & ex principiis concluſiones deducat; ut *quæſt.* 117. explicat D.Thom.

Dices: Chriſtus prohibet plures magiſtros fieri, imò necquenquam magiſtrum vocari permittit, ut patet *Matth.* 23. Sed ſi homines poſſent alios docere, verè eſſent magiſtri: ergo homines non poſſunt alios docere.

Reſpondeo, Chriſtum non prohibere alios docere, cùm ipſe dicat Matth. 5. *Qui fecerit, & docuerit, hic magnus vocabitur in regno cœlorum.* Unde Apoſtolus paſſim inſinuat ſe eſſe Doctorem, 1. Timoth. 2. *In quo poſitus ſum ego prædicator, & Apoſtolus, Doctor Gentium in fide & veritate.* Et 1. Cor. 12. *Quoſdam Deus poſuit in Eccleſia, primò Apoſtolos, ſecundò Prophetas, tertiò Doctores.* Sed quia omnis ſcientia & ſapientia deſurſum eſt, deſcendens à Patre luminum, qui ſignavit ſuper nos lumen vultus ſui; ideò Deus dicitur ſimpliciter magiſter, ad quem omnes ſapientiſſimi, tanquam humiles diſcipuli recurrere ſemper neceſſe habent.

Fateor tamen his verbis Salvatoris damnari ambitioſam nimis quorumdam ſuperbiam, qui ad Doctoratus Lauream tam fervidè anhelant, cùm ſint omnis eruditionis expertes. Nullum lapidem

lapidem non movent, nulli parcunt ſumptui, ut poſſint Magiſtri, vel Præſentati, vel Baccalaurei nomenclaturâ ſalutari. O deplorandam fatuitatem! ambire titulum, & rem negligere; vocari Doctorem,& eſſe indoctum. *Quid enim eſt titulus in indigno,niſi ornamentum in luto?* aiebat Salvian. Abſit à viris Sanctis & Religioſis affectata quorumdam jactantia, qui nunquam ſe nominari volunt, aut ſinunt, niſi cum præfatione Magiſtri, vel Præſentati, vel Lectoris. Antiquum fratris nomen retineamus, quod in primitiva Eccleſia in uſu erat. Sacerdotes verò nomine Patris honoremus: quem morem viguiſſe in Palæſtinæ & Ægypti Monaſteriis teſtatur Hieronym. *in c.23.Matth.* Et certè dum videmus ipſum Eccleſiæ Hierarcham pro ſumma gloria ducere ſe ſervum ſervorum Dei nominari, erubeſcat, & contundatur hujuſmodi ſemi-Doctorum immoderata licentia,qui licèt habeant pileum, vel ſolennes litterarum formulas in terra,non habebunt tamen aureolam in cœlo, niſi verè docti ſint, & in juſtitia erudiant plurimos.

Quàm verò damnanda ſit quarumdam Academiarum & Profeſſorum facilitas in promovendis ad Lauream Magiſterii ineptis,attende. Notanda ſunt verba Petri Gregor. Toloſani lib. 18.de Repub.c.9.n.6. *Multùm nocuit Reipublicæ, quod Profeſſores aliqui reperiantur parum timoratæ conſcientiæ, & non conſiderent,quæ e pecus Arcadicum intrudant Eccleſiis, & ſubſelliis, ad gratiam ſæpè gradus profanis concedentes; nec conſiderant ſe reddituros rationem coram Deo & hominibus de tanta in probandis ſtudiis negligentia.* Et ratio eſt,quia gradus magiſterii

giſterii ſunt publica eruditionis teſtimonia, quibus condecorati reputantur idonei obeundis muniis ſuæ Facultatis. Theologi animabus ſoſpitandis; Juriſperiti juribus tuendis; Medici corporibus curandis: quæ ſunt tria humani orbis bona, nimirum ſalus animæ, jura bonorum, & ſanitas corporum, quæ per imperitos & titulares Doctores ſummo in diſcrimine verſantur. Sed de his forſan aliàs.

REFLEXIO.

Omnia in vobis ordinatè fiant. Ordinavit in me charitatem. Sicut divina gubernatio inferiora per ſuperiora regit, ut mutuâ dependentiâ veluti vinculo partes univerſi conjunctæ ordinatiſſimè conſiſtant: ita vitæ humanæ, & chriſtianæ felicitas in voluntaria inferiorum ad legitimos ſuperiores ſubordinatione ſita eſt; pax enim eſt *tranquillitas ordinis*, ſine quo mundus confuſionem imitatur inferni, in quo nullus ordo, ſed ſempiternus horror inhabitat. Pervertitur autem ille ordo (ut pulchrè obſervat S. Humbertus, quintus Ordinis noſtri Magiſter Generalis) ſex modis. Primò, *quando id quod deberet eſſe intus, eſt extra*; quam inordinationem cauſat hypocriſis, externam affectans ſanctitatem, internam negligens. Secundò, *quando id quod deberet eſſe ſurſum, eſt deorſum*; quam inordinationem ſuperbia efficit ſubditorum, ſuis ſeſe Prælatis anteponentium. Tertiò, *cùm id quod deberet eſſe dextrum, eſt ſiniſtrum*; quod facit ſapientia carnis inimica Deo, quæ dat dexteram, ſeu locum honoris non viris ſanctis, ſed in ſæculo potentibus; juſtorum

verò

verò ſimplicitatem irridet & floccifacit. Quartò, *quando id quod deberet eſſe ante eſt retro*; quod præſtat cupiditas, ſpiritalia deſpiciens, temporalibus ſemper intenta; aquam fontium de longè adducens, aquam ſapientiæ parum curans; domum & veſtes auro & ſerico operiens, & ornatum internum parum curans. *O vanitas vanitatum* (exclamat Bernard.) *ſed non vanior quàm inſanior! Fulget Eccleſia in parietibus, & in pauperibus eget. Suos lapides auro induit, & ſuos filios nudos deſerit. De ſumptibus egenorum ſervitur oculus divitum. Inveniunt curioſi, quo delectentur; & non inveniunt miſeri unde ſuſtententur. Proh dolor! ſi non pudet ineptiarum, cur non piget expenſarum?* Quintò, *quando quod deberet eſſe medium, eſt extremum*; quod cauſat acceptio perſonarum. Nam charitas eſt in medio, ut omnibus omnia ſit: acceptio verò perſonarum & indiſcretio medium deſerunt, & in extremis partibus ſe ponunt, ut quibuſdam partialiter, & juxta iniquè faveant: quod verò in medio eſt, paria habet ſpatia ad omnes fines. Sextò, *quando quod deberet eſſe in principio, in finem rejicitur*, quod facit pigritia, negotium ſalutis, à quo ducenda eſſent primordia, ſemper differens, ſemper procraſtinans.

SPECU

Speculatio II.

Deus etiam utitur corporibus ſuperioribus in regimine univerſi.

INter corpora, quæ Deus adhibet ad gubernationem univerſi, primatum tenent cœleſtia, in quæ reducuntur motus varii & multiformes horum corporum inferiorum; quia cùm ſint corpora magis immobilia (non enim moventur niſi motu locali) in ipſum revocantur omnes motus inferiores, cùm omnis multitudo ab unitate procedat, omniſque motus ab immobili. Unde Philoſophus *lib. 2. de generat. text. 56.* ait neceſſe eſſe ponere aliquod principium activum mobile motu locali, quod per ſuam abſentiam vel præſentiam cauſet varietatem circa generationem & corruptionem corporum inferiorum. Et ita etiam docet Dionyſ. *c. 4. de divin. nomin.* dicens: *Lumen ſolis ad generationem ſenſibilium confert, & ad vitam ipſam movet, & nutrit, & perficit.* Verùm ad pleniorem materiæ hujus intelligentiam

Obſerva primò, quod licèt corpora cœleſtia poſſint agere directè in facultates quæ ſunt addictæ organis corporeis, non tamen in intellectum & voluntatem. Quia quod fit in rebus ex impreſſione corporum cœleſtium, naturaliter fit. Et ita ſequeretur, quod homo non eſſet liberi arbitrii, ſed naturali neceſſitate ageretur in ſuas actiones, quod eſt hæreticum, & repugnat humanæ ſocietati, & converſationi. Indirectè tamen, & per accidens poſſunt agere corpora cœ-

leſtia in intellectum & voluntatem, quatenus hujuſmodi facultates ſpiritales indigent pro hoc ſtatu uti viribus inferioribus ſenſitivis; unde turbata imaginativa, æſtimativa, memoria, vel vehementer commoto appetitu, operatio rationis neceſſariò perturbatur. Non eſt tamen ſimile de voluntate, quæ licèt habeat ſympathiam cum appetitu ſenſitivo, cujus paſſiones non parum inclinant voluntatem; tamen in poteſtate ipſius libera manet paſſionum motibus reſiſtere, vel obtemperare.

Obſerva ſecundò, hinc ſequi, Aſtrologos per ſyderum exortum, occaſum, colliſionem, commixtionem, varioſque influxus non poſſe prædicere futuros actus humanos, qui à libertate naſcuntur. Unde & dicitur Hierem. 10. *A ſignis cœli ne timeatis.* Et Deuter. 18. Deus aſtrologiam judiciariam irridet & abominatur. *Nec inveniatur in te qui obſervet ſomnia* (in Hebræo habetur *Moghonem*, quo ſignificatur obſervator ſitus aſtrorum, & planetarum) *nec incantator; omnia enim hæc abominatur Dominus.* Unde in Cõcilio Tolet.I.can.15. *Si quis aſtrologiæ, vel matheſi exiſtimat eſſe credendum, anathema ſit.* Idem habetur in jure, *cap. ex tuorum, de ſortilegiis.* Et Sixtus in Bulla, quæ incipit *Cœli & terræ*, anno 1586. ſtatuit, ut contra aſtrologos artem judiciariæ aſtrologiæ exercentes de ſucceſſibus, caſibus fortuitis, aut actionibus humanis, etiamſi id non certò affirment, inquiratur ab Epiſcopis, & hæreticæ pravitatis Inquiſitoribus; tum ob incommoda, quæ ſæpiùs eveniunt ex hujuſmodi prædictionibus; tum quia ſæpè in hujuſmodi horoſcopantibus, & divinantibus latet malitia, & ſuperſtitio;
tum

tum ob periculum introducendi errores eorum, qui aſtris directionem humanorum actuum attribuerunt.

Obſerva nihilominus tertiò cum D.Th.poſſe Aſtrologos plura vera prædicere circa actus humanos, eo quòd corpora cœleſtia influunt in appetitum ſenſitivum, cujus paſſiones major hominum pars ſequitur. Unde *Eccleſ.* 7. dicitur, ***quod ſtultorũ infinitus eſt numerus***; ſtulti enim ſunt, qui paſſionum impulſui brutorum more obediunt; pauci verò ſunt ſapientes, qui hujuſmodi motibus reluctentur. Unde quia ex aſtris poſſunt aſtrologi cognoſcere complexiones, inclinationes, & paſſiones hominum, juxta quas aliqui ſunt magis propenſi ad iram, alii ad concupiſcentiam, hinc fit aſtrologos poſſe conjicere liberas electiones voluntatis; ſicut etiam nos ex complexionibus & moribus eorum quibuſcum convivimus, inferimus probabiliter quid facturi eſſent in tali, vel tali occaſione.

Obſerva quartò, quod licèt Aſtrologi poſſint modo dicto futura conjicere in communi, non tamen in ſpeciali. Tum quia liberum arbitrium poteſt paſſionibus reſiſtere. Tum quia ſæpè in eodem homine eſt conflictus paſſionum, diverſitas occaſionum, circunſtantiarum, ſocietatum, negotiorũ. Unde licèt fortè ratione unius paſſionis aliquid acturus eſſet, tamen ratione alterius aliud præſtabit, vitium vitio vincens. Tum quia licèt aſtra influant in complexiones, & in appetitum ſenſitivum, tamen eorum influxus non eſt cauſa adæquata hujuſmodi temperamenti, & conſtitutionis, quæ pendet à pluribus aliis circunſtantiis loci, temporis, genitorum, aliiſque cauſis proximis, quæ influxus cauſarum univer

univerſalium ſæpè impediunt, ſæpius turbant, ſemper modificant, & determinant ad modum ſuum Et certè ſi judicia Aſtrologorum de pluviis & ventis falſa eſſe quotidie cernimus in his quæ per Ephemerides ſingulis annis prædicuntur à peritiſſimis Aſtrologiæ Magiſtris; quia nimirum diſpoſitio materiæ non correſpondet diſpoſitioni ſyderum, ſicque impediuntur effectus ad quos aſtra inclinabant; quantò magis id verum eſt de actibus humanis inter tot negotia occurrentia, tot contingentias improvisò obviam factas, cupiditates urgentes, motiva huc illuc impellentia, prementes curas, & inſperatos rerum concurſus, quibus implicatur, & irretitur cor humanum?

Tandem id poteſt confirmari, quia videmus interdum duos homines in eodem climate, & oppido, eadem hora, momentoque natos, adeò diverſas ſortiri propenſiones, ut indole, ingenioque diſcrepent magis quàm ſi alter ex India, alter ex Europa eſſet oriundus. Imò advertimus gemellos iiſdem parentibus generatos, eodem utero geſtatos, eodem momento conceptos, eodémque cubiculo partos, diſcrepanti indole, ac repugnantibus moribus præditos eſſe, ut ſatis in Eſaü & Jacob apparet. Sed quid mirum? Cùm in ipſis ejuſdem arboris pomis diverſum colorem, ſaporem, magnitudinem, ſuavitatem, ſanitatemque cernamus.

Dices: Corpora agunt in dæmones, qui ſæpè arcentur & expelluntur herbis, lapidibus, animalibus, ſonis: & 1. *Reg.* 16. dicitur, quod citharæ David harmoniâ recedebat à Saüle ſpiritus malus. Et *Tob.* 6. quod cordis piſcis à Tobia capti fumus extricat omne genus dæmonio-

rum

rum. Multi etiam Authores referunt varias plantas,& potiones,quibus dæmones fugantur. Ergo corpora poterunt etiam agere in intellectum & voluntatem , præſertim cœleſtia , quæ ſunt virtuoſiora.

Reſpondeo,nulla corpora,etiam cœleſtia influere in dæmones , qui cùm ſint ſubſtantiæ intellectuales completæ , quæ corporibus nec uniuntur , nec uniri poſſunt , non poſſunt ſubdi, nec per ſe , nec per accidens ; nec directè, nec indirectè actioni corporali alicujus , niſi ſit ſpeciale inſtrumentum Dei , qua ratione ſubduntur igni Inferni. Et certè fortiores ſunt dæmones quàm quod poſſint à vilibus corporibus expelli. Unde ad exempla adducta reſpondeo, quod ſi illæ creaturæ corporales adhibentur à Necromanticis , tunc optima eſt ſolutio D.Thom.*q.*115.*art.*5.*ad* 3.poſt Auguſt.*lib.*21. *de civit.c.*6.dicentis : ***Dæmones alliciuntur per varia genera lapidum , herbarum , lignorum, animalium, carminum, rituum, non ut animalia cibis,ſed ut ſpiritus ſignis ; in quantum ſcilicet hæc eis exhibentur in ſignum divini honoris, cujus ipſi ſunt cupidi.*** Si verò illæ creaturæ adhibentur contra dæmonis voluntatem, dicendum res illas non agere in dæmones , ſed in corpora eorum , qui à dæmone vexantur , vel auferendo pravam & morbidam diſpoſitionem, vel diſſipando vapores melancholicos, ad quod juvant herbæ & potiones medicæ ; vel imaginationis attentionem avocando & interrumpendo , ut non apprehendat objecta illa lugubria, quibus cogitabundus animus læditur, ſicut ſuavis harmonia expellebat Saulis dæmonem ; vel denique

denique Deo ſpecialiter operante, ut in exemplis illis, quæ adducit Scriptura.

Reflexio.

Omne cœlorum decus, omnem aſtrorum curſum, omnem inferiorum, ſuperiorumque indiſſolubilem catenam, omne corporum & animantium genus, quod per convexa montium, vel prærupta rupiū, aut opaca ſylvarum degit, quidquid aquis tegitur, quidquid præpetibus pennis in aëra ſuſpenditur; omne demùm quod in mundo vides, & plura quæ non vides, & majora quæ Deo dante in cœlis videbis, ſervitio tuo, Lector Chriſtiane, liberalitas munifici conditoris indulſit. Certè dum conſidero tam paternum erga nos divinæ gubernationis affectum, occurrunt verba illa dulciora ſuper mel & favum, quæ ſcribit Apoſtol. 1. Cor. 8. *Nobis eſt unus Deus, Pater, & Dominus unus.* Totidem verba, totidem fiduciæ incentiva. *Nobis*, id eſt, Chriſtianis, Dei-hominis ſanguine redemptis, tot Sacramentis munitis, tot gratiarum benedictionibus præventis non deerit Deus, niſi deſimus. *Nobis* movetur cœlum, influunt aſtra, germinat terra, mittuntur adminiſtratorii ſpiritus. *Nobis* patrata ſunt miracula, Apoſtoli orbem terrarum peragrarunt, ſanguinem martyres fuderunt, Doctores lucubrandis libris inſudarunt. Quid plura? *Nobis* perfectiones ſuas effundit Deus, Filium unigenitum dedit, Paracletum largitus eſt. *Eſt unus Deus.* Nomen Dei à cura & providentia dictum eſt, quia ſemper neceſſitati intendit, ut occurrat; occurrit, ut ſuccurrat. *Oculi* enim *Domini ſuper juſtos; & aures ejus*

in

in preces eorum. Pater. Deterreret Regis Majeſtas, niſi tantam celſitudinem Patris pietas temperaret. Quàm tenerè, quàm ſuaviter Chryſol. ſermone 55. *Charitas dolum non habet, fraudem pietas, affectio non recipit falſitatem. Si Pater eſt, non poteſt, nec debet non amare. Ideò te Deus patrem fecit, qui utique quem de terra fecerat, poterat feciſſe quamplurimos; ſed egit ut generando ſcires quanta eſſet generantis affectio. Certè non ſolùm in te quid eſſet generantis affectio ſentire te Deus voluit, ſed in feris, & in pecudibus, & avibus, hoc Deus voluit te videre, quas paternus amor compellit mutare patrias, loca cubilibus apta conquirere, fœtus gemitibus edere, laboribus enutrire, ac ſe morti, ſi natos ſuos capi viderint, non negare. Vnde ſi non hominis, vel ferarum comparatione diſce quanta ſit in paterna charitate ſinceritas. Et Dominus*, ad quem pertinet cura ſubditorum. Hoc intereſt Dominum inter & Tyrannum, quòd iſte propriam utilitatem, ille populorum commoda quærit. *Vnus*, author unitatis & pacis, & unicè quærendus.

Speculatio III.

Derivatis duobus corollariis abſolvitur divini regiminis œconomia.

EX hactenus dictis ſequitur Deum eſſe verum Regem, ut tam expreſsè inculcat Scriptura. Pſal. 144. 1. *Exaltabo te Deus meus Rex, & Regnum tuum, regnum omnium ſæculorum. Regi ſæculorum immortali & inviſibili.* Hoc Dei regnum præclarè explicat D. Thom expendens illud Pſal. 94. *Quoniam Deus magnus Dominus & Rex magnus ſuper omnes Deos, quoniam non repellet Dominus plebem ſuam, quia in manu ejus ſunt omnes fines terræ, & altitudines montium ipſe conſpicit, &c.* In quæ verba lib. 3. *contra Gent. c. 1.* ſic ait: *Unum eſſe primum entium, totius eſſe perfectionem plenam poſſidens, quod Deum dicimus, oſtenſum eſt ſuperiùs, quod ex ſuæ perfectionis abundantia omnibus exiſtentibus eſſe largitur, ut non ſolùm primum entium, ſed & primum principium omnium eſſe comprobetur. Eſſe autem aliis tribuit, non neceſſitate naturæ, ſed ſecundùm ſuæ arbitrium voluntatis. Unde conſequens eſt, ut factorum ſuorum ſit Dominus. Nam ſuper ea quæ voluntati noſtræ ſubduntur, dominamur; hoc autem Dominus ſuper res à ſe productas perfectum habet, utpote qui ad eas producendas non exterioris agentis adminiculo indiget, nec materiæ fundamento, cùm ſit totius eſſe univerſalis effector. Eorum autem quæ per voluntatem producuntur agentis, unumquodque ab agente in finem aliquem ordinaturi*

tur ; unde neceſſe eſt, ut quæ ex voluntate procedunt, ad finem aliquem ordinentur. Finem autem ultimum unaquæque res per ſuam conſequitur actionem, quam oportet dirigi ab eo, qui principia rebus dat per quæ agunt. Neceſſe eſt igitur ut Deus, qui in ſe naturaliter eſt perfectus, & omnibus entibus ex ſua poteſtate eſſe largitur, omnium etiam rector exiſtat, à nullo utique directus ; nec eſt aliquid quod ab ejus regimine excuſetur, ſicut nec eſt aliquid, quod ab ipſo eſſe non ſortiatur.

Hoc divino repletus ſpiritu Pſalmiſta conſiderans uti nobis divinum Regnum demonſtraret, primò deſcribit nobis primi Regentis perfectionem ; naturæ quidem, in hoc quod dicitur, *Deus* ; poteſtatis, in hoc quod dicitur, *magnus Dominus*, quaſi nullo indigens ad ſuæ poteſtatis effectum producendum ; authoritatis, in hoc quod dicitur, *Rex magnus ſuper omnes Deos* : quia etſi ſint multi regentes, ejus tamen regimini omnes ſubduntur. Secundò nobis deſcribit regiminis modum ; & quidem quantum ad intellectualia, *quia non repellet Dominus plebem ſuam* ; & quantum ad corporalia, *quia in manu ejus ſunt omnes fines terræ*. Tertiò ipſius univerſalis regiminis rationem aſſignat, quia neceſſe eſt, ut ea quæ à Deo ſunt condita, ab ipſo etiam regantur. Et hoc eſt quod dicit : *Quoniam ipſius eſt mare, & ipſe fecit illud, &c.*

Sequitur ſecundò, quid dicendum ſit de fato, de quo agit D. Thom. *q.* 106. Si enim per fatum intelligatur neceſſitas quædam in res naturales vel humanas à corporibus cœleſtibus inducta, ſeu diſpoſitio ſyderum, in qua quiſque conceptus eſt, vel natus, ex qua omnis vitæ ipſius ratio inevitabiliter derivatur, ſic eſt omninò

repudiandum tanquam à dæmone introductum, paganiſmum ſapiens, & divini regiminis ſuavitati repugnans: in hac acceptione in fatum vehementer invehunt Patres. Quod ſi per fatum intelligatur diſpoſitio divinæ voluntatis, cui omnia ſubduntur, quaſi ab eo præordinata, & quaſi præloquuta, ſic non inconvenit admittere fatum, quod dicitur à fando, ſeu loquendo: unde à fato fieri dicuntur quæ ab aliquo determinante ſunt antè præloquuta. Vnde Auguſt. *lib.5. de civit. cap.7.* ait: *Si propterea quiſquam res humanas fato tribuit, quia ipſam Dei voluntatem, vel poteſtatem fati nomine appellat; ſententiam teneat, & linguam corrigat.*

Ratio eſt, quia licèt in iſtis inferioribus multa ſint caſualia & fortuita per comparationem ad cauſas proximas, non tamen per comparationem ad divinam providentiam, ſic enim nihil temerè fit in mundo, ſed omnia ſunt à Deo præordinata, & veluti prælocuta; unde ſic intelligit Auguſtin. *loco citato, cap.9.* illud Pſalm. 65. *Semel loquutus eſt Deus*, id eſt, immutabiliter. Et Boët. lib.4. de conſol. proſ.6. *Fatum eſt inhærens rebus mobilibus immobilis diſpoſitio, per quam providentia ſuis quæque nectit ordinibus.* Dicitur inhærens rebus mobilibus, quia ordinatio, & ſeries cauſarum, ex quibus emanant effectus, à Deo eſt, & veluti texitur. Dicitur autem hæc diſpoſitio immobilis, quia licèt ſecundùm conſiderationem cauſarum ſecundarum mobilis ſit diſpoſitio, tamen prout ſubeſt divinæ providentiæ, quæ in ſui diſpoſitione non fallitur, immobilitatem ſortitur. Nec proptereà cauſatur neceſſitas in cauſis liberis, quia & ipſa libertas à Deo diſponitur, & cauſatur. Obſervat tamen idem

S. Doctor

S. Doctor *lib.3.cont.Gent. c.93.* quod quia cum Infidelibus nec nomina debemus habere communia, ne ex conſortio nominum poſſit ſumi erroris occaſio, nomine fati non eſt fidelibus utendum, ne videamur illis aſſentire, qui malè de fato ſenſerunt, omnia neceſſitati ſyderum ſubjicientes.

Reflexio.

Adveniat regnum tuum. Quàm neceſſarium eſt, Domine, ut in nobis regnes, quo non regente cæſpitamus, ruimus, & perimus! Quàm juſtum, Regi Regum & Domino Dominantium vilem ſubjici creaturam! Graviter Auguſt.ſerm. 4. de verbis Apoſtoli: *Domaſti equum, quem non feciſti; & non domat te qui te fecit? Imago Dei domat feram, & non domat Deus imaginem ſuam?* Et lib.de decem chordis, c.10. *Servum ſi haberes, velles ut ſerviret tibi ſervus tuus; ſervi tu Domino meliori, Deo tuo. Servum tuum non tu feciſti; & te, & ſervum tuum ille fecit. Vis ut tibi ſerviat cum quo factus es, & non vis ſervire ei, à quo factus es?* Quàm jucundum regi ab eo, cujus mandata gravia non ſunt, ſed jugum ſuave & onus leve! Belliſſimè Aug.in Pſal. 59. *Chriſti jugum ſubditos non opprimit, ſed elevat; ita alleviat, ut faciat volare animas. Alia ſarcina premit, & aggravat; Chriſti autem ſarcina ſublevat te. Alia ſarcina pondus habet, ſarcina Chriſti pennas habet.* Quàm demùm utile, quàm beatum illi obſequi Regi, *cui ſervire regnare eſt*, cujus ſubditi ſunt *genus electum, regale Sacerdotium.* Redeat laudatus, ſed nunquam ſatis laudandus, omni laude ſuperior Auguſtin. *tract. 50. in Ioan.* ubi

expendens acclamationem populi in die Palmarum dicentis, *Hoſanna! benedictus qui venit in nomine* Domini, ait: *Sed quid fuit Domino Regem eſſe Iſraël? Quid magnum fuit Regi ſæculorum Regem fieri hominum? Non Rex Iſraël Chriſtus ad exigendum tributum, vel exercitum ferro armandum, hoſteſque viſibiliter debellandos; ſed Rex Iſraël, quòd mentes regat, quòd in æternum conſulat, quòd in regnum cœlorum credentes, ſperantes, amanteſque perducat.*

ELO

ELOGIUM DEI TRINI.

Compendio doctrinæ D. Thomæ, à quæſt. 27. ad quæſt. 44.

SCRIPTVRI de Trinitate Thomæ manus comburitur, nec dolor ſentitur.
Non erat tunc animus in manu, ſed in Empyreo.
Et Empyreum ignis eſt non comburens, ſed illuminans.
Loquuturi Iſaïæ calculus ignis purgat labia, ne errarent.
Scribentis Thomæ cremantur digiti, qui ſine ullo prorſus errore ſcripſerunt.
Vritur nec percipit, qui ardebat igne Dei, vel igne Deo.
Nam Deus noſter ignis conſumens eſt.
Segnior fuit ignis, qui foris uſſit, quàm qui intus accendit.
Vrebatur in carne, ardebat in corde:
Major ignis minorem abſumit, nec charitas ſuperari flammâ poteſt.
Dum comburitur manus, elevatur de terra corpus.
Non aggravabat animũ corpus immaculatum.

Elemen

Elementa non grovitant in propriis ſphæris:
Nullo cogente vel ferente repetunt centrum.
Et centrum Thomæ Trinitas eſt.
Revertere Thoma de ecſtaſi,pange quæ audiſti.
Si nequeunt ſcribere aduſti digiti, quatuor amanuenſes excipient.
Magnorum fluminum eſt multiplices exitus quærere:
Et ſcientia tua fluvius eſt inexhauſtus.
Accipite, inquit, & credite quod ſciri non poteſt:
Deum unum demonſtrare queo,Trinum nequeo.
Declarari poteſt arcanum illud,non patefieri.
Ecquis demonſtret unitatem numero non tolli?
Quis explicet numerum unitate non confundi?
Quis non miretur tres ſubſiſtentias in una perſona?
Quis intelligat perſonas procedere ſine cauſalitate?
Referri ſine dependentia,diſtingui abſque inæqualitate?
Quis explicet nec ditiorem eſſe quæ dat, nec pauperiorem quæ accipit?
Vnam eſſe primam ſine antiquitate?
Alteram ſecundam ſine minoratione?
Alteram tertiam ſine ſucceſſione?
Quamlibet eſſe aliam, & non aliud?
Auſcultate grandiora, quæ rationem captivant, non fallunt.
Pater loquitur, & loquendo parturit:
Qualis eloquentia, quæ Filium parit, & talem Filium?
Qualis ſermo, qui exhaurit Oratorem infinitum!
Audiſti Filio dat omnia Pater,& nihil perdit.

Reſer

Reſervavit titulum Patris, ut à dilecto & diſtincto Filio poſſet amari.

Redamat Filius amantem Patrem, & producunt Spiritum Sanctum.

Quàm grande pignus mutui amoris, quod Deus eſt!

Et licèt Deus, non tamen utriuſque filius.

Quia procedit corde, non mente:

Nec cor facit filium, ſed ſuſpirium, & amplexum.

Imò ipſe eſt amantium cor, ſuſpirantium anhelitus:

Ipſe duorum ſpirantium non ſpiratorum nexus:

Ipſe perſonarum duarum, & unius principii oſculum.

Sic abſolvitur proceſſionum circulus, & nunquam finitur.

Semel loquutus eſt Deus, & ſemper loquitur:

Semel ſpirarunt Pater & Filius, & ſemper eliciunt flammam, quam anhelant.

Sufficit eadem Deitas tribus perſonis, nec locus eſt quarta,

Quia nihil novit Deus niſi cognoſcere & amare.

Tres proceſſiones fundant relationees, & tamen hæ ſunt quatuor.

Relationibus innituntur notiones, & hæ ſunt quinque.

Hæc tamen ſic differunt, ut Deus unus ſit, licèt non ſolus.

Intra ſe non ſiſtit Trinitas, nam ad nos venit:

Triangularem figuram cordi dedit, ut ſibi pararet ſedem.

Ad illud venit Pater, & mittit Filium, &

Spiri

Spiritum Sanctum.

Quid dico, Mittit? In corde noſtro producit utrumque.

Libenter relinqueret cœlum Deus, ſi non eſſet immenſus,

Vt ad cor juſti deſcenderet, quod ſolo Deo impleri poteſt.

Cognitione & amore Deus unus fit Trinus.

Hac duplici emanatione quieſcit Deus.

Hoc duplici motu obtinemus Deum.

Ergo ibi ſiſtat Theologia mentis & cordis.

ELOGIUM
ANGELORUM.

Compendio doctrinæ D. Thomæ, à quæſt. 50. ad 65. & à quæſt. 106. ad quæſt. 114.

OMNIBVS titulis eſſet decorandus unus Thomas, qui omnes titulos implet & decorat.

Sed Thomam qui Angelum dixerit, prædicavit ſatis.

Nihil majus poteſt dici, nihil debet minus.

Quomodo non Angelus, qui in carne præter carnem tam caſtè vixit?

Quomo-

Quomodo non caſtus, qui Ave Maria, pro lacte bibit?

Niſi foret Angelus, non ſcripſiſſet de Angelis tam angelicè.

Quæ ſunt hominis nemo novit, niſi ſpiritus hominis:

Et quæ ſunt Angeli, quis novit niſi ſpiritus Angeli?

Audi quæ docet, & veritate coactus fatebere,

Quod ſi non naturâ, eruditione Angelus fuit.

De Angelis narrat tam recondita, quaſi ſpiritus eſſet:

Tantâ aſſeverantiâ, quaſi vidiſſet.

Tam mirâ veritate, ut totidem articuli ſint totidem miracula.

Angelus eſt comprehenſivus totius entis: & Angelorum comprehenſivus Thomas.

Angelos, inquit, incorporeos admittit pura Theologia.

Spiritales ſunt, ſupremi Spiritus ſpecula viva.

Non minùs repugnat materia ſpiritalis, quàm ſpiritus materialis.

Aſſumunt tamen corpora ex dignatione, ut juvent animas:

Nam ſunt ejus miniſtri, quem charitas incarnavit.

Aſſumunt oculos, ut ſignificent ſe advertere miſerias noſtras.

Aſſumunt aures, ut teſtentur ſe attentos orationibus noſtris.

Simulant ſe comedere & bibere, qui cibo inviſibili utuntur:

Quia

Quia lachrymæ ſitiunt pœnitentia, & amoris.

Formant voces, ut eructent dilectionem cordis ſui.

Et aſpectabilis eorum converſatio futuræ ſocietatis præſagium eſt.

Infinitus eſt fermè numerus Angelorum, ut non careamus auxiliatoribus.

O bonitatis prodigium! Millia millium aſſiſtunt Deo, & decies centena millia miniſtrant nobis.

Quos fecit Deus ſui laudatores, hos inſtituit ſalutis no,.ræ miniſtros.

Diſtinguuntur ſpecie, ut ornent univerſum.

Quale Pomarium plenũ fructibus, & diſtinctis:

Quale pratum refertum floribus, nec ſimilibus:

Quale convivium, cujus innumeræ dapes aliæ aliis pretioſiores:

Tale eſt cœlum, cujus incolæ ſeſe perfectione excedunt.

Infinitam multitudinem adornat ordo ſine confuſione:

Pulchra eſt, ut caſtrorum acies ordinata:

Eam dividunt Hierarchiæ, interſtingunt chori: ſed charitas facit concordiam in ſublimibus.

Alii aſſiſtunt Deo, aſcendentes ad vultum ejus:

Alii miniſtrant nobis, deſcendentes ad nutum ejus.

Adſunt nobis, ut proſint; adſunt nobiſcum, ut pugnent.

Expediti corporis ſarcinâ moventur de extremo in extremum ſine medio:

Non ſubjiciuntur legibus loci, qui ſola operatione occupant locum.

Non

Non indigent metiri ſpatia, quorum pedes ſunt cognitio & amor.
Momento ad terras deſcendunt, nec à Dei viſione unquam recedunt.
Spiritalitatem ſequitur plenitudo ſcientiæ, non acquiſita, ſed innata.
Singularia per ſpecies univerſales, omnia ſine diſcurſu comprehendunt.
Semper ſunt in actu, qui ſemper vivunt, & quorum vita contemplatio.
Quilibet eſt compendium doctrinæ, quam acquiſivit ſine ſtudio diſciplinæ.
In quolibet omnis ars, omnis ſcientia recolligigitur in gradu ſummo.
Momento deſcribunt orbem ſine penicillo:
Intra quemlibet vivunt infinitarum rerum imagines, nec ſe confundunt.
Habitant in quolibet diſſimilium rerum ſpecies, nec ſe excludunt.
Quilibet deprehendit inviſibilia, pervadit ſolida, percellit ſubtilia:
Quilibet ſcrutatur res ſi lateant; excurrit ultra, ſi pateant; aſcendit ſupra, ſi emineant.
Apud Angelos rem vidiſſe, penetraſſe eſt.
Quilibet novit, ubi res incipiant, ubi deficiant, unde veniant, quò pertingant.
Inveniunt rerum terminos, ſi habeant; præfigunt, ſi non habeant.
Deſcendunt infra ſe ad inferiora; aſcendunt ultra ſe, comprehendentes ſuperiora.
O intellectum majorem ſeipſo, & minorem.
Tam ſublimes conceptus explicant oraculis, non ſonis.
Voluiſſe loqui, dixiſſe eſt: miraculum eſt locutio, prodigium intellectio.

Futura tamen eos latent, & cordis arcana:
Debet aliquid deeſſe Angelicæ cognitioni, ne ſit Divina;
Ita tamen ignorant, ut penè conjiciant; & dum explorant, fermè penetrant.
Hæc magna ſunt, ſed nobiliora latent, & majora teguntur.
Cœlum dicitur à celando, & omnes Angeli cœleſtes ſunt.
Intellectum ſequitur voluntas libera, ſed immobilis poſt electionem.
Impeccabilis per naturam, niſi intumuiſſet adversùm gratiam.
Tot privilegia naturæ coronavit gratia, ut eorum perfectioni nihil deeſſet.
Gratiam ſanctificantem muniverunt auxilia ſufficientia:
Sed ſtantes ampliùs adjuti ad beatitudinis plenitudinem pervenerunt.
A Deo enim initium bonum infunditur, & quod ſeminatum eſt, enutritur.
Et qui fecit quos ſalvaret, etiam fecit unde ſalvaret.
Ipſe merita donavit, qui fecit quibus donaret.
Ab eo prima & ultima gratia, ut totum detur Deo.
Veruntamen uno impetu ad Deum pervenit velox natura:
Inſtans meriti ſequuta eſt æternitas præmii:
A momento creati pugnarunt, ſuperarunt, triumpharunt.
Momento Michaël venit, vidit, vicit.
Momento Lucifer ſuperbit, aggreditur, proſternitur.
O momentū decretoriū, ex quo pendet æternitas!

Quale

Quale monſtrum ſuperbia, quæ ex Angelis diabolos fecit !

Quales tenebræ, quæ ex Lucifero tenebriferum, noctiferum effecere !

Qualis morbus, cui ſanando neceſſaria fuit humilitas Dei !

Quale pondus, quo oppreſſus cecidit ſpirituum Princeps !

Cecidit more lapidum (ait Caietanus) non deſcendit more viventium.

Perdidit cadens decorem, quia fecit ſuum :

Perdidit gratiam, quia non egit gratias Deo :

Perdidit lucem, quia ardere noluit : totus Lucifer, neutiquam ignifer.

Perdidit gloriam, quia voluit gloriari in ſemetipſo :

Perdidit quod habebat, dum plus voluit eſſe, quàm erat :

Perdidit efficax adjutorium, quia non poſuit Deum adjutorem ſuum :

Perdidit gratiam, quia Pelagianus fuit ante Pelagium.

Cecidit à ſe, quia non ſtetit in ſe, ambulans in magnis & mirabilibus ſuper ſe.

Nec ſolus ruit : plures habuit ſocios reatus, & ruinæ.

Verbis movit, exemplis traxit, ſceleris Dux, & Magiſter.

Vix ortus occidit, & occîdit, qui fuit homicida ab initio.

In ipſa ſplendoris aurora eclipſin paſſus eſt.

Vnico inſtanti bonus fuit, quia à Deo gubernatus :

In ſecundo factus Rex ſui, factus eſt exlex Dei.

Peccatum continuò ſequuta eſt impœnitentia, & pœna:

Non eſt veniâ dignus, qui inflexibiliter vult peccare.

Effronte aggreſſus eſt Deum, qui pœna perverſorum, & humilium gloria eſt.

Majeſtati illiſus tumor conturbetur, impingat, conquaſſetur neceſſe eſt.

Superbos dejicere delectatur cedere neſcia rectitudo.

Gratis ſpoliavit plenum ſapientiâ, & perfectum decore:

Ad infernum detruſit, qui in deliciis Paradiſi Dei conditus fuerat.

Vbi miris, ſed veris modis ab igne torquetur.

Et portat ſecum ignem, quócumque vadat.

Perſeverat tamen imago Dei naturalis, & ſignaculum ſimilitudinis.

Quia uri poteſt, non exuri; ardere, non deleri.

Manet ad ſupplicium prima pictura, conturbata, non deturbata.

Omiſi gloriam Angelorum, quia in cor hominis non aſcendit.

Eam ſperare convenit, deſiderare expedit, declarare non licet.

Eadem eſt menſura hominis & Angeli, ſed non eadem lingua.

Hac dum tradit Aquinas de Angelis, Angelici nomen ſortitus eſt.

Sed titulum magis promerotur illum, qui Anlos imitatus eſt.

Angelorum vitam expreſſit, & munia unus abſolvit.

Purgat enim, illuminat, perficit Angelorum com

compendium Aquinas.
Purgat errores, errori impervius, regula veritatis.
Nullis obſidetur temporum nebulis, æternitatis candidatus.
Stellam in fronte ferebat Dominicus, ſolem Thomas geſtat in pectore.
Nunquid poteſt ſtella parere ſolem?
Nunquid pater eſt minor filio?
Singularis felicitatis eſt parentis lucem non minuere, ſed augere.
Et gloria Patris eſt, talem filium lucis genuiſſe.
Et honor filii, lucem Patris extendiſſe.
Sol dum lucet, aſtra obſcurat:
Sed eclipſin patitur, & interdum trepidat.
Major Sole Thomas, qui ſine ullius diminutione micat, & ſtat intrepidus ſine errore, ubi ſol titubat.
Illuminat plenus luce ſibi, ſuperplenus nobis.
Hauſit ex ore Filii, quod de paterno hauſerat filius.
Angelos illuminat Deus vivens, Angelicum Doctorem Deus moriens.
Influitque Aquinati verba vitæ Verbum mortis.
Chriſtus pendens conſummat Eccleſiam; Chriſtus in cruce conſecrat Thomam.
Perfecit dum accendit, mentibus Lucifer, cordibus ignifer, ex utroque Angelus Thomas.
Ejus doctrina lucis filia eſt, & mater ardoris.
Ei lucere vanum; ardere parum; lucere, & ardere innatum.
Amande Cuſtos, Genie tutelaris, tibi mandatum

tum eſt, ut cuſtodias nos in omnibus viis noſtris.

Vtinam & Angelis aſſocies Angelici diſcipulos & cultores.

Cœleſtia non attingit niſi acies pura, nec te capit niſi mens munda.

Tuam qui vult aſſequi mentem, ſequatur puritatem.

Non eſt Thomiſta, qui non eſt Theologus mentis & cordis.

Finis Libri quarti Theologiæ Mentis & Cordis.

VITTORIO EMANUELE BIBLIOTECA IN ROMA